ՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

Zeitschrift

für

armenische Philologie.

Unter Mitwirkung

von

Abgar Joannissiany

herausgegeben

von

Franz Nikolaus Finck

als verantwortlichem Redacteur,

Esnik Gjandschezian und **Agop Manandian**

Erster Band.

Marburg (Hessen).
N. G. Elwert'sche Verlagsbuchhandlung
1903.

Inhalt des ersten Bandes.

Seite

Kleinere mittelarmenische Texte. Herausgeg., mit Einl. u. Glossar vers. v. Franz Nikolaus Finck. A. Einleituug. 1. 97
— — B. Texte. 177
— — C. Glossar (erste Hälfte). 301
Beiträge zur altarmenischen nominalen Stammbildungslehre. Von Esnik Gjandschezian. 33
Մի նկատողութիւն փաւստոսի պատմութեան մասին. Ա. Մալխասեանց. 64
Geschichte des Apostels Thaddäus und der Jungfrau Sanducht. Aus dem Altarmenischen übersetzt von Johann Michael Schmid. 67
Lautlehre des Van-Dialekts. Von H. Adjarian. 74. 121
Armeniens volkstümliche Reigentänze. Von Komitas Keworkian. . . . 87
De quelques archaïsmes remarquables de la déclinaison arménienne. Par A. Meillet. 139
Eznik und die Entwicklung des persischen Religionssystems. Von H. Gelzer. 149
Armen. *մազիլ*. Von Sophus Bugge. 164
„Աւմ“ մանիկի ճագումը. Գիրգոր Անցեան. 167
Armen. *մոլի*. Von Franz Nikolaus Finck. 170
(Nonnos.) Die Scholien zu fünf Reden des Gregor von Nazianz. Von Agop Manandian. 220. 273
Besprechungen:
Karst, Josef, Historische Grammatik des Kilikisch-Armenischen. 171
Mseriantz, Levon, Studien zur armenischen Dialektologie. II. Band. 1. Lieferung. 173
Murad, Friedrich, Ararat und Masis. Studien zur armenischen Altertumskunde und Litteratur. 174
Besprochen von Franz Nikolaus Finck.
Berichtigungen. IV

Heft 1 erschien am 30. Oktober 1901, Heft 2 am 7. März 1902, Heft 3 am 22. September 1902, Heft 4 am 28. Februar 1903.

Berichtigungen.

S. 1 Z. 2 v. o. l. *Glossar* st. *Glossen*. — S. 2 Z. 1 v. o. ist der Punkt hinter *Tabellen* zu streichen. — S. 8. Z. 8 v. o. l. *Aucher* st. *Aucker*. — S. 8 Z. 9 v. o. ist das Komma hinter *Dulaurier* zu streichen. — S. 9 Z. 2 v. o. l. Հաստատնէր ի Հաւատս st. Հաստատնէր ի Հաւատս. — S. 9 Z. 8 v. u. l. Ներղուլթեանցն st Ներղուլթեցն. — S. 10 Z. 3 v. u. l. Խաչիկ st. Խաչիկ. — S. 11 Z. 11 v. u. l. ի գալ բասատճին սա st. ի Գայլբասատճին. սա՛. — S 11 Z. 6 v. u. l. Պարոն st. Պարսն u. անտրանիկ st. Անտրանիկ. — S. 12 Z. 20 v. o. l. Հայ, Փռանկ st. Հայ, Փռանկ. — S. 13 Z. 1. v. o. l. *Samuel von Ani* st. *Samuel Ani*. — S. 13 Z. 8 u. 9 v. o. l. *Gdləzinin* st. *Ktləzinin*. — S. 13 Z. 13 v. o. l. *haben, eine* st. *haben eine* u. *überdies* st. *über dies*. — S. 14 Z. 13 v. u. l. Սրբոյ st. Սրբայ. — S. 14 Z. 6 v. u. l. Ասրւոյ st. ասրւոյ. — S. 14 Z. 3 v. u. l. Սրբոյ st. Սրբայ. — S. 34 Z. 7 v. u. l. चेति st. चोति. — S. 35 Z. 11 v. o. l. भवी st. भवो — S 35 Z. 5 v. u. l. सरो st. सरो. — S. 38 Z. 16 v. u. l. पुच st. युच. — S. 41 Z. 1 v. u. l. चिकितुषो st. चिकितुषो. — S. 45 Z. 9 v. o. l. *ио иā-Suffixe* st. *иo иō-Suffixe*. — S. 47 Z. 6 v. o. l. դիպ-աղեղն st. դիպ-ա-ղեղն. — S. 48 Z. 16 v. u. l. *ai.* st. *ai* — S. 48 Z. 15 v. u l. *das Hinterteil* st. *der Hinterteil*. — S. 49 Z. 17 v. u. l. *p* st. *þ* u. *πόρτος* st. *πορτος*. — S 49 Z. 12 v. u l. **ed, *ōd* st. *ed, ōd*. — S. 61 Z. 19 v. u. l. *altindischen* st. *altindische*. — S. 61 Z. 8 v. u. l. विद् st. वद्. — S. 88 Z. 4 u. 7 v. u. l. ծաղիկ st. ժաղիկ. — S. 102 Z. 4 v. u. l. Araberinvasion st. Ismaeliten. — S. 116 Z. 4 v u. füge hinzu: Vgl. Մատենադարան Հայկական Թարգմանութեանց նախնեաց, Վեն. 1889 S. 246—248. — S. 119 Z. 13 v. o. l. *Cypern* st. *Jerusalem*. — S. 120 Z. 14 v. u. l. *Bohemund* V. st. *Bohemund*. — S. 120 Z. 14 v. u l. *Maria* 170a 23. 24 st. *Maria*. — S. 120 Z. 2 v. u. l. *Gem. Nargat de Toucy* st. *Gem.* (?). — S. 168 Z. 6 v. o. l. Աստուած st. Աստուած. — S. 168 Z. 7 v. o. streiche և. — S. 169 Z. 14 v. o. l. ծագումն st. ծագումն. — S. 171 Z. 2 v. o. l. *Historische Grammatik* st. *Grammatik*. — S. 181 Z. 6. 7 v. u. l. *Raimund Ruben, Enkel Bohemunds III.* st. *Raimund Ruben, S. Raimund's, des ältesten Sohnes Raimund's III., Fürsten v. Antiochien*. — S. 182 Z. 1 v. o. l. 169a 20 st. 169b 20. — S. 182 Z. 10 v. u. l. երկրորդ st. երկորդ. — S. 183 Z. 19 v. o. l. Հաշեշիքն st Հաշեշիքն. — S. 184 Z. 7 v. o. l. Նեմրի st. Նեմ, ի. — S. 184 Z. 9 v. o. l. Մարին է, st. Մարին, է. — S. 185 Z. 8 v. o. l. ոչ ոք st. ոչոք. — S. 185 Z. 19 v. o. l. զՍրդին st. զորդին. — S. 185 Z. 24 streiche den Punkt hinter բարձին. — S. 185 Z. 5 v. u. l. 213b 1 st. 211b 1. — S. 185 Z 2 v. u. ist statt des Kommas hinter

Պաղեստինացոց ein Punkt zu setzen. — S 186 Z. 6 v. o. l. զ—̇ոգին st. Հոգին. — S. 186 Z. 7 v. o. l. —̇աւրէ st. Հաւրէ. — S. 186 Z. 8 setze einen Punkt an Stelle des Kommas hinter Նզովեցին, und ein Komma hinter Հերձուածեաց. — S. 186 Z 9 v. o. l. զսինկլիտոսն st. զՍինկլիտոսն, streiche das Komma hinter զՍինկլիտոսն u. den Punkt hinter զՆեքտարիոս. — S. 186 Z. 12 v. o. l. —̇ոգին st. Հոգին, —̇աւր st. Հաւր u. Որդո st. որդո. — S. 186 Z. 14 l. —̇ոգոյն st. Հոգոյն u. setze einen Punkt hinter եւ. — S. 186 Z 4 v. u. l. Որդի st. որդի u. setze ein Komma hinter տրտմեալ. — S. 187 Z. 4 v. o. streiche das Komma hinter փոքուէ und setze ein Komma hinter առաջնոյն, einen Punkt hinter աւազակաբար. — S 187 Z. 17 v. o. ist st. des Punktes hinter խաբէութիւն ein Komma zu setzen. — S 187 Z. 18 v. o. setze ein Komma hinter Աստուած. — S. 187 Z. 17 v. u. l. ումեմնէ st. ումեմն է. — S. 187 Z. 16 v. u. l. Համախորհ են st. Համախորհեն. — S. 188 Z. 18 v. o. l. Պարսիկս st. Պորսիկս. — S. 188 Z. 21 v. o. mit Վեցերրորդ beginnt ein neuer Abschnitt. — S. 188 Z. 10 v. u streiche das Komma hinter որք. — S. 188 Z. 3 v. u. l. ժամ՝ այն st. ժամայն od. առժամայն st. առ ժամայն. — S. 190 Z. 18 l. զԱղեքսանդր, որ st. զԱղեքսանդրոր. — S. 190 Z. 12 v. u. l. Իմիշկ st. Իմիլկ. — S. 191 Z 13 v. o l. կայ քո st. Կայքո. — S. 191 Z. 4 v. u. l. մեծ st. եծ. — S. 192 Z. 2 v. u. l. 218a 1 st. 182a 1. — S. 194 Z. 2 v. o. l. երեկորին st. Երեկորին. — S. 194 Z. 15 v. o. l. Իսանուբ ի Կորրնդհոսէ st. Իսանուբիկ որ ընդ —̇ոսէ. — S. 194 Z. 9 v. u. l. Կապդոյտ st. կապդոյտ. — S. 194 Z. 2 v. u. streiche den Punkt hinter վայլթիւն. — S. 194 Z. 1 v. u. l. պարտէ (= պատէ) st. պարտ է. — S. 195 Z. 1 v. o. setze einen Punkt hinter ամենայն. — S. 195 Z. 2 v. o. setze einen Punkt hinter ծովէ. — S. 195 Z. 5 v. u. l. մեծաշահք st. մեծաջահք. — S. 195 Z. 4 v. u. l. ընակիչք st. ընակիչ.ք. — S. 196 Z. 1 v. o. setze einen Punkt hinter Պանկլար. — S. 196 Z. 12 v. o. l. շահ st. շատ. — S. 196 Z. 17 v. o. l. բարբանջեն թէ st. բարբանջենթէ. — S. 197 Z. 16 v. o. l. Թեմին զար st. Թեմինզար. — S. 197 Z. 21 v. o. streiche den Punkt hinter թեթեւագին. — S. 197 Z. 17 v. u. ist statt des Punktes hinter իրք ein Komma zu setzen. — S. 197 Z. 5 v. u. streiche das Komma hinter իրք. — S. 198 Z 9 v. o. streiche den Punkt hinter կոոցն. — S. 198 Z. 20 v. u. l. յովկիանոսի st. յովկի-անոս ի. — S. 199 Z. 9 v. o. l. եւթանց st. եթանց. — S. 199 Z. 10 v. o. l. Մ՝իդիացիք st. Մ՝իգիացիք. — S. 199 Z. 12 v. o. l. զկուրծս st. զԿուրծս. — S. 202 Z. 5 v. o. streiche das Komma hinter արքունեանց. — S. 202 Z. 6 v. o. setze ein Komma hinter յանցաւորք u. streiche das Komma hinter ինքն. — S. 202 Z. 10 v. o. setze ein Komma hinter յաթոռն. — S. 203 Z. 4 v. o. streiche das Komma hinter Հրաման u. setze ein Komma hinter տա. — S. 203 Z 9 v. o. l. աւժանդակէ st. աւժանդակ է. — S. 203 Z. 10 v. o. streiche den Punkt hinter աւրն. — S. 203 Z. 14 v. o. l. որք st. որք u. 247a 1 st. 216a 1. — S. 203 Z. 18 v. o. setze ein Komma hinter զեղանակն. — S. 203 Z. 9/10 v. u. l. սարկաւագք, զի st. սարկաւագք: Զի. — S. 203 Z. 7 v. u. l. Պետրոսի: Սրբա st. Պետրո-

սի․ սոքա․ — S. 203 Z. 5 v. u. l. կեսսարկաւագաց st. կես սարկաւագաց․ — S. 204 Z. 2 v. o. l. և, զորս չեն, յղէ st. և զորս չեն յղէ․ — S. 204 Z. 5 v. u streiche das Komma hinter յեկեղեցին․ — S. 205 Z. 11 v. o. l. վ st. գ․ — S. 205 Z. 12 v. o. setze statt des Punktes hinter Նեղղէէմ ein Komma. — S. 205 Z. 19 v. o. l. թէ Ահա st. թէ ահա․ — S. 205 Z. 3 v. u. l. մնացորդք st. անացուգք․ — S. 207 Z. 9 v. u. streiche den Punkt hinter չարեաց u. setze einen Punkt hinter հեթանոսաց․ — S. 207 Z. 7 v. u. l. Պասիփաէ st. Պասիփա է․ — S. 208 Z. 5 v. o. l. յաշխարհն st. յալխարհն․ — S. 208 Z. 16. v. o. ist der Doppelpunkt hinter Պղատոն durch einen Punkt zu ersetzen. — S. 208 Z. 18 v. o. lies պարս st. Պարս u. streiche den dem Worte folgenden Doppelpunkt. — S. 208 Z. 19 v. o. l. մեղուաց st. Մեղուաց․ — S. 208 Z. 20 v. o. ist das Komma hinter սաստուցուք zu streichen. — S. 208 Z. 21 v. o. l. ի st. ե․ — S. 208 Z. 21/22 v. o. l. զարար-ինչ st. զարար, ինչ․ — S. 208 Z. 4 v. u. ist der Punkt hinter զտուռնն zu streichen. — S. 208 Z. 3 v. u. l. գտանի st. գտան ի․ — S. 209 Z. 4 v. o. l. մուտեւոր st. մուտ և որ․ — S. 209 Z. 5 v. o. l. աղվոր|նա st. աղվոր | նա․ — S. 209 Z. 7 v. o. l. աղէկնա st. աղէկ նա․ — S. 209 Z. 12 v. o. ist der Punkt hinter աղվորու-թիւն durch ein Komma zu ersetzen. — S. 209 Z. 15 v. u. l. Խորասնա st. խո-րասնա․ — S. 209 Z. 12 v. u. l. 251b 1. 2. st. 213a 1. 2. — S. 209 Z 7 v. u. ist der Punkt hinter ակն zu streichen. — S. 209 Z. 5 v. u. l. ուղենան st. ուղենան․ -- S. 209 Z. 4 v. u. ist der Punkt hinter կանաչ zu streichen. — S. 210 Z. 8 v. o. l. Խուլթա st. խուլթա․ -- S. 210 Z. 11 v. o. l. 252a 1. 2. st. 217a 1. 2. — S. 210 Z. 15 v. o. l. մնանէ st. մնան է․ — S. 210 Z. 20 v. o. ist das Komma hinter արծաթագոյն durch einen Punkt zu ersetzen. — S. 210 Z. 11 v. u. ist hinter ինք ein Komma zu setzen, das Komma hinter ակռային zu streichen. — S 210 Z. 10 v. u. ist das Komma hinter զէտ u. ապիկի zu streichen. — S. 210 Z. 8/9 v. u. l. այս-ահարութեան st. այս ահարութեան․ — S. 210 Z. 7/8 v. u. l. քաշ-է st. քաշ է․ — S. 212 Z. 7 v. o ist der Punkt vor զի durch ein Komma zu ersetzen. — S. 212 Z. 8 v. o. ist hinter մտաց ein Punkt zu setzen. – S. 212 Z. 14 v. o. l. ներհակն st. ներ հակն․ — S. 212 Z. 17 v. o. l. ի զոյգս st. իզոյգս․ — S. 212 Z. 10 v. u. l. զառ ի վեր st. զառիվեր․ — S. 212 Z 8 v. u. l. թէթեւսկի (Schreibfehler für թէթեւակի) st. թէթեւ սկի․ — S. 213 Z. 14 v o. l. 256b 1. 2. st. 256a 1. 2. — S. 213 Z. 15 v. o. l. Իրասխ st. Իրասխս․ — S. 213 Z. 23 v. o. l. Ստիւմոն st. ստիւմոն․ — S. 214 Z. 11 v. o. l. մարդ st. մորդ․ — S. 214 Z. 14 v. o. l. ի st. ե․ — 214 Z. 16 v. o. l. եւզիկոս st. և զիկոս․ — S. 215 Z. 11 v. o. setze ein Komma hinter է․ — S. 215 Z. 21 v. o. l. կամք առաքինեաց st. կամքառա-քինեաց․ — S. 215 Z. 21 v. o. ist vor վ ein Punkt zu setzen. — S. 215 Z 18 v. u. l. պիտոյից st. պիտոյեց․ — S. 215 Z. 17 v. u. l. տեսակն իւր st. տեսակնիւր․ — S. 215 Z. 6 v. u. l. մարմնոյ st. մարմնայ․ — S. 217 Z. 12 v. o. l. Իպենտիայ st. Իպենտիոյ․ — S. 217 Z. 13 v. o. l. Պէլիս որ է Նախա st. Պէլիսորե-րախա․ — S. 217 Z 16 v. o. ist das Komma hinter կազմեցան zu streichen. — S.

217 Z. 20 v. o. ist der Punkt hinter *ի* zu streichen. — S. 218 Z. 14 v. o. l. *Համբառնալոյ Տեառն* st. *Համբառնալ ոյՏեառն*. — S. 219 Z. 2 v. o. ist der Punkt hinter *յԱստուած* durch ein Komma zu ersetzen. — S. 219 Z. 3 v. o. l. *մայրաւրհնէիցն* st. *մայր աւրհնէիցն*. — S. 219 Z. 5 v. o. l. *զասն* (= *վասն*) *ագապս* st. *զասնագապս*. — S. 219 Z. 13 v. o. l. *տեառնականի* st. *Տեառնականի*. — S. 219 Z. 9/10 v. u. l. *տու-ընջեան* st. *տու-ընջեեան*. — S. 219 Z. 9 v. u. l. Ի st. *ի* u. *տու[ընջեան]* st. *տու[նջեան]*. — S. 219 Z. 8 v. u. l. *–̇ովիւ* st. *Հովիւ*. — S. 219 Z. 4 v. u. l. *Մանդակոյննոյն է* st. *Մանդակոյննոյնէ*. — Im **Glossar** (S. 301—352): Art. *ահարութիւն* ist zu streichen — Art. *աղեկ*: streiche 250b 27. — Art. *Աղեքսանդրիա*: l. *Աղեքսանդր* st. *Աղեքսանդրոր*. — Zwischen *աղէք* und *աղիք* ist einzuschieben: *աղէկնալ** besser werden, sich verbessern; 3. sg. praes. *աղէկնա* 250b 27. — Art. *աղվոր* ist durch folgenden zu ersetzen: *աղվորնալ** schöner werden; 3. sg. praes. *աղվորնա* 250b 24. — Zwischen *այս* und *այսինքն* ist einzuschieben: *այսահարութիւն** (Dämonen-) Besessenheit; dat. sg. *այսահարութեան* 252a 23. — Art. *արարիչ* füge hinzu: acc. sg. *արարինչ* 249b 15. — Art. *աւժանդակ* ist durch folgenden zu ersetzen: *աւժանդակել** Gehülfe sein, helfen; 3. sg. praes. *աւժանդակէ* 246b 22. — Art. *թէթեւ* ist durch folgenden zu ersetzen: *թէթեւակի* mit Leichtigkeit 256a 6.

Kleinere mittelarmenische Texte.

Herausgegeben, mit Einleitung und Glossen versehen

von

Franz Nikolaus Finck.

A. Einleitung.

Die hiermit zur Veröffentlichung gelangenden Texte entstammen einer in der Bibliothek des Klosters Etschmiadsin befindlichen Sammelhandschrift, die in Karenean's Katalog unter Nr. 1654 angeführt wird und jetzt die Nummer 1696 trägt. Dieselbe besteht aus 274 24 cm. hohen und 18 cm. breiten Pergamentblättern, denen man im 18. Jahrhundert noch ein Papierblatt mit sorgfältig geschriebener Fortsetzung des Bl. 274 b beginnenden Textes sowie einer Nachschrift des Besitzers angeheftet und im 19. Jahrhundert ausserdem noch fünf (nicht paginierte) Papierblätter vorgeheftet hat. Von letzteren enthalten die ersten vier eine Art Inhaltsverzeichnis, das jedoch ebenso wie die zahlreichen, durch die Schrift meist als Erzeugnisse derselben Hand, in allen Fällen als modern gekennzeichneten Eintragungen unberücksichtigt bleiben darf. Verschiedene Blätter sind ganz oder zur Hälfte leer geblieben, nämlich Bl. 117a b, 178a b, 187a b, 200a—203b, 221b—224b, 253a—254b, 270b, 272a b. Die einzelne Seite enthält — von Tabellen und einigen den Anfang oder Schluss eines Stückes enthaltenden Blättern abgesehen — 27 durchlaufende Zeilen Text in deutlicher Rundschrift (*բոլորագիր*). Der Einband besteht aus Holzdeckeln mit rotem, verziertem Lederüberzug.

Die Handschrift enthält:

1. auf Bl. 1a—91b die Chronik des S a m u e l von A n i bzw. deren Fortsetzung und zwar

auf Bl. 1a—4b 18 das Vorwort,

auf Bl. 4b 19—26b den ersten Teil der Geschichte (von Adam bis auf Christus),

auf Bl. 27a—91b die Tabellen. (Die Bl. 92a—116b sind liniiert, aber nicht ausgefüllt), das Ganze mit der Überschrift *Սամուէլի քահանայի հաւաքմունք ի գրոց պատմագրաց յաղագս գիւտի ժամանակաց անցելոց մինչև ի ներկայս ծայրաքաղ արարեալ։* Dieser Text ist von Arschak Ter-Mikelean für seine Ausgabe der Chronik verwertet worden. (*Սամուէլի քահանայի Անեցւոյ հաւաքմունք ի գրոց պատմագրաց յաղագս գիւտի ժամանակաց անցելոց մինչև ի ներկայս ծայրաքաղ արարեալ: Յառաջաբանով, համեմատութեամբ, յաւելուածներով և ծանօթութիւններով Արշակ Տէր-Միքէլեանի. Վաղարշապատ Ս. Էջմիածնի տպարան* 1893. *Մատենադարան Ս. Էջմիածնի* Nr. 2.) Da dies jedoch leider in durchaus unbefriedigender Weise geschehen ist, verzeichne ich im Folg. die Abweichungen der Handschrift von Ter-Mikelean's Text, und zwar zur Vorrede und dem ersten Teil der Chronik mit Einschluss der vereinzelten Fälle, in denen der genannte Herausgeber dies schon selbst gethan hat. — Über die Tabellen ist im folgenden besonders zu handeln. — Die erste, fettgedruckte Zahl weist auf die Seite, die zweite auf die Zeile, die dritte auf das Wort, wobei ich der Einfachheit wegen unter Wort das der üblichen Orthographie gemäss Zusammengeschriebene verstehe, also beispielsweise die Praeposition *ի* in dieser Schreibung als Wort zähle, nicht aber, wenn sie vor Vokalen erscheint, wo sie bekanntlich als *յ* praefixartig behandelt wird. Zahlzeichen wie *լա* = 31, *լբ* = 32 etc. zähle ich als je ein Wort.

1, 2 (*Անեցւոյ*) fehlt. — 6 (*Օգնեա* bis *և է*) fehlt. — 8, 3 *ներկայս.* — 8, 7 *յաւժարութիւն.* — 11, 6 *յարանցն.* — 11, 7 *աստուածայնուոց.* — 12, 2 *արտաքնոց.* — 12, 5 *ծանաւթիցն.* — 15, 7 *եա.* — 15, 8 *վճիս.* — **2**, 3, 6 *յանաւգուտ.* — 4, 4 *ոք.* — 5, 6 *ծանաւթ.* — 6, 2 *ոք.* — 6, 5 *դրօշմեալ.* — 11, 1 *ոք.* — 13, 1 *կանկնեացէ,* -- 13, 4 *գայլըստեանն.* — 13, 7 *դարս.* — 14, 2 *առակաւք.* — 14, 6 *ղտնաւրէնութեան.* — 16, 1 *գիտութիւնն.* — 21, 6 *ճշմարտէ.* — 22, 2 *զճշմարտութիւնն.* — 23, 4 *յազգի.* — 24, 1 *կարգել.* — **3**, 1, 7 *այլաւք.* — 2, 1 *բազմաւք.* — 6, 4 *փոստոս.* — 6, 6 *ե.* — 6, 7 *Բիւզանդ.* — 8, 9 *Յովաննէս.* — 9, 5 *Ստեփանոս.* — 11, 6 *Ադամա.* — 12, 6 *անյայտացուցեալ.* — 13, 6 *գայլըստեան.* — 14, 4 *զըհրեշտակս.* — 14, 7 *ասելով.* — 15, 1 *զհարցանել.* — 15, 3 *էթէ.* — 18, 6 *զանուանութիւն.* — 19, 4 *քո.* — 20, 1 *յաղթեցա.* — 20, 5 *ձեր.* — 21, 3 *ուժընդանկեալ.* — 23, 3 *զճշմարտութեանն.* — 24, 4 *զերկուքումքս.* — 24, 6 *ձեռնտու.* — 25, 2 *զսոսա.* — 26, 3 *յԱդամա.* — **4**, 2, 5 *գաւազանաւ.* — 3, 3 *զաւելորդն.* — 3, 6 *զկարեւորն.* — 5, 4 *ասել.* — 6, 1 *Թագթեացւոցն.* — 6, 3 *զղժական.* — 7, 3 *կարաւտացի.* — 8, 2 *Իւսեբիա.* — 14, 4 *Թադդեա.* — 15, 4 *Թադդեացւոց.* — 17, 7 *իրաւք.* — 17, 8 *ճշմարտութեանն.* — 19, 2 *զայլ.* — 19, 3

յետ նոցա. — 21, 8 խնդրոյս. — 23, 6 Ադամա. — 24, 5 իրիցունքն. — 26, 5 յարարչութենէ. — 5, 3, 4 եթանասնիցն. — 5, 3 թուոյ. — 6, 1 եթանասնիցն. — 6, 2 Հետևեցին. — 7, 3 մեք. — 7, 6 շարագրեսցուք. — 9, 4 յԱդամա. — 6, 2 յեթանասնիցն. — 13, 4 չ. — 15, 4 մլ. — 15, 7 յԵզովրա. — 17, 2 Ենովքա. — 17, 7 fehlt. — 19, 8 նուենա. — 23, 8 Մաղա-ղեղա. — 24, 5 այլ. — 6, 1, 1 ի. — 1, 4 Ղամեքա. — 1, 5 ծնաւ. — 2, 1 fehlt. — 2, 2 մեռաւ. — 3, 6 զՅարեդ. — 3, 8 Կինա. — 5, 6 fehlt. — 5, 7 մեռաւ. — 6, 8 Ռառաքա. — 7, 10 ի. — 8, 6 fehlt. — 9, 6 զՄաթուսաղա. — 9, 7, 8 յԱդներա. — 11, 5 Ղամեքա. — 13, 1 ժողովին. — 13, 2 յԱդամա. — 13, 6 Ենովքա. — 14, 1 fehlt. — 15, 6 զՂամեք. — 15, 8 Յեդնա. — 17, 2 ամաւք. — 17, 7 թիւ. — 18, 2 էթէ. — 18, 5 աւրինակս. — 18, 6 կա. — 19, 3 ծնաւ. — 19, 7 մեռաւ. — 21, 8 Ռեդնա. — 23, 2 զՄաթուսաղա. — 23, 3 վախճանէր. — 26, 11 նոյեմզարա. — 7, 3, 1 ժողովին. — 3, 4 Ենովքա. — 4, 5 յԱդամա. — 5, 6 եթանասունքն. — 5, 8 Սեմա. — 9, 9 մեռաւ. — 11, 8 Ռարուխայ. — 12. 8 նգ. — 12, 9 bis 13, 2 (մինչև bis Սերուքայ) fehlt — 13, 7 (և) fehlt. — 13, 8 մեռաւ. — 15, 1 Սաղայ. — 15, 5 ծնաւ. — 16, 9 յեթներորդ. — 17, 1 Սերուքա. — 17, 6 մեռաւ. — 19, 8 Ռուքա. — 19, 9 կնոջէ. — 20, 11 Նաքովրա. — 21, 5 մեռաւ. — 22. 5 ծնաւ. — 22, 6 զՌագաւ. — 22, 8 Ռխուրա. — 23, 12 Սերուքա. — 24, 1 ծնաւ. — 24, 5 մեռաւ. — 25, 2 Փաղեկա. — 8, 1, 2 սովաւ. — 5, 7 Ադամա. — 6, 8 Հրեայք. — 9, 2 գումարին. — 10, 3 fehlt. — 10, 4 յԱդամա. — 10, 5 ազգք. — 11, 3 Փաղեկա. — 12, 2 Սուրա. — 13, 5 Նաքովրա. — 13, 10 fehlt. — 14, 1 մեռաւ. — 16, 5 ծնաւ. — 16, 8 Մեղքա. — 18, 2 ծնաւ. — 20, 5 ծնաւ. — 22, 2 ծնաւ. — 23, 6 Մաւրիլոս. — 9, 1, 6 որդո. — 1, 7 Արամա. — 1, 8 Հայկազնո. — 3, 5 ծնաւ. — 3, 6 յԵդնա. — 4, 5 յլե. — 4, 7 Իսահակա. — 4, 8. 9 fehlen. — 5, 3 ծնաւ. — 5, 7 և մեռաւ. — 7, 4 ժողովլի. — 9, 1 յԱդամա. — 10, 7 եթանասնիցն. — 13, 9 ամաւք. — 14, 5 Արփաքսաթա. — 16, 1 յՌարուխա. — 19, 4 զՔաղդեացոցն. — 23, 7 զպեղծ. — 27, 3 զՀոգընկալ. — 10, 2, 3 յԱդամա. — 2, 4 առաջներորդ. — 3, 6 յԱդամա. — 7, 2 էթէ. — 7, 9 ի Սեմա. — 8, 1 նոյնպէս և զԹիրաս չորրորդ ի Նոյէ և երրորդ Յաբեթէ ասէ. — 9, 2 Քամա. — 11, 8, 2 Քամա. — 13, 4 տիաւք. — 13, 7 Աբրամա. — 20, 6 զՍեմա. — 24, 4 յԱդամա. — 12, 2, 6 զըմի. — 15, 7 Քաղդեացւոցն. — 16, 7 սատուածայնոց. — 18, 12 նմանէ. — 19, 1 Ասորեստանայք. — 20, 6 Եդաղոնացիք. — 21, 6 անուանին. — 22, 1 Արամա. — 24, 7 Արփաքսաթա. — 27, 3 Յեկտանա. — 27, 4 լին. — 13, 9, 7 Յետկանա. — 10, 1 եղբաւր. — 12, 4 Սեմա. — 15, 1 Ասինա. — 15, 7 Քամա. — 18, 9 Քուշա. — 19, 1 Սարայ. — 19, 9 Սարակաթա. — 20, 3 Ռեգմա. — 21, 5 էթէ. — 21, 8 զՆեբրովթ. — 23, 1 սկա. — 27, 7 Քաղանա. — 14, 2, 2 զԱսաղբիմ. — 4, 7 Փղըշտացիք. — 9, 1 զԱւրադէտն. — 13, 3 Գազա. — 19, 11 Եղիսայ. — 21, 8 Քետեիմ. — 22, 6 Գամերա. — 23, 5 Ռիփաթ. —

24, 9 Յաւանա. — 27, 1 Լատինացիք. — 15, 1, 6 Հինգետասան. — 4, 8 Հիւ-սիւոյ. — 5, 5 Պաւտամինոս. — 10, 4 գրծընդոցն. — 13, 1 Սեմա. — 17, 3 ուրանաւր. — 20, 5 ծնաւ. — 21, 1 Հաւր. 24, 4 զՄելքա. — 24, 5 զդստերս. — 24, 6 Առանա. — 16, 3, 4 թլերդյտ. — 7, 5 աոթլաւքն. — 8, 2 յեթա-նասունն. — 15, 6 թլփայտութեան. — 17, 6 զՍառռա. — 19, 1 Հրեշտահաւքն. — 20, 1 խոստանա. — 23, 1 աւետաւքն. — 24, 6 ամեա. — 25, 8 ամա. — 27, 2 յի. — 28, 6 Մէջագետս. — 17, 1, 7 Պարանա. — 2, 1 Սահակա. — 4, 7 Ռագարա. — 6, 8 Քետուրա. — 8, 5 Աբրահամ. — 11, 8 զԵակոբ. — 14, 8 Պարանա. — 15, 5 Ռոսքելա. — 16, 2 Իաղղա. — 16, 5 Զեղիա. — 16, 11 Սորէն. — 21, 8 զԿահադ: Կահադ ամաց կգ իգ ծնանի զԱմրամ: — 18. 1. 2 Հ իգ. — 1, 9 զժո-ղովուրդն. — 3, 4 Յակովբա. — 4, 4 Ռոսքելա. — 4, 8 յեթն. — 10, 2 Յա-կոբա. — 13, 6 Իսրայէղի. — 16, 4 ձիգ. — 16, 9 ձգ իգ. — 18, 6 ծի իգ. — 19, 4 Նաւեա. — 22. 2 Յեսուա. — 19, 2, 8 Յարգիացոցն. — 3, 1 Փելաւտոնոսն. — 3, 2 բարուախաւս. — 4, 4 Աովղա. — 5, 2 Աբայիա. — 6, 3 առէն. — 6, 7 Թերախս. — 7, 6 նուագաւք. — 8, 6 Պեղէոմն. — 9, 7 Թովրա. — 10, 3 Կիլի-կեայ. — 10, 6 որդո. — 10, 9 յետո. — 13, 5 շարժուն. — 16, 7 աւրինակի. — 17, 7 կա. — 17, 8 յեթանասնիցն. — 20, 1, 7 յիւթանասնիցն. — 3, 8 Մա-թէեան. — 5, 6 Սեմա. — 8, 6 Յեսուա. — 8, 10 ղժողովուրդն. — 12, 6 Լիա. — 13, 4 զՓարես. — 13, 5 Փարես. — 16, 6 պաւրուն. — 17, 5 Իսրայէղի. — 19, 4 յԱդամա. — 21, 1 Յուդա. — 23, 6 Պեա. — 25, 2 Յուդա. — 28, 1 Յուդա. — 21, 2, 1 Մովլացի. — 3, 7 ամն. — 6, 1 ամս. — 9, 6 յԱդամն. — 11, 2 Սա-ղովմոնի. — 12, 1 Իսրայէղի. — 12, 8 որդի. — 13, 1 Նարատա. — 13, 5 Իսրա-յէղի. — 15, 2 Յուդա. — 16, 5 Ասայ. — 17, 9 Յեմղա. — 18, 6 Պողոդիա. — 20, 6 զՊողոդիա. — 23, 4 Ազարիայ. — 23, 7 Սզիայ. — 26, 2 Սաղմանասարա. — 27, 1 Եզեկիայ. — 27, 8 զՌոոմ. — 22, 1, 8 Միքիայ. — 2, 1 Մորըստացի. — 2, 6 զաւձն. — 2, 7 պղընձի. — 3, 9 Իսրայէղի. — 5, 3 պաւձապաշտու-թիւն. — 6, 7 Յովսիայ. — 9, 8 Հնազանդեաց. — 10, 1 յԵզիակիմա. — 11, 4 Յեքոնիայ. — 13, 6 Սեդեկիա. — 16, 2 զամպիազաւն. — 16, 3 fehlt. — 18, 6 Յոքոնիայ. — 20, 1 Զաւրաբաբէլ. — 21, 3 Սաղովկա. — 21, 6 Աղէքսանդր. — 23, 5 Եզեազար. — 25, 7 ցծնունդն. — 27, 7 Սաղովմոն. — 23, 1, 3 յԱդամա. — 2, 1 յԱդամա. — 3, 1 իւթանասնիցն. — 4, 4 Իսրայէղի. — 5, 4 Սաղո-վմոնի. — 7, 4 Սամարիայ ի մերայ. — 10, 5 Սամէայ. — 11, 7 որդւո. — 12, 1 Նարատա. — 12, 2 Արփայ, Սամէա. — 12, 9 սեղանուոյն. — — 13, 1 զՅովա. — 18, 7 մարգարէանա. — 19, 2 յեթներորդ. — 22. 1 զեթա-նասուն. — 24. 1 յԻսրայէղի. — 25, 8 որքա. — 25, 9 Յուդա. — 27, 6 մարգա-րէանային. — 24, 2 Մանայեմ. — 3, 7 fehlt. — 4, 6 Սմնէի. — 4, 7 fehlt. — 4, 11 Սաղմանասարա. — 5, 4 Իսրայէղի. — 6, 5 ամի. — 7, 1 ուստից աւեր. — 7, 5 Նաբուքոդոնոսրա. — 8, 1 Սեդեկիեա. — 9, 2 Պեկա. — 9, 3 քառանայք. — 9, 5 Յուդա. — 10, 4 փենէեն. — 12, 1 Աքիամա. — 14, 6 ժամանակի. — 14, 8 Յուդա. — 15, 2 Նաբուքոդոնոսրա. — 17, 6 Յովսիա. — 17. 8 Յուդա.

19, 5 Սոփոնիայ. — 20, 9 Երեմիայ. — 25, 3 Նաւումա. — 25, 4 Ամբակումա. — 25, 5 Ազարիա. — 28, 1 Զօրաբաբէլ. — 29, 1 Քահանայապետաւք.— 29, 4 ցաւծեալն. — 25, 1,5 Յակովբա. — 5, 4 Զօրաբաբէլի. — 6, 2 Յակի-մաս. — 6, 5 Յովակիմ. — 7, 9 Քահանա. — 8, 2 աւրինացն. — 9, 6 Յովդայ. — 9, 8 Ասիրա. — 14, 5 Յատղեա. — 15, 7 եթանասունքն. — 17, 5 Պաղոմեա. — 17, 7 հաւրեղբայր. — 18, 8 Սնիա. — 19, 4 Սիրաքա. — 22, 2 Յեսովա. — 22, 8 եղբաւր. — 24, 3 fehlt — 25, 2 զԱռամազգա. — 26, 4 պաւտարասիրին. — **26**, 5 Առամազդա. — 23, 2 Ասամոնեա. — **26**, 1, 3 զաւրսն. — 1, 4 Անտիոքա. — 3, 1 կրաւնս. — 3, 5 ամսրն. — 4, 3 Ահնեղեա. — 6, 3 Սնիայ. — 6. 6 երթա. — 7, 4 զԱմնվպոլիս. — 8, 2 Երուսաղէմին. — 16, 2 Աղէքսանդրիւ. — 22, 3 աւծեալքն. — 23, 3 աւծեալ. — 25, 3 Պարեհիւ. — **27**, 1, 3 ողում-պիադին. — 2, 2 եթնեբորդացն. — 3, 7 ամսաւրեայք. — 4, 8 fehlt. — 7, 6 Սեմա. — 8, 4 աւժանդակեալք. — 10, 6 հաւրէ. — 12, 1 հարբստացեալ. — 12, 5 հանէին. — 13, 8 գքամայն. — 15, 1 անտի ասցուք. — 15, 9 Եւսեբեա. — 17, 3 զԻնէլա. — 23. 1 …աւ . . . եղի. — 23, 6 զառաջիկա. — 26, 4 Իեղա. — 27, 5 զՃաւշ. — 28, 3, 5 կշեռս. — 5, 5 Իեղա. — 6, 3 զԱբրաամ (Հ ausradiert). — 9, 6 քիզղրոս. — 15, 8 ամեա. — 19, 6 Տաւանէս. — 20, 1 Տաւտանա. — 21, 6 Եւպազղես. — 21, 11 fehlt. — **29**, 3, 4 Սարդանապաւլոս. — 3, 6 եթնե-բորդէ. — 4, 2 Իէլա. — 8, 1 զաւրավար. — 9, 5 զաւրավարութիւն. — 14, 5 Վարփակէս. — 15, 1 արքա. — 16, 2 fehlt. — 16, 3 աւգնականութիւն. — 18, 1 անիշխանութիւն. — 20, 2 որդյն. — 20, 4 գրին. — 21, 6 թագաւորաւք. — 22, 1 սատանաւր. — 23, 1 Փուա. — 23, 10 ղումպիաթն. — **30**, 2, 1 ղում-պիադին. — 2, 5 Խորայէղի. — 4, 9 Յուդա. — 6, 3 fehlt. — 6, 7 Սենեքերիմա. — 10, 3 ղոմպիադի. — 10, 8 Եզիակիմա. — 12, 5 մանզունքն. — 23, 2 Սար-դանապալլեա. — 23, 5 փարբակիս. — 24, 9 կարդիկեաս. — 25, 7 զԵկբատանայ. — 26, 3 Կւաքսարէս. — **31**, 2, 9 ընկեց. — 4, 8 Ճ՛շգրտէ. — 5, 2 իրաւք. — 6, 6 նըմայ. — 9, 6 անզգէպ. — 10, 6 նիզակից. — 13, 5 Սովսարմիւսեա. — 15, 2 Լիւղիացւոց. — 15, 4 Արդւսոս. — 15, 5 Աղիատտա. — 16, 9 Կան-դաւլէս. — 17, 3 գայս. — 17, 4 զԿանդաւլա. — 19, 3 նըմա. — 20, 2 Պւիգիայ. — 20, 3 bis 22, 3 einschl. fehlt. — 27, 2 fehlt. — **32**, 3, 1 զԼիւ-դիացւոցն. — 7, 6 շուրջակս. — 8, 5 Վշտասպեա. — 9, 4 զըԿիւրոս. — 10, 7 Վշտասպեա. — 11, 7 Զօրաբաբէլ. — 12, 6 ղոմպիադին. — 17, 7 ղոմպիադին. — 19, 4 Սվքա. — 22, 3 ղոմպիադին. 22, 5 յ՛. — 22, 10 զՊարեհ. — 23, 7 սատանաւր. — **33**, 4, 9 Արքեղաոս. — 8, 8 Փիլիպեան. — 13, 4 Արիղէոս. — 13, 8 Պտղոմէոս. — 14, 6 Ասիացոց. — 18, 2 և զան-ուանս. — 20, 8 ԺԹ. — 21, 3 Պսեմոքիոս. — 21, 5 Ե. — 22, 7 Կերաւնոս. — 23, 1 Սելէւկոս. — 27, 3 ինքնաւրէն. — 28, 1 Փիլիպոսն. — **34**, 8, 8 ապըստամբեն. — 13. 6 զ…րեայսն. — 13, 8 բռնադատէր. — 14, 3 վշտաւք. — 14, 7 դրոցն. — 16, 3 Բ. — 17, 2 զաւրավար. — 19, 7 զԱնտիոք. — 24. 1 ղոմպիադին. — 27, 2 յԱղեքսանդրիա. — 27, 4 Պապոսի. — 27, 7 Պտղո-

մէոս. — 35, 1, 2 էտ. — 3, 4 փիլոմետոմր. — 4, 7 զաւրաւոր. — 4, 9 Պտղոմէոս. — 5, 1 Եւերգետէս. — 7, 7 Դիոնւսոսն. — 8, 2 Կղէոպատրեա. — 9, 1 Հռոմայեցւոցն. — 9, 10 Օգոստոս. — 13, 8 զԹագաւորսն. — 14, 4 fehlt. — 15, 1 Եւսեբեա. — 17, 2 սկսանիմք. — 18, 6 բոմանդակին. — 19, 2 Հարքստութիւն. — 19, 5 Մանեթա. — 24, 1 Եղիփանտացոց. — 25, 3 մգ. — 25, 5 Հարստութիւնս. — 36, 3, 1 Հերակլիոպոլիտացոց. — 4, 5 Թ. — 14, 2 Հոմիւքն. — 15, 6 Դիոպոլիտացոց. — 16, 5 Օստանաւր. — 17, 2 Թեբես. — 19, 2 Դիոպոլիտացոց. — 21, 1 Դիոպոլիտացոց. — 23, 1 Բուբաստիացոց. — 24, 7 Բոկքորիսսաիտաց. — 25, 6 խաւսեցաւ. — 37, 1, 9 Օմրտասոս. — 2, 1 Սաիտացի. — 3, 5 Սեբեննիտացոց. — 7, 1 յեթնեբորդ. — 10, 5 Բելա. — 12, 2 Տեղքին. — 14, 1 Թուրիմաքա. — 16, 1 Պղեմէոս. — 17, 5 Բերեւս. — 20, 2 Պաւղիբոս. — 21, 4 Պաւղիփիլէս. — 23, 1 Կառնայ. — 24, 7 Թուրիմաքա. — 38, 1, 6 Դանաւոս. — 2, 7 Դարգանեա. — 3, 1 fehlt. — 4, 1 ժե : Օկրիսիոս ամն լա. — 6, 4 յ Եգիպտոս. — 6, 5 ծառայութեանն. — 7, 1 փորբասս. — 8, 3 Դիփիւսեւս. — 12, 9 Օփիդաս. — 19, 2 Եպքւղոս. — 19, 5 Յեպքւղա. — 21, 3 ղոմպիադն. — 21, 5 ղոմպիադս. — 22, 1 Պրաքսիւոն. — 22, 2 Իդիմոնա. — 24, 4 յաւժարէր. — 25, 1 Օղկիմն. — 26, 4 Իպպփոմենէս. — 27, 5 Եուքսէաս. — 28, 2 իզերեցին. — 39, 2, 4 Սամուելի. — 2, 6 Սաւուղա. — 2, 8 Եւուսթեւս. — 5, 8 Օղկամանէս. — 7, 11 Սամուելի. — 8, 2 Սաւուղա. — 8, 4 Կորընթացւոցն. — 9, 10 Պրիմնիս. — 14, 3 ղոմպիադին. — 16, 3 Հռոմայեցւոցն. — 19, 5 եմ. — 20, 8 գնացին. — 24, 1 գ. — 24, 5 զՕմփոսն. — 25, 1 Տաւտանեայ. — 40, 1, 2 իզ. — 3, 3 Կիլուաս. — 4, 7 Սիլուիաս. — 5, 3 աժ. — 5, 6 ղոմպիադն. — 6, 10 ղոմպիադին. — 9, 1 Լատինացիք. և. — 9, 6 յ Եբենա. — 11, 5 Տուղուս. — 12, 3 Պոմպիլոս. — 14, 1 Մարկւոս. — 15, 8 Օստանաւր. — 18, 4 Ճարտարախաւսք. — 19, 4 Տարկինա. — 21, 7 ղոմպիադին. — 22, 4 fehlt. — 24, 6 Կղէոպատրեա. — 24, 7 fehlt. — 24, 10 fehlt. — 25, 4 կեա. — 26, 1 Օւգոստոս. — 41, 1, 5 Օւգոստոսի. — 1, 7 յ՚. — 1, 8 ամի. — 4, 6 զ Թամն. — 5, 2 Համառաւտեցաք. — 6, 2 պայազատաւք. — 6, 4 ժամանակաւք. — 12, 4 անդանաւր. — 13, 1 աստանաւր. — 18, 6 խրոխտանաւք. — 19, 8 զձեռս. — 20, 4 Բելա. — 24, 4 սա. — 24, 5 Կադմեա. — 24, 7 Օրամանեկա. — 42, 2, 7 զա. — 3, 2 խրոխտանաւք. — 4, 1 սպանանէ, dazu am Rand սատակէ. — 5, 1 զաին. — 5, 2 Օրամանեկա. — 6, 3 Հայկս. — 6, 6 Հանւր. — 8, 1 Մանաւազա. — 8, 4 Մանաւազա. — 8, 7 Բազա. — 9, 2 Մանաւազեա. — 10, 2 անւանին. — 10, 5 Խոռա. — 11, 9 զլխառնն. — 14, 3 Օրամանեկա. — 15, 6 Եբրաստա. — 18, 5 Հիւսիւսի. — 21, 3 Օրմախսա. — 23, 7 փարոխա. — 24, 1 Յոլակա. — 27, 3 Օմասխա. — 43, 1, 8 զըշէնսն. — 8, 8 ծնընդոց. — 12, 3 Դեզամա. — 17, 5 Օսորիկ. — 19, 1 fehlt. — 20, 1 տա. — 20, 4 մարգրտեա. — 21, 1 աշաւք. — 21, 8 միջերկրեայցն. — 44, 1, 10 մարդկամք. — 5, 5 ց Պոնդոսի.

— 6. 8 ցՄելիտենէ. — 9, 1 արևմտեա. — 10, 6 Մուրբկ. — 11, 5 զԱրայ. — 13, 1 Արայ. — 13, 4 Արամա. — 15, 3 չհնազանդել. — 19, 4 եդ. — 19, 10 Զրադեշտէ. — 22, 4 մեռաւ. — 22, 5 Արեանն. — 25, 7 Սաւսանուէր. — 27, 5 Զամեսեա. — 27, 7 աւգնականութեամբ. — **45**, 3, 6 Նաւեա. — 4, 5 Յեսուա. — 4, 8 փախստական. — 5, 1 յԱդըրաս. — 6, 4 Աֆրիկացւոց. — 7, 3 Յեսուա. — 7, 7 նախարարք. — 13, 7 անխորհըրդադարար. — 15, 5 մէաւրա. — 15, 8 աւգնական. — 16, 3 Տաւտանայ. — 16, 6 Եթէոպացի. — 17, 1 զաւրացն. — 18, 7 Իսրայէղի. — 20, 1 Պայրոյր. — 20, 5 աւգնական. — 20, 7 Վարբակա. — 21, 5 Սարդանապալլեա. — 22, 5 Վարբակա. — 23, 3 Հայկազնեաց. — 24, 3 Պարոյրա. — 27, 5 Նաբուքոդոնոսորա. — **46**, 2, 6 Հրաչեա. — 4, 2 Կոռնակ. — 8, 4 Պարոյրա — 9, 2 Սենեքերիմա. — 13, 5 բդեաշխք. — 14, 2 յԱդրամուզանէն. — 15, 3 Պասքամա. — 15, 5 Հայկակա. — 16, 2 Նորա. — 20, 4 Տիգրանա. — 21, 7 յԱռաւենա. — 23, 6 յԱրմոզա. — 24, 2 Բագամա. — 24, 5 Վանա. — 27, 4 Վաղարշակա. — **47**, 3, 2 Արշակա. — 4, 8 Բելա. — 5, 2 Հայկա — 5, 4 տերութեան. — 10, 5 զըԲաբելոն. — 12, 5 Նիկանովք. — 14, 8 ապըստամբեն. — 20, 6 Պտղոմեա. — 21, 2 Եգիպտեա. — 21, 8 դոմպիադին. — 25, 4 յաւրինուածս. — 26, 3 զաւրաց. — 29, 6 տա. — **48**, 4, 3 Խոռա. — 4, 5 զՄախխազ. — 5, 7 Գոռնակա. — 6, 3 Գեղամա. — 9, 3 տա. — 11, 4 որդոցն. — 11, 5 Սենեքրիմա. — 12, 5 զըմէաւնունիսդ. — 16, 7 Աժդահակա. — 17, 3 Մուրացեանդ. — 19, 1 Կադմեա. — 19, 4 Հիւսիւսոյ. — 20, 2 ծնընդոց. — 20, 3 Սիսակա. — 20, 8 բարուց. — 21, 7 ծնընդոց. — 21, 10 Ուտեացւոց. — 22, 4 Ծաւղեացւոց. — 23, 3 Գուշարա. — 25, 1 Տաշրա. — 25, 9 զհզաւր. — 26, 4 Միհրդատա. — **49**, 1, 4 Հայկա. — 2, 3 Պասքամա. — 2, 8 դժնեա. — 5, 7 զըմեծ. — 8, 1 սրտեա. — 8, 8 Հայկակա. — 10, 1 զլեառնն. — 10, 3 քաւշս. — 13, 7 Սանասարա. — 14, 2 բդեաշխ. — 17, 6 զԿորդովացին. — 18, 6 զԳողթնացին. — 20, 3 էթէ. — 22, 2 զայսր թագաւորի. — 22, 3 զյաւրինածածս. — **50**, 1, 4. Վաղարշակա. — 2, 10 Արշակա. — 5, 4 զաւրաւք. — 7, 8 ընթատ. — 7, 10 Հաւրն. — 11, 3 Տիգրանա. — 12, 2 Տիգրանա. — 13, 5 Արշամա. — 14, 5 ի. — 15, 6 յԱւգոստոս. — 19, 2 Վաղարշակա. — 20, 1 Աւգոստոսի. — 22, 5 կոչին. — 23, 3 Արշաւիրի. — 24, 9 Արշակա. — 56, 6 Վաղարշակա. — **51**, 2, 2 դոմպիադին. — 3, 3 ուրանաւր. — 5, 3 նախաստեղծ. — 6, 3 եթանաանիցն. — 7, 4 յԱդամա. — 14, 8 ծնընդէն. — 17, 3 սրբաստեաց. — 17, 7 Հարկեցա. — 20, 4 զըղուէի. — 22, 4 Եւսեբիա. — 26, 7 Հմտանալով. — 27, 3 ծանաւթանա. — **52**, 3, 3 fehlt. — 3, 6 ծնընդենէն. —

Die bis zum Jahre 1294 mit Eintragungen versehenen Tabellen sind fast zur Hälfte mit mehr oder minder freien Entlehnungen aus der Chronik des Geschichtsschreibers Hethum (vgl. Nr. 2) ausgefüllt. Dass es sich trotz der zum Teil nicht geringen sprachlichen und inhaltlichen Abweichung nicht etwa um zufällige Übereinstimmungen handelt, ergiebt

sich daraus, dass auch die Schreibfehler und inhaltlichen Irrtümer in den meisten Fällen beiden Versionen gemeinsam sind. So erscheint, um nur einige Proben herauszugreifen, in beiden Versionen Lothar III. als Կլաւդայր; so wird Konrad III. in beiden Versionen als zweiter bezeichnet und 1135 statt 1138 auf den Thron erhoben; so wird Heinrich V. nach beiden Versionen im Jahre 1146 gekrönt. Andrerseits finden sich nun aber auch einige Eintragungen, die nicht auf den in der vorliegenden Handschrift enthaltenen Text weisen, sondern auf die von Aucker und Dulaurier, veröffentlichte Rezension (vgl. Nr. 2), ohne wiederum auch mit dieser ganz übereinstimmen, z. B. ad annum 1097: Ֆռանգն էառ զՆիկիա ի Սուլիման Հաշէն: Table chronologique ed. Dulaurier: ի սոյն ամին Ֆռանգն էառ զՆիկիա ի Յունաց, während es in der vorliegenden Handschrift heisst: Առաւ Նիկիա և Անտիոք յԱնաւրինաց; ferner ad annum 1098: Ֆռանգն էառ զԱնտիոք և զՈւռհա, was in der Rezension der vorliegenden Handschrift ganz fehlt, Table chronologique als ազատեցան յԱնօրինաց Անտիոք և Ուռհա erscheint. Aus alledem ergiebt sich meines Erachtens, dass die in den Tabellen in Samuels Chronik enthaltenen Auszüge aus Hethum's Chronik auf eine verlorene Version zurückgehen, dass diese Eintragungen demgemäss als Bruchstücke einer dritten Handschrift in Betracht zu ziehen sind.

Die nach Abzug der besprochenen Entlehnungen erübrigenden Eintragungen sind:

ad annum 1: Յայսմ ամի էր կայսր ի Հռոմ Հոգտաւիոս Աւգոստոս, և թագաւոր Հրէաստանի Հերովդէս և թագաւոր Պարսից Արշաւիր, և թագաւոր Հայոց Աբգար: Յայսմ ամի յառաջ քան զծնունդն Քրիստոսի Կիւրենոս առաքեցաւ ի Հռոմայ ի Հրէաստան և աշխարհագիր արար: — 3. Աբգար զՓիլիպոսի եղբայր Հերովդէի սպանանէ: — 2. Յուդայ Գալիլէացի ապստամբեցոյց զՀրէայսն: — 5. Հերովդէս սաստիկ տանջանաւք սատակի: — 6. Աւգոստոս կայսր չորրորդապետս արար զՀրէաստան: — 16. Իշխաց կայսր ի Հռոմ Տիբերիոս ամս իգ: — 17. Աբգար թագաւորն Հայոց զԵդեսիա քաղաք շինէ: — 19. Հարժմամբ տասն ու երեք քաղաք կործանեցաւ ի Բիւթանիա: — 142. ՅԱնտիոք եպիսկոպոս Ե Երոս· ամս: — 146. ՅԱղեքսանդր եպիսկոպոս Էերորդ Մարկիոն ամս Ժ: — 152. Թագաւորեաց Հայոց Տիգրան որդի Արտաշէսի ամս իգ: — 153. Պերոս թագաւորն Պարսից ի Հռոմայեցիսն արշաւեաց: — 156. ՅԱղեքսանդր եպիսկոպոս Ըերրորդ, Կեղադիոն ամս Ժդ: — 160. Երուսաղէմի եպիսկոպոս ԺԷ. Կասիանոս: ԺԸ· Պուպղիոս: ԺԹ Մաքսիմոս: Ի Յուլիոս: ԻԱ. Գայիանոս: ԻԲ. Սիմաքոս: ԻԳ. այիոս: ԻԴ. Յուլիանոս: ԻԵ. Ապիոն: — 330. Սուրբ ժողովն ի Նիկիա յԺԸից: — 330 Յետ Ի ամի Կոստանդիանոսի, կոչեցան թագաւորք Յունաց և Հռոմոց, զի թագաւորեցին

ի Կոստանդինուպաւլիս։ — 333. Սուրբն Գրիգոր բնակեալ ի Մանեա այրսն և ընդ ժամանակս երևէր և Հաստատէր ի Հաւատս։ Բայց յորժամ եկն Աստակէս ի ժողովըն Նիկիա՝ այլ ոչ ոք ետես, բազում ամն կեցեալ փոխի ի կարգս Հրեշտակաց։ — 337. Թագաւորեաց Պարսից Ներսեհ ամն Թ։ — 340. Արքելաւոս յաղագս կշտամբելոյն ի սրբոյն Աստակէսէ սպան զնա սրով ի Ծոփաց գաւառն։ — 344. Կաթողիկոս եկաց Հայոց Արիստակէս ամն է.։ — Իւ եղև երևումն սրբոյ խաչին առ Կիւրղիւ։ — 345. Մանատրուկ սպանանէ զսուրբն Գրիգորիս, զերեց որդին Վրթանայ։ — 345. Տրդատ արքայն Հայոց զեղակուր լեալ ի զաւրաց իւրոց վախճանի։ — 346. Թագաւորեաց Պարսից Արմիզդ ամն գ.։ — 347. Թագաւորեաց Հայոց Խոսրով ամն Ծ։ — 349. Թագաւորեաց Պարսից Շապուհ ամն Հբ։ — 351. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Վրթանէս ամն Ը։ — 353. Սկիզբն Մ եկին Անտիոքայ։ — 356. Յայսմ ժամանակի ասեն եղեալ զԱրտեմոնի ընթերցուածն։ — 357. Թագաւորեաց Հայոց Խոսրով, ամն . . . ։ — 359. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Յուսիկն, ամս Զ։ — 365. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Փառնասեհ, ամն Է։ — 369. Թագաւորեաց Հայոց Տիրան ամն Լ։ — 372. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Ներսէս ամն Լա։ — 376. Ծնաւ յԱնտիոք մանուկ մի միականի որում էր Դ ոտք և Դ ձեռք և մորուք։ — 421. Թագաւորեաց Պարսից Արտաշիր ամն Գ։ — 423. Սկիզբն դպրութեանս Հայոց։ — 424. Թագաւորեաց Պարսից Վռամ որ և Կրման ամն Ժբ։ — 436. Թագաւորեաց Պարսից Յազկերտ ամն Ժա։ — 438. Առաջին ժողովն Եփեսոսի Մ Հարցն վասն Նեստորի։ — 439. Թագաւորեաց Հայոց Խոսրով ամ Ա։ — 440. Թագաւորեաց Հայոց Շապուհ ամն Զ։ — 444. Թագաւորեաց Պարսից Վռամ ամն Իը։ — 446. Թագաւորեաց Հայոց Արտաշէս ամն Զ։ — 452. Աստանաւր բարձաւ Թագաւորութիւնն Արշակունեաց և Հայրապետութիւնն ի ցեղէն սրբոյն Գրիգորի ամս Ժգ։ — 460. Բ ժողովն Եփեսոսի վասն Փլաւիանոսի և Եւտիքի։ — 465. Մարզպան եկաց Հայոց Հրամանաւ Վռամա Վարդան ամն Ժէ։ — 466. Թագաւորեաց Պարսից Յազկերտ ամն ԺԹ։ — 467. Աստանաւր աւարտումն պատմութեան Հայոց գրելոցն Մովսէսի։ — 468. Կաթողիկոս եկաց Հայոց Յովսէփ ամն Բ։ — 470. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Գիւտ, ամն Ժե։ — 472. Ժողովն Քաղկեդոնի ոլզ Հարցն։ — 476. Հասելոց նեղութեցն Յազկերտէ սրբոց Վարդանանցն։ — 479. Կատարումն սրբոց Ղևոնդեանցն։ — 482. Անիշխան կացեալ Հայք ամն Ե։ — 485. Թագաւորեաց Պարսից Պէրոզ ամն Իբ։ — Կաթողիկոս եկաց Հայոց Յոհան Մանդակունի ամն Ժբ։ — 487. Հայոց Մանկնոս ամն Ժը։ — 493. Մովսէս բերթողահայրն։ — 495. Ծ՛ննութիւն Թաւթլոյ և Վարոսի եղբաւր իւրոյ։ — 497. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Բաբգէն ամն Ե։ — 502. Պայծառանայր սուրբն Սիմէոն Սիւնակեացն յԱղեքսանդրիայ և Տիմաւթէոս էրէց իմաստասէր։ — Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Սամուէլ ամն Ե։ —

507. Թագաւորեաց Պարսից Վաղարշ ամս գ Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Մուշէ ամս ը։ — 508. Ղազարիկ Փարբեցի ժամանակագիր և ճարտասան։ — 510. Թագաւորեաց Պարսից Կաւատ ամս . . ։ — Հայոց Վահան ամս իը։ — 515. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Սահակ ամս դ։ — 517. Թագաւորեաց Պարսից Ջամա ամս բ։ — 519. Թագաւորեաց Պարսից Կաւատ ամս ժէ։ — Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Քրիստափոր ամս ե։ — 605. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Յովհաննէս ամս իդ։ — 611. Հայոց Դաւիթ Սահառունի ամս լ։ — 629. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Կոմիտաս ամս թ։ — 633. Թագաւորեաց Պարսից Արտաշիր ամս գ։ — 636. Թագաւորեաց Պարսից Խոռէմ ամ ա։ — 637. Թագաւորեաց Պարսից Խոսրով ամ ա։ — 638. Թագաւորեաց Պարսից Բորն և Զարմդուխտ ամ ա. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Քրիստափոր ամս ա։ — 639. Թագաւորեաց Պարսից Ազտաճատ ամս . . . — Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Եզր ամս . . . — 641. Հայոց Թէոդորոս Ռշտունի ամս իե։ — 649. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Ներսէս ամս ժթ։ - 666. Հայոց Համազասպ ամս է։ — 668. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Անաստաս ամս զ։ — 673. Հայոց Գրիգոր ամս ժ։ — 674. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Եղիա ամս է։ — 765. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Տրդատ երկրորդն ամս գ։ — 766. Հայոց Աշոտ Բագրատունի ամս ժդ։ — 768. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Սիոն, ամս ը։ — 776. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Եսայի ամս ժդ։ — 824. Հայոց Սմբատ որդի Աշոտի որ Ապլաբասն կոչէր ամս լբ։ — 827. Թագաւորեաց Յունաց Թէոփիլոս ամս ժե։ — 833. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Յովհաննէս ամս իբ։ — 842. Թագաւորեաց Յունաց Միխայէլ որդի Թէոփիլոսին ամս իդ։ — 855. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Զաքարէ, ամս ի։ -- 856. Հայոց Աշոտ որդի Սմբատայ ամս լը։ — 923. Թագաւորեաց Հայոց Աշոտ որդի Սմբատայ հրամանաւ կայսերն Յունաց ամս ը։ — 928 Կաթողիկոս Հայոց տէր Ստեփաննոս, ամս . . . ։ — 929. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Թէոդորոս ամս ժա։ — 931. Թագաւորեաց Հայոց Աբաս որդի Սմբատա և եղբայր Աշոտոյ ամս իե։ — 940. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Եղիշէ ամս է։ — 946. Թագաւորեաց Յունաց Կոստանդին որդի Լևոնի ամս ժե։ — 947. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Անանիա Մոկացին ամս իբ։ — 956. Թագաւորեաց Հայոց Աշոտ որդի Աբասայ ամս իը։ — 961. Թագաւորեաց Յունաց Ռոմանոս ամս դ։ — 965. Թագաւորեաց Յունաց Նիկիփաւռ ամս է։ Սա եառ զՏարսոն ի Տաճկէն։ — 969. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Վահան ամ ա։ — 970. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Ստեփաննոս ամս գ։ — 972. Թագաւորեաց Յունաց Յովհաննէս Չմշկիկ ամս զ։ — 973. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Խաչիկ ամս իա։ — 978. Թագաւորեաց Յունաց Վասիլն ամս ծա։ — 982. Թագաւորեաց Հայոց Սմբատ շահնշահ որդի Աշոտա ամս ժգ։ — 994. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Սարգիս

ամս իդ։ — 995. Թագաւորեաց Հայոց Գագիկ որդի Աշոտ եղբայր Սմբատա շահնշահի ամս իթ։ — 1018. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Պետրոս ամս խ։ — 1061. Թագաւորեաց Յունաց Դուկիծն ամս թ։ — 1063. Վախճանեցաւ Տուղրիլ սուլտանն Խորասանա և տիրեաց Ալփասլանն։ — 1064. Ալփասլանն էառ զԱնի։ — 1065. Ալփասլանն առաքեաց զՍուլիման քուէրորդին իւր յաշխարհն Հոռոմոց և Հայոց ընդ դէմ Յունաց։ Յայսմ ամի Գագիկ դարձեալ ի Կոստանդինուպաւլսէ եսպան զմետրապաւլիտն Կեսարուոց։ — 1067. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Գրիգորիս Վահրամն որ կոչեցաւ Վկայասէր, ամս ժդ։ — 1070. Թագաւորեաց Յունաց Ռոմանոս Դիաւժէնն ամս ե։ Դէաւժէնն եկն յարեւելս և էառ զՄանծկերտ ի Թուրքաց։ Եւ Ալփասլանն պատերազմեալ յաղթեաց նմա և կալաւ զնա, և դարձեալ ազատեաց ուխտադրութեամբ։ Ոմանք զկոտորիլն Դիաւժէնին ի թուին Հայոց շժը են գրեալ։ Եւ ի շժթ գողձախմատն աւերեաց զսև լեառն և կոտորեաց զնա Գրիգոր Պիխտն ի դաշտն Հարունոյն ի Մանխեհնուտն։ — 1071. Եղև սով սաստիկ։ Եւ Կոմիշ տիկին եկն յՈւռհա և կոտորեաց զՀոռոմոց զաւրսն։ — 1072. Զ. Պիխտն յանդգնուէն խեղդեցին ծառայք իւր։ — 1073. Մեռաւ Ալփասլանն և եկաց սուլտան Խորասանա որդի նորա Մելէքշահն այր քաղցր և խմատուն։ — 1074. Թագաւորն Հայոց Գագիկ սպանաւ ի Կենդրաւսկաւի յորդւոցն Մանտալէի։ — 1075. Թագաւորեաց Յունաց Միխաիլն ամս բ.։ — 1077. Մեռաւ Ապլղարիպ իշխանաց իշխանն Հասանայ որդին և թաղեցաւ ի Պապէռոնն։ — 1080. Սուլիման էառ զԱնտիոք։ — 1083. Թագաւորեաց Յունաց Ալէքսն ամս լը։ ի սորա աւուրս շարժեցաւ բասաճն Ֆռանկաց. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Բարսեղ ամս լգ — 1087. Եկն սուլտանն Խորասանա Մելէքշահն և առ զԱնտիոք և զԿիլիկիա և զՖիլառտոսն տաճկցոյց տալով նմա զՄարաշ։ Ետ և զՀալպախսն Գուրհն և զՈւռհա, Բուզանին, և զԱնտաք Եչլխանին, և ինքն գնաց ի Խորասան։ — 1092. Մեռաւ սուլտանն Մէլէքշահ և եկաց որդի նորա Պեկիարուխն։ Յաւուրս սորա պառակտեցաւ իշխանութիւն Թուրքաց ի բազում մասունս, և ի Գալբասաճին. սա էր սուլտան ի Պարսից Թուրքգոյ ազգաւ։ — 1098. Պարոն եկաց Հայոց յաշխարհն Կիլիկեցոց Կոստանդին որդի Ռուբէնա ամս ե։ — 1099. Եղև Թափուռն Երուսաղէմի և տուկն Գունդաւփրէ տիրեաց Երուսաղէմի։ — 1100. Վախճանեցաւ Գունդափրէ և պսակեցաւ առաջին Թագաւոր Երուսաղէմի Պաղտին եղբայր նորա, առաջին Կոմսն Ուռհայու։ — 1103. Պարոն եկաց Հայոց Թորոս Անտրանիկ որդին Կոստանդեա ամս իզ։ — 1111. Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Գրիգորիս †։ — 1121. Թագաւորեաց Յունաց Յոհաննէս Պաւրփիրաւժէնն ամս ժդ։ Սա էր որդի Ալէքսին։ — 1129 Պարոն եկաց Հայոց Լևոն որդի Կոստանդեա և եղբայր Թորոսի ամս գ։ — 1133. Կայսրն Յունաց կալաւ զպարոն Հայոց Լևոն և դարձեալ տիրեցին Կիլիկիոյ Յոյնք ամս ժա. —

1134. *Թագաւորեաց Յունաց Մանուիլ որդի Պաւրփիրա ժէնին ամս լդ։* — 1144. *Պարոն եկաց Հայոց ի Կիլիկիա Թորոս որդի Լևոնի գերձեալ ի բանտէն Կոստանդնուպաւլսոյ ամս ժզ։* 1157. *Պարոն եկաց Հայոց Մլեհ եղբայր Թորոսի ամս է։* — 1186. *Պարոն եկաց Հայոց Լևոն եղբայր Ռուբէնի և որդի Ստեփանէի ամս ժա։* — 1196. *Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Գրիգորիս տղայն ամ ա։* — 1197. *Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Գրիգորէս Ապիրատն ամս է։ Պարոնն Հայոց Լևոն պսակեցաւ թագիւ և եկաց առաջին թագաւոր ի Կիլիկիա ամս իդ։* — 1203. *Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Յոհաննէս ամս ժը։* — 1221. *Կաթողիկոս եկաց Հայոց տէր Կոստընդին Բարձրբերդցի ամս խէ։ Թագաւորեաց Հայոց Փիլիպ որդի կոյր բրընծին ամս է։* — 1226. *Թագաւորեաց Հայոց Հեթում որդի Կոստանդեա աւագ պարոնին Հայոց ամս խե։* —

2. auf Bl. 118a—162b eine bisher unveröffentlichte Chronik des Geschichtsschreibers Hethum (von Christi Geburt bis zum Jahr 1294) mit der Überschrift *Պատմութիւն խրոնիկոնին, զոր նըւաստ ծառայս Քրիստոսի Հեթումս տէր Կոռիկոսոյ փոխեցի ի Զրուանք գրոց ի թուին Հայոց չխե։* Der Titel der bisher allein bekannt gewordenen kürzeren von 1076—1307 reichenden Version ist: *Ժամանակագրութիւն երկք Հարիւր և մէկ ամաց, կարճ ի կարճոյ հաւաքեալ ի զանազան պատմութեանց, Հայ, Ֆռանկ, և այլոց, շարագրեալ պարոն Հեթմոյ, տեառն Կոռիկոսոյ, և արար զայս բանք ի թուին Հայոց չխե և ի յամի մարդեղութեան Տեառն ռմղզ։* Veröffentlicht ist sie von Aucher als Anhang zur Geschichte der Tataren (*Պատմութիւն Թաթարաց շարագրեալ ի Հեթմոյ Արամեան ի կարգէ Պռեմոնդրատեանց։ Յեղեալ ի լատին օրինակէ ի Հայ բարբառ ի ձեռն Հ. Մկրտիչ Աթոռակալ վարդապետի Աւգերեան։ Ի Վենետիկ ի տպարանի սրբոյն Ղազարու. յամին 1842 ամին.*), dann, mit Übersetzung von E. Dulaurier (Recueil des historiens des croisades p. p. l'académie des inscriptions et belles lettres. Docum. armén. t. premier. Paris 1869, p. 471—490.), übersetzt von V. Langlois in Revue de l'Orient 1863, p. 103—114.

Eine Ausgabe der Chronik Hethum's mit Berücksichtigung der kürzeren Version und der oben (Nr. 1) besprochenen Auszüge bereite ich vor.

3. auf Bl. 163a—167a 15 die Geschichte der Rubeniden bis auf Leo IV. mit der Überschrift: *Պատմութիւն ազգին Ռուբինեանց թէ որպէս տիրեցին Կիլիկիո։* Diese Geschichte ist mit verschiedenen anderen Stücke zusammen als Anhang zu der oben erwähnten Ausgabe

der Chronik des Samuel Ani veröffentlicht worden, und zwar in einer keineswegs mehr befriedigenden Weise. Zur Rechtfertigung dieser Behauptung greife ich eine Probe heraus. Der Schlusssatz der kurzen Geschichte erscheint bei Ter-Mikelean in folgender Vermummung: Իսկ առաջին քոյր սոցա Զապէլ եղև կին Ամաւրի Սրոյ տիրոջն, և որդոյ Թագաւորին Կիպրոսի, վերոյասացելոյ Կտլըզինին ‚Die älteste seiner Schwestern aber, Isabella, wurde die Frau Amalrich's, des Herrn von Tyrus und Sohnes des Königs von Cypern, des oben erwähnten Ktləzinin.' Diesem rätselhaften Ktləzinin hätte der Herausgeber aber nur die Genetivendung des vorausgehenden Wortes zu überweisen brauchen, und ohne Schwierigkeit würde es sich in die dem gewöhnlichen Sterblichen vertrautere Gestalt des Սյկ ու Լըզինին ‚Hugues de Lusignan' verwandelt haben eine Gestalt, in der er über dies vier Zeilen vorher schon einmal erschienen war.

Das folgende Korrekturverzeichnis ermöglicht es den Besitzern des erwähnten Buches, sich den in der Handschrift gebotenen Text zu verschaffen.

204, 2 Կիլիկիո. — 4, 1 Պապկա. — 4, 4 Պապկա. — 5, 1 Կաւսիտառոյ. — 6, 1 Կաւրմաւզաւլաւ. — 9. 2 Նաւհանկս. — 10, 7 Կաստաղաւնն. — 12, 3 Կոստանդեա. — 12, 6 Հաւրն. — 14. 1 Պապկա. — 15, 3 կենդրաւսկաւի. — 17, 3 ղաւրացեալ. — 19, 7 սրրոյ. — 20, 5 Կենսաւսկաւոյ. — 20, 3 ոխտան. 20, 4 զԹրապարկն. — 22, 7 Մացեալ. — 24. 4 դեղաւք. — 27, 4 ղաւրացեալ. — **205**, 1, 2 Պաւրֆիրաւէնն. — 1, 3 Կալաւժան — 3, 4 կապանաւք. — 3, 6 Կոստանդինապաւլիս. — 8, 8 զմաւտակս. — 17. 9 Հաւրն. 18, 2 էԹէ. — 19, 3 ձեռինն. — 22, 3 էԹէ. — 25, 10 Քրիստոս. — 28, 5 զաւրաւք. — **206**, 3, 2 յայսաւր, — 4, 3 ղաւրքն. — 4, 8 Կոստանդինուպաւլիս. — 7. 8 ղաւրաց. — 8, 3 գեաւղ. — 8, 6 զաւտարական. — 9, 7 Հայոյ. — 16, 7 զաւրացեալ. — 17, 7 Պաւրֆիրաւէն. — 18, 4 Կոստանդինուպաւլիս. — 19, 8 զաւրս. — 20. 7 յաւգնուԹիւն. — 20, 9 Փռանգաց. 21. 5 անտ. — 23, 1 զաւրս. — 23. 7 ըմբռնելոյ. — 25, 7 զաւրք. — 26. 1 պնտեալ. — 26, 7 զաւրաց. — **207**. 2, 9 մշտընջենաւոր. — 5, 7 կոստանդինուպաւլիս. — 9, 7 դուռն. — 10, 3 բզաւրս. — 11, 8 Ասկուռոյ. — 15. 3 զաւրս. — 15, 6 անԹիւս. — 17. 1 զԱւշին. — 20, 3 զաւրս. 25, 1 եղբաւրն. **208**, 2, 6 աւգնականուԹեամբ. — 5, 1 խնդրեց. 5, 4 զաւրս. 6, 7 աւգնականուԹեամբ. — 7, 1 անաւրինացն. — 10, 1 զաւրքն. — 10, 2 անաւրինաց. — 11, 1 ըզաւրսն. — 11, 4 շնորհակալուԹեամբ. — 15. 9 գործաւք. 16, 6 զաւրաց. — 19, 2 Պապեռաւնին. 20, 2 զաւրքն. 20, 7 զՍմբէն. — 22, 5 Սմբէն. — 26. 6 Սմբինայ. 30, 7 յաղգէն. — **209**. 6, 6 եղբաւր. — 7. 5 Սեմաւոն. — 7. 6 բրընձին. — 11, 5 Լուշի. — 11. 8 Լուշին. —

12, 7 Փիլիպ. — 12, 8 տ. — 13, 1 Մընֆաւրդին. — 19, 4 աւծաւ. — 27, 4 Մանիաւնին. — 28, 3 Հաշիշեցն. — 30. 6 Պապեռաւնին. — 210, 1, 1 Կու-ռիկաւս. — 3, 3 ղաւրինաւք. — 4, 6 Մաւխրոտին. — 4, 8 բրինձ. — 6, 8 զՄաւլեռնցիք. — 7, 7 Նռրաւք. — 9, 2 զաւրո. — 11, 5 Հաւրն. — 13, 7 ղաւրաւք. — 14, 9 չնորհաւքն. — 17, 5 ղաւրաւք. — 20, 7 Կուռիկաւս. — 11, 4 ապըստամբեալ. — 25, 1 աւծաւ. — 27, 7 Հաւրն. — 28, 2 Անտիոքացեց. — 29, 5 զամե-նեսցին խպառ. — 31, 3 ամպարըշտութեան. — 211, 1, 6 Ճափրի. — 2, 1 պռաւքսիմոսն. — 6, 1 աւծին. — 14, 4 տիաւք. — 15, 2 զաւրացն. — 15, 3 Մսրա. — 19, 2 և զՄնզուր. — 22, 8 Պեմունտ. — 22, 9 բրընձին. — 28, 4 կրաւնաւորեաց. — 30, 3 յախթռո. — 212, 1, 1 աւծաւ. — 3, 8 Ամիստ. — 4, 3 Աշին. — 9, 1 տ. — 21, 8 վերցաստացել. — 22, 1 Այկ տ Լըղինին. —

4. auf Bl. 167a 16—169b 13 eine bisher noch nicht veröffentlichte Genealogie der Könige von Jerusalem und der Könige von Cypern mit der Überschrift Ազգաբանութիւն թագաւորացն Երուսաղեմի և թագաւորացն Կիպրոսի ։ [Text I.].

5. auf Bl. 169b 4—170b eine bisher noch nicht veröffentlichte Genealogie der Fürsten von Antiochien mit der Überschrift Ազգաբանութիւն բրընձնոյն Անտիոքա ։ [Text II.].

6. auf Bl. 171a—177b, 179a—186b, 188a—199b, 204a—212b einen Auszug aus der Chronik Michael's des Syrers, und zwar aus der kürzeren, 1870 zu Jerusalem veröffentlichten Rezension: Տեառն Միխայէլի պատրիարքի Ասորւոց Ժամանակագրութիւն ի հայրապետութեան Մ. Էջմիածնի Տ. Տ. Գէորգայ վեհափառ Կաթողիկոսի Հրամանաւ պատրիարքի Սրբոյ Երուսաղէմի Տ. Եսայեայ սրբազան արքեպիսկոպոսի և ի պատրիարքութեան Կ. Պօլսոյ Տ. Մկրտչի սրբազան արքեպիսկոպոսի. Յերուսաղէմ ի տպարանի սրբոյ Յակոբեանց. 1870. Der vorliegende Text beginnt mit Kap. 18 und reicht ungefähr bis zur Mitte von Kap. 28. Die Überschrift lautet: Պատմութիւն արարեալ պատրիարքին Ասորոց Միխայէլի, զոր Վարդան վարդապետ Արևելցին փոխեալ էր յասորի գրոց. Der Titel der längeren, ebenfalls in Jerusalem veröffentlichten Rezension lautet: Ժամանակագրութիւն Տեառն Միխայէլի Ասորւոց պատրիարքի հանեալ ի հնագոյն գրչագրէ ի հայրապետութեան Մ. Էջ-միածնի Տ. Տ. Գէորգայ վեհափառ Կաթողիկոսի Հրամանաւ պատրիարքի Սրբոյ Երուսաղէմի Տ. Եսայեայ սրբազան արքեպիսկոպոսի և ի պատրի-արքութեան Կ. Պօլսոյ Տ. Մկրտչի սրբազան արքեպիսկոպոսի. Յերու-սաղէմ ի տպարանի սրբոյ Յակոբեանց. 1871.

Nachstehendes Verzeichnis enthält die abweichenden Lesarten.

312. 15, 1. 2. Ի թուին Հայոց ի Հ̄· — 16, 2 Աբդլայի· 16, 3 յԵթրայ· — 16, 4 յԱրարիայ· — 17, 3 Արարիայ· — 18, 2 Հարաւո· — 18, 4 արեւմտից· — 18, 5 եւ ի· — 20, 5 Իսմայէլի· — **313**, 1, 5 որդէգրութեամբ· — 2, 5 Ագա-րա· — 3, 4 Սաղանա· — 3, 5 որդոյ· — 4, 1 Կետուրա· — 5, 1 Եւ այս· — 7, 4 (եւ) fehlt. — 7, 6 ծանաւթութիւն· — 9, 1 զաւրէնան· — 9, 5 այլքն· — 12, 2 որպէս· — 14, 3 նոքաւք· — 17, 6 բզաւրուն· — 18, 4 Համ-պաւ· — **319**, 23 (յինն Հարիւր երեսուն . . . bis . . . որդի անօրէ-նութեան) fehlt. — 25, 4 կրաւնս· — **320**, 1, 3 աւրէնս· — 2, 3 եւ մեռաւ· — 2, 4 (եւ) fehlt. — 2, 5—3, 2 Եկաց յետ նորա Պուպարը ամս· 4, 3—5, 2 սորա եկաց յիշխանութիւնն Սմար, որ էառ զԱսորայ· — 6, 2 զաւրք· — 6, 8 զնոսա· — 7, 1 ամպոխեալս· — 7, 5 Սրմիզդ· — 10, 3 ըզաւրուն· — 10, 6 ըզաւրաւարն· — 11, 2 զՍէրգիս· — 11, 4 զաւրացան· — 13, 4 զաւրս· — 15, 5 զաւրացն· — 16, 1 որ եւ· — 16, 3 իջան· — 16, 4 յԱնտիոք· — 16, 6 գեաւղն· — 17, 2 — **321**, 1, 6 (Եւ կայր անդ . . . bis սուրբ ժողովոյն) fehlt. — 6, 3 մազապուրծ· — 7, 1—6 (սեաւ . . . bis . . . մարդկանէ) fehlt. — 10, 5 զաւրս· — 11, 2 որդոյն· — 12, 2 պանտանդս· — 12, 4 Հաւրէն· — 13, 1 Հաւրն· — 14, 2 կոմեցաւ· — 16, 5 զաւրսն· — 18, 5 Հէմս· — 19, 1—3 առ յՍմար· — 20, 4 զաւրս· — 21, 1—3 առ նա զարձուցանել· — 22, 5—7 ուխ-տիւ առ ինքն· — 24, 6 ապրստամբի· — 25, 3 երթա· — 25, 5 ըզաւրսդ· — 26, 4 Պարս· — 26, 6 .բեղ· — **322**, 1, 3 (Սմար) fehlt. — 4, 8 զրանակս· — 6, 3 Ազտաճառ· — 7, 2 էկն· — 10, 4 Արապիքն· — 10, 5 (v. späterer Hand) կրմուղ· — 11, 1 երիվայրաւք· — 12, 2 յողթագգեաց· — 13, 5 էթէ· — 15, 3 (իմ) fehlt. — 16, 4 նալակտոր· — 17, 1 գրապանս· — 17, 2 (իմ) fehlt. — 17, 8 նետն· — 18, 1 միշտ· — 19, 4 գրկով ք· — 20, 6 բաՀս· — 22, 3 էանց· — 22, 8—23, 2 (եւ ցըցեցաւ ի գետինն) fehlt. — **323**, 1, 1 յերեվարէն· — 1, 3 եխուփ· — 1, 4 (խրեաց) fehlt — 2, 5 նորա· — 3, 1 երկռքին· — 3, 2 էթէ· — 5, 1 — 16, 1 (Յաւուրսն . . . bis . . . անձանց) fehlt. — 17, 4 եկ· — 17, 5 Ազտա-ճառ· — 19, 1 Տեգրիս· — 23, 1 աւգնեաց· — 24, 7 գետն· — **324**, 1, 4 կրա-վեցաւ· — 2, 2 եւ Հարաւ· — 3, 2 էթէ· — 5, 4—5 կացեալ· — 6, 1 է̄· — 6, 2 եւ սպաննաւ· — 6, 6 զայս· — 6, 7 աւրինակ· — 8, 4 Սասանս· — 9, 1—4 ն̄մբ̄· — 12, 4 Կուրա· — 13, 3—5 մ̄ն̄· — 16, 1 զԿուրային· — 17, 1 զՍանուիլ· — 17, 2 (Հայկազնի) fehlt. — 17, 4 արտաքսեաց· — 17, 5 զԿուրա· — 19, 1 Սա-նուիլ· — 19, 6 զի· — 20, 6 ձեզ· — 20, 8 լուեալ· — 21, 1 յՍմարա· — 23, 1 Սաւփրանիոս· — 24, 8 մուշտակս· — **325**, 1, 5 զգեցի· — 2, 6—7 ցնա Սմար· — 4, 1, 2, եւ զՅունացն եւ զԴամասկեան· — 5, 8 զՀանդերձ· — 7, 2 (թէ) fehlt. — 7, 3 աւվեցեմ· — 8, 2 զաղքատութինս· — 9, 6 ձեռս· — 12, 1 զաւրագլուխն· — 12, 2 Յոհաննէս· — 13, 2 ի յՍիոհա· — 13, 5 յՍմար· — 14, 6 Հարկատարոյ· — 15, 1 միս· — 16, 5 Հերակլա· — 17, 1 առաքեաց· — 17, 4 զՅոհաննէս· — 17, 6 եզ· — 18, 3—19, 7 (.բանգի . . . bis . . . միստ) fehlt. —

20, 5 տարոյն. — 20, 7 և առին. — 21, 3 տիրեցին Տաճիկքն. — 23, 1 (իւրով) fehlt. — 23, 3 ղաւրս. — 23, 4 Յունացն. — **326**, 1, 3 զԹէլմուղն. — 1, 5 զՏարա. — 4, 2 լ̄. — 5 hinter որդիս Anfang eines neuen Satzes. — 5, 5–6, 4 Կոստանդիանոս որդի Հերակլի՝ Թագաւորեաց ամիս դ̄. — 7, 1 Մարտինէ. — 7, 3 Հերակլի. — 8, 3 (զԿերակլեակ) fehlt — 9, 2 սպաննին. — 9, 4 երրորդ. — 10, 4 զնա. — 10, 6—11, 2 (իբր ... bis ... խաբնակութեան) fehlt. — 11, 3 bis 12, 3 Ե. յլ եկայ Կոստան՝ որդի Կոստանդիանոսի, որ Թոռն էր Հերակլին. — 14, 5 (նա) fehlt. — 14, 7 զիրն. — 16, 2 (զնա) fehlt. — 17, 2 յաղաւթս. — 19, 1—5 Եւ եկաց չորրորդ իշխան Տաճկաց՝ Ութման։. — 20, 1 Մա. — 20, 9 ըդդ Մահման. — 22, 1 էԹէ. — 22, 3 կայցէ. — 22, 8 գլուխաւորացն. — 23, 1 զՄավի. — 23, 2 որս. — 23, 4 ըղաւրսն. — 24, 2 Կեսարիա. — 25, 3 յՄամսիայ. — **327**, 1, 3 գնաց. 3, 5—4, 2 ըղաւրս իւր յերկուս. 5, 2 Մաղինայ. — 5, 3 և. — 5, 6 Կիլիկիայ. — 6, 4 Տաճկացն. — 7, 3 ձեռս. — 7, 5 Հայկաղնոյ. — 8, 6 զՀապարացին. — 9, 2 Կապադովկիոյ. — 9, 3—18, 6 (Նայց զորն ... bis ... առաջնորդել այնպիսեացն) fehlt. — 20, 2 Մավի. — 20, 6 նավս. — 21, 6 նորաւք. — 22, 6 Հարկս. — 25, 2 նորա պատասխանի. — 26, 6 եղև. — **328**, 1, 1 քաղաք. — 2, 4 Կոստանդիա. — 3, 1 գանձք. — 3, 2 կղզյն. — 4, 2 (զոր) fehlt. — 5, 2—8, 6 (և արարին ... bis ... և գորցոյ) fehlt. — 9, 1—11, 5 Եւ Մավի աւարով անչափիւք դարձաւ տունալ. մասն եղիպտականացն և յաւգարկեաց զնոսա ի տեղիս իւրեանց. — 12, 1 — <u>334</u>, 8, 7 (Յայսու ժամանակօք ... bis ... և մեց fehlt. — 9, 1 ի Թուին Հայոց զզ̄ ն. գնաց. — 9, 2 Պլղուր. — 9, 3 ղաւրադլուխն. — 10, 4 տակախիլ. — 12, 1 Մավեայ. — 12, 3 ղայլ. — 14, 2 Մավի. — 14, 4 յՄորդոն. — 15, 5 տեսաւ. — 15, 7 զպատկերն. — 16, 1 պղընձի. — 16, 5 յիաւթն. — 16, 7 շոջեաց. — 17, 1 պարանաւք. — 21, 6 Համառ. — 23, 7 Մավի. — 24, 1 կղզին. — 24, 3 զԿմէ. — **335**, 1, 1 — **336**, 13, 3 (bis Կեսարէ) fehlt. — 14, 1—16, 7 ի Թուին Հայոց ճ̄է և Տաճկաց լ̄է և ի յինն ամի. — 17, 2 Ութմանս. — 18, 1 Մավի. — 18, 6 Տրապաւլիս. — 19, 3 Կոստանդինուպաւլիս. — 22, 7 ի նաւացն. — 23, 3 Հոռմ. — 23, 5 Փռանկք. — 25, 2 Մավի. — 25, 5 կաղմել էառ. — **337**, 1, 1 Պլղուրին. — 1, 5 Կոստանդինուպաւլիս. — 2, 4 Կոստաս. — 2, 5 էԹէ. — 3, 3 գալ. — 4, 1 ըղաւրսն. — 8, 3 գիշերի. — 9, 3. 4 Թագաւորն. — 10, 5 Խեռաղանիկէ. — 11, 4. 5 (և առէ) fehlt. — 13, 1 Խեռաղանիկէ. — 14, 6 լսեաց. — 15, 2 (ի) fehlt. — 15, 5 պատերազմն. — 16, 4 աՀաւոր. — 16, 7 պղտորեցաւ. — 17, 1 աւգն. — 17, 2 փոշով. — 18, 7 անկեալ. — 20, 4 Մաւի. — 21, 3 Կոստանդինուպաւլիս. — 21, 5 տայցէ. — 21, 6 նմա. — 24, 4 Մաւի. — 25, 2 Մավրիա. — **338**, 1, 2 պանդանդս. — 4, 4 ղաւրացն. — 4, 8 Հոռմ. — 5, 1 յերեսաց. — 7, 3—6 Միսօակուստ. և զոեղի առ անդ, և ոչ Համար ձակեցաւ եԹայ, և ընակեաց անդէն և տաքեաց. — 8, 5 զԿոստանդինոս. — 9, 1 զՏերերիոս. — 12, 3 սպաննին. — 12, 4 Հապարացիքն. — 13, 2 իշխանն. — 17, 2 Մաւի. —

18, 7 կռուեցան. — 21, 6 Ասուեայ. — 23, 4 Ասուեայ. — 24, 3 յԱթրապէ. — **339**, 1, 2—5 Նշկայ Ասուէի Հինգերրորդ իշխան Տաճկաց, տիրեալ ամս. — 5, 5—8, 2 զաւրացն սպանեալ ի քաղանիսն յԱնդրիասա ստրատելատէ ի Մինմիսն: Եւ թագաւորեաց Պատրիկն: Նա էր Մեժեժ. — 9, 8 բարեպաշտաւն. — 10, 4 Կոստանդին. — 10, 5 զաւրաժողով. — 12, 2 եղբայրս. — 13, 2 զաւրսն. — 13, 4 եկն. — 13, 5 յԱփրեկէ. — 15, 3 Լուկիայ. — 15, 5 սպաննին. — 17, 1 զաւրքն. — 19, 5 Պարսպաքոյ. — 19, 6 Կալանիկէ. — 20, 4 զնփաթն. — 21, 6 որ լցեալ էր. — 22, 1 զաւրաւք. — 22, 7 փաթին. — **340**, 1, 1—20, 3 (Յայսմ ամի . . . bis . . . Նորա Յուստինոս) fehlt. — 22, 2—23, 1 զիշխանութիւնն որդի Նորա: Եղև զերրորդ իշխան Տաճկաց Եզիտ՝ որդին Մաուի, կացեալ ամս. — 23, 7 զաւրսն. — 24, 4 ապստամբեաց. — 24, 6 Բաբելոն. — **341**, 1, 1 յԱթրափ. — 1, 2 Յապտըլայ. — 2, 1 Եզիտի. — 3, 4. 5 ընդրէ Աստուած. — 4, 2 լիցի. — 4, 4 (և) fehlt. — 5, 2 յերեք. — 7, 1 որոյ. — 7, 5 իշխան. — 7, 6—10, 1 Եղև ծերս այս Է երրորդ իշխան Տաճկաց կացեալ ամ ա: Յետ սորա կացեալ Ը երրորդ իշխան Տաճկաց Յապտըլ-Մելէք որդի Մրուանայ. — 11, 5 Կոստանդին. — 14, 2 Յապտըլմելէքն. — 14, 4 յապստամբեացն. — 15, 5 ամս. — 16, 4 (տալ) fehlt. — 18, 4. 5 կիզողի երկոցունցն. — 19, 2 աւգնէին. — 21, 1. 2 բնակէր. — 23, 1 — **342**, 6 (ի սոյն ժամանակս . . . bis . . . սուրբ Յակովբայ) fehlt. — 8, 3 ժողովեցան. — 10, 3—5 Յապտըլմելէքն զամիրայն Ճզիրոյ. — 11, 6; 12, 1 Յոյնք վարծեցին. — 12, 4 եկին. — 13, 1—3 կոտորեցան ի յԱրապկացն. — 14, 2. 3 խընդրեցին ուխտս. — 15, 2—4 (ևթն հազար հեծեալ) fehlt. — 16, 6 Կուրիս. — 18, 3—6 (Ասորոց . . bis . . և) fehlt. — 20, 3 ի յԱնտաք. — 21, 4 փախան. — 21, 5—23, 1 (Եւ թիւ . . . bis . . . բիւր) fehlt. — 24, 1 Պուշերիքն. — 24, 4 ցայսաւր. — 24, 5 երևի. — 25, 4 դաշտս: Եւ ասի թիւ անկելոցն յերկուց կողմանցն Ւ բիւր: — **343**, 1, 2. 3 (յերեք հարիւր) fehlt. — 2, 5 զպատկերս. — 4, 3 կռապաշտութեանն. — 10, 4. 5. Նփիմրոս զաւրագլուխն. — 11, 6 զՄկլաւսն. — 12, 5 Տաճկաց. — 14, 5 և դարձաւ. — 15, 4 Յապտըլմելէք. — 16, 1. 2 զաւրագլուխ զ[illegible]աճաճ. — 17, 3 չարադեմ. — 17, 6 զ[illegible]այայզուն. — 18, 2. 3 անուանիս նենգեալ. — 19, 2 Կախչաւան. — 20, 7 զկրաւնս. — 21, 5 պսակակիցք. — 22, 2 (սուրբ) fehlt. — 22, 4 — **344**, 26, 4 (որոց մաղթանօք . . . bis . . . ես ոչ գիտեմ) fehlt. — **345**, 1, 1—2, 4 Իսկ յետ Ժ ամի արգելմանն իւրո Յուստինոս զերծաւ ի բանդէն. — 2, 2—7, 1 (և գնաց . . . bis . . . Եփեմրոս) fehlt. — 7, 5—8, 2 և զարքունիսն կոտորեաց. — 9, 2—17, 8 (և գնացին . . . bis . . . զքանս իմ) fehlt. — 18, 1 Իսկ ի. — 18, 3—19, 1 (Ասորոց . . . bis . . . և) fehlt. · 20, 1—3 Մսիս ի Մսլեմայ. — 21, 5 զաւրք. — 22, 2. 3 Յապտըլմելէքի եկաց Ժ երրորդ իշխան. — 23, 1 Յապտըլլայ. — 23, 4 Յապտըլլայի եղև Ժաերրորդ իշխան Տաճկաց. — 23, 6 կացեալ. — 23, 8 յիւրոյ. — 24, 4 զազգն. — 26, 1 — **346**, 1, 8 ուղղա-

փառութեանն, զոր լուեալ Տաճիկքն խնդային և տարեալ տընկեցին զնոսա ի Մելտենի. — 2, 1—5, 2 (և եղեն . . . bis . . . ցայսօր) fehlt. — 6, 2 ամենաչարն Մահմէտ. — 6, 5 մարտիրոսս. — 7, 2—6 որ ի ձեռս Տաճկաց. և զգլխաւորսն. — 8, 4 հալածիւք. — 9, 2 ընգեց. — 9, 5 գազանացն. — 11, 3 (և) fehlt. — 12, 5 կնդրըկի. — 13, 1 ուրդեցան. — 13, 3 մարտիրոսութիւնն. — 15, 5 Կապադոկիա. — 16, 4 զաւրքն. — 17, 3 յանողորմն. — 18, 5 զգերեալսն. — 19, 3 Տաւնակա. — 19, 6 Տարանտաբերդ. — 20, 2 դարձեալ. — 20, 5 Կիլիկիայ. — 21, 3 զՃ'ըռճունբերդ. — 21, 5 զՊաւտանդեա. — 23, 4 զաւրացաւ. — 24, 7 զՏիբերիոս. — 25, 1 — **347**, 9, 5 (և թագաւորեաց . . . bis . . . և կանանց) fehlt. — 11, 2. 3 յԱնտիոք Պիսիդայ. — 11, 5 մարտեալ. — 12, 5 զնա եւ. — 14, 3 Անաստաս՝ ամս բ. — 15, 1—16, 3 Եղև յետ Մըլթայ բժան իշխան Տաճկաց՝ Սուլիման՝ կացեալ ամս բ. — 19, 2 ՙՆիկիա. — 20, 4 ժամանակաւք. — 23, 6 Ասկոյ. — 24, 3 զՆրագմիայ. — 24, 5 զՍարդիայ. — 25, 1 և հպարտացաւ. — **348**, 1, 3 Կոստանդինուպալիս. — 3, 1 նավս. — 3, 2. 3 բ. — 3, 6 հեծելաւք. — 4, 6 Պուլղարս. — 5, 3 ըռոճիկս. — 5, 6 ուղտոց. — 6, 3 իշոց. — 6, 5 էին. — 6, 8 փխիր. — 8, 1 բազմութիւնս. — 11, 3 ՙՆիկիա. — 12, 1 զաւրքն. — 13, 6 զաւրապլուխն. — 14, 6 Մուլիմ. — 16, 6 տայցէ. — 20, 3 իշխանն. — 22, 1 (էջ) fehlt. — 22, 7 խաւսեցաւ. — 23, 4 էթէ. — 24, 5 լուուցին. — **349**, 2, 7 քաղաքիտ. — 4, 5 Կոստանդինուպաւլսի. — 5, 3 զաւրքն. — 6, 6 թագաւորեաց. — 7, 3 յաւժարութեամբ. — 10, 2 զաւրսն. — 12, 5 Կոստանդինուպաւլիս. — 13, 4 Թ՝էոդաս (der folgende Buchstabe ausradiert). — 14, 2 կորեց. — 17, 4 էթէ. — 19, 1 հազարաւք. — 19, 3 աւգնեաց. — 20. 4 զաւրքն. — 20, 7 նմա. — 21, 1 չորք. — 23, 7 բանակս. — 25, 6 իշխանն Տաճկաց Սուլիման. — 26, 1—5 (թագաւորն . . . bis . . . զթագաւորութիւնն) fehlt. — **350**, 1, 1 Յետ սորա եղև իշխան Տաճկաց Ոմարն. — 2, 1 անաւթով. — 2, 6 քզինու. — 4, 1 անցան. — 4, 2 զաւրքն. — 4, 6 աղաւթից. — 5, 1 եկեղեցոյ. — 5, 9 երթեալ. — 14, 4 զիրքն. — 16, 3 պաճառաւ. — 16, 5 աւրէնս. — 17, 3 զքրիստոնէի. — 18, 5 թամպաւք. — 18, 8 սպանանէ. — 19, 2 զքրիստոնեա. — 21, 3 եկեղեցականք. — 22, 1. 2 յարքունիս հարկս. — 25, 1 — **351**, 1, 3 Եւ մեռեալ Ոմար: Եղև յետ սորա իշխան Տաճկաց Իզիտ, կացեալ ամս չորս: — 3, 1—3 յեկեղեցոյ և ի գրոց և. — 3, 6 և յարձանաց. — 7, 1—4 տրտընջէին զնմա գործն. — 10, 5 մեռանել. — 11, 3 մկըրտեցան. — 13, 3—5 Յետ սորա եղև իշխան Տաճկաց Հէշմ, կացեալ. — 14, 5 Սա էր այր. — 14, 10 (և) fehlt. — 17, 4 յԵփրատա. — 17, 5 (և) fehlt. — 19, 4 Կիլիկեցւոց. — 21, 1 — **353**, 13, 7 (Յայսմ ժամանակի . . . bis . . . հինգ ասեն) fehlt. — 17, 1 երկոցունց. — 23, 3 էթէ. — 24, 3 վերըստին. — 24, 6 Ուռհառ. — 25, 3 Հէշմ. — 25, 5 Հոռոմաւք. — **354**, 1, 2 զՃ'ենճերա. — 1, 5 զ՝Նիփայ. — 3, 1 Հէշմ. — 5, 2 յՈւռհա. — 5, 3 էթէ. — 5, 5 մարտիրոսք. — 5, 6 էթէ. — 13, 3

փեսա. — 16, 2. 3 և Հէշմ իշխանն. — 16, 5–17, 3 Եղէ յետ սորա իշխան Տաճկաց Ուլիթ. — 18, 1 Հէշմա. — 18, 4 ղաւրագլուխ. — 19, 1 էարկ. — 24, 4 իշխանացուցին. — 355, 1, 1. 2 եղբայր Ուլթա. — 2, 6 եղբաւրն. — 3, 9 գինու. — 4, 1. 2 շըջեցուցին ի. — 7, 1 Մրւան. — 7, 5 զՊարս. — 8, 4 Սարիդն. — 9, 6. 7 ե̅ ամսո. — 10, 2. 3 եկաց ի տեղի. — 10, 5 իշխան Տաճկաց Պրեհիմ. սա էր. — 11, 3 սակաւաւրեա. — 12, 2 Մրուան. — 13, 1. 2 եղբաւր Սուլիմա. — 13, 5 Եփրատա. — 14, 3 անտ. — 15, 5. 6 և եկն Մրուտն. — 16. 3 (և) fehlt. — 16, 4. 5 իշխանցաւ Մրուան անտ. — 16, 7 էառ. — 17, 1—3 զգանձ իշխանութեանն Տաճկաց և. — 17, 5 ղնա. — 18, 3 ուղտո. — 19, 4 Հէմն. — 19, 6 ի յամիսս. — 21, 1 զՊաղըլպաք. — 21, 6 և զՍըընէ. — 22, 3–6 Պարսև որս Խահլն կոչի. — 24, 2 Յալէ. — 356, 1, 1 աւգնականս. — 1, 3 Կոստանդիոսի. — 2, 2 Կոստանդինուպաւլիս. — Kap. XX bis 358, 18, 5 (ի գիշերին) fehlt. — 19, 4 Յապտըլլա. — 20, 1 Ալիա. — 20, 6 Մրուան. — 21, 5 — 364, 22, 7 (իւր ոսկի բարձեալ . . . bis . . . և գնաց նա) fehlt. (Bl. 178ab unbeschrieben) 23, 1 Հաւր. — 24, 2 — 365, 2, 3 (եոշ Հաղարդեցաւ . . . bis . . . որ է) fehlt. — 2, 7 և մեռաւ. — 3, 1 (և) fehlt. — 4, 2 ամեա. — 4, 4 Երինէ. — 4, 5 մայրն. — 7, 3 ամաւթով. — 8, 6 Յալի. — 8, 7 Մահադի. — 9, 1. 2 Հրամանաւ զՀաթ. — 10, 5 յաջողեաց. — 11, 3 Մահադին. — 11, 4 (և) fehlt. — 11, 5 — 12, 5 Թագաւորեաց Տաճկաց որդին Մահադեա Մուսի, կացեալ ամս ը̅ և մեռաւ: — 13, 1 — 14, 3 Յետ Մուսէի թագաւորեաց եղբայրն իւր Ահարոն. — 14, 6 Առաշիտ. — 15, 6 Յապտըլմելէք. — 17, 2. 3 Հռոմաական ղաւրացն. — 18, 1 զՀաթ. — 20, 4 կա. — 21, 6 Սամուսատա. — 22, 2 տանիլ. — 23, 5 Ափսոն. — 24, 6 սոքաւք. — 25, 2 Հաթա. — 366, 1. 1 և ի. — 1, 5 յՈւռհա. — 3, 4 եւ. — 3, 8 էթէ. — 4, 2 ծընցի. — 7, 1 — 367, 23, 5 (Ի նոյն աւուրս . . . bis . . . ի բանտէն) fehlt. — 24, 2 ղաւրացն. — 24, 4 — 368, 4, 2 դրին իւրեանց թագաւոր զՆիկիֆաւր անուն, յուրում ամի շինեցին Տաճիկք ըզՍպատրա յերկիրն Հայոց: — 5, 6 Նիկիֆաւռ. — 7, 1 աւարաւ. — 9, 5 Նիկիֆաւռ. — 10, 2 ղաւրութեան. — 10, 7 աղաւթող. — 14, 2 Ահարոն. — 14, 5 պատրաստութիւնն. — 15, 1 սպասուց. — 15, 4 իջևանացն. — 16, 1 Նիկիֆաւռա. — 17, 5 յԵրակլիո. — 18, 7 զԿալանիկոս. — 19, 6 Նիկիֆաւռ. — 20, 2 զԱնկուրիա. — 21, 1 — 369, 15, 2 (Օ այսու ժամանակօք . . . bis . . . խնդիրք աղօթից.) fehlt. — 16, 2 Հարուն. — 18, 1 զՋաֆրայն. — 20, 5 և զՄեմուն. — 21, 2 զԿասումա. — 22, 4 զԹագաւորութիւնն. — 22, 5 զկնի. — 23, 4 ազգութեանն. — 24, 1 կրսերութեանն. — 24, 4 զՄեմունն. — 24. 5 (և) fehlt. — 370, 3, 3 (Յունաց) fehlt. — 3, 4 Նիկիֆաւռ: սպանաւ ի ղաւրացն վասն խղճութեան իւրոյ. — 4, 3. 5 — 12, 4 (չոգաւ . . . bis . . . դարձաւ զօրն) fehlt. — 13, 3 զոր. — 13, 4 յանկարծակի. — 14, 2 ղաւրագլուխն. — 14, 3 Միխայլ. — 18, 5

Մ՝ամունն · — 20, 3 զաւրքն · — 20, 4 Մ՝աՀմէտի · — 21, 7 Սամուսաթ · — 22, 4 Հուսէն · — 23, 1 զաւրապետն · — 24, 5 բանդի · — 25, 3 Պաղտատ · — 26, 1 զ Հուսէն · — 371, 1, 5 Թագաւորութիւնն · — 3, 5 Պաղտատ · — 4, 3 Մ՝ամուղա · — 4, 5 զ Հորթոմ · — 5, 3 զ Պաղտատ · — 6, 3 պատնի-շիւք · — 6, 5 զաւրացաւ · — 7, 3 Մ՝աՀմէտի · — 8, 7 Թարգըստեան · — 10, 2 ՏաՀիրն · — 11, 2 Մ՝ամունա · — 12, 6 զքրիստոնեայսն · — 15, 2 բայցաւթեա · — 17, 5 գոյութիւն · — 18, 2 (ոչ) fehlt. — 18, 5 (ուղղա-փառաց) fehlt. — 19, 4. 5 բայց միայն յոյսն · 20, 2 — 372, 2, 2 (Յորում . . . bis . . . եցան) fehlt. — 3, 2. 3 Մ՝ամունն Թագաւորեաց · — 4, 1—3 և ունէր առ ինք · — 5, 6 Հայր · — 6, 6. 7 որդի եցէ · — 7, 6 Հաւատային · — 9, 2 որո · — 9, 5 զաւրաւք · — 9, 7 Կոստանդինուպաւլիս · — 10, 7 գոնե · — 11, 2. 3 զնոսա անՀանգիստ · — 12, 4 զ Կոստանդինուպաւլիս · — 14, 1 Մ՝եխայլն · — 15, 3 էթէ · — 15. 5 մոաւք · — 16, 1 կռուեցեն · — 17, 1 Նոքաւք · — 21, 2 Մ՝եխայլն · — 22, 2 Մ՝ամունն · — 22, 4 էթէ · — 22, 5 կուրիշացիքն · — 24, 1 Պաղտատ · — 24, 6 զ ՊրեՀիմ · — 373, 2, 1 ՊրիՀիմ · — 2, 6 նստաւ · — 3, 1 Մ՝ամունն · — 3, 3 Պաղտատ · — 4, 2 ՏաՀիրն · — 6, 1—13, 2 (Օ՝այսու . . . bis . . . Հիանային) fehlt. — 14, 3 Ս՝սորոց ի · — 15, 2 Հալարաւք · — 15, 4 ի Հայոց · — 15, 5–16, 2 մծղ · — 16, 4 Մ՝եխայլ · — 17, 6 Պուլղարք · — 18, 2 Բուրտանք · — 20, 2 Բուր-տանքն · — 20, 5 առանձինն · — 22, 5 էթէ · — 23, 3 Մ՝աՀազէ · — 24, 4 Հաւատա · — 374, 1, 3. 4 կարծէին էթէ · — 2, 3. 4 այլ քարոզութիւն · — 4, 1 Նու զայսու · — 4, 2 ժամանաւք · — 6, 7 իր · — 7, 9 բազմաւք · — 8, 3 Համկաւ · — 10, 5 գաւառաւք · — 11, 1 (և) fehlt. — 11, 6 լերինն · — 12, 1 Ս՝յրայրատ · — 13, 4 Մ՝ամունն · — 14, 5 Ջ՝զիրա · — 16, 2 պնտեաց · — 16, 4—17, 1 Հասաւ զաւրագլուխն Մ՝ամունա · — 17, 3 խաղ · — 18, 7 ընդեցեալ · — 20, 2. 3 ՄաՀակա Հակաղնո · — 24, 4 կոտորածէ · — 25, 5 Բուրտանացն · — 375, 1, 1 կոտորեաց · — 2, 1 (թէ) fehlt. — 4, 6 ապրեալ · — 5, 1 Թագըստեամբ · — 6, 4 Նոքաւք · — 6, 6 Օ՝ուպատրա · — 8, 2. 3 Մ՝ամուն վերքստին · — 8, 5 զ Օ՝ուպատրա · — 9, 3 ի յՍուՀա · — 9, 5 զմուտս · — 10, 3 ացին · — 11, 3. 4 է ձեր · — 11, 7 Մ՝ամուն · — 12, 2 աւրէնս · — 12, 6 եկեղեցին · — 14, 3 Մ՝ամուն · — 14, 4–6 ամարայն ի Կապադովկիա · — 16, 3 ձմերեալ · — 17, 4 միւսո · — 18, 2 Լուլուա · — 19, 4 զաւրս · — 21, 6 պատրիարգն · — 23, 3 եկեղեցւո · — 24, 3 խաւսէր · — 24, 6 Մ՝ամունն · — 25, 2 էթէ · — 25, 4 զ Լուլուա · — 25, 6 Հմաեաց · — 376, 1, 6 զպատրէագն · — 3, 5 Մ՝ամուն · — 4, 5 Մ՝ամուն · — 7, 5 պատաս-խանիս · — 8, 1 Մ՝ամուն · — 8, 3 Կիլիկիա · — 9, 2 խաբեբա · — 10, 4 Մ՝ամուն · — 10, 5 և եռ · — 12, 3 զ Սբ · — 12, 4 պատրիագն · — 12, 6 (և) fehlt. — 13, 3 աւրՀնեա · — 13, 4 զգա · — 13, 6 աւրինացո · — 15, 1 Կոստանդինուպաւլիս · — 15, 3 զՅոբ · — 16, 3 Յոբա · — 16, 5 սակաւու · — 16, 6 (աւուրց) fehlt. — 18, 2 Մ՝ամուն · — 18, 4 ի յերկիրն · — 20, 4 Տաանու ·

— 23, 2. 3 անողորմն դահճաւքն. — 23, 4 մինչև ղի. — 25, 1 ղաւրութեանց. — 26 ի տեղոջն. — 377, 1, 1—2, 1 Թագաւորեաց եղբայր սորա Մրուսահալ. — 3, 3 Պաղտատ. — 4, 7 Նասրա: — 6, 1—9 տեղոջն որ խառնի. — 7, 5 անտ. — 8, 5 որք. — 9, 6 յԷթովպիա. — 10, 3 յԷգիպտոս. — 10, 6 Սասբա. — 11, 2, 3 ածել ետ. — 11, 6 արուեստաւորս. — 12, 5 ըզգաարանս. — 13, 2 տղայոց. — 14, 1 ապակեով. — 17, 1 ղաւրաց. — 19, 3 Ներքո. — 20, 7 (ի) fehlt. — 20, 8 բացեալ. — 21, 6 Նոքաւք. — 22, 2 ղաւրս. — 378, 1, 1 անց. – 3, 4 Մրուսալակ. — 3, 7 Կնւէի. — 4, 3 զգեաւղն. — 4, 4 Շամրա. — 5, 4 անտ. — 6, 4 անկաւք. — 6, 7 յԷգիպտոսէ. — 7, 2, 3 պալատն տընկեաց. — 8, 2 զբաւսանս. — 8, 5 և ի. – 9, 1 Պողտատ. — 9, 6 Նաբելոն. — 10, 2 Պաղտատ. — 10, 5, 6 ճանապարհաւ ի բացեա. — 11, 8 զերկուսեան. — 13, 5 Մրուսահալն. — 14, 3 Կուպիսն. — 15, 2 էթէ. — 15, 3 կա. — 17, 4 անդերծս. — 21, 2 ծառա. — 21, 5 ապուղտնա. — 22, 1 ղուրափէ. — 22, 8 առաջքն. — 23, 4 գոմիշը. — 379, 1, 2 կամ լեցի. — 1, 3, 4 ասէ ձեղ. — 1, 7 ուխտագրութիւնն. — 4, 2 թագաւորն. — 5, 1 ժառանգ թագաւորութեանն. -- 6, 3 որդոյ. — 8, 3 Գուրգի. — 8, 4 և կամեցաւ. — 9, 6 Մրուսահալն. — 12, 1 Մրուսահալն. — 12, 3 խընդութիւն. — 13, 2 (եհար) fehlt, aber die entsprechende Lücke in der Hdschr. — 15, 1 մարդու. — 19, 3 վասն որո. — 20, 2 աշխարհ. — 22, 2, 3 ի̅ ամեա. — 23, 2 յըղտու. — 23, 3 Նորակազմն. — 24, 2 թամպաւք. — 24, 4 կուպա. — 380, 2, 3. 4 գըմպեթաղարդ. — 3, 6 սգեցեալ. — 4, 4 անդերձս. — 4, 6 թագս. — 5, 1 (իսկ) fehlt. — 5, 7 խընձորո. — 7, 5 էրէցանց. — 9, 3 (և) fehlt. – 9, 8 խաչս. — 10, 3 ղաւրքն. — 11, 3 յաւրինւածաւք. — 13, 5 զաւրինուած. — 14, 6 Պաղտատ. — 15, 1 փառաւք. — 16, 1 — 23, 2 (Էս կոչեաց ... bis ... Քրիստոս) fehlt. — 25, 5 անկշիւռ. — 381, 1, 4 գալըստեամբ. — 2, 2 Կուպեաց. — 4, 3 Կուպեացն. -- 4, 7 կամաւք. — 6, 2 զԳաւղան. — 6, 4 կէսաբաժինս. — 6, 5 որ. — 7, 4 գետոյ. — 8, 4 Գուրգի. — 9, 1 փառաւք. — 11, 1 ղաւրացն. — 12, 1 աւգոյ. — 17, 7 ղաւրագլուխն. — 13, 2 Կասրն. — 15, 1 ի Կուպեացն. — 17, 4 Նոքաւք. — 18, 2 Օուպատրա. — 19, 4 զՏաճիկս. — 21, 3 յՄշմուշա. — 19, 2 խաղաղաց. — 382, 4, 3—5 ծ̅ռ ըղտու և ի̅ռ ջորո. — 5, 1—3 (ղայլն — տես) fehlt. — 5, 6 յՄնկուռիա. — 6, 1 զնա. — 7, 5 վայելուրչ. — 8, 6 Նորա. — 9, 5 աւր. — 10, 5 միում. — 10, 6 Ղաւռճ. — 11, 5 նա. — 12, 5 անտ. — 12, 7 վանորեայս. — 13, 1 բազումս. — 16, 9 աւրհնեալ. — 17, 5 անծանաւթ. — 18, 4 Մրուսահալա. — 18, 5 Տայութ. — 21, 4 խաչիւ. — 22, 2 եկեղեցոյ. — 22, 5 բառնեալ. — 23, 7 զպաշտաւն. — 23, 8 եկեղեցւո. — 24, 2 ղոխս. — 24, 5 ումեաք. — 383, 2, 3 Մրուսահալա. — 3, 1 եղբաւրորդին. — 3, 6 աւգնականս. — 5, 2 Հռոմաեցիս. — 5, 4, 5 լեցի քրիստոնեա. — 6, 2 բառնա. — 7, 2 որո. — 11, 1—19, 2 (Էւի նոյն ... bis ... գիւղս ապականեաց) fehlt. — 21, 1 Նըւէրս. — 21, 2

Աբուսահալա. — 21, 6 մոխեալ. — 22, 3 զքրիստոնեայս. — 22, 6 զՏաճիկսն. — 23, 2 Աբուսահալ. — 23, 4 զգարձուածս. — 25, 3 ըղտոս. — 26, 2 արար այր. — 384, 1, 1 յոռխո. — 1, 3 տայց. — 6, 3 էթէ. — 6, 4 (ամէր) fehlt. — 6, 6 առնոյք. — 7, 1—3 ի քրիստոնէից հարկս. — 7, 6 զդ — 8, 4 ջհոնին. — 10, 5 (և) fehlt. — 10, 7 նոքաւք. — 14, 6 աւրինաց. — 15, 3 Աբուռահալն. — 15, 4 (և) fehlt. — 15, 5 թագաւորեաց Տաճկաց. — 16, 1, 2 որդին Աբուսահտլի. — 16, 5 կերաւղ. — 17, 1 արբեցաւղ. — 17, 5 յանցից. — 18, 5 ափշութեամբ. — 19, 1 կացեալ. — 19, 2 (մեռաւ) fehlt. — 19, 5 նոյն. — 20, 1 և Թէոփիլոս. — 20, 4—21, 2 որդի նորա Մեխեայլն. — 21, 4 Նէգորու. — 22, 3 ժամանակ. — 385, 1, 1 փոխեցաւ. — 1, 3 Հոռուն. — 1, 4 Ջ'աֆար. — 2, 1 Ահմադ. — 2, 3 Ահմադ. — 2, 4 Յապ-տըլլա. — 3, 2 Մեխայլն. — 3, 6 զթագաւորութիւնն. — 5, 5 պաղատէն. — 6, 5 զկնի նորա. — 7, 5 հինգ. — 11, 4 և. — 11, 7 յանդիմանիչ նորա. — 14, 4 բարիոք. — 15, 5 մեկ. — 16, 6 հինգ. — 17, 1—22, 2 (ի սորա ... bis ... բազումս) — 25, 3 Ապըլ. — 25, 4 Յապաս. — 26, 2 Բուլղարքն. — 26, 3 զաւրացեալ. — 386, 2, 2 Կոստանդինուպաւլիս. — 3, 5 Կոստան-դիանոսի. — 4, 2 Մահմատ կացեալ. — 4, 5 (և) fehlt. — 5, 2, 3 սորա եղև թագաւոր Ջ'աֆար՝ կացեալ. — 5, 7 և ի. — 6, 3 Կոստանդիանոսի. — 7, 2 Աբումացր. — 8, 1 (Այւ) fehlt. — 8, 3, 4 սորա թագաւորեաց Յապաս կացեալ. — 10, 2, 3 մեռաւ Կոստանդին. — 11, 1—3 փեսայն իւր Ռոմանոս. — 11, 4 (որ) fehlt. — 12, 2 Բուլղարս. — 12, 5 զաւրագլխին. — 15, 2 Տաճիկք. — 16, 1 զԿապադոկիա. — 16, 5 Ասորւոց. — 17, 2 զԿիլիկիա. — 17, 4 յՍմարա. — 17, 8 Հերակլեա. — 21, 1 Ռոմանիու. — 23, 3 աւր. — 24, 3 էթէ. — 24, 5 փրկել. — 25, 2 կալան. — 387, 1, 1 զթուխթն. — 1, 2 ածին առ. — 4, 6 այսուր. — 5, 4 զաւրքն. — 7, 5 զՏաճիկս. — 8, 1 և ի. — 8, 3 երեկոին. — 12, 4 զԿարնու. — 13, 3 զքէսոն. — 13, 7 Կելիկիա. — 18, 4 (և) fehlt. — 19, 1—3 փեսայն իւր Կոստանդին. — 20, 5 (և) fehlt. — 20, 6—21, 2 ի դ̅ ամին սորա. — 21, 5 Ապուսահաղ. — 388, 3, 6 հայր. — 4, 2—5, 1 (և ... bis ... նորա) fehlt. — 5, 4 Վասիլն. — 5, 7 հնազանդ. — 6, 1 եղբաւրն. — 7, 4 զաւրս. — 8, 1 Հալպա. — 8, 7 Ապուսահաղն. — 9, 1 Յետ Ապուսահաղա. — 9, 4 Ապուըլխասն, կացեալ. — 11, 3 Նիկիֆաւր. — 11, 4—12, 3 (այր ... bis ... ուղղափառութեան). — 14, 4—8 կոչեաց. — 15, 2 Յովաննէս. — 15, 4 Ասորոց յԱնտիոքա. — 16, 2 ետ. — 16, 4 զերկիրն այն. — 16, 6 բերզէ. — 17, 1—3 յազգէն իւրում և շինեսցէ. — 17, 5—21, 2 (Որ թէ ... bis ... ուղղափառաց) fehlt. — 21, 3—22, 1 և պատրիարգն հնազանդեալ հրամանացն. — 23, 7 վանորէիւք. — 25, 1 (ուղղափառս) fehlt. — 25, 4 զընակութիւնն. — 26, 3 Բէրիտն. — Այս եղև ի թուին Հայոց յհըն. — 389, 1, 1—17, 6 (իսկ յորժամ ... bis ... չորս ամիսս) fehlt. — 18, 1—3 Թէոփանէ եսպան զթագաւորն Նիկիֆաւր. — 19, 6 զՅոհանէս. — 20, 3 ինքեան Հայ ազգեաւ ի Հանձիտ գաւառէ.

— 20, 8—**390**, 1, 5 (*որ և* . . . bis . . . *պատուով. և*) fehlt. — 1, 6 *Սորա կոչէին մականուն Գ. մըչկիկ. Սա եղեալ էր.* — 2, 1 *յաջաղակ.* — 2, 3 *էառ.* — 3, 2—**391**, 2, 7 (*բայց* . . . bis . . . *ազգաւ*) fehlt. — 3, 3 (*սա*) fehlt. — 5, 1 *որո.* — 4, 6—5, 5 *ասեն չինեալ սորա եկեղեցիս յ.* — 6, 4 *Հռոմ.* — 8, 3 *նորա. և Հարան զաւրք նորա.* — 9, 4 *Սոմանոս.* — 11, 6 *կալաւ.* — 13, 1 *զաւրութեամբ.* — 15, 2 *Հինգ.* — 16, 2 *զՊուլղարս.* — 19, 1 *Իւ ի.* — 20, 1 *Ալփառլ, կացեալ.* — 20, 6—21, 1 *և յետ սորա Թագաւորեաց Պուպաքր.* — 21, 7—22, 1 *յետ Ապուպաքրին Թագաւորեաց Ապըլյապաս կացեալ.* — 23, 3—5 *Կոստանդնի և Սալին.* — 24, 3 *եղբաւրորդին.* — **392**, 1, 1 *փախըստական.* — 1, 4 *զաւրք.* — 1, 6—**394**, 2, 3 (*քանզի սպառնացաւ* . . . bis . . . *և սատակեցաւ*) fehlt. — 2, 4 *Յայնմ ամի վախճանեցաւ Սոմանոս և.* — 4, 6 *ժողովս.* — 5, 1 *զՀինգ.* — 6, 3 *տեղոջն.* — 6, 4 (*ուր*) fehlt. — 6, 6 (*գիր*) fehlt. — 7, 2 *մի.* — 8, 3 *Մխայիլին.* — 9, 2 *զՍուհա.* — 10, 2 *Մխայիլին.* — 11, 1 *Օաւր.* — 11, 3 *Թաւտաւոն.* — 13, 2 *Ապըլյապաս.* — 14, 2 *Հաճո.* — 15, 3 *ուսմնասիրաց.* — 15, 5 *ելանելո.* — 16, 3 *և Թէ.* — 20, 6 *գիրսն.* — 21, 2 (*այսպէս*) fehlt. — 20, 4 *ասէ ծնաւ.* — 22, 4 *զՊորովգ.* — 23, 4 *զի.* — 24, 7 *Պովգ.* — 25, 1 *Սագովգ.* — 25, 2, 3 (*որ է*) fehlt. — 25, 5 *ամպոխական.* — 26, 4 *զարևելիւք.* — **395**, 1, 4 *Հիւսիւսո.* — 2, 2 *լերանց.* — 3, 4 *Հիւսիւսի.* — 4, 3 *Հիւսւո.* — 5, 4 *Հարաւո.* — 8, 4 *Հեզագնայք.* — 10, 2 *պաշտեն.* — 11, 1 *Կաւգտանդրի.* — 12, 2 *զերկինքն.* — 14, 2 *և մազեղէնս.* — 15, 4 *աւրէնս.* — 18, 2 *զաւրացան.* — 22, 2 *Բազմութեամբն.* — 22, 3 *իւրեանց և պղծեն զնա գարշութեամբն իւրեանց.* — 24, 1 *Կոյնպէո և.* — 25, 6 *Պարպանդն է.* — **396**, 1, 2—6 *դարբնի պղընձո և երկաթո.* — 3, 1 *ասղամբ.* — 4, 3 *մարգարէն.* — 4, 6 *Մոգովք.* — 5, 4 *Թոփիլեա.* — 5, 6 *Սոսմոսեքեա.* — 6, 2 *նղքաւք.* — 6, 3 *սպառանա.* — 9, 7 *երեք* — 11, 3 *ասեն այս.* — 11, 8 *զՔս.* — 14, 1 *Թագաւորն.* — 15, 5 *դուռն.* — 16, 1 *պիտո.* — 16, 3 *վարձիւք.* — 16, 4—6 *որպէս Կամբիւսոս.* — 19, 4 *Հողեմիենոս.* — 20, 3—6 (*և* . . . bis . . . *պատերազմին*) fehlt. — **397**, 1, 4 *Թէ.* — 2, 7 *սովորութեան.* — 3, 1 *նոցա տանէին.* — 4, 6 *մատ.* — 5, 3 *դուռն.* — 7, 4 *զմին.* — 9, 4 *աւգնել.* — 11, 1—3 *ազգին իւրեանց, ուր.* — 11, 7 *Ճոխագոյնքն.* — 16, 5 *եբեր.* — 17, 2 *դուռն.* — 17, 9 *նա.* — 19, 5 *զդուռն.* — 20, 4 *յԱրաղիա.* — 21, 6 *բանակ.* — 22, 2 *զվիճակս.* — 22, 5 *գաւազան.* — 24, 7 *միւսն.* — 25, 3 *Հիւսիւսո.* — **398**, 1, 6 *Թրակիո.* — 3, 2 *երորդն.* — 6, 5 *բազում.* — 7, 1 *զդուռն.* — 7, 5 *նոցա.* — 9, 2 *նովաւ.* — 14, 5 *տեղոջն.* — 17, 1 *տեղոջն.* — 18, 3 *ներքոյս.* — 20, 6 *որք.* — 21, 2 *անուամբն.* — 21, 4 *Սսլմանք.* — 22, 1 *Սըսլմա.* — 24, 3 *դաւաննեն.* — 25, 1 *զի լուան.* — 26, 4 *զեկեղեցին.* — **399**, 1, 3 *որ.* — 3, 5 *յարեցան.* — 3, 7 *կռապաշտ.* — 4, 1—5 *ազգս այնպիսիք եղեն զի.* — 5, 5 *միւս.* — 6, 1—5 *Հայք և Սիրք Հանեն յաւգնականութիւնս.*

— 9, 7 կանք · — 10, 3 ըս · — 10, 5 հաննն ի ժամանակս · — 12, 5 Եզէկիելի · — 14, 1—3 ց Պաղեստին մատ · — 14, 6 որդոյն · — 15, 1 կորըստեան · — 15, 3 Յովաննէս · — 18, 1 ելաց · — 20, 2 լուա · — 20, 7 էթէ · — 21, 1 Հռոմա · — 23, 4 էթէ · — 23, 6 հարկս · — 25, 2, 3 տան մեզ · — 26, 1 էթէ · — 26, 5 Հռոմայեցւոց · — 400, 2, 2 Տրախանոս · — 2, 6 զ Պարսս · — 3, 4 երթանն · — 5, 2, 3 կա արտաքո · — 6, 3 (քան) fehlt. — 7, 5 Հերակլեա · — 10, 5, 6 Եբրազա է · — 11, 6 (ի) fehlt. — 11, 7 Թետալիա · — 12, 2, 3 Թուրքաստանն կոչի · — 13, 3 — 405, 15, 4 (ամիրայն . . . . bis . . . . իւր ի Հայս · և) fehlt. (187 a b unbeschr.) — 15, 7 (և) fehlt. — 16, 1 (որ) fehlt. — 18, 2 Աքիթ · — 19, 1 (և) fehlt. — 19, 5 ամիրա · — 20, 1 և աղաթասէր · — 20, 3 քաղցրաբարո · — 21, 3 Կապադոկիա · — 21, 4 զաւրաւք · — 22, 1, 2 Ալփասալամա առ · — 22, 5 զ Կեսարիա · — 23, 2 տիրեաց · — 23, 8 սկիզբն · — 24, 2 Դանիշմանա · — 25, 4 — 406, 1, 2 ածան ոռքա գերութեամբ զառաջինն · — 2, 1 զաւրէնս · — 3, 1, 2 մոլոր աւրինացն Ահմէտի · — 3, 5 որո · — 9, 4 մծ · — 9, 5 հայազունք · — 12, 5; 13, 1 (ծեծելով գնոսա) fehlt. — 13, 5 Արաշա · — 14, 7 խաւսեցան · — 16, 4 մեր · — 16, 8 մեզ · — 18, 5 անձնեա · — 18, 8 երեսաւք · — 20, 8 մտին · — 21, 2 Կիլիկիո · — 407, 3, 1 դղեկաւք · — 3, 3 քաղաքաւք · — 3, 4 լերամպք · — 3, 6 դաշտաւք · — 6, 1 զ Ապլասթայն · — 7, 5 Եփրատա · — 7, 6 (և) fehlt. — 8, 3 զ Ուռհա · — 8, 5 այլս · — 12, 1 Սևաստաւս · — 12, 2 — 13, 1 սակայն Թուրքաց ձայն տուեալ միմեանց · — 14, 8 զկէս · — 16, 6 Պաղտատ · — 19, 2 առաջնո · — 20, 6 և զմնացեալ · — 23, 6 յապաշխարութեան · — 24, 2 (և) fehlt. — 25, 2 կրաւնաստանս · — 408, 2, 1 որո · — 2, 4 Տաւս · — 2, 7 Թուրքն · — 3, 6 համակրաւնութեան · — 5, 1—5 և որ ի Պաղտատ իշխան · — 6, 1 Ահմէտի · — 6, 6 Խալիֆա — 8, 2, 3 յետամնաց · — 10, 2—4 հրաման և աւրէնս · — 11, 2 որպէս · — 13, 6 խալիֆաին · — 14, 3 Թւեցեալք — 16, 4 Սուքման · — 17, 1 ամիրայն · — 18, 4 Ճահի · — 21, 1 Արթուխիք · — 21, 4 ազգեաւ · — 22, 4 Ախայլն · — 23, 3 պղերգեցաւ · — 24, 2 չարեալ · — 24, 4 Մլիկիֆաւռ · — 24, 5 ապըստամբեալ · — 25, 3 Կոսպանդինուպաւլիս · — 409, 1, 2 Ախայլն · — 3, 1 խնդրեսդ · — 3, 4 զուրտ · — 4, 6 Ախայլն · — 4, 7 կրաւնաւորել · — 6, 2 Մլիկիֆոր · — 8, 2, 3 որո զաւրացեալ · — 9, 3 Մլիկիֆորա · — 9, 7 Ախայլին · — 12, 1 — 410, 23, 1 (Օայսու ժամանակօք . . . bis . . . Յայնժամ) fehlt. — 23, 2 Յայնմ ժամանակի եղև գալ բասաձին Ֆռանգաց վասն Թափմանն Երուսաղէմի և · — 23, 3 Ուռհայու · — 24, 3 անդ · — 24, 5, 6 Ֆիլառտոսէ հայկազնո · — 25, 4 կոմսունսն Ֆռանգաց · — 26, 3 Ուռհայու, և ապա պաշարեալ զ Անտիոք առին յ Անաւրինաց · և զուարճացեալ փառս տուին Քրիստոսի · — 26, 4 — 411, 7, 5 (Եւ զուարճացան . . . . bis . . . . ի քեզ) fehlt. — 8, 1—5 Եւ առաքեցին զ Պաղպինն զեղբայր Գոնդաւֆրէի · — 9, 3 Ուռհառ · և վասն Անտիոքա առնելոյն յ Անաւ-

րինաց կարողիցէ ոք լսել իյաճախ և ընդարձակ պատմագրութեանց Փռանգաց. — 10, 3–5 Ալաւսիան ամիրայքն Անտիոքո. — 11, 4 թագատի. — 12, 6 ազգեաւ. — 13, 5 զգլուխս. — 17, 2 աշխարհին. — 18, 3 (և) fehlt. — 18, 5 Խլիճասլանն. — 20, 7 զելն. — 21, 1 (ի) fehlt. — 21, 2 փռանգին. — 24, 4, 5 որք ապաւինեալ. — 25, 2–4 անդադար աղաւթիւք. գտին զգեղարդն. — 412, 1, 3 եկեղեցոյն. — 1, 5–2, 2 (և . . . bis . . . զօրացեալ) fehlt. — 4, 7 զաւրքն. — 5, 6 (և) fehlt. — 6, 7 լցեալ. — 7, 2 Արապկաւք. — 10, 7 տաճարն. — 11, 5, 6 և սպանին զամենեքեան. — 12, 1–24, 2 (և պատրիարգն . . . bis . . . ամս հնգետասան) fehlt. — 25, 2 խլիճասլանն. — 413, 1, 1 Մելտինո. — 2, 1 դադարեաց. — 2, 3 Դանըշմանն. — 5, 7 Փիլարտոսին. — 6, 4–7 տալ զքաղաքն ի Փռանգն. — 7, 7 Դանըշմանն. — 8, 7 ազատութիւն. — 11, 5 Բասիլն. — 12, 4 զՌապան. — 13, 1 Բոզլեբնի. — 13, 2 զԿիլիկիա. — 14, 2 ժամանակաւք. — 16, 5 յափըշտակէին. — 16, 6 զմիմեանս. — 17, 3 Կապադոկիա. — 18, 3 Տաճիկ. — 18, 5, 6 Թուրքացն ունելով. — 20, 3 Դամըշանն. — 20, 5 առնլոյ (hinter ն und յ radiert). — 21, 2 անցելո. — 22, 8 Սաւնդուրէն. — 23, 1, 2 յորդոյն Դամըշմանա. — 25, 3 Խորասանա. -- 414, 1, 5 փռանգին. — 2, 5 Մաւսլ. — 2, 6 Ագրմիշ. — 3, 5 կապանաւք. — 4, 8 Ագրմիշն. — 5, 6 Մաւսլցիք. — 6, 2 Խլիճասլանն. — 7, 1 և չոգաւ. — 8, 2 զաւրացեալ. — 9, 8 գնաց. — 12, 5 զՄաւսլ. — 14, 3 Խլիճասլանա. — 15, 1–16, 3 նորա. եդին զիր որդին թագաւոր: Թագաւորեաց որդի Խլիճասլանին Տուղասլանն. — 16, 5 հաւրն. — 17, 4, 5 զաւրագլուխս, Զալասլան. — 18, 3 և էին. — 18, 6 եղբայրք. — 19, 2 Արաբ. — 19, 6 Մասուդ. — 20, 1, 2 Խոկ Շահնշահն. — 20, 4 զՄասուդն. — 20, 6 զԱրաբն. — 21, 1 եսպան. — 21, 2 Ամիրխազէ. — 21, 4 Դամըշմանա. — 22, 4–6 ի վերայ իշխանութեան հաւր իւրո. — 23, 4 (ես) fehlt. — 23, 5, 6 սպառեաց թշնամութիւնն. — 21, 1–416, 15, 6 (Յաւուրսն . . . bis . . . պատճառ նոցա) fehlt — 16, 2 (ի) fehlt. — 16, 4 Արթուխեանց. — 17, 4 և եղև թագաւոր. — 17, 5 Թագաւորեաց Պալակն. — 18, 1 սա անուանի. — 18, 6 Կամախա. — 19, 1–4 և տէրն նորա. — 21, 5 աւգնականս. — 22, 1 Պալակին. — 22, 4 զաւրքն. — 23, 3, 4 և Խաւռազն. — 417, 2, 1–21, 2 (Ընդ այն . . . bis . . . ըստ միոջէ) fehlt. — 23, 5 Թըրկրթայ. — 24, 1 նա. — 418, 1, 2 ուժով իւրով. — 2, 3–5 Սատաղ և բռնեալ. — 8, 2 ժամանակաւք. — 8, 3–20, 1 (եղև մեծ . . . bis . . . արարիչն) fehlt. — 21, 1 Եւ յորում. — 21, 4 Պալակն. — 22, 2–4 Խազզի որդին Դանըշմանա, և. — 419, 2, 2 Պալակն. — 3, 2 Խալիփայն. — 3, 7 անուանեաց. — 4, 3 Խազզի. Եղև Խազի. — 5, 1 Հիւսիւսոյ. — 6, 1 Եւ. — 6, 4 Խանի. — 8, 3 (և) fehlt. — 9, 1 և դարձաւ. — 9, 4 Զանգի. — 10, 1 Մաւսլայ. — 10, 5 զՀալպ. — 11, 1 (ի) fehlt. — 11, 2 ցնա. — 11, 5 հանբաւոյ. — 11, 7 էթէ. — 11, 8 քաղցր. — 13, 1, 2 դարձեալ առաքեն. — 13, 4 Խազեա. — 14, 1 Խալիփայն. — 15, 3 շղթա.

— 15, 5 (ոսկի) fehlt. — 16, 5 Նաղարայս։ — 17, 3 զայն։ — 18, 4 որդոյ։ — 19, 1 Թագաւորեցուցին զՄահմուտն և։ — 19, 3 զշղթայն։ — 20, 1 ոսկեղէն։ — 20, 6 գաւազանաւն։ — 22, 1 Հնազանդութիւն։ — 23, 1 Միլիք։ — 25, 2 զքրիստոնեայսն։ — **420**, 1, 2 Զանգի։ — 2, 2 Արթուխսն։ — 3, 1—**423**, 25, 2 (Զայսու ժամանակաւք ... bis ... էր օրն) fehlt. — **424**, 1, 4 ի Հայոց։ — 3, 3 Կիլիկիայ։ — 4, 1 կրսեր։ — 4, 2 որդին։ — 5, 5 Կոստանդինուպաւլիս։ — 6, 4 եղբայրն։ — 6, 5 (նորա) fehlt. — 8, 1 (Եւ) fehlt. — 10, 1 տղա։ — 10, 2 (հասակաւ) fehlt. — 11, 5 տարւոյ։ — 12, 1, 2 Խարդբերդոյ Տաւութ, որ էր։ — 13, 1 ազգեաւ։ — 13, 3—14, 3 զտեղին իւր որդին Ղարասլանն։ — 14, 4—16, 4 Ի թուին Հայոց շհբ Զանգի աթապակն էառ զՈւռհայ ի Ջաւսլնէն։ — 16, 5 (Եւ) fehlt. — 17, 5 Զանգի։ — 17, 8 զտեղին։ — 18, 5 Մաւսլայ։ — 19, 1—**425**, 2, 6 (Յաւուրսն ... bis ... հերձուածսն։) fehlt. — 4, 2 Ջաւսլին։ — 4, 4 Ուռհաո։ — 5, 4 Զանգեայ։ — 6, 4 յՈւռհա։ — 10, 3, 4 կորըստեանն Ուռհայի։ — 11, 3 զքրիստոնեայսն։ — 13, 1 Եփրատա։ — 15, 2 էառ։ — 15, 6 և։ — 16, 3—5 յոյլոց պատմողաց տեղեկանաս։ — 17, 4 տեղոյ։ — 17, 6 Ուռհաո։ — 19, 5 գիրքք։ — 19, 6 զսմանէ։ — 21, 1 Նեբրովթ։ — 22, 4 Ուրհայ։ — 22, 6 սաի։ — 23, 1 (ըստ) fehlt. — 23, 2 Քաղդեացւոց։ — 24, 2 հալն։ — 24, 5 (և) fehlt. — 24, 6 Մէլքիսեդեկ։ — 26, 7 գիւղ։ — **426**, 3, 2 զշիննելն։ — 4, 1, 2 Սինէքերիմ թագաւոր։ — 5, 2 աւերակ։ — 6, 1 մակեդոնացոյ։ — 6, 6 զտեղին։ — 7, 2 ցՍելևկոս։ — 7, 3 բարեկամն։ — 8, 4 շիննեայ։ — 10, 2 Եդեսա։ — 10, 5 Մակեդոնացոց։ — 11, 1 լեզուովն։ — 12, 3 շիննեայ։ — 12, 4 զգա։ — 13, 3 Սաւրտալ։ — 13, 4 մակեդոննեաւ։ — 15, 4, 5 Աբքարոս արքա։ — 16, 4 Արշամա։ — 18, 2—19, 4 (դշխոյ ... bis ... նորա) fehlt. — 19, 5 և եղև։ — 19, 7 Հռաւմոք։ — 21, 5 սմանէ։ — 22, 4 Հապիբ։ — **427**, 1, 2 Պորիանիայք։ — 1, 4 այլ։ — 3, 1 վանորեայք։ — 3, 2 (ի) fehlt. — 3, 4 բազմութիւն։ — 5, 2—9, 3 (Եւ առ ... bis ... առաջնորդէ) fehlt. — 9, 5 մտեալ։ — 10, 4 յՍմարա։ — 13, 7 Փռանգաց։ — 15, 1 (Սիովնի) fehlt. — 15, 4 կորըստեան։ — 17, 1—18, 2 Ի թուին Հայոց շհդ։ — 18, 5—7 թորոսն ի Կոստանդինուպաւլսէ։ — 20, 1. 2 մահուն հաւրն։ — 20, 4—23, 1 և սկսաւ առնուլ զհայրենի աշխարհն իւր ի Յունաց, որպէս կարող իցէ ոք լսել ի պատմութեանցն զոր գրեալ է վասն ազգին Ռովբենանց. և քաջութեանն նորա։ — 23, 2 — **428**, 18, 1 (զոր ստացեալ . . . bis . . . թշնամիքն) fehlt. — 21, 1 — **429**, 12, 1 Եւ յայսմ ժամանակի անաւրէնք կալան զՋաւսլինն և տարեալ եդին ի բանդի ի Հալպ, և առին զամենայն երկիրն որ ընդ ձեռամբ նորայ էր։ — 12, 3 զԹլպաշար։ — 13, 1 զՌապան։ — 13, 3 զԲեհեսնի։ — 13, 4 զՀարսնմնսուր։ — 14, 1 զԿառկառն։ — 15, 2 Հռաւմկլայն։ — 15, 5 կին։ — 16, 1 դստերքն։ — 16, 4 զՋաւսլինն։ — 17, 3 անդ։ — 19, 6 Ժովքն։ — 20, 3 (նա) fehlt. — 20, 9 գնացէ։ — 21, 2 ծնաւղսն։ — 23, 4 տացցէ։ — 23, 9 (իցէ) fehlt. — 24, 2 սաէ։ — 24, 4 (թէ) fehlt. — **430**, 1, 2 կաթողիկոս։ — 1, 7 եկն։ — 2, 2 Ջաւսլնին։ — 3, 3

անտրէն. — 3, 6 ինք. — 4, 3 էթէ. — 4, 4 կարէր. — 5, 5 խնամաւքն. — 7, 1 — **432**, 6, 3 (ի նոյն ամի . . . bis . . . զկինն Պաւեայ. — 7, 1 — 10, 1 Եւ յայնմ ամի թագաւորն Երուսաղէմի Պաղտինն պաշարեալ էառ յանաւրինաց զԱսխալան, և տէրն Կիլիկիոյ Թորոս արշաւեաց զերկիրն Կապադովկացւոց. — 12, 6 Կաւնն. — 14, 2 զդուստր. — 14, 5 Դանըշմանեանցն. — 15, 5 մտանել. — 16, 2 Կիլիկիայ. — 19, 2 ամաւթով. — 19, 3 անտրէն. — 23, 1 զաւրագլուխն. — 25, 7 ըզաւրս. — **433**, 2, 3 աւգնեաց. — 3, 6 անկան. — 4, 5 անձինք. — 6, 4 բանդս. — 7, 4 զկապմւած. — 8, 6 (և) fehlt. — 10, 4. 5 նմա վրէժխնդրութիւն. — 12, 5 Զանգեայ. — 13, 2 Մաւսլ. — 13, 6 Թկրթայ. — 14, 2 ապըստամբեցին. — 14, 4 Խալիֆայէն. — 15, 6 Մաւսլայ. — 16, 7 Թըկրթա. — 17, 5 զաւրացն. — 19, 5 Սմր-դինն. — 19, 6. 7 ամիրա քաղցրաբարու. — 21, 2—4 և զեկեղեցիսն նոյնպէս. — 22, 4 Խալիֆային. — 23, 1 Նորըտինն. — 23, 6 էառ. — 24, 5 զմեծատունս. — 25, 5 քակեալ. — 26, 4 Յայնմ. — **434**, 1, 4 տէրն. — 2, 6 (Հնար) fehlt. — 3, 1 գտանել Հնարս. — 5, 1 յաղաւթս. — 6, 2 Մաւրաբաի. — 8, 1—3 զաջը ձեռանէ նորա. — 8, 7 քրիստոնեայքն. — 13, 3—14, 4 Մերտին և ի Նսեբին և ի Մուֆարկին և յՄասլայն և ի Տարայ. — 15, 2 զոր. — 15, 7 զնոյնն. — 16, 2. 3 որդոց էրից. — 17, 1 զիշխանութիւն. — 17, 3—20, 1 զՄուֆարկինն և զՄերտին ետ ի Նաճմըտինն և զԽառան ետ ի Ջամալըտինն և զՏարա ետ ի Սամսըտինն. — 22, 2 էթէ. — 22, 6 սուլտան. — 23, 2 Միջագետաւք. — 24, 1 պատարագաւք. — 24, 5 Կիլիկիայ. — 25, 3 Թշնամոյ. — **435**, 2, 3 զաւրքն. — 3, 1 լերամպն. — 4, 1 Համտնոյ. — 4, 7 քրիստոնէից. — 5, 1 (ոչ) fehlt. — 5, 3 զինիւք, ճանճիւք և մճղեխիւք. — 5, 4—10, 3 (որպէս . . . bis . . . եղանակին) fehlt. — 10, 6 ի նոցանէ մարդ. — 11, 3—6 անթիւ, վասն որոյ ի փախուստ դարձան. — 11, 8 էջին. — 12, 1 էջին. — 12, 1 զաւրքն. — 12, 4 լերանցն. — 14, 1 անաւրինացն. — 15, 5 մեծ. — 16, 1 ամաւթիւ. — 16, 4 Կաւնն. — 17, 7 Ասորւոց. — 19, 2 ի Հայոց. — 20, 1 (և) fehlt. — 20, 3—5 Խլիճասլանն որդին նորա. — 21, 6 զմիւսն. — 22, 1 դեղով. — 24, 7—25, 1 և էր անուն նորա. — 26, 1 Դանըշմանայ. — 26, 6 Աղուպասլանն. — **436**, 1, 5 Խլիճասլանա. — 2, 4 Նորըտինն. — 3, 1 զՓարզմանն. — 4, 6 Մահմետէ. — 5, 8 Թուրքք. — 6, 3. 4 և նոցա Խալիֆա. — 6, 6 Յալեա. — 7, 4 Պաղտատ միւսն. — 8, 1. 2 յայնմ ժամանակի. — 8, 4 Խալիֆայն. — 10, 4 Հաւրն. — 11, 4 — 12, 3 էառ զամենայն գանձս խալիֆայութեան Աբասն. — 13, 4 ծառայս. — 13, 6 ազգեաւ. — 14, 4 զինիւք. — 14, 4 և է. — 16, 4 երթալ ի Դամասկոս. — 16, 6 Նորըտինն. — 16, 7 և ի. — 17, 2 պնտեցան. — 17, 4. 5 նորա զաւրքն. — 18, 2 Հասին. — 20, 3 մեծս. — 22, 1 իջան. — 23, 4 Ֆռանգացն. — 25, 5 ըզաւրսն. — 26, 2 որդեակք իմ. — **437**, 2, 5 սգեցան. — 6, 2 երկըրպագեցին. — 7, 3 կարաւտեալք. — 8, 4 դարձուցն. — 9, 3 իշխանին. — 13, 1 տմարդիկ. — 14, 3 կամաւք. — 14, 6

զնոսա. — 16, 3 Ռոնաղտն. — 17, 1 բրինձ. — 17, 6 Թորոս. — 19, 3 փրէրացն. — 22, 5 Սկնդրանն. — **438**, 1, 2 Ռոնաղտն. — 1, 4 տունն. — 1, 6 ամաւթով. — 2, 5 կամաւք. — 2, 8 Փրէրսն. — 3, 5 Սինաւոն. — 4, 4 (նմա) fehlt. — 4, 5 աւգնել. — 6, 2 ցաւակցել. — 8, 3 (ել) fehlt. — 8, 5 Ստեփանէ. — 8, 6 — 12, 4 եղբայր Թորոսի՝ էառ զՄարշա քաղաքն և զքրիստոնեայսն որ անդ կային եմոյժ յերկիրն Կիլիկիոյ. — 12, 5—21, 5 (և ընդ . . . bis . . . Ամիրայն) fehlt. — 22, 3 Ռոնաղտն. — 23, 2 աւգնականութեամբ. — 23, 3 Թորոսոյ. — 24, 3 էառ. — 24, 7 էհար. — 24, 9 էած. — 25, 7 կտրեաց. — **439**, 1, 1 ամենեցունց. — 2, 2 պանդանտս. — 4, 3 գինս. — 5, 7 զՓռանգսն. — 6, 4 կային. — 8, 1 Ստեփանէ. — 9, 3 զնոսա. — 10, 5—11, 3 (և տայցեն . . . bis . . . նոցա) fehlt. — 11, 6 զբերդն. — 12, 5 (խաղաղութեամբ) fehlt. — 14, 3—5 Ստեփաննեա էթէ սպաննալեաւք. — 15, 4 երթանք. — 16, 2. 3 առնունք զաւրս. — 18, 6 զպառըննան. — 18, 7 անխեղճ. — 20, 4 զայն. — 21, 1 այլազգիքն. — 21, 5 թշնամանս. — 24, 1. 2 Խորասանա Սուգն. — 25, 1 տղա. — 25, 3 (և) fehlt. — 25, 7 (աթոռապահ) fehlt. — **440**, 1, 1 զԸլտկուզ. — 5, 1 Ըլտկուզին. — 5, 2 Ըղև սուլտան Խորասանա Ըլտկուզն, բայց. — 6, 7 Խորասանա. — 8, 4 Մաւսլ. — 10, 4 Կապադոկիայ. — 11, 3 Սալչուքեան. — 12, 5 Դանիշմանիքն. — 13, 4 այլ. — 13, 5 (զի) fehlt. — 14, 5 Սևաստու. — 15, 3. 4 և պարոն Ստեփանէ. — 16, 5 երկիր. — **441**, 2, 4 զաւրս. — 2, 5 և ի. — 4, 3 չարախաւսութիւն. — 5, 4 Ստեփանէ. — 7, 7 և. — 8, 1 միջնորդեալ. — 8, 3 և առեալ երդումն դարձեալ. — 10, 2 Խլիճասլանն. — 10, 5 Կեսարիո. — 11, 2. 3 սիրելի իւր. — 11, 6 խախտէր. — 12, 2 Դանըշմանա. — 13, 1—14, 8 Ի թուին Ասորոց ո̅ն̅հ̅ և ի Հայոց չ̅ձ̅զ̅ Տաճիկքն. — 15, 3 Յապտըլմումնիք. — 16, 2 Սպանիա. — 18, 3 Խալիփայէն. — 19, 5 որդի. — 20, 2 հաւրն. — 20, 5 զխալիփայութիւնն. — **442**, 2, 4 բարբարոսս. — 2, 6 վայրենամիտս. — 5, 6 զերկուսին. — 6, 1 զգիրսն. — 6, 5 մինն. — 7, 1 քիմիայս. — 7, 3 ոսկիգործութեան. — 8, 2 արծաթագործութեան. — 8, 4 յաւրինման. — 9, 5 հրաշագործութեան. — 10, 2 տլըսմո. — 12, 1 նոքաւք. — 12, 3 և ձիս. — 12, 7 ձեռն. — 13, 4 կարէին ստանալ. — 15, 4 մաւտակայիցն. — 15, 6 յանկուցին. — 18, 6 զաւրէնս. — 21, 4 աւրէնքդ. — 23, 1 տլըսմերս. — 23, 6 դիւթութեամբ. — 24, 1 դեւս. — 24, 6 պատկերս. — 25, 6 այտ. — 26, 1 այտ. — **443**, 1, 2 թէ. — 2, 5 անեզրայպէս. — 4, 5 հավատացին. — 5, 3 (նոքա) fehlt. — 6, 3—6 կրաւնս զաւրէնսն Մահմէտի, զոր և. — 8, 6 քաղաքս. — 9, 5 ծովեզերաւքն. — 10, 6 յորդոց. — 11, 3 Խալիփայս. — 12, 3 Յապտալա. — 12, 5. 6 միոյն Մամուն. — 13, 3. 4 ազգքն Յապտըլմումնիք. — 16, 2 հարըստացան. — 17, 2 պղընծիս. — 19, 3 հզաւր. — 20, 1 գայլ. — 21, 6 Փռանգաց. — 22, 5 հ̅ ամ՝ ընդ. — 23, 3 դարձաւ. — 25, 4 ժամ. — **444**, 1, 1 Մանիլն. — 1, 6 Կիլիկիա. — 2, 2 Թորոսի. — 2, 6 Փռանգք. — 3, 1. 2 (ի նմանէ)

fehlt. — 3, 5 Յապտըլմումրնեացն. — 5, 1 ղաւրաւքն. — 6, 2 Մանուիլն. — 7, 2 Փռանգաւքն. — 7, 6 Հալպա. — 8, 4 էթէ. — 9, 6 Թորոսէ. — 10, 1 Հնազանդութիւնս. — 10, 3–5 Թուրքն ի ճանապարհին. — 12, 1 զառապարաւքն. — 13, 1 ղաւրացն. — 13, 6 ղաւրս. — 14, 3 Կլիճասլանս. — 17, 1 Նորըտինն. — 17, 5 Կլիճա. — 18, 3 սահմանաւքն. — 18, 4 Եփրատա. — 18, 5 զՊեհեսնի. — 19, 2 զՍապան. — 20, 5 յետո. — 21, 1 հաշտեալ. — 22, 1 վերըստին. — 22, 2 և հաշտեցաւ. — 22, 5 Աղուպասլանն. — 26, 2 Ջաւսլնին. — 26, 6 հաւրն. — **445**, 1, 4 Հռաւմբ. — 2, 2 հաւրն. — 2, 6 Հալպա. — 3, 3 զցորեկ. — 4, 4. 5 ղաւրքն Հալպա. — 4, 6–5, 2 (տարան ի Հալպայ) fehlt. — 5, 7; 6, 1 Օայնու ժամանակաւ. — 7, 4 սահմանաւքն. — 8, 6. 7 որք հրամանաւ (in schlechter Schrift auf radiertem Grund). — 10, 1 նոքաւք. — 12, 5 դահեկանս. — 13, 4 փառաւք. — 15, 4 գնաուն. — 18, 2 Կարնո. — 19, 5 ժողովել. — 20, 4 Գէորգեա. — 20, 5 (և) fehlt. — 22, 5 սուլտանն. — 23, 3. 4 Աղուպ ասլանն. — 24, 4. 5 Աղուպ ասլանն. — 25, 2. 3 արքայութեան Կլիճա. — 26, 6 խնդրեաց. — **446**, 1, 4 (իսկ) fehlt. — 2, 1—22, 6 (ի սոյն . . . bis . . . բարձաւ չարն) fehlt. — 23, 3 յայս. — 23, 4 Մանիլ. — 25, 5. 6 բըընծին Անտիոքա. — 26, 1 աւրինաց. — 26, 4; **447**, 1, 1 Աղուպ ասլանն. — 2, 6 եղբաւրորդոյ. — 4, 2. 3 Աղուպ ասլանն. — 6, 3 զեղբայրն. — 8, 3 և խնդրել. — 8, 6 աւգնականութիւնս. — 10, 3 կամաւք. — 12, 1 հեծելավ. — 12, 3 Կոս-տանդինուպաւլիս. — 14, 3 աւուր. — 15, 5 արծթեղէն. — 16, 1 ամա-նաւք. — 20, 3 սուլտանս. — 21, 3 զհասակ. — 21, 5 ոսկով. — 23, 2 ղաւրս. — 24, 3. 4 Աղուպ ասլանն. — 26, 4 երկոքին. — **448**, 3, 1 երդումն. — 4, 4 իշխանն. — 5, 3 Կիլիկիայ. — 6, 3 Ստեփանէ. — 6, 6 պատրաս-տութեան. — 7, 5 զնա. — 9, 2 Թորոս. — 11, 4 զԹագաւորն. — 13, 7 Կոստանդինուպաւլսէ. — 14, 3 էթէ. — 15, 6 սպանել. — 16, 1 զՍտեփանէ. — 17, 4 աղաչանաւք. — 20, 3 զՌուբին. — 21, 1 զՊարսիկսն. — 21, 3 ի նմա. — 21, 6 զՄիրայն. — 22, 4 ոսկերաւք. — 23, 4 Իոնազտ. — 24, 2 Անտիոքա. — 24, 4 ղաւրաց. — 24, 5 Նորըտնին. — 25, 3 Հեծելաւք. — 26, 1 հետևակաւք. — 26, 4 Հալպա. — **449**, 7, 1 Նորատինն. — 7, 3 Հալպ. — 7, 7 ասպատակել. — 8, 4 անտի. — 10, 1 եկեղեցոյ. — 11, 6 Հալպա. — 14, 3 յԱքա. — 15, 2 Ամառեա. — 15, 3 եղբաւր. — 18, 7 Նորըտինն. — 20, 2 առ. — 20, 4 գերի բաղում. — 21, 2 Ամառի. — 23, 3. 4 Աղուպ ասլանն. — 24, 1 զեղբաւրորդին. — 24, 4 ապըստամբեալ. — **450**, 2, 1 որ էր. — 3, 2. 3 Պար ասլանն. — 4, 7 Հարսնքէֆ. — 5, 3. 4 զԱղուպ ասլանն. — 6, 4 էթէ. — 7, 2. 3 և չոգաւ ղաւրով. — 8, 6 հարիւր. — 10, 3 զԴիոննեսիոս. — 12, 1—4 գերութեանն Իոնազտին եկն յԱնտիոք. — 13, 2 Անտիոքա. — 13, 5 զՊայմունդն. — 14, 3 մաւրն. — 15, 4 ղաւրաժողով. — 16, 4 Տրապաւլիս. — 17, 6 Փռանկք, — 18, 5 Փռանգն. — 19, 6 Նորըտինն. — 24, 2 Նորըտինն. — 25, 6 աղաւթէին.

— **451**, 1, 2 աղաւթսն. — 4, 2 մերկացան. — 5, 4 դառնալիւք. — 6, 2 զաւրացն. — 6, 3 զրտապնտեալ. — 8, 1 Նորըտինն. — 8, 3 սակաւիւք. — 9, 3 կազմուածովք. — 9, 6 (կազմածօքն) fehlt. — 12, 2. 3 Աղուպ սալահն. — 12, 6 Շահնշահն. — 14, 1 ծովեզերեա. — 14, 2 դղեակոն. — 15, 5 Դանդրա. — 16, 6 զաւրքն. — 17, 4 զեղջաւրորդի. — 18, 3 յԱպլասթայն. — 18, 5 զաւրք. — 18, 6 — 20, 4 կացուցին իւրեանց թագաւոր. — Թագաւորեաց Մահմուտ որդին Մահաղեա, և եղև ամբոխեալ տունն Դանրշմանա. — 21, 1—4 Յայնու ժամանակաւք չոգաւ թագաւորն. — 22, 4 զՀարկն. — 23, 3 երկփեղկեալ. — 25, 6 առաքեցին. — 26, 2 Նորըտինն. — 26, 3 աւգնել. — **452**, 1, 5 զՇերաքաւ. — 1, 6 զաւրապետն. — 2, 2 աւգնել. — 4, 4. 5, 1 յանխնա զապըստամբեալսն. — 6, 4 Պլպէս. — 6, 7 հինգ. — 7, 3 նորա. — 7, 5 էթէ. — 7, 6 Նորըտինն. — 10, 4 քաղաքէտ. — 11, 7 զՊլպէս. — 12, 7 զպատուէրն. — 14, 8 Ֆռանգն. — 15, 2 բացեա. — 16, 1 Թուրքին. — 16, 4 անհոգս. — 18, 7 գլխաւորացն. — 19, 1—21, 3 Ի Թուին Ասորոց ռնհզ և ի Հայոց շղը զաւրացաւ. — 22, 1 սուլտանն. — 22, 4. 5 որդոցն Դանրշմանայ. — 23, 7 զԿատուկն. — 24, 2 զԱպլասթայն. — 24, 4 զՏարանդա. — **453**, 5, 4—6 արձակեաց պարոն Թորոս. — 6, 2 պատարագաւք. — 7, 3 որ էր. — 8, 4 Մարշայ. — 9, 3 Նորըտինն. — 9, 5 զաւրս. — 10, 4—6 եհար զնոսա Թորոս. — 10, 8 բազումս. — 11, 6 Նորըտինն. — 13, 3. 4 բերանն Ֆռանգաց. — 15, 7 Կոստանդինուպաւլիս. — 17, 4 էած. — 18, 1. 2 պատրիարգ Անտիոքա. — 19, 5—20, 1 պատրիարգն Ֆռանգ Հէմէրի. — 20, 7 նստաւ. — 22, 3 մեռ. — 22, 5—23, 1 Մանիլ թագաւորն Յունաց. — 23, 4 Պուլղարաց. — 24, 8 զերծոյց. — **454**, 1, 3 խոստմանն. — 2, 5 Կոստանդինուպաւլիս. — 5, 1 Նորըտնին. — 5, 5 Շերաքաւ. — 6, 3 դարձաւ. — 7, 6 Շերաքաւ. — 10, 6 էժէ. — 14, 1 և կողոպտելով. — 15, 4 հաւրեղբաւր. — 17, 1 Կիլիկեցւոց. — 17, 4 յԱքա. — 18, 1 անտ. — 18, 3 եղբաւր. — 18, 4 իւրոյ. — 20, 2 տան. — 21, 4 յայտնեցան. — 22, 3 երկուքեանն. — 23, 8 նմանէ. — 24, 4 Մերտին. — 25, 4 Կարնո. — 26, 1 անտ. — 26, 4 զաւրս. — **455**, 1, 1 (և) fehlt. — 2, 1 անաւրինացն. — 3, 3 Թորոսու. — 3, 7 Մլեհ. — 4, 2 չարաբարո. — 4, 5 (որ) fehlt. — 5, 8 որո. — 6, 1 չարեալ. — 6, 2 նմա. — 6, 5 Նորըտինն. — 8, 4 յանխնա. — 10, 4 գո. — 12, 1 կրաւնաւորական. — 13, 6 փառաւք. — 15, 2 աւրհնութեամբ. — 15, 4 դրվատիւք. — 18, 2 ապականութիւնս. — 19, 7 զրկեսցէ. — 20, 2 (և) fehlt. — 20, 4 յերկիրն երդմամբ. — 22, 4 Հռաւմկլայն. — 26, 4 ի յՍմարդ. — **456**, 1, 6 Սամբդիքն. — 1, 7 կոչին. — 2, 3 ևս այլ. — 2, 8 կոչին. — 3, 2 Սամբդիքն. — 3, 4 Շէիքն. — 5, 5—7 մի է Աստուած. — 6, 4 Սիւննիքն. — 8, 1. 2 պատահմունք հակառակ. — 8, 6 զմիմեանս. — 10, 6 անդէն. — 11, 1 Շէիքն. — 11, 4 Նորըտինն. — 11, 6 Սիւննիքն. — 12, 1 Ֆռանգացն. — 12, 3 Նորըտինն. — 13, 2 Սիւննիքն. — 13, 5

բայց․ — 13, 6 կայցեն․ — 13, 8 Փռանգէն․ — 14, 2 կայցեն․ — 14, 5 աւգնեսցեն․ — 17, 5 Փռանգին․ — 19, 2 էառ․ — 19, 6 անտ․ — 20, 4—21, 1 Հետեւակ մռ․ — 22, 3 զաւրապետ․ — 24, 7 Նորըտինն․ — 25, 5 Շերաքաւ․ — 26, 3 Նորըտինն․ — 26, 4 զՇերաքաւ․ — 26, 5; 457, 1, 1 բաղում․ — 1, 2 Հեծելովք․ — 1, 6 նոցա․ — 2, 1 զԽալիփայն․ — 2, 4—6 յԵգիպտոսէ զազգն նորա․ — 3, 4 զգլխաւորն․ — 457, 6 յաջողուածաւք․ — 7, 4 ամսո․ — 7, 6 Շերաքաւ․ — 8, 2 էառ․ — 8, 4 եղբաւրորդին․ — 8, 5 Շերաքեա․ — 9, 1 Իուսուֆն․ — 9, 6 Սալահատինն․ — 11, 5 Դմնա․ — 11, 7; 12, 1 մեծաց Հայոց․ — 12, 3 քուրթ․ — 12, 4 Այուպ․ — 13. 1 Սուլիմանա․ — 13, 3 Այուպս․ — 13, 5 Շերաքաւ․ — 14, 4 Դմնա․ — 15, 6 երթեալ․ — 16, 2 Թըրկրեթ․ — 16, 5 Ճունդութիւն․ — 17, 5 Այուպն․ — 18, 1 Գ. Հտի․ — 19, 3, 4 այրէր զաշխարհ․ — 21, 1 և աւէ․ — 21, 3 Այուպն․ — 21, 4 էթէ․ — 21, 6 մեկնութիւնտ․ — 22, 8 յորդեցէ․ — 24, 6 զամիսն․ — 25, 5 Իուսուֆն․ — 26, 5, 6 Շերաքաւ հաւրեղբայր․ — 458, 1, 7 Նորըտինն․ — 1, 9; 2, 1 Շերաքաւ եգիտ․ — 4, 4 զաւրապետ․ — 6, 3 յԵրուսաղէմ․ — 7, 1 այլ ստացաւ․ — 8, 2 եդ․ — 8, 6 զԻուսուֆն․ — 9, 2 երազահանն․ — 9, 3 Հրեա․ — 9, 6 գգրաւն․ — 10, 1 յԱյիուպէն․ — 10, 5 Այուպն․ — 11, 2 հաւրն․ — 12, 2 պարտին․ — 13, 1 Իուսուֆն․ — 18, 4 Այուպն․ — 18, 6 ձիւ․ — 21, 3 զաւրանայր․ — 22, 7 յաջողէր․ — 24, 1 էթէ․ — 24, 6 ձիս․ — 25, 1 ջորի․ — 25, 4 գաւտի․ — 25, 6 ցուցին․ — 26, 2 նշան․ — 459, 1, 1—7 Ի թուին Հայոց ո̄ Կլիճ ասլանն․ — 2, 4 զՀամընդաւ․ — 2, 5 յորդոցն․ — 3, 1 Դանըշմանս․ — 5, 4 Յակոբիա․ — 6, 1 Պաղտատ․ — 7, 5 տէրս․ — 9, 1 շնորհաւք․ — 10, 2 Յակոբ․ — 10, 4 Սալիպայ․ — 11, 5 Դիոննեսիոս․ — 13, 2 Հանճարո․ — 16, 3 մերո․ — 19, 4 և ի․ — 21, 2—5 կաթողիկոսն Հայոց տէր Ներսես․ — 22, 1—**463**, 8, 2 (և առ իս … bis … վերայ Եգիպտոսի) fehlt. — 8, 3 զԹաւրիանէ ոմն իմաստասէր վասն միաբանութեան Հայոց և Ասորոց ընդ Յոյնս, այլ վասն մահուան կաթողիկոսին տր̄ Ներսեսի և թագաւորին Մանուելի ոչ կատարեցաւ միաբանութիւնն, բայց յետոյ քան զմահ թագաւորին Յունաց Մանուելի խնդրեաց ի նմանէ թագաւորն Երուսաղէմի զաւրս ի նաւս յաւգնութիւն․ և նա կատարեաց զհայցուած նորա իբրև զփեսայի իւրոյ, և․ — 8, 6 զասրս․ — 10, 1 Յոյնք․ — 10, 4 չարութեան․ — 11, 1 նենքեալ․ — 12, 6 սգացուցկն․ — 13, 4 Յունացն․ — 14, 1-5 Եւ եռուն․ — 16, 1 bis **479**, 9, 4 (տալով պատանդս … bis … որդւոց Դամշմանայ որ) fehlt. (Bl. 200 a—203 b leer). — 10, 8 յանպատրաստ․ — 11, 3 առապարի․ — 14, 2 Հիւսիւսո․ — 18, 5 կռուել․ — 20, 5 Դամըշմանեա․ — 21, 5 Նիկեսարիայն․ — 24, 4 ղաւրսն․ — 24, 6 քրիստոնէից․ — 25, 3 էթէ․ — 25, 4 Դամըշմանիքս․ — 25, 5 զորս․ — 26, 4 առաջնորդ․ — **480**, 1, 4 ձեռս․ — 3, 3 ընգեցին․ — 4, 3 զաւրացն․ — 5, 5 զաւրք․ — 7, 5 զքեռորդի․ — 9, 2 Լաւնն․ — 10, 2 դժուարագոյնից․ — 10, 5 պատեցաւ․ — 13, 5 նոցա, — 14, 7 խոցէին․ —

18, 3 ղաւրքն · — 20, 4 նորա · — 24, 2, 3 ամիրա Հեծելովք · — 24, 5 զնա · — 25, 4 Կոստանդինուպաւլիս · — 481, 1, 6 սկսան · — 2, 1 ի գնալ · — 5, 4 ուծիկն · — 7, 1 անդերձս · — 7, 4 զենս · — 9, 2 Յոյնք · — 10, 4 ծախեալ · — 11, 2 երդնոյին · — 12, 4 վայրենաբարուք · — 13, 3—6 կարէ զնոսա որ յարգելուլ · — 16, 2 Յունաց · — 17, 5 ամաւթով · — 17, 6 (պատկառեալ) fehlt. — 18, 6—22, 2 (այն որ ... bis ... պատերազմն) fehlt. — 24, 6 կենդանիք · — 25, 2 ժամանակաւք · — 25, 4 որք · — 482, 1, 3 կեայր · — 2, 5—23, 7 (Եւ քարոզեաց ... bis ... գործոյ իւրոյ, և) fehlt. — 24, 1 Իսկ ամիրայն, որ տիրէր Մ՚ելտենո, եւ · — 25, 1 Խարդլբերդ · — 483, 2, 2—5, 7 (և քաղցրացաւ ... bis ... և գնալ) fehlt — 5, 8 Եւ գիտելի է զի · — 6, 1—3 այն ամիրայն էր մնացել · — 6, 6 Դամըշմանա · — 7, 1-8, 2 Ի թուին Հայոց ի ոխթ ելաւ Մալաճատին · — 9, 3, 4 Հեծելաւք սպառազինեալ · — 9, 5 բայց ի · — 10, 3 ի Հետևակաց և · — 12, 6 Փռանգ · — 13, 3—6 լուացուաւ աղաւթից և աղաւթեաց · — 17, 5 ըղաւրս · — 18, 5 սակաւք · — 18, 9 բազմութիւն · -- 19, 1 անաւրինացն · — 21, 2 զաւրաց · — 23, 1 մտաւք · — 484, 2, 1 թիկունս · — 2, 5 յաւժարութեամբ · — 3, 5 եկեղեցւոյն · — 6, 5 (և) fehlt. — 8, 6 զմիմեամբք · — 8, 3 յերիվարացն · — 8, 6 ծունր · — 9, 1 խոնարհեալ · — 12, 2 Հեծան · — 13, 3 յերիվարս · — 13, 6 խոացեալ · — 14, 2 յերամս · — 15, 6 թշնամեացն · — 17, 4 աւրհնեալ · — 19, 2 և · — 20, 2 և Նիզակի · — 21, 5, 6 ցրուեցաւ փախըստական · — 22, 3 Հարաւու · — 23, 1 և — 24, 6 (ի) fehlt. — 25, 4 մնացեալն · — 26, 1 աւրն · — 26, 7 սովո · — 485, 2, 4 զզառատախանոյս · — 3, 3 զնետս · — 3, 7 զնիզակս · — 4, 6 պատրաստութիւնս · — 7, 7 Համպաւս · — 8, 5 աւրհնութիւն · — 9, 1, 2 և եբեկ · — 9, 4 անաւրինացն · — 12, 5 նախամաւթ · — 13, 7 սգեցեաւ · — 14, 5 սեննեակն · — 19, 6 զբերդն · — 20, 4 յետո · — 21, 1 և առ · — 21, 4 զՄովքէն · — 21, 6 Կիլիկեցոց · — 23, 2 (զնա) fehlt. -- 25, 1 Հալպա · — 486, 2, 8 Յակոբա · — 3, 4 Յակոցու · — 8, 6 վասն · — 9, 4 վերըստին · — 9, 5 զաւրս · — 10, 2, 3 մտաւ · — 11, 1 Պարլպաքու · — 12, 2 Իլուպաւլիս · — 12, 6 զաւրութիւնն · — 14, 8 խոստմամբք · — 15, 1 էառ · -- 15, 4 զաւրացաւ · — 15, 7 յանձն · — 16, 7; 17, 1, 2 չինէին Փռանգքն · — 18, 1 զաւրքն · — 18, 3 Փռանգաց · — 20, 1 յէրէկն · — 20, 3 յեռանդ · — 21, 6 Փռանգն · — 487, 2, 2 Փրէր · — 3, 6 չարութիւն · — 5, 2 ժողովել · — 7, 4—8, 4 (այլ ... bis ... փրերս) fehlt. — 10, 3 չինուած · — 11, 1 (և) fehlt. — 11, 5 Նորակազմ · — 12, 3 Փրէրքն · որ անդ կային · — 18, 1 Ս՚անիլ · — 19, 2 Հինգ · — 19, 4, 5 արքայութեան իւրո · — 20, 6 տղա · — 21, 1 երկոտասանամեա · — 24, 3 պտուն · — 24, 6 ստեալ · —

(Schluss im nächsten Heft.)

Beiträge zur altarmenischen nominalen Stammbildungslehre.

Von

Esnik Gjandschezian.

A. Das indogermanische *i̯o/i̯ā*-Suffix.

Die Frage nach der Vertretung des indogermanischen *i̯o/i̯ā*-Suffixes und dessen Ablautsformen (vgl. Brugmann Grundr. II 115 ff.) im Armenischen ist zunächst ohne Rücksicht auf die für das Indogermanische nachgewiesene Genusunterscheidung aufzuwerfen, da das Armenische in der uns zugänglichen Periode eine derartige die ganze Sprache durchdringende Geschlechtsunterscheidung nicht mehr aufweist und die etwaigen Spuren einer solchen, als noch nicht sicher gedeutet, vorläufig aus dem Spiele bleiben müssen. Dabei mag die Maskulinform zum Ausgangspunkte der Untersuchung dienen, da der — wie es scheint — herrschenden Meinung nach die *ā*-Deklination im Armenischen überhaupt ausgestorben sein soll. Vgl. Brugmann, Grundr. II 115.

Das indogermanische *i̯o*-Suffix ist im Armenischen, Hübschmann's Ansicht nach, durch ի vertreten, eine Annahme, der sich, soweit mir bekannt, die übrigen Forscher angeschlossen haben. Hübschmanns Satz lautet: „Das indogermanische *i̯o*-Suffix = arm. ի = i, Gen. ւոյ (vgl. Armenische Grammatik S. 407). Dieser Hinweis auf das durch die Genitivendung ւոյ charakterisierte Paradigma aber berechtigt zu der Vermutung, dass Hübschmann nicht nur an einen lautgeschichtlichen Wandel des idg. Suffixes *i̯o* zu ի glaubt, sondern auch umgekehrt in dem Zusammentreffen der Nominativendung ի mit der Genitivendung ւոյ das ausschlaggebende Kennzeichen dafür sieht, dass ein idg.

Anm „Im Juli 1900 von der philosophischen Fakultät der Universität Marburg als Dissertation angenommen, also vor dem Erscheinen von A. Meillet's *note sur la flexion des noms en -ի* (*Banaser* II)". Die Redaktion.

i̯o-Suffix zu Grunde liegt. Vgl. auch die in Hübschmann's arm. Stud. S. 61 allerdings zweifelnd vorgebrachte Gleichung ի als Nominalsuffix = idg. *i̯o* und das ebd. S. 85 aufgestellte Paradigma.

Dieses von Hübschmann in betreff der Vertretung des idg. *i̯o*-Suffixes im Armenischen aufgestellte Gesetz giebt jedoch in doppelter Hinsicht zu einem Bedenken Anlass, das mich zu den folgenden Erörterungen führt. Diese sollen wahrscheinlich machen, dass einerseits idg. *i̯o* nicht zu ի wird, und dass anderseits ein armenisches Suffix ի keineswegs in allen Fällen gleichen Ursprungs ist.

Ich gehe von der gewiss berechtigten Annahme aus, dass der erste Bestandteil des idg. *i̯o*-Suffixes (vgl. Hübschmann über das ältere armenische Auslautsgesetz Arm. Gramm. S. 410), dieselben Lautumwandlungen durchgemacht und denselben Einfluss auf seine Umgebung ausgeübt hat wie jedes andere unsilbische *i̯*.

Hinsichtlich der Vertretung desselben im Armenischen sind nun folgende regelrechte Erscheinungen zu beobachten (vgl. z. Folg. Brugmann Grundriss I², 269)

1. Intervokalisches *i̯* hinter *a* bleibt erhalten, hinter palatalen Vokalen fällt es aus, z. B. դայեակ ,Amme, Erzieher' zu arm. դի-ե-մ ,sauge', դիեցուցանեմ ,säuge', դիեցիկ ,Säugling', ստն-դի ,Säugling', eig. ,Brustsaugend', zu ai. धयति etc. Vgl. Brugmann, Grundr. I² 172; Hübschm. Arm. Gramm. 437; երեք ,drei', acc. զ-ե-րի-ս, instr. ե-րի-ւ-ք zu ai. त्रयस्, av. 𐬚𐬭𐬁𐬌𐬌𐬋, gr. τρεῖς etc., idg. **trei̯es*; լի ,voll, gefüllt', gen. լի-ոյ (an zweiter Stelle des Kompositums erscheint es im Genitiv als լւոյ wie հրաշ-ա-լի ,wundervoll', gen. հրաշ-ա-լւոյ zu gr. πλεῖος aus **plē-i̯o-s*. Sollte լի dagegen dem ai. प्रात, lat. *plētus* (*implētus*) entsprechen, wie Bartholomae annimmt (vgl. Hübschmann, arm. Gramm. 452) so wäre es natürlich aus dieser Liste zu streichen; քեն-ի ,Schwester der Frau', gen. քեն-ւոյ zu lit. *svaĩne*, mhd. *geswīe* ,Schwägerin', eine Gleichung, die ein idg. **su̯ei̯en* oder **su̯ei̯n* + ի-Suffix voraussetzt. Vgl. Hübschm. Arm. Gramm. 503; ձի ,Pferd', gen. ձի-ոյ zu ai. हय zu हिनोति ,setzt in Bewegung' aus idg. **ĝhei̯-i̯o-*; գի als letztes Glied eines Kompositums ,wohnend' zu ai. क्षय zu क्षेति idg **k̂šei̯-o-*.

2. Hinter dentalen und gutturalen Verschlusslauten geht *i̯* nach Palatalisierung des vorangehenden Konsonanten in demselben auf. Dabei kann auch Epenthese eintreten. Für die Behandlung der Labiale fehlt ein etymologisch sicher zu deutendes Beispiel. Man darf aber wohl vermuten, dass sie demselben Gesetze unterliegen, soweit nicht die lautphysiologische Eigenart einen Unterschied bedingt. Vgl.

Sievers, Grundzüge der Phonetik [4] 170. Չու ‚Aufbruch' zu ai. च्यवति, gr. σεύω ‚treibe' etc., idg. *qu̯i̯u od. *qi̯u (vgl. Brugmann Grundriss I [2] 618, Hübschm. Arm. Gramm. 485); միջ ‚Mitte', gen. միջ-ոյ zu ai. मध्य, av. 𐬨𐬀𐬌𐬜𐬌𐬌𐬀, gr. μέσσος, aksl. межда, lat. *medius*, *medium*, got. *midjis* (vgl. Hübschm. Arm. Gramm. 474.) Abgesehen von der Umwandlung des ursprünglichen *dh* (das sonst im Arm. durch դ vertreten ist) zu ջ durch Beeinflussung von i̯ der folgenden Silbe, hat in միջ auch noch Epenthese stattgefunden, woraus die Länge des mittleren Vokals zu erklären ist; Աչ-ք ‚die beiden Augen' (nom. sing. ակ-ն ‚Auge' zu gr. ὄσσε aus *ὀκ-ι̯ε (vgl. J. Schmidt, Die Pluralbildungen des indogermanischen Neutra 388), abg. очи, av. 𐬀𐬱𐬌, ai. अक्षी. Աչ-ք könnte auch, was die Lautform anbetrifft, auf eine Singularform աչ zurückgeführt werden, աչ ‚Auge' aus *aq-i̯o zur Wurzel *oq*: *ŏq* ‚sehen'. Vgl. աչկունք die Augen, das auf ein Deminutivum աչ-իկ zurückgeführt werden darf. Die Bedeutung dagegen weist mehr auf eine alte Dualform, wie sie in ὄσσε etc. vorliegt. լանջ-ք ‚Abhang der Berge', gen. լանջաց zu lit. *slinkis* ‚Rutsch, Abhang' zu *slenkù*, *slìñkti* ‚schleichen, gleiten' (Vgl. Leskien, die Bildung der Nomina im Litauischen 285); լանջ-ք mit der Bedeutung ‚Brust' zu engl. *lungs*, russ. *легкія* (vgl. Meillet Mémoires de la société de linguistique de Paris VIII 165) ist von dem ersteren zu trennen. Falls die aufgestellten Etymologieen für լանջ-ք ‚Brust' richtig sind (vgl. Hübschm. Arm. Gramm. 451), so setzen die beiden լան-ջք in der ursprünglichen Endsilbe einen i̯-Vokal voraus; արծուի ‚Adler' zu ai. ऋजिप्य.

3. Hinter Liquiden hat i̯ zweierlei Lauterscheinungen hervorgerufen: entweder ist es durch Epenthese in die vorangehende Silbe gedrungen, was nach *l* der Fall zu sein scheint, z. B. այլ aus *al̯i̯os zu gr. ἄλλος aus *αλι̯ος (falls nicht Meillet recht hat, der diese Erklärung ablehnt und sowohl dem arm. այլ wie dem gr. ἄλλος ein ursprüngliches *ailos kypr. αἶλος zu Grunde legt), oder es wird zu ջ, was nach *r* der Fall zu sein scheint. Man beachte folgende Beispiele: կամուրջ ‚Brücke', eigentl. ‚die zur Tiefe Gehörige, die über die Tiefe Gelegte' zu gr. γέφυρα aus *gebhuri̯a*, ai. गम्भन्, गभार, ‚Tiefe, Grund' und गभीर गम्भीर, ‚tief' (vgl. Bugge, Beiträge 22—23). Danach ist կամուրջ aus *gambhuri̯+Vokal entstanden; ստերջ ‚unfruchtbar' zu gr. *στεῖρα aus *στερ-ια, ai. स्तरी ‚unfruchtbare Kuh', got. *stairō*, alb. *štjeŕε*, lat. *sterilis* (Bartholomae vergleicht ստերջ mit nhd. *Stärke* und erklärt das *q* aus ursprüngl. *gi̯*.); ստերջ setzt nach den Entsprechungen der verwandten Sprachen in altes *ster-i̯ă (gr. ια, ai. ī) voraus. Die Bedeutung ‚unfruchtbar' spricht für ein ver-

loren gegangenes femininales Suffix *i̯ă* od. *i̯ə* = gr. *ια*, ai. *ī*, die, wie unten nachgewiesen werden soll, im Armenischen zusammengefallen sind; անուրջ ‚Traum‘ zu gr. *ὄναρ*, äol. *ὄνειρος*, alb. *ąndεrε* aus **anrio* (vgl. G. Meyer griech. Grammatik [3] 101; Hübschm. Arm. Gramm. unter den angeführten Wörtern); gen. sing. գեղջ zu գիւղ ‚Dorf‘ neben գեւղ aus **geolis*, gen. sing. **geoli̯os* (vgl. Meillet M. S. L. VIII 157—158).

Aus dieser Betrachtung ergiebt sich, dass das idg. *i̯o*- bezw. *i̯ā*/*i̯ə*-Suffix im Armenischen nach Herbeiführung bestimmter Lauterscheinungen geschwunden ist. Andrerseits steht nun aber die Thatsache fest, dass im Armenischen ein nominal-stammbildendes Element ի zur Wortbildung verwendet wird, das seiner Bedeutung nach dem idg. *i̯o*-Suffix sehr nahe steht, wie z. B. in կոգ-ի ‚Butter‘, eigentl ‚d. von der Kuh Stammende‘ zu ai. गव्य; գին-ի ‚Wein‘ zu gr. *οἶνος*; յ-արգ-ի ‚von Wert‘ zu ai. अर्घ्य ‚wertvoll, würdig‘, अनर्घ्य ‚unschätzbar an Wert‘; ջր-արբ-ի ‚mit Wasser begossen‘ etc.

Da es nun wohl kaum angeht, den Zusammenhang dieses stammbildenden ի mit dem idg. Suffixe *i̯o* durchaus in Abrede zu stellen, ի aber nach den vorausgegangenen Erörterungen auch nicht als die Fortsetzung von *i̯o* angesehen werden kann, so drängt sich der Gedanke auf, dass die Erklärung dieser Erscheinung auf die Ablautsformen des Suffixes *i̯o* zurückzugehen hat.

Im Indogermanischen hat es bekanntlich neben *i̯o* noch ein *ii̯o* (bzw. neben *i̯ā*- ein *ii̯ā*-) Suffix gegeben, z. B. अश्विय neben अश्व, वाचिय neben वाच्य, got. *haírdeis*, ahd. *hirti* ‚Hirt‘, eigentl. ‚der zur Herde Gehörige‘: urgerm. **χirđ-ii̯a*-, zu got. *haírda*, ahd. *herta* ‚Herde‘, got. *gupblostr-ei-s* ‚Opferer‘ zu ahd. *bluostar* ‚Opfer‘, aksl. божий ‚göttlich‘ neben божьн zu богъ ‚Gott‘. Vgl. Brugmann Grundriss II. 116 ff. Whitney, Sanskrit Grammar, 1112, 1213, Leskien, Handb. [3] § 25. Da nun im Armenischen idg. *i̯o*, wie oben gezeigt worden ist, schwindet, so ist das auslautende ի des Nominativs, wo es als Suffix auftritt, für die Fortsetzung einer dem idg. *ii̯o*- entsprechenden Ablautsform zu halten.

Dies aber führt zur Erörterung der weiteren Frage, ob als solche nur die Maskulinform *ii̯o* anzunehmen, oder auch eine Feminalform vorauszusetzen ist.

Da im Armenischen jeder Vokal der ursprünglich letzten Silbe ausfällt (von einsilbigen Wörtern abgesehen), so ist selbstverständlich zunächst wenigstens die Möglichkeit zuzugeben, dass auslautendes ի nicht nur auf *ii̯o*, sondern auf *ii̯ā* zurückgehen kann.

Bei einigen Wörtern wird dies aber zudem der Bedeutung wegen geradezu für wahrscheinlich gehalten werden müssen, z, B. *հան-ի* ‚Grossmutter‘ neben *հան*, *մար-ի* ‚Henne‘ zu av. 𐬨𐬆𐬭𐬆𐬖𐬀; ai: मृग ‚Hirschkuh‘ (vgl. Bugge, Beiträge zur etymologischen Erläuterung der arm. Sprache. 32). Hierzu könnte man *կենդանի* ‚Tier, lebendiges Wesen, lebendig‘ rechnen, dessen zweiter Teil *դանի* dem ai. धानी nahe kommt. Vgl. ai. जीवधानी ‚Behälter des Lebendigen, Erde‘.

Wichtiger als diese immerhin nicht ausschlaggebenden Beispiele wird dagegen eine Verschiedenheit in der Flexion der auf *ի* auslautenden nomina, die von den europäischen Forschern bis jetzt noch nicht in gebührender Weise berücksichtigt worden ist. (Vgl. Petermann, Brevis linguae armeniacae gramm. ed. secunda 27; Hübschm. Armenische Studien 85). Für die Flexion der Nomina auf *ի* lassen sich vier Paradigmen aufstellen.

I. Die einsilbigen auf *ի* ausgehenden nomina, unter ihnen auch solche, die ein ursprachliches *i̯o-* Suffix verloren haben können, wie *լի* ‚voll, gefüllt‘ zu gr. *πλεῖος*, idg. **plē-i̯o* und auch wohl *դի* in *ակն-դի* ‚die das Auge umgebende Haut‘ zu ai. धाय ‚Lage‘ ‚Schicht‘ werden nach folgendem Muster dekliniert:

	Sing.		Plur.
Nom.	*դի* Leiche	Nom.	*դիք*
Gen.	*դի-ոյ*	Gen.	*դի-ոց*
Dat.	*դի-ոյ*	Dat.	*դի-ոց*
Acc.	*զդի*	Acc.	*զդի-ս*
Abl.	*ի դի-ոյ*	Abl.	*ի դի-ոց*
Instr.	*դի-ով*	Instr.	*դի-ովք*.

Den Kasusformen nach stimmt diese Deklination mit der der *o*-Stämme wie *մարդ* zu ai. मृत etc. völlig überein. Für die Formbetrachtung sind besonders der genitivus, instrumentalis singularis und pluralis und die mit diesen zusammenfallenden Kasus von Wichtigkeit, in denen durchgehend das auslautende *ո*=*o* des Stammes erscheint: Gen. *ոյ*, Instr. *ով*, im Plural *-ոց*,- *ովք*. Eine Ausnahme bildet nur nur *դիք* ‚Götter‘, das im Gen. *դից* lautet, und *լի*, sofern es als letztes Glied im Kompositum erscheint. In diesem Falle schliesst es sich nämlich von der gewöhnlichen Deklination abweichend, im genetivus, instrumentalis singularis und pluralis der Deklination der mehrsilbigen nomina auf *-ի* an, weist demgemäss die Endungen *ւոյ*, *եաւ*, *եաց*, *եաւք։եօք* auf, wie z. B. *հրաշ-ա-լի* ‚wundervoll‘, gen. *հրաշ-ա-լւոյ*, instr. *հրաշ-ա-լեաւ*, gen. pl. *հրաշ-ա-լեաւք*; *վշտա-լի* zu *վիշտ* ‚leidvoll‘, gen. *վշտա-լւոյ*; *ամաւթ-*

ա-լի ‚schamvoll‘, gen. ամաւթալւոյ; nom. pl. ամաւթ-ա-լիք, gen. ամաւթ-ա-լեաց. Bugge in Kuhns Zeitschrift XXXII 78 fasst ալի als ein einheitliches Suffix auf und vergleicht es mit gr. Suffix *αλεο-* aus **αλεi̯ο-*, jedoch wohl kaum mit Recht. Aller Wahrscheinlichkeit nach ist լի in diesen Zusammensetzungen nicht mehr als selbständiges Wort, sondern als Suffix empfunden und demgemäss wie զարմանալի ‚wunderbar‘, բաղձալի ‚wünschenswert‘, բանալի ‚Schlüssel‘ etc. behandelt worden.

Mithin sind, von dem letzterwähnten, auf analogischer Wirkung beruhenden Falle abgesehen, die einsilbigen Wörter auf ի von einer Behandlung des *i̯o-* Suffixes auszuschliessen, da sie sich ganz dem Typus der *e/o-* Stämme angeschlossen haben, so weit sie nicht überhaupt von Haus aus solche sind.

II. Frauennamen auf ուհի (vgl. Petermann, Brevis linguae armeniacae gramm. ed. secunda 27). Das Armenische besitzt einige Frauennamen auf ուհի-, die eine eigenartige, von der Flexion der übrigen auf ի ausgehenden Nomina abweichende Deklination haben. Diese Namen sind grösstenteils Ableitungen aus Männernamen, gebildet mit hinzutretendem Suffix ուհի, das ein näheres verwandschaftliches Verhältnis zwischen der betreffenden weiblichen und der den Eigennamen zu Grunde liegenden männlichen Persönlichkeit bezeichnen soll, nämlich die Beziehung der Tochter zum Vater, oder der Schwester zum Bruder. Man hat ուհի für ein selbständiges, nur in Zusammensetzungen auftretendes Wort gehalten und mit av. 𐬞𐬎𐬚𐬭𐬀, ai पुत्र ‚Sohn‘ zusammengestellt. Demgemäss soll es eine auf spezifisch armenischem Gebiete entwickelte weibliche Form zur arischen Bezeichnung für ‚Sohn‘ sein. Im Armenischen sind solche Frauennamen z. B. Խոսրով-ուհի zu Խոսրով, Համազասպ-ուհի zu Համազասպ, Որմզդ-ուհի zu Որմիզդ, Վարդան-ուհի zu Վարդան, Րջել-ուհի zu Րջել, Տիգրան-ուհի zu Տիգրան (vgl. Justi, Iranisches Namenbuch 514 ff).

Dieselben werden folgender Weise dekliniert: Տիգրանուհի

Nom.	Տիգրանուհի
Gen.	Տիգրանուհեայ
Dat.	Տիգրանուհեայ
Acc.	զՏիգրանուհի
Abl.	ի Տիգրանուհեայ
Instr.	Տիգրանուհեաւ.

III. Dieses Suffix ուհի findet auch in einigen anderen Wörtern Anwendung, die jedoch immer nur weibliche Personen bezeichnen und

denen gewöhnlich ein Substantivum oder Adjektivum zu Grunde liegt, z. B. աշակերտ-ուհի ,Schülerin' zu աշակերտ ,Schüler'; առաքել-ուհի ,Apostelin' zu առաքեալ ,Apostel' zu առաքել ,schicken' senden'; աւագ-ուհի ,Vorsteherin der Nonnen' zu աւագ ,Vornehmer, Vorsteher'; աբբաս-ուհի ,Aebtissin' zu աբբա(ս) ,Abt'; վանապետ-ուհի zu վանապետ; ազատուհի ,weibliche Angehörige fürstlicher Familien; Freifrau, Freie' zu ազատ ,frei, Freier, Fürst' (ազատական ,fürstlich', npers. آزاد, av. 𐬀𐬰𐬀𐬙𐬀 vgl. Hübschm, arm. Gramm. 91); անարատ-ուհի ,Jungfau, jungfräulich', eigentlich ,unbefleckte' zu անարատ ,unbefleckt, rein', բարեպաշտ-ուհի ,fromme', die dem Guten Dienende' zu բարեպաշտ aus *բարիպաշտ ,fromm, der zum Guten Dienende'; երանուհի ,die Selige' zu երան-ի ,selig', երան-ական, երան-ութիւն ,Seligkeit', երանելի etc.; թագուհի ,Königin', eigentl. ,die Gekrönte' zu թագ ,Krone', թագ-ա-ւոր ,König', eigentl. ,der die Krone Tragende'; իշխան-ուհի ,Fürstin' zu իշխան, Fürst'; մարտիրոս-ուհի ,Märtyrerin' zu մարտիւրոս neben մարտիրոս ,Märtyrer', մարտիրոսանալ ,den Märtyrertod erleiden', մարտիրոսութիւն ,Martyrium, etc., gr. μάρτυς, μαρτυρέω: μαρτυρία, etc. (Vgl Hübschm. Armenische Gramm. 369.); հարսն-ուհի neben հարսն, Braut, Neuvermählte, Schwiegertochter' zu հարց ,Frage, Untersuchung' հարց-ա-նեմ ,frage'; ai. प्रश्न, पृच्छति ,fragt', av. 𐬟𐬭𐬀𐬱𐬥𐬀 ,Frage' 𐬞𐬀𐬭𐬆𐬯𐬀𐬌𐬙𐬌 ,fragt', lat. *precor*, got. *fraihna* ,Frage', ksl. проситп ,bitten', lit. *piřszti*, freien, etc. (Vgl. Hübschm. Arm. Gramm. 464); demgemäss հարսն-ուհի ,die Gefragte, um deren Hand gebeten worden ist', հաւատ-ուհի 'Gläubige' zu հաւատ ,Glaube', հաւատամ ,glaube'; իսկ-ուհի ,die Wahrhaftige', nur als Beiwort Mariae der Mutter Christi gebraucht, zu իսկ ,Realität, Wahrheit', իսկական, իսկակից u. s. w., մեծուհի ,Vornehme, Adlige' zu մեծ ,gross, adlig,' մեծ-ա-մեծք; միայն-ուհի ,Alleinige, Einsiedlerin' zu միայն ,allein'; աստուած-ուհի ,Göttin' zu աստուած ,Gott'; սրբուհի ,Heilige' zu սուրբ ,heilig, rein', սրբել ,reinigen'; տիր-ուհի ,Herrin' zu տէր ,Herr' u. s. w. Alle diese Nomina, die auf ուհի angehen und keine Eigennamen sind, zeigen eine Deklination, die von der der Frauennamen auf ուհի abweicht, und zwar werden sie nach folgendem Paradigma flektiert, das für die bei weitem grösste Zahl der mehrsilbigen auf ի auslautenden Substantiva Geltung hat.

	Sing.	Plur.
Nom.	եկեղեցի	եկեղեցի-ք
Gen.	եկեղեց-ւոյ	եկեղեց-եաց
Dat.	եկեղեց-ւոյ	եկեղեց-եաց
Acc.	զեկեղեցի	զեկեղեցի-ս

	Sing.	Plur.
Abl.	յեկեղեց-ւոյ	յեկեղեց-եաց
instr.	եկեղեց-եաւ	եկեղեց-եաւ-ք
loc.	յեկեղեց-ւոջ	յեկեղեցի-ս

Eine auffallende Eigentümlichkeit dieses Paradigmas ist der Wechsel der Lautgruppen ւո und եա. Die erstere tritt vorwiegend in den obliquen Kasus des Singulars mit Ausnahme des Instrumentals, die zweite aber vorwiegend in den Pluralformen auf. Abgesehen davon zeigen die zu dieser Deklination gehörigen Wörter eine Eigentümlichkeit darin, dass ihr Lokativ durch ein auslautendes ջ gebildet wird, dessen Herkunft noch unaufgeklärt ist (vgl. Hübschm Zeitschrift der Deutsch. Morgenländ. Gesellschaft XXXVI 122; Meillet MSL. Bd. 8. 3. 157—158). Immerhin ist zu beachten, dass dieses ջ nicht dem Lokativ dieser Deklination allein, sondern auch dem Genetiv-Dativ einiger Wörter eigen ist, die entschieden den Eindruck machen, ein sonst ausgestorbenes, altertümliches Bildungselement bewahrt zu haben, wie beispielsweise կին ‚Frau', gen. կնոջ; մի, gen. միոջ neben միոյ. Die Ablativform auf ւոջէ, die Hübschm. in den Arm. Stud. 85 als die offenbar für normal gehaltene in das Paradigma der *i̯o*-Stämme aufgenommen hat, ist übrigens — wenn Hübschmann's Verfahren auch aus historischen Gründen gerechtfertigt sein mag — durchaus nicht so häufig, wie man daraufhin vermuten könnte. Die Mehrzahl der Wörter, die hier in Frage kommen, endigt vielmehr im Abl. auf ւոյ. Der Abl. auf (ւո)ջէ setzt aber auch da, wo er alt ist, wahrscheinlich einen Gen.-Dat. auf (ւո)ջ voraus, wie z. B. կին, կնոջ, ի կնոջէ; գիւղ (գեւղ), գեղջ, ի գեղջէ; մի, միոջ, ի միոջէ.

IV. Einen von den bisher behandelten Wörtern abweichenden Typus zeigen alle Nomina auf -ցի, die örtliche Abstammung bezeichnen, wie գիւղ-ա-ցի ‚Bauer', eigentl. ‚der im Dorfe Wohnende' (-ցի = ai. त्य (vgl. Hübschm. Sprachw. Abh. von Patrubany I 175) und einige vereinzelte Wörter, wie հոգի neben ոգի ‚Seele, Geist, Atem' որդի ‚Sohn', ոսկի ‚Gold' (Lehnwort aus dem Sumerischen gushki nach P. De Lagarde. vgl. Jensen, Zeitschr. für Assyrol. I 225 Anm.), die nach folgendem Muster dekliniert werden:

	Sing.	Plur.
Nom.	հոգի	հոգի-ք
Gen.	հոգ-ւոյ	հոգ-ւոց
Dat.	հոգ-ւոյ	հոգ-ւոց
Acc.	զհոգի	զհոգի-ս

	Sing.	Plur.
Abl.	ի հոգ-ւոյ	ի հոգ-ւոց
Instr.	հոգ-ւով	հոգ-ւովք
Loc.	ի հոգի	ի հոգի-ս

Wie aus den angeführten Paradigmen ersichtlich ist, zeigt sich die Verschiedenheit in der Flexion der auf ի- ausgehenden arm. Nomina am Gen. und Instr. Sing. und Plur.

Nun weist das an zweiter Stelle angeführte Paradigma in den genannten Kasus bzw. den syntaktisch verschiedenen, aber morphologisch identischen die Lautgruppe եա auf. Berücksichtigt man nun ferner, dass die auf ուհի ausgehenden Nomina entweder Frauennamen oder doch weibliche Personen bezeichnende Nomina sind, so kann man sich des Gedankens nicht erwehren, dass in ուհի ein Rest der alten grammatischen Geschlechtsunterscheidung erhalten geblieben ist. Die ersten Versuche einer etymologischen Erklärung des armenischen ուհի sind von De Lagarde und F. Müller unternommen worden (vgl. Justi, Iranisches Namenbuch 515). Als Ausgangspunkt diente die Nebenform ուրհի, die jedoch nur bei späteren Schriftstellern belegt ist, während ուհի schon in der älteren Litteratur, d. h. schon im 5. Jahrhunderte n. Ch. reichlich belegt ist. Die genannten Forscher haben ուրհի als die ältere, ուհի zu Grunde liegende Form aufgefasst und mit av. 𐬞𐬎𐬚𐬭𐬀 ‚Sohn' zusammengestellt, insofern, als sie ուհրի (ուրհի) für eine femininale Form zu maskulinischem ուրհ = ուհ erklärt haben. Dieses ուհ = älterem ուրհ deckt sich nun allerdings mit av. 𐬞𐬎𐬚𐬭𐬀 phl. *puhr* der Zusammensetzungen.

Das schliesst jedoch nicht aus, dass ուհի trotz der grossen Lautähnlichkeit vielleicht doch von ուհ zu trennen und als Suffix aufzufassen ist. Da nach den obigen Erörterungen angenommen werden darf, dass es im Armenischen neben einem masculinischen ի Suffix auch ein femininales gegeben hat, und da andrerseits die Form *i̯o/i̯ā* nicht zu ի wird, so weist das auslautende ի von ուհի auf ein Suffix *i̯ā*.

Die Entstehung des Suffixes ուհի lässt sich aber vielleicht noch weiter verfolgen. Es ist wahrscheinlich, dass in ուհի die Fortsetzung der femininalen Form des idg. *u̯es*-Suffixes (vgl. Brugmann Grundr. II 3. 410 ff.) vorliegt. Das Suffix-*u̯es* dient in den verwandten Sprachen zur Bildung des part. perf. act. und erscheint sowohl in starker als in schwacher Form, wie z. B. ai. चिकित्वस्; fem. चिकितुषी, gr. *εἰδ-ώς, ἰδ-υῖα*; got. *bērusjōs* ‚Eltern', eigentl. ‚die geboren

Habenden', lit. *geĩd-ęs* zu *geidžiù* ‚verlange' u. s. w. (Vgl. Brugmann Grundr. II § 136).

Das Deklinationsparadigma der femininalen Form des part. perf. act. des Griechischen und Altindischen auf-*υῖα*- und उषी zeigt im Genetiv *υιᾶς* und उष्यास, wie beispielsweise gr. *-ἰδ-υίᾶς*, ai. विदुष्यास. Das idg. *ι*-Suffix steht also im Ablautsverhältnis zu *i* + Vokal (vgl. über ai. *ι* Wackernagel Altindische Grammatik I § 17 ff.), dessen sichere Feststellung noch mit Schwierigkeiten verbunden ist. (Vgl. Brugmann, Grundr. II 3. 313.) Das ի in ուհի nun kann auf keinen Fall dem idg. *ι* gleichgestellt werden, da ja die Vokale der ursprünglich letzten Silben schwinden; es setzt vielmehr ein ursprüngliches *i̯* mit folgendem Vokale femininaler Funktion voraus; es kann *i̯ē*, *i̯ā* gewesen sein, die im Armenischen zusammenfallen mussten. Das letztere *i̯ā* was im Idg. als femininale Form zu mac. *i̯o* gilt, hat aber wohl mehr Wahrscheinlichkeit für sich. Dem gemäss wäre arm. ուհ-ի als femininales Suffix aufzufassen, das dem griech. *υῖα* am nächsten steht. Gegen diese Annahme liesse sich zweierlei einwenden. Erstens, dass die Vertretung des idg. inlautenden *s* im Armenischen durch հ unmöglich zu beweisen sei. Dieser Einwand scheint mir insoweit nicht stichhaltig zu sein, als die bisher aufgestellten Etymologien inbetreff der Vertretung des idg. *s* im Armenischen noch kein sicheres Lautgesetz ergeben haben. Das idg. *s* hat sich im Armenischen zum Teil erhalten, zum Teil wird es durch հ vertreten, und zum Teil ist es völlig geschwunden. (Vgl. Hübschm. Arm. Gramm. 409, Brugmann Grundr. I 2. 739 ff., Bugge, Kuhns Zeitschrift XXXII 41 f.) Der völlige Schwund von *s* setzt zudem doch lautphysiologisch wohl einen Hauchlaut als Übergangsstufe voraus. Mithin ist die Erhaltung von idg. *s*. als հ in ուհ-ի nicht überraschend und könnte, wie im Worte հին ‚alt', darauf beruhen, dass der folgende Vokal, im Gegensatz zu den andern bekannten Beispielen, den Wortton getragen haben muss. Zweitens könnte man die obige Ableitung des arm. ուհ-ի aus **us-i̯ā* deshalb für unbegründet erklären, weil das femininale Suffix **us-i̯ā* im Armenischen sonst nicht als solches in verbaladjektivischer Funktion erhalten ist. Darauf lässt sich jedoch erwidern, dass die Übertragung participialer Suffixe auf einfache Substantiva und Adjektiva auch sonst in idg. Sprachen nicht selten ist, z. B. gr. *βίδεοι* neben *βίδυοι*, *ἴδυοι*, *ἰδυῖοι*, *ἰδῦοι*, ein Beamtenname, eigentl. ‚Aufseher' (Brugmann Grund. II, 412.), got. *bērusjōs* ‚Eltern', eigentl. ‚die geboren habenden' zu idg. W. *bher*-; ags. *ēgesa*, as. *ēcso* ‚Eigentümer, got. *aigusja* zu *aigan* ‚haben, besitzen' (vgl. Brugmann e. d. s. 417.), *ἀγυῖα* zu *ἄγυια* ‚Weg' u. s. w. Mit dem Verschwinden der Geschlechts-

unterscheidung im Armenischen sind naturgemäss verschiedene femininale Suffixe verloren gegangen bzw. mit den maskulinischen zusammen gefallen, und es ist leicht begreiflich, dass die Frauennamen auf *ուհի* den letzten Rest bewahrt haben. Zur Stütze dieser Annahme sei noch eine parallele Erscheinung aus dem Germanischen erwähnt, nämlich ahd. *nicchessa*, mhd. *nickese*, *wazzer-nickese* ‚Nixe‘ zu ahd. *nikhus*, an *nykr*, ags. *nicor* ‚Wasseruntier‘, die auch wohl mittelst des erwähnten Suffixes gebildet sind.

Aus der obigen Erörterung ergiebt sich also, dass das Paradigma *Տիգրանուհի* dem Typus nach eine femininale Deklination darstellt, deren Kennzeichen das in den obliquen Kasus erscheinende *եա-* ist. Diese Erkenntnis berechtigt nun aber auch zu der Vermutung, dass das in der armenischen Deklination im Stammauslaute der obliquen Kasus auftretende *-ա-* in allen Fällen ein aus der Deklination der alten femininalen *ā*-Stämme übernommener Rest ist, das bei den *ā*-Stämmen wie *Մարիամ* alle obliquen Kasus durchdringt, und im Paradigma der sogen. gemischten *i*-Stämme wie *ազգ*, *ազգ-ի*, *ազգ-ա-ւ* im instr. sing. und gen. dat. abl. instr. plur. erhalten ist.

Hinsichtlich des Paradigmas *Տիգրանուհի* ist nun allerdings noch zu bemerken, dass sich demselben mehrere fremde Männer und Frauennamen auf *ի* und konsonantischen Auslaut angeschlossen haben, z. B. *Եսայի*, Gen. *Եսայեայ*; *Սոկրատէս*, Gen. *Սոկրատեայ*; *Մանի*, Gen. *Մանեայ*; *Յուլիոս*, Gen. *Յուլեայ*; *Նունէ*, Gen. *Նունեայ*; *Հռիփսիմէ*, Gen. *Հռիփսիմեայ*; *Հեղինէ*, Gen *Հեղինեայ*; *Աթանագինէս*, Gen. *Աթանագինեայ*; *Սկլսէ*, Gen. *Սկլսեայ*; *Անդէոս*, Gen. *Անդեայ* u. s. w. Von diesen sind jedoch die auf *ի* ausgehenden Nomina nicht als *io*-Stämme aufzufassen, da sie sich auch der Flexion nach aller Wahrscheinlichkeit nach nicht an das Paradigma *Տիգրանուհի*, sondern an die Deklination der sogen. *ā*-Stämme (Hübschm. Arm. Stud. 84) anschliessen, denn die Genitivendung *եայ* ist wahrscheinlich aus *ի-այ* entstanden, wie *Եսայեայ*, Gen. zu *Եսայի*, aus *Եսայի-այ*. Ähnlich ist der Genitiv der Eigennamen auf *է* gebildet, wie *Հռիփսիմէ*, Gen. *Հռիփսիմեայ* aus *Հռիփսիմէ-այ*, wo also *-այ* als Endung gelten muss. Bei den übrigen auf *-էս* und *-ոս* ausgehenden Namen aber ist aller Wahrscheinlichkeit nach der Einfluss der Deklination nach dem Paradigma *Տիգրանուհի* anzuerkennen.

In entsprechender Weise ist auch die Deklination der *-ա*-Stämme formell eine femininale, doch auch auf Nomina übergegangen, die als Männernamen ursprünglich maskulinischen Charakter gehabt haben werden. Die bisherige Untersuchung führt also zu folgendem Ergebnis:

1) Die Suffixformen *i̯o* und *i̯ā* haben im Armenischen folgendes Schicksal erlitten:

a) nach palatalen Vokalen sind sie geschwunden ohne irgend eine Spur zu hinterlassen;

b) nach *a* hat sich vermutlich der erste Bestandteil erhalten, da *i̯* im Wortinnern in diesem Falle bleibt; jedoch fehlen sichere Beispiele;

c) nach Verschlusslauten sind sie geschwunden, nachdem der vorausgehende Konsonant eine Palatalisierung erlitten hat;

d) nach *l* sind sie geschwunden, nachdem der erste Bestandteil in die vorausgehende Silbe gedrungen ist;

e) nach *r* hat sich der erste Bestandteil in *ջ* erhalten, nachdem *o* und *ā* geschwunden sind;

2) Die auf *ի* auslautenden Nomina repräsentieren in ihrer Endung teils ein altes *ii̯o-*, teils ein altes *ii̯ā*-Suffix, und zwar vertritt:

a) das Paradigma *Տիգրանուհի* den Typus der alten *ii̯ā*-Deklination,

b) das Paradigma *հոգի* den Typus der alten *ii̯o*-Deklination,

c) das Paradigma *եկեղեցի* einen durch Vermengung der Maskulin- und Femininform entstandenen Typus;

3) Die von Hübschmann als Paradigma der *a*-Stämme bezeichnete Deklination von Namen wie *Մարիամ* vertreten den Typus der *ā*-Stämme;

4) Die Deklination der sogenannten gemischten *i*-Stämme wie *ազգ* ist das Ergebnis einer Mischung von *i*- und *ā*-Stämmen.

Endlich ist noch eine bisher unberücksichtigte Erscheinung kurz zu betrachten, nämlich das Auftreten des *ւ*-Lautes in sämtlichen obliquen Kasus des Paradigma *հոգի* und im Gen. Dat u. Lok. Sing. des Paradigma *եկեղեցի*. Dieses *ւ* lässt sich wohl kaum als lautgesetzliche Fortsetzung des idg. *i̯* auffassen, ist daher wohl für das Ergebnis einer Analogiebildung zu halten. Vielleicht ist hier die armenische Vertretung der idg. Suffixe *u̯o* und *u̯es* = arm. *ու* im Spiele, oder, was wahrscheinlicher ist, es liegt eine Analogiebildung nach den im Armenischen auf *-ու-* auslautenden *ո*-Stämme vor, wie *բու* ,Eule', Gen. *բու-ո-յ*, *բուոց*; *լու* ,Floh', Gen. *լուոյ*; *կու* ,Kot', Gen. *կուոյ*; *հու* ,eitriges Blut', Gen. *հուոյ*; *ձու* ,Ei', Gen. *ձուոյ*; *չու* ,Aufbruch', Gen. *չուոյ*; *նու* ,Schwiegertochter', Gen. *նուոյ* etc.

B. Gebrauch und Bedeutung der armenischen *ի*-Suffixe.

Nach dem Vorgange der indischen Grammatiker pflegt man die nominalstammbildenden Suffixe in primäre und secundäre einzuteilen,

und zwar nennt man die Ableitungen aus Wurzeln primär, die aus Stämmen secundär (Vgl. Whitney, Indische Grammatik § 1138 ff.). Dieses Prinzip der Einteilung lässt sich im Allgemeinen auch im Armenischen verfolgen, wenn auch zuweilen ein und dasselbe Suffix sowohl als primäre wie auch als secundäre Ableitung auftreten kann (vgl. Bartholomae Grundr. der Iranischen Philologie I 93 § 173,3) und ausserdem auch Fälle vorkommen, wo man nicht im Stande ist, eine scharfe Grenze zu ziehen (vgl. oben Whitney und Bartholomae.)

Für die Bedeutung und Verwendung der idg. *i̯o/i̯ō*-Suffixe und deren Ablautsformen zitiere ich folgendes aus Brugmanns Grundr. II § 63:

Man kann der Funktion nach drei Hauptkategorien unterscheiden:

I. Verbaladjektiva mit der Bedeutung des sogenannten Participium Futuri Passivi oder Participium Necessitatis oder mit einfach participialer, activischer oder passivischer Bedeutung. Nur im Indischen erscheinen diese Adjektiva als reich entwickelte, lebendige Formenklasse. Das Neutrum und Femininum oft als Abstracta.

II. -*i̯o* als Secundärsuffix, Adjektiva bildend, welche Besitz, Abstammung und sonstige Arten der Zugehörigkeit zu etwas bezeichnen. Auch von diesen Adjektiven (vgl. *ī*) wurden das Neutrum und das Femininum oft als Substantiva mit abstracter Bedeutung gebraucht und es wurden -*i̯o*- und -*i̯ā*- vielfach auch ohne Vorhandensein eines entsprechenden Adjektivs mit -*i̯o*- direkt zur Bildung solcher Substantiva verwandt.

III. Einige Adjektiva, in denen -*i̯o*- vergleichende (comparativische) Bedeutung gehabt zu haben scheint, so dass -*ies*-, -*is*- wie im ai. Compar. **नव्यस्**, Superl. **नविष्ठ** als Erweiterung von -*i̯o*- durch ein *s*-Suffix gelten darf."

Im grossen und ganzen stimmt das armenische *ի*-Suffix seiner Funktion nach mit den ersten beiden Hauptkategorien des Indogermanischen überein, ausserhalb deren es jedoch noch verschiedene Entwicklungsstufen in der Bedeutung aufweist, die als auf der Grundlage dieser ursprünglichen Bedeutungskategorie gebildete aufgefasst werden können.

I. Primäre Ableitungen.

1. Adjektiva.

Armenische Adjektiva auf -*ի* als primäre Bildungen sind an Zahl sehr geringfügig. Sie lassen sich teils aus dem armenischen Wortschatz, teils durch die Etymologien aus den verwandten Sprachen genügend erklären; zum Teil aber müssen sie unerklärt bleiben, und demgemäss

mit einem gewissen Vorbehalt aufgenommen werden. Hierher gehören folgende Bildungen:

ար-ի ,tapfer, wacker, brav'; in übertragenem Sinne heisst es ,gut, tugendhaft' etc. Das grosse Wörterbuch übersetzt es mit *ἀνδρεῖος, ἄριστος, γενναῖος*, fortis, strennus, generosus. Hübschmann will es, allerdings zweifelnd, mit *այր* ,Mann', av. 𐬀𐬭𐬱𐬀𐬥. gr. *ἄρσην, ἄρρην* zusammenstellen; wahrscheinlicher ist mir aber im Zusammenhang mit *առ-նե-մ* ,mache, wirke, arbeite', Aor. *արար-ի*: Prtcp. *ար-ար-եալ*: gr. *ἀραρίσκω* ,füge', ai. अर्पयति ,steckt hinein, befestigt' zu Wz. ar-; oder mit *յ-առ-նե-մ* ,stehe auf, erhebe mich', aor. *յ-ար-եայ*: imper. *ար-ի*: gr. *ὄρνυμι*, ai. ऋणोमि, aksl. ринѫти, nhd. *rinne* (aus **re-nuō-*) zu wz. *ore* ,erregen, aufgehen'. Kretschmer hält *արի* für eine Entlehnung aus dem iranischen *aria-*, *անարի* ,feige' für iran. *anaria* (vgl. Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache S. 129 ff.), wogegen jedoch zu erwähnen ist, dass ai. आर्य, अर्य, ap. *ariya* ,Arier', av. 𐬀𐬌𐬭𐬌𐬌𐬀, 𐬀𐬥𐬀𐬌𐬭𐬌𐬌𐬀 ,nicht arisch, nicht Arier' als Stammesbezeichnung im Armenischen als Արիք und Անարիք auftritt, und dass sich keine Spuren des Zusammenhangs mit *արի* zeigen. Es ist möglich, dass der bei Ausländern bekannte Name des Armenischen Volkes *Ἀρμένιοι*, ap. *Armaniya* auf derselben Wurzel beruht und ebenso alt ist wie der bei den Armeniern einheimische Name Հայ, den man mit gr. *πόσις* zusammenstellt.

յ-արգ-ի ,schätzbar, geschätzt, würdig' gehört zu *յ-արգ-ել* ,ehren, achten', ai. अर्हति, अर्जति, av. 𐬀𐬭𐬆𐬘𐬀𐬌𐬙𐬌, gr. *ἀλφάνω* zu Wz. **algh-* ,aufwiegen, verdienen'. Es deckt sich mit ai. अर्घ्य ,eines ehrenvollen Empfanges würdig'. Es ist schwer zu entscheiden, ob hier ein primäres oder secundäres Suffix vorliegt (vgl. arm. *յ-արգ* ,Preis, Wert'; adj. ,edel, vornehm', ai. अर्घ, av. 𐬀𐬭𐬆𐬘𐬀𐬵, osset. *arɣ*, np. ارز, ارج ,Preis, Wert'). Dieselbe Wurzel erscheint ferner in *ան-արգ* ,unwert, verächtlich, unedel, ungeachtet', *անարգանք* ,Unehre, Schande, Vorwurf, Verschmähung, Verachtung', *ան-արգել* ,verachten', *յ-արգանք* ,Ehre, Verdienst', *արգ-ոյ* ,ehrenwert'.

գտ-ի in *ան-գտի* gehört zu arm. *գտ-անե-մ* ,finde', ai. विद् ,finden'. Es ist nur im kleinen Wörterbuch belegt. Die Bedeutung dieses Wortes ist nicht mit Sicherheit festgestellt. An der betreffenden Stelle hat es den übertragenen Sinn von *πόρνη*. Ist die Zusammenstellung mit der arm. Wurzel *գիտ-*, ai. विद् richtig, so würde *անգտի* etwa ,unbeachtet, unbeschützt, unbewacht' bedeuten. Vgl. das got. *witan* in der Bedeutung ,Wache halten, bewachen' Mt. 27, 54. 64. 65; Luk. 2, 8. 2;

Cor. 11, 32, ‚beschützen' Mc. 6, 20 neben etymologisch verwandtem *witan* ‚wissen'.

դիպ-ի ‚passend, geeignet, zutreffend' gehört zu դիպի-մ: aor. դիպ-եցայ od. դիպայ ‚treffen, stossen'. Dieselbe Wurzel liegt in դիպե-ցուցանեմ ‚treffen, stossen lassen', դիպ-ա-կան, դիպ-ա-ւոր ‚passend, treffend, zufällig', դիպ-ան, դիպ-ող ‚d. s.', դիպ-ա-ղեղն ‚sicher treffenden Bogen habend', դիպ-ա-ձգութիւն ‚sicheres Schiessen' u. s. w. vor. Es ist nur fraglich, ob nicht vielleicht in դիպիմ ein denominatives Verbum aus դէպ, դէպ-ք ‚Vorkommnis, Ereignis' zu sehen ist. Es mag wohl der Fall sein. Immerhin ist mir jedoch wahrscheinlicher, dass դիպի seiner Bedeutung nach vielmehr dem Verbum näher kommt. Ob es dagegen eine primäre oder secundäre Ableitung ist, mag unentschieden bleiben.

ել-ի ‚was zu geschehen hat'. Der Bedeutung nach hängt es mit լինիմ, եղանիմ ‚sein, werden' zusammen: ai. श्रि, gr. κλίνω, lit. *szlėjù*, lat. *clinare*, ahd. *hlinēn* (vgl. Bugge Beiträge zur etymologischen Erläuterung der armenischen Sprache S. 7). Lautlich kann es auch im Zusammenhang mit ել-ան-ե-մ ‚gehe, ausgehe, mich begehe', aor. ել-ի, ել-ք ‚Ausgang, Aufgang' u. s. w. stehen, wofür Bugge in Kuhn's Zeitschrift Bd. 32 S. 53 folgende Etymologien aufgestellt hat, gr. τέλλω (aus idg. *qel-*), τέλλειν, τέλλεσθαι, ἀνατολή, ἀνατέλλειν (Bugge nimmt an, dass das anlautende *k* (*q*) im Vorarmenischen geschwunden ist). Meillet führt gr. πέλομαι an.

թորմ-ի tritt in der Zusammensetzung դառն-ա-թորմի ‚mit Bittern gemischt' auf. Es gehört zu arm. թրմեմ ‚mische, umrühre, besudle'. F. Müller hat թրեմ neben թրմեմ mit lat. *tĕro* ‚reibe', *terebra* ‚Bohrer', ir. *tarathar*, gr. τείρω ‚aufreiben', τέρετρον, τερηδών ‚Holzwurm', abg. тиръж zu трѣти ‚reiben' zusammengestellt. Hübschmann erklärt diese Etymologien wegen der Bedeutung für unsicher, meines Erachtens jedoch mit Unrecht, da der Bedeutungsübergang von Reiben in Kneten, Mengen doch leicht möglich ist. Das Nebeneinandersein von թրեմ, թրմեմ und թորեմ, թորմի, weist auf Formen der Wurzel *թոր und *թուր bezw. *թորմ : *թուրմ, die zueinander im Ablautsverhältnis gestanden haben müssen: **tor*, **tōr*, **torm*, **tōrm*. Das Eintreten des մ in *թորմ, *թիրմ ist mir unklar. Sollte es sich um ein մ-Suffix handeln, dann wäre թորմ-ի in դառն-ա-թորմ-ի eine secundäre Ableitung.

Հերձ-ի ‚Mastixbaum' (Pistacia lentiscus), gen. հերձ-ւոյ, pl. հերձ-ից. Dieselbe Wurzel liegt in հերձանեմ ‚zerreisse, spalte' od. հերձեմ, հերձ-նում, հերձ-ոտ-եմ, հերձուած ‚Ketzerei, Abfall' u. s. w. Als verwandt mit diesem fasst Bugge հեղձանիմ auf und stellt es mit խեղդ- zusammen,

das er mit lit. *skérdžiù* ‚berste, springe auf, bekomme Ritze‘ aus der Wurzel **sqerdh-*, ahd. *scrintu* (vgl. Bugge, Indogerm. Forschungen, I 449 f.) vergleicht. Das grosse Wörterbuch übersetzt es mit *σχῖνος*, das sich zu *σχίζω* verhält wie *Հերձի* zu *Հերձանեմ*.

խտղի ‚kitzlich‘ zu *խտղել* ‚kitzeln‘. *խեթի* gehört zu *խիթամ* und bedeutet ‚misstrauend, misstrauisch, neidisch, hassend‘. Das grosse Wörterbuch fasst es fälschlich als Adverbium auf.

մոլ-ի ‚wahnsinnig‘, ‚verführt‘ zu *մոլիմ: մոլեալ*.

յղ-ի ‚schwanger, empfangen habend; *ἐν γαστρὶ ἔχουσα, συλλαβοῦσα*‘ zu arm. *յղանամ*.

պաշտ-ի in *երկպաշտի* = *երկպաշտ* eigentl. ‚zweien dienend d. h. Schmeichler‘ zu *պաշտել* ‚dienen‘. Dieselbe Wurzel liegt in *պաշտաւն* ‚Dienst, Cultus‘ vor.

արբ-ի in *ջր-արբ-ի* ‚wässerig, begossen, betrunken‘ gehört zu arm. *արբենամ* ‚berausche mich‘, aor. *արբ-ի* ‚ich trank‘. Man hat das Verbum mit gr. *ῥοφέω*, lat. *sorbeo*, lit. *srebiù* zusammengestellt.

———

2. Substantiva.

Primär abgeleitete Substantiva auf *-ի* erscheinen in der Form des Singulars nur in einigen Wörtern; diejenigen mit der Pluralform auf *-ի-ք* dagegen sind verhältnismässig häufig und fungieren grösstenteils als Nomina Actionis.

ագի, gen. *ագ-ուոյ*, instr. *ագուով* od. *ագեաւ* ‚Schweif, Schwanz‘ aus igd. *au̯-i̯o* ‚der untere, hintere‘ zu *au̯o-* (vgl. ai अव ‚weg, fort‘), ai. अवर ‚der Untere, Hintere‘ aus **au̯-ι-ros*; ai अवरा ‚der Hinterteil des Elephanten‘ (vgl. das nhd. ‚*Hintere*‘ und andrerseits gr. *οὐρά, ὄρρος*, mir. *err* ‚Schwanz‘, gr. *ὄρρος*, ahd. *ars*, arm. *ոռ*.)

այր-ի-ք ist nur in der Genitivform belegt, „*այրեաց տալ*“ ‚etwas der Feuerung, dem Brand preisgeben‘, die eine Nominativform *այր-ի-ք* voraussetzt. Es gehört zum arm. *այրեմ* ‚brenne‘, das ein Denominativ zu einem dem av. [illegible] entsprechenden arm. **այր* sein könnte (vgl. Justi, Handbuch der Zendsprache). *Այր-ի-ք* ist der Bedeutung nach dem arm. *այրումն* ‚Brennen‘ gleich.

աղանդ-ի-ք ‚Zaubersprüche‘ zu *աղանդ-ե-լ, աղանդ*.?

այոիք kommt in der arm. Übersetzung eines Werkes von Chrysostomos vor, im Zusammenhang mit einigen gleichbedeutenden Wörtern: „*Եւս չար անց-ք քան ընդ Հրէայսն՝ ընդ. մեզ անցանէին Հանապազ այոիք, պայթիք, երգ, արբեցութիւնք* (vgl. das grosse arm. Wörterbuch unter *այոիք*). In diesem Zusammenhange scheint *այոիք* eine Bezeichnung

ausgelassener Stimmung zu sein. Dem lautlichen Bestand nach könnte es mit ai. ईर्ते ‚erregt, erhebt', ईरयति ‚setzt in Bewegung' gr. ἰάλλω ‚schicke, werfe', ahd. *īlen, īllen* ‚eilen' etc. übereinstimmen.

աւետ-ի-ք ‚Verkündigung', ἐπάγγελμα, ἐπαγγελία' zu աւետել ‚etwas Freudiges ankünden, anzeigen'. Die Wurzel աւետ- liegt ferner in աւետարան ‚Evangelium' vor und gehört zu idg. **aved*, ai. वदति ‚lässt die Stimme ertönen, spricht, redet, sagt', abg. ВАДА, ВАДИТИ, gr. *αὐδή, αὐδάω, ὑδέω, ὕδω*, ahd. *far-wâzan*, as. *far-watan*, lit. *vadint*.

բազմի-ք ‚Sitzstätte, Bänke' etc. gehört zu բազմիմ, Aor. բազմեցայ ‚sass'. Eine Ableitung ist բազմական ‚der als Gast Sitzende'. Hübschmann hält dieses Wurzelwort im Anschluss an Fr. Müller für eine Entlehnung aus dem persischen بزم ‚Gesellschaft, Gastmahl, Gelage' (vgl. Persische Stud. 29) und schreibt dem arm. բազմեմ und den damit im Zusammenhang stehenden Bezeichnungen die ursprüngliche Bedeutung ‚sich zu Tische setzen' zu.

երեւ-ի-ք ‚Traum, Erscheinung', eigentl. ‚der sichtbar Werdende' etc. երև-իմ ‚werde sichtbar, erscheine', gr. *πρέπω* (vgl. Meillet M. S. L. VII 165).

Հոգի neben ոգի ‚Seele, Geist, Atem' (vgl. փոքրոգի). Es gehört vielleicht zu arm. ոգել ‚sagen, aussprechen, atmen' (vgl. Bugge, Beiträge 27.) und, falls Հ auf idg. *p* zurückgeht (wie Հորթ neben որթ auf *πορτος*) zu anord. *fjukr* ‚Sturm', hd. *fauchen*. Vgl. lat. *animus, anima*, gr. *ἄνεμος*, hebr. רוח ‚Wind, Seele, Geist', syr. ܪܘܚܐ ‚Hauch, Geist', arab. روح.

ուտ-ի-ք ‚die Zeit, wo man nicht fastet' im Gegensatze zu պահ-ք. Es hängt mit ուտեմ ‚esse' zusammen: ai. अत्ति, gr. *ἔδω*, lat. *edo*, idg. *ed, ōd*. Die Grundbedeutung von ուտիք ist also etwa ‚die Esszeit (Vgl. Bartholomae, Idg. Forsch. III 15).

II. Secundäre Ableitungen.

1. ի bildet von Substantiven a) Adjektiva, die einen Besitz oder eine artliche Zugehörigkeit bezeichnen. Diese Bildungsweise hat fast nur in Zusammensetzungen Anwendung gefunden, die meistens die Bedeutung eines Bahuvrīhi-Kompositums haben. b) Adjektiva und Substantiva, die eine stoffliche Zugehörigkeit oder Abstammung bezeichnen; c) Baumnamen, d) Adjektiva mit der Bedeutung des Part. Fut. Pass. od. Part. Necess., substantivisch gebraucht vielfach Nomina Agentes.

2. ի bildet eine Reihe von Wörtern, bei denen die Bedeutung des stammbildenden Suffixes nicht deutlich erkennbar ist

1. a.

Adjektiva, die einen Besitz oder eine artliche Zugehörigkeit bezeichnen.

ազգ-ի ‚vornehmen Stammes‘ zu *ազգ* ‚Geschlecht, Volksstamm, Nation, Familie‘ etc. Als einzelnes Wort wird es sehr selten gebraucht, als letztes Kompositionsglied dagegen kommt es in den älteren litterarischen Denkmälern sehr häufigvor, so z. B. *ան-ազգ-ի* ‚von unedlem Geschlechte oder Stamme‘, *դիւց-ազգ-ի*, ‚dem Göttergeschlecht angehörend‘, *թագաւոր-ազգ-ի* ‚königlichen Geschlechts‘, *համազգ-ի* ‚vom gleichen Geschlechte, stammverwandt‘, *մեծազգ-ի* ‚adlig,‘ *ճոխ-ազգ-ի* ‚reichen, vornehmen Geschlechts‘, *վատ-ազգ-ի* ‚δυσγενής‘, *օտար-ազգ-ի* ‚ἀλλογενής‘, *շան-ազգ-ի*, *չար-ազգ-ի* etc.

ազն-ի in *Հայկ-ազն-ի* ‚vom Geschlecht des Haik ‚zu *ազն*.

ամ-ի in *բազմ-ամ-ի* ‚vieljährig, altertümlich‘, *եր-եմի* aus **երե-ամ-ի* ‚dreijährig‘ zu *ամ* ‚Jahr‘, ai. समा, av. 𐬵𐬀𐬨𐬀. Neben *երեմի* erscheint auch *երեմենի* aus **երե-ամ-են-ի*. Letzterem entsprechend sind *երկե-մեն-ի* aus *երկե-ամ-են-ի* für **երկ-ամ-են-ի* und *երեսն-եմ-ենի* ‚dreissigjährig‘ für *երեսն-ամ-ենի* aus **երեսուն-ամ-են-ի* gebildet.

անկիւն-ի in *եռ-անկիւն-ի* ‚dreieckig‘; *չորեքանկիւն-ի* neben *քառ-անկիւն-ի* ‚Viereck oder viereckig‘ zu *անկիւն* ‚Ecke‘ zu lat. *angulus*, aksl. ѪГЛЪ etc.

աչ-ի in *բազմ-աչ-ի* ‚vieläugig‘, *երեք-աչ-ի* ‚dreiäugig‘, *եօթն-աչ-ի* ‚siebenäugig‘ zu *աչ-ք* zu gr. ὄσσε: *ակն* zu aksl. око, lat. *oculus*, gr. ὄμμα.

արդ-ի in *ան-արդ-ի* ‚ungestaltet, ohne Ordnung‘ zu *արդ* (in *զարդ*) ‚Form, Ordnung‘ zu gr. ἀρτύς, lat. *ars*, *artis*.

աւր-ի in *երեկ-աւր-ի* = *երեկ-օր-ի* zu *աւր* ‚Tag‘, gr. ἦμαρ, falls nicht *երեկաւրի* eine falsche Form für *երեկոր-ի* ist, wie das grosse Wörterbuch angiebt.

արծ-ի in *թաւ-արծ-ի* ‚stark behaart‘ zur Wurzel *reĝ-* ‚recken‘ (gr. ὀρέγω, lat. *regō* etc.).

բայ-ի in *երկ-բայ-ի* ‚zweideutig, doppelsinnig“ zu *բայ* ‚Wort‘, gr. φάτις.

բեռն-ի in *ծանր-ա-բեռն-ի* ‚schwer belastet‘ zu *բեռն* ‚Last‘ zu gr. φορά, ai. भर, = np. بار.

բերան-ի in *երկ-բերան-ի* ‚zweiseitig, zweischneidig, eigentl. zweimündig‘ zu *բերան* ‚Mund‘.

գլխ-ի in *բազմ-ա-գլխ-ի* ‚vielköpfig‘, *բիւր-ա-գլխ-ի* ‚zehntausendköpfig‘, *եւթն-ա-գլխ-ի* ‚siebenköpfig‘, *երեք-գլխ-ի*, *ինն-ա-գլխ-ի* zu *գլուխ* ‚Kopf‘.

գն-ի in մեծ-ա-գն-ի ‚grossen Wertes, kostbar'; սակաւ-ա-գն-ի ‚geringen Wertes', ծանր-ա-գն-ի ‚schweren Preises' zu գին ‚Preis, Wert', ai. वस्न, gr. ὦνος.

գուն-ի oder գոյն-ի in բազմ-ա-գուն-ի ‚vielfarbig', մի-ա-գոյն-ի ‚einfarbig' zu գոյն ‚Farbe', np. گون ‚Farbe, Art', av. 𐬔𐬀𐬊𐬥𐬀 ‚Farbe'.

դիմ-ի in բազմ-ա-դիմ-ի ‚vielseitig, manigfach, eigentl. verschiedener Art', երկ-դիմ-ի ‚zweiseitig' zu դէմ-ք ‚Gesicht' zu av. 𐬛𐬀𐬉𐬨𐬀𐬥, phl. *dēmak*, np. ديم, ديمه.

երեկոյ-ի ‚abendlich' zu երեկոյ.

երկուոր-ի ‚zweifach, doppelt' aus *երկու-ւոր-ի, pl. երկուոր-ի-ք ‚Zwillinge', -ուր gr. φορος, also eigentl. ‚einer zwei Tragenden angehörend'.

թերթ-ի in երկ-թերթ-ի ‚zweiblättrig' zu թերթ ‚Blatt, Platte' zu gr. πτερόν, πτέρυξ (vgl. Bugge K. Z. XXXII 39—40).

խորան-ի in երեքխորան-ի ‚dreizeltig' zu խորան ‚Zelt'.

ծարաւ-ի ‚durstig, trocken' zu ծարաւ ‚Durst'.

արծի in աղարծի neben աղածրի ‚jugendlich', ai. ऋज्यति ‚streckt sich', gr. ὀρέγω ‚recke', lat. *rego* ‚richte', ir. *rigim* ‚strecke aus', lit. *rąžyti*, got. -*rakjan*, anord. *rekja*, ahd. recchen. Vgl. արծիւ ‚Adler' zu air. ऋजिप्य.

կար-ի als adv. ‚stark, sehr' in ան-կար-ի-ք ‚unbedürftig' von կարիք ‚Leidenschaften' zu կար ‚Kraft', կարել ‚können', համ-ա-կար-ի 'συμπαθής'.

կերպ-ի in երկ-կերպ-ի ‚zweigestaltig, zweierlei Art' zu կերպ ‚Form, Gestalt, Art und Weise' zu av. 𐬐𐬆𐬭𐬆𐬞, phl. *k(e)rp*, *kerpīh*.

կամ-ի in աղի-կամ-ի ‚freien Willens, guten Willens' zu կամ-ք ‚Wille' zu ai. काम.

կն-ի in մի-ա-կն-ի 'μονόγαμος' zu կին ‚Frau, Weib' zu ai. ग्ना, böot. βανά etc.

կուս-ի in մեկուս-ի 'μακράν', երեք-կուս-ի, չորեք-կուս-ի ‚drei- vierseitig' zu կոյս ‚Seite, Gegend'.

հարկ-ի in մեծ-ա-հարկ-ի ‚von grosser Wichtigkeit, von Belang' zu հարկ ‚Notwendigkeit, Wichtigkeit, Zwang' etc. Davon հարկ-ի-ք ‚Not, Bedürfnis, Dienst'. Die Bedeutung „ein Paar Rinder", welche das grosse Wörterbuch anführt, scheint auf einer Verwechselung mit հերկ-ի-ք zu հերկել zu beruhen.

ձր-ի ‚unentgeltlich, umsonst' zu ձիր ‚Gnade, Gabe' zu gr. χάρις, lat. *gratus*, *gratis*, öfter, besonders in der älteren Litteratur, als Adverbium gebraucht..

ճղ-ի in երկ-ճղ-ի ‚zwei Aeste habend, zweispaltig' zu ճիւղ ‚Ast'.

մարդ-ի in ան-մարդ-ի ‚unbewohnt, ohne Menschen, unmenschlich',

բազմ-ա-մարդ-ի ‚viel Menschen enthaltend, viel Bewohner habend‘, *կն-ա-մարդ-ի* ‘ἀνδρόγυνος’, *չ-մարդ-ի*, *ա-մարդ-ի* ‚unmenschlich, gemein‘ zu *մարդ* ‚Mensch‘, ai. मृत etc.

մատն-ի in *երեք-մատն-ի*, *երկ-մատն-ի* ‚drei, zwei Schösslinge habend‘ zu *մատն* ‘κλῆμα’, ‚junger Zweig der Weinrebe‘. Gewöhnlich bedeutet *մատն* ‚Finger‘.

սայր-ի in *մի-ա-սայր-ի* ‚eine Schärfe habend d. h. einseitiges Schwert‘; ähnlich *երկ-սայրի* ‘δίστομος’, *երեք-սայր-ի* ‘τρίστομος’ zu *սայր* ‚Spitze, Schärfe‘.

վայր-ի ‚wild‘ (von Menschen, Tieren und Pflanzen gesagt im Gegensatz zu *ընտանի* ‚zahm‘); *իշ-ա-վայրի* ‚wilder Esel‘ zu *վայր* ‚Land‘.

Die hierher gehörenden Ableitungen aus nominalen *ն*-Stämmen unterscheiden sich von den bisher betrachteten dadurch, dass bei ihnen das zu Grunde liegende Wort sein stammbildendes Suffix nicht durch *ի* ersetzt, sondern vor diesem beibehält, und zwar in der Form *ան*. Zur Feststellung des Ursprungs dieser Form mag es nicht überflüssig sein, die Deklination der *n*-Stämme kurz zu behandeln.

Die *ն*-Stämme zeigen im Armenischen zwei auf der Ablautsverschiedenheit beruhende Deklinationsarten, z. B. *ակ-ն* ‚Auge‘ und *անձ-ն* ‚Seele, selbst‘.

	Singular.		Plural.
N.	*ակ-ն*, *անձ-ն*	N.	*ակ-ան-ք* (*ակ-ուն-ք*), *անձինք*
G. D.	*ակ-ան*, *անձին*	G. D.	*ակ-ան-ց*, *անձ-անց*
Abl.	*յ-ակ-ան-է*, *յ-անձ-ն-է*	Abl.	*յ-ականց*, *յ-անձ-ան-ց*
Instr.	*ակ-ամ-բ*, *անձ-ամ-բ*	Instr.	*ակ-ամ-բ-ք*, *անձ-ամ-բ-ք*
Acc.	*զ-ակ-ն*, *զ-անձ-ն*.	Acc.	*զ-ակ-ան-ս* (*զակունս*), *զ-անձ-ին-ս*.

ոտ-ն ‚Fuss‘ weicht im Plural von beiden ab: *ոտ-ք*, *ոտ-ի-ց*.

Im Indogermanischen sind hinsichtlich der *n*-Stämme folgende Ablautsverhältnisse nachweisbar: *-ōn*, *-on*, *-ēn*, *-en*, *-n̥*, *-n* (vgl. J. Schmidt, Pluralbildungen S. 99 und Brugmann Grundriss II S. 332 ff.). Im Armenischen treten folgende Abstufungen auf: *ուն*, *ին*, *ան*, *ն*. Von diesen weist die Endung des nom. s. *ն* auf eine der idg. Formen *ōn*, *on*, *ēn*, *en*, deren Vokal wie in *Հայր* zu gr. *πατήρ*, *դուստր* zu gr. *θυγάτηρ* etc. dem älteren armenischen Auslautsgesetze gemäss ausgefallen ist. Vermuten darf man aber auch, dass von diesen vier Formen nur zwei in Betracht kommen, nämlich *ēn* und *ōn*, die nach Ausweis der verwandten Sprachen den nom. sg. kennzeichneten. Vgl. gr. *ποιμήν*, lat. *lien*, gr. *ἄκμων*, lat. *termō*, ir. *ermitiu* etc. *ին* kann sowohl auf *en* wie auf *ēn*

zurückgehen. Im Hinblick auf *դուստր* wird bei der Gleichartigkeit der Abstufungsverhältnisse bei *n*- und *r*-Stämmen das erstere jedoch wahrscheinlicher. Die Endung *ան* deutet auf die Tiefstufe *n̥*. Allerdings legt die Genitivform *անձին* den Gedanken nahe, dass *ան* dem idg. *on* entspreche, dass *ական* sich hinsichtlich des Stammsuffixes zu *անձին* verhalte wie gr. *τέκτονος* zu *ἄρσενος*. In diesem Falle könnte das von Bartholomae aufgestellte und von Brugmann angenommene Gesetz, dass der dem arm. *ա* entsprechende idg. *o*-Laut nicht im Ablaut mit *e* stehe (vgl. Brugmann Grundriss I² § 158), nicht aufrecht erhalten werden. Da aber die im Ablaut zu *en* stehende Form *on* wohl in dem *ուն* von *ակունք* und *ակունս* vorliegt, so ist *ան* doch wohl für die Fortsetzung des idg. *n̥* zu halten.

Von *n*-Stämmen abgeleitete Adjektiva sind:

ակ-ան-ի ,Augen habend' *մի-ակ-ան-ի* ,einäugig' zu *ակ-ն*, gen. *ակ-ան*, ksl. око, lat. *oculus*, gr. *ὄμμα* aus *ὀπ-μα*, hom. *ὦπα*; der Stamm *ակ-ան-* entspricht ai. अक्षन्, böot. *ὄκταλ-λος* aus *οκταν-λος* (vgl. J. Schmidt, die Pluralbildungen S. 415).

ամ-ար-ան-ի ,sommerlich'. Nach der Angabe des Wörterbuches wird es nur substantivisch und adverbial gebraucht. Dass es als Adjektivum in der Litteratur nicht vorkommt, ist aber wohl nur ein Zufall. Die adjektivische Bedeutung wird gewiss die ursprünglichere sein. Es gehört zu *ամառ-ն*, gen. *ամ-ար-ան* (was ein *r*- und *n*-Suffix enthält, worüber J. Schmidt oben S. 207—209), av. 𐬵𐬀𐬨𐬀, arm. *ամ* ,Jahr' etc.

աշն-ան-ի ,herbstlich, Herbst, im Herbst' zu *աշուն* ,Herbst'. Die Etymologie ist unbekannt. Der Form nach ist es gebildet wie *գարն-ան-ի* zu *գարուն*.

գարն-ան-ի ist im grossen Wörterbuch als Adverbium ,im Frühling' belegt. Die adverbiale Bedeutung setzt jedoch eine adjektivische voraus. Es gehört zu *գարուն* ,Frühling', was man mit av. 𐬬𐬀𐬢𐬵𐬀𐬭, phl. *vahār*, np. بهار, gr. *ἔαρ* aus *ϝέσαρ*, zusammengestellt hat. Abgesehen von den schwierigen Lautverhältnissen zeigt *գարուն* eine Abweichung im Nom. und Acc. Sing. und Plur. von den anderen *n*-Stämmen. Ein zum Gen. *գարնան* gehöriger Nom. müsste *գարունն* lauten. Das Wort ist daher wahrscheinlich von Hause aus überhaupt kein *n*-Stamm, sondern hat die Endung *ան* auf Grund einer Analogie später in das Paradigma aufgenommen, wobei aus *գարունան* regelrecht *գարնան* wurde. *գարուն* könnte vielleicht mit ai. वरुण in Verbindung gebracht werden, der erst in der späteren Mythologie zu einem Gotte der Wasser wird. Vgl. P. Deussen, allg. Gesch. der Philosophie Ia 85.

կողմ-ան-ի in *մի-ա-կողմ-ան-ի* ‚einseitig‘, *երկ-ա-կողմ-ան-ի* ‚zweiseitig‘ zu *կողմն* ‚Seite‘.

Հարս-ան-ի-ք ‚Hochzeit‘ zu *հարսն* ‚Braut, eigentl. Gefragte‘ zu *հարց* ‚Frage‘, ai. प्रश्न, पृच्छति etc.

ձեռան-ի in *մի-ա-ձեռան-ի* ‚einhändig‘ zu *ձեռն* ‚Hand‘, Gen. *ձեռին* zu gr. *χείρ* etc.

ձմեռ-ան-ի ist als Adverbium ‚im Winter‘ belegt, das aber erst aus adjektivischer Bedeutung entwickelt sein mag. Wendungen, wie *ի ձմեռ-ան-ի*, deuten darauf hin, dass es ursprünglich substantivischen und adjektivischen Sinn gehabt hat. Es gehört zu *ձմեռ-ն* ‚Winter‘, ai. हिम, हिमा, av. 𐬰𐬌𐬌𐬃, gr. *χειμών*.

մատան-ի ‚Ring‘ zu *մատ-ն* ‚Finger‘, gen. *մատ-ին*.

ոտան-ի in *մի-ոտ-ան-ի* ‚einfüssig‘, *երկ-ոտ-ան-ի* ‚zweifüssig‘, *եռոտ-ան-ի*, *երեք-ոտ-ան-ի* ‚dreifüssig‘, *բազմ-ոտ-ան-ի* ‚vielfüssig‘ zu *ոտ-ն*, gen. *ոտ-ին*, N. pl. *ոտ-ք*, gen. *ոտ-ի-ց* zu ai. पद्, av. 𐬞𐬀𐬛, gr. *πούς* (*ποδός*), lat. *pēs* (gen. *pedis*), got. *fōtus*.

տան-ի in *ըն-տան-ի* ‚zahm, eigentl. häuslich, dem Hause gehörig‘, davon das Substantivum *ըն-տան-ի-ք* ‚Familie‘, *տան-ի-ք* ‚Dach‘ zu *տուն* ‚Haus‘, gen. *տան*, ai. दम् (दंपति), Gen. दन् (पतिर्दन्, idg. **potizdems*), दम, hom. *δῶ, δῶμα, δόμος* etc.

1. b.

Adjektiva und Substantiva, die eine stoffliche Zugehörigkeit oder Abstammung bezeichnen.

α. Adjektiva.

աղ-ի ‚salzig‘ zu *աղ* ‚Salz‘ zu gr. *ἅλ-ς*.

ասու-ի ‚wollen‘ zu *աս-ր* ‚Wolle‘ zu gr. *πέκος*.

արծաթ-ի ‚silbern‘ zu *արծաթ* ‚Silber‘ zu ai. रजत etc.

արուր-ի ‚von Messing‘ zu *արոյր*, Messing‘, np. روی.

աւազ-ի ‚von Sand‘ zu *աւազ* ‚Sand‘.

երկաթ-ի ‚eisern‘ zu *երկաթ* ‚Eisen‘.

զմրխտ-ի ‚von Smaragd‘ zu *զմրուխտ* ‚Smaragd‘.

որձի ‚nicht kastriert‘ zu *որձ* ‚Männchen‘, gr. *ὄρχις* etc.

կտաւ-ի ‚leinen‘ zu *կտաւ* ‚Leinwand‘.

պղնձ-ի ‚kupfern‘ zu *պղինձ* ‚Kupfer‘, np. برنج.

ջր-ի ‚wässerig‘ zu *ջուր* ‚Wasser‘ zu ai. चर् ‚fliessen‘ (?) (vgl. Sprachwissenschaftl. Abhandl. v. Patrubany I 175).

β. Substantiva. (Vgl. Brugm. Grundr. II 120).

գին-ի ‚Wein‘, eigentl. ‚das von der Rebe stammende‘ zu gr. *οἶνος*, lat. *vīnum* etc.

գործ-ի ‚Instrument, Mittel zu irgend einer Arbeit‘ zu *գործ* ‚Arbeit‘, gr. *ἔϱγων*.

կոգ-ի ‚Butter‘, eigentl ‚von der Kuh abstammend‘ (zu arm. *կով*) zu ai. गव्य etc.

խեց-ի ‚Scherbethönern‘ zu *խեց* ‚Thon, Topf‘ etc.

1. c.

Baumnamen.

Von den Baumnamen werden diejenigen, die Fruchtbäume bezeichnen, durch Hinzufügung des *ի*-Suffixes an die betreffende Fruchtbenennung gebildet; z. B. *դեղձ-ի* zu *դեղձ* ‚Pfirsich‘, *ընկուզ-ի* ‚Nussbaum‘ zu *ընկոյզ* ‚Nuss‘; *խնձոր-ի* zu *խնձոր* ‚Apfel‘; *ծիրան-ի* ‚Aprikosenbaum‘ zu *ծիրան*; *կաղն-ի* ‚Eiche‘, *արքայ-ա-կաղն-ի* zu *կաղին* ‘*βάλανος*’; *նշ-ի* zu *նուշ*. Die Benennungen anderer Bäume lassen sich nicht auf eine ähnliche Weise erklären und sind auch vielleicht nur nach dem Muster der zuerst besprochenen gebildet. Es ist jedoch andrerseits nicht zu vergessen, dass Baumnamen auf ein *i̯o*-Suffix auch sonst nachweisbar sind, wie im Germanischen, z. B. altn. *beyki*, ags. *béce*, *báece*, engl. *beech*; ags. *birce*; altn. *selja*, erweiterter Stamm *seljan*, andd. *lindia*, *demnia*, *furia*, *wilgia*; an. *viþja*; ags. *þyrne* u. s. w. (vgl. Kluge, Nominale Stammbildungslehre § 83.)

Derartige Baumnamen sind:

արօս-ի, *բոգ-ի*, *բոխ-ի*, *բարտ-ի*, *դժն-ի*, *եղ-ի*, *եղևն-ի*, *ղոճ-ի*, *թեղ-ի*, gr. *πτελέα* (vgl. Bugge K. Z. 32, S. 40). *կնձն-ի*, *կաս-ի*, *կող-ի*, *հագն-ի*, *հաճար-ի*, *հաց-ի*, *ճիրն-ի*, *մամխ-ի*, *մայր-ի*, (*բարձր-ա-մայր-ի*, *թանձր-ա-մայր-ի*), *նոճ-ի*, *ջոճ-ի*, *ոփ-ի*, *ուռ-ի*, *պրր-ի*, *սևն-ի*, *սղոց-ի*, *սօս-ի*.

1. d.

Adjektiva mit der Bedeutung des Part. Fut. Passivi und Nomina Agentis.

Aus Infinitivstämmen bildet das *ի*-Suffix im Armenischen Verbaladjektiva mit der Bedeutung des sogenannten Part. Necessitatis, die oft substantivisch gebraucht werden. Andere dieser Adjektiva haben die Funktion des nomen agentis Welche von diesen beiden Entwicklungsstufen der Bedeutung die ursprüngliche ist, lässt sich nicht mit Sicherheit entscheiden. Hält man die participiale Funktion für älter, so ist die Substantivierung davon die Übergangsstufe zum nomen agentis.

Als Verbaladjektiva bildendes Element, mit oben angegebener Bedeutung, zeigt das *ի*-Suffix eine Produktivität, die im Neuarmenischen noch stärker ausgedehnt ist, so dass von jedem beliebigen Infinitivus

ein Participium necessitatis gebildet werden kann. Im Altarmenischen ist die Anzahl solcher Ableitungen gross genug, doch Belege für jedes beliebige Verbum sind nicht nachweisbar.

Die Bildung dieser Ableitungen geschieht einfach durch Hinzufügung des *ի*-Suffixes an die auf *ալ*, *ել*, (*իլ*), *ուլ* ausgehenden Infinitive, wobei *ու* der Endung *-ուլ*, dem armenischen Vokalgesetze nach, ausfällt.

ագ-ան-ել-ի ‚was zum Anziehen ist‘ neben *ագ-ան-ել-իք* ‚was zum Anziehen bestimmt ist, Kleider aller Art‘ zu *ագ-ան-ել* ‚anziehen‘ (vgl. Hübschmann Arm. Gram. S. 411).

ազդել-ի ‚wirksam, einflussreich‘ zu *ազդել* ‚einwirken, ausrichten, beeinflussen‘.

այլ-այլ-ել-ի ‚veränderlich, umwandlungsfähig‘ zu *այլայլ-ել* ‚verändern‘ aus *այլ* ‚anderes, fremd‘, gr. *ἄλλος* etc., *ան-այլ-այլ-ել-ի* ‚unveränderlich‘.

անձկալ-ի ‚erwünscht, ersehnt‘ zu *անձկալ* ‚ich sehne mich nach, ich bin in Bedrängniss‘; letzteres ist ein Denominativum aus *անձուկ* ‚Sehnsucht, Verlangen, eng, Enge, Not, Bedrängnis‘, ai. अंहु, gr. *ἄγχω* etc.

առնել-ի ‚was zu machen ist, der Machende‘ zu *առնել* ‚machen, thun‘, gr. *ἀραρίσκω*.

ան-ակն-կալ-ի ‚unerwartet‘, *ան-շնորհ-ա-կալ-ի* ‚undankbar, des Dankes unwürdig, eigentl. der ohne Dank bleibt‘ zu *կալ* ‚bleiben, stehen, haben‘.

բանտ-արգել-ի-ք ‚die im Gefängnis Eingeschlossenen‘ zu *արգել-ուլ* ‚einschliessen, hindern‘ etc., gr. *ἄρκεω*, lat. *arceo*. *բանտ-արգել-ի-ք* für *բանտ-արգելլ-ի-ք* aus **բանտ-արգ-ել-ուլ-ի-ք*.

բանալ-ի-ք ‚Schlüssel‘ zu *բանալ* ‚aufschliessen‘ etc.

բառնալ-ի-ք ‚Erheber, Träger, Halter‘ zu *բառնալ* ‚aufheben, aufnehmen, tragen, halten‘ (vgl. dazu *բարձ-ր* Hübschm. Arm. Gr. S. 428) zu ai. बृहति ‚kräftigt, macht fest‘, बृहत् ‚dick, dicht, stark, gross‘ (vgl. Uhlenbeck, Etymol. Wörterbuch der altindischen Sprache S. 191. 192; doch auch Hübschmann ZDMG. XXXVI 115. 116).

գովել-ի ‚lobenswert‘ zu *գովել* ‚loben, preisen‘.

գործելի ‚was zu thun, zu vollbringen ist‘ zu *գործ-ել* ‚wirken, thun, bearbeiten‘.

Dieselbe Bildungsweise zeigen die folgenden Wörter: *այրել-ի*, *ան-ակն-արկել-ի*, *ան-բաղդատել-ի*, *ան-բաղձ-ալ-ի*, *ան-բամբասել-ի*, *ան-աղարտել-ի*, *ան-աղել-ի*, *ան-բաղատրել-ի*, *ան-ժուժ-կալ-ի*, *ան-(զ)ընկենլ-ի*, *ան-ընթեռնլ-ի*, *ան-ժուժ-ել-ի*, *անիծանել-ի*, *ան-իմանալ-ի*, *ան-կարել-ի*,

դողալ-ի, ելանել-ի, եղանել-ի, երդնլ-ի, երեւել-ի, երկ-մտել-ի, զազրել-ի, զարհուրել-ի, զարհուրել-ի-ք, զգալի, զգալ-ի-ք, զենլ-ի, զենլ-ի-ք, զօրել-ի, ըղձալ-ի, ընթերցանել-ի, ըմպելի, ընդ-ունել-ի, ընթանալ-ի, ընթեռնլ-ի, ընտրել-ի, թշնամանել-ի, թուել-ի, թուել-ի-ք, իմանալ-ի, լալ-ի, լուալ-ի, լուանալ-ի, լսել-ի, լսել-ի-ք, խաղալ-ի, խաղալ-ի-ք, խանդաղատել-ի, խառնել-ի, խեղդել-ի-ք, խղճալ-ի, խորել-ի, խտրել-ի, ծածկել-ի-ք, ծամել-ի-ք, ծեփել-ի-ք, դժոխ-ա-ձեռնարկել-ի, դժոխ-արգել-ի, դժոխ-ելանել-ի, դժոխ-ըմբերել-ի, ըմբերել-ի, դժուար-ա-բառնալ-ի, դժուար-ա-բերել-ի, դժուար-ա-բժշկել-ի, դժուար-ա-բուժել-ի, դժուար-ա-գիտել-ի, դժուար-ա-գնալ-ի, դժուար-ա-շարժել-ի, դժուար-ա-գտանել-ի, դժուար-ա-դիտել-ի, դժուար-ա-թուել-ի, դժուար-ա-թարգմանել-ի, դժուար-ա-ժուժել-ի, ժուժել-ի, դժուար-ա-լուանալ-ի, դժուար-ա-լուծանել-ի, դժուար-ա-խզել-ի, դժուար-ա-խլել-ի, դժուար-ա-խտրել-ի, դժուար-ա-կանգնել-ի, դժուար-ա-կարծել-ի, դժուար-ա-կլանել-ի, դժուար-ա-կրել-ի, դժուար-ա-հաճել-ի, դժուար-ա-հանդիպել-ի, դժուար-ա-հասանել-ի, դժուար-ա-հաւատալ-ի, դժուար-ա-մատչել-ի, դժուար-ա-պահել-ի, դժուար-ամոքել-ի, դժուար-ապականել-ի, դժուար-ա-շարժել-ի, դժուար-ա-նկատել-ի, դժուար-ա-պատմել-ի, դժուար-ա-ջնջել-ի, դժուար-ա-տեսանել-ի, դժուար-ա-փոխել-ի, դժուար-որոշել-ի, դժուար-ուղղել-ի, դժուար-ունել-ի, դժուար-ուտել-ի, դժուար-ստանալ-ի։ Ähnlich sind die Zusammensetzungen mit *դիւր* als vorderem Glied: *դիւր-ա-գթել-ի, -գնալ-ի, -գործել-ի, -գտանել-ի, -դառնալ-ի, -դատել-ի, -դիպել-ի, -թառամել-ի, -թուել-ի, -լսել-ի, -ախորժել-ի, -ծախել-ի, -կալ-ի, -կործանել-ի, -կռուել-ի, -կրել-ի, -հանդիպել-ի, -հասանել-ի, -հնչել-ի, -հերքել-ի, -հպել-ի, -ճաշակել-ի, -մերձենալ-ի, -մոռանալ-ի, -ամոքել-ի, -ամփոփել-ի, -այրել-ի, -ներել-ի, -շարժել-ի, -պատրել-ի, -ջնջել-ի, -սողոսկել-ի, -առնել-ի, -սխալել-ի, -վատնել-ի, -վնասել-ի, -արհամարհել-ի, -փխրել-ի, -փշրել-ի, -փոխել-ի, -քակել-ի, -քննել-ի, -ընձեռել-ի, ծանր-ըմբերել-ի, ծխել-ի-ք, ծխանել-ի-ք, ծնել-ի, ծնել-ի-ք, ծնանել-ի, ծորել-ի, կասկածել-ի, կիզել-ի, հաճել-ի, հայցել-ի, հանել-ի, հարկանել-ի, հաւատալ-ի-ք, հեծանել-ի-ք, հեծեծել-ի, հեղլ-ի, հոգել-ի, հպել-ի-ք, հռչակել-ի, հրաժարել-ի, հրահալել-ի, ճաշակել-ի, ճաշակել-ի-ք, ճառագայթել-ի, ճեմել-ի, ճեպել-ի, մանել-ի-ք, յար-ախորժել-ի, յիշել-ի-ք, նախանձել-ի, հայել-ի, հայել-ի-ք, շոշափել-ի, շոշափել-ի-ք, ողբալ-ի, ողորմել-ի, չ-ախորժել-ի, չ-կալ-ի, չ-մնալ-ի, չ-յուսալ-ի, պանծալ-ի, ջանալ-ի, սիրել-ի, սքանչել-ի, սքանչել-ի-ք* (?), *վարել-ի-ք, տեսանել-ի, տեսանել-ի-ք։*

2.

Mittelst *ի*-Suffixes gebildete Wörter, bei denen die Bedeutung des Stammbildenden Suffixes dunkel ist.

աղաւր-ի ,Mühle' zu gr. *ἀλέτριος* zu arm. *աղա-մ* ,mahle, zerreibe', gr. *ἀλέω*, av. 𐬀𐬴𐬀 aus 𐬀𐬭𐬆𐬙𐬀 ,gemahlen'.

արծ-ու-ի ,Adler' zu skr. ऋजिप्य, zu ऋज्, arm. *արծ-* in *արծ-արծ-անել*.

բերր-ի ,fruchtbar'. Die Bedeutung weist auf die Wurzel *բեր*, arm. *բերե-մ* ,bringe', gr. *φέρω*, ai. भरति etc. Die einzige Schwierigkeit liegt hier in der Doppelheit des *ր*, die sonst in ähnlichen Fällen nicht vorkommt. Es ist möglich in *ր* die Fortsetzung des idg. *ro*-Suffixes zu sehen, wonach *բերրի* auf idg. **bher-ro-i̯io-* zurückgehen könnte.

դալար-ի ,das Grün' zu *դալար*, gr. *θαλερός*, *θαλλός* etc.

նաւթի, *նօթի* ,nüchtern' aus idg. *nē-abh-ti̯ios*. *nē* = negativpartikel = gr. *νή*, *abh* die Wurzel des air. *abann*, kymr *afon*, bret. *auon* ,Fluss', lat. *amnis*. Vgl. griech. *νήφω* ,bin nüchtern' (dor. *νᾱ́φω*) aus *νη-αφ-ω* Vgl. *νῆστις* ,nüchtern' aus **nē-ed-tis* (*ἔδω* ,esse') etc. Die Zurückführung von *νήφω* auf *νη-αφ-ω* findet sich schon bei Benfey, Griech. Wurzellex. II, 75 und Curtius, Studien II 446; Grundz d. griech. Etym., 5. Aufl. 338, aber *-αφ-* ist dort mit der Wurzel von ai. अभ्र gr. *ἀφρός* zusammengestellt worden, was mit Rücksicht auf lat. *imber* nicht angeht.

Hierher gehören Wörter, wie *արժան-ի* zu *արժան*, *արմատ-ի-ք* zu *արմատ*; *այծ-ի-ք* zu *այծ*; *այծեն-ի*; *ան-այր-ի-ք* zu *այր*; *աղբ-ի-ք* zu *աղբ*; *ականող-ի-ք* zu *ական-ող*; *բարե-բան-ի-ք* zu *բան*. *ահեկ-ի-ք* zu *ահեակ*; *բարեկենդան-ի* zu *բարեկենդան*; *բոկ-ան-ի* zu *բոկ*: **բոկան*; *գլխ-ան-ի*; *գռեհ-ի-ք* zu *գռեահ*; *դրուատ-ի-ք* zu *դրուատ*; *երկ-ի-ք* zu *երկ*. *զազրոտ-ի*; *թեզան-ի-ք* zu *թեզան*; *լուցկ-ի* aus *լուցիկ-ի* zu *լուցանել*; *կասկած-ի-ք* zu *կասկած*; *կեղծ-ի-ք* zu *կեղծ*. *հաստ-ի-ք* zu *հաստ*; *հն-ոտ-ի* zu *հին*; *հայր-են-ի-ք* zu *հայր*; *հով-ան-ի* zu *հով*; *ձող-ի-ք* zu *ձող*; *ձօն-ի* zu *ձօն*; *ճապաղ-ի-ք* zu *ճապաղ*; *մայր-են-ի*; *մաքրեն-ի* etc.

Zu dieser Gruppe gehören noch einige Wörter, die durch Hinzufügung des *ի*-Suffixes an oblique Casus, Adjektiva oder Substantiva bilden. Im ganzen armenischen Wortschatz kommen nur vier solche Bildungen vor:

առն-ի ,männlich, mannhaft' aus Genitiv *առն* zu *այր* ,Mann'.

արամբ-ի ,mit dem Ehemann zusammenlebende Frau' aus Instr. *արամբ* zu *այր*.

կանամբ-ի ,mit Frau zusammenlebender Mann' aus Instr. *կանամբ* zu *կին* ,Frau'.

իւրովի ,aus sich selbst' zu *իւր* [1]).

---

[1]) Anm. Ähnlich sind auf *ին* gebildet: *ամենև-ին*, *բոլորով-ին*, *գլխով-ին* etc.

C. Das armenische *ու*-Suffix.

Seinem Lautbestand nach kann das armenische *ու*-Suffix einem ursprachlichen *u̯o* und *u̯es* entsprechen, (vgl. Brugmann Grundriss II, S. 411.) da **u̯o* und **u̯es* (*u̯ens* b. J. Schmidt) nach den bekannten armenischen Lautgesetzen zusammenfallen mussten. Im ai. dient dieses Suffix bekanntlich zur Bildung des Part. Perf. Activi. Mithin kann nur die Bedeutung darüber entscheiden, welche idg. Form vorauszusetzen ist. Die Bedeutung aber weist entschieden auf idg. *u̯es*. (vgl. Brugmann Grundriss II, S. 410 ff.). Die beträchtliche Mehrzahl der armenischen Ableitungen *ու* aber ist aus Verbalwurzeln oder Stämmen gebildet und hat die Bedeutung des Part. Praes. Activi.

Neben dieser Hauptbedeutung ist bei einigen wenigen Wörtern auch die Bedeutung der Part. Perf. Activi oder Passivi zu erkennen, bei einigen auch die der Nomina Agentis und in wenigen Fällen auch Nomina Actionis. Im allgemeinen ist die participiale Bedeutung da vorhanden, wo eine praedikative Stellung vorliegt; sicher sind sie Nomina Agentis, wo sie einen Genitivus Objecti neben sich haben. Der Übergang von der perfectivischen Bedeutung zur praesentischen ist aus folgenden Gründen zu erklären: 1. aus dem völligen Schwund des alten Perfekts im Armenischen, von dem nur die participiale Form ihre Existenz behauptet und weitere Produktivität erwiesen hat. 2. Aus der allgemeinen sprachlichen Erscheinung, dass öfter die Vergangenheit durch das Praesens zum Ausdruck kommt.

Das armenische Suffix-*ու* ist sowohl primär als secundär.

Die Deklination der mittelst *ու*-Suffixes gebildeten Wörter beruht auf einer Mischung nach dem folgenden Paradigma:

	Sing.	Plur.
Nom.	*ակն-ած-ու*	*ակն-ած-ու-ք*
G. D.	*ակն-ած-ու-ի*	*ակն-ած-ու-աց*
Abl.	*յ-ակն-ած-ու-է*	*յ-ակն-ած-ու-աց*
Instr.	*ակն-ածու-աւ*	*ակն-ած-ու-օք* (*աւ-ք*)
Loc.	*յ-ակն-ածու-ի*	*յ-ակն-ած-ու-ս*
Acc.	*զ-ակն-ած-ու*	*զ-ակն-ած-ու-ս*

Ableitungen auf *-ու* sind:

ազ-ազ-ու 'ein heilkräftiges Gras' zu *ազ-ազ-իմ* 'vertrockne, werde dürr' (Bugge KZ. 32, S. 1.)

ած-ու in *ակն-ած-ու* ,Aufseher' den Blick ; um etwas herum führend' zu *ածել* ,bringen, führen, treiben': ai. अजति gr. ἄγω etc.

Dasselbe tritt als letztes Glied in folgenden Zusammensetzungen auf: *աւել-ած-ու*, *ամօթ-ած-ու*, *ան-ած-ու*, *ան-ծաղր-ած-ու*, *գօտի-ած-ու*, *խափան-ած-ու*, *խնկ-ած-ու*, *խորհրդած-ու*, *ծաղր-ած-ու*, *կամար-ած-ու*, *համբար-ած-ու*, *կարկտ-ած-ու* ‚Hagel bringend', *հարսն-ած-ու* ‚der die Braut führende', *հն-ած-ու* ‚der ehemalige Führer', *հոգ-ած-ու* ‚Sorge tragend', *ձեռն-ած-ու* ‚Zauberer', *մեղու-ած-ու*, *յառաջ-ած-ու* ‚herbeiführend; Beweggrund, Ursache d. i. der hervorbringt, verursacht', *նուագ-ած-ու*, *վայրաց-ած-ու*, *վեր-ած-ու* ‚nach oben führend', *փայլ-ած-ու* ‚ein Stern; eigentl. der von sich Glanz hervorbringt', *փես-ած-ու* oder *փեսայ-ած-ու* ‚den Bräutigam führend'.

առ-ու in *ակն-առ-ու* ‚parteiisch; eigentl. der Rücksicht Nehmende' zu *առնում* ‚nehme': gr. *ἄρνυμαι*. Aehnlich sind die nachfolgenden Komposita gebildet: *ան-ակն-առ-ու*, *արեան-առ-ու* ‚Blutsverwandt', *արեան-առ-ու մերձաւորութիւն* ‚Blutverwandschaft'; statt *արեան-առ-ու* ist auch *առ-ու արեան* oder *արեան առ-ու* belegt; *արծաթ-առ-ու* *աւանդ-առ-ու* ‚Pfandnehmer', *աւար-առ-ու* ‚Beutenehmer, Plünderer', *բարձ-առ-ու* ‚der eine Ehre oder Herrschaft übernimmt', *բեռն-առ-ու* ‚der Last Nehmende', *գաղտ-առ-ու* ‚der etwas heimlich nimmt', *դժուար-առ-ու* ‚unannehmbar', *դիւր-առ-ու* 'leicht annehmbar', *երախտ-առ-ու*, *թագ-առ-ու* ‚der die Krone nimmt', *խորնարտ-առ-ու*, *կաշառ-առ-ու* ‚der sich bestechen lässt', *կռակ-առ-ու*, *համար-առ-ու*, *հարկ-առ-ու* ‚Steuerbeamter', *հրաման-առ-ու*, *մարդ-առ-ու*, *մտ-առ-ու* ‚begabt, d. h. der alles mit Gedanken auffasst', *նախանձ-առ-ու*, *չնչ-առ-ու*, *պար-առ-ու* ‚der Umfassende', *պարտ-առ-ու*, *սպաս-առ-ու*, *վաշխ-առ-ու* ‚Wucherer', *վրէժ-առ-ու* ‚der Rache nehmende', *քաղաք-առ-ու* ‚Stadteroberer'.

արկ-ու in *ահ-արկ-ու*, ‚furchtbar, schreckend' zu *արկ-ան-եմ* ‚werfe, schleudere, lege, führe, schiebe etc'. Dasselbe erscheint als zweites Glied in folgenden Wörtern: *աղերս-արկ-ու* ‚Flehen oder Bittruf einlassend', *բանս-արկ-ու* ‚der über jemanden Gerede führt', *գուժ-արկ-ու* ‚der etwas Trauriges, Nachteiliges verkündet', *ժանգ-արկ-ու*, *եղեմն-արկ-ու* *ընդ-ունչս-արկ-ու*, *լուս-արկ-ու* ‚der Licht von sich ausbreitet', *խնկ-արկ-ու*, *խուզ-արկ-ու* ‚der eine Untersuchung ausführt', *ձայն-արկ-ու*, *յուղ-արկ-ու*, *սահման-արկ-ու*, *սաղարթ-արկ-ու*, *սանձ-արկ-ու*, *սերման-արկ-ու*, *վայր-արկ-ու*, *վեր-արկ-ու* ‚Ueberzieher', ‚was über etwas gelegt wird, was man um sich herum wirft'.

արբ-ու in *ան-գինե-րբ-ու* aus *ան-գինի-արբ-ու*, woraus erst *անգինեարբ-ու* dann *ան-գինե-րբ-ու* (ähnlich *բարե-կամ* aus *բարի-ա-կամ*, woraus *բարեակամ* dann *բարեկամ*) ‚der keinen Wein trinkt' zu *արբենամ* ‚berausche mich': aor. *արբ-ի* ‚ich trank', gr. *ῥοφέω*, lat.

sorbeo etc. արբ-ու erscheint noch in folgenden Zusammensetzungen: արեան-արբ-ու ‚der Bluttrinkende d. h. wild, feindlich, verletzend‘. գին-արբ-ու oder գինեբբ-ու (s. o. ան-գինեբբ-ու) aus գինի-արբ-ու ‚der Wein trinkt, der durch Wein berauschte‘. Im Plural գին-արբ-ու-ք oder գինեբբ-ու-ք heisst es ‚Weintrinken‘ ‚Trinkgelage‘, կաթն-արբ-ու ‚der Milchtrinkende d. h. Kind, jung, in der Lage des Saugenden‘, վտակ-արբ-ու ‚was mit Kanälen begossen wird‘.

ան-արգ-ու ‚der Verschmähende‘ zu ան-արգ-ել ‚verachten‘ im Gegensatz zu յ-արգ-ել ‚achten‘, ai. अर्हयति ‚jemandem Ehre erweisen‘. Hierher gehören noch թագ-ա-ւոր-ան-արգ-ու ‚der den König verunehrt‘, հայր-ան-արգ-ու ‚der den Vater Verachtende‘.

աւել-ու-ք ‚Kehricht‘ zu աւելում ‚ich kehre‘.

այց-ել-ու ‚der Besuchende, der sich jemandes annimmt‘ etc. zu այց-ել-եմ; es ist ein Compositum aus այց zu ahd. *eisca*, *eiscōn*, ai. इच्छति etc. und aus der Verbalwurzel ել zu ել-ան-եմ, aor. ել-ի.

անկ-ու oder անգու in սարդ-անկ-ու ‚von den Spinnen gewebt‘ zu անկ-ան-եմ od. անգ-ան-եմ ‚ich webe, ich flechte, ich verfertige‘, aor. անկ-ի, ai. सज्, सजति, caus. सज्जयति ‚hängen, haften, anheften‘, व्यतिषक्त ‚verflochten‘, aksl. *sęgą* ‚berühre‘, lit. *segù* ‚hafte‘ (vgl. über die letzten Etymologieen Uhlenbeck, Etym. Wörterb. d. altindische Sprache S. 325).

բար-ու in բռն-ա-բար-ու ‚der etwas in seine Gewalt bringt‘ zu բռն-ա-բարեմ: Ein selbständiges Verbum *բարեմ existiert im Armenischen nicht; es kommt nur in der angeführten Zusammensetzung vor und ist vermutlich ganz von բար-ք zu trennen und vielmehr als eine Nebenform zu բերեմ ‚bringe‘, ai. भरामि, gr. φέρω zu betrachten. Das ursprachliche *e* kann im Armenischen auch zu ա werden, wie in տասն zu ai. दश, gr. δέκα etc.

բարձ-ու in հոգե-բարձ-ու ‚Seelsorger‘ und հոգ-ա-բարձ-ու ‚Sorgeträger‘ zu բառն-ա-մ: Aor. բարձ-ի (s. oben S. 56).

գիտ-ու in չ-գիտ-ու ‚unwissend, dumm, keine Kenntnisse habend‘ zu գիտեմ: aor. 3 p. գիտաց ‚wissen, kennen‘ zu ai. विद्, वेद etc.

գործ-ու in չ-գործ-ու ‚unthätig, unwirksam‘ zu գործ-ել oder zu գործ; es ist schwer zu entscheiden, ob hier -*u̯o*- oder *u̯es*-Suffix vorliegt.

երգ-ու in օրհն-երգ-ու ‚der lobpreist, Hymnensänger‘ zu երգ-ե-լ ‚singen‘ aus երգ ‚Lied, Sang, Hymne‘, ai. अर्क.

ըմպ-ու in գին-ըմպ-ու aus գինի-ըմպ-ու ‚Weintrinker‘, ‚der durch den Wein berauscht wird‘, ջր-ըմպ-ու ‚Wassertrinker‘ zu ըմպել neben ըմբել ‚trinken‘. Die Etymologie dieses Wortes ist noch nicht mit

Sicherheit bestimmt worden. Die bisherige Zusammenstellung mit ai. **पा**, gr. *πίνω*, äol. *πώνω* halte ich mit Hübschmann (Arm. Gram. S. 447) für verfehlt, da mancherlei lautgesetzliche Schwierigkeiten im Wege stehen. Die Annahme von Meillet, der es aus einer urarmenischen Form *ընդ-հիպեմ* herleitet, um die Zusammenstellung mit ai. **पिबामि** zu rechtfertigen, scheint mir wenig einleuchtend zu sein, da *ըմպեմ* ein Denominativum zu *ումպ* ‚Trunk, Schluck, Trinken‘ sein muss. Ist *ըմպեմ* von *ումպ* abgeleitet, so ist darin nicht das Verbalpraefix *ընդ* zu suchen, dessen Herkunft zudem noch nicht sicher ermittelt worden ist. *ումպ* stelle ich mit griech. *ὄμπη* neben *ὄμπνη* ‚Nahrung‘ zusammen, das sowohl lautlich als begrifflich keine Schwierigkeiten macht. Sonst hat man *ὄμπνη* mit ai. **अपस्**, **आपस्** ‚Besitz, Reichtum‘, lat. *ops*, *opes*, ahd. *uobo* etc. verglichen, was nicht genügend begründet ist.

լեզ-ու ‚Zunge‘ hat Hübschmann mit lit. *lëžùvis*, zusammengestellt. Wegen des Wurzelvokals, der im Armenischen nur auf idg. *e* zurückgeführt werden kann, scheint mir die Vergleichung bedenklich zu sein. Vor allem ist es klar, dass das arm. *լեզ-ու* nicht mit ai. **जिह्वा**, av. 𐬵𐬌𐬰𐬎𐬎𐬀 einerseits und mit lat. *lingua* (sab. *dingua*), got. *tuggō* etc. andererseits zu thun hat. *լեզ-ու* ist als eine primäre Ableitung aus Verbalwurzel *լիզ-* mittelst *ու*-Suffixes gebildet aufzufassen. Die Wurzel *լիզ-* liegt in *լիզ-ել* ‚lecken‘ vor, geht auf indg. *liĝh-* zurück und ist verwandt mit gr. *λείχω*: ai. **रिह्** **रेढि** got. *bilaigōn*, aksl. **лизати** (vgl. Brugmann Grundriss I, S. 202, 207. Hübschm. Arm. Gram. S. 452). Die einzelnen Formen dieser Wörter gehen regelrecht auf die Stufe **leịĝh* zurück, die arm. Form *լիզ-ել* dagegen entspricht der schwundstufigen Wurzel *liĝh-*; dieselbe Wurzel in starker Stufe liegt in einem Kompositum als zweites Glied vor, nämlich in *յար-ա-լէզ* neben *ար-ա-լէզ* und *առ-լեզ* ‚die immer Leckenden‘, heidnische Götter oder Geister, die durch das Lecken die Wunden heilen. In diesen Zusammensetzungen tritt das zweite Glied bald als *լէզ* bald als *լեզ* auf. Die Form mit *է* ist für die ursprünglichere zu halten und steht dem gemäss parallel mit der arm. Wurzel *գիտ-* und *գէտ-* in *գիտ-ել*, *ամեն-ա-գէտ* ai. **विद्**, **वेद्**. Also arm. *լիզ* und *լէզ* entsprechen dem idg. *liĝh-* und *leiĝh* und verhalten sich zu einander wie die schwache zur starken Stufe.

Nun fragt sich, wie verhält sich *լեզ-ու* zu den Wurzeln *լիզ* und *լէզ* = idg. *liĝh-* und *leiĝh*..? Das indg. i bleibt im Armenischen *ի*, das in nicht letzter Silbe ausfallen muss und das idg. *eị* wird zu *է* und das *է* muss nach Hübschmann in nicht letzter Silbe zu *ի* werden.

Dieses Gesetz wird ja doch mehrfach durchbrochen, indem in unzweifelhaften Fällen das է nicht mit ի, sondern mit ե wechselt. Es ist daher anzunehmen, dass man schon vor dem 5. Jh. zwischen interconsonantischem է und ե keinen Unterschied in der Aussprache gemacht hat. So erklärt sich դեւ statt դէւ, av. 𐬛𐬀𐬉𐬎𐬎𐬀; եղէգն, gen. եղեգան statt եղիգան u. s. w. Ist diese Annahme richtig, so ist լեզ-ու aus der Wurzel լէզ = *leiĝh* zu erklären und muss dem gemäss ursprünglich ‚Lecker‘ bedeuten.

Etschmiadsin.

ՄԻ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՓԱՒՍՏՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ։

ՍՏ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՑ.

Փաւստոս Բուզանդի անունը կրող պատմութիւնը դեռ շատ քննելի կէտեր է պարունակում, որոնց լուծումն սպասում է ապագայ ուսումնասիրութիւններից։ Այս կէտերից մէկն է և այն թէ այդ պատմութիւնը սկզբից թերի՞ է թէ ամբողջ. արդեօք նրա սկզբում եղե՞լ են Առաջին և Երկրորդ դպրութիւններ, նոյն հեղինակի գործ, նրա պատմութեան առաջին և երկրորդ մասերը, որոնք ներկայումս կորած են, թէ՞ այս պատմութիւնն անթերի է հասել մեր ձեռքը, իսկ նրա վերնագիրները — «Գ-Դ-Ե-Զ դպրութիւն» — արդիւնք են որևէ խմբագրական ձեռնմխութեան։

Այս հարցի առիթով յայտնուած կարծիքներն ընդհանրապէս հակուած են դէպի առաջին ենթադրութիւնը[1], այսինքն թէ Փաւստոսի պատմութեան սկզբում՝ եղել են Ա. և Բ. դպրութիւններ, որոնք ներկայումս կորած են, և պրոֆ. Մառ տրամադիր է այս կորած դպրութիւններից առաջինը ճանաչելու Սեբէոսի պատմութեան սկզբում գտնուող Ա. դպրութեան մէջ։

Կարծում ենք, այս հարցը լուծելու բաւական պէտք է նպաստէ մի ցուցում մեր հին հեղինակներից մէկի, Ղազար Փարպեցու մէջ, որ մինչև այսօր ի նկատ չէ առնուած բանասէրներից։

Ղ. Փարպեցին (գլ. ժե) պատմելով Արշակունեաց թագաւորութեան բարձումը՝ նկատում է, որ սրանով կատարուեց Ներսէս մեծի անէծքը, որով անիծել էր Արշակին նրա անօրէն գործի (Գնէլի սպանութեան) պատճառով, և շարունակում է. «չկարացեալ հանդուրժել այնպիսի անօրէն գործոց սուրբ այրն Աստուծոյ Ներսէս՝ վայրագնեալ սրտիւ, ըստ

---

[1]) Վերջին քննութիւններն այս մասին տ. Ն. Ա. «Փաւստոս Բուզանդ», Վիեննայ, 1890. Н. Марръ, «Анонимъ», Визант. Временникъ, 1894, II. եր. 295—302.

գրեցելոց ի պատմութեան երկրորդումն, ծառին Հնգետասաներորդի, ասաց, թէ փոխանակ զի յաճախեցեր ի չարիս . . . . արդ եղեցիս դու Հեղեալ յերկիր իբրև զջուր լուալեաց, և ի լարել աղեղան սորա տկարասջիր։ Նոյն կործանումն, որ բերանով մարգարէին ասացաւ՝ Հասցէ ի վերայ ձեր. ըմպել ազգիդ Արշակունեաց զյետին բաժակն. արբջիք, արբեսջիք և կործանեսջիք, և այլ մի՛ Հաստատեսջիք» են։

Ներսէս մեծի այս անէծքը փարպեցին առել է դրաւոր աղբիւրից («ըստ գրեցելոց»), յատկապէս փաւստոսի պատմութիւնից, որի գոյութեան և բովանդակութեան ինքը ծանօթ է, ինչպէս վկայում է իւր պատմութեան առաջաբանում։ Համոզուելու Համար՝ բաւական է Համեմատել այս Հատուածը փաւստոսի Հետ, որ ունի այսպէս. (դպր. Դ, գլ. ԺԵ). «Վասն այնորիկ անարգ լիջիր դու իբրև զջուր Հեղեալ, և ի լարել աղեղան սորա՛ տկարասջիր։ Նոյն կործանումն՝ որ բերանով մարգարէին ածի (?) ի վերայ ձեր, ըմպել ազգիդ Արշակունեաց զյետին բաժակն. արբեսջիք[2]) և կործանեսջիք, և այլ ևս մի՛ կանգնեսջիք» են.։

Փարպեցին որոշակի նշանակում է տեղը՝ որտեղից առել է այդ Հատուածը. — «ի պատմութեան երկրորդումն, ճառին Հնգետասանեորդի»։ Իսկ փաւստոսի մէջ այս անէծքը գտնւում է չորրորդ դպրութեան տասնեՀինգերորդ գլխում. ուրեմն փարպեցու ձեռքումն եղած փաւստոսի Բ. պատմութիւն ճառ ժե՛ Համապատասխանում է մեր ունեցած փաւստոսի դ. դպրութեան գլ. ժե-ին։ Սրանից անՀրաժեշտաբար Հետևում է, որ փարպեցու ունեցած փաւստոսի Ա. պատմութիւնը Համապատասխանում էր մեր ունեցած փաւստոսի գ. դպրութեան, այսինքն թէ Հինգերորդ դարի վերջերին, փաւստոսի պատմութեան գրուելուց քիչ ժամանակ յետոյ, այդ պատմութիւնն սկսւում էր նոյն Գ. դպրութեամբ, որով սկսւում է մեր այժմ ունեցած փաւստոսը, բայց նա կոչւում էր ոչ թէ գ. դպրութիւն, այլ առաջին պատմութիւն։ Ուրեմն փաւստոսի պատմութիւնը սկզբից թերի չ՚ունի, այլ ամբողջ է Հասել մեր ձեռքը (գոնէ այսպէս է եղել Ե. դարի վերջերում).

Տարակոյս կարող է ծագեցնել փարպեցու «ի պատմութեան երկրորդումն» խօսքը, որ կարող է Հասկացուել նաև փաւստոսի ամբողջ պատմութեան վերաբերմամբ, քանի որ փարպեցին իւր առաջաբանում երկու անգամ փաւստոսի պատմութիւնը կոչում է «երկրորդ գիրք»։ Այս կեր-

[2]) Մեսրովբ երեցի Համառօտութեան մէջ (Սոփերք, Զ. եր. 48) գրուած է «արբջիք և արբեսջիք», ինչպէս պաՀած ունի և փարպեցին, որի պաՀած միւս ընթերցուածքն ևս «Հասցէ ի վերայ ձեր» ընտրելագոյն է քան բնագրի աղաւաղուած «ածի ի վերայ ձեր»։

պով հասկանալու դէպքում՝ Փարպեցու վերոյիշեալ ցուցումը պէտք է նշանակէր. «ինչպէս որ գրած է Փաւստոսի պատմութեան մէջ (=«ի պատմութեան երկրորդումն»), տասնեհինգերորդ գլխում»։ Բայց պարզ է որ սխալ կլինէր այսպէս հասկանալ. որովհետև այս դէպքում, երբ որոշուած չէր լինի պատմութեան դպրութիւնը կամ մասը՝ մենք այդ 15-րդ գլուխը պէտք է փնտռէինք՝ գրքի սկզբից սկսելով, թէկուզ Գ. դպրութեան, թէկուզ ենթադրուած Ա. դպրութեան մէջ. սակայն այս տեղերում՝ այդ անէծքը չկայ և չէր էլ կարող լինել, քանի որ նա գտնւում՝ է իւր բնական տեղում, դ. դպրութեան 15-րդ գլխում։ Աւրեմն մնում է «երկրորդ պատմութիւն»-ը հասկանալ առաջին մտքով, այսինքն՝ իբրև երկրորդ դպրութիւն։ Փարպեցու գործ ածած «պատմութիւն» բառը, փոխանակ մեր ունեցած «դպրութեան», լաւ յարմարում է Փաւստոսի գրքի բուն վերնագրին, որ է «Բուզանդարան պատմութիւնք», որով կարծես որոշւում են մի քանի պատմութիւններ նրա գրքում։

Եթէ ճիշտ է վերոյիշեալ եզրակացութիւնը, ապա նրանից հետևում է, որ Փաւստոսի պատմութեան բուն հեղինակին չեն պատկանում՝ ոչ «խոստաբանութիւն նախագիտելի» առաջաբանը, որտեղ յիշւում է «երրորդ դպրութիւնը», և ոչ այն խմբագրական աշխատութիւնները, որոնք յիշուած են այդ խոստաբանութեան մէջ։ Արանից էլ ծագում է այս ծանրակշիռ հետևութիւնը, թէ Փաւստոսի պատմութեան նախնական բնագիրը, հինգերորդ դարից ուշ, ենթարկուել է փոփոխութիւնների մի անծանօթ խմբագրողի ձեռքով։

Տփղիս։

Geschichte des Apostels Thaddaeus und der Jungfrau Sanducht[1]).

Aus dem Altarmenischen übersetzt von Canonic. hon. Pfarrer **Joh. Michael Schmid.**

Der heilige Thaddaeus[2]) empfing den heiligen Geist mit den anderen Aposteln im Cönacülum. Bei der Auslosung der Länder an die heiligen Apostel traf den Thaddäus das Los, hinzugehen zur Predigt des armenischen Volkes.

Petrus, der Fels des Glaubens, welcher das Haupt der Apostel war, gab dem Thaddäus die gottgestählte Lanze als eine Waffe zur Hilfe und Unterstützung zur Predigt des Apostels. Nach Empfang der gottgestählten Lanze begab er sich in die Stadt Urha[3]) zu Abgar, dem Könige von Armenien und Syrien, gemäss der Verheissung Christi an p. 60
Abgar, ihm einen von seinen Jüngern als erfahrenen Arzt zu senden[4]).

Als der Apostel bei Abgar eintrat, sah der König ein fürchterliches Lichtzeichen über dem Angesichte des Thaddäus und eine goldene Krone auf seinem Haupte, und er küsste die Erde vor Thaddäus[5]); der

[1]) Aus dem „Martyrologium und Auffindung der Reliquien des heiligen Apostels Thaddäus und der Jungfrau Sanducht." Armenische Tractate VIII. Venedig 1853. pgg. 59 bis 75. Die Seitenzahl des armenischen Textes ist am Rande angegeben. Die Diktion dieser interessanten apokryphen Schrift zeigt das Gepräge ältester Herkunft und stammt wohl als eine Uebersetzung eines unbekannten älteren syrischen Textes aus dem „goldenen" Zeitalter der armenischen Litteratur (5. Jahrh.). Der Inhalt versetzt in die ersten Zeiten des Urchristentums in Armenien.

[2]) Die armenische Tradition bezeichnet den Thaddäus, einen von den 72 Jüngern des Herrn, als den „Apostel" Armeniens (neben Bartholomäus). Nach Eusebius war es der Apostel Thomas, der den Thaddäus an den König Abgar nach Edessa sandte, ebenso nach Moses von Chorên (Vened. 1827. p. 231.), welcher über das Wirken des Thaddäus, über seinen Tod und über das Martyrium der Sanducht nur kurz berichtet und sich dabei mehrfach auf schon frühere Berichte anderer beruft (l. c. p. 241 ff.).

[3]) Edessa.

[4]) Brief des Heilands an Abgar bei Moses von Chorên (Vened. 1827. p. 230).

[5]) „Die Erde küssen" ist ein Zeichen der tiefsten Verehrung und der Anbetung im Oriente, weshalb es auch mit „anbeten" übersetzt wird. Die armenische Diktion

heilige Thaddäus aber trat hinzu und legte dem Könige die Hände auf und heilte ihn dadurch von den bösen Aussatzgeschwüren. Er predigte ihm das Wort des Lebens und erleuchtete die ganze Stadt Edessa durch das heilige Taufbad und erbaute Kirchen und setzte Priester und Diakonen ein.

Er weihte ihnen zum Bischof den Seidenarbeiter Adde[6]), einen von seinen Schülern; er selbst aber begab sich mit einem Briefe des Abgar auf Befehl des Erlösers und mit der Waffe der Lanze in das Land Oberarmenien zu dem Könige Sanatruk, dem Neffen des gläubig p. 61 gewordenen Königs Abgar. Er traf ihn an in der Provinz Artas in der Stadt Schavarschan und predigte dort das Wort des Lebens und wirkte die grössten Wunder, wodurch viele an den Herrn glaubten und sich taufen liessen.

Es kam auch die Tochter des Königs Sanatruk, mit Namen Sanducht, schön von Angesicht und von jugendlichem Alter; sie kam in der Nacht zu Thaddäus und hörte von ihm die Predigt des Evangeliums und glaubte an Christus und liess sich taufen; und es erschien ein Zeichen vom Himmel über der heiligen Jungfrau, und viele, welche es sahen, glaubten an Christus.

Der König hörte es und befahl, die gläubig Gewordenen mit dem Schwerte zu töten; während sie aber den heiligen Apostel töten wollten, entstand eine plötzliche Erschütterung, und ein glänzendes Licht leuchtete von dort auf. Darüber erschraken die Ungläubigen und flohen davon und vermochten nicht, die Hände an den heiligen Apostel anzulegen; diesem aber erschien der Herr Christus und sprach zu ihm: „Habe p. 62 Mut, Thaddäus! und bleibe fest, denn ich bin mit dir, und habe Geduld, denn viele Bedrängnisse werden über dich kommen, und sie nehmen deine Predigt nicht an; denjenigen aber, welche um meines Namens willen gestorben sind, werde ich einen Platz geben im Hause meines Vaters.“ Thaddäus sprach zum Herrn: „Mein Herr! auch ich möchte

---

ist im Deutschen möglichst wörtlich wiedergegeben, um ein Beispiel dafür zu sein, wie genau das Armenische im Deutschen sich abspiegelt.

[6]) Addê wird auch von Moses von Chorên (l. c. p. 241) als Schüler des Thaddäus bezeichnet. Er war von Thaddäus getauft worden, von ihm zum Bischof geweiht und für Edessa und den König Abgar aufgestellt worden (l. c. p. 233). Nach Abgars Tode wurde sein Sohn Ananun König von Syrien, sein Schwestersohn Sanatruk aber König von Armenien. Ananun schickte nach dem Tode seines Vaters zu Addê, dass er ihm einen seidenen Kopfschmuck mit Goldwirkung anfertige, wie er früher seinem Vater zu machen pflegte. Da er sich dessen weigerte, weil Ananun nicht Christum bekannte, wurde er auf dessen Befehl durch Abhauen der beiden Beine getötet (Moses Choren. l. c. p. 242).

bald zum Lichte deiner Gottheit gelangen". Der Herr sprach: „Freue dich und frohlocke; denn dein Wunsch und Wille wird erfüllt werden", und nach diesen Worten erhob sich der Herr zum Himmel. Als sich die Lichtstrahlen allmählich zerstreuten, blickten sie auf und sahen den Apostel betend; und die Soldaten warfen sich zitternd dem Apostel zu Füssen und sagten: „Wir glauben an deinen Gott, den du predigst", und sie umklammerten die Füsse des Heiligen; dieser aber nahm sie und taufte sie. Darauf aber kamen andere Soldaten und ergriffen den Apostel und setzten ihn in das Gefängnis, mit ihm auch die Sanducht und einige andere von den gläubig Gewordenen.

Der König Sanatruk wurde bedenklich, da er sah, dass von Tag p. 63
zu Tag zunehmend die an Christus gläubig Gewordenen sich mehrten, und er beriet sich wegen der wunderschönen Jungfrau Sanducht; töten wollte er sie nicht, aus Mitleid und väterlichem Erbarmen, denn er liebte sie gar sehr, und da er dessen gedachte, weinte er bitterlich. Darauf sandte er einen Mann in das Gefängnis; als dieser hinkam, fand er die Thüren des Gefängnisses offen, und als er eintrat, fand er das Gefängnis voll von Licht und den heiligen Apostel, wie er allen Eingekerkerten Christum predigte. Bei diesem Anblicke überfiel ihn eine Furcht, und er fiel zur Erde und wurde von unsichtbaren Qualen geplagt; aber der heilige Apostel legte ihm die Hände auf, richtete ihn auf und bestärkte ihn, und der Hauptmann glaubte an Christus und seine ganze Umgebung; denn er war der zweite im Königreiche Armenien. Als es der König hörte, erzürnte er und befahl, die gläubig Gewordenen zu töten; aber der heilige Apostel befahl der heiligen Sanducht, die Getöteten zu um- p. 64
hüllen und zu begraben. Die heilige Sanducht liess nun Linnentücher herbeischaffen und ging mit den Gläubigen, um die seligen Märtyrer zu begraben; dann kehrte sie in das Gefängnis zurück zu dem heiligen Apostel und bat ihn, dass er bete um ihre Ankunft zu den Seligen und um würdig zu werden der Kronen der Heiligen.

Der heilige Apostel sprach zu Sanducht: „Selig bist du, heilige Jungfrau! du Braut der himmlischen Fürsten; habe ein wenig Geduld und du siehst Christum!" Während er noch das Wort des Lebens redete, siehe! da kamen Soldaten vom Könige und banden den heiligen Apostel und seine Genossen mit Fesseln, aber die heilige Sanducht fesselten sie nicht. Als sie nun vor den König gebracht wurden, rief er die heilige Sanducht zu sich und sagte: „Komme her zu mir, meine schöne Tochter Sanducht." Sie aber blickte nicht mit dem Auge auf ihn. Der König sagte: „Hast du dich von mir losgesagt, o Tochter! und hast du p. 65
diesen Bethörer geliebt? Ich habe bei den Göttern geschworen, dass

ich ihn und dich eines elenden Todes töten werde". Die heilige San-
ducht antwortete und sprach: „Den du Bethörer nennst, dieser hat mich
von der Thorheit zum Lichte der Gotteserkenntnis gebracht und hat
mir meinen Herrn Jesum Christum, den Schöpfer des Himmels gezeigt,
und ich eile zu meinem Vater Christus, welcher der Herr der Herren
ist und der König der Könige, und er ist das Licht aller Geschöpfe".
Der König sprach: „Wer ist der, den du Gott und Schöpfer nennst?"
Die heilige Sanducht sagte: „Gott ist der, welcher aus nichts den
Himmel und die Erde gemacht und erschaffen hat; ihr aber mit eueren
finsteren Gedanken verehrt die Götter, welche nicht sehen und nicht
hören, nicht reden und nicht riechen, nicht gehen und nicht fühlen, in
welchen die Dämonen wohnen und welche eueren finsteren Gedanken
verderben, und welche euch zu Söhnen der Hölle machen, wo unauf-
p. 66 hörliches Weinen der Augen und Zähneknirschen ist."

Da erzürnte der König und gab Befehl, die Hände auf den Rücken
zu binden und sie so sehr zu schlagen, dass sie Christum verleugne.
Die Schergen traten hinzu und banden die heilige Sanducht und wollten
sie stossen und schlagen. Aber der heilige Apostel, zu Thränen ge-
rührt, sagte: „Mein Herr Jesus Christus, blicke auf deine Magd und
stärke sie zum Widerstande gegen die Versuchungen des Bösen und
mache den Widersacher der Wahrheit zu Schanden".

Während sie nun die heilige Sanducht misshandelten, entstand
plötzlich eine Bewegung am Himmel und eine furchtbare Stimme, welche
sagte: „Bleibe stark, Tochter! bleibe fest und fürchte dich nicht; denn
ich bin mit dir", und alsogleich lösten sich ihre Fesseln und die Schergen
wurden geblendet von dem Glanze des Lichtes, welches rings um die
Jungfrau erstrahlte, und Furcht überfiel alle mitsamt dem Könige; die
p. 67 heilige Sanducht aber eilte schnell hinaus und kam zu dem heiligen
Apostel Thaddäus, umfasste seine Füsse und sagte: „Siehe! der Herr
Jesus Christus kam mir zu Hilfe und machte den Satan und seine Ge-
sellen zu Schanden". Der heilige Thaddäus aber dankte Gott und er-
mutigte die heilige Sanducht.

Nunmehr langte ein Fürst an auf Befehl des Königs und warf sich unter Thränen dem Apostel zu Füssen und sagte: „Der König hat mich zu dir gesendet und sagt: „Ich habe wider dich und deinen Gott gesündigt; vergieb uns und bete für uns, auf dass uns das Wüten seines Zornes verlasse; denn wir gehen sonst zu Grunde; aber wir wollen thun, was du willst". Als der heilige Apostel dieses hörte, flehte er unter Thränen zu Gott, und allsogleich hörte die Bewegung auf und Stille trat ein und seine Fesseln lösten sich und es schwieg die schreckliche

Stimme des Donners. Da glaubte der Fürst mit seinem ganzen Hause p. 68
und liess sich taufen; sein Name wurde Samuel genannt, und keiner war ihm gleich im Königreiche Armenien.

Aber der König, vom Bösen angetrieben, befahl, ihn an den Füssen zu schlagen, und so starb er und mit ihm noch sieben Personen von den Schülern des Heiligen. Es erschien ein Lichtzeichen über ihnen und grosse Furcht überfiel die Übelthäter. Aber die heilige Sanducht kam in der Nacht mit Genossen herbei und erhob ihre Leiber und bedeckte ihre Leiber mit reinen Linnen und begrub sie in einem kleinen Thale. Die heilige Sanducht tröstete alle gläubig gewordenen mit dem Worte und speiste sie mit Brot und bekleidete sie mit Gewand und wirkte viele Zeichen und Wunder im Namen Jesu Christi. Gleich darauf glaubte ein Weib mit Namen Sarmanaducht an Christus durch
die Predigt der heiligen Sanducht und liess sich taufen mit ihrem ganzen p. 69
Hause, zusammen zweihundert Seelen. Als es der König hörte, gab er Befehl, die Sarmanaducht allein zu töten, und viele glaubten bei dem Tode der Sarmanaducht an Christus wegen des Erstrahlens eines glänzenden Lichtes, welches über Sarmanaducht herabkam.

Als es der König hörte, ergrimmte er über Sanducht und befahl, sie zu töten; denn, sagte er, sie bethört alle, und sie gingen hin und ergriffen sie und führten sie zum Orte der Hinrichtung. Ein Scherge nahm das Schwert, um die Sanducht zu töten, er traf aber den Schergenmeister und tötete ihn. Die Ungläubigen wurden nun noch mehr vom Bösen angetrieben und drangen auf die heilige Jungfrau Sanducht ein und schlugen und töteten einander; aber die heilige Sanducht stand in ihrer Mitte und betete: „Herr Jesus! nimm mich auf", und einer von den Soldaten stiess das Schwert in das Herz der Jungfrau Sanducht und sogleich übergab sie Gott ihren Geist. Da verbreitete sich ein lieblicher Geruch und es erstrahlte ein Licht vom Himmel wie ein
Feuerstrahl und blieb über dem Leibe der Sanducht drei Tage und drei p. 70
Nächte. Deshalb glaubten an jenem Tage an Christus zweitausend Personen mit Mann und Weib und sie entfernten sich nicht von der Stelle. Da kam der heilige Thaddäus und taufte alle in derselben Nacht und er nahm den Leib der heiligen Jungfrau und er legte ihn auf denselben Platz, und ein Licht machte das Grab offenbar. Nachdem der heilige Apostel gebetet hatte, begab er sich zu seinen Schülern und tröstete sie; auf einmal aber kamen zwei Fürsten und eine grosse Schar mit ihnen und ergriffen den Thaddäus und führten ihn vor den König. Da der König aufblickte, sah er ihn lichtumflossen und sehr fürchterlich anzusehen und er konnte nicht mit Heftigkeit zu ihm reden, sondern

nur sanft sagte er ihm: „Warum hast du den Sinn meiner wunderschönen
p. 71 Tochter Sanducht geraubt?“ Thaddäus sagte: „Ja! ich habe deine Tochter entzogen den finsteren Werken und dem schlechten Götzendienste und habe sie für Christus gewonnen durch die Geburt des heiligen Bades, du aber hast sie im Glauben, sie zu töten, vom Tode zum Leben versetzt.“

Hierüber erzürnte der König und liess den heiligen Apostel den menschenfressenden wilden Tieren vorwerfen, und als die Löwen kamen, legten sie sich dem Heiligen zu Füssen. Als die Ungerechten dieses sahen, zündeten sie einen Feuerofen an und entflammten ihn sehr und warfen den heiligen Apostel in Fesseln hinein, dieser aber betete und sagte: „Mein Herr Jesus! komme mir zu Hilfe.“ Da erhob sich ein heftiger Wind voll von wolkigem Nebel und wütete gegen das Feuer und warf die Ungläubigen nieder, zugleich auch eine fürchterliche Donnerstimme heftig vom Himmel und tötete viele. Der König flüchtete aus dem Palaste und stand in heftigster Angst und Furcht, der heilige Apostel aber ging unversehrt aus dem Feuer hervor. An diesem Tage
p. 72 glaubten vierhundertdreiundvierzig Personen, welche riefen und sagten: „Gross ist der Gott der Christen!“ Der heilige Apostel taufte sie in derselben Stunde und betete also über sie: „Herr Jesu und mein Gott! verlasse nicht deine Schar, sondern bestärke sie in der Liebe deiner Heiligkeit, mich aber nimm auf zu einem lieblichen Wohlgeruche“, und so segnete er die gläubig Gewordenen und vertraute sie Christo an und sagte zu ihnen: „Erhebet euch, kommet auf den erhöhten Ort und sehet mein Ende! Ich habe euch als Vorsteher den Sakaria, einen Liebhaber Christi, gegeben; denn mir ist er ein Genosse und euch ein Diener im Herrn.“ Von ihm gesegnet gingen sie hinaus auf den erhöhten Platz auf die Spitze eines emporragenden Hügels. Der heilige Apostel blieb dort stehen und betete; siehe! da kamen Fürsten mit einer grossen Schar auf Befehl des Königs und nahmen den heiligen Apostel und
p. 73 führten ihn aus dem kleinen Thal auf einen erhöhten Platz in eine Höhle. Ein Scherge nahm das Schwert, um den Apostel zu töten, er traf aber seinen Bruder Sementos und tötete diesen, welcher Minister über alle Wege und ein Vertrauter am königlichen Hofe war; er war sehr mildherzig und ein Freund der Armen, Fürsorger für die Fremden und Dürftigen. Als der heilige Apostel diesen guten Mann sterben sah, betrübte er sich sehr; denn er nahm sich der gläubig Gewordenen an und nahm die Fremden auf. Jetzt trat der Heilige nahe vor den Toten hin, blickte zum Himmel und sagte: „Vater meines Herrn Jesu Christi! blicke vom Himmel herab in deiner Heiligkeit und mache diesen Toten

lebendig, auf dass sie erkennen, dass du der Gott des All bist und der
Herr der Lebendigen und des Todes", und er nahm den Toten bei der
Hand und sagte: „Ich sage dir: stehe auf im Namen Jesu Christi",
p. 74 und sogleich erhob sich der Tote, warf sich dem Heiligen zu Füssen
und sagte: „Ich glaube an deinen Gott, den du predigst; denn er allein
ist Gott", und Thaddäus legte ihm die Hand auf und machte ihn gesund.
An diesem Tage glaubten an Christus fünfhundertundzwanzig Personen,
und der Vorsteher (Bischof) der gläubig Gewordenen war Sementos.

Thaddäus segnete sie und küsste sie und übergab Gott seine Seele,
indem er sagte: „Gehet hin in Frieden, und der Herr sei mit euch!"
Als der König dieses hörte, erzürnte er und nötigte die Schergen, den
Heiligen zu töten, und alsogleich verbreitete sich ein lieblicher Wohl-
geruch und ein glänzendes Licht ging darüber auf und es enstand ein
fürchterlicher Ton und ein starkes Erbeben, und der Felsen spaltete
sich und nahm den Leib des heiligen Apostels in sich auf und schloss
sich dann wieder, und die Ungläubigen wurden flüchtig vor dem Lichte,
die gläubig Gewordenen aber kamen herbei und sahen, dass der Leib
des heiligen Apostels verschlungen sei, und es glaubten an diesem Tage
p. 75 dreitausendvierhundert Personen, und ihre Vorsteher (Bischöfe) waren
Sakaria und Sementos. —

Die heilige Sanducht starb am 15. Dezember und nach acht Tagen enthaupteten sie den heiligen Apostel Thaddäus. In der Stunde der Hinrichtung sahen die gläubig Gewordenen die Seele des Apostels lichtglänzend zum Himmel sich erheben und meinten, dass er mit dem Leibe erhoben wurde, und einmütig riefen sie: „Unser heiliger Vater! gedenke unser bei Christus!" Hierauf begaben sie sich zum Orte der Hinrichtung und sahen das Blut und erkannten, dass der Leib vom Felsen verschlungen sei, die Seele aber zum Himmel sich erhoben habe, und staunend gaben sie Gott die Ehre. —

Frohnstetten (Bayern).

Lautlehre des Van-Dialekts.

Von **H. Adjarian.**

Vorbemerkung.

Die Stadt Van liegt am Ostufer des nach ihr benannten Sees; sie war die Hauptstadt der altarmenischen Provinz Vaspurakan, und hat zu allen Zeiten unter den Städten Armeniens eine bedeutende Rolle gespielt. In der vorarmenischen Periode war Van die königliche Residenzstadt der Chalder, zur Zeit der armenischen Herrschaft aber das Zentrum der Dynastie der Arcrunier. Am Anfange des zehnten Jahrhunderts (908) empörte Vaspurakan sich gegen das armenische Königreich und gründete eine selbständige Herrschaft, deren Hauptstadt wieder Van wurde. Dieses neue Königreich hat bis 1021 gedauert, als Senek'erim, der König von Vaspurakan, den Einfällen der Türken nicht standhalten konnte und mit der ganzen königlichen Eamilie und zahlreichem Volke (400,000 Fussvolk, 14,000 Reitern) nach Sebastia auswanderte. Darauf ist Van unter die Herrschaft mehrerer türkischer Völker und endlich des osmanischen Reiches gekommen, wo es das Zentrum des Van-Vilayets bildet.

Die Stadt Van mit ihrer Umgebung (60 Dörfer im Ganzen) hat 60,000 Einwohner, von denen 45,000 Armenier, 10,000 Türken und der Rest Syrer, Jezidis, Tscherkessen und Zigeuner sind.[1])

Diese 45,000 Armenier bedienen sich eines eigenen Dialekts, dessen Erforschung die Aufgabe dieser Arbeit ist.

* * *

Proben des Vandialektes sind in folgenden Arbeiten enthalten:

Արիստակէս Վ. Տ. Սարգսեան, Վանցի պանդուխտ, Konstantinopel, 1875. — Արիստակէս Վ. Տ. Սեդրակեան, Քնար Մշեցոց եւ Վանեցոց, Vagharschapat, 1874. -- Գէորգ Շէրենց, Վանայ Սազ. Ա. Tiflis, 1885; Բ. Tiflis, 1899. — Գարեգին Վ. Սրուանձտեանց. Գրոց-Բրոց, Kon-

s. Հայրենագիտութիւն, Խորէն Խրիմեան, Վան, 1884, I. p. 62 und II. p. 8.

stantinopel, 1874; Հնոց եւ նորոց, Konstantinopel, 1874; Մանանայ, Konstantinopel, 1876; Համով-Հոտով, Konstantinopel. —

Diese Schriften enthalten eine grosse Sammlung von vanischen Märchen, Anekdoten, Sprichwörtern, Volksliedern usw. Leider aber haben die Verfasser jener Werke — völlig unbekannt mit einer wissenschaftlichen Transskription — alles in altarmenischer Orthographie wiedergegeben, was die Arbeiten für die Dialektologie, soweit diese Lautlehre ist, ganz unbrauchbar macht. So bin ich denn gezwungen worden, meine Arbeit auf eigene Erfahrung zu gründen.

Für die phonetische Schreibung des Dialekts von Van bediene ich mich folgender Zeichen:

Vokale: *a, ä, î̯e, e, ə, i, o, û̯o, ö, ö̊, u, ü;*

Konsonanten: *b, g,* g^y, *d, z, t‘, ž, l, x, c, k,* k^y, *h,* h^y, *j, ġ, č, m, y, n, š̆, č̣, p, ǰ, ṙ, s, v, t, r, c̣, p‘, k‘,* $k‘^y$, *f.*

Die Bedeutung derselben wird sich aus folgenden Angaben zur Genüge ergeben:

a bezeichnet einen dem engl. *a* in *all* nahestehenden, etwas weniger gerundeten Vokal;

ä entspricht ziemlich genau dem engl. *a* in *man*;

î̯e, û̯o, bezeichnen steigende Diphthonge. Die zweiten Bestandteile — offenes *e* bzw. *o* — folgen schneller als bei *i̯e, u̯o* im Musch-Dialekte, vgl. Л. Мсерянцъ, Сровнительная Фонетика мушскаго діалекта въ связи съ фонетикой грабара Москв. 1897. I. XVII. XX.

ö̊ ist wie *öə*, aber möglichst schnell auszusprechen, wobei *ö* ein offenes *ö*, *ə* den im deutschen *Gabe* vorliegenden gemischten Laut bezeichnet.

Die *k, p, t, c, č* Laute sind ohne Aspiration, ganz weich, etwa wie tonlose *g, p, d, j, ǰ* auszusprechen.

g^y, k^y, $k‘^y$, h^y, sind palatalisierte *g, k, k‘, h*.

Hinsichtlich der übrigen Laute bin ich H. Hübschmann's Transkription gefolgt.

A. Die Vokallaute.

I. Die einfachen Vokale.

Ա.

Das aa. ա hat im Van-Dialekte folgende Veränderungen erfahren:

1. aa. ա = van. *a*:

aa. ականջ ‚Ohr‘ = van. *akanǰ*; ասեղն ‚Nadel‘ = *asî̯eġ*; արիւն ‚Blut‘

= *arun;* արծաթ ‚Silber' = *ařcat';* աղաչանք ‚Bitte' = *ağačänk'ʸ*; սպիտակ ‚weiss' = *sivtak;* հպարտ ‚stolz' = *xpařt;* հրեշտակ ‚Engel' = *xreštak, xrištak;* պարապ ‚leer' = *parap*; պատկեր ‚Bild' = *patkjeřkʸ*; հանդերձ ‚sich ankleiden' = *xaynjel*; պայծառ ‚hell, klar' = *pyocař;* սարկաւագ ‚Diakon' = *sarkavakʸ* usw. usw.

2. aa. ա = van. *ä*:

aa. ազատել ‚befreien' = van. *äzätjel*; աժան ‚billig' = *ežän*; ալիւր ‚Mehl' = *älür*; աղաչանք ‚Bitte' = *ağačänk'ʸ;* աղբիւր ‚Quelle' = *äxpür;* ամբար ‚Speicher' = *ämbär*; անագան ‚spät' = *änkʸän*; յաջողել ‚gelingen' = *äčyoğjel*; յառաջ ‚vor' = *äřäč*; առաջին ‚erst' = *äřčin*; առաւել ‚mehr' *ävjel*; առու ‚Bach' = *äru*; արդար ‚fromm' = *ärtär*; արեգակ ‚Sonne' = *arjekʸäk*; արթուն ‚munter' = *ärt'ün*; արմաւ, ամբրաւ ‚Dattel' = *ämbräv*; արջառ ‚Vieh' = *äčäř*; ափն ‚Ufer' = *äp'* (aber ափ ‚flache Hand' = *ap'*); բադ ‚Ente' = *bät*; բազուկ ‚Mangold' = *päzük*; բաժանել ‚verteilen' = *pänjel*; բախտ ‚Schicksal, Glück' = *bäxt*; բակ ‚Hof; Hof (um die Sonne, um den Mond)' = *päk*; բակլայ ‚Saubohne' = *bäylä*; բահ ‚Spaten' = *päx*; բաղանիք, acc. բաղանիս ‚Bad, Badeanstalt' = *päğnis*; բաղարջ ‚ungesäuertes Brod' = *päğařč*; բամբակ ‚Baumwolle' = *pämbäk*; բան ‚Sache, Ding' = *pän*; բանալի, acc. pl. բանալիս ‚Schlüssel' = *pälnis*; բանալ ‚öffnen' = *pänäl*; բանջար ‚Gemüse' = *pänǰär*; բաշ ‚Mähne' = *bäš*; (in den Dörfern *p'äš*) ‚Mähne', auch *päš*; ‚Blätter'? բաշխել ‚austeilen, zuteilen, verzeihen' = *päšxjel* ‚verzeihen'; բառնալ ‚heben, tragen, aufheben' = *päřnal*; բարակ ‚fein' = *päräk*; բարդ ‚Garbe' = *pärt'*; բարեկենդան, nom. pl. բարեկենդանք ‚die Festtage vor den verschiedenen Fastenzeiten; der Sonntag vor Fastnacht, der eigentliche Karneval' = *pärkendänk'ʸ*; բարի ‚gut' = *päri*; բարկ ‚scharf' = *pärk*; բարկանալ ‚sich ereifern' = *pärkanal*; բարձ ‚Kissen' = *pärç*; բարունակ ‚Ast' = *pärünak* ‚Weinlaube'; բարտի ‚Espe' = *bärd, bärdi*; բաց ‚offen' = *päç*; բորակ ‚νίτρον, Laugensalz' = *päräk*; գագաթ ‚Gipfel, Wipfel, Scheitel' = *kʸäkʸät'*; գազ ‚Elle' = *gʸäz*; գազ ‚Tamariske' = *kʸäz*; գազան ‚Tier' = *kʸäzän*; գաղտ, գաղտնիկ ‚geheim' = *kʸäxtik*; գալ ‚kommen' = *kʸäl*; գանգատ ‚Klage' = *kʸängʸät*; գանգատել ‚sich beklagen' = *kʸäytjel*; գառն ‚Lamm' = *kʸäř*; գարի ‚Gerste' *kʸäri*; գարուն ‚Frühling' = *kʸärün*; դադարել ‚einstellen, ausruhen' = *tätrjel*; դալար ‚grün, frisch, das Grün, = *tälär*; դալ ‚Biestmilch' = *täl*; դաղձ ‚Mentha silvestris' = *täxç*; դամոն ‚Pflaume' = *tämŏn*; դաշտ ‚Feld' = *tät*; դառն ‚bitter' = *täřn*; դառնալ ‚sich umdrehen, zurückkehren' = *täřnal*; դաս ‚Unterricht' *täs*; դատաստան ‚Gerichtshof, Gericht, Prozess, das jüngste Gericht' = *tätästän*; դատարկ ‚leer' = *täřtak*; դար ‚Höhe, Hügel' *tär*; դարբին ‚Schmied' *tärpin*; դարման ‚Heilmittel' = *därman*; դմակ ‚Fettschwanz (der Schafe)' = *təmäk*; դրախտ ‚Paradies' = *təräxt*;

երթալ ‚gehen‘ = *ärt‘äl*; երնջնակ ‚Eryngium‘ = *erəžnäk* (in den Dörfern: *erənǰnak*); զանգակ ‚Glocke, Schelle‘ = *zängʸäk*; զատիկ ‚Ostern‘ = *zätik*; զարդարանք ‚Schmuck‘ = *žärtäränk‘ʸ*; զարկանել ‚schlagen‘ = *zäni̯el*; (Aor. *zärki*); թագաւոր ‚König‘ = *t‘äk‘ävu̯or*; թաթ ‚Arm, Hand, Pfote‘ = *t‘ät‘*; թանաք ‚Tinte‘ = *t‘änäk‘ʸ*; թափել ‚giessen‘ = *t‘äp‘i̯el*; ժաժք ‚Erdbeben‘ = *žäžk*; ժամ ‚Kirche‘ = *žäm*; ժանգ ‚Rost‘ = *žängʸ*; իմանալ ‚hören, verstehen‘ = *imnäl*; լալ ‚weinen‘ = *läl*; լար ‚Strick, Strang‘ = *lär*; լաց ‚Thräne, Weinen‘ = *läc*; լափել ‚lecken, verschlingen‘ = *läp‘i̯el*; լուանալ ‚waschen‘ = *ləväl, vəläl*; խարազան ‚Peitsche‘ = *xärizän* (in den Dörfern: *xarezan*); խելացի ‚weise, klug‘ = *xeläc̣i*; խիզար ‚Säge‘ = *xizär* ‚grosse Säge‘; խոնջան ‚Hosenband‘ = *xonǰän*; խունդատ ‚Verbascum‘ = *xəṙəndät*; կանգառ ‚Cinara carduncul us‘ = *kangʸäṙ*; կարդալ ‚lesen‘ = *kärtäl*; կորնգան ‚Trifolium odoratum, melilotus‘ = *ku̯orəngʸän*; հազալ ‚husten‘ = *xäzäl*; հազար ‚tausend‘ = *xäzär*; հնազանդ ‚gehorsam, gelehrig‘ = *xənäzänd*; հիւանդանալ ‚krank werden‘ = *xivəndnäl*; ծագ ‚das Kleine, Junge‘ = *cäk‘ʸ*; ծախ ‚link‘ = *cäx*; ծաւար ‚far decorticatum‘ = *cävär*; ճանապարհ ‚Weg‘ = *čämbäx*; մանգաղ ‚Sichel‘ = *mängʸäġ*; մարդակ ‚Balken‘ = *märtäk*; յարդ ‚Stroh‘ = *ärt‘*; շաբաթ ‚Samstag‘ = *šäpät‘*; շալակ ‚Rücken, Rucksack‘ = *šəläk*; շաղգամ ‚weisse Rübe, Steckrübe‘ = *šäxkʸäm*; շաքար ‚Zucker‘ = *šäk‘ʸär*; ուրբաթ ‚Freitag‘ = *urpät‘*; չար ‚böse‘ = *c̣är*; չարչարել ‚foltern, peinigen‘ = *c̣ärc̣əri̯el*; չափ ‚Mass‘ = *cäp‘*; պատինջան ‚Eierpflanze‘ = *patənǰän*; ջրաղաց ‚Wassermühle‘ = *čäġac̣* ‚Mühle; ջարդել ‚zerstückeln, zerbrechen‘ = *čärti̯el*; ռեհան ‚Ocymum‘ = *əṙhän*; վազել ‚springen‘ = *väzi̯el* laufen, rennen‘; վախ ‚Furcht‘ = *väx*; վախել ‚sich fürchten‘ = *växenal*; վաղիւ ‚morgen‘ = *väġ*; վանք ‚Kloster‘ = *vänk‘ʸ*; վառել ‚zünden‘ = *väṙi̯el*; վառեակ ‚junges Huhn‘ = *väṙek*; վաստակել ‚müde sein‘ = *västki̯el* ‚verdienen‘; վարել ‚pflügen‘ = *väri̯el*; վարագոյր ‚Vorhang‘ = *väräkʸuṙ* ‚Vorhang (am Altar)‘; վարդ ‚Rose‘ = *värt‘*; վարդապետ ‚Archimandrit‘ = *värtäpi̯et*; վարժապետ ‚Lehrer‘ = *väržäpi̯et*; վարձել ‚mieten‘ = *värci̯el*; վարձք ‚Lohn, Sold‘ = *värc̣k‘*; տաղել ‚ätzen, beizen‘ = *däġi̯el*; փաթաթել ‚hüllen‘ = *p‘ät‘üt‘i̯el*; փակել ‚zumachen‘ = *p‘äki̯el*; փարչ ‚Krug‘ = *p‘äṙc̣*; փափուկ ‚weich, zart‘ = *p‘äp‘ük*; քարաթոթոշ ‚Eidechse‘ = *k‘ʸäṙt‘ät‘ös*; քարշել, քաշել ‚ziehen‘ = *k‘ʸäši̯el*. — Auch in Kasus- und Verbalendungen: գնաց ‚er ging‘ = *kənäc̣*; եղնգան ‚des Nagels‘ = *yeġəngʸän* etc.

3. **aa.** ա = van. *e*: խարազան ‚Peitsche‘ = *xarezan* (in den Dörfern; in der Stadt Van: *xärizän*); դգալ, տարգալ etc. ‚Löffel‘ = *kətel*. In den Wörtern *ežän* ‚billig‘, *cet‘ren* ‚satureja‘, *ték‘ʸər* ‚Schwager‘ geht *e* auf այ zurück und nicht auf ա, also *ték‘ʸər* aus aa. տայգր (Nebenform zu տագր); *ežän* = *այժան für արժան (cf. առնել = այնել = էնել ‚machen‘);

cet'ren aus einem ma. ծայթրին, das regelmässiger ist als das aa. ծոթոր ‚Thymian, Quendel‘ aus syr. ܨܬܪܐ *ṣaϑrā* ‚satureja‘ (Hübschm. Arm. Gr. 306).

4. aa. ա = van. *i̯e*: Wir finden diese Veränderung in *ni̯exac* ‚neidisch‘ (gegen aa. նախանձ ‚Neid‘) und *čəčərni̯ek* ‚Schwalbe‘ (aus aa. ծիծեռնակ dass). Dieselbe ist aber keine lautgesetzlich, weil das erste Wort sich unter dem Einfluss einer Volksetymologie arm. նեխած ‚stinkend‘ entwickelt hat, das zweite aber mit dem Suffixe *-i̯ek* (-եակ) statt -ակ des ծիծեռնակ gebildet ist.

5. aa. ա = van. *ye*: nur in աղաւնի ‚Taube‘ = *yeġunik*;

6. aa. ա = van. *i*: nur in անկանել ‚fallen‘ = *iyni̯el* (=**inkni̯el* = *անկնել = անկանել) und խարազան ‚Peitsche‘ = *xärizän* (in den Dörfern *xarezan*).

7. aa. ա = van. *ö*: nur in յուղարկել ‚schicken‘ = *öröxki̯el*, mit Abfall des anlautenden յ, und Methatesis von ղ und ր durch Einfluss des ու = *ö* auf ա (յուղարկել = *ուրաղկել = *ուրախկել = *öröxki̯el*).

8. aa. ա = van *ü*: փաթաթել ‚hüllen‘ = *p'ät'üt'i̯el*; դափ ‚Handtrommel‘ = *düf* (letzteres ist jedoch nicht die unmittelbare Fortsetzung des aa. դափ, sondern. wie *d* und *f* zeigen, eine neue Entlehnung aus einem kurdischen Dialekte).

9. aa. ա = van. *o*: աղիւս ‚Ziegel‘ = *oġis* und թառամել ‚verwelken‘ = *t'oromi̯el*.

10. Ausserdem schwindet das mittlere ա oft in drei und mehrsilbigen Wörtern zwischen zwei Konsonanten; aber es ist keine allgemeine Regel. Wenn durch den Schwund des ա eine Konsonantenanhäufung stattfindet, so erscheint ein *ə*: ագանել ‚sich anziehen‘ = *xayni̯el*; ականատ ‚Mäusefalle‘ = *aknat*; ամաչել ‚sich schämen‘ = *amċnal*; անագան ‚spät‘ = *änkʸän*; անցանել ‚vorbeigehen‘ = *ənċni̯el*; աշակերտ ‚Schüler‘ = *aškʹi̯ert*; առաջին ‚erste‘ = *ärčin*; արձակել ‚loslassen‘ = *arċki̯el*; արտասուք ‚Thräne‘ = *artsunkʿ*, *arċunkʿʸ*; ապսպարել ‚übergeben, überlassen‘ = *apəspri̯el*; աւետարան ‚Evangelium‘ = *avedran*; բաժանել ‚teilen‘ = *päžni̯el*; բաղանիք (acc. բաղանիս) ‚Bad‘ = *päġnis*; բանալի (acc. pl. բանալիս) ‚Schlüssel‘ = *pälnis*; բուսանել ‚wachsen‘ = *püsni̯el*; գանգատել ‚sich beklagen‘ = *kʸäyti̯el*; գերանդի ‚Sichel‘ = *kʸerəndi*; գտանել ‚finden‘ = *kəndni̯el*; դադարել ‚einstellen, ausruhen‘ = *tätri̯el*; դրակից ‚Nachbar‘ = *tərkeċ*; ելանել ‚ausgehen, hinaufgehen‘ = *i̯elnel*; զարկանել ‚schlagen‘ = *zäni̯el*; թաթախել ‚eintauchen, eintunken‘ = *tʿatʿi̯xel*; իմանալ ‚verstehen, hören‘ = *imnäl*; իջանել ‚hinabsteigen‘ = *ečni̯el, ežni̯el*; լոգանալ ‚sich waschen, sich baden‘ = *loxkənal*; խաւարծիլ ‚Rheum, Ribes‘ = *xavərcil*; ծիծաղել ‚Lachen‘ = *cəcġal*; կակազել ‚balbutio‘ = *kakəzi̯el*; կատաղել ‚rasen‘ = *katġi̯el*; կարկատել ‚nähen‘ = *karkətni̯el*;

կոճակել ,zuknöpfen' = *kočki̯el*; համարել ,zählen' = *xamri̯el*; համարանք ,Zahl' = *xambrankʿʸ*; հասկանալ ,verstehen' = *xasknal*; հարսանիք ,Hochzeit' = *xarsnis*; հաւանել ,sich gefallen' = *xavni̯el*; հեծանել ,reiten' = *xezni̯el*; հիւանդանալ ,krank werden' = *xivəndnäl*; ճախարակ ,Rolle' = *č̣axrak*; ճանաչել ,kennen' = *čanč̣ənal*; ճանապարհ ,Weg' = *čämbäx*; gen. ճանապարհի = *čämxi*; ճապաղել ,dissipo, spargo, diffundo' = *čapǵi̯el* (nur von der Tinte gesagt); մատանի ,Fingerring' = *matnik*; մարգարիտ ,Perle' = *markʸərit*; մեռանել ,sterben' = *mi̯eṙni̯el*; մոռանալ ,vergessen' = *mu̯oṙnal*; մտանել ,hineintreten' = *mətni̯el*; պառակել ,sich legen' = *paṙki̯el*; նապաստակ ,Hase' = *lapəstərak*; չարչարել ,foltern, peinigen' = *č̣ärč̣əri̯el*; պատառել ,zerreissen' = *patṙi̯el*; սատակել ,sterben' = *satki̯el*; սարսափիլ ,zittern (aus Furcht)' = *sersəpʿal* ,zittern (aus Kälte)'; սպանանել ,töten' = *spani̯el*; վաստակել ,müde sein' = *västki̯el* ,verdienen'; տապակել ,backen, braten' = *tapki̯el*; տեսանել ,sehen' = *tisnal*; քառասուն ,vierzig' = *kʿʸaṙsun*; քարաթոթոշ ,Eidechse' = *kʿʸärtʿätʿöš*.

11. aa. ա in der ersten Silbe ist in folgenden Wörtern zu ə geschwächt: ամենայն = ma. ամէն ,alle' = *həmen* (in der Stadt), *zəmen* (aus acc. զամէն; in den Dörfern); անցանել ,vorbei-, vorübergehen' = *ənc̣ni̯el*; շալակ ,Rücken, Rucksack' = *šəläk*; անթատակ ,axilla' = *əntʿatak*.

Ե.

a. Als Anlaut.

Anlautendes ե des Altarmenischen hat im Van-Dialekte folgende Veränderungen erfahren:

1. aa. ե = van. *yi̯e*: եզն ,Ochs' = *yi̯ez*; եզր ,Rand, Ufer' = *yi̯éźər*; եղիճ ,antica' = *yi̯eǵinǰ*; եղկ ,lau' = *yi̯exkʿʸ*; եղունգն ,Nagel' = *yi̯eǵungʸ*; եպիսկոպոս ,Bischof' = *yi̯episku̯opu̯os, ipiskopos*; եռալ ,sieden, kochen' = *yi̯eṙal*; եռանդ ,vorgestern' = *yi̯eṙand* ,vor einigen Tagen'; ես ,ich' = *yi̯es*; եփ ,das Kochen' = *yi̯epʿ*; երեսուն ,dreissig' = *yi̯eṙsun*; իւղ ,Öl' = ma. եղ = *yi̯eġ*; յետ ,zurück' = ma. ետ = *yi̯et*.

2. aa. ե = van. *e*: ելանել ,ausgehen, aufsteigen' = *elni̯el*; եկի ,ich kam' = *ekä*; եղէ ,ich war' = *elä*; երազ ,Traum' = *eraz*; երակ ,Ader' = *erak*; երանի, երանեակ ,glücklich' = *eranek*; երդիք, acc. pl. երդիս ,Dach' = *ertis*; երդումն ,Schwur' = *ertüm*; երեւալ ,scheinen' = *ereval*; երէկ ,gestern' = *erek*; երթալ ,gehen' = *ertʿäl*; երնջնակ ,Eryngium' = *erəžnäk* (in den Dörfern: *erənǰnak*); երկաթ ,Eisen' = *erkatʿ*; երկայն ,lang' = *erken*; երկան ,Mühlstein', nom. pl. երկանք = *erkankʿʸ*; երկինք ,Himmel' = *erkinkʿʸ*.

3. aa. ե = van. *i*: եպիսկոպոս ‚Bischof‘ = *ipiskopos* oder *yi̯ʾpis-ku̯opu̯os*; երեկոյ ‚Abend‘ = *irikun*; երես ‚Gesicht‘ = *iri̯es*; երեք ‚drei‘ = *iri̯ekʿʸ*; եփել ‚kochen‘ = *ipʿi̯el*.

b. In der letzten Silbe.

Ե in der letzten Silbe (betontes ե) wird im Vandialekte immer zu *i̯e*: աշակերտ ‚Schüler‘ = *aški̯eṙt*; ընկեր ‚Kamerad‘ = *ingʸi̯er* etc. Ausnahmsweise: ցերեկ ‚Mittag‘ = *c̣erek*.

Anm. 1. Das Wort շէկ ‚rotgelb‘ wird im Aa. auch շեկ geschrieben; der Vandialekt hat für das betreffende Wort: *šek*, das sich an ein aa. շէկ anlehnt. Das ի der aa. Ableitungen von diesem Worte wie շիկագոյն, շիկահեր, շիկակարմիր weist jedoch auf die Form շէկ; շեկ ist als eine falsche Orthographie (s. Բազմավէպ, 1898, 222 b).

Anm. 2. aa. ուղեղ ‚Gehirn‘ erscheint im Vandialekte als *uġi̯eġ* und *uġu̯oġ*. Es hat sich aber ein begrifflicher Unterschied herausgebildet, insofern als *uġi̯eġ* ‚Gehirn des Kopfs‘ und *uġu̯oġ* ‚Knochengehirn‘ bedeutet.

c. Als Inlaut.

In diesem Falle erscheint das unbetonte ե des Aa. als:

1. = *e*: աւետարան ‚Evangelium‘ = *avedran*; բարեկենդանք (nom. pl.) ‚Karneval‘ = *pärkendänkʿʸ*; բերան ‚Mund‘ = *peran*; գերան ‚Balken‘ = *kʸeran*; գերանդի ‚Sichel‘ = *kʸerəndi*; գերեզման ‚Grab‘ = *kʸerezman*; լեզու ‚Zunge‘ = *lezü*; խելացի ‚weise‘ = *xeläc̣i*; հեծանել ‚reiten‘ = *xezni̯el*; հերիք ‚genug‘ = *xerikʿʸ*; հերու ‚voriges Jahr‘ = *xeru*; հրեշտակ ‚Engel‘ = *xəreštak, xərištak*; յեսան ‚Schleifstein‘ = *esan*; սկեսրայր ‚Schwiegervater‘ = *kesrer*; վախել, վախենալ ‚sich fürchten‘ = *vaxenal*; վեղար ‚Kapuze‘ = *veġar*; ի վերայ ‚auf, über‘ = *veren*; ցերեկ ‚Tag, Mittag‘ = *c̣erek*; փեթակ ‚Bienenkorb‘ = *pʿetʿak*; փեսայ ‚Γαμβρός‘ = *pʿesa*; քենի ‚Schwester der Frau‘ = *kʿʸeni*.

2. = *i̯e*: արեգակ ‚Sonne‘ = *ari̯ekʸäk*; գետին ‚Erde‘ = *kʸi̯etin*; գերի ‚Gefangener‘ = *kʸi̯eri*; դեղել ‚vergiften‘ = *ti̯eġi̯el*; դեղին ‚gelb‘ = *ti̯eġin*; թեղի ‚Ulmus‘ = *tʿi̯eġi*; լեղի ‚Galle, bitter‘ = *li̯eġi*; խեղդել ‚Strangule, suffoco‘ = *xi̯ext̯i̯el*; կեղծաւոր ‚Heuchler‘ = *ki̯eġcavu̯or*; հանելուկ ‚Rätsel‘ = *xani̯eluk*; մեղաւոր ‚Sünder‘ = *mi̯eġavu̯or*; մեռանել ‚sterben‘ = *mi̯eṙni̯el*; նեխել ‚stinken‘ = *ni̯exi̯el*; տագերկին ‚die Frau des Bruders des Gatten‘ = *tekʸi̯erkin*; սեղան ‚Tisch‘ = *si̯eġan*; տեսիլք ‚Traum‘ = *ti̯eselkʿʸ*; տեսակ ‚Sorte‘ = *ti̯esak*; քեռի ‚Bruder der Mutter‘ = *kʿʸi̯eṙi*.

3. = *i*: աւելորդ ,überflüssig' = *ävilòrt‘*; աւերել ,verheeren, auslöschen' = *aviri̯el*; բերել ,bringen' = *piri̯el*; երեկոյ ,Abend' = *irikun*; զենուլ ,macto, occido' = *zini̯el*; ծեփել ,linio, obduco' = *cip‘i̯el*; սկեսուր ,Schwiegermutter' = *kisur*; հինել ,weben' = *xini̯el*; հերիւն ,Ahle' = *xirun*; հրեշտակ ,Engel' = *xərištak* oder *xereštak*; շերեփ ,grosser Löffel' = *šiŕi̯ep‘*; սերկեւիլ ,Quitte' = *sikivil, sirkivil*; տեսանել ,sehen' = *tisnal*; փետուր ,Feder, Flügel' = *p‘itur*. Auch die Endung -եցի der Aoriste, wie սիրել ,lieben', Aor. սիրեցի = *siriçi*; փորել ,ausgraben', Aor. փորեցի = *p‘u̯oriçi* etc.; und folgende Genitivformen: աներ ,der Vater der Gattin', Gen. աներոջ = *aniru̯oǰ*; գետ ,Fluss', Gen. գետոյ = *kʸitu*; ներքս ,inner' = *nirsi* ,innerlich'; ի վեր ,auf, hoch' = *viri* ,oben'.

4. = *a*: nur in ստեպղին = ,σταφυλῖνος, staphylinus' (Hübschm. Arm. Gr. 381) = *tapġin*, das also hinsichtlich des Wurzelvokals der griech und lat. Form näher steht als die aa.

5. In dreisilbigen Wörtern fällt das mittlere ե des Aa. aus oder schwächt sich zu *ə*: երեսուն ,dreissig' = *yi̯eŕsun*; ծիծեռնակ ,Schwalbe' = *čəčərni̯ek*; հայելի ,Spiegel' = *xaylik*; ձմերուկ ,Cucurbita citrullus' = *cəmrük*; ոսկերիչ ,Goldarbeiter' = *ru̯oskrič̣*; ռեհան ,ocymum' = ma. ըռեհան = *əŕhän*; վայելել ,fruor, oblector, delector' = *veli̯el* ,passen, geziemen'; բարեկենդան-ք ,Karneval' = *pärkendänk‘ʸ*. Auch քերթել ,rado, abrado' = *k‘ʸəŕt‘i̯el*; հեղեղ ,Strom' = *xəġi̯eġ*. In einigen Genitivformen: շերեփ ,grosser Löffel', Gen. շերեփոյ = *šiŕp‘i*; աշակերտ ,Schüler' Gen. աշակերտի = *aškəŕti* etc.

Է.

Aa. է bleibt fast immer *e*: էշ ,Esel' = *eš*; թէ ,Kalb' = *t‘e*: կէս ,halb' = *kes*; մէջ ,in, inner' = *meč̣*; գոմէշ ,Büffel' = *gʸömeš*; շրէշ ,asphodelus' = *šərešt*; էգ ,Weibchen' = *ek‘ʸ*; ձէթ ,Olivenöl' = *cet‘* etc.

Nur in *xiž* ,Gummi' und *kiraki* ,Sonntag' haben wir *i* gegenüber aa. է in խէժ, կիւրակէ.

Ը.

Ը wird im Aa. bekanntlich nur am Anfange geschrieben. Im Vandialekte giebt es nur zwei Wörter, deren entsprechende Formen im Aa. ein anlautendes ը haben: *gu̯oz* ,Nuss' = ընկոյզ und *ingʸi̯er* ,Kamerad' = ընկեր. Das erste von diesen Wörtern ist nicht die Fort-

setzung eines aa. Wortes, sondern eine neue Entlehnung aus dem Kurdischen; das letzte aber hat das ը des Aa. in *i* geändert.

Es ist schwer zu sagen, ob das Aa wie das Na. zwischen zwei oder mehrere Konsonanten ein nicht geschriebenes ը eingesetzt hat.

Im Vandialekt verhält es sich folgendermassen:

a Am Anfange des Wortes.

1. Zwischen zwei Konsonanten wird ein *ə* eingesetzt: կրակ ‚Feuer' = *kərak*; դժոխք ‚Hölle' = *təžöxk'ʸ*.

2. Wenn das Wort drei Konsonanten hat, wird zwischen die zwei ersten Konsonaten ein *ə* eingesetzt und der letzte Konsonant mit dem folgenden Vokallaute zusammengesprochen: բռնել ‚halten' = *pəṙnįel*; խնձոր ‚Apfel' = *xənjör*.

3. Wenn das Wort vier Konsonaten hat und der zweite eine Liquida ist, so wird ein *ə* nach dem ersten Konsonanten eingesetzt und der letzte mit dem folgenden Vokallaute zusammengesprochen: խրտնուլ ‚sich fürchten' = *xəṙtnįel*; խնդրել ‚bitten' = *xəndrįel*.

4. Wenn das Wort vier Konsonanten hat und der zweite nicht eine Liquida ist, wird zwischen den ersten und zweiten, und zwischen den zweiten und dritten oder zwischen den ersten und zweiten, und zwischen den dritten und vierten Konsonanten ein *ə* eingesetzt. Der letzte Konsonant wird mit dem folgenden Vokallaute zusammengelesen: խշխշալ = *xəšxəšal*; բզկտել ‚zerreissen' = *pəzəktįel*.

b. Im Inlaute.

1. Von drei Konsonanten geht der letzte zum folgenden Vokale über; die zwei ersten können entweder mit dem vorangehenden Vokale zusammengelesen werden oder mit einem eingesetzten *ə* eine selbständige Silbe bilden: անձրև ‚Regen' = *anjrįev*; ամբրաւ ‚Dattel' = *ambräv*; շատրուան ‚Springbrunnen' = *šatəṙvan*.

2. Wenn mehr als drei Konsonanten vorhanden sind, geht der letzte immer zum folgenden Vokallaute über; die übrigen Konsonanten aber können mit dazwischengesetzten *ə*-Lauten verschiedene Silben bilden: *čəčərnįek*; *kəndnįel*; *p'əṙəynhktal*; *kuorçənnek* u. s. w.

c. In der letzten Silbe können zwei oder drei Konsonanten mit dem vorangehenden Vokale zusammengesprochen werden; in diesem Falle wird, wenn der letzte Laut ein *r* ist, ein unbetontes kurzes *ə* vorgeschlagen: ծանր ‚schwer' = *cándər*; Հարսն ‚Gattin' = *xars*; քաղցր ‚süss' = *k'ʸáxcər*; բարձր ‚hoch' = *pánçər*.

Ի.

1. Aa. ի bleibt meist als *i* erhalten: յիսուն ‚fünfzig‘ = *isun*; շինական ‚Bauer‘ = *šinakan*; միս ‚Fleisch‘ = *mis*; ինն ‚neun‘ = *in*; ծիծ ‚Brust‘ = *cic*; ձի ‚Pferd‘ = *ci* etc.

2. In einigen Wörtern wird es *e*: անկողին ‚Bett‘ = *gʸoġvenkʿʸ*; արագիլ ‚Storch‘ = *aṙakʸel*; դիպել ‚begegnen, treffen‘ = *tepni̯el* ‚berühren, anfühlen‘; դրակից ‚Nachbar‘ = *tərkeç*; երանի ‚glücklich‘ = *eranek*; թիթեռնիկ ‚Schmetterling‘ = *tʿətʿəṙnek*; թոնիր ‚unterirdischer Backofen‘ = *tʿoner*; իջանել ‚herabsteigen‘ = *ečni̯el*, *ežni̯el*; լինել ‚sein, werden‘ = *elni̯el* (aus **leni̯el*); ծայթրին ‚satureja‘ = *cetʿren*; տեսիլք ‚Traum‘ = *ti̯ezelkʿʸ*.

3. Aa. ի = van. *i̯e*: ծիրտ ‚Exkrement der Vögel‘ = *ci̯eṙt*; կշիռ, Acc. Pl. կշիռք ‚Wage‘ = *kəši̯eṙkʿʸ*; ջիղ ‚Nerv‘ = *či̯eġ*.

4. In folgenden Wörtern hat ի seinen Platz gewechselt: սպիտակ ‚weiss‘ = *sivtak*; լինել ‚sein, werden‘ = *elni̯el* (aus **leni̯el*); ձգել ‚werfen‘ = *iski̯el* (wahrscheinlich aus **çiki̯el*).

5. Ի ist abgefallen in: թիթեռնիկ ‚Schmetterling‘ = *tʿətʿəṙnek*; ծիծեռնակ ‚Schwalbe‘ = *čəčəṙni̯ek*; պատինջան ‚Eierpflanze‘ = *patənǰän*; տանտիկին ‚Hausfrau‘ = *tantkin*.

6. Ein ի erscheint als Zusatz in: յստակ ‚klar‘ = *istak*; ձգել ‚werfen‘ = *iski̯el* (wahrscheinlich aus **çiki̯el*); ցնգնել ‚werfen (von Tieren)‘ = *çini̯el*; լի ‚voll‘ = *ilin*.

7. Durch den Einfluss des ու der ersten Silbe ist ի zu *ü* geworden in: ուրիշ ‚ander‘ = *ürüš*.

Ո.

a. Am Anfange des Wortes.

1. Meistens als *vu̯o*: ոզնի ‚Igel‘ = *vu̯oznik*; ոխ ‚Rache‘ = *vu̯ox*; ողջ ‚ganz‘ = *vu̯oxč*; ոչխար ‚Schaf‘ = *vu̯očxar*; ոջիլ ‚Laus‘ = *vu̯očil*; ոռ ‚der Hintere‘ = *vu̯oṙ*; ոսկերիչ ‚Goldarbeiter‘ = *vu̯oskriç*; ոսկի ‚Gold‘ = *vu̯oski*; ոսպն ‚Linse‘ = *vu̯ospʿ*; ով ‚wer‘ = *vu̯ov*; ոտն ‚Fuss‘ = *vu̯ot*; որ ‚wer, welcher‘ = *vu̯or*; որբևայրի ‚Witwe‘ = *vu̯oṙpöveri*; որդի ‚Sohn‘ = *vu̯orti*; որդն ‚Wurm‘ = *vu̯ortʿ*; որթ ‚Kalb‘ = *vu̯ortʿik*; ործկալ ‚ructo‘ eructo, nauseo, vomo‘ = *vu̯oṙckal* ‚Übelkeit haben‘; որձ ‚männlich‘ = *vu̯orç*.

2. = *u*: nur ոսկր ‚Knochen‘ = *usku̯oṙ*.

3. = *o*: ողողել ‚ausspülen‘ = *oġoġi̯el*; ողորմել ‚miseror‘ = *oġormi̯el*; ողջոյն ‚Gruss‘ = *oxčum* ‚Begrüssung der Geistlichen‘.

4. = *ö*: nur ոլորել ‚torqueo, volvo, tendo‘ = *ölöri̯el*.

b. Im Inlaut.

1. Meistens *u̯o*: ալեւոր ‚weissbärtig, alt‘ = *xalivu̯or*; ափսոս ‚leider!‘ = *ap‘su̯os*; գլորել ‚rollen‘ = *kəlu̯orịel*; գղթոր oder գխտոր ‚galla‘ = *kʸəxt‘u̯or*, *kʸəxt‘ör*; գոց ‚geschlossen‘ = *ku̯oc*; եպիսկոպոս ‚Bischof‘ = *yịepisku̯opu̯os*; թոռն ‚Enkel‘ = *t‘u̯oṙ*; խաղող ‚Weintraube‘ = *xaṙu̯oġ*; խարտոցել ‚feilen‘ = *xaṙtu̯ocịel*; խմոր ‚Teig‘ = *xəmu̯or*; խոզ ‚Schwein‘ = *xu̯oz*; խոնարհ ‚bescheiden‘ = *xu̯onar*; խոստանալ ‚versprechen‘ = *xu̯ostalal*; խոտ ‚Kraut, Gras‘ = *xu̯ot*; խոր ‚tief‘ = *xu̯or*; խորան ‚Altar‘ = *xu̯oran*; խորթ ‚privignus‘ = *xu̯ort‘*; խոց ‚Wunde‘ = *xu̯oc*; խոփ ‚aratrum‘ = *xu̯op‘*; խստոր ‚Knoblauch‘ = *səxtu̯or*; ծոմ ‚Fasten‘ = *cu̯om*; ծով ‚See‘ = *cu̯ov*; կող ‚Rippe‘ = *ku̯oġ*; կոճ ‚Stamm‘ = *ku̯oč*; կոր ‚schräg, schief‘ = *ku̯or*; կոշտ ‚rauh, herbe‘ = *ku̯ošt*; կոպ ‚Augenlid‘ = *ku̯op*; կով ‚Kuh‘ = *ku̯ov*; կտոր ‚Stück‘ = *kətu̯or*; հող ‚Erde‘ = *xu̯oġ*; հոտ ‚Geruch‘ = *xu̯ot*; հոր ‚Brunnen, Schacht‘ = *xu̯or*; ճգնաւոր ‚Klausner‘ = *čəkʸnavu̯or*; մեղաւոր ‚Sünder‘ = *mịeġavu̯or*; մոխիր ‚Asche‘ = *mu̯oxir*; մոռանալ ‚vergessen‘ = *mu̯oṙnal*; յաջողել ‚gelingen‘ = *äču̯oġịel*; նոր ‚neu‘ = *nu̯or*; շնորհ, Nom. Pl. շնորհք ‚Gnade‘ = *šənu̯oxk‘ʸ*; շող ‚Strahl‘ = *šu̯oġ*; շոր ‚Leinwand‘ = *šu̯or*; չոր ‚trocken‘ = *ču̯or*; պղտոր ‚verworren‘ = *bəxtu̯or*; պոչ ‚Schwanz‘ = *pu̯oč*; պորտ ‚Nabel‘ = *pu̯oṙt*; ջորի ‚Maulesel‘ = *ču̯ori*; սաղմոս ‚Psalm‘ = *saġmu̯os*, *saġmu̯oc*; սղոց ‚Säge‘ = *səġu̯oc*; սոխ ‚Zwiebel‘ = *su̯ox*; ցորեան ‚Getreide‘ = *cu̯oren*; փիլոն ‚Oberkleid, Mantel‘ = *p‘ilu̯on*; փոխել ‚austauschen‘ = *p‘u̯oxịel*; փոխինդ ‚farina, polenta‘ = *p‘u̯oxind*; փող ‚Trompete‘ = *p‘u̯oġ* ‚Flöte‘; փողոց ‚Strasse‘ = *p‘uġu̯oc* ‚Abort‘; փոս ‚Grube‘ = *p‘u̯os*; փոր ‚Bauch, Leib‘ = *p‘u̯or*; փորել ‚ausgraben‘ = *p‘u̯orịel*; քակոր ‚stercus‘ = *k‘ʸaku̯oṙ*; քարոզ ‚Predigt‘ = *k‘ʸaru̯oz*; քորել ‚zerkratzen, aufritzen‘ = *k‘ʸu̯orịel*; քշոց ‚flabellum, ventilationis instrumentum‘ = *xəšu̯oc* ‚eine bei der armenischen Liturgie gebräuchliche Metallrassel auf hohem Stabe.‘

2. = *ö*: աւելորդ ‚überflüssig‘ = *ävilört‘*; բոզ ‚meretrix, scortum‘ = *pöz*; բոլոր ‚alle, rund‘ = *pülör*; բողկ ‚Radieschen‘ = *pöxk*; բոց ‚Flamme‘ = *pöc*; գխտոր oder գղթոր ‚galla‘ = *kʸəxt‘u̯or*, *kʸəxt‘ör*; գոգ ‚sinus, gremium‘ = *kʸök‘ʸ*; գոլ ‚Hitze‘ = *kʸöl*; գող ‚Dieb‘ = *kʸöġ*, *kʸuġ*; գործ ‚Werk‘ = *kʸörc*; գորտ ‚Frosch‘ = *kʸört*; դամոն ‚Pflaume‘ = *tämön*; դժոխք ‚Hölle‘ = *təžöxk‘ʸ*; թոք ‚Lunge‘ = *t‘ök‘ʸ*; լոր ‚Wachtelmutter‘ = *lör*; խնձոր ‚Apfel‘ = *xənjör*; կթոց ‚Korb‘ = *kət‘öc*; ձոր ‚Thal‘ = *cör*; ջնջոց ‚purgamentum‘ = *čənjöc*; ջոջ ‚Gross‘ = *čöč*; ընդ որ ‚wo, wohin‘ = *dör*.

3. = *o*: անկողին ‚Bett‘ = *gʸoġvenk‘ʸ*; թողուլ ‚lassen‘ = *t‘oġnịel*; թոնիր ‚unterirdischer Backofen‘ = *t‘oner*; ժողովել ‚sammeln‘ = *žoġvịel*; լոգանալ ‚sich waschen, sich baden‘ = *loxknal*; լողալ ‚schwimmen‘ = *loġal*; լոշտակ oder լօշտակ ‚mandragora bryonia alba‘ = *loštrak*; խոնջան

,Hosenband'=*xonǰän*; խոստովանել ,beichten'=*xostovani̯el*; կարոս ,Sellerie' = *karos*; կողով ,Korb' = *koġov*; կոճակ ,Knopf' = *kočak*; կոճակել ,zuknöpfen' = *kočaki̯el*; հով ,kühl, Schatten' = *xov*; հովիւ ,Schäfer' = *xoviv*; հոտոտալ ,riechen' = *xototal*; ողողել ,ausspülen' = *oġoġi̯el*; ողորմել ,miseror' = *oġormi̯el*; պողովատ ,Stahl' = *poġpat*; ջոյորդան ,Dachrinne' = *čoṙot'an*; սողալ ,repto, serpo' = *soġal*; սեւսոնիճ ,nigella' = *sivsonič*; սով ,Hungersnot' = *sov*; սովորել ,lernen' = *sovri̯el*.

4. = *ö*: աքլոր ,Hahn' = *akʸlör*; բոկ ,barfuss' = *pöpik*; (aus բոբիկ = *բոկիկ); բորբոսիլ ,schimmeln' = *pörpəsni̯el*; գոմէշ ,Büffel' = *gʸömeš*; գովել ,loben' = *kʸöväl*; դողալ ,zittern' = *töġal*; զոքանչ ,mater uxoris viro' = *zökʸanč̣*; ոլորել ,torqueo, volvo, tendo' = *ölöri̯el*; ջոկ ,Trupp, Haufen' = *čök* ,verschieden, abgetrennt'; սարդոստայն ,Spinnengewebe' = *sarandöstik*; .քարաթոթոշ ,Eidechse' = *k'ʸäṙt'ät'öš*.

5. = *ü*: բոլոր ,alle, rund' = *pülör*; ճիւղ ,Ast', Gen. ճիւղոյ = *čüġü*.

6. = *u* in; գող ,Dieb' = *kʸuġ*, *kʸöġ*; կորկոտ ,far decorticatum' = *kurku̯ot*; յիշոց ,turpis memoratio, obtrectatio' = *išunç*; սեւսոնիճ ,nigella' = *si̯evsunič*; տորոն ,rubia' = *turun*; փողոց ,Strasse' = *p'uġu̯oç* ,Abort'; und in einigen Genitivformen: խոզ ,Schwein', Gen. խոզի = *xuzu*; կեղծաւորի ,Heuchler' = *kieġcavuru*; կնքաւորի ,Gevatter, Taufzeuge, Pate' = *k'ʸavuruč̣*; կոր ,schräg, schief' = Gen. *kuru*; հոգւոյ ,Seele' = *xukʸu*; հողոյ ,Erde' = *xuġu*; ջորւոյ ,Maulesel' = *čuru*.

7. aa. ո ist geschwunden in: ժողովել ,sammeln' = *žoġvi̯el*; մոլորել ,digredior, vagor' = *mölri̯el*; սովորել ,lernen' = *sovri̯el*, zu *ə* geworden in: բորբոսիլ ,schimmeln' = *pörpəsni̯el*.

8. aa. ո = van. *ä* in: *päräk* ,νίτρον Laugensalz', *šäxkʸäm* ,Steckrübe', *k'ʸäṙt'ät'öš* ,Eidechse' (= aa. .քարաթոթոշ); gegenüber *päräk* und *šäxkʸäm* hat das aa. բորակ oder բարակ und շողգ oder շողգամ. Die van. Formen kommen also von letzteren.

9. Über aa. ծոթոր = van. *cet'ren* siehe oben Ը, 3.

Ու.

a. Als Anlaut mit folgenden Konsonanten.

1. In diesem Falle bleibt aa. ու gewöhnlich als *u* erhalten: ութ ,acht' = *ut'*; ուլ ,junge Ziege' = *ul*; ուլն ,unio, bacca' = *ulnik*; ուխտ ,votum, oratio, preces' = *uxt*; ուղեղ ,Gehirn' = *uġi̯eġ* ,Gehirn des Kopfs', *uġu̯oġ* ,Knochengehirn'; ուղտ ,Kamel' = *uġt*; ունիմ ,ich halte' = *uni̯em* ,ich habe'; ուռի ,Weide' = *uṙi*; ուռել ,schwellen' = *uṙi̯el*; ուտել ,essen' = *uti̯el*; ուրագ ,Hackbeil' = *urakʸ*; ուրախ ,froh' = *urax*; ուրբաթ ,Freitag' = *urpät'*.

2. Es ist ə, ö, ü geworden nur in folgenden Wörtern: ուխտաւոր ‚Waller, Pilger‘ = əxt‘avuor; յուղարկել ‚senden‘ = öröxkiel; ուրիշ ‚ander‘ = ürüš (Sieh auch Ոյ, 3).

b. Als Inlaut mit folgenden Konsonanten oder als Auslaut.

1. In diesem Falle bleibt aa. ու gewöhnlich erhalten: կատու ‚Katze‘ = katu; յիսուն ‚fünfzig‘ = isun; շուն ‚Hund‘ = šun; տզրուկ ‚Egel‘ = təzruk; հում ‚roh‘ = xum; ցուրտ ‚kalt‘ = curt; փրփուր ‚Schaum‘ = p‘ərp‘ur; փուշ ‚Dorn‘ = p‘uš; թուղթ ‚Papier‘ = t‘uxt‘; եղունգ ‚Nagel‘ = yieğungʸ; արտասուք ‚Zähre‘ = arçunkʸ etc. etc.

2. Manchmal ist ու ohne bestimmt erkennbare Ursache ü geworden, wie in den folgenden Wörtern: արթուն ‚munter‘ = ärt‘ün; բազուկ ‚Arm, Hand‘ = päzük; բարունակ ‚Ast‘ = pärünak; բուսանել ‚wachsen‘ = püsniel; բուք ‚nivium tempestas‘ = pük‘ʸ; գարուն ‚Frühling‘ = kʸärün; գութան ‚grosser Pflug‘ = gʸüt‘an; գուլ ‚stumpf‘ = gʸül; դդում ‚citrullus‘ = tətüm; դու ‚du‘ = tü; դուր ‚terebrum‘ = tür; երդումն ‚Schwur‘ = ertüm; զրուցել ‚sagen, sprechen‘ = zərüçiel; թթու ‚sauer‘ = t‘ət‘ü; թուզ ‚Feige‘ = t‘üz; թութ ‚Maulbeere‘ = t‘üt‘; թումբ ‚agger‘ = t‘ümb; թուփ ‚Strauch, Bäumchen‘ = t‘üp‘; թուք ‚Speichel‘ = t‘ük‘ʸ; լեզու ‚Zunge‘ = lezü; լոյս ‚Licht‘, Gen. լուսոյ = lüsü; լու ‚Floh‘ = lü; լուծ ‚Joch‘ = lüc; լուսնակ ‚Mond‘ = lüsnak; ծմերուկ ‚cucurbita citrullus‘ = cəmrük; ձու ‚Ei‘ = cü; ձուկն ‚Fisch‘ = cük; շուք ‚Schatten‘ = šükʸ; ջուր ‚Wasser‘ = čür; փափուկ ‚weich, zart‘ = p‘äp‘ük; փուք ‚Blasebalg‘ = p‘ük‘.

3. Aa. ու = van. ö nur in գլուխ ‚Kopf‘ = kʸəlöx.

4. In սուրբ ‚heilig‘ = səp‘ ist ու zu ə geschwächt, und in պատուհան ‚Fenster‘ = patxan ‚Wandschrank‘ ist es ausgefallen.

5. Nur in der vanischen Form pönkal (= aa. *բունկալ) ist aa. ու zu ö geworden; aber dieser Wechsel ist nicht phonetisch, sondern eine Analogiebildung nach dem vanischen pön (aus aa. բոյն ‚Nest‘).

c. Mit folgendem Vokale.

Aa. ու mit folgendem Vokal ist im Van. wie Na. immer v geworden: Աստուած ‚Gott‘ = Astvac; առուոյտ ‚trifolium‘ = arvöt; լեզու ‚Zunge‘, gen. լեզուի = lezvi; ձու ‚Ei‘, gen. ձուոյ = cəvi; լուալ ‚waschen‘ = ləväl, vəläl etc. etc.

Etschmiadsin. [Schluss folgt].

Armeniens volkstümliche Reigentänze.

Von **Vardapet Komitas Keworkian.**

Der Tanz ist vielleicht eine der bezeichnendsten Erscheinungen des menschlichen Lebens, weil er durch seine mannigfaltigen Bewegungen die seelischen Vorgänge meist gegen des Menschen Willen, immer aber über seine Willkür hinaus zum Ausdruck bringt und dadurch die charakteristischen Züge jedes Volkes verrät, vor allem seine Sitten und die Stufe seiner Kultur.

Alles, was sich im Tanze äussert, unterwirft sich dadurch den Gesetzen des Accents, des Rhythmus und der Melodie. Diese Seele des Tanzes aber — Accent, Rhythmus und Melodie — verkörpert sich in einer dem Temperament und der Kulturstufe jedes einzelnen Volkes entsprechenden Weise.

Der Accent ist die eigentliche Triebkraft des Tanzes. Er ist es, der Eifer und Begeisterung einflösst und jedesmal, sobald sein Schlag den Tanzenden zu Gehör kommt, diese von neuem belebt und erregt.

Der Rhythmus verteilt die Accentschläge auf gleichmässige und gleichartige Gruppen oder Takte, wobei die Accente in verschiedenen Stärkegraden aufeinander folgen, aber in einer dem Inhalte des Tanzes entsprechenden Ordnung, der die Tanzenden ihre Bewegungen anpassen.

Die Melodie, die durch Instrumente oder die menschliche Stimme zum Ausdruck gebracht werden kann, steht in engster Verbindung mit den den Tanz begleitenden Gefühlen und verleiht dadurch dem Accent, der eigentlichen Anregung des Tanzes, tieferen Eindruck.

Das Verhältnis, in dem die allen Völkern eigenen Elemente Accent, Rhythmus und Melodie zu einander stehn, beruht hauptsächlich auf dem Temperament und der jeweiligen Bildungsstufe, die beide wieder von der das gesamte innere und äussere Leben gestaltenden Lage jedes Volkes abhängen. Auf die äusseren Umstände ist also die Aufmerksamkeit zu lenken, wenn es gilt, irgend eine Eigentümlichkeit nationaler Tänze zu erklären, wie beispielsweise das bei vielen Völkern des Ostens beliebte Händeklatschen zur Bezeichnung des Accents, das Ergebnis

einer unter ganz bestimmten Verhältnissen sich entwickelnden Feststimmung. Man führt einen aus der geladenen Gesellschaft in die Mitte, und die anderen, Gross und Klein, klatschen in gleichmässigem Tempo zu seinem Tanze in die Hände, auch dann, wenn Musik da sein sollte, die das Händeklatschen nur begleitet, nie ersetzt. Von Zeit zu Zeit wird es von lauten, an den Tanzenden gerichteten Ausrufen begleitet, die bald von dieser bald von jener Seite ausgehen, einmal die unwillkürliche Äusserung des Wohlgefallens und dann um ihn anzufeuern und Lebhaftigkeit aufrecht zu erhalten, aber auch zugleich die Zuschauer zu belustigen.

Um nun die Eigenart der armenischen volkstümlichen Reigentänze näher zu bestimmen, wird es nötig, alle dem Ausdruck derselben dienenden Bewegungen gesondert zu betrachten. Dabei sind zu berücksichtigen:

A. die verschiedenen Arten der Bewegungen, Stossen, Stampfen, Schreiten, Gleiten, Wiegen, Schweben, Schwingen, Kreisen, Beugen und Springen;

B. die Richtungen, nämlich vorwärts, rückwärts, aufwärts, abwärts, nach rechts, nach links und auf der Stelle;

C. die Tempi der Bewegungen, nämlich Adagio, Andante, Allegro, Ritardando, Precipitando;

D. der Charakter der Bewegungen, wie Bestimmtheit, Ungezwungenheit, Naivität, Leichtheit, Erhabenheit, Eifer, Ernst, Bescheidenheit, Gefälligkeit.

Der armenische Tanz kennt keine die Leidenschaften erregenden und anstachelnden Bewegungen, und soweit überhaupt ein stärkeres Gefühl zum Ausdruck kommt, geschieht dies weniger durch den Tanz als durch das begleitende Lied. Der gewöhnliche Inhalt der Tanzlieder ist der Ausdruck der Sehnsucht und das Lob der Liebe. Das Mädchen preist ihres Geliebten Vorzüge in anmutigen, oft kindlich naiven Vergleichen, und der junge Mann erwidert das Lob in entsprechender Weise, z. B.

Աղջիկ. Խնձոր ես ծառի վերայ,
Ծաղիկ ես սարի վերայ.
Անուշ տաղ ասող բիւլբիւլ
Կայնել ես քարի վերայ:

Տղայ. Ծամեր ունիս ծիրանի,
Բամին տայ, թելթել անի,
Ես բիւլբիւլ եմ, վարդ չունիմ:
Սըրտիս ցաւըն ո՞վ տանի:

‚Du bist ein Apfel auf dem Baum, du bist eine Blume auf dem Hügel. Eine süsse Lieder singende Nachtigall stehst du auf dem Fels. — Du hast aprikosenfarbige Haare; der Wind treffe sie und löse sie auf. Ich bin eine Nachtigall, habe keine Rose. Wer trüge meines Herzens Leid'?

Um der Übersichtlichkeit willen sind die verschiedenen Tanzbewegungen zu Gruppen vereinigt zu betrachten und zwar

A. die Bein- und Fussbewegungen;
B. die Arm- und Handbewegungen;
C. die Rumpfbewegungen;
D. die Kopfbewegungen.

A.

Die Bein- nnd Fussbewegungen, nämlich Stossen, Schreiten, Gleiten, Wiegen und Springen, zerfallen nach dem richtunggebenden Teil in Ballenbewegungen, Fersenbewegungen und Zehenbewegungen.

a. Ballenbewegungen. Diese Bewegungen sind die einfachsten. Der linke Fuss, der entweder Ferse an Ferse mit dem rechten auf einer Linie oder bei gestrecktem Knie ein wenig vorgestellt war, schreitet zuerst nach rechts, dann nach links, dann zurück, dann nach vorn und stampft dann auf der Stelle, nach vorn, rechts und links ausschreitend.

b. Fersenbewegungen. Man stampft bei nur wenig erhobener Fussspitze mit der Ferse des linken Fusses auf der Stelle, nach vorn, nach rechts, nach links und schwingt dann den auf der Ferse ruhenden Fuss mit der Spitze im Halbkreise.

c. Zehenbewegungen. Man beugt, auf dem rechten Fusse ruhend, das linke Bein soweit, dass man den Boden noch mit der Fussspitze berührt und wiegt es leicht nach rechts und links. Man setzt den Fuss einen halben Schritt nach vorn, das Knie vor dem Niedersetzen des Fusses leicht nach rechts und links wiegend, und macht dann je einen leichten Stampfschritt auf der Stelle, nach vorn, nach rechts, nach links und zum Schluss nach rechts vorn vor den rechten Fuss. Man setzt, auf dem rechten, geradeaus gerichteten Fusse ruhend, den linken mit leichtem Schwung vorwärts und rückwärts parallel rechts neben den rechten. Man gleitet, auf dem rechten Fusse ruhend, mit der Spitze des linken nach vorn und dann, einen Viertelkreis schlagend, nach links. Man springt nach rechts und schwingt während des Sprungs den linken Fuss hinten aufwärts.

Alle unter a b c für den linken Fuss beschriebene Bewegungen werden auch mit dem rechten ausgeführt, wobei bei Rechts- und Links-

bewegungen die umgekehrte Reihenfolge eintritt, also beispielsweise bei dem unter a beschriebenen Schreiten der Fuss zuerst nach links, dann nach rechts gesetzt wird.

Von den genannten Bewegungen werden häufig zwei zu wechselseitigen kombiniert. So stampft man gleichzeitig mit der Ferse des rechten und der Spitze des linken Fusses, dann mit der Ferse des linken und der Spitze des rechten Fusses u. s. w. Entsprechende Kombinationen finden bei Schwebe- und Sprungbewegungen statt, besonders beim schnellen Tanz.

B.

Für die Arm- und Handbewegungen kommen folgende Stellungen in Betracht: Die Arme sind seitwärts gestreckt oder vorwärts aufwärts gestreckt mit mässiger Beugung nach innen, oder ungezwungen niederhängend. Bei vorwärts-aufwärts gestrecktem Arm nimmt die Hand drei verschiedene Lagen an: die horizontale, die aufwärts gebeugte und die niedergebeugte.

Die Arm- und Handbewegungen bestehen

a. in einem leichten Heben und Senken im Verein mit federndem den Takt des Tanzliedes angebenden Auf- und Niederwippen des ganzen Körpers;

b. im Klatschen, wobei die inneren Handflächen einander möglichst decken. Hierbei sind zwei Arten zu unterscheiden:

1. jeder Tanzende klatscht für sich auf die angegebene Art in die Hände;

2. je zwei Tanzende schlagen, gegen einander gewendet, die Handflächen auf einander.

C.

Die Rumpfbewegungen bestehen in sanftem Wiegen mit leichter Beugung rückwärts, vorwärts, rechts und links. Während dieser Wiegebewegungen dreht der Tänzer den Oberkörper langsam bis zur Viertelwendung rechts und zurück, dann bis zur Viertelwendung links und zurück und macht endlich einen Sprung zur Kehrtstellung und zurück. Neben den erwähnten Drehungen kommen auch, besonders in der Gegend von Van, die entsprechenden ruckartigen Wendungen des Oberkörpers vor.

D.

Kopfbewegungen kommen nur in geringem Masse vor, und zwar als ein kaum merkliches, kurzes Vor- und Rückwärtsbeugen. Heftige Wendungen, Zurückwerfen und dergleichen Bewegungen kommen nicht vor. Meist hält der Kopf die einmal angenommene Lage überhaupt fest,

sei es, dass er gradeaus gerichtet oder ein wenig nach rechts oder links geneigt ist.

Das Tempo der armenischen Tänze ist nicht von Anfang bis zum Ende dasselbe. Der im Beginn langsame Tanzschritt geht vielmehr allmählich in eine lebhaftere Bewegung über, um sich dann wieder entsprechend zu verlangsamen, also Adagio — poco a poco Accelerando — Andante — poco a poco Precipitando — Stretto — Allegro Guisto — Allegro — poco a poco ritardando — Andante — poco a poco rallentando — Adagro rilaciando oder kürzer tempo crescendo — decrescendo.

Das armenische Wort für ‚Tanz' ist պար (par), ein Ausdruck, doch auch durch ‚Kreis, Runde' übersetzt werden kann. An manchen Plätzen sagt man auch կլոր պար (klor par) ‚Kreistanz, Reigentanz'. Eine dritte, volkstümliche Benennung ist եայլի (jaili), wahrscheinlich eine Ableitung aus dem türk. یای ‚Bogen, Sprungfeder'.

Die armenischen Nationaltänze sind Reigentänze. Diese Art des Tanzes hat namentlich beim Landvolke tiefe Wurzel geschlagen, das altes bewahrt und neues dazu erfindet, den Nationaltanz so immer reichhaltiger gestaltet. Der Chor wird folgendermassen gebildet. Die Tanzgruppe erwählt einen aus ihrer Mitte, der als Sänger und Tänzer bekannt ist, zum Vortänzer. Dieses Amt kann von einem Mädchen wie auch von einem jungen Manne ausgeübt werden, wie andrerseits auch die Tanzgruppe aus beiden Geschlechtern oder nur einem bestehen kann. Der Vortänzer tritt an die Spitze, und die Teilnehmer reihen sich an seine rechte und linke Seite zur kreisförmigen, aber nicht geschlossenen Runde, das Gesicht dem Mittelpunkte zuwendend und zwar

1. mit seitlich bis zur Schulterhöhe erhobenen Armen einander die Hände reichend, diese aufwärts oder abwärts beugend;

2. mit seitlich bis zur Schulterhöhe erhobenen Armen, die kleinen Finger in einander verflechtend, wobei die Hände aufwärts oder abwärts gebeugt werden.

3. Schulter an Schulter mit niederhängenden Armen und derart angefassten Händen, dass die inneren Handflächen dem eigenen Körper zugewandt sind;

4. Schulter an Schulter mit niederhängenden Armen ohne Anfassen der Hände;

5. mit seitlich bis zur Schulterhöhe erhobenen Armen, die Hände auf die zunächst stehenden Schultern der Nachbarn legend.

6. die seitlich fast bis zur Schulterhöhe erhobenen Arme auf die Rücken der Nachbarn legend, wobei entweder die Augen des Tanzenden

auf den Gegenüberstehenden gerichtet sind, oder die einzelnen Paare einander ansehn.

Manchmal vereint sich auch die Spitze mit dem Ende der Runde zu einem geschlossenen Kreise, wobei die Tanzenden einander die Taille umschlingen oder die Schultern anfassen. Folgende Art der Ausführung des Tanzes nennt man *պար* oder *կլոր պար բռնել*.

Der Vortänzer nimmt je nach der Seite, wo die Gruppe sich um ihn schart, in seine rechte oder linke Hand ein Taschentuch, das er mit dem Daumen, Zeige- und Mittelfinger anfasst und zunächst niederhängen lässt, um dann durch Auf- und Niederschwenken den Takt anzugeben.

Beim echt armenischen Volkstanze findet keine Instrumentalbegleitung statt. Wo sie vorkommt, beruht sie auf fremdem Einfluss, was sich auch darin zeigt, dass die Begleitung durch Instrumente sich fasst nur auf Städte und diesen nahe gelegene Dörfer beschränkt, also auf Plätze, die mehr oder weniger mit Fremden in Berührung kommen. Das von deren Einfluss unberührt gebliebene armenische Volk tanzt seine poetischen Reigentänze singend. Das Eindringen der Instrumentalmusik in die Städte ist die Folge davon, dass Männer und Frauen ihre Singstimme verloren haben und die Nationallieder nicht mehr kennen, sei's, dass sie dieselben ganz aufgegeben oder entstellt haben.

Wenn die Gruppe gebildet ist, fängt der Vortänzer an ein Tanzlied zu singen, deren es fast für jeden Reigentanz ein besonderes giebt. Was der Vortänzer singt, ist der Vorgesang, der den Tanzenden die Melodie, die Worte und den Tanz selbst in Erinnerung rufen soll. Gewöhnlich fällt der Chor beim vorletzten oder letzten Worte des Satzes ein und wiederholt nach Beendigung desselben den vom Vorsänger zuerst allein gesungenen Teil ohne dessen Beteiligung, um dann mit diesem zusammen den Schluss des Satzes zu singen. Dasselbe findet auf die folgenden Sätze Anwendung, wie die Musikbeilagen zeigen.

Diese Art des Gesanges bietet den Vorteil, dass die Teilnehmer den Tanz ohne Ermüdung lange fortsetzen können.

Die Sätze der Tanzlieder sind hauptsächlich achttaktig, die erweiterten aber sind (8+8) (8+8+8) (8+4) (8+8+4) (8+2) (8+8+2) (4+2) (5+3+3+3) (5+3+3+4) u. s. w.

Die Sätze haben alle dieselbe Form und denselben Rhythmus. Die Übergänge aber sind sehr fühlbar.

Thematisch erklärt der eine Satz den Inhalt des anderen. Die Takte sind $^2/_4$, $^3/_4$ und ihre Contraction z. B. $^4/_4$ — $^6/_4$ — $^6/_8$ — $^4/_8$ — $^5/_8$ ($^3/_8+^2/_8$) oder $^5/_8$ ($^2/_8+^3/_8$), $^9/_8$ ($^2/_8+^3/_8+^4/_8$) u. s. w.

Die arm. Volkstänze verbreiten sich sehr schnell. Die Bedingungen sind in erster Linie Wallfahrten und verschiedene National-Festlichkeiten, weil die Pilger von ihrem Platze aus in verschiedene Provinzen ziehen. Hier zeigt sich, dass jeder Dorf- oder Landbewohner seine Begabung zum Tanzen und Singen hat. Von den Wallfahrtsplätzen nach Hause zurückkehrend erzählt jeder als Neuigkeit seinem Kreise die gesehenen und gehörten Tänze und Tanzlieder. Zur Verbreitung dienen auch noch die Dorfhochzeiten, wie die Geladenen aus verschiedenen Gegenden herüberkommen und durch ihre Tänze und ihre Tanzlieder glänzen wollen, ganz besonders die Mädchen, welche bei der Hochzeit die ganze Nacht tanzend und singend verbringen, indem sie der neuvermählten Freundin, die im Begriff ist, in ein Leben voll Sorge einzutreten, alle zusammen verlebten schönen Momente ihrer Kindheit und ihres Lebens in Erinnerung bringen. Die Tänze und Lieder bleiben in immer frischer Erinnerung dank der mit jeder Jahreszeit verbundenen Anregungen.

Zur Frühlingszeit erweckt die alles belebende Natur die Empfindungen. Im Sommer, wo alles, klein und gross, auf dem Lande arbeitet, stellt sich der Gesang ein, um die Überlast der Arbeit, die Hitze der Sonne hinwegzutäuschen. Im Herbste, wo er die Früchte seiner Thätigkeit sammelt, wird seine Freude grenzenlos, weil auch die Natur ihre Erzeugnisse in Fülle spendet. Und zur Winterzeit endlich, wo er von seiner Arbeit ausruhen kann und muss, tanzt und singt er wieder um sich die Zeit zu vertreiben. So tanzt und singt er durch alle Jahreszeiten hindurch, drinnen und draussen, weil das innere Leben und das äussere Leben ihn dazu reizt.

Der Dorfkreis hat es so eingerichtet, dass nur unverheiratete und jung verheiratete Mädchen und Männer tanzen. Ich habe wenigstens ältere Leute niemals tanzen sehen. Aber in den Städten, wo die nationalen Tänze und Lieder erst seit den 60er Jahren des vorigen Jahrhunderts eingedrungen sind, tanzt gross und klein, verheiratete und unverheiratete, alte Männer und alte Frauen, mit einem Worte, alles. Aber hier verwandelt sich der Stimmung erregende poetische Inhalt des Tanzes in einen mehr belustigenden.

Die Armenier, namentlich in der Stadt, lieben auch die fremden Tänze, sowohl die europäischen wie auch die der andern kaukasischen Völker. Die kaukas. Tänze sind gewöhnlich Solo-Tänze oder Duette, die fremden Tänze werden besonders beim Festgelage und bei Hochzeiten ausgeführt. Sie haben aber nicht den natürlichen naiven Charakter wie die volkstümlichen armenischen Tänze.

Etschmiadsin.

Andante sostenuto. (♩ = 126)
Vor-tänzer
Chor

Allegro non troppo.

Allegro non troppo.

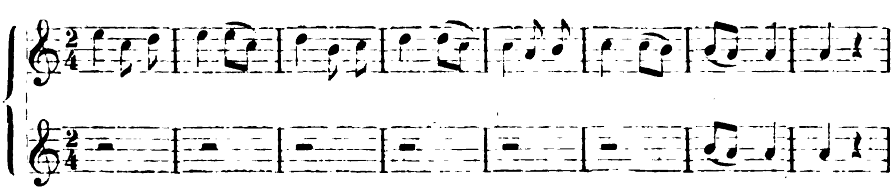
Presto.

Allegro.

Andante sostenuto.

Presto molto.

Andante quasi Adagio.

Kleinere mittelarmenische Texte.

Herausgegeben, mit Einleitung und Glossar versehen

von

Franz Nikolaus Finck.

A. Einleitung.

Zweite Hälfte. Vgl. S. 1 ff.

488, 1, 2 *անգաւ*. — 3, 6 *սպանանել*. — 4, 2 *տնաւրէնք*. — — 9, 7 *ամպոխ*. — 10, 3 *եկեղեցոյն*. — 10, 4; 11, 1 *է աւր*. — 13, 6 *յեկեղեցոյն*. — 14, 5 *ստեցին*. — 15, 4 *և ոչ*. — 17, 2 *զսպանութիւնն, վասն որոյ պատրիարգն Թէոդորոս, որ առեալ էր յերաշխի զիշխանսն որոց խաւարեցան աչքն եւ ի քաղաքէն և գնաց և է ամիս պատարագ ոչ մատեաւ ի Կոստանդինուպաւլիս և մեռեալ ոչ թաղեցաւ, զի բանդրեաց զքաղաքն և ապա գնաց*. — 18, 3 *Վրէսնո*. — 18, 5 *Հարսնքէֆո*. — 19, 3 *Նորբրտին*. — 20, 7. 8 *աւգնական զՍալահատինն*. — 20, 2 *կռվեսցին*. — 22, 7 *չոգաւ*. — **489**, 1, 3 *Սուհառ*. — 1, 5 *Խստռանա*. — 1, 6 *ապըստամբեալ*. — 2, 2 *Մաւսլցոյն*. — 4, 1–10, 5 (*Նայց* ... bis ... *զերդմնազանցսն*) fehlt. — 11, 6 *Ըմթա*. — 12, 7 *Նորբրտինն*. — 14, 2 *Սէֆրտինն*. — 14, 4 *զաւրս*. — 15, 7 *իշխաց*. — 18, 2–5 *մեռան Սէֆրտինն և Մելէք*. — 19, 2 *էառ* — 19, 4–20, 1 *Յազրտին՝ միւս եղբայրն Սէֆրտնին*. — **490**, 1, 4 *ի վեց*. — 2, 1 *անաւրէնն*. — 2, 3 *Ընդրնիկոս*. — 2, 4 *սպանաւղն*. — 3, 1 *Ստեփաննեա*. — 3, 4 *յԸռքքա*. — 4, 1 *և անկեաց*. — 6, 3 *Կոստանդինուպաւլիս*. — 7, 2 *ցաւակցաբր*. — 8, 1 *տղա*. — 8, 6 *ընտանացեալ*. — 9, 1. 2 *տանն Թագաւորութեան*. — 10, 1 *զչարութիւնն*. — 10, 3 *և խեղդեաց*. — 11, 2 *զմայր*. — 11, 5 *ծովն*. — 12, 7 *տանն*. — 13, 2–15, 1 (*և չորեքտասան* ... bis ... *Յունաց*) fehlt. — 15, 8 *կնութիւն*. — 16, 4 *Նելիարա*. — 17, 3 *զՎռանգսն*. — 17, 4 — 18, 3 (*զորս* ... bis ... *գաւառսն*) fehlt. — 20, 3 *կոչել*. — 22, 3 *էթէ*. — 23, 2–5 (*փոխանակ* ... bis ... *մեռցի*) fehlt. — **491**, 4, 5 *ասէր*. — 8, 9 *պղծո*. — 10, 5 *աւծ*. — 11, 1 *զՓիսիկտ*. — 12, 7 *մտեալ*. — 15, 6 *տային*. — 16, 5 *բերին*. — 17, 2 *և պյրեցին*. — 18, 3 *տիրացեալ*. — 19, 3 *ամիրաաւքն*. — 20, 5 *Հոպաքո*. — 21, 1 *Վռանգացն*. — 22, 1 *աւգնութեամբն*. — 23, 7 *զբերդսն*. — 24, 1 *ծովեզերէաւքն*. — **492**, 2, 5 *աւգնել*. — 2, 6

նմա. — 3, 3 քաւր. — 4, 3 անուամպն. — 4, 5. 6 և յոյժ տղա. — 5, 5 զՍ՟ծուին. — 6, 5 Ս՟աւսլա. — 7, 4 պաշարմանն. — 9, 1 ըզաւրսն. — 9, 4 ծառայութեան. — 10, 5 Ս՟ուփարկին. — 12, 5 Խուդպտինն. — 13, 2—4 Ա՟մթա և Ս՟երտնա. — 14, 2 յԱ՟րթուխեանց. — 15, 1 եկեղեցո. — 16, 3 ճշմարտութեանն. — 17, 3—5 զՍ՟երտինն Հ՟ուսամըտինն որդին. — 18, 1 Խուդպըտնին. — 18, 3 Ո՟ւմրտինն. — 18, 5 Բ՟ալուա. — 19, 2 զԽարդըբերդ. — 20, 1 Ս՟իրան. — 20, 3 Խըլաթա. — 21, 4 Պակդամուր. — 22, 1 (Եւ) fehlt. — 22, 6 Ա՟նտաքո. — 24, 1—3 զՈ՟ովքէն զտէրն Կիլիկիո. — 25, 4 բանդի. — 25, 6 մտաւ. — 26, 4 ամարանն. — **493**, 1, 6 Ո՟ովքենա. — 3, 1 խնամայէր. — 3, 4 շինութիւնն. — 4, 1 դիւրութիւնն. — 4, 4 ամաւթով. — 5, 4—7 եղբաւրն եւ Լեոն զՍ՟սիս. — 6, 5 զՈ՟ովքէն. — 12, 3 պաճառն. — 12, 6. 7 որք բացաւթեա. — 13, 2 խորանաւք. — 14, 5 յեղանակն. — 15, 4 Հարաւո. — 16, 1 աւգոյն. — 17, 5 Հիւսիւսիւ. — 18, 1 ըռատութեան. — 18, 2 ջըո. — 18, 4 զաւլութեան. — 19, 2 աւդոյն. — 21, 2 պանտըխտանան. — 22, 3 զաղքատութիւնս. — 23, 3 զայլոյն. — 24, 2 և առաւել. — 24, 4 այլոց. — 25, 3 շարթելով. — **494**, 1, 4 գտին. — 2, 1 Թ՟ուրթ. — 2, 4 Ըպխթանա. — 3, 6 զնոսա. — 4, 4 սպաննին. — 5, 2 Թ՟ուրթն. — 6, 1 Թ՟ուրքն. — 7, 4 Թ՟ուրթն. — 8, 1 կոտորեցաւ. — 10, 4 Վ՛զիրա. — 10, 7 Տուրաւտնա. — 15, 6 Տարտո. — 16, 4 Ս՟ծբնա. — 16, 6 զաւրացաւ. — 17, 2 Թ՟ուրթն. — 19, 1 Հազարսն. — 19, 2 (արսն) fehlt. — 20, 4 բնակութիւնս նոցա. — 21, 5 զկարասի. — 23, 3 Թ՟րթաց. — 23, 5 մեծաց. — 24, 5 անցցին. — 25, 5 մոռացունք. — **495**, 1, 2 մնացեալք. — 2, 5 Կիլիկեցւոց. — 4, 1 քանզի զկնի. — 4, 3 անցանելո. — 5, 4 Թ՟ըրդացն. — 6, 1 խղճալո. — 6, 4 Թ՟ուրքն. — 7, 7 Թ՟ըլպամէ. — 8, 7 զքրիստոնեայսն. — 10, 6 շըջագա. — 11, 1 Թ՟ուրքմնին. — 12, 3 խնամարկէին. — 13, 4 զազգս քրիստոնէից. — 17, 1—18, 2 Ի թուին Հ՟այոց ոլը զաւրացաւ. — 20, 3 զԵգիպտացիք. — 21, 3 զՊտուխս և. — **496**, 3, 1 մէքենայից. — 3, 8 գնաց. — 4, 3 լեգէոնին. — 4, 4 իւրո. — 6, 6 կրեաց. — 7, 3, 4 յառաջին ելանելն. — 8, 2—9, 4 սպառազինաւքն զորս կորոյսն և տկարացաւ որ էր լգռ. — 10, 5 զթիւնս. — 10, 6 տրտմութեանցն. — 11, 3—5 աւր թափելո զնա. — 12, 1—17, 5 քանզի եհաս Սալահատինն մինչև ի Տապարիա և բնակեցաւ անդ. — 18, 4—6 ընդդէմ նորա ի պատերազմն. — 19, 2 յիշատակեցաւ. — 20, 2—**497**, 23, 3 (և քննեցան ... bis ... փրերացն գովելեաց) fehlt. — 23, 4 և յաղթեցան քրիստոնէքն առաջի անաւրէն Սալահատնին և անաւրէնքն զհեւ մտեալ անխնա կոտորեցին զնոքա և զթագաւորն Ե՟րուսաղէմի կալանաւոր արարին և զըրինձն Ա՟նտիոքա, և. — 24, 5—25, 1 յ՟ անձինս. — 25, 4 Ա՟նտիոքա. — **498**, 1, 2—7 և աղաւթեազ Ս՟ահմետա. — 3, 5 յԱ՟քքա. — 4, 8 նավիւք. — 5, 4 Կիսարիա. — 5, 6 Լ՟ազարեթ. — 6, 1 Վ՛աֆն. — 8, 2—19, 1 (Եւ ս է ... bis ... արժանաւորութեանց) fehlt. — 19, 2—23, 2 և անտի գնաց ի

ի յԱսխալան և խաւսեցաւ կակղութեամբ. — 499, 1, 6 Նոքաւք. — 3, 5 Սուր. — 4, 1—6, 3 (որ է ... bis ... պահապանքն) fehlt. — 7, 4 յաղթութեամբն. — 8, 2 զպողվատ. — 13, 3 անդանաւր. — 15, 4 տալ նոցա. — 18, 2 մաւրէ. — 19, 3 արտասուս և. — 20, 3 և որ. — 20, 6 տեղն. — 22, 6 ծերս. — 24, 5 զաւրաց. — 500, 1, 1 յաղիւսագործութիւնս. — 2, 3 և ազատածին. — 2, 5 Սինի. — 3, 3 գործ. — 3, 5 Իսրայեղի. — 7, 2 իւր. — 7, 4 սեփհականել. — 9, 1 քրիստոնէից. — 9, 2 զորս. — 11, 1 աղաւթեցին. — 12, 1 եդ. — 12, 7 մնցէ. — 13, 3 քրիստոնեա. — 14, 2 լիցի. — 16, 6 աղաւթականք. — 16, 7 տայցեն. — 17, 6 (մարդոյ) fehlt. — 22, 3 հանճարա (dahinter eine Lücke) — 501, 1, 7 Պապնին. — 4, 3 Թուին Հայոց. — 7, 1 ըզաւրս. — 8, 3 (զնոսա) fehlt. — 9, 3 գտեալ. — 9, 6 քարայր. — 10, 2 Թերահալ արծաթով. — 10, 8 ո (vor ո eine Lücke). — 15, 4. 5 Սալահատինն յերկիրն. — 16, 1 Սեհունին. — 17, 5 Ջ՛էպէլի. — 20, 3 դարպսակն. — 22, 2 իւրո. — 22, 6 տանն. — 23, 1 Սոլմա (dahinter eine Lücke). — 23, 4 ըզաւրս. — 502, 1, 1 պարգևաւք. — 1, 4 ոռճկաւք. — 2, 1 սիրելեաց. — 3, 4 զաւրաքլուխն. — 4, 2 ասլանա. — 5, 1. 2 որդոյն իւրո. — 6, 2 յանկուցեալ — 7, 2 զաւրաց. — 7, 5 հաւրն. — 8, 5 որդոյն. — 9, 4 զդիպիլն. — 10, 1 շահ. — 10, 3 Եզնկային. — 10, 6 փեսա. — 12, 1 սիրո. — 13, 1 և ամաչեցին. — 13, 5 զաւրքն. — 14, 3 որդոյն. — 14, 8 ժամն. — 15, 1—16, 1 խաղաղութեամբ խաւսեցաւ սուլտանն ընդ ամենեսեան. — 16, 3 և զկնի. — 17, 1 ի յապստամբացն. — 17, 4 անձինք. — 18, 1 զաւրագլուխն. — 18, 4 որդոյն. — 19, 3 յորդոցն. — 20, 2 Յապըտին. — 20, 3 Խաւսրաւ. — 22, 1—23, 1 Ի Թուին Հայոց ի ոխա. — 23, 4 Գռանդաց. — 23, 5 խառնիճաղանջ. — 25, 5 քրիստոնէից. — 503, 1, 5 յաւժարութեամբ. — 2, 7 ի մինայն. — 3, 5 զԱքա. — 5, 6 մարտընչէին. — 7, 2 աւգնել. — 8, 1 Գռանդքն. — 8, 5 բազումս. — 9, 4 ջրաղացս և ջորաղացս. — 10, 7 յամելն. — 11, 1 անտ. — 11, 4 Ալամնաց. — 11, 6 գնաց. — 13, 2 Կոստանդինուպաւլիս. — 17, 1 քա-րաժառաց. — 18, 3—5 աւր ըստ աւրէ. 22, 1. 2 նոցա ընդունելութիւնս. — 504, 2, 2 Սելևկիա. — 3, 4 լոկանալ. — 4, 1 և յանկարծակի. — 5, 3 ընդդ-մեցաւ. — 6, 7 գտեալ. — 8, 1 զնա. — 8, 5 զնա և մանաւանդ զանձինս մեր չեմարժան լեալ. — 9, 2 զաւրքն. — 14, 4 Կիլիկիոյ. — 12, 1 Խոզբենա. — 12, 3 Ստեփաննեա. — 13, 3 ըզաւրսն. — 16, 1 յեղանակին, — 16, 5 ա-ռաջնորդք. — 17, 3 յԱքքա. — 17, 6 զքաղաքն. — 19, 6 նոքաւք. — 20, 5 Գռանդաց. — 22, 5 եթն. — [է]. — 505, 1, 4 աղաւթս. — 4, 1 զԱքա. — 4, 7: 5, 1 զքեռորդի. — 5, 2 Ընկլիզաց. — 6, 1 Աքառ. — 6, 5 համպաւ. — 10, 4 ի վեց. — 11, 6 Կաւնն. — 13, 3—14, 2 Յետ մահուանն Խոլիճասլանա առին զթագաւորութիւն բժ ան որդիքն նորա. — 15, 4 միո. — 16, 7 որդի. — 17 Եկաց Սալահատին աւագ որդին ի Դամասկոս. և երկրորդն. — 18, 3—5 երրորդն ի Հալպ. — 18, 7 կոչեաց. — 22. 4 զՈւռհա և. — 22, 6 և զՄերտին. — 23, 1 և զՄուֆարկինն և. — 23, 3 և զԽոլաթճապար. — 24, 1 և

զԲ՟արաք. — 24, 6 յետո. — 24, 8 զՍ՟ծբին. — 25, 2 զՕ՟ազա. — **506**, 1, 3 Ս՟աւսլա. — 2, 6 Ճ՟զիրո. — 3, 2 Ր՟նշարո. — 3, 5 նոքաւք. — 5 Ս՟աւսլ. — 6, 4 և յորժամ. — 7, 3 Յազըտինն, որդի իւր. — 7, 4—8, 3 (և առ ... bis ... որդի իւր) fehlt. — 10, 4 Ը՟նտաքո. — 12, 4 Օ՟ովըենա. — 12, 5 եղբաւր. — 13, 4 ∸եռի յԸ՟.քայո. — 13, 7 աղաչանաւք. — 14, 4—16, 1 (զի այր ... bis ... ∸եռի) fehlt. — 19, 7 Փռանգաց. — 22, 2 զայն. — 24, 1 աւստար. — 25, 5 որո. **507**, 1, 4 Խսլիճասլանա. — 4, 2 Կաւնն. — 4, 4 կրսերն. — 5, 4 ՙԿիոկեսարն. 5, 6 այլքն. — 7, 4 և մանաւանդ. — 8, 6 զվերին. — 10, 6 բաժին. 12, 1—13, 4 Իսկ սուլտանն Ս՟սրա Ս՟ելէք Յազիզն եկն ի վերայ եղբաւր իւրո. — 14, 3—5 Ս՟ելէք ըլ Յէտըլն հաւրեղբայրն. — 16, 5 նենգութիւն. — 17, 5. 6 սուլտանին Ս՟սրա. — 23, 2 Օ՟ռհա. — 23, 6 Օ՟ազա. — 24, 6 Փռանգին. — 25, 3 Թշնամեացն. — **508**, 1, 1 նմա և. — 1, 5 հաւր. — 2, 1 իւրո. — 3, 7 էթէ. — 4, 5 զամենայնն. — 6, 5 յՕ՟ազա. — 6, 6—7. 2 (որ ... bis ... զնա) fehlt. — 7, 4 նոքա. — 8, 4 ընգալան. — 9. 5 և դարձաւ. — 10, 2 ի յՕ՟ռհա. — 12, 1 հաւրեղբաւրն. — 13, 1 և յայնմանէ. — 16, 2. 3 Ս՟ելէք Յէտըլն. — 18, 1. 2 առաւելութիւնն. — 20, 2 յինչսն. — 20, 9 եղբաւրորդոյն. — 21, 1 իւրո. — 24, 9 կնքեաց. — **509**, 3, 2 աւգնել. — 4, 3 ընգեաց. — 5, 4 որո. — 7, 3 աւգնականին. — 8, 5 բարի ոք. — 9, 1 կարգաւորէր. — 10, 3 ձեռաւք. — 12, 5 վանաւրեայս. — 13, 3 առատապէս. — 14, 4—15, 2 (այլ և ... bis ... նոցա) fehlt. — 15, 3 գեաւղս. — 16, 5 գրէթէ. — 17, 4 իւրո. — 20, 3 փարթամացոյց. — 21, 3 .քրիստոնէիցն. — 21, 6 զՓռանգաց. — 22, 5—7 զՍ՟րացն չպահելով. — 23, 7 նա. — 24, 3 ազգս. — **510**, 4. 5 (և աշխարհականաց) fehlt. — 6, 1 անկարաւոք. — 7, 3 է. — 7, 5 այսաւր. — 10, 5; 11, 1 Թագաւորութեանն իւրո. — 12, 1—3 որդո բըընձին Ը՟նտիոքա. — 13, 1 Փիլիպ. — 13, 6 գրաւեալ.ք. — 14, 1 (զնա) fehlt. — 14, 2 զերդմամբ. — 14, 5 զդաւանութիւնն. — 15, 2 զաւրէնս. — 15, 6 կացեալ. — 16, 4 հաւրէն. — 17, 5 (և) fehlt. — 19, 1 ըմպռնեցին. — 20, 4 վճարեցաւ. — 21, 2. 3 խնդրեցին զորդին. — 21, 4 (Կոստանդեայ) fehlt. — 22. 2 Կիլիկեցոց. — 25, 4 զՊ՟այազատն. — 26, 4 Փռանգաց. — **511**, 2, 2 կենաւք. — 3, 1 և հաճո. — 3, 4 գովեալ. — 4, 1 բարէսէր. — 4, 2 կամաւ.ք. — 5, 4 ∸եթմո. — 6, 3. 4 տղա տիաւք. — 9, 1 և յարդեան. — 9, 4 զԹագաւորութիւնն. — 10, 4 աւր. — 11, 1 աւրէ. — 11. 8 Թագուհեաւն. — 12. 4 որդովք. — 15, 12 (և մարդասիրի) fehlt. — 17, 2 ընդարձակել. — 17, 4 տարածել. — 19, 1 իւրեանց և յորդիս որդոց. — 19, 4 գալուստ. — 21, 2 մերո. — 22, 1 աւրհնեալ յաւիտեանս. — 22, 3 հաւր. — 22, 4 և ընդ. — 22, 6 հոգւոյն. ամէն. ամէն:

7. auf Bl. 213a—216a eine bisher noch nicht veröffentlichte Beschreibung der sieben allgemeinen Konzilien (Nicäa, Konstantinopel, Ephesus, Chalcedon, Konstantinopel, Nicäa) mit der Überschrift: Ս՟աւն տիեզերական սիւնհոդոսացն, թէ երբ և վասն որոյ և յորում

տեղւոյն ժողովեցան և զով որ նզովեցին։ Պարտէ գիտել էթէ Է̅երրորդ ժողովք եղեն։ [Text III.] Vgl. Dashian: Katalog d. arm. Handschr. i. d. Mechitharisten-Bibliothek in Wien, Nr. 398, 6c und 515, 7.

8. auf Bl. 216b—217a 16 ein bisher noch nicht veröffentlichtes Verzeichnis von Städten, Flüssen etc. und deren Erbauern bezw. Benennern mit der Überschrift: *Այս են քաղաք և շինաւղք նոցին։* [Text IV.]

9. auf Bl. 217a 17—217b 5 eine bisher noch nicht veröffentlichte kurze Beschreibung der Flüsse Ganges, Nil, Tigris und Euphrat mit der Überschrift: *Չորս գետքն են։* [Text V.]

10. auf Bl. 217b 5—218b eine noch nicht veröffentlichte Beschreibung von 42 Flüssen mit der Überschrift: *Գետք և գնացք նոցա մեծ և անուանիք խ̅բ̅։* [Text VI.]

11. auf Bl. 219a—221a eine noch nicht veröffentlichte Beschreibung indischer und persischer Städte mit der Überschrift: *Անուանք քաղաքացն Հնդկացն և Պարսիցն։* [Text VII.]

12. auf Bl. 225a—235a 5 eine bisher noch nicht veröffentlichte Beschreibung der Patriarchalverfassung mit der Überschrift: *Կարգադրութիւն Աստուծով սրբոց մայրաքաղաքաց և մետրապաւլտաց և արհեպիսկոպոսաց սահմանեալ ըստ առաքելական և պատրիարգական աթոռոց. և եղաւ այս կարգ աստիճանացս քահանայապետից ըստ տիեզերական ժողովոց աւրինաց,* und zwar

a. auf Bl 225a—225b 25 eine Beschreibung der fünf Patriarchalbezirke Rom, Konstantinopel, Alexandria, Antiochia, Jerusalem, ohne besondere Überschrift. [Text VIII]

b. auf Bl. 225b 26—226a 9 eine kurze Angabe über die Kirchenbezirke von Grossarmenien und Cypern mit der Überschrift: *Իշխանութիւն Հայոց մեծաց,* übereinstimmend mit dem letzten Abschnitt der im Folg. unter c erwähnten Abhandlung von Epiphanios.

c. auf Bl. 226a 10—235a 5 eine Übersetzung der ‚*Ἔκθεσις πρωτοκλησιῶν πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν*' des Erzbischofs Epiphanios von Cypern hgg. v. F. N. Finck (*Եպիփան Կիպրացու ἔκθεσις πρωτοκλησιῶν πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν Հայերէն և յունարէն հրատարակեց Ֆրանց Նիկոլաուս Ֆինկ, Մարբուրգ* 1902)

13. auf Bl. 235a 6—245a eine Übersetzung der *Τάξις τῶν πατριαρχικῶν θρόνων* des Nilos Doxapatres, unter Berücksichtigung von zwei anderen Handschriften hgg. v. F. N. Finck (*Նեղոս Դոքսապատրի կարգադրութիւն պատրիարքական աթոռոցն, հայերէն և յունարէն հրատարակեց Ֆրանց Նիկողայոս Ֆինկ, Ս. Էջմիածին* 1902.

14. auf Bl. 245b — 247b 16 eine noch nicht veröffentlichte Abhandlung über Würden und Ämter in der Kirche, übersetzt von Nerses von Lambron, und zwar

a. auf Bl. 245b—247a 12 über 16 Ämter mit der Überschrift *Արժանապատուութիւն ի կաթողիկէ եկեղեցոջ, զոր կալցին ժառանգաւոր սարկ;*

b. auf Bl 247a 13 – 247b 16 über 9 Ämter mit der Überschrift *Կարգ երգողացն որք ոչ լինին սարկաւագք, այլ կէս սարկաց և երգողաց և ընթերցողաց և զայլ որ հանգոյն սոցին աշտիճանաց կալցին զձեռնադրութիւնս:*

Am Schluss steht: *Տեառն Ներսիսի է թարգմանեալ եպիսկոպոսի Տարսոնի այսոսիկ կարգաւորութիւնք:* [Text IX.]

15. auf Bl. 247b 17—21 einige bisher nicht veröffentlichte Angaben über Gewichte mit der Überschrift *Յաղագս կշռոց.* [Text X].

16. auf Bl. 248a 1—11 eine noch nicht veröffentlichte kurze Geschichte der Abstammung der Jungfrau Maria mit der Überschrift *Այլուստ.* [Text XI.]

17. auf Bl. 248a 12—15 eine noch nicht veröffentlichte Angabe der die sechs Zeitalter bestimmenden Ereignisse mit der Überschrift *Այլուստ.* [Text XII.]

18. auf Bl. 248a 16—248b 5 eine noch nicht veröffentlichte Notiz des Katholikos Nerses über den König Seleukos, dessen Kinder und die zu deren Ehren erbauten Städte unter Berufung auf Abu-Sajid (اباسعيد) mit der Überschrift *Տեառն Ներսեսի գտեալ հարցմամբ ի յԱպու-Սաա իմաստասիրէն* [Text XIII.]

19. auf Bl. 247b 6—11 eine noch nicht veröffentlichte kurze Notiz über die Ismaeliten, ohne Überschrift. [Text XIV.]

20. auf Bl. 248b 12—22 ein bisher nicht veröffentlichtes Verzeichnis der Schüler Sahak's und Mesrob's. [Text XV.] (Nr. 20, 21 u. 22 m. d. Überschrift *Այլուստ*).

21. auf Bl 248b 22—249a 9 bisher nicht veröffentlichte Chronologische Angaben: *Ըստ Եսայի գրին ժամանակագրի*. [Text XVI]

22. auf Bl. 249a 10—249b 1 einige noch nicht veröffentlichte Bemerkungen über griechische Götter und Helden. [Text XVII.]

23. auf Bl. 249b 2—17 eine noch nicht veröffentlichte kurze Lebensbeschreibung des Aristoteles mit der Überschrift *Յաղագս Արիստոտելի*. [Text XVIII.]

24. auf Bl. 249b 18—250b 12 des heiligen Epiphanios Erklärung der Edelsteine mit der Überschrift *Սրբոյն Եպիփանու վասն ականց պատուականաց, զանուանս նոցա պատմէ*, im Wesentlichen übereinstimmend mit der Bazmavep XIV, (Jahrg. 1856) S. 46—49, in der linken Spalte veröffentlichten (kürzeren) Rezension. Im folgenden Verzeichnis der abweichenden Lesarten beginnt die Zeilenzählung mit der ersten Zeile des Textes (nicht der Seite) *Առաջին ակն* etc.

46, 2, 3 *շափեղա*. — 3, 3 *ամէթիւսուս*. — 4, 1 *բիրեղ*. — 5, 3, *Յուդայ*. — 8, 4 *արենատեսիլ*. — 9, 1 *գտան*. — 10, 1 *զաւրութիւն*. — 11, 4 *վերս*. — 13, 1 *Տպազէ*. — 13, 4 *զաւրութիւն*. — 15, 4 *յեսանն*. — 15, 6 *զեդ*. — 17, 3 *ջրմոլութէ*. — 17, 4 *աւկտէ*։ —

47, 3. 2 *յԵթոպիա*. — 3, 4 *ե*. — 3, 5 *Փեսոն*. — 4, 2 *էթէ*. — 5, 1 *տա*. — 7, 1 *Լեբիացոց*. — 8, 1 *զաւրութիւն*. — 11, 6 *Ընտիկք*. — 12, 1 *զաւրութիւն*. — 12, 5 *անկանց*. — 13, 1 *աւկտել*. — 13, 4 *աւծեալ*. — 15, 4 *զմրըխոյ*. — 17, 2 *Կասբիացոց*։ — 18, 3 *երկընչին*. —

48, 1, 1 *Լեգիրոն*. — 3, 2 *Եթոպայէն*. — 4, 2 *ասվոյ*. — 4. 4 *կողէնոյ*. — 6, 3 *զաւրութիւն*. — 6, 6 *կենա սա*. — 7, 1 *նա*. — 7, 4 *աւկտակար*. — 9, 5 *Սկիւթացոց*. — 10, 3 *յակընդի*. —

49, 1. 1 *տեսլեամ*. — 1, 5 *աւձից*. — 2, 4 *աւկտէ*. — 4, 1 *փեղոսկրի*. — 7, 4 *Լիբէացիոց*. — 8, 4 *զանձրեւսն*. — 12, 2 *որովայնածից*. — 12, 3 *աւկտէ*. — 13, 3 *ըմպէ*. — 15, 1 *աւգանման*. — 17, 2 *Եփրատա*. — 18, 2 *երև*. — 23, 5 *սա աւկտակար*. — 24, 1 *ասի և սա ի*. — 24, 2 *Ընտիկ*. — 24, 4. 5. 6 fehlen. — 25, 3 *գեղեցկատեսիլ*։ *‘Նորոգողին զսոսա Աստուծոյ ծն փառք յամենայն բերանոյ*։ . — 28, 5 *տեսակաւք*. —

25. auf Bl. 250b 13—252a 27 eine noch nicht veröffentlichte Abhandlung über die Edelsteine, ihre Eigentümlichkeiten und Heilkräfte von Mechithar Heratsi mit der Überschrift *Մխիթար իմաստուն բժըշկապետի վասն քարանց և յատկութեանց նոցա և բժըշկութեան նոցա*. [Text XIX.]

26. auf Bl. 252b eine noch nicht veröffentlichte kurze Nachricht über sieben Sekten in frühchristlicher Zeit unter Berufung auf Josephus. [Text XX.]

27. auf Bl. 255a—256a 8 zwei noch nicht veröffentlichte Belehrungen des Katholikos Gregor, überschrieben Բան պիտանի Գրիգորիսի կաթողիկոսի. Das zweite Stück trägt die Überschrift Այլ ինչ Գրիգորի. [Text XXI.]

28. auf Bl. 256a 9—23 eine noch nicht veröffentlichte Erklärung von Gewichten mit der Überschrift Գիտութիւն յաղագս կշռոց. [Text XXII.]

29. auf Bl. 256a 23—26 die Namen von 12 berühmten Bergen, wie folgt: Այս են անուանք ժբ ան լերանց անուաննեաց: Լիբանան, Կաւկասոս, Աւրոս, Ատղաս, Պառնասոս, Կեթրոն, Եղիկոն, Պարթենիոս, Մասիք, Գաւկարանոս, Պէնիոս, Ուղիմպոս: Vgl. Hschr. 102 des Klosters Etschmiadsin (vom Jahre 971) Bl. 36a, in einer geschichtlich-geographischen Arbeit eines gewissen Andreas: Այս են անուանք տասներկուց լերանցն անուանեաց: Լիբանան, Կաւկաս, Տաւրոս, Ատղաս, Պառնասոս, Կիւթերոն Եղիկոն, Պարթենիոս, Մասիք, Գիւկարանոս, Պենիովս, Ողիմպոս:

30. auf Bl. 256a 26—256b 5 die Namen der (angeblich) grössten Flüsse mit der Überschrift Գետք մեծամեծք և անուանիք ժբ: [Text XXIII.] in besserer Redaktion Hschr. 102 Bl. 36 b.

31. auf Bl. 256b 5—269b 24 die Geographie des Moses von Chorene, und zwar

auf Bl. 256b 5—268a 8 Kap. II bis zum Schluss mit der Überschrift Աշխարհագրութիւնք հատած բ;

auf Bl. 268a 9-269b 24 das erste Kapitel mit der Überschrift Ահա կատարեցան տիեզերք: Տշգարհագիր [= Աշխարհագիր].

Im Folg. verzeichne ich die abweichenden Lesarten des vorliegenden Textes von der Venediger Ausgabe: Սրբոյ հօրն մերոյ Մովսէսի Խորենացւոյ մատենագրութիւնք. Երկրորդ տպագրութիւն. ի Վենետիկ ի տպարանի սրբոյն Ղազարու յամի 1865 ռյժդ, S. 585 ff.

585, 3, 2 աշխարհագրութեանց. — 6, 6 յոլով եղեալ. — 6, 8—7, 4 Հարկաւորեմք յարտաքինսն ձեռնարկեալ որ զաշխարհագրութիւնսն. — 10, 2 երկրաչափութիւն. — 11, 5 խոկացին. — 12, 6 կացեալք. — 13, 2— 6 և տուընջեան և գիշերոյ զմեծութիւն. — 14, 5 երկնի. — 14, 10 երկրի. — 15, 1

երևելոյ. — 15, 3 (և) fehlt. — 15, 4 զընութիւն. — 16, 1 մէջաւրէական. — 16, 3—6 զգիծն ունելով ասպարէսական չափով. — 18, 2 զկականսն. — 18, 4 փոփոխեալսն. — 18, 6 այլոր. — 19. 1 այլապէս. — 19, 4 (որ) fehlt. — 20, 2 ամենեքեան մոանեն. — 21, 5. 6 կալով ի վերայ. — 21, 9—22, 7 Հիւսիւսական կողմանէ ասպարիսաւք չե երիեկաւք. — 23, 2 զԽուղխս. — 23, 6 զՀիւսիւսականաց. — 24, 4 (իբրև) fehlt. — 24, 7 լայնութեան. — 586, 1, 1 (չափ) fehlt. — 1, 4 ժե և. — 2, 1 որ ի մէջաւրական. — 2, 2 (շրջանակն) fehlt. — 3, 2 երեք. — 3, 3 բիւրաւքն. — 3, 5 վեցհազարեկիւք. — 4, 2 չափոց. — 4, 4. 5 մեծ շուրջունողութեամբ. — 6, 3. 4 զայլս երևեցուցանեն. — 6, 6 Խէողորոս. — 7, 3 (մեզ) fehlt. — 7, 5—7 թե Պիեռիկոնն. — 8, 4 զոուռային. — 8, 5 միջներկնէ. — 9, 2 զղադա. — 9, 5 կիւռիա. — 9, 7—10, 4 Մ՝լիա նաւելով ընդ մէջ երկրական. — 10, 5 ըստ անամբոս. — 11, 10 ապռոտիկոն. — 13, 1 գաւտին. — 13, 3 ընդդէմ. — 13, 4 (մէջ) fehlt. 14, 1—3 եթովպայեցւոց ճանապարհորդութեանն Մ՝կէեսնումբ. — 15, 3 զՊռաւսոն. — 15, 7 շաւղաւքն. — 16, 1 յաներևական. — 16, 3 (ի) fehlt. — 17, 3. 4 նահանգացն զմինն. — 17, 7 հարաւոյ. — 18, 1 միջաւրէական. — 19, 1. 2 նմանէն յառջնային. — 19, 4. 5 (և է) fehlt. — 19, 7 (երկրորդն) fehlt. — 20, 1 ուինիս. — 20, 4 ժգ ևս կգ և. — 20, 5 (երկրորդն) fehlt. — 21, 1. 2 Աղեքսանդրիայ, և սա ժամաւ. — 587, 1, 2 ամենայնք. — 1, 3 դ. — 1, 5 Պռաւղորոս. — 2, 2 և կարևոր. — 2, 4 Համաչափութիւնսն. — 3, 2 ի. — 3, 4 Հռոմ. — 3, 5 գ. — 4, 2 Կոստանդինուպաւլիս. — 4, 3 է. — 5, 1 Սիւթիա. — 5, 4 աշխարհաց. — 5, 5. 6 ըստ դոցին. — 5, 7 սեցան (davor eine Lücke). — 6, 5. 6 զտիեզերական զստորագրութիւնսն. — 8, 4 նմանութեանն. — 8, 6 գնդոյն. — 9, 1 ասոխական. — 10, 5 վերնաչափութիւն. — 11, 5 երևեցելոցն. — 12, 1 ասորոքոն. — 12, 3 զսկիաթոռոն. — 13, 2 դէոպէտռա. — 13, 5 ցամաքիչափութիւն. — 13, 6 որով. — 14, 4 ասպարիզաւք. — 15, 1 բնակութիւնս. — 15, 4—16, 2 սկիզբն արարեալ յարևմտից. — 16, 6 անծանաւթ. — 16, 7 Յովկիանոս. — 17, 2—4 ծայրէն Սպանիայ աշխարհէն. — 17, 6 ցարևելս. — 18, 1 զերը. — 18, 4. 5 յանծանաւթ երկիր. — 20, 4 գաւտոյն. — 20, 6 զՀիւսիւսի. — 21, 1 յանծանաւթ. — 22, 3. 4 ի յայրեալ գաւտոյն. — 23, 2 յանծանաւթ. — 23, 4—24, 5 (մասունս եթնևտասն . . . bis . . . լայնութեանն) fehlt. — 25, 6 զայն. 26, 4 (և) fehlt. — 27, 3 անծանաւթ. — 28, 1 Յորում. — 28, 4 տիեզերագրութեանց. — 29, 2—4 Պապա աղեքսանդրացւոց համառաւտարար. — 588, 1, 1 զերկրագործութիւնն. — 1, 3 մեր և այլ. — 2, 2 զմեծամեծ. — 3, 2 որչափութեան չափոց. — 3, 5 յատկութեան. — 4, 2 կատրաց բարձ. — 4, 4 տեսութեամբ. — — 4, 6 ուղս. — 6, 7 ե. — 7, 1 նահանգդ. — 8, 2 կառճառաւտ. — 8, 5 ըստորակայ. — 9, 1 այս ինքն է որ. — 9, 8 զայլոցն. — 10, 6. 7 մասն է. — 10, 10 ասպարէս. — 11, 1 (և) fehlt. — 11, 2—4 ասպարէզ է հեռակացութիւն. — 12, 1 (է) fehlt. — 12, 5 (է) fehlt. — 12, 8 ուղաչափութեան. — 13, 1—4 քայլ ճե և քայլն. — 13 ,8 ոտն է. — 14, 2—4 և մղոնն է ե ասպարեզ. —

14, 6 *ապարիսաց.* — 15, 4 *միով պակաս.* — 16, 4 (*զի*) fehlt. — 17, 2 *ո̄.* — 17, 5 *Հրասխն.* — 17, 7 *մողոն.* — 18, 1 (*է*) fehlt. — 18, 3 *աւդաչափութեամբ երկրաչափութեան.* — 18, 4 (*է*) fehlt. — 19, 1 *է ի.* — 19, 3 (*երկրաչափութեան*) fehlt. — 20, 5 *մասին.* — 21, 1—5 *մողոն, դէ, իր.* — 22, 3 *չափով.* — 23, 3 *գաւառայն.* — 23, 6 *միջաւրէական.* — 24, 3—5 *բնաւ ինչ ոչ.* — 25, 3—26, 3 *այն արեգական եղանակ են ամառն ո յեղանական ձմեռնային փոխանցեալ.* — 27, 1 *վերադարձեալ.* — 27, 5 *զայրեգակն.* — 28, 3. 4 *լինել զայս.* — 28, 6 *վեցերրորդ.* — 589, 1, 1—4 *վաթսներրորդ մասն լինել չափ է զարեգակն.* — 2, 3 *արեգականն.* — 3, 2 (*է*) fehlt. — 3, 3. 4 *աւթեւանս ի̄ ս.* — 3, 6 *շաւղիցն.* — 4, 1—5, 1 *Նրբեցելոց բորբոքողութիւն ասացին զայրեալ գաւառին.* — 6, 1. 2 *զնա ի բնակութիւնէս.* — 6, 6 *կիսագնդին.* — 7, 2—9, 1 (*ընդդէմերկիր* ··· bis ··· *զոր*) fehlt, — 9, 3 *գաւսացեալ.* — 9, 4—6 *քան զնմանէն.* — 9, 7 (*ասացին*) fehlt. — 11, 1 *զդէմն.* — 12, 6· 7 *զայրեալ գաւառին.* — 14, 4 *Կոստանտիանոս.* — 14, 6 (*ի*) fehlt. — 15, 1 *տեղագրութիւնն.* — 15, 2 (*աստ*) fehlt. — 16, 1 *արեւելայ.* — 18. 3—6 *աստ զՈվկիանոս շուրջ լինել.* — 19, 5. 6 *Հիւսիսային արեւմտից.* — 20, 2 *Հիւսիսայի.* — 20, 5 *յերից.* — 21, 5 (*ի*) fehlt. — 22, 7 *զանծանաւթ.* — 23, 1 *երկրէն.* — 23, 3—5 *շրջապատել զամենայն բնակութիւն մարդկային.* — 24, 4—6 *ծովացն մեծամեծացն զՀնդկայնոցն.* — 25, 1 (*ասեմ*) fehlt. — 25. 5 *զկասպիականէն.* — 26, 2 *Վրկանի.* 26, 5 *զերկիր.* — 27, 3 *զնոքաւք.* — 27, 6 *ճշմարիտ է.* — 590, 3, 2 *յունականն.* — 3, 5 *և մերոց.* — 4, 1. 2 *ևս կայարանաց.* — 4, 5—5, 2 *անցանել. յորմէ վարկանիմք և Հընդկականին.* — 6, 3 *պարունակել.* — 7, 3 *Պտղոմէոսի.* — 8, 2—6 *գաւառն̄ անցանին ի Հարաւ կողմն.* — 9, 1—4 *զայնոսիկ ճշգրիւգրեցին և սահման.* — 10, 1 *յՈւկիւումբայ.* — 10, 3 *ի Լուսնի.* — 10, 8 *յանծանաւթ.* — 11, 5. 6 *զանծանաւթ երկրաւ.* — 12, 2. 3 *մինչ ցՈվկիանոս.* — 12, 7 *լռեաց.* — 13, 1 *զորս.* — 13, 5 *և.* — 15, 2 (*և*) fehlt. — 15, 4 *աստ թէ.* — 15, 6 *Հիւսիսի.* — 16, 2 *էթէ.* — 16, 6 *ջուրց.* — 17, 3—5 *էթէ Հրաման Տեառն.* — 18, 2. 3 *ջրոյ անծանաւթ.* — 18, 6 *պիտոյեանցանել.* — 19, 1 *և ոչ.* — 19, 4 *անծանաւթ.* — 20, 1 *ջրոյ.* — 20, 6 *զանծանաւթ.* — 21. 2 *և կամ.* — 21, 4 *զանծանաւթ.* — 22, 3 *մտածութեանց.* — 23, 5 *և.* — 24, 4—6 *Պապ աղեքսանդրացոյ երկրագործութեանն.* — 25, 5 *Կղաւդիա.* — 26, 1 *Պտղոմիէ.* — 27, 2—6 *գաւառոյն կրկնակի և ի Հիւսիսի և ի Հարաւ.* — 28, 4. 5 *գաւառին յանծանաւթ.* — 29, 3. 4 *Տաբրոյբանի կըղզոյ.* — 30, 5 *վտակն* - 30, 9 *եթովպայս.* — 591, 2, 5 (*և*) fehlt. — 2, 7—3, 2 *ձկնկեր եթովպայեցիսն յանծանաւթ.* — 3, 4 *Ովկիանոս է.* — 3, 6 *զևթիւռոս.* — 5, 6 *լերամբք.* — 6, 7. 8 *լայնութիւն չափոյն.* — 7, 4 *առ Հիւսիսի.* — 8, 2 *լայնութիւնն.* — 8, 6—9, 4 *կարկինէտեան ծոցոյն Պաւնտոսի առ Բեռսնիւ.* — 10, 2 *անծանաւթ.* — 10, 4 *և.* — 10, 7 *մասունսն.* — 11, 1 *Հիւսիսոյ.* — 11, 9 *յարեւելից.* — 13, 1 *զայսոսիկ.* — 13, 5 *և կամ.* — 14, 1 *անծանաւթ.* — 14, 5 (*է*) fehlt. — 14, 7 *և Ովկիանոս ծանաւթ.* — 15, 1—3 *Նաւագնացութիւն կղզիս*

գ. — 16, 3 Երանելեացն. — 17, 7. 8 ի Հիւսիւսայ. — 18, 5 մինեղուցն. — 18, 8 Աեպտէ. — 19, 3 է իաւթնեակ. — 19, 6 մողոն. — 20, 1 տեղոյն. — 21, 7 կեալ. — 21, 8 (այլ) fehlt. — 21, 9 կղզի. — 22, 2. 3 և Ակավկանոս. — 22, 6 Հիւսիւսի. — 24, 2 Բրէտանացոց. — 24, 6 (մեծ) fehlt. — 25, 1 որ. — 25, 3 յանծանաւթ. — 26, 6 Աըկանդրէ. — 26, 9 Պոունթք. — 27, 2 են. — 28, 1 չկա. — 28. 10 անծանաւթ. — 29, 5—30, 1 իա յարևմուէ յԱվկիանոս. — 31, 2 երկրորդ. — 31, 4 որով. — 31, 8 առաջին. — 34, 3 անծանաւթ. — 34, 7 սինեցւոց. — 35, 1 աշխարհաւ, — 35, 4—7 Հիւսիւսոյ Հընդկաւք և պարսիւք. — 592, 1, 2 արաբացւաք. — 1, 5 եգիպտացւաք. — 2, 1 եթովպացւաք. — 3,2 ծովն. — 3, 3 Յունաց. — 4, 5 յԱսորիս. — 4, 7. 8 սահմանք ցարևելիցն. — 5, 1–3 Ասորաւք և փիւնիկացովք. — 5, 6; 6, 1 Հրէաստանիւ Հարաւոյ. — 7, 1. 2 Հիւսիւսոյ միջներկրայք. — 8, 3 ծովի. — 8, 4–6 (ևձգի ցԵգեր) fehlt. — 8, 8 (ի) fehlt. — 8, 9; 9, 1 Հիւսիւսոյ Եւռոպի. — 9, 7 Լեբիւ. — 10, 1 մի (dahinter eine Lücke). — 13, 4 Պաւղէտիւէովմէոսյ. — 14, 1–15, 2 յարևելից Հայաւք. իսկ յարևմտից Հիւսիւսոյ Աղվանիւք. իսկ ի Հարաւոյ սկիւթացաւք. — 16, 1–3 կոչի արիական ումբաստակիք. — 17, 3–6 իսկ ի Հարաւոյ Արաբաւք, Պեղաւք և Պելմաւք և. — 18, 5 Եբրասիեա. — 18, 6 (գետոյ) fehlt. — 19, 4 բաժանեալ. — 19, 6 յԵւրոպիէ. — 20, 3 և յԱսիայ. — 20, 6—21, 6 յարևմտական Հիւսիւսային կողմանէ Եւրոպի մինչև ի Տաւնավիս գետ. — 22, 2—6 կողմամբ Լեբի մինչև ցկարմիր. — 23, 4—7 սահմանաց յարևելակողմ զՀիւսիւսի. — 24, 4 զմէջ. — 24, 8 ցծանաւթ. — 27, 1 Պտղոմէոս. — 27, 3 Արաբիայ. — 28, 4–6 աւետարանն վերջանիկն Արաբիա. — 29, 6 դըշխոյն. — 593, 1, 1 բայց. — 1, 5 միաչաք. — 2, 1 ի ծայրիցն և. — 3, 4 (ըստ) fehlt. — 3, 6 Պտղոմեա. — 4, 5 զերկուս. — 6, 5 զՀիւսիւսայինն. — 7, 1 չափոյն. — 7, 6 եդեալ. — 8, 2 չափից. — 9, 6 զՀարիւրն. — 10, 5 Նոյն գունակ. — 11, 3 յայրեցական.. — 11, 4 գաւառն. — 11, 5. 6 կրկնեցաք զութն. — 12, 7 ըզպտղոմէական. — 14, 4. 5 բաւանդակեցաք զՀասարակախաւսութիւնդ. — 15, 4 զաշխարհ. — 16, 3 գրից. — 16, 5 Պապ. — 17, 4 յարևմուէ. — 18, 2 (ծայրէն) fehlt. — 18, 3. 4 Սպանիա աշխարհէ. — 19 Աստանաւր աշխարհ Եւրոպայ ա̄. — 20, 4–7 (իմնկայ) մինչև ովկալով. — 22, 1 Հիւսիւսոյ. — 22, 5 Պիւռենէ. — 23, 7–24, 2 և բաժանի նա ի. — 24, 5 (փոքունս) fehlt. — 24, 7 (և) fehlt. — 25, 4 զոր. — 25, 6 յիշատակել. — 26, 7 զգաւառս. — 27, 4 (և) fehlt. — 28, 5 Հզաւրս. — 28, 8 Հռակապս. — 29, 2 էթէ. — 30, 6 պատմութիւնսն. — 594, 1, 1 Թերբետանացւոց է. — 1, 7 Հիւսիւսային. — 2, 1 Ովկիանոսէ. — 2, 5 Սպանիա. — 3, 2 արևմտայն. — 3, 4 Նիումբառնիա. — 4, 1 Ո՛ղճկէն. — 4, 4 Հզաւրք. — 5, 5 արևելայն. — 5, 7 Աիուիտն. — 6, 8 տըզըկաձև. — 6, 9 բազմածիւղք. — 7, 3 Հզաւր. — 7, 4 իե. — 8, 1 անտառք. — 8, 4 զկղզաւն. — 8, 6 կղզի. — 9, 1 խե. — 9, 3 Թողիս. — 10, 1 Պաղիոս է. — 10, 4 Սպանիայ. — 11, 1—4 ի Հիւսիւսոյ և յարևմտից. — 11, 6 և. —

12, 3—5 ի Յունաց ծովուն յարևելից. — 13, 1—3 ի Գաղղիոս աշխարհս դ. — 13, 6 մեծք. — 14, 1 (երկու) fehlt. — 14, 4 հզաւրք. — 14. 9 (զիւրև) fehlt. — 16, 1 հզաւրս. — 16, 2 (և) fehlt. — 16, 3. 4 զաքն Սռանք. — 18, 1. 2 Գերմանացւոցն ի յելից. — 18, 4 Գաղիոյ. — 18, 6; 19, 1 Հիւսիւսային Ովկիանոսիւ. — 20, 1. 2 ց Դանաւփ գետ. — 20, 3 Ունի Գերմանի. — 20, 5 ե̄. — 20, 7 մինն. — 21, 1 Գունդք. — 21, 6 ունի և. — 21, 8 հզաւր. — 22, 7. 8 դ յոյժ մեծածաւս. — 23, 1. 2 ունի և երկաթակտրութիւն. — 26, 2—4 է յելից կալով Գաղիոյ. — 25, 1 Գերմանոյ. և. — 25, 4. 5 ակամբք Դանուբ. — 26, 4 Հիւսիւսոյ և. — 27, 4. 5 Յունիոն ծոցոմն. — 27, 6 և ունի Դաղմատի. — 29, 2 զ̄ և. — 29, 5 և կղզիս. — 29, 7—30, 1 և լինի ի Դաղմատիայ գաւանս. — 30, 4 բունաւսոս. — 30, 6 և. — 31, 1 իւր. — 31, 3 որսորդաց իւրոց. — 31, 6 (զնոսա) fehlt. — 32, 1—7 Խտալիայ է յարևելից Գաղիոյ և առեալ ի. — 33, 1 և ի. — **595,** 1—5 և Հիւսիւսոյ ապաիացովք և Սկոէ լերամբքն. — 2, 2 Հիւսիւսոյ և. — 2, 6 անդրիական. — 3, 4. 5 սիւղենական պիւղագոսիւն. — 4, 1 և ունի Խտալիայ. — 4, 4—6 քաղաքս և գաւառս. — 5, 6 և կղզիս. — 6, 2 մինն. — 6, 5 Պիղատոսն. — 6, 6 (էր) fehlt. — 6, 7. 8 ունի և մայրաքաղաքս երկուս. — 7, 2 Սամենաւ. — 8, 2 Խտալիայ համար. — 8, 6 Կաւսիկ. — 8, 8—9, 1 ի Սկիւռնոս կղզոջն. — 10, 2. 3 գաւառս ժ̄դ̄. — 10, 5 գետ. — 11, 6 արծաթն. — 11, 8 երկրաբուսակ. — 12, 1 (իբրև) fehlt. — 12, 2 ծնեբեկ. — 13, 8 Սկեռնոս. — 14, 5 թևով. — 14, 7 Հիւսիւսոյ. — 14, 9 հարաւ կոյս. — 15, 1 և ունի. — 15, 6 դժարս. — 15, 7; 16, 1 (և փոքունս) fehlt. — 16, 8 գաւառ. — 17, 2. 3 մանրուն կղզիս. — 18, 1 Սարդոնիա. — 18, 6 (է) fehlt. — 19, 6. 7 կալով Սարդոնիւ կղզոյ. — 20, 6 ի ծայրէ. — 21, 2 մղոն. — 21, 5 ե̄. — 21, 6; 22, 1 (քաղաքք ինն) fehlt. — 22, 3 ժ̄ը̄. — 22, 6 լերինս. — 23, 3 Պառթենոս, յորմէ գետք բղխեն և Բռականոս. — 23, 6 (հանապազ) fehlt. — 24, 7 արգևանդ. — 25, 2 (որոյ) fehlt — 25, 3 հասարակն է. — 26, 1 Գերմանացւոց. — 26, 3 Հիւսիւսային. — 27, 1 յանծանաւթ. — 27, 4 ց Սեպիա. — 28, 1 Տաւնաւիս գետ. — 28, 3. 4 և ունի Սարմատիայ. — **596,** 1, 3 զԲուռսուն. — 3, 1 և փոքր. — 4, 3 մինն. — 4, 8 Կեդարու. — 6, 3 ի յարևելից. — 6, 5 Դաղմատեա. — 7, 1—3 (առ երի Սարմատիոյ) fehlt. — 8, 8 Սկալավացւոց. — 9, 6 Գունդք. — 10, 8--10 կղզիս և լիճս. — 11, 3 Կոստանդինուպաւլիս. — 12, 1 Մակեդոնիայ. — 12, 5 պիւղագոսին. — 13, 3—5 Դաղմատիայ և Թրակիայ. — 14, 2 զԷլլադայ. — 14, 3 և ունի Մակեդոնիա. — 14, 7 դ̄. — 15, 1 գաւառս. — 15, 4 ժ̄է̄. — 15, 6 գ̄. — 15, 7 կղզիս. — 16, 1 դ̄. — 16, 2—4 և լինի ի Մակեդոնիա. — 18, 1 Էլլադայ է և. — 18, 5 Մակեդոնիայ. — 19, 1 պիղագոսիցն. — 19, 2 և ունի Էլլադայ. — 19, 6 զԷպիւռուզ. — 20, 1 զԱքիա. — 20, 3 զԷւբիայ. — 20, 4—6 ապառաժ և մեծ կղզի, զԿրիտն, — 21, 4 սՊեղոռնիսոս, — 24, 1. 2 զՊաւմեդոնոս,

ունի և մայրաքաղաք. — 25, 3. 4 կղզոյն Ջմուռս. — 28, 1. 2 Աշխարհ Լիբիացւոց ը, առաջինն որ է Աինկուրուրա, Մարատանիայ Տինգանիայէ. — 29, 1 Աեփտիայ. — 29, 4. 5 անմտով. — 597, 1, 1 և ունի Մաւրատանիայս. — 1, 5 ժգ. — 2, 2 զՊռոնիոն. — 2, 3 Պեգիոն. — 3, 1—4, 7 Մաւրատանիայ Կիտռայնիայն յելից կալով Տիգոնէ և տարածի ի Հարաւակոյս առ ի շեղ զելէաւք. — 5, 1 և ունի. — 6, 1 Ե. — 6, 2 և քաղաքս. — 6, 4 և գաւառս. — 7, 1. 2 պղընձափորանայս երկրին. — 7, 6—8, 5 յայս ընդիր տինաբառիս, այս ինքն է գեղոյ կարմի. — 9, 4 Մաւրիտանիայ. — 9, 5 (Կեսարինիոյ) fehlt. — 10, 3 և բանաժի. — 10, 5 երկու. — 11, 4 առանձնակի. — 11, 6 Տրապաւլիս. — 12, 1 և ունի. — 13, 4 ծոց. — 13, 6 (և) fehlt. — 14, 5. 6 ս Կարկեդոնիա մայրքաղաքաց. — 15, 3 բանջարս. — 15, 6 անան. — 16, 1–5 զոր էթէ ոք ուտէ զՀայրենիս. — 17, 4 յակունդ և ի ախուտ. — 17, 7 և. — 18, 6—19, 1 է յաւգակարծրացեալ քանայ. — 20, 1—4 Կեռենականն որ է Պինտապաւլիս. — 21, 2—4 յերի ծովեզեր. և ունի Պենտապաւլիս գաւառս ժե. և. — 22, 1—5 և լիճ մի և կղզիս բ. — 22, 10 զ Հերակլայն. — 23, 2 և զանդաբեր. — 25, 3 ըղակինեցւոց. — 26, 1. 2 Մարմարականն է Լիբի. — 27, 3 կեռենական. — 28, 1 յարեւմտէ. — 28, 2. 3 (և է) fehlt. — 30, 1 շինածոյս. — 30, 5 ինքնաղս. — 31, 1 այլս. — 31, 4. 5 վտակսն այրնեն. և. — 32, 5 և գաւառ. — 598, 3, 8 զանանձր. — 5, 2. 3 Լիբի, որ թարգմանի ներգսագոյն Լիբի, յերից կալով արևմտական Ովկիանոսի յերի. — 6, 6 գաւտեաւն. — 7, 2 ունի Ենտոս Լիբի. — 7, 7 — 8, 5 լիճս զ և կղզիս ժգ և Ղ'արուրակեն. — 8, 7 Լիբի. — 9, 3—6 լինին և թզուկք մաւտ ի. — 10, 5 (Ենտոս) fehlt. — 10, 7 և ըռընկեղջեր. — 11, 2—13, 1 (յ Ովկիանոսէ . . . bis . . . Լիբիա) fehlt. — 13, 4 ափինթք. — 13, 5 մարդակերք. — 13, 8 գինէսերք. — 15, 1 Սերինն. — 15, 3 յեր. — 15, 6 Լիբի. — 16, 1—3 (և վերին Եգիպտոսի) fehlt. — 16, 7 Արաբացւոց ծովուն անցանելով. — 17, 2 գաւտեաւն. — 17, 4. 5 Հարաւակոյս. — 18, 1 եթովացաւքն. — 18, 3—5 սահման Ենով Լիբայ. — 19, 2 Եթովպիայս այս. — 20, 4 զ Ամաւլավզս յերկրէ. — 20, 5 և. — 21, 2 ունի և գետս. — 21, 4 և լերինս. — 21, 6 ունի և կղզիս. — 22, 3 ին. — 22, 4 — 23, 6 և ունի զըմըռնաբեր երկիր և խնկաբեր և կինամոնաբեր գաւառն. — 24, 2 Եթովպիայ է, որ. — 24, 5 անծանաւթ. — 25, 4 . . . իկանու. — 25, 7 Լիբյայ. — 26, 5 անծանաւթ. — 27, 4. 5 երեկորնականքն եթովպայեցիք. — 28, 1—3 այրեալ գաւտոյ կողմանէ. — 28, 5 վիշապամարտք. — 29, 5 Հիւսիւսոյ. — 29, 2 Ովկանոսիւ. — 599, 1, 1. 2 ձկնկեր եթովպայեցիքն. — 1, 4 (է) fehlt. — 2, 1 տուբոս. — 2, 6 ձկնկեր. — 3, 3. 4 սթակենք եթովպայեցիք. — 4, 2 որոյ. — 4, 4 Հիւսիւսոյ. — 4, 5 յերիեղջերք. — 5, 6– 6, 1 զանալուտ մարդամարտն. — 6, 6 Գերպիկէ. — 7, 2. 3 Գեռմունայք. — 7, 5—8, 2 աղ ծառասէրք և մադամարտք և ինծուղտք. — 8, 7 զ Եյլուն. — 9, 3 (է) fehlt. — 10, 1 եղջիւրակնճիթք. — 10, 4 յորոց. — 10, 6

լերինն. — 11, 4 պյծամարտք. — 12, 1 գեղեցկախայտաւձք. — 13, 1 ծանաւթ. — 13, 4 (է) fehlt. — 14, 3 ձեռք. — 14, 4 (և) fehlt. — 14, 7 (և) fehlt. — 15, 1—6 ինչ գաղանք շանակնճիթք և մեծականջ. — 16, 4 որպէս. — 16, 6 բարձրագագաթունք. — 18, 4 .քաւշք. — 18, 6 ղաւրաւորք. — 18, 8 բռնաւորք. — 19, 3. 4 կուսից գաբսացիք. — 20, 3 եթովպայեցիք. — 21, 4 սաղմաղար. — 22, 3 ադիեցի. — 22, 8 անցուցանէ. — **600**, 1, 2. 3 ընթհանուր Ասիացւոց. — 2—3, 6 առաջին բաժին երկրի ընթհանուր Ասիայ է. և ունի կողմունս. — 4, 3. 4 միջերկրայս, որք. — 4, 6 ընդ. — 5, 3 Պենտոսի. — 6, 1 Բիւթանիայ է. — 7, 1 Կոստանդինուպաւլսի. — 7, 2 և ունի. — 8, 3—5 և լիճս և կղզիս. — 8, 6 ունի և. — 8, 8 մեծամեծս գ. — 9, 2 զ՚Նիկաւմիդայ. — 10, 2 ժգ. — 10, 5 ծովեզերայինս. — 11, 1 (և) fehlt. — 11, 2 վաճառատեղիս. — 11, 3 լինի և. — 13, 4. 5 ճիճի ոչ ուտէ. — 14, 1 Միւսիայ է. — 14, 4 Եղիսպոնտոս. — 14, 7 կալով. — 15, 2 և ունի Միւսիայ. — 15, 6. 7 ե, կղզիս. — 17, 1. 2 ծովեզրացի Կիզիկոն. — 17, 4 տաճարն է. — 19, 1. 2 Ասիայ առանձնակ է. — 19, 5 Միւսիայ. — 20, 3 Ասիայ. — 20, 7 զԼիդիայ. — 21. 1 զԵւուղիս. — 21, 4. 5 ունի Ասիայ լերինս է. և. — 22, 2 (և) fehlt. — 22, 6 ժե. — 22, 7 և մայրաքաղաք. — 23, 6—8 և լինի յԱսիայ. — 24, 1 ի խիժ. — 25, 1 Լիկիայ է. — 25, 4 Ասի. — 25, 5 և ունի Լիւկիա. — 27, 1 զՄիմնիա. — 27, 2 և լինի. — 27, 4 Լիւսիա. — 27, 6 զուղգին. — 28, 1 սրատէ. — 28, 6 խիժ. — 30, 1 Փռիգիայ է. — 30, 4. 5 առանձնական Ասիայ. — 30, 6 (և) fehlt. — 31, 3 և ունի. — 31, 5 Փռիգիա աշխարհս. — 32, 1 — **601**, 1, 6 որպէս մայրաքաղաք Անտիոքայ և այլ քաղաքս իգ. ուր ասեն շինել զտապանն նաւէ. — 2, 1—3 (երկրորդ . . bis . . Պակատիանէ) fehlt. — 2, 4—3, 7 որոց մայրաքաղաքս Լաւոդիկայ և այլ քաղաք ի և աշխարհք գ. — 4, 1. 2 Մաղուսայլիայ, որոց. — 4, 4 Միդաւնիա. — 5, 1 քաղաք. — 5, 5 (Փռիւգիա) fehlt. — 5, 7 զԳիդիոն. — 6, 4 և լիճս. — 8, 1 Ոնոռիա. — 8, 4 Բիւթանիայ և. — 9, 1 Փռիգիա. — 9, 5—10, 1 և ունի Ոնոռիայ մայրաքաղաքս զԿղաւդիուպաւլիս. — 10, 4 (և) fehlt. — 11, 5. 6 զՊարթենոս զերեքարմա . . . իայն. — 12, 1—13, 1 (յայսմ . . . bis . . . ցրտութեանն) fehlt. — 14, 1 Փեղղագոնիա. — 14, 4 Ոնոռիայ. — 15, 1—3 որ էր ի. — 16, 3 զԳերմանուպաւլիս. — 16, 6 Գանգրէոն. — 17, 3 (այլ) fehlt. — 17, 5 ե. — 19, 1. 2 Գաղատիայ առաջինն է. — 19, 5 Փռիգիայ և. — 20, 3 Պամփղագոնոյ և. — 20, 7 Ոդիմոն. — 21, 2 գետ. — 21, 4 զոր. — 21, 6 յաշխարհս. — 23, 2 երկրորդ է. — 23, 5 Փռիգիոյ. — 24, 1 և առ. — 24, 6 ի Պամփիւլեայ. — 25, 4. 5 մանրունս, որ. — 25, 7 գետս. — 26, 4 զլիճսն. — 27, 1 Պամփիւլայ. — 27, 4 Լիւկիոյ և. — 27, 7 Գաղատոյ. — 28, 2 յինքեանս. — 28, 4 փոքուն. — **602**, 1, 4 (և) fehlt. — 1, 6 գ և. — 2, 3—3, 3 սմա խունկս բստիւրիկ . . . . . միոյ ի կերածոյ ճիճոյ. — 4, 1 Մաւրիա է. — 4, 3 (կալով) fehlt. — 4, 4 Պամփիւլիոյ. — 5, 4 կղզոյ. — 5, 8 զՏաւրոս. — 6, 3. 4

գետս ըստ Աիմակադոս. և. — 7, 1 Սելևկիայ. — 7, 5 իդ. և. — 8, 1—9 : յայս խունկ ըստիւրակ կոճու պղդոմփիտ կաղամբիտ. — 10, 1 ճիճոյ. — 10, 3 կերածէ. — 11, 1 Իկոնիա է. — 11, 4 Գաղատոյ. — 11, 5—12, 1 (և տա... bis... Սաւրիոյ) fehlt. — 12, 4 իւր ի. — 13, 6 գետ. — 13, 8 լիճս գ. — 14, 1 Կապադոկիայ. — 14, 5 Գաղատոյ. — 15, 6. 7 լերինս մանունս. — 16, 8 արձակս. — 18, 1 Իսաւպանդոս է. — 18, 4 Պեպիայգանտ. — 19, 3 Կապոդոկիոյ. — 19, 8; 20, 1 փոքունս բազումս. — 20, 4. 5 Հզաւրս զԿեռինս. — 22, 2 պեզխոնական. — 22, 4 (կալով) fehlt. — 22, 5 Ինոյպոնտոսի. — 23, 1 տռ. — 23, 3. 4 Պոնտոս ծովու. — 24, 1 և դժուարավայրս. — 24, 3. 4 գետ զԹոոմոնոս. — 26, 1 Կապադոկիայ. — 27, 1 Կապադոկիոյ. — 27, 5. 6 պաւլիմոնական Պոնտոսին. — 603, 1, 1 (որ) fehlt. — 1, 9 գես. — 2, 1—3 զԿեմեղաս և զՍալիսէս. — 3, 1 Կիլիկէ. — 3, 2 (ըստ) fehlt. — 4, 2 Իոնոյ. — 4, 6 Կապադոկոյ. — 6, 2 (երկու) fehlt. — 8, 1 Սորեաց. — 8, 3 (է) fehlt.— 8, 4 Կիլիկէ. — 10, 2 կզզի է. — 10, 5. 6 պամփիւլական պիղադոսին. — 11, 3 Սուրիոյ. — 11, 6 և ունի Կիպրոս. — 12, 1 զԱդեմպաւս. — 12, 3—5 գետս գ. — 12, 6 (և) fehlt. — 12, 10 աղանգանոյն. — 13, 2 գաւդոյ. —13, 5—7 կռուի և Թափինշ. — 14, 1 (ի) fehlt. — 14, 2. 3 և մաւրուս քաւշից. — 14, 6—15, 8 Կիպրոս զսահմանս իւր յերկայն մասունս գօ, իսկ ի լայնն մասն մի. — 16, 1 (երկրորդ) fehlt. — 16, 2 Հայք են. — 17, 2 լերամբ, և. — 17, 6 (և) fehlt. — 17, 9 (և) fehlt — 18, 4 Սորոց. — 19, 2 Հայք են. — 19, 5. 6 առաջի Պաւդիկոյ. — 20, 3 Երրորդ. — 21, 1 Եփրատու. — 21, 5 զՍոգետս. — 21, 8 (երեսուն) fehlt. — 23, 1 Երկրորդ. — 23, 5—7 կայ յելից Կապադոկոյ. — 25, 8—26, 2 (քսան և երկու) fehlt. — 27, 1. 2 Պաւնտոս Կապաւդիկայ է. — 27, 5; 28, 1 պաւղոմենական Պոնտոսին. — 28, 5 ցԱռսքական. — 604, 1, 1 լերունսն. — 1, 5 կայ. — 1, 9 Հայս. — 2, 2 լերինս գ. — 2, 5 դ. — 3, 1 (ահա) fehlt. — 3, 3. 4 միջերկրայքս կոչեցեալ. — 4, 2 աշխարհհին. — 5, 4. 5 ծայրին և Ատեպիա. — 6, 2 Տոկայիս. — 6, 5 միոտիս. — 6, 8 անտ. — 7, 3 լերինսն. — 7, 5 Վրաւք. — 8, 5 Սարմատիայ. — 8, 7—9, 2 զՇանթափնան և Զիակոն. — 10, 2 (և) fehlt. — 10, 3. 4 իաւթնասնավտակեան Ըթլս. — 11, 2. 3 ազգն Խարսղաց. — 11, 7 Սարմատիայ. — 12, 1. 2 ազգս գաւղումս. — 12, 3—5 (որք են այսոքիկ) fehlt. — 13, 1 Խուլխք. — 13, 2 Խարսեղք — 13, 3 Սփլեղք. — 14, 3 Կախճամասեանք. — 14, 4 Աջլակերք. — 15, 2 Աիւթոիգացիք. — 15, 3 Սմաղունք. — 16, 1 Սղուանք. — 16, 2 Իսերուրք. — 16, 3 Բուլետք. — 16, 4 Իսկիւմոք. — 16, 5 Սրգավետք. — 17, 1 Արգոյլք. — 17, 2 Թակոիք. — 18, 1 Փինչք. — 18, 2 Գուայլք. -- 18, 3 Իսոյնք. — 18, 4 Ասփուրք. — 19, 1 Սղուան — 19, 4 Օտարան. — 20, 1 Բեգթք. — 20, 3 Ցխավլատք. — 20, 4 Գունտամակարք. — 21, 1 Գուիծակք. — 21, 2 Գիգայք. — 21, 3 Իզէիք. — 21, 4 Կատապաստականք. — 22, 1 Սզատականք. — 22. 2 Իսենաւթք. — 22, 3 Ռիպայք. — 22, 4 (ճիւղայք) fehlt, — 23, 1 Բեղայք. — 23, 2 (Կասբք) fehlt. — 23, 4

Շռուանք․ — 24. 1 Թուասպարոյք․ — 24, 2 Հեճմատակք — 24, 3 Իքմաղք․ — 605, 1, 1 Փախս․ — 1, 2 Փուխս․ — 1, 3 Փիքոնաք․ — 1, 4 Փայքանք․ — 1, 5 Մազքութք․ — 2, 4 յորս․ — 2, 7 Կովկասու․ — 3, 3 ածեալ է․ — 3, 6 Գարքանդ․ — 4, 7 (ի) fehlt. — 4, 8; 5, 1 Հիւսիւսոյ Նորա․ — 6, 5 Հիւսիւսոյ․ — 6, 7 Խականն․ — 7, 1. 2 Խազարաց տէր․ — 7, 5—8, 2 Թագուհի է Խաթունն, որ է կինն Խականայ ի Բարսղաց ազգէն․ — 9, 5 գիր․ — 9, 7 կալ — 10, 1 … աւնտոս․ — 10, 2 ծովու — 10, 7. 8 Վըզք և) fehlt. — 11, 2 Գախաւք․ — 11, 5 Եգեր․ — 11, 7 աշխարհ․ — 12, 1. 2 զՄառնեղխտ, զԱգուհիկէ․ — 12, 4. 5 զՃ՛անիւ որ․ — 13, 2 Խավտիք․ — 13, 9 գաւառ և քաղաք․ — 14, 5. 6 (գաւառս և) fehlt. — 16, 1 Վեռիայ է․ — 16, 4 (է) fehlt. — 16, 8 Եգեր․ — 17, 2 Սարմատիոյ․ — 17, 4 Կովկասաւ․ — 18, 1 սահմանաւ․ — 18, 6 գաւառաւք և․ — 19, 1—5 Վիրս ասորիք Կղարջս, Արտահանս, Շաւշէթ․ — 20, 2 Սամսխէ․ — 20. 4—21, 2 Թուրգավաթխխ, Սառնէախ, Մանկղեացփաւր, Դուէշփաւր․ — 21, 3 (Բողնոփոր) fehlt. — 22, 1. 2 Թրեղք, Կանկարք․ — 22, 5 Աշաւ․ — 22, 8 Ետխմխ․ — 23, 1—4 Դաւգիթ, Կրիզխ, Սածխումէթ, Կոուէթ, Եըծայ, Կերկ, Թփանէթ, Կանիսխ, Ոխնասձմայ, Բաղալէթ, Ճափան, Դեթ, Ձելթ, Վելիցխէ, Դուլեդա, Շալք, Պարուար, Ոաւբափոր, Ձորափոր․ — 606, 1, 3—5 Վրաց Տփխիս, Շամշոխդէ, Ցմխոխթայ․ — 1, 7 սուրբ խաչն․ — 2, 3 և բերդս և լեռս և ծովս․ — 3, 1 Աղբինայ է․ — 3, 4 (է) fehlt. — 4, 4 Սարմատ․ — 4, 6 Կովկասավ․ — 5, 2 ծով․ — 5, 4. 5 ցհիւսիւսոյ սահման․ — 6, 1 և ունի Աղուան․ — 6, 4—8 (քաղաքս … bis … գիւղաքաղաքս) fehlt — 7, 1 և գետս․ — 7, 3. 4 և եղեգունս հզաւրս․ և քաղաքս և բերդս․ — 8, 3—10, 4 Ախբուխ, Դանբիճան, Հողմաղ, Շաքեդէռաւռ, Սստան, Համբասի, Մարզպանան, Դաղաղաշտ, Իբաղական և այլ գաւառք զոր․ — 10, 9—11, 7 Շէկաշէն, Գարդաման, Դուստի, Փառնէզ, Կախթաղեռէ, Թուկքատակ, Սեռուստակ, Սաւտպայեակ, Մեծկափանք․ Մեծիրանք, Պարծկանք, Մուխանք, Պիանք, Հարջլանք, Վակունիք, Փոքր Համանդ, Աստխականն, Սատտաստառի, Բերձորս, Ստաստռուս․ — 12, 2 Երասխա․ — 13, 2 Հայք են․ — 13, 5—7 Կապադովկիոյ և փոքոյ․ — 15, 8. 9 ի հարաւոյ սահմանիւն առ․ — 16, 5 Տրպատականիւ․ — 18, 3 հարաւոյ․ — 18, 6 կալով ըստ․ — 19, 1 Եգեր․ — 19, 7; 607, 1, 1 հարաւակոյս․ — 2, 6 զ․ — 3, 8 այսո․ Առաջին․ — 4, 3—6 այս ինքն Կարնո կողմն․ — 5, 2 Տաւրուբերան․ — 5, 4 Կորճէք․ — 6, 1 Վասպուրականք․ — 6, 2. 3 Սիւնիք, Արցախ․ — 7, 1. 2 Ուտիացիք, Գուգանք․ — 8, 2 զդարայ․ — 9, 2 աշխատիմ․ — 11, 1—3 Աղին, Մնձուր, Եկեղեաց․ — 12, 2 Շատգամք․ — 13, 3 (է) fehlt. — 14, 1—8 ընդ կողմանս արձակէ գետս և ունի լերինս․ — 15, 2 և էրէս․ — 16, 2 աղս․ — 16, 4. 5 զայլ պարատութիւնս․ — 17 զԿարնոյ․ — 19, 5—20, 1 Խորձիայն, Հաշտխայնք, Բաղնատունս, Բալահավիտք․ — 20, 3—21, 2 Անձիթ, Գորէք, Գիգիզ, և ունի չորրորդ Հայք․ — 22, 11 ոռիւծ․ — 24, 1 … ղձնիք․ — 24, 5 կա․ —

24, 6 (և) fehlt. — 25, 2 զԱզըն. — 26, 3. 4 զԴեղեղ, զՎայլնոյձոր. — 27, 2. 3 և ունի նաւդ. — 27, 8 գխթոր. — 28, 2. 3 հավ զդեհակ. — 29, 1—3 Վորաբերան յելից կայ. — 29, 6 և գաւառք. — 30, 1. 2 նոքա. — 30, 5—31, 1 Վապականիկ, Տարաւն, Արշամունիք. — 31, 3—32, 4 Դաստառ-բաւորք, Վռարծատափ, Վալառ, Հայք, Վարաժքնունիք, Բժնունիք. — 33, 2—5 Աղուանլիս, Ապահանիտ, Կորի, Խորխորունիս. — 608, 1, 4 զԲզնունեաց. — 2, 4 լայնն. — 2, 6—3, 6 և գագպէին մեղր և մաշկամիրք և պխտակ և երկաթ և նաւդ. — 4, 4 Աղձանեաց. — 4, 6 Տիւրոս. — 5, 4—6, 2 զԻշայր միւս և զԻլոց զԱռվենիծ. — 6, 5. 6 քառանձնական Մուկս. — 7, 3 զԱրգաստէովխտ. — 7, 5—8, 4 ունի և փգաց դհրշակ. — 9, 1. 2 ինձ գեղեցկախայտաւձ. — 9, 5. 6 հաւաց կաքաւ. — 10, 1 Վրճէք. — 10, 3 կա. — 11, 4—14, 4 զԿաւրդիզ զատրուանս զայզ Մոդողանս, զԳսի-րանս, զԿարասունիս, զձահակ, զփոքր Աղբակ, և ունի. — 15, 1. 2 պողս շագանակ. — 16, 5—17, 4 և առ Ատրպատականիւ գաւառս ունի թ̅. — 17, 8 Կուռէճան. — 18, 3 Ռցոես. — 18, 5 Վանբեր. — 18, 6 Զարի-հուան. — 19, 1—5 Զարուանդ, Հէր և ունի էրէ զցեղ. — 21, 1—5 Վաս-պուրական է ի մոից Պարսկաից. — 22, 3. 4 (ի նմա) fehlt. — 22, 7—9 լ̅է̅. և են այսոքիկ. — 23, 1 — 609, 1, 1 Ռըշտունի, Տուբ, Բռիդանիք, Արճի-շակավխտ, Աղաւիս, Բառիզակովխտ, Կաղանավխտ, Դառնի, Առբերանի, Բաժունիք, Առնոյոտն, Անձաւացիք, Տրպատունիք, Երուանդունիք. — 2, 1—4 Անծախիձոր, Թոռունաւան, Մոտկրճունիք. — 3, 4 — 4, 3 Աղան-դռոտ, Պարըսպարունիք, Արտաշխսիան, Արտաւան. — 5, 3 Դաղըիգեն. — 6, 3 գիննէտ. — 7, 3 է և. — 8, 4 Այրայրատոյ. — 9, 1 Արցախա. և. — 9, 6 — 10, 2 Երընճակ, Ջահուկ, Վայոց. — 10, 7 Սուտքս. — 11, 2. 3 Ժողունք, Բարբանք. — 11, 6; 12, 1 Արևինք, Կաւսան. — 14, 5 և գաւառք. — 14, 7. 8 նորա. — 15, 5 Համբանդ. — 16, 1—3 Բերձորք, Մեծիրանք, Մեծռունք. — 17, 2 Վսխանք. — 17, 4 Պայծկանք. — 17, 5 — 18, 3 Վիսա-կան, Քռտակ, Քասոիմ, փառնէս, Կուխթ. — 20, 3. 4 կա Բսոյ. — 21, 1—3 (գաւառս ունի երկոտասան) fehlt. — 21, 6 Ատրպատականն. — 22, 1 — 610, 2, 2 ունի ժ̅բ̅. Պերուժնուստ, Բաւռաւս, Պիճանհանի, Աթխի, Բագավան, Սպանդարպերուժ, Արմզդփերուժ, Աղւան. — 2, 6 բամպակ. — 4, 1—3 Բւտիացիք ոստի մոից. — 4, 6 ի̅. — 5, 4—7 և ունի քաղաքս զոր Աղուանիք. — 6, 2 — 7, 5 Երանոս, դ̅ սռի, Աղաէս, Առկատակ, Վռոտպախակ, Դարդման, Շակաշէն, Բւստ առանձնակ. — 8, 4 և լինի. — 9, 1—4 վարդենի և ասմիկ և ի հաւոց. — 10, 1 Կուգանք. — 10, 5 Բւտոյ. — 10, 9 — 11, 3 զոր Վիրք ունին թ̅. — 10, 4 — 13, 1 Զ.Ջորոցփոր, Կաղըիցփոր, զՈստաւբոցփոր, զՏաշիր, Թռեղք, Կանկար, Արտահանք, Ջավախք, Կաղառջս. — 13, 5 անալուտ. — 13, 7 հարճածառ. — 14, 1 սիրաւվել. — 14, 3 տաւսախ. — 15, 1 — 16, 1 Հայք առ եգերբ կայ ամրո-ցիւք և բերդաւք կառուցեալք. — 16, 5 — 18, 3 ը̅. զԿողբ և զԲերդացփոր

և Գարտիզացւոր, զ Ճ՛ակատ, զ Խուխա, զ Սւքաղէ, զ Ազաւրդափոր, զ Ասրեացփոր. — 19, 5 — 20, 2 *ադղար, ուսերավէլ, պտղախակ, նուշ.* — 21, 6 *աշխարհաց.* — 22, 1 (*և*) fehlt. — 22, 7 — 23, 3 *Խասեն, Գամբեղանք, Արեղանք, Ճանունին, Աշարունիք.* — 24, 1 *Ոողկան.* — 24, 4 (*Արագածոտն*) fehlt. — 25, 3—4 *Վարագոծոտն, Կուգովլիտ, Աշոց.* — 26, 2 *Կուղայք.* -- 26, 5 — 27, 1 *ոստանն ... նա քաղաքն արածոյ ոմն.* — **611**, 1, 3 *գետս և դաշտս պիտանիս և էրէս և հաւս.* — 2, 3 *գեղարքունոյ.* — 2, 6 *սիզաբերեալ յարմատոց.* — 2, 7 (*սիզոյ*) fehlt. — 3, 3 — 5, 1 *կարմրութեանց գունոց. և մայր եկեղեցեաց և թագաւորաբանակ արքունիստ Աղարշապատ քաղաքին.* — 6, 2. 3 *կատարեցաւ մեծ.* — 7, 7 *Հիւսիւսոյ.* — 8, 3 *ունին.* — 9, 1 *և լերինս.* — 9, 7; 10, 1 *գետս հզաւր.* — 11, 4 *զ Կնչրիմ.* — 11, 5 (*և*) fehlt. — 11, 6 *զ Ամատիայ.* — 13 *պիտանիս և բարիս.* — 14, 2 *է յելից.* — 14, 4. 5 *փիւնիկական պիղագոսին.* — 15, 6 *Արաբիայ.* — 16, 5 (*փոքունս*) fehlt. — 16, 7 *զ Գալիլիայ.* — 17, 1—3 *զ Սամարիայ, զ Եդոմոյ.* — 18, 1 *զ Տիբերադա.* — 18, 6 (*գետ*) fehlt. — 19, 1—3 (*և քաղաքս բազումս*) fehlt. — 20, 4 *քաղցրաբերս.* — 21, 1 *է անուշահոտ, որ.* — 22, 1. 2 *Ապառաժն Արաբիայ է.* — 23, 1. 2 *արեւմտէ ծղէ.* — 23, 8 *է Եղի.* — 24, 3 *Ասորոց.* -- 24, 7 *ունի Արաբիայ ապառաժ.* -- 25, 3 *Ե.* — 25, 6 *զ Փառանիտիս յաւրայ Սաքայ.* — 26, 4 — 27, 8 *բաղբաղեն և գ աշխարհս և գետս ոչ մի.* — 28, 2 *են յելից.* — 28, 4. 5 *Ասորոց առ.* — 29, 1. 2 *գետով. և ի մտից Ասորեստանի.* — 29, 4. 5 *Դղաթ գետովն.* — 30, 3 (*և*) fehlt. — 30, 7 (*և*) fehlt. — 31, 1 (*և*) fehlt. — 31, 4. 5 *յորում մինն.* — 32, 2 *պատկեր.* — 32, 2 (*է*) fehlt. — **612**, 1, 1. 2 *Խաբելացւոցն է յերի.* — 1, 6 *Կղոդաւ.* — 2, 2 *ցպարսկային.* — 3, 2 *սկակողա.* — 3, 4. 5 *և զ Խաբելոն, զ Տիսբոն.* — 4, 3 *զ Եփրատա.* — 4, 6 *զ Դգղաթ.* — 4, 7 (*և*) fehlt. — 5, 1 *և այլ.* — 5, 4. 5 *բազում գաւառս. և.* — 5, 8; 6, 1 *սահմանսն յայնոսիկ.* — 6, 8 *Խասրաս.* — 7, 1 *վաճառաւք.* — 7, 6 *Հընդկաց.* — 7. 8 *ամենայն.* — 9, 1—4 *Անապատն Արաբիայ է յերի կալով.* — 10, 2 *Հիւսիւսոյ.* — 10, 7 — 11, 2 (*և ի* ... bis ... *խուժաստանի*) fehlt. — 11, 4 *ունի Արաբիայ.* — 11, 7 *բայց լեառն.* — 13, 2 *Արաբիայ է.* — 13, 5 — 14, 1 *ապառաժ և անապատն.* — 15, 3 *և ցամաք.* — 15, 6 *ունի յինքեան.* — 15, 9 (*և*) fehlt. — 16, 1 *ժդ.* — 16, 3 *ժ.* — 16, 5 *դ.* — 17, 3—6 *և կղզիս բազում և աշխարհն.* — 18, 7 *աշխարհէն է.* — 19, 2 *եկելոց.* — 19, 7 *Հընդկաց.* — 20, 4 — 21, 6 *ականս պատուականս, խունկս բազումս և իւղս անուշս, փայտ անփուտ. և.* — 21, 9 (*և*) fehlt. — 22, 7 *քաջասեւք են.* — 23, 2 *ոմանք.* — 23, 4 *և ոմանք.* — 24, 1 *տիրագոյն.* — 24, 4 *և եղք.* — 24, 8. 9 (*և ծաղիկք*) fehlt. — 25, 1 *ժե.* — 25, 3 — 26, 2 *չափարի, մախապ, խախակ, քեդի, ալխունիս.* — 26, 5 *նարդին.* — 26, 6 (*բալասան*) fehlt. — 27, 2 *յայսմիկ.* — 27, 5 *ժանիշակ.* — 28 *մարտակուշ.* — 29, 1 *Սարք են.* — 29, 4. 5 *Բուտի Բապկոխ.* — **613**, 1, 2 *Ճափից.* — 1, 4 (*առ*) fehlt. — 1, 8 (*և*) fehlt. —

3, 1 — 4, 3 զՍոկան, զՊիլուս, զԽոհմատան, զՊարավազ, զԱպարաստան, զՆմլ, զԲշաւշ, զՍուան. ունի և. — 5, 5 Բապոտան. — 5, 6—8 (ուր . . . bis . . . գործեն) fehlt. — 6, 1—3 ունի և քաղաքս բազումս, յորոց մինն Պանձակ շահաստան. — 7, 2. 3 է, որ կոչին. — 7, 6 ինքն է — 10, 1 Եղիմացիք են. — 10, 4. 5 Բուստի խորասան. — 11, 3 Պըգըղադայ. — 11, 7 Պասրա. — 12, 1 Եղիմացիք. — 13, 1 — 14, 1 զԱաժ, զԱապան, զԱեհրան, զԲատակն, զԲաշտար. — 14, 4; 15, 1 զԲարկավատ, զԿոտարտ. — 15, 3. 4 զԱարձեն, զԱեհեն. — 16, 1—9 ունի և քաղաքս Ե և գետս Դ, յորոց մինն է Պտանիշապուհ. — 17, 5 ունի և. — 19, 1 Պարսք են. — 19, 5 Կեմռող. — 21, 1—3 փոքր աշխարհս Ի. — 22, 2—3 զԿար, զՊանայիտ. — 22, 5; 23, 1 զՏարան, զԱակտրան. — 23, 3. 4 զ[illegible]նդ, զԱարան, զՏգէտվաշտ. — 24, 4 — 25, 3 Աահիկ, զԱազուն, Խոճեհրաստան, զՊահզն, զԵրուհայ. Ունի և. — 25, 6 կղզիս. — 26, 5 մինն. — 26, 7 Ուշիր. — 26, 9 Պարսսան. — 27, 7 գոհարք մարգարտին այս է դրակ. Զ դանգեան աժէ խռ գումիայ և միջայ Գ դանքա. Գ մարուշքա. պարմուշիտ. հաւդադրամ. հաշտադրամ. գահադրամ: — **614**, 1, 1 Նրիք են. — 1, 3 կոչի. — 1, 5. 6 Խորասան, յերի. — 2, 6. 7 ցհընդիկս. — 2, 8 (և) fehlt. — 3, 1 Սրական. — 3, 6 Նրաց. — 4, 1. 2 Կոմշ, Սրական. — 4, 5 — 5, 3 Նրուտահրև, Կաշտան, Կոտիմանակ, Րժնիւ. — 6, 1 Նդիպաս. — 6, 4—6 Րիւրոս, Կախճար, Պզինաւազակ. — 7, 2—4 Աանսան, Բոստան, Րահզ. — 8, 4. 5 Պողմատ, Սարիմանկան. — 9, 2 Պոզքոն. և. — 9, 8 և կղզիս բազումս. — 10, 3 Թէպէտ. — 11, 2 (է) fehlt. — 11, 6 Հընդկաց. — 11, 9 Թզկունք. — 12, 4 որք և. — 13, 2 խորթոյ. — 13, 5 Ճառակոյ. — 14, 1 Թզկաց. — 15, 1. 2 Ակիւթիայ է որ. — 16, 4 յՊԹըղԹ. — 17, 4 (և) fehlt. — 17, 7 ցԴ'եանս. — 18, 3. 4 բարձր է. — 19, 2 Օկիդիայ. — 19, 5 Սաւգիք. — 20, 5 անուանս. — 21, 3 Ակիդիա. — 21, 7 բազումս և հզաւրս. — 21, 9 դաշտս. — 22, 7 — 23, 1 (ի նմա . . . bis . . . դաշտն) fehlt. — 23. 4 Սոյգիք. — 23, 7 արվեստաւորք — 26, 2 է յելից. — 27, 1 (և) fehlt. — 27, 3 Ակիւթացւոցն. — 27, 5 է. — **615**, 1, 4 Պեհոն. — 1, 7 — 3, 3 և արևմտէ կոմ ունի ազգս Թանասուն և երկու. — 4, 1. 2 (ի նոցանէ) fehlt. — 4, 4 (են) fehlt. — 5, 2 (են) fehlt. — 6, 5 մերկքիմաստակք. — 7, 1 որ. — 7, 3 անիրաւութեան. — 8, 4 ունին. — 9, 8 յամորանման. — 10, 1 սրեղջեր. — 10, 4 զառիւծն. — 10, 6 հրէշէրէ. — 11, 5 զառիւծ. — 11, 8 նուրբէ. — 12, 3 ինծուղտք. — 12, 5 կորեաք. — 12, 7 քապկայք. — 12, 9 աքալալք. — 13, 1 փետրամաւրուս. — 13, 6 (և) fehlt. — 14, 1 — 16, 1 մեծ մրջմունս, բէշկ, մշկոյ, կորկորդ զաղան, մեղջիւրի, որ է մեծ քան զամենայն գազանս. — 16, 6 Ճանիք. — 16, 8. 9 զփեղն լեզուոփն. — 17, 3 պաշկուճ. — 17, 7 երէ. — 18, 4 (և) fehlt. — 18, 6 (և) fehlt. — 19, 3. 4 ականս մինագոհար. — 19, 5 լինի և պղպեղ. — 20, 3. 4 բովաճառք, հալուէս. — 20, 6 քաֆուր. — 21, 1 — 22, 5 ջանդան,

նախրուակ, Կասիմոն, գոմաղակ, շահա, յարմար, դարիշար. — 23, 6 գուհարք հալուէի երեք են, ..դրէ, սանդրազ, ժեռաւոր, ծակոտկէն. լիտրն արժէ է̅ դահեկան. ծամիրի մարխայնման է ծանր. լիտրն աժէ դ̅ դահեկան. քաղակ շէկէ և թեթև. աժէ լիտրն գ̅ դահեկան. — 26, 7 կղզիս. — 27, 4 յերկայն է. — 616, 1, 6 և ունի. — 1, 9 — 2, 2 շուրջ իր մանունս. — 2, 3—6 ոյհը. — 2, 7 ունի և. — 4, 4—7 ականս պատուականս և բուլիճառք. 4, 8; 5, 1 (լինի անդ) fehlt. — 5, 9 կնոջ. — 7, 3 աստ ասեն զանկումն Սատանայի. — 7, 2 է յելից. — 7, 4 Սկիւթիայ. — 7, 6 յանծանաւթ. — 8, 1 երկիր. — 8, 6 դաշտ. — 9, 2—5 (և ... bis ... նմա) fehlt — 9, 9 մինն. — 10, 2 (են) fehlt. — 10, 4 ունի ճէնք. — 12, 2 ճուբենիկ. — 12, 3 (և) fehlt. — 15, 4 — 17, 2 որոց արքայն կոչի Պ՚ենբակուր, որ նստի ի քաղաքին Սիւռիայ առ անծանաւթ երկրաւ. — 18, 1 Մ՝ինիացւոցն է. — 18, 5 Պ՚ենաստանաց. — 18, 7 ցծանաւթ. — 19, 5. 6 ազք ե̅. և. — 20, 7 յանծանաւթ. -- 21, 4—6 պատմին անհաւատալիք են. — 21, 8 անծանաւթք. — 22, 2 կխանձնայք. — 22, 4 վեցձեռնայք. — 23, 4 կիսագազանք, կիսամարդք. — 25, 3 (ամենայն) fehlt. — 25, 5 — 26, 1 (և ... bis ... խօսից) fehlt. —

32. auf Bl. 269b 24—270a eine noch nicht veröffentlichte Beschreibung der sieben Wunder mit der Überschrift Վասն իւթն հրաշիցն, որք են այսոքիկ. [Text XXIV.]

33. auf Blatt 271a—271b Definitionen mit der Überschrift Սահմանք մասանց պէսպէս շարժմանց և կրից. [Text XXV.]

34. auf Blatt 273a—273b die Namen der 12 Apostel nach den Evangelien und die der 72 Jünger nach der Apostelgeschichte ohne Überschrift. [Text XXVI.]

35. auf Bl. 274a 1—12 eine Notiz über verheiratete und unverheiratete Apostel mit der Überschrift Յաղագս թէ ոյք յառաքելոցն ամուսնացեալ էին և կամ ոյք ոչ. [Text XXVII].

36. auf Bl. 274a 13—274b 4 einen kurzen Bericht über die Abfassung der Evangelien mit der Überschrift Յաղագս աւետարանացն գրութեանն. [Text XXVIII.]

37. auf Bl. 274b 5—275b einen Bericht über die Einführung verschiedener armenischer Riten mit der Überschrift Կարգաւորութիւնք ցուցմանց աւրհնութիւնաբեր ցուցակիդ եթէ ովոք կամ յորում ժամանակաց հայրապետացն են արարել զկարգս աւրհնութիւնաբեր ցուցակիդ և էթէ ովոք եբեր ի Հայաստան աշխարհիս և որոց հրամանաւ կամ կարգաւտառեցին. [Text XXIX.]

Die Handschrift ist nicht datiert. Im Hinblick darauf, dass die den zweiten Teil der Chronik Samuels bildenden Tabellen nur bis 1300 mit Jahreszahlen ausgefüllt sind, obwohl die Liniierung der folgen-

den Blätter diese unverkennbar für die Eintragung historischer Notizen bestimmt, darf man die Fertigstellung der Handschrift jedoch vielleicht auf das genannte Jahr, oder doch eine nicht weit von diesem entfernte Zeit setzen.

Die Schreiber — deren nach Ausweis der Schrift mindestens zwei anzunehmen sind — haben im allgemeinen ganz mechanisch kopiert, wie der Mangel der Worttrennung und die zahlreichen nur durch Verlesen, nicht Verhören, zu erklärenden Versehen beweisen. Vgl. beispielsweise անռանին statt անուանին 21a 27, Պ՝ագոսի statt Պ՝ագիոս 17b 2, ի̅գ̅ այիոս statt ի̅գ̅ Պ՝այիոս und vor allem die stellenweise grauenerregende Kopie der Geographie des Moses von Chorene.

Die Texte sind — von vereinzelten, in den Anmerkungen gerechtfertigten Fällen abgesehen — ein unveränderter Abdruck der Handschrift. Die Zeilenanfänge werden, sofern sie nicht mit denen des Abdrucks zusammenfallen, durch einen senkrechten Strich angegeben. Die beiliegenden Stammtafeln sollen den Inhalt der geschichtlichen Texte (I. II. III.) kurz zusammenfassen und beschränken sich demgemäss im allgemeinen auf die im Text gebotenen Angaben, auf die durch Blatt und Zeile bezeichnende Zahlen verwiesen wird. Vereinzelte, zweckmässig erscheinende Ergänzungen sind durch eckige Klammern als solche gekennzeichnet.

Das Glossar enthält sämtliche in den Texten vorkommende Formen. Bei Doppelschreibungen wird auf die dem klassischen Armenischen eigene Schreibung verwiesen, so beispielsweise von աղբայր auf եղբայր. Vom Standpunkte strengster Wissenschaftlichkeit aus liesse sich hiergegen wohl einwenden, dass ein Glossar zu mittelarmenischen Texten doch die für diese Sprachperiode charakteristischen Formen an die Spitze zu stellen habe. Abgesehn von der Schwierigkeit, dies in allen Fällen sachgemäss durchzuführen, kommt jedoch auch der Umstand in Betracht, dass ein Glossar der Bequemlichkeit des Benutzers Rechnung zu tragen hat. Im Hinblick darauf aber ist es unter den obwaltenden Verhältnissen gewiss berechtigt, von der im allgemeinen besser bekannten Form auszugehen.

Etschmiadsin.

I. Genealogie der Könige von Jerusalem.

Gottfried v. Bouillon, Herzog von Lothringen, zum Kön. v. Jerusalem gewählt, weigert sich die Krone anzunehmen. 167a 21—22, stirbt ohne Nachkommen 167a 22.

Balduin [v. Boulogne], Bruder Gottfrieds v. Bouillon, erster König v. Jerusalem. 167b 1—3, stirbt ohne Nachkommen 167b 3.

Balduin v. Burg, zweiter König von Jerusalem 167b 4—11.
Gem. **Morfia,** T. Gabriels, Herrn von Melitene 167b 5. 6.

Melissente 167b 7. 8. 13
Gem. **Fulko,** Graf v. Anjou 167b 8. dritter König von Jerusalem 167b 13. st. auf der Jagd i. d. Nähe von **Akka** 167b 15. 16.

Alis 167b 8. 9.
Gem **Bohemund** II. Fürst v. Antiochien. 167b 9; 169b 10.

Odiart 167b 8. 9.
Gem. **[Raimund** I.] Graf v. Tripolis 167b 10.

Jutta 167b 8; Äbtissin des Klosters Sct. Lazar v. Bethanien 167b 10. 11.

Balduin [III.] vierter König v. Jerusalem 167b 17—21.
Gem. **Theodora,** [T. d. Sebastokrator Isaak Komnenos, des Bruders des Kaisers **Manuel**]. 167b 19—21.

Amalrich, Graf v. Jaffa 167b 18; fünfter König v. Jerusalem 167b 22.
1. Gem. **Agnes,** T. **Joscelins,** Grafen v. Edessa 167b 24. 27.
2. Gem. **Maria,** [T. des Johann Komnenos Protosebastos, des Neffen des Kaisers Manuel] 167b 28.

Kinder der 1. Gem.:

Balduin [IV.] der Aussätzige, sechster König v. Jerusalem. 167b 26; 168a 2. 3.

Sibylla 167b 26; 168a 3—7.
1. Gem. **[Wilhelm]** Longa Spata, Markgraf v. Montferrat 168a 3.
- **Balduin** [V.] 168a 4; siebenter König von Jerusalem 168a 9—11.

2. Gem. **Veit v. Lusignan** 168a 6; erster König v. Cypern 168b 7—11. (vgl. II. Genealogie der Könige v. Cypern).

Kind der 2. Gem.:

Isabella 168a 1.

---

1. Gem. **Hanfred** v. Torono 168a 7. 8.

2. Gem. **Konrad,** Markgraf v. Montferrat 168a 16. 17; von Assassinen getötet 168a 18.
- **Maria** 168a 17.
  Gem. **Johann,** Graf v. Brienne, König v. Akka 168a 27.
  - **Isabella** 168b 1.
    Gem. **Friedrich** [II.] Kaiser 168b 1.2
    - **Konrad** [IV.] 168b 2.
      - **Konradin** 168b 3.

3. Gem. **Heinrich,** Graf v. Champagne, 168a 19.
- **Alis** 168a 20.
  Gem. **Hugo** [I], [dritter] König v. Cypern (vgl. II. Genealogie der Könige v. Cypern) 168a 21; 168b 22.
- **Philippa** 168a 20.
  Gem. **Erard** v. Brienne.

4. Gem. **Amalrich,** zweiter König v. Cypern 168a 23; 168b 11—13. (vgl. II. Genealogie der Könige v. Cypern.)
- **Sibylla** 168a 24; 168b 16.
  Gem. **Leon** [II.] König v. Armenien. 168a 25; 168b 20.
- **Melissente** 168a 24; 168b 16.
  Gem. **Boemund** der Einäugige 168a 25; 168b 20. 170a 21.

II. Genealogie der Könige von Cypern.

Veit v. Lusignan, erster König v. Cypern 168b 7—11.
Gem. **Sibylla,** T. Amalrichs, Königs v. Jerusalem. 167b 26; 168a 3—7; 168b 7.

Amalrich, Br. Veits v. Lusignan, zweiter König von Cypern. 168a 23; 168b 11—13.
1. Gem. **Eschive,** T. Balduins v. Ibelin, Herrn v. Ramla. 168b 13.
2. Gem. **Isabella,** T. Amalrichs, des fünften Königs v. Jerusalem. 168a 1. 23; 168b 15.

Kinder aus 1. Ehe:

Hugo [I], dritter König v. Cypern. 168a 21; 168b 22. Gem. **Alis,** T. Heinrichs v. Champagne. 168a 20; 168b 23. (vgl. I Genealogie der Könige v. Jerusalem.)

Burgunde 168b 15. Gem. **Walter** v. Montbeliard 168b 17.
- **Eschive** 168b 18. Gem. **Balian** v. Ibelin, Herr v. Beyrut. 168b 18.

Heluise 168b 15. Gem. **[Raimund] Ruben,** Enkel Bohemunds III. v. Antiochia 168b 19.

Kinder aus 2. Ehe:

Sibylla 168a 24; 168b 16. Gem. **Leon** [II.] König v. Armenien. 168a 25; 168b 20.

Melissente 168a 24; 168b 16. Gem. **Boemund** der Einäugige. 168a 25; 168b 20; 170a 1; 170a 21. 22.

Kinder Hugos [I]:

Heinrich [I.], vierter König v. Jerusalem. 168b 24; 169a 6.
1. Gem. **[Alis,]** T. [Wilhelms IV.], des Markgrafen v. Montferrat. Kinderl. 169a 7.
2. Gem. **Stephanie,** T. Constantin's, Baro senior d. Armenier, 169a 9, kinderl.
3. Gem. **Placentia,** T. [Bohemunds V.] des Fürsten von Antiochien. 169a 11; 170a 12. (vgl. III. Genealogie d. Fürsten v. Antiochien.
- **Hugo** [II.], 169a 11. 13.

Maria. 168b 24. Gem. **Walter,** Gr. v. Briennes 168b 25.
- **Johann** 168b 26; 169a 1.
- **Hugo** 168b 26; 169a 1, Gr. v. Briennes. Gem. **Isabella,** T. des Herzogs der Athener. 169a 2. 3.
  - **Walter** 169a 3.
  - **Agnes** 169a 4.
- **Amalrich.** 169a 1.

Isabella 168b 25. Gem. **Heinrich,** Sohn Bohemund's des Einäugigen. 169a 4; 170a 8.
- **Hugo** [III.], fünfter König v. Cypern. 169a 5. 13—15. Gem. **Isabella,** T. Veits v. Ibeline 169a 15. 16.
  - **Johann** sechster König v. Cypern 169a 18. 20—22.
  - **Bohemund** 169a 18. 24.
  - **Heinrich** siebenter König v. Cypern 169a 18. 23.
  - **Veit** 169a 18. Gem. **Eschive,** Herrin v. Beirut. 169a 27.
    - **Hugo** 169b 2.
  - **Amalrich** 169a 18. Gem. **Isabella,** T. Leons II., Kgs. d. Armenier 169a 26.
    - **Hugo** 169a 27
  - **Maria** 169a 18.
  - **Margareta** 169a 18.
  - **Alis** 169a 18.
  - **Heluise** 169a 18. Gem. **Thoros** [III], Sohn Leons [III.] 169b 2. 3.
    - **Leon** [IV.]
- **Margareta** 169a 5. Gem. **Johann** v. Monfort, Herr v. Tyrus 169a 5.

III. Genealogie der Fürsten von Antiochien.

Bohemund I., S. **Robert Guischart's,** Fürst v. Tarent, erster Fürst v. Antiochien. 169b 5—9.
Gem. **Constantia,** T. des Königs [Philipp] v. Frankreich. 169b 8.

Bohemund II, 169b 9, vierter Fürst v. Antiochien 170b 19 (zweiter Fürst **Tankred** 170b 4. 5. 19, dritter **Rüdiger** 170b 9. 19, beide als Verweser des Fürstentums.)
Gem. **Alis,** T. **Balduins** v. Burg 169b 10. 11; 167b 9.

Constantia
1. Gem. **Raimund,** S. [Wilhelms] Gr. v. Poitou 169b 11. 12, fünfter Fürst v. Antiochien 170b 18. 19. — 2. Gem. **Rainald** v. Chatillon 170b 28; sechster Fürst v. Antiochien.

Bohemund [III.] 169b 12; siebenter Fürst von Antiochien 170b 29.

Margareta 169b 13 (Maria)
Gem. **Manuel,** griech. Kaiser [jüngster S. des Kaisers Johannes] 169b 13.

---

1. Gem. **Irene,** T. der [Theodora, der Nichte des Kais. Manuel.] 169b 14.
Tochter 169b 15.

2. Gem. **Orgeluse** aus Antiochien 169b 16.

3. Gem. **Sibylla**
Tochter 169b 18.

4. Gem. **Isabella** 169b 19.

Bohemund [IV.] 169b 21; 170a 1; der Einäugige, Graf v. Tripolis, Fürst v. Antiochien. 170a 2. 3.
1. Gem. **Placentia,** T. des Herrn v. Dschiblet 170a 3.
2. Gem. **Melissente,** T. Amalrichs, des zweiten Königs v. Cypern. 170a 21. 22.

Raimund 169b 21, Graf v. Tripolis 169b 23.
Gem. **Alis,** T. Rubens III. des Neffen des Kön. Thoros v. Armenien. 169b 26.

Raimund 170a 4. v. Assassinen getödtet 170a 6.

Bohemund 170a 4. 9—12. Gem. **Lucia,** T. d. röm. Graf. Paul. 170a 10.

Philipp 170a 5. Gem. **Isabella,** T. d. Kön. v. Armenien 170a 7.

Heinrich 170a 5. Gem. **Isabella,** T. Hugos I., Kön. v. Cypern. 170a 8; 169a 4.

Orgeluse 170a 5.

Maria 170a 5.

Heluise

Maria

Bohemund VI. 170a 11.
Gem. **Sibylla** T. Hethums, Kgs. v. Armenien. 170a 13. 14.

Placentia 170a 11; 169a 11.
Gem. **Heinrich** I., König v. Cypern. 169a 11; 170a 11.

Bohemund VII. 170a 14. 16.
Gem. **Margareta,** T. Ludwigs v. Piemont. 170a 17.

Isabella 170a 15. 18.

Maria 170a 15.
Gem. **Nikolaus** v. Saint Thoumerin 170a 18. 19.

Luciane 170a 15.
Gem. (?) 170a 19.

Lautlehre des Van-Dialekts.

Von **H. Adjarian.**

(Schluss.)

II. Die Diphthonge.

Աւ.

a. Աւ mit folgendem Konsonanten (օ).

1. In diesem Falle erscheint aa. աւ im Van. gewöhnlich als *o*: մօտ ‚nahe' = *mot*; օտար ‚fremd' = *otar*; օրինակ ‚Beispiel' = *orinak*; օրհնել ‚segnen, einsegnen' = *oxni̭el*; օր ‚Tag' = *or*; արօր ‚Pflug' = *aror*; արօտ ‚Wiese' = *arot*; քօղ ‚Schleier', Pl. Nom. քօղք = *kʻʸoġkʻʸ* օձ ‚Schlange' = *oç* etc. etc.

2. In յօտ ‚abgeschnittenes Reis' = *öt* und յօտել ‚abästen = *öti̭el* ist աւ zu *ö* geworden.

3. Abgefallen ist es in առաւօտուն ‚morgens' = *aṙatun*, *aṙavtun* und առաւօտեան ‚morgens' = *aṙatman*, die eine starke Verkürzung erlitten haben.

4. Aa. աւ ist zu *ə* geschwächt in յօնք ‚Augenbrauen' (ma. Nom. Pl. յօնքեր) = *ənkʻʸvi̭er*.

5. Aa. խօսիլ ‚sprechen' hat im Van. die Form *xusi̭el* angenommen, gegen խօսք ‚Sprache, Wort', das regelmässig zu *xoskʻ* geworden ist.

6. Das van. Wort *murus* ‚Bart' kann aus aa. մաւրուս (Akk. von մաւրուք) sowie aus մօրուս (Akk. von մօրուք) stammen. Für den ersten Lautwandel haben wir nur ein einziges Beispiel: *xusi̭el* aus խօսել; für letzteren aber siehe oben, **Ա**, **b. 3**.

7. Aa. աղաւնի ‚taub' ist im Van. zu *yeġunik* geworden.

8. Über հաւք vgl. unten, b. **5**.

b. Աւ mit folgendem Vokallaute und als Auslaut.

1. In diesem Falle erscheint aa. աւ gewöhnlich als *av*: ամբարտաւան ‚hochmütig' = *ampaṙtavan*; աւազ ‚Sand' = *avaz*; աւազան ‚Becken' = *avazan*; աւել ‚Besen' = *avi̭el*; աւետարան ‚Evangelium' = *avedran*; աւերել ‚zerstören, auslöschen' = *aviri̭el*; խաւար ‚Finsternis' = *xavar*;

խաւարծիլ ,rheum ribes' = *xavəřcil*; ծարաւ ,Durst, durstig' = *carav*; կաւ ,Thon' = *kav*; կաւիճ ,Kreide' = *kavič*; կաքաւ ,Rebhuhn' = *kakʻʸav*; կեղծաւոր ,Heuchler' = *kiegcavuor*; կնքաւոր ,Gevatter, Taufzeuge' = *kʻʸavuor*; կտաւ ,Leintuch, Tuch, = *kətav*; հաւ ,Huhn' = *xav*; հաւանել ,sich gefallen' = *xavniel*; հաւատալ ,glauben' = *xavatal, avatal*; հաւատ ,Glaube' = *xavat*; ճգնաւոր ,Klausner' = *čəkʸnavuor*; մեղաւոր ,Sünder' = *mieğavuor*; ուխտաւոր ,Waller' = *əxtʻavuor*; պառաւ ,alte Frau' = *pařav*; սարկաւագ ,Diakon' = *sarkavakʻʸ*; սաւան ,Betttuch' = *savan*; ցաւ ,Schmerz' = *çav*.

2. In einigen Wörtern erscheint es als *äv*: առաւել ,mehr' = *ařävjel*; ամբրաւ ,Dattel' = *ämbräv*; աւելորդ ,überflüssig' = *ävilvort'*; Թագաւոր ,König' = *tʻäkʻävvor*; ձաւար ,far decorticatum' = *cävär*.

3. Auslautendes աւ der zwei- oder mehrsilbigen Wörter ist in der Deklination zu *v* geschwächt: ամբրաւ ,Dattel' = Gen. *ämbri*; կաքաւ ,Rebhuhn' = Gen. *kakʻʸvu*; ծարաւ ,Durst' = Gen. *carvi*; պառաւ ,alte Frau' = Gen. *pařnu*.

4. In առաւօտուն ,morgens' = *ařatun* und առաւօտեան ,morgens' = *ařatman*, die eine starke Verkürzung erlitten haben, ist vom aa. աւ nur *a* geblieben.

5. Nach dem Beispiele des հաւ ,Huhn' = *xav*, ist die Pluralform հաւք im Van. zuerst **xavkʻʸ* statt **xokʸ* geworden; und dann ist wegen des folgenden *kʻʸ*, *av* zu *af* geworden, also: *xafkʻʸ* ,Vögel'.

Այ.

a. Այ mit folgendem Konsonanten.

1. In diesem Falle entspricht aa. այ im Van. *e*: այծ ,Ziege' = *ec*; ժայռ ,Felsen' = *žeř* ,harter Stein'; լայն ,breit' = *len*; այն ,jener' = *en*; այս ,dieser' = *esa*; գայլ ,Wolf' = *kʸel*; եղբայր ,Bruder = *jeğber*; երկայն ,lang' = *erken*; այդ ,hic, hoc' = *eta*; այլ ,auch' = *el*; որբևայրի ,Witwe' = *vvořpöveri*; խայթել ,mordeo, percutio, ferio' = *xetʻil*; ծայթրին ,satureja' = *cetʻren*; ծայր ,summitas, extremitas' = *cer*; կայծակ ,Blitz' = *kecak*; հայր ,Vater' = *xer*; ձայն ,Stimm' = *cen*; մայր ,Mutter' = *mer*; սայլ ,Wagen' = *sel*; սկեսրայր ,Schwiegervater' = *kesrer*; տայգր ,Schwager' = *tʻekʻʸər*; փայլ ,Glanz', Nom. Pl. փայլք = *pʻelkʻ*; փայտ ,Holz' = *pʻet'* քայլել ,schreiten' = *kʻʸeljel*; քայլ ,Schritt' = *kʻʸelkʻʸ*.

2. Wenn die folgende Silbe ein *i* enthält, ist *e* auch zu *i* geworden: այգի ,Weinberg' = *ikʸi*; այր ,Mann', այրիկ ,Männchen' = *irik*; այրել ,brennen' = *iriçjel*.

3. Das Wort գայռ ‚Kot' ist zu *k'^{y}oṙ* geworden; und պայծառ ‚klar, hell' zu = *pu̯ocaṙ*.

4. Die aa. Form սարդոստայն ‚Spinnengewebe' ist *sarandöstik* geworden, այ in diesem Falle also in *a* übergegangen.

b. Mit folgendem Vokallaute.

1. Այ erscheint in diesem Falle immer als *ay:* խնայել ‚parco, ignosco' = *xənayi̯el*; կլայեկ ‚Zinn' = *kəlayi̯ek*; հայելի ‚Spiegel' = *xaylik*; վայելել ‚oblector, delector' = *vayi̯eli̯el*, aber auch *veli̯el*.

c. Als Auslaut.

1. Am Ende der vielsilbigen Wörter wird այ gewöhnlich *a*: կասկարայ ‚craticula, focus' = *kaskara*; սատանայ ‚Teufel' = *satana*; տղայ ‚Knabe, Kind' = *təġa*; փեսայ ‚Gatte' = *p'esa*. Auch ծնծղայ ‚Cymbel' = *çənjgak* (mit -*k*-Suffix). Einmal auch *ä* in: բակլայ ‚Saubohne' = *bäylä*.

2. Dieses *a* oder *ä* ist in der Deklination abgefallen: *bäyli*, *təġu*, *təġi*, *p'esi*, *satani*.

3 In den einsilbigen Wörtern ist այ *ay* geblieben: Հայ ‚Armenier' = *xay*; վա՜յ ‚Ach!' = *vay!*

Եա.

Aa. եա erscheint im Van. als:

1. = *i̯e*: կորեակ ‚Hirse' = *ku̯ori̯ek*; սեամ ‚Thürschwelle', Nom. Pl. սեամք = *ši̯emk'^{y}*; կլայեակ ‚Zinn' = *kəlayi̯ek*.

2. = *e*: սարեակ ‚seleucis, cides' = *sarek*; վառեակ ‚Hühnchen' = *väṙek*; ցորեան ‚Korn' = *çu̯oren*.

3. = *a* nur in: սեան (Gen. zu սիւն ‚Säule') = *san*.

4. = *ä* nur in: ձեան (Gen. zu ձիւն ‚Schnee') = *cän*.

5. = *ma* nur in: առաւօտեան ‚morgens' = *aṙatman* und մրջեան (Gen. zu մրջիւն ‚Ameise') = *mərčman*.

Եայ.

Wir finden diesen Diphthong nur in կրեայ ‚Schildkröte', das im Van. die Form *kərəra*, Gen. *kərəri* hat.

Եաւ.

Beispiele für die Vertretung von եաւ sind nur *yot'* ‚sieben' = եաւթն (mit folgendem Konsonanten) und *si̯ev* ‚schwarz' = սեաւ (als Auslaut), Gen *sivu*.

Եւ.

Inlautendem եւ entspricht im Van. meistens *iv*: ալեւոր ‚weissbärtig, alt‘ = *xalivuor*; սերկեւիլ ‚Quitte‘ = *sikivil* oder *sirkivil*; բեւեռ ‚Nagel‘ = *pipieṙ* (statt **pivier*, durch den Einfluss des anlautenden *p*). Auch die Genitivformen: արեւու = *arivu* zu արեւ ‚Sonnenlicht‘; թեւոյ = *t'ivi* zu թեւ ‚Arm‘.

2. Ausnahmsweise երեւալ ‚scheinen‘ = *ereval* (vielleicht wegen des anlautenden *e*), ձեւ ‚Form‘, Gen. ձեւոյ, ձեւի = *cievi* (statt **civi*) und անձրեւ ‚Regen‘, Gen. անձրեւոյ = *anjrvu* (statt **anjrivi*).

3. = *ö* nur in: որբեւայրի ‚Witwe‘ = *vuoṙpöveri*.

Auslautendes եւ ist im Van. *iev* oder *ev*: անձրեւ ‚Regen‘ = *anjriev*; արեւ ‚Sonnenlicht‘ = *ariev*; թեւ ‚Arm‘ = *t'iev*; ձեւ ‚Form‘ = *ciev*; դեւ ‚Teufel‘ = *dev*.

Իա.

Aa. իա kommt nur in թիակ ‚remus‘ = *t'iyak* und միակ ‚einzig = *mek* vor, wo իա *iya* und *e* geworden ist.

Իւ.

I. Vor einem Vokallaute und am Ende des Wortes ist իւ geblieben (*iv*): արծիւ ‚Adler‘ = *aṙciv*; կռիւ ‚Krieg‘ = *kəṙiv*; հիւանդ ‚krank‘ = *xivand*; հովիվ ‚Schäfer‘ = *xoviv*.

II. Vor einem Konsonanten erscheint es als:

1. = *ü*: ալիւր ‚Mehl‘ = *älür*; աղբիւր ‚Quelle‘ = *äxpür*; դիւր ‚facilis, commodum‘ = *tür g^yäl* ‚sich gefallen‘; խիւս ‚Umschlag‘ = *xüs*; ձիւն ‚Schnee‘ = *cün*.

2. = *i*: աղիւս ‚Ziegel‘ = *oġis*; կիւրակէ ‚Sonntag‘ = *kiraki*.

3. = *u*: արիւն ‚Blut‘ = *arun*; իւր ‚sein, eigen‘ = *ur*; հերիւն ‚Ahle‘ = *xirun*; հիւսն ‚faber lignarius‘ = *xus*; հիւր ‚Gast‘ = *xur*; սիւն ‚Säule‘ = *sun*.

4. = *ie*: գիւղ ‚Dorf‘ = *k^yieġ*; մրջիւն ‚Ameise‘ = *mərčien*.

5. = *o*: ճիւղ ‚Ast‘ = *čoġ*.

6. Abgefallen in der Deklination: *xus, xsan*; *xur, xru*; *äxpür, äxpri* etc.

Ոյ.

Aa. ոյ erscheint im Van. als:

1. *uo*: կապոյտ ‚blau‘ = *kapuot*; ճկոյթ ‚digitus minimus‘ = *čəkuot'*; շոյտ ‚schnell‘ = *šuot*.

2. = *ô* (meistens in einsilbigen Wörtern): առուոյտ ‚trifolium‘ = *arvôt*; բոյթ ‚Daumen‘ = *pôt'*; բոյն ‚Nest‘ = *pôn*; գոյն ‚Farbe‘ = *k^yôn*;

գոզ ,Urin, Harn' = *gȯz*; թոյլ ,locker, lose, schlaff' = *t'ȯl*; լոյս ,Licht' = *lȯs*; քոյր ,Schwester' = *k'ȯr*.

3. Dieses *ȯ* ist in der Deklination zu *ü* geändert: *tȯl, tülü*; *lȯs, lüsü*; *kȯr, küryoč* etc.

4. = *u*: անոյշ ,süss' = *anuš*; երեկոյ ,Abend' = *irikun*; նմոյշ ,Muster' = *nəmuš*; պատրոյգ ,Docht' = *patruk'^y*; պատրոյս ,Schutzblatter, Impfung' = *patrus*; վարագոյր ,Vorhang' *väräk^y uṙ*.

5. = *o* nur: հանգոյց ,Knoten' = *xang^y oṙç*.

6. = *i* nur: ոյր ,wessen' = *vir*.

7. = *vyo* nur: ոյժ ,Kraft' = *vyož*.

ՈՎ.

Ով erscheint im Van. als:

1. Meistens *ov*: խոստովանել ,beichten' = *xostovanįel*; կողով ,Korb = *koġov*, հով ,kühl, Schatten' = *xov*; հովիւ ,Schäfer' = *xoviv*; սով ,Hungernot' = *sov*; սովորել lernen, *sovrįel*.

2. = *yov*: ծով ,See' = *cyov*; կով ,Kuh' = *kyov*.

3. = *ö*: բովհրել ,braten' = *pövįel*.

4. Mit Ausfall des ersten Gliedes ո, als *v*: ժողովել ,sammeln' = *žoġvįel*; կողով ,Korb', Gen. կողովոյ = *koġvi*; պողովատ ,Stahl' = *poġpat* (aus *poġvat*, durch den Einfluss des anlautenden *p*. cf. բեւեռ ,Nagel' = **pivįel* = *pipįeṙ*).

B. Die Konsonanten.

Die altarm. Konsonanten haben im Van-Dialekte folgende Veränderungen erfahren:

Բ.

1. Aa. բ erscheint gewöhnlich als *p*: բանալ ,öffnen' = *pänäl*; բերել ,bringen' = *pirįel*; բարի ,gut' = *päri*; բուսանել ,wachsen' = *püsnįel*; բռնել ,halten' = *pəṙnįel*; աղբիւր ,Quelle' = *äxpür*; խաբել ,betrügen' = *xapįel*; եղբայր ,Bruder' = *axper*; սրբել ,reinigen' = *sərpįel*; դարբին ,Schmied' = *tärpin* etc.

2. Aa. բ ist nach Nasal մ immer *b* geblieben: բամբասել ,obloquor' = *pambasįel*; բամբակ ,Baumwolle' = *pämbäk*; թումբ ,Damm' = *t'ümb*; ճանապարհ ,Weg' = *čämbäx*; թմբրիլ oder թմրիլ ,betäubt werden' = *t'əmbrįil*; ամբրաւ oder արմաւ ,Dattel' = *ämbräv*; ամբար ,Speicher' = *ämbär*; ամպ oder ամբ ,Wolke' = *amb*; գմբէթ ,Kuppel' = *k'^yumbet'* (Neue Entlehnung aus dem Türkischen oder Kurdischen). — Ausnahmsweise aber ամբարտաւան ,superbus, inflatus' = *ampaṙtavan*.

3. Wortauslautendes aa. բ wird, wenn es nicht einem մ folgt, zu *p'*: սուրբ ‚heilig' = *səp'*; երբ ‚wenn, wann' = *y̯iep'*; աղբ ‚Kot' = *axp* aber auch բաշ ‚Mähne' = *p'äš* (in den Dörfern: *bäš* in der Stadt Van).

4. Aa. բ ist geschwunden in: թամբ-ք ‚Sattel' = *t'amk'ʸ*.

5. Aa. բ ist zwischen մ und ր eingeschoben in: համարել ‚zählen' = *xambrįel*; համարանք ‚Zählung, Zahl' = *xambrank'ʸ*.

6 Aa. բ = Van. *b* in: բարտի ‚alnus' = *bärdi*; բժոտ ‚lippidus' = *bəž'öt*; բաշ ‚Mähne' = *bäš*; բակլայ ‚Bohne' = *bäylä*; բախտ ‚Schicksal' = *bäxt*; բադ ‚Ente' = *bäd* (meist neue Entlehnungen).

գ.

1. Aa. գ wird gewöhnlich *kʸ*: գին ‚Preis' = *kʸin*; գալ ‚kommen' = *kʸäl*; գառն ‚Lamm' = *kʸär̄*; գարի ‚Gerste' = *kʸäri*; գինի ‚Wein' = *kʸini*; գագաթն ‚Gipfel' = *kʸäkʸät'*; գործ ‚Werk' = *kʸörc*; գորտ ‚Frosch' = *kʸört*; արեգակն ‚Sonne' = *ar̯iekʸäk*; հոգի ‚Seele' = *xu̯okʸi*; այգի ‚Weinberg' = *ikʸi*; արագիլ ‚Storch' = *ar̄akʸel*; վարագոյր ‚Vorhang' = *väräkʸur̄*; մարգարիտ ‚Perle' = *markʸərit* etc.

2. Aa. գ wird nach dem Nasal ն immer zu *gʸ*: գանգատ ‚Klage' = *kʸängʸät*; եղունգն ‚Nagel' = *y̯iegungʸ*; զանգակ ‚Glocke' = *zängʸäk*; թանգ ‚teuer' = *t'ängʸ*; ժանգ ‚Rost' = *žängʸ*; կանգառ ‚cinara cardunculus' = *kangʸär̄*; կնգուղ ‚Kapuze' = *kəngʸux*; կորնգան ‚trifolium odoratum' = *ku̯orəngʸän*; հանգիստ ‚ruhig' = *xangʸist*; davon *xangʸəstanal* ‚ruhen'; հանգոյց ‚Knoten' = *xangʸorç*; հինգ ‚fünf' = *xingʸ*; մանգաղ ‚Sichel' = *mängʸäġ*; սունգն ‚Schwamm, Pilz' = *sungʸ*; aber անագան ‚spät' = *änkʸän* vgl. oben Nr. 1.

3. Wortauslautendes aa. գ wird, wenn es nicht einem ն folgt, zu *k'ʸ*: գոգ ‚Schoss' = *kʸök'ʸ*; էգ ‚Weibchen, weiblich' = *ek'ʸ*; կարագ ‚Butter' = *karakʸ*; հանգ-չիլ ‚ruhen' = *xank'ʸ ar̄nįel*; (die Wurzel *հանգ hat das Aarm. nicht bewahrt); ձագ ‚der kleine' = *cäk'ʸ*; ճրագ ‚Lampe' = *čərak'ʸ*; ուրագ ‚Hobeleisen' = *urakʸ*; պատարագ ‚Messe' = *patarak'ʸ*; պատրոյգ ‚Docht' = *patruk'ʸ*; սարկաւագ ‚Diakon' = *sarkavak'ʸ*; սուգ ‚Trauer' = *suk'ʸ*. Dieselbe Veränderung erscheint auch in: պագանել ‚küssen' = *pak'ʸįel*; տայգր ‚Bruder des Gatten' = *tek'ʸr* (aber Gen. *tekʸįer*) գայռ ‚Kot' = *k'ʸor̄*.

4. Aa. գ und նգ werden vor folg. ն zu *y*; գանգատել ‚klagen' = *kʸäytįel*; ագանել ‚sich ankleiden' = *xaynįel* (aus հագնիլ) կանգնել ‚stehen' = *kaynįel*. Aber ցնգնիլ oder ցնկնել ‚werfen (von Tieren)' erscheint im Vandialekt als *çinįel*.

5. Aa. գ ist *k* geworden in: գդալ ‚Löffel' = *kətel*; ձգել ‚werfen, lassen' = *iskįel*; ձգոտալ ‚aufstossen, rülpsen' = *səkərtal*; գդակ ‚Mütze'

= *kətak*; գտանել ‚finden‘ = *kəndnjel* und լոգանալ ‚sich waschen‘ = *loxknal* (das *x* aus ղ neben կ ist nach Analogie des Wortes լողալ ‚schwimmen‘ = *loġal* eingeschoben).

6. Aa. գ wird *k'* in: ազգ ‚Nation‘ = *ask'*; թագաւոր ‚König‘ = *t'äk'ävuor*. Letzteres erscheint aber auch in der regelmässigen Form *t'äkʸävuor*.

7. Gegen alle Regeln wird գ zu *gʸ* in: գոմէշ ‚Büffel‘ = *gʸömeš*; գութան ‚grosser Pflug‘ = *gʸüt'an*; գուլ ‚stumpf‘ = *gʸül*; գռեհ ‚Kot‘ = *gʸəṙjex* ‚Eiter‘; գազ ‚Elle‘ = *gʸäz*. Mithin werden diese Wörter neue Entlehnungen sein; vgl. kurd. *gameš* ‚Büffel‘; *gez* ‚Elle‘ etc.

8. Über *kʸäht'an*, *čəkʸnavuor*, *p'əṙənhʸtal* s. ք.

դ.

1. Aa. դ wird gewöhnlich *t*: դադարել ‚einstellen, aufhören‘ = *tätrjel*; դդում ‚Kürbis‘ = *tətüm*; դէմ ‚gegen‘ = *tem*; դժոխք ‚Hölle‘ = *təžöxkʸ*; դու ‚du‘ = *tü*; դողալ ‚zittern‘ = *töġal*; դուռն ‚Thüre‘ = *tür*; դատարկ ‚leer‘ = *tärtak*; դարբին ‚Schmied‘ = *tärpin*; այդ ‚jener‘ = *eta*; երդիք (Akk. երդիս) ‚Dach‘ = *ertis*; երդումն ‚Beschwörung‘ = *ertüm*; որդի ‚Sohn‘ = *vuorti*; կարդալ ‚lesen‘ = *kärtäl*; զարդարանք ‚Schmuck‘ = *zärtäränk'ʸ*; խեղդել ‚ertränken, erdrosseln‘ = *xjextjel* etc.

2. Aa. դ ist nach dem Nasal ն immer *d* geblieben: բարեկենդան ‚Karneval‘ = *pärkendänk'ʸ*; գերանդի ‚Sichel‘ = *kʸerəndi*; գինդ ‚Ohrring‘ = *kʸind*; գունդ ‚Rund‘ = *kʸünd*; եռանդ ‚vorgestern‘ = *yjeṙand*; ընդ որ ‚wohin‘ = *dör*; թունդ ‚stark, heftig‘ = *t'und*; լինդ ‚gingiva‘ = *lind*; խռնդատ ‚verbascum‘ = *xəṙəndät*; կաղանդ ‚Neujahrstag‘ = *kaġand*; հիւանդ ‚krank‘ = *xivand*; հնազանդ ‚lenkbar, gelehrig‘ = *xənäzänd*; մարմանդ ‚Wiese‘ = *marmand* ‚langsam fliessendes Wasser‘ սարդիոստայն; ‚Spinngewebe‘ = *sarandöstik*; սանդ ‚Mörser‘ = *sand*; սանդր ‚Kamm‘ = *sandər*; փոխինդ ‚gebackenes Mehl‘ = *p'uoxind*; քանդել ‚niederreissen‘ = *k'ʸandjel*. Nur ausnahmsweise ցնդել ‚dispergo, diffundo‘ = *çənt'jel* ‚verkindern‘.

3. Zwischen ն und ր ist ein *d* eingeschoben in: ծանր ‚schwer‘ = *candər*; ծունր ‚Knie‘ = *cundər*.

4. Aa. դ wird am Ende der Wörter, nach *r* und *ṙ* (andere Fälle kommen nicht vor) zu *t'*: աւելորդ ‚überflüssig‘ = *ävilvort'*; բարդ ‚Haufen‘ = *pärt'*; կորդ ‚inculta (terra)‘ = *kuort'*; մարդ ‚Mann, Mensch‘ = *mart'*; յարդ ‚Stroh‘ = *ärt'*; որդն ‚Wurm‘ = *vuort'*; վարդ ‚Rose‘ = *värt'*. Wir finden *t'* auch in *çənt'jel* (s. oben Nr. 2) und *čoṙot'an* ‚Dachrinne‘ = aa. ջրորդան.

5. Die Wörter *bäd* ‚Ente‘, *düf* ‚Handtrommel‘, *dev* ‚Teufel‘, *di̯ex* ‚Seite‘, *ǰadü* ‚Zauberer‘ können nicht echt vanisch sein, sondern sind neue Entlehnungen aus dem Kurd. (Vgl. aa. բադ, դափ, դեւ, դեհ, ջադուկ).

զ.

1. Aa. զ ist immer *z*: զանգակ ‚Glocke‘ = *zängʸäk*; զատ ‚fern‘ = *zat*; զատիկ ‚Ostern‘ = *zätik*; զարդարանք ‚Schmuck‘ = *zärtäränkʿʸ*; զարկանել ‚schlagen‘ = *zäni̯el*; զրուցել ‚sagen, sprechen‘ = *zərüċi̯el*; զզուել ‚Ekel empfinden‘ = *zəzväl*; զոքանչ ‚mater uxoris viro‘ = *zökʸanč̣*; մազ ‚Haar‘ = *maz*; խոզ ‚Schwein‘ = *xu̯oz*; հազալ ‚husten‘ = *xäzäl*; հազար ‚tausend‘ = *xäzär*; վազել ‚laufen‘ = *väzi̯el*; վիզ ‚Hals‘ = *viz* etc.

2. In dem halblitterarischen Worte ազգ ‚Nation‘ = *askʿ* ist զ = *s*.

3. Aa. քան զ- ‚als —‘ erscheint im Vandialekte als *čanj* (ein Wort geworden) wo unser զ = *j*.

թ.

Aa. թ ist im Vandialekte ohne Ausnahme geblieben: թագաւոր ‚König‘ = *tʿäkʿävu̯or*; թանաք ‚Tinte‘ = *tʿänäkʿʸ*; թեւ ‚Flügel‘ = *tʿi̯ev*, ‚Arm, Flügel‘; թթու ‚sauer‘ = *tʿətʿü*; թութ ‚Maulbeere‘ = *tʿutʿ*; թրթուր ‚ἐρυσίβη, κάμπη‘ = *tʿərtʿuṙ* ‚Raupe‘; թողուլ ‚lassen‘ = *tʿoġni̯el*; արծաթ ‚Silber‘ = *arcatʿ*; քիթ ‚Nase‘ = *kʿʸitʿ*; հորթ oder որթ ‚Kalb‘ = *vu̯ortʿ-ik*; ութ ‚acht‘ = *utʿ* etc.

ժ.

1. Aa. ժ bleibt im Van.: ժամ ‚Kirche‘ (ma.) = *žäm*; ժայռ ‚Fels‘ = *žeṙ*; ժողովել ‚sammeln‘ = *žoġvi̯el*; շարժ-ք ‚Erdbeben‘ = *žäžk*; խէժ oder խիժ ‚Gummi‘ = *xiž*; ոյժ ‚Kraft‘ = *vu̯ož*; կուժ ‚Krug‘ *kuž* etc.

2. Aa. ժ = van. *č* nur in: պատիժ ‚Strafe‘ = *patič̣*.

լ.

1. Aa. լ erscheint im Van. immer als *l*: լալ ‚weinen‘ = *läl*; լաց ‚das Weinen‘ = *läċ*; լափել ‚fressen‘ = *läpʿi̯el*; լեզու ‚Zunge‘ = *lezü*; լու ‚Floh‘ = *lü*; լուսնակ ‚Mond‘ = *lüsnak*; լոյս ‚Licht‘ = *lös*; լի ‚voll‘ = *ilin*; լինել ‚sein, werden‘ = *elni̯el*; խուլ ‚taub‘ = *xul*; հայելի ‚Spiegel‘ = *xaylik*; սերկեւիլ ‚Quitte‘ = *sikivil*; ոջիլ ‚Laus‘ = *vu̯očil*; քայլել ‚schreiten‘ = *kʿʸeli̯el*; փիլոն ‚Messgewand‘ = *pʿilu̯on* etc.

2. In den Wörtern բանալի-ք ‚Schlüssel‘ = *pälnis*; լուանալ ‚waschen‘ = *vəläl* hat *l* seinen Platz mit *n*, *v* gewechselt.

խ.

1. Aa. խ bleibt gewöhnlich als *x* im Van. erhalten: խաւար ‚Finsternis' = *xavar*; խնձոր ‚Apfel' *xənju̯or*; խուլ ‚taub' = *xul*; խորան ‚Altar' = *xu̯oran*; խրատ ‚Rat' = *xərat*; ծախել ‚verkaufen' = *caxi̯el*; կանուխ ‚morgen früh' = *kanux*; փոխել ‚tauschen' = *p'u̯oxi̯el*; քացախ ‚Essig' = *k'ʸaçax*; կախել ‚aufhängen' = *kaxi̯el*; խարազան ‚Peitsche' = *xärižän*.

2. Gegen aa. շաղախել ‚oblimo, obduco' hat der Vandialekte *šaġaġi̯el*, das, wenn das aa. Wort eine Reduplikation der Wurzel շաղ ist, sein ursprüngliches շ besser als das Aa. bewahrt hat.

3. Statt խս des Aa. haben wir im Vandialekte *sx* in: խստոր ‚Knoblauch' = *səxtu̯or*; dagegen սխ = *xs* in: փսխել ‚vomeo' = *p'əxsi̯el*.

ծ.

1. Aa. ծ wird Van. gewöhnlich zu *c*: ծաղիկ ‚Blume' = *caġik*; ծամ ‚Haar' = *cam*; ծանր ‚schwer' = *candər*; ծիծ ‚weibliche Brust' = *cic*; ծիծաղել ‚lachen' = *cəcġal*; ծախել ‚verkaufen' = *caxi̯el*; արծաթ ‚Silber' = *ařcat'*; արծիւ ‚Adler' = *ařciv*; ծածկել ‚decken' = *cacki̯el*; ործկալ ‚Übelkeit haben' = *vu̯ořckal*; պրծանիլ ‚sich retten, flüchten' = *pəřcni̯el*; ցած ‚nieder, niedrig' = *çacər*; անէծք ‚Fluch' = *aneck'* etc.

2. Aa. ծ wird nach dem Nasal ն zu *j*: անծեղ ‚Elster' = *anji̯eġ*; ծնծղայ ‚Cymbel' = *çənjġak*.

3. Aa. ծ erscheint als *ç* nur in dem letztgenannten Worte: *çənjġak*.

4. Aa. ծ = van. *z* nur in: հեծանել ‚reiten' = *xezni̯el*.

5. Aa. ծ = van. *č* nur in: ծիծեռնակ ‚Schwalbe' = *čəčəřni̯ek*.

6. Gegen aa. թուրծ ‚Wange' hat der Vandialekt, wie auch alle anderen na. Dialekte: *t'uš*.

կ.

1. Aa. կ erscheint im Van. gewöhnlich als *k*: կռիւ ‚Krieg' = *kəřiv*; կապել ‚binden' = *kapi̯el*; նապաստակ ‚Hase' = *lapəsterak*; յստակ ‚rein' = *istak*; կրակ ‚Feuer' = *kərak*; կրիայ ‚Schildkröte' = *kərəra*; կտոր ‚Stück' = *kətu̯or*; կէս ‚Halb' = *kes*; արձակել losbinden, loslassen' *ařçki̯el*; ոսկի ‚Gold' = *vu̯oski*; ոսկր ‚Knochen' = *usku̯oř*; սկեսուր ‚Schwiegermutter' = *kisur* etc.

2. Aa. կ wird nach dem Nasal ն immer zu *gʸ*: անկողին ‚Bett' = *gʸoġvenk'ʸ*; արմունկն ‚Ellenbogen' = *armungʸ*; ընկոյզ ‚Nuss' = *gȫz*; ընկեր ‚Kamerad' = *ingʸi̯er*; խունկ ‚Weihrauch' = *xungʸ*; ծունկ ‚Knie' = *cungʸ*; կանկառ ‚Cinara carduncul us, = *kangʸäř*; կրունկն ‚Fusssohle,

Ferse' = *kərungʸ*; ճանկ ‚Klaue' = *čangʸ*; տնկել ‚pflanzen' = *təngʸi̯el*. Auch կին ‚Frau, Weib' = *kənik* (dimin.), aber Gen. *kəngʸän*.

3. Aa. կ und նկ werden vor folg. լ und ն zu *y*: բակլայ ‚Saubohne' = *bäylä*; անկանել ‚fallen' = *iyni̯el*.

4. Aa. կ ist in ծմակ ‚subsolanus, umbrosus, opacus' = *cəmä* abgefallen.

5. Wortauslautendes aa. կ erscheint als *kʸ*, *k'ʸ* nur in: ատակ ‚fähig' = *atakʸ*; շապիկ ‚Hemd' = *šapik'ʸ* (Gen. *šapki*); եղկ ‚lau' = *yi̯exk'ʸ*; կծիկ ‚glomeratio, globus' = *kəcik'ʸ* (Gen. *kəckan*).

6. Aa. կ in բոկիկ ‚barfuss' = *pöpik* ist durch den Einfluss des anlautenden բ zu *p* geworden.

Հ.

1. Aa. հ wird im Van. gewöhnlich zu *x*: հաց ‚Brot' = *xaç*; հիմն ‚Grund' = *xim*; հիւանդ ‚krank' = *xivand*; հազար ‚tausend' = *xäzär*; հայ ‚Armenier' = *xay*; հայր ‚Vater' = *xer*; հերիք ‚genug' = *xerik'ʸ*; հրեշտակ ‚Engel' = *xəreštak*; հայելի ‚Spiegel' = *xaylik*; մահ ‚Tod' = *max*; պահք (Akk. պահս) ‚Fasten' = *paxs*; դեհ ‚Seite' = *di̯ex*; բահ ‚Spaten' = *päx*; պատուհաս ‚Strafe' = *patuxas*; պահել ‚bewahren, behalten, hüten' = *paxi̯el* etc. Auch ագանիլ ‚sich anziehen' = *xayni̯el*; ալեւոր ‚alt' = *xalivu̯or* statt հագնիլ, հալեւոր der anderen Dialekte.

2. Aa. րհ wird im Van.: 1. mit Abfall des ր und regelrechtem Übergang des հ zu *x*: շնորհք ‚Gnade' = *šənu̯oxk'ʸ*; օրհնել ‚segnen' = *oxni̯el*; ճանապարհ ‚Weg' = *čämbäx*; 2. mit Abfall des հ = *r*: աշխարհ ‚Welt' = *ašxar* աշխարհք (Pl.) = *ašxark'*; խոնարհ ‚bescheiden' = *xu̯onar*.

3. Aa. հ schwindet in: սկիհ ‚Abendmahlskelch' = *səki*; հաւատալ ‚glauben' = *avatal* (aber auch *xavatal*, und nur *xavat* ‚Glaube').

4. Aa. հր schwindet in բովհրել ‚braten' = *pövi̯el*.

5. So ist der Laut *h* im Van. sehr selten; wir haben nur ամէն, ամենայն ‚alle' = *həmen* und ռեհան ‚ocymum' = *ərhän*.

Ձ.

1. Wortanlautendes aa. ձ wird im Van. zu *c*; ձագ ‚das Junge' = *cak'ʸ*; ձախ ‚link' = *cax*; ձայն ‚Laut' = *cen*; ձաւար ‚far decorticatum' = *cävär*; ձեռք ‚Hand' = *ci̯erk'ʸ*; ձեւ ‚Form' = *ci̯ev*; ձէթ ‚Öl' = *cet'*; ձի ‚Pferd' = *ci*; ձիւն 'Schnee' = *cün*; ձմեռն ‚Winter' = *cəmi̯er*; ձմերուկ ‚cucumis' = *cəmrük*; ձոր ‚Thal' = *cu̯or*; ձու ‚Ei' = *cü*; ձուազեղ ‚Eierkuchen' = *cəvazi̯eġ*; ձուկն ‚Fisch' = *cük*.

2. Nach dem Nasal ն ist es immer *j* geblieben: անձրեւ ‚Regen' = *anjri̯ev*; բրինձ ‚Reis' = *pərinj*; գինձ ‚coriandrum' = *kʸinj*; տանձ

‚Birne‘ = *tanj*; սինձ ‚scorzonera hispanica‘ = *sinj*; խինձ ‚chicorium intybus‘ = *xinj*; խնձոր ‚Apfel‘ = *xənju̯or*; պղինձ ‚Kupfer‘ = *pəġinj*; աղանձ ‚gebratene Korn‘ = *aġanj*; խանձել ‚brennen, verbrennen‘ = *xanjil*; թանձր ‚dick, dicht‘ = *t'anjər*; պապանձիլ ‚obmutesco‘ = *papanjvi̯el*; *կնձկնձալ (vgl. կնձաձայն, կաղկանձել) ‚bellen‘ = *kənjkənjal*.

3. Aa. ձ im Auslaut und nach ղ, ր wird *ç*: օձ ‚Schlange‘ = *oç*; բարձր ‚hoch‘ = *pançər*; արձակել ‚losbinden, loslassen‘ = *ařçki̯el*; բարձ ‚Kissen‘ = *päřç*; դաղձ ‚mentha sylvestris‘ = *däxç*; խուրձ = ‚Bund, Garbe‘ = *xuřç*; որձ ‚männlich‘ = *vu̯ořç*; վարձք ‚Lohn‘ = *vařçk'*; դարձայ ‚ich bin zurückgekehrt‘ = *däřça*; բարձի ‚ich bin beladen‘ = *päřça*.

4. Aa. ձ = van. *s* in: մաղձ ‚Galle‘ = *maxs*; ձգել ‚werfen, lassen‘ = *iski̯el*; ձգստալ ‚aufstossen, rülpsen‘ = *skərtal*.

5. Aa. նձ zwischen Nasal und Konsonant = van. *z* in: *kəzməztal* ‚bellen‘ = * կնձմնձտալ, vgl. oben Nr. 2.

6. Inl. ձ = van. *c* in: վարձել ‚vermieten‘ = *varci̯el* (aber վարձք ‚Lohn‘ = *vařçk'*); նախանձ ‚neidisch‘ = *ni̯exac* (Analogiebildung nach նեխած ‚faul‘).

Anm. Es giebt keine anderen Beispiele für ձ im Van.

ղ.

1. Aa. ղ wird im Van. gewohnlich zu *ġ*: խաղալ ‚spielen‘ = *xaġal*; աղ ‚Salz‘ = *aġ*; անկողին ‚Bett‘ = *g*^{y}*oġvenk*$^{'y}$; անձեղ ‚Elster‘ = *anji̯eġ*; ծնծղայ ‚Cymbel‘ = *çənjġak*; ծիծաղել ‚lachen‘ = *cəcġal*; մեղր ‚Honig‘ = *mi̯eġər*; ճիւղ ‚Ast‘ = *čoġ*; փողոց ‚Strasse‘ = *p'uġu̯oç* ‚Abort‘ սաղմոս ‚Psalm‘ = *saġmu̯oç* etc.

2. Vor folg. stimml. Kons. = *x*; աղբ ‚Kot‘ = *axp'*; աղբիւր ‚Quelle‘ = *äxpür*; աղջիկ ‚Mädchen‘ = *axçik*; աղքատ ‚arm‘ = *axk*$^{'y}$*at*; թուղթ ‚Papier‘ = *t'uxt'*; մաղձ ‚Galle‘ = *maxs*; քաղցր ‚süss‘ = *k*$^{'y}$*axçər*; եղբայր ‚Bruder‘ = *axper*; դաղձ ‚mentha sylvestris‘ = *däxç*; ուղարկել ‚senden‘ = *öröxki̯el*; եղկ ‚lau‘ = *yi̯exk*$^{'y}$; մեղք ‚Sünde‘ = *mi̯exk*$^{'y}$; գաղտ ‚geheim‘ = *k*^{y}*äxtik*; բողկ ‚Radieschen‘ = *pôxk*; շողգամ ‚Steckrübe‘ = *šäxk*^{y}*äm*; ողջ ‚gesund‘ = *vu̯oxč*; ողջոյն ‚Gruss‘ = *oxčum*; խեղդել ‚ertränken, erdrosseln‘ = *xi̯exti̯el*; խեղճ ‚arm‘ = *xi̯exč*; խղճալ ‚sich erbarmen‘ = *xəxčal*; խաղք = *xaxk*$^{'y}$ ‚schändlich, entehrend, schimpflich‘ պղտոր ‚turbidus‘ = *bəxtu̯or*. Auch լոգանալ ‚sich waschen‘ = *loxknal*; nach Analogie von լողալ ‚schwimmen‘. Ausl. ղ = van. *x* nur in: կնգուղ ‚Kapuze‘ = *kəng*^{y}*ux*.

3. Aa. ղ hat sich vor stimml. Kons. als *ġ* erhalten in: ուղտ ‘Kamel‘ = *uġt*; պողպատ ‚Stahl‘ = *poġpat*; ծաղկել ‚blühen‘ = *caġki̯el*;

տուղտ ,althea' = *tuġt*; քօղք ,Schleier' = *k'ʸoġk'*; կեղծաւոր ,Heuchler' = *keġcavuor*; կաղճին ,Thon, Lehm' = *kaġčin*; շեղջ ,Haufen' = *šjeġk'ʸ*.

4. Aa. ղ wird *n*, *v* in: աղեղն ,Kardätsche' = *anieġ*; աղեղնակ ,Regenbogen' = *ananak*; խաղող ,Weintraube' = *xavuoġ*.

ճ.

1. Aa, ճ bleibt gewöhnlich als *č* erhalten: ճանապարհ ,Weg' = *čämbäx*; ճիւղ ,Ast' = *čoġ*; ճրագ ,Lampe' = *čərak'ʸ*; ճաշ ,Mittagessen' = *čaš*; ճակատ ,Stirne' = *čakat*; կարիճ ,Scorpion' = *karič*; արճիճ ,Blei' = *ar̄čič*; խեղճ ,arm' = *xjexč*; խղճալ ,sich erbarmen' = *xəxčal*; սոնիճ ,nigella' = *sjev-sunič*; կարճ ,kurz' = *kär̄č*; կաւիճ ,Kreide' = *kavič*; կոճկել ,zuknöpfen' *kočkjel*.

2. Aa. ճ nach dem Nasal ն wird im Van. zu *ǰ*: ճանճ ,Fliege' = *čanǰ*; ճնճղուկ ,Sperling' = *čənǰġuk*; ճենճ ,Fleischgeruch' = *čjenǰ*; մաճ ,aratri manica' = *manǰ*; եղիճ ,urtica' = *yjeġinǰ*.

3. Aa. ճախարակ ,Rolle' = *çaxrak* durch Einfluss des (türk. pers.) چرخ *čarx*.

մ.

Aa. մ ist im Van. immer *m* geblieben: մայր ,Mutter' = *mer*; մատակ ,Weibchen' = *matak*; մեղր ,Honig' = *mjeġər*; մէջ ,in, inner' = *meç*; միս ,Fleisch' = *mis*; մութ ,dunkel' = *mut'*; մնալ ,bleiben' = *mənal*; մէկ ,ein' = *mek*; մեռանել ,sterben' = *mjer̄njel*; մատն ,Finger' = *mat*; դէմ ,gegen' = *tem*; հում ,roh' = *xum*; համեմ ,Gewürz, Aroma' = *xamjem*; հիմն ,Grund' = *xim*; համարել ,erzählen' = *xambrjel*; կամուրջ ,Brücke' = *karmunǰ*; ամբրաւ ,Dattel' = *ämbräv* etc.

յ.

1. Anl. յ des Aa. fällt im Van. ab: յիսուն ,fünfzig' = *isun*; յղի ,trächtig' = *əġi*; յուղարկել ,senden' = *öröxkjel*; յառաջ ,vor' = *är̄äč*; յաջողել ,gelingen' = *ačoġjel*; յատակ ,Tiefe' = *tak*; յարդ ,Stroh' = *ärt'*; յեսան ,Wetzstein' = *esan*; յիշոց ,Schimpfwort' = *išunç*; յուզել ,suchen' = *uzjel* ,wollen'; յօնք ,Augenbrauen' = *ənk'ʸvjer*; յստակ ,hell, klar' = *istak*; յօտել ,abästen' = *ötjel*. Nur das Wort յետ ,zurück, hinweg' = *yjet* (= aus altem **jet*) hat sein verlorenes *y* durch Veränderung des anlautenden *je* zu *yje* (s. oben ե) wiedererworben,

2. Über in- und ausl. յ s. այ ոյ..

ն.

1. Aa. ն bleibt gewöhnlich im Van. als *n* erhalten: բանալ ‚öffnen' = *pänäl*; անձրև ‚Regen' = *anjri̯ev*; անուն ‚Name' = *anun*; անցանել ‚durchgehen' = *ənçni̯el*; անել ‚machen' = *ani̯el*; թանաք ‚Tinte' = *t'änäk'ʸ*; խարազան ‚Peitsche' = *xärizän*; նոր ‚neu, = *nu̯or*; ներքս ‚inner' = *ni̯ers*; նստել ‚sich setzen' = *nəsti̯el* etc.

2. Aa. ն = van. *m*, *l* in; ճանապարհ ‚Weg' = *čämbäx* (wegen des folgenden *b*), Gen. *čämxi*; նապաստակ ‚Hase' = *lapəstərak*; methatesis in բանալի (Akk. Pl. բանալիս) ‚Schlüssel' = *pälnis*.

3. Die Gruppe նգ, նկ, նջ wird vor Kons. zu *y*, *ž*: անկանել ‚Fallen' = *iyni̯el* (Aor. *ingʸä*); գանգատել ‚sich beklagen' = *kʸäyti̯el*; երնջնակ eryngium' = *erəžnäk* (in den Dörfern; *erənǰnak*); կանգնել ‚stehen' = *kayni̯el*; aber ցնկնել ‚werfen (von d. Tieren)' = *çini̯el*.

4. Anl. ան, ըն, կն ist abgefallen in: անկողին ‚Bett' = *gʸoġvenk'ʸ*; ընկոյզ ‚Nuss' = *göz*; ընդ որ ‚wohin' = *dör*; կնքաւոր ‚Taufzeuge' = *k'avu̯or*.

5. Einschub von *n* zeigen; արտասուք ‚Thräne' = *aṙtsunk'ʸ* oder *aṙçunk'ʸ*; գտանել ‚finden' = *kəndni̯el*; դիպել berühren' *tepni̯el*; կամուրջ ‚Brücke' = *karmunǰ*; մաճ ‚aratri manica' = *manǰ*; յիշոց ‚Schimpfwort' = *išunç*.

շ.

Aa. շ bleibt im Van. *š*: շապիկ ‚Hemde' = *šapik'ʸ*; շատ ‚viel' = *šat*; շաքար ‚Zucker' = *šäk'ʸär*; շնորհք ‚Gnade' = *šənu̯oxk'ʸ*; շող ‚Strahl' = *šu̯oġ*; շուտ ‚schnell' = *šu̯ot*; աշակերտ ‚Schüler' = *aški̯eṙt*; աշխարհ ‚Welt' = *ašxar*; բաշ ‚Mähne' = *bäš*; գոմէշ ‚Büffel' = *gʸömeš*; էշ ‚Esel' = *eš*; հրեշտակ ‚Engel' = *xəreštak* etc.

Nur in շարժ-ք ‚Erdbeben' = *žäžk* ist anl. *š* durch Einfluss des *ž* zu *ž*, und in շրջել ‚umwerfen' = *səṙči̯el* zu *s* geworden.

չ.

Aa. չ ist im Van. als *č̣* geblieben: չորք (Akk. չորս) ‚vier' = *č̣u̯ors*; չար ‚böse' = *č̣är*; չափ ‚Mass' = *č̣äp'*; չամիչ ‚Rosine' = *č̣amič̣*; աչք ‚Augen' = *ač̣k'*; ինչ ‚was' = *inč̣*; խաչ ‚Kreuz' = *xač̣*; պոչ ‚Schwanz' = *pu̯oč̣*; կանանչ ‚grün' = *kanač̣*; ճանաչել ‚kennen' = *čanč̣ənal*; ոչխար ‚Schaf' = *vu̯oč̣xar* etc.

Nur in աղաչանք ‚Bitte' = *aġačänk'ʸ* ist չ zu *č* geworden.

պ.

1. Aa. պ bleibt im Van. gewöhnlich *p*: պայծառ ,klar, hell' = *pu̯oçaṙ*; պատարագ ,Messe' = *patarakʿʸ*; պարապ ,leer' = *parap*; պողովատ ,Stahl' = *poġpat*; պատուհաս ,Strafe' = *patuxas*; պատկեր ,Bild' = *patk̨ieṙkʿʸ*; պաղ ,kalt' = *paġ*; վիշապ ,Drache' = *višap*; նապաստակ ,Hase' = *lapəstərak*; սպանանել ,töten' = *əspan̨iel*; խոպան ,desertus' = *xopan*; ստեպղին ,rote Rübe' = *tapġin*.

2. Aa. պ erscheint als *pʿ* in der Nachbarschaft von *s*: պսակել ,die Trauung vollziehen = *pʿəsak̨iel*; ոսպ ,Linse' = *vu̯ospʿ*. Aber սպանանել ,töten' = *əspan̨iel*; ապսպարել[1] ,übergeben, überlassen' = *apəspər̨iel* etc.

3. Aa. պ wird *b* in: ճանապարհ ,Weg' = *čämbäx*; պղտոր ,turbidus' = *bəxtu̯or*; կուպր ,Pech, Erdpech' = *kubr*.

4. Aa. պ = van. *v* nur in: սպիտակ ,weiss' = *sivtak*.

չ.

Aa. չ erscheint im Van. gewöhnlich als *č*: ճանապարհ ,Weg' = *čämbäx*; ճաշ ,Mittagessen' = *čaš*; ճիւղ ,Ast' = *čoġ*; ճրագ ,Lampe' = *čərakʿʸ*; ճանաչել ,kennen, erkennen' = *čanc̣ənal*; յառաջ ,vor' = *äṙäč*; յաջողիլ ,gelingen' = *äčog̨iel*; ոջիլ ,Laus' = *vu̯očil*; հաչել ,bellen' = *xač̨iel*; իջանել ,aus-, hinabsteigen' = *ečn̨iel*, Aor. *ičä*; առաջին ,erste' = *äṙčin*; մրջիւն ,Ameise' = *mərč̨iem*; ստերջ ,unfruchtbar' = *əst̨ieṙč*; բաղարջ ,Sauerteig' = *päġaṙč*; շրջել ,umwerfen' = *sərč̨iel*; կաղջին ,Lehm, Thon' = *kaġčin*: արջառ ,Vieh' = *äčäṙ*; ողջոյն ,Gruss' = *oxčum*.

2. Aa. չ nach dem Nasal *n* hat sich als *ǰ* erhalten: խոնջան ,Hosenband' = *xonǰän*; մունջ ,stumm' = *munǰ*; կամուրջ ,Brücke' = *karmunǰ*; պատինջան ,Eierpflanze' = *patənǰan*; բանջար ,Gemüse' = *pänǰär*; ականջ ,Ohr' = *akanǰ*; երնջնակ ,eryngium' = *erənǰnak*; ջնջոց ,Wischlappen' = *čənǰu̯oç*; aber nur խնջել ,sich schnäuzen' = *xənc̨̣iel*.

3. Aa. ջ und նջ vor folg. ն wird *ž* in երնջնակ ,eryngium' = *erəžnäk* (in der Stadt Van); իջանել ,hinab-, aussteigen' *ežn̨iel*, aber auch *ečn̨iel*.

4. Aa. ջ wird *c̣* in: աղջիկ ,Mädchen' = *axc̣ik*; ողջ ,gesund' = *vu̯oxc̣*; մէջ ,in, inner' = *mec̣*; մէջք ,lumbus' = *mec̣kʿ* (aber Gen. միջաց = *mec̣äç*); արջ ,Bär' = *aṙc̣*; ջոջ ,gross' = *ču̯oç*; կակաջ ,Tulpe' = *kac̣*; աջ recht' = *ac̣*.

5. Aa. ջ = *kʿʸ* nur in: շեղջ ,Haufen' = *š̨iekʿʸ*.

ռ.

1. Aa. ռ erscheint im Van. gewöhnlich als ṙ: առնուլ ‚nehmen‘ = aṙni̯el; առաջին ‚erste‘ = aṙčin; գառն ‚Lamm‘ = kʸäṙ; ծառ ‚Baum‘ = caṙ; մոռանալ ‚vergessen‘ = mu̯oṙnal; մամուռ ‚Moos‘ = mamuṙ; պայծառ ‚hell, klar‘ = pu̯ocaṙ; ռեհան ‚basilic‘ = əṙhän etc.

2. Geschwunden ist ռ in: առնել ‚machen‘ = ani̯el und eingeschoben in հանգոյց ‚Knoten‘ = xangʸoṙç; թիթեռնիկ ‚Schmetterling‘ = tʻəṙtʻəṙnek.

3. ռ wird r in: բուրվառ ‚Räucheraltar‘ = puṙvar.

ս.

1. Aa. ս bleibt gewöhnlich erhalten: երեսուն ‚dreissig‘ = yi̯eṙsun; տեսանել ‚sehen‘ = tisnal; վաստակել ‚verdienen‘ = västki̯el; ոսկի ‚Gold‘ = vu̯oski; ոսկր ‚Knochen‘ = usku̯oṙ; սերկեւիլ ‚Quitte‘ = sikivil; սիրտ ‚Herz‘ = siṙt; սիւն ‚Säule‘ = sun; սպիտակ ‚weiss‘ = sivtak; սուրբ ‚heilig‘ = səpʻ; դաս ‚Unterricht‘ = täs; լոյս ‚Licht‘ = lŏs; փոս ‚Graben‘ = pʻu̯os etc.

2. Es schwindet in: ստեպղին ‚rote Rübe‘ = tapġin; սպտուր ‚Kot‘ = pətətur; սկեսուր ‚Schwiegermutter‘ = kisur.

3. Aa. ս = van. z, š, ç in; տեսիլք ‚Traum‘ = ti̯ezelkʻʸ; սեամք ‚Thürschwelle‘ = ši̯emkʻʸ; սաղմոս ‚Psalm‘ = saġmu̯oç.

4. Aa. ս hat seinen Platz mit խ gewechselt in: խստոր ‚Knoblauch‘ = səxtu̯or; փսխել ‚vomeo‘ = pʻəxsi̯el.

5. Aa. տաս = (durch Abfall des ա) ts = van. ç nur in: արտասուք ‚Thräne‘ = aṙtçunkʻʸ oder aṙçunkʻʸ.

վ.

1. Aa. վ = van. v: վանք ‚Kloster‘ = vänkʻʸ; վեց ‚sechs‘ = vi̯eç; վիշապ ‚Drache‘ = višap; վառել ‚brennen‘ = väṙi̯el; վախ ‚Furcht‘ = väx; վարդ ‚Rose‘ = värtʻ; վարժապետ ‚Lehrer‘ = väržäpi̯et etc.

2. Hinzugefügt ist v in: տալ ‚Glos, soror, mariti‘ = talv; անկողին ‚Bett‘ = gʸoġvenkʸ.

տ.

1. Aa. տ ist meist im Van. erhalten: տանձ ‚Birne‘ = tanj; տալ ‚geben‘ = tal; տասն ‚zehn‘ = tas; տեսանել ‚sehen‘ = tisnal; տուն ‚Haus‘ = tun; տօն ‚Fest‘ = ton; պատարագ ‚Messe‘ = patarakʻʸ; պատկեր ‚Bild‘ = patki̯eṙkʻʸ; հաւատալ ‚glauben‘ = avatal; մօտ ‚nahe‘ = mot; սիրտ ‚Herz‘ = siṙt; փայտ ‚Holz‘ = pʻet; ոտն ‚Fuss‘ = vu̯ot etc.

2. Aa. տ = van. *d*: աւետարան ,Evangelium' = *avedran*; բարտի ,populus tremula, alnus' = *bärdi*; գտանել ,finden' = *kəndnįel*.

3. *t* ist hinzugefügt in: շրէշ ,asphodelus' = *šərešt*; ճիպռ ,Augenbutter = ,*čəpįeřtk'*, aber Gen. *čəpəřk'ʸi*.

4. Vor folg. *ç* wird *t* dumpf ausgesprochen: *mətçənįel* ,hineinbringen' = *xatçənįel* ,töten'; in գիտացի ,ich wusste' = *kiça* ist *t* ausgefallen.

ր.

1. Aa. ր vor Vokalen und am Ende der Wörter bleibt fast immer im Van. als *r* erhalten: շաքար ,Zucker' = *šäk'ʸär*; աղբիւր ,Quelle' = *äxpür*; հայր ,Vater' = *xer*; արեգակ ,Sonne' = *arįekʸ*ak; արօտ ,Wiese' = *ařot* etc.

— Ausnahmen bilden nur արագիլ ,Storch' = *ařakįel*; թրթուր ,Raupe' = *t'əřt'uř*; փրփուր ,Schaum' = *p'əřp'uř*.

2. Aa. ր vor բ, գ, կ, մ, ս, ք bleibt *r*: դարբին ,Schmied' = *tärpin*; ուրբաթ = ,Freitag' = *urpät'*; մարդ ,Mann, Mensch' = *mart'*; վարդ ,Rose' = *värt'*; կարդալ ,lesen' = *kärtäl*; գիրկ ,Schoss' = *kʸirk*; երկաթ ,Eisen' = *erkat'*; երկինք ,Himmel' = *erkinkʸ*; կարմիր ,rot' = *karmir*; արմունկն ,Ellenbogen' = *armungʸ*; քրքրել ,discerpo, dissipo' = *k'ʸərk'ʸərįel*; չորք (Akk. չորս) ,vier' = *čuors*; ներքս ,inner' = *nįers* etc.

— Ausnahmen sind բարդ ,Haufen' = *päřt'*; կորդ ,inculta (terra)' *kuořt'*; որբ եւ այրի ,Waise und Witwe' = *vuořpöveri* ,Witwe'; երեսուն ,dreissig' = *yįeřsun*; պատկեր-ք ,Bild' = *patkįeřkʸ*.

3. Aa. ր vor ծ, ձ, ց, ճ, ջ, չ, տ, վ wird im Van. zu *ř*: գործ ,Werk' = *kʸořc*; արծաթ ,Silber' = *ařcat'*; արծիւ ,Adler' = *ařciv*; բարձ ,Kissen' = *pärç*; արձակել ,loslassen' = *ařçkįel*; հարցանել ,fragen' = *xařçuçįel*; արճիճ ,Blei' = *ařčič*; կարճ ,kurz' = *kařč*; մրջիւն ,Ameise' = *məřčįem*; ստերջ ,unfruchtbar' = *əstįeřč*; արջ ,Bär' = *ařç*; փարչ = ,Krug' = *p'ařč*; գորտ ,Frosch' = *kʸořt*; սիրտ ,Herz' = *siřt*; քիրտն = ,Schweiss' = *k'ʸeřtinkʸ*; բուրվառ ,Räucheraltar' = *puřvar*; շատրուան ,Springbrunnen' = *šatəřvan*.

— Ausnahmen sind վարձել ,vermieten' = *varçįel* (aber վարձք ,Lohn' = *värçk'*); չարչարել ,quälen' = *čarčərįel*; բարտի ,alnus' = *bärdi*.

4. Aa ր vor թ = van. *r* oder *ř*: արթուն ,munter' = *ärt'ün*; հորթ ,Kalb' = *vuort'ik*; երթալ ,gehen' = *ert'äl*; թրթուր ,Raupe' = *t'əřt'uř*; խրթին ,unentzifferbar' = *xəřt'in*; քարաթոթոշ ,Eidechse' = *k'ʸärt'ät'öš*; քերթել ,excorio' = *k'ʸəřt'įel*.

5. Für aa. ր vor folg. փ, պ haben wir nur փրփուր ‚Schaum‘ = *p‘ə̇ṙp‘uṙ*; կապերտ oder կարպետ ‚Teppich‘ = *karpɟet*.

6. Aa. ր vor ժ und ն schwindet immer: արժան ‚billig‘ = *ežan*; արժել ‚kosten‘ = *ažɟel*; շարժ-ք ‚Erdbeben‘ = *žažk*; կարժ ‚Garnbund, Strähne‘ = *kaž*; զարկանել ‚schlagen‘ = զարկնել = զարնել = Van. *zänɟel* (aber Aor. *zärki*); կարենալ ‚können‘ = կարնալ van. *kanal* (aber *karça, kaça*); — nur կորնգան ‚trifolium odoratum‘ = *kɥorəngʸän*.

7. Über aa. ր vor հ s. հ.

8. Vor anderen Kons. kommt ր im Van. und auch im Aa. nicht vor.

9. Aa. ր schwindet in: սուրբ ‚heilig‘ = *səp‘* (aber Gen. *sərp‘i*); արջառ ‚Vieh‘ = *äčäṙ*; սերկեւիլ ‚Quitte‘ = *sikivil* (aber auch *sirkivil*).

10. ր ist eingeschoben in: նապաստակ ‚Hase‘ = *lapəstərak*; լօշտակ ‚mandragora bryonia alba‘ = *loštrak*; կրեայ ‚Schildkröte‘ = *kərəra*; ցած ‚nieder, niedrig‘ = *çacər*.

11. Aa. ր = Van. *n* nur in: բարձր ‚hoch‘ = *pançər*.

ց.

1. Aa. ց bleibt im Van. gewöhnlich als *ç* erhalten: ցաւ ‚Schmerz‘ = *çav*; ցուրտ ‚kalt‘ = *çuṙt*; ցանել ‚säen, ausstreuen‘ = *çanɟel*; ցից ‚Pflock‘ = *çiç*; ցեց ‚Motte‘ = *çɟeç*; փողոց ‚Strasse‘ = *p‘uğɥoç* ‚Abort‘; քացախ ‚Essig‘ = *k‘ʸaçax*; հաց ‚Brot‘ = *xaç*; հանգոյց ‚Knoten‘ = *xangʸoṙç* etc.

2. Nur in գոց ‚zugemacht‘ = *kɥoc* wird aa. ց zu = van. *c*.

փ.

1. Aa. փ = van *p‘*: փուշ ‚Dorn‘ = *p‘uš*; փափուկ ‚dünn, fein‘ = *p‘ăp‘ük*; փայտ ‚Holz‘ = *p‘et*; փշատ ‚Elaeagnus‘ = *p‘əšat*; փրփուր ‚Schaum‘ = *p‘ə̇ṙp‘uṙ*; թուփ ‚Strauch‘ = *t‘üp‘*; եփել ‚kochen‘ = *ip‘ɟel*; չափ ‚Mass‘ = *čäp‘*; տափակ ‚flach, platt‘ = *tap‘ak*; շերեփ ‚grosse Löffel‘ = *širɟep‘*.

2. Aa. փ = van *p* nur in: փլել ‚einfallen‘ = *pəlɟel*.

ք.

1. Aa. ք erscheint im Van. gewöhnlich als *k‘ʸ*: քիթ ‚Nase‘ = *k‘ʸit‘*; քար ‚Stein‘ = *k‘ʸar*; քառասուն ‚vierzig‘ = *k‘aṙsun*; քուն ‚Schlaf‘ = *k‘ʸun*; քաղցր ‚süss‘ = *k‘ʸaxçər*; աղքատ ‚arm‘ = *axk‘ʸat*; կնքաւոր ‚Taufzeuge‘ = *k‘ʸavɥor*; մաքի ‚Mutterschaf‘ = *mak‘ʸi*; կաքաւ ‚Rebhuhn‘ = *kak‘ʸav*; վանք ‚Kloster‘ = *vänk‘ʸ*; երեք ‚drei‘ = *iriek‘ʸ*; շաքար ‚Zucker‘

= *šäkʿʸär*; թանաք ‚Tinte‘ = *tänäkʿʸ*; հերիք ‚genug‘ = *xerikʿʸ*; ձեռք ‚Hand‘ = *cχeṙkʿʸ*; դժոխք ‚Hölle‘ = *təžöxkʿʸ*.

2. Aa. ք = van. *kʿ* nur in: անէծք ‚Fluch‘ = *aneckʿ*; աչք ‚Augen‘ = *ačkʿ*; խօսք ‚Sprache‘ = *xoskʿ*; ճիպռ ‚Augenbutter‘ = *čəpχeṙtkʿ*; մեչք ‚bunboss‘ = *mečkʿ*; միտք ‚Sinn‘ = *mitʿkʿ*; պարտք ‚Schuld‘ = *partkʿ*; վարձք ‚Lohn‘ = *värckʿ*; փառք ‚Ruhm, Herrlichkeit, Deo gratia‘ *pʿaṙkʿ*; քօղ ‚Schleier‘ = *kʿʸoxkʿ*.

3. Aa. ք = van. *k* nur in: շարժք ‚Erdbeben‘ = *šäžk*; քսան ‚zwanzig‘ = *kəsan*; քշել ‚verbannen‘ = *kəšχel*; քսել ‚salben‘ = *kəsχel*.

4. Inl. *kʿʸ* vor folg. Kons. wird durch Abfall des *k* zu *hʸ* (d. h. Hauch + Mouillierung) geändert: աքլոր ‚Haushahn‘ = *ahʸlör*; ճգնաւոր ‚Klausner‘ = **čəkʿʸnavχor* = *čəhʸnavχor*; փռնգտալ ‚niessen‘ = **pʿəṙənkʿʸtal* = *pʿərənhʸtal*; vgl. auch գագաթն ‚Gipfel‘, Gen. գագաթան = *kʸähtʿan*.

5. Aa. ք = van. *x*, *ç* nur in: քշոց ‚instrument used by the deacon during mass‘ = *xəšχoç*; քան զ... ‚als‘ = *çanj*.

Etschmiadsin.

De quelques archaïsmes remarquables de la déclinaison arménienne.

par

A. Meillet.

I. Les thèmes en *-n-*[1]).

Les thèmes en *-n-* présentent en arménien plusieurs flexions assez nettement différentes, qui, abstraction faite des anomalies propres à certains mots, peuvent se ramener aux trois types suivants[2]):

Singulier.

Nom. acc.	անձն	հարսն	շարժումն
Gén. dat. loc.	անձին	հարսին	շարժման
Abl.	անձնէ	հարսնէ	շարժմանէ
Instr.	անձամբ	հարսամբ	շարժմամբ.

Pluriel.

Nom.	անձինք	հարսունք	շարժմունք
Acc. loc.	անձինս	հարսունս	շարժմունս
Gén. dat. abl.	անձանց	հարսանց	շարժմանց
Instr.	անձամբք	հարսամբք	շարժմամբք.

Si l'on examine ces trois types au point de vue indo-européen, on reconnaît immédiatement le fait essentiel que les désinences sont les mêmes dans les trois et que toute la différence réside dans le timbre de la voyelle qui précède *n*; exprimé en termes de grammaire comparée générale des langues indo-européennes, ceci revient à dire que les

[1]) Cet article a été écrit et envoyé à la rédaction avant que M. Osthoff n'eût publié „zur armenischen Laut- und Wortforschung“ (Sprachwissenschaftliche Abhandlungen de L. von Patrubány II, 49 et suiv.) et à plus forte raison Etymologische Parerga, I, (Leipzig 1901), où la question des thèmes en *-n-* est traitée en plusieurs endroits; les vues exposées par M. Osthoff dans ces importantes publications n'ont donc pu malheureusement être ni utilisées ni discutées ici (Note de correction).

[2]) Dans les paradigmes reproduits ici on a fait à dessein abstraction des prépositions dont on encombre à tort les paradigmes arméniens. Il est en effet illégitime de donner զհարսն comme type d'accusatif alors que հարսն sert également d'accusatif; ou de donner յանձնէ comme type d'ablatif puisqu'on trouve aussi զանձնէ par exemple. Les formes casuelles et les prépositions sont en arménien choses distinctes et parfaitement indépendantes les unes des autres.

différences de flexion présentées par les thèmes en *-n-* arméniens reposent sur les variations de la voyelle de la syllabe prédésinentielle de l'indo-européen.

Avant de rendre compte de chacun des trois types dans son ensemble, il convient de discuter d'abord certaines formes casuelles.

La forme de l'instrumental singulier et pluriel attire tout d'abord l'attention à cause de son identité dans tous les types; on a partout *-ամբ*, *-ամբք*, c'est à dire i.-e. **-n̥-bhi*[1]); l'arménien s'accorde parfaitement ici avec les autres langues, qui présentent devant les désinences commençant par *-bh-* le vocalisme sans *e* de la syllabe prédésinentielle; dans les thèmes en *-n-* le sanskrit a dat. plur. *-a-bhyaḥ*, instr. plur. *-a-bhiḥ*, etc. La forme en *-անց* du génitif-datif-ablatif pluriel a le même vocalisme que l'instrumental; la désinence *-ց* n'étant pas expliquée d'une manière sûre, il est impossible naturellement de discuter l'origine de ce vocalisme.

L'opposition des trois types apparaît au génitif singulier d'une part, au nominatif et à l'accusatif-locatif pluriels de l'autre: les types *անձն* et *հարսն* ont au génitif singulier *-ին* en regard du type *շարժումն* qui a *-ան*, tandis que le type *անձն* a au pluriel *-ին-* en regard de *-ուն-* des types *հարսն* et *շարժումն*.

Les nominatifs pluriels en *-ինք* ne comportent qu'une explication: ils reposent sur i.-e. **-en-es* (gr. *-εν-ες*, skr. *-an-aḥ*, v. sl. *-en-e*, etc.); les nominatifs en *-ունք* sont plus ambigus; pour *հարսունք* comme aussi pour les composés tels que *միանձունք*, il ne peut guère s'agir que de **-ones* (gr. *-ονες*); ou peut-être de **-ōnes* (gr. *-ωνες*); pour les abstraits tels que *շարժմունք*, il s'agit sans doute d'anciens neutres en **-ōnə*, comparables au gotique *hairtona*; dans ces abstraits l'identité de vocalisme du nominatif et de l'accusatif pluriels peut remonter à l'indo-européen. Quant aux masculins, on sait que le nominatif et l'accusatif pluriels indo-européens avaient des vocalismes de la syllabe prédésinentielle essentiellement différents; l'identité de vocalisme de *հարսունն-ք* et *հարսունն-ս*, *անձին-ք* et *անձին-ս* résulte simplement de ce que dans les anciens thèmes en *-o-* et en *-ā-* (arm. *-ո-* et *-ի/ա-*), le nominatif et l'accusatif pluriels arméniens ne se distinguent que par la désinence.

Le nominatif-accusatif singulier en *-ն* de l'arménien fait une grosse

---

[1]) La conservation de *m* devant les dentales attestée par les langues baltiques et germaniques prouve que, en indo-européen, les nasales ne s'articulaient pas nécessairement au même point qu'une occlusive suivante; on n'a donc pas le droit d'écrire **-m̥-bhi*, comme on le fait parfois.

difficulté. Pour autant qu'on a affaire à d'anciens neutres comme par exemple dans le cas du type շարժումն, l'identité du nominatif et de l'accusatif et la présence de -ն s'expliquent immédiatement: la finale de nominatif-accusatif neutre *-*mn̥* (skr. -*ma*, gr. -*μα*, lat. -*men*) devait donner arm. -մն; cf. տասն, եւթն en regard de skr. दश, सप्त, gr. *δέκα, ἑπτά, lat. *decem, septem*. Pour les anciens masculins l'identité du nominatif et de l'accusatif ne peut résulter que de l'influence des thèmes en -ո-, -ի/ա-, -ի-, -ու- où la confusion des deux cas s'est produite phonétiquement; le nominatif indo-européen ne pouvait donner qu'une finale dépourvue de toute caractéristique, soit qu'on parte d'une forme sans nasale finale identique à skr. -*ā*, lit. -*ů*, lat. -*ō*, soit qu'on parte d'une forme à nasale finale, comme gr. -*ων* ou -*ην*, car en arménien une voyelle finale et une diphtongue finale constituée par voyelle plus nasale disparaissent également; en fait ces nominatifs attendus existent; c'est le type des dérivés en կ tels que փոքրիկ, փոքրկան, փոքրկունք; աղջիկ, աղջկան; մարդիկ, մարդկան; մանուկ, մանկան, type qui, à la forme du nominatif-accusatif près, ne se distingue en rien du type de շարժումն. Les nominatifs փոքրիկ, մանուկ, etc. servent naturellement aussi d'accusatifs conformément à la règle générale que, dans tous les substantifs et adjectifs, le nominatif et l'accusatif ont au singulier une même forme. Il est permis de penser que la flexion anomale de քար, քարի, nom. plur. քարինք, provient d'une ancienne forme à nasale; le nominatif քար aurait entraîné l'élimination du type en -ն- à tous les cas du singulier. Mais sauf cette unique exception, le nominatif-accusatif de tous les thèmes en -ն- autres que les dérivés en -կ a -ն final; ce -ն s'explique bien à l'accusatif; en effet à gr. -*να*, lat. -*nem* devrait répondre arm. -նն de même qu'à gr. -*τα*, lat. -*tem* répond -թն dans եւթն; et comme l'arménien n'admettait, avant la chute de ի et ու intérieurs, aucune consonne double, ce -նն devait se réduire à -ն; mais il semble que la voyelle de la syllabe prédésinentielle aurait dû subsister; c'est *գարին (ou գառին) et non գառն qui devrait répondre à un gr. *ϝαρενα[1]); et en effet c'est -թիւն qui, dans le suffixe -ութիւն, répond à lat. -*tiōnem*; il semble donc que գառն soit une sorte de compromis entre le nominatif *գար et l'accusatif *գարին; la généralisation de -ն a d'ailleurs été facilitée par l'existence des anciens neutres où -ն se trouvait de toute antiquité au nominatif-accusatif.

---

[1]) La forme ϝάρνα doit son vocalisme au génitif ϝαρνός et գառն ne saurait par suite lui être identifié.

Ceci posé, les divers types s'expliquent d'eux-mêmes. Le type անձն, անձին, անձինք ne comprend que des mots isolés tels que գառն (gr. Ϝαρήν), եղն (v. sl. ѥлєнь), բեռն, etc. Le vocalisme prédésinentiel en *-e-* de la forme de génitif-datif-locatif en *-ին* est dû sans doute au locatif, cf. gr. *-ενι*, skr. *-ani*; car, à en juger par l'indo-iranien et les traces isolées des autres langues, le datif et le génitif des thèmes en *-n-* autres que ceux formés avec le suffixe *-men-* ont la syllabe prédésinentielle sans *-e-*, type gr. Ϝαρνός, skr. वृष्णः; le vocalisme de գառին au génitif et au datif est donc emprunté à celui du locatif գառին, comme celui du gr. ἄρρενος au locatif (servant aussi de datif) ἄρρενι. — Le type անձն est, entre les thèmes en ն, exactement parallèle aux types en *-ր* et en *-ղ*: համր, համեր, համերք; աստղ, աստեղ, աստեղք; la seule différence est que dans les thèmes en *-ր* et en *-ղ*, l' *e* predésinentiel a été étendu même à l'instrumental: համերբ, աստեղբ, tandis que les thèmes en *-ն* ont conservé à ce cas le vocalisme sans *e*: անձամբ.

Le type հարսն, հարսին, հարսունք; մատն, մատին, մատունք; մասն, մասին, մասունք présente une alternance des timbres *e* et *o* qui n'est aussi nettement conservée dans aucune autre langue, mais qui est sûrement de date indo-européenne. Le lituanien a en effet *akmũ*, gén. *akmeñs* (ancien *akmenes*); le vieux slave a камы, gén. камене; mais les deux langues ont généralisé le timbre *e* partout en dehors du nominatif singulier, par exemple nom. plur. lit. *ãkmens* (ancien *akmenes*). L'indo-iranien donne par son opposition de *ā* et *ă* une idée exacte de la répartition primitive de *o* et *e*; on a acc. sing. महिमानम्, nom. plur. महिमानः avec ancien *o*, mais gén. sing. महिमनः, dat. महिमने avec ancien *e*: l'opposition de հարսին et հարսունք répond à celle de *-manaḥ* et *-mānaḥ* et en établit le caractère indo-européen. On peut poser:

	arm.	skr.
gén. sing.	-ին	-anaḥ
nom. plur	-ունք	-ānaḥ
instr. plur.	-ամբք	-abhiḥ.

Ce tableau montre avec quelle fidélité singulière et vraiment unique l'arménien a conservé ici la trace des alternances vocaliques indo-européennes. — On notera en particulier le contraste suivant:

անձն	միանձն
անձին	միանձին
անձինք	միանձունք

d'où il résulte que l'emploi du vocalisme *o* au cours de toute la flexion des composés du type ἄφρων en regard de φρήν (cf. MSL. X, 274 et suiv.) résulte d'une innovation hellénique: le vocalisme *o* ne se trouvait sans doute en indo-européen qu'au nominatif et à l'accusatif singuliers et aux nominatifs pluriel et duel. Cet archaïsme est le plus remarquable de tous ceux que présente la grammaire arménienne et assurément le plus instructif pour la grammaire comparée générale.

Dans le type *շարժումն*, le génitif-datif-locatif est en *-ան*; ceci ne doit pas être ancien; car il se trouve que d'après l'accord de l'indo-iranien et du slave, les thèmes en **-men-* avaient au génitif et au datif singuliers le vocalisme prédésinentiel *e*: v. sl. врѣмене, skr. अश्मनः; l'innovation arménienne provient sans doute de ce qu'il s'agit d'anciens neutres, mots dans lesquels il n'y a eu à aucun moment un accusatif tel que **անձին* (combiné plus tard avec le nominatif **անձ* pour donner *անձն*) qui ait maintenu le vocalisme du génitif. Il y a même un mot *կողմն*, où, pour une raison inconnue, le vocalisme *-ման-* apparaît par exception au nominatif pluriel: *կողմն*, *կողման*, *կողմանք*. Le *-մն* du nominatif *-ումն* doit sans doute son *մ* à une restitution analogique; *-մն* après voyelle est en effet devenu phonétiquement *-ւն*, comme le montrent *պաշտաւն*, *պաշտաման*; *գոչիւն*, *գոչման* etc.; M. Mserianc, dans ses Этюды по армянской діалектологіи, II, 61 n. 1, a fait remarquer avec raison que *-աւն* ne pouvait reposer sur **-ամուն*, comme on l'avait supposé. Le mot *անուն* répond exactement à gr. ὄνομα; son *ու* repose sur *o*+*w*, tout comme celui de *քուն*, issu de **swopno-* (et non de **swepno-* ou **supno-*) et provient de **-մն*; de même *տուն* peut répondre à gr. δῶμα; le *ու* de *անուն* a été étendu au génitif *անուան*, etc., parce que *ո*+*ւ* est devenu *u*, tandis que *աւ*, *իւ* restaient diphtongues; toutefois *մ* a dû subsister dialectalement aux cas obliques et ainsi on a pu rétablir *անումն* qui existe encore dans divers dialectes, notamment celui de la plaine d'Ararat, sous la forme *անում*. — Le flexion des abstraits en *-ութիւն* est exactement parallèle à celle des abstraits en *-ումն*: *-ութեան*, *-ութիւնք*. — Quelques mots isolés dont le genre ancien ne peut être déterminé appartiennent aussi à ce type, ainsi *շուրթն*, *շրթան*, *շրթունք*; *քիրտն*; etc.

Dans tous les mots étudiés jusqu'ici, le suffixe **-en-* appartient à l'ensemble de la flexion; mais on sait que, en indo-européen, le suffixe **-en-* pouvait ne figurer qu'à certains cas de la flexion d'un seul et même mot: c'est ainsi qu'on a skr. दारु, gr. δόρυ en regard du génitif skr. द्रुणः, gr. δόρϝατος; skr. शिरः, gén. शीर्ष्णः, loc. शीर्षणि. Il semble que l'arménien présente des faits analogues.

L'exemple le moins obscur est celui des adjectifs à nominatif en *-ր*, qui se fléchissent au singulier comme les thèmes en *-ու-* et au pluriel comme des thèmes en *-ն-*: *փոքր*, gén. sing. *փոքու*, nom. plur. *փոքունք*, gén. pl. *փոքունց*; et de même *թանձր*, *ծանր*, *կարծր*, *մանր*, *քաղցր*; il s'agit de thèmes en *-ու-* comme le montre, outre les formes du singulier, la conservation de *ու* dans *փոքունց*. Il est impossible de ne pas rapprocher cette curieuse flexion du cas des anciens neutres indo-européens en *-u-* qui ont en arménien un nominatif-accusatif en *-ր*: *ծունր*, *արտասուր*, *մեղր*, *ասր*, *ծաղր*; la finale de ces mots suppose visiblement un ancien ***-ur** dont le **r** final subsiste comme celui de *հայր*, *եղբայր*, *դուստր*, etc; et c'est de même par une finale **-ur* de nominatif-accusatif neutre que peut seulement s'expliquer le type de nominatif-accusatif *փոքր*. D'autre part le mot indo-européen sur lequel repose *ծունր* est de ceux qui ont aux cas obliques le suffixe secondaire *-en-*: gr. *γόνυ*, *γόνϜατος*; skr. जानु, gén. duel जानुनोः: or on sait que les thèmes en *-r-* et en *-n-* alternent souvent à l'intérieur d'une même flexion: skr. यकृत्, यक्नः; gr. *ἧπαρ*, *ἥπατος*; lat. *iecur*, *iecinoris*; un nominatif en **-ur* dans le type arménien correspondant à *γόνυ* n'a donc rien de surprenant. On peut même se demander, avec toute la réserve qui convient, si la forme *արցունք* attestée en moyen arménien et dans les dialectes modernes (v. Karst, Hist. Gramm. d. Kilik.-Arm., p. 206) en regard de *արտասուք* et *արտասուր* de l'arménien classique ne serait pas une trace de l'ancien thème à nasale. En tout cas la flexion indo-européenne supposée par le rapprochement de *ծունր* d'une part et de gr. *γόνϜατος*, skr. जानुनोः de l'autre se trouve précisément conservée au complet dans le type *փոքր փոքունք*. Aucune autre langue indo-européenne ne présente, il est vrai, d'adjectif identique; mais on a des alternances de même nature dans le suffixe **-wen-*: **-wer-*, dont le *-un-*: **-ur-* de l'arménien ne diffère que par le vocalisme: skr. पीवन्°, पीवरी, पीवरः: gr. *πίων*: *πῖαρ*, *πίειρα*, *πιερός*; on n'a que les dérivés thématiques dans skr. अर्जुनः: gr. *ἄργυρος*; dans *γλαφυρός* en regard de *γλαφυ-*, etc. Le type *փոքր* repose donc sur une flexion indo-européenne qui comportait une alternance des suffixes secondaires **-er-* et **-en-* (cf. MSL., VIII, 162).

L'adjectif *բարձր* qui se fléchit à tous égards comme *փոքր*, mais qui fait au génitif-datif-ablatif pluriel *բարձանց*, et qui est à ce point de vue pareil à tous les thèmes en *-ն-*, pourrait bien n'être passé que secondairement dans le type de *փոքր* et n'être pas un ancien thème en *-u-*: on sait en effet qu'on a un thème en *-n-* élargi par *-t-* dans l'adjectif correspondant skr. बृहत्, zd °𐬠𐬆𐬭𐬆𐬰𐬀𐬥𐬙, v. britt. *Brigantes*, irl. *Brigit*;

le nominatif pluriel *բարձունք* aurait fourni le point de départ de l'action analogique.

On a le thème en *-ն-* au pluriel, mais non le thème en *-ր-* au nominatif singulier dans un mot qui est un ancien adjectif thème en *-ու-* mais qui est devenu substantif: *երէց*, *երիցու*, *երիցունք*; le génitif-datif-ablatif pluriel *երիցանց* est celui d'un thème ordinaire en *ն*; la forme ancienne **երիցունց* qu'on doit supposer a été éliminée et remplacée par la forme normale parce que *երէց* n'appartient pas au petit groupe des adjectifs du type *փոքր*. — Le mot emprunté *պառաւ* fait au pluriel *պառաւունք*, *պառաւանց*, sans doute sous l'influence de *երէց*; au sens de „prêtre“ *երէց* a aussi agi sur le mot *սարկաւագ*, d'où *սարկաւագունք*. — Les quelques exemples de *առիւծունք* en regard de *առիւծ*, *առիւծու* tiennent simplement à la forme de thème en *-ու-*, qui a suffi à déterminer une imitation de *երէց*; le nominatif pluriel ordinaire est *առիւծք*. — Enfin le nominatif pluriel *ճրագունք* du mot emprunté *ճրագ*, gén. *ճրագի*, instr. *ճրագաւ* reste entièrement énigmatique.

Dans le cas de *փախուստ*, *փախստեան*; *հանգիստ*, *հանգստեան*; *ծնունդ*, *ծննդեան*; *ժողովուրդ*, *ժողովրդեան* et aussi de *տեսիլ*, *տեսլեան* l'origine indo-européenne de l'alternance des formes avec et sans *ն* est moins claire que dans le cas du type *փոքր*. Sans doute il est permis de supposer que, dans l'opposition de *փախուստ* et de *փախստեան*, l'arménien conserverait une ancienne alternance de i.-e. *-ti-* et *-*tiy-en*; car *-թիւն* n'est que le représentant d'un élargissement par un suffixe **-en-* du suffixe *-ti-*, conservé par l'arménien même dans *երեւոյթ*, *երեւութի* (cf. Brugmann, Grundriss, II, p. 335 et suiv.); mais il n'est pas non plus impossible que le *-տ* de *փախուստ* représente un nominatif répondant à lat. *-tiō*. — De plus *ծնունդ* et *ժողովուրդ* font au pluriel *ծնունդք*, *ծննդոց* et *ժողովուրդք*, *ժողովրդոց* et l'on a de même *ամսոյ* à côté de *ամսեան*. — Cette série de faits est donc trop obscure pour qu'on ait le droit de rien affirmer.

Sur *մահ*, gén. *մահու* et *մահուան*, abl. *մահուանէ*, inst. *մահուամբ*, il est d'autant plus difficile de se prononcer que l'origine du mot n'est pas claire: M. Hübschmann, Arm. Gramm., I, 472, tient *մահ* pour un mot proprement arménien, mais il n'explique pas comment **mr̥tu-* ou **mr̥tyu-* ont pu donner en arménien *մարհ*, d'où *մահ*; on attend **մարդ* et en tout cas le *հ* est inexplicable. D'autre part l'indo-iranien est le seul dialecte indo-européen qui présente la forme **mr̥tyu-*: skr. मृत्युः zd 𐬨𐬆𐬭𐬆𐬚𐬌𐬌𐬎𐬱 et, comme il n'existe pas de suffixe **-tyu-*, il est difficile de ne pas se demander si indo-iran. **mr̥tyu-* n'est pas une simple alté-

ration de *$m\underset{\circ}{r}ti$- (lat. *mors*, v. sl. **съмрьть**) sous l'influence de indo-iran. *$\check{j}y\bar{a}tu$- „vie“. Ainsi **մահ** est par sa flexion suspect d'être un emprunt à l'iranien; le traitement de *θ* après *r* ne serait pas celui qu'on observe dans **պարթեւ** et dans **փարթամ**; mais c'est qu'il s'agit ici de *θy* et non pas du *θ* ordinaire. De toute manière l'origine de **մահ** est obscure et il est par suite impossible d'en expliquer la flexion d'une manière sûre.

Le cas de **ոտն**, **ձեռն**, en regard de **ոտք**, **ձեռք** ou de **դուռն** en regard de l'adverbe **դուրս** est tout différent de celui des thèmes qui viennent d'être étudiés; ces mots ne sont en effet passés partiellement aux thèmes en-**ն**- que d'une manière secondaire et accidentelle: **ոտն** répond à *πόδα* comme **եւթն** à *ἑπτά* et **ոտք** répond à *πόδες*, *πόδε*; le vocalisme en *o* de l'accusatif singulier et du nominatif pluriel et duel a été étendu aux autres cas, et le vocalisme *e* du génitif (skr. **पदः**, lat. *pedis*) a été éliminé de la flexion de **ոտն** (cf. Hübschmann, I. F. IV, 114; Meillet, MSL., VIII, 156 et suiv.).

Il faut mettre aussi tout à fait à part **այր**, **առն**, si l'on admet l'explication proposée MSL., XI, 18 n.

Les mots anomaux **տուն**, **տան**; **շուն**, **շան**; **ստին**, **ստեան** posent des problèmes particuliers qu'il est sans doute impossible de résoudre complètement; ils ne sont guère propres à éclairer l'histoire générale des thèmes en -**ն**- en arménien.

Si l'on oublie pour un instant toutes les difficultés de détail, on est frappé du caractère prodigieusement archaïque de la flexion des thèmes en -*n*- en arménien. L'arménien a conservé ici certains traits caractéristiques de l'indo-européen qu'aucune autre langue indo-européenne, connue même à date bien antérieure ou mieux conservée d'une manière générale, ne présente plus avec la même netteté: à qui veut étudier les alternances vocaliques dans la syllabe prédésinentielle des thèmes indo-européens en -*n*-, c'est l'arménien qui fournit les exemples les plus clairs et les formes qui éclairent toutes les autres langues. Le cas est unique et valait d'être signalé avec quelque détail.

II. Le pluriel ծունկք

L'arménien, qui a perdu le duel en tant que catégorie propre, n'a de plus conservé que fort peu de traces certaines des anciennes formes de ce nombre. La plus claire et aussi la plus connue est le nom de nombre **երկու**: ce nom n'a pas reçu au nominatif le -**ք** caractéristique du pluriel qui apparait dans les deux autres noms de nombre fléchis **երեք** et **չորք**.

Par ailleurs on ne peut guère compter trouver de traces du duel en dehors des noms d'organes pairs, et en effet il semble bien que le pluriel աչք de ակն „œil" soit un ancien duel, cf. skr. अक्षी et gr. ὄσσε; le pluriel ականջք de ունկն „oreille" ne fournit pas un second exemple indépendant comme l'est par exemple en slave ОУШИ en regard de ОЧИ; car, d'une part, la forme est complètement inexpliquée au point de vue étymologique, et, de l'autre, elle a subi l'influence de աչք et paraît en être imitée: de même que le -կն final de ունկն a l'air d'être emprunté à ակն, le -ջ-ք final de ականջք doit être emprunté à աչք: -ջ- est après *r* le représentant normal de i.-e *ks* dans արջ et on sait que, après *r* et *n*, les sonores բ, դ, գ, ջ tiennent la place qu'occupent après une voyelle les sourdes փ, թ, ք, չ. — Les deux mots *աչ et *ականջ, ayant pris place dans la flexion, ont reçu au nominatif -ք et à l'accusatif -ս.

De même ծունգք, qui sert de pluriel à ծունր „genou" doit être un ancien duel. Il est malheureusement difficile de déterminer, si la forme arménienne est ծունգք ou ծունկք, parce que, dès avant la date des plus anciens manuscrits, certains scribes, ou plutôt sans doute les scribes de certaines régions, ont confondu նգ et նկ. M. Adjarian, qui a bien voulu vérifier l'unique passage où se trouve ծունգք dans l'Evangile, Luc. V, 8, dans les anciens manuscrits de l'Evangile conservés à Etchmiadzin, a trouvé les deux graphies, par նգ et par նկ. Tant qu'on n'aura pas fait l'histoire de l'orthographe arméniennne et qu'on n'aura pas déterminé ce qui est dû à des influences locales, on ne pourra rien affirmer d'une manière absolue. Toutefois j'ai pu constater par une étude complète du ms. 229 d'Etchmiadzin (daté de 989) que ce manuscrit distingue bien նկ et նգ: or, il a ծունգս, par un գ. Le manuscrit de Moscou n'a pour cette question aucun intérêt malgré sa date, car il confond նկ et նգ: il porte ici անգաւ առ ծունկս. — Si *ծունգ est la forme ancienne, l'explication est simple: il faut partir de **gonwi* ou **gōnwi* (avec la désinence indo-européenne *i* ou *ī* de nominatif accusatif duel neutre) ou, d'une manière générale, de **gonw-* plus voyelle et on a un exemple de *w* représenté par գ après ն: le traitement գ de *w* se retrouve dans plusieurs autres situations phonétiques analogues, et notamment dans les mots տայգր, լոգանալ. — L'ancien duel *ծունգ se serait conservé parce qu'il se trouvait en regard du singulier non fléchi ծունր; cf. le dérivé արտասուք en regard de արտաւսր.

L'énigmatique finale -ուի, -վի des pluriels du moyen arménien աչվի, ձեռվի, ոտվի, միջուի, դռվի etc. (v. Karst, Hist. Gramm. des Kilik. Arm., p. 190 et suiv.) pourrait avoir été empruntée à un ancien *ծնուի

où *-ի* serait la caractéristique connue de collectif; le thème **ծնու-* attesterait une flexion qui n'est pas conservée en arménien classique, où on a seulement *ծունր*, mais qui a pu subsister dialectalement.

Il convient d'ajouter que le pluriel *ոտ-ք*, qui subsiste en dépit du passage aux thèmes en *-ն-* du singulier *ոտն*, peut répondre au duel gr. *πόδε* aussi bien qu'au pluriel *πόδες*; de même *ձեռք* en regard de *ձեռն*. Mais rien n'empêche non plus de voir dans *ոտք*, *ձեռք* des représentants du pluriel.

III. Le génitif d'interrogatif *էր*.

M. Hübschmann, Arm. Gramm., I, 450, indique combien il lui paraît difficile d'admettre que arm. *ի-* repose sur le thème indo-européen d'interrogatif et d'indéfini **kʷi-*. Mais, outre la coexistence de *ով* et *զ-ի* dont ce rapprochement rend bien compte et la répartition du sens qui fait que *ով* répond exactement au v. sl. къто et *զի* au v. sl. чьто, la flexion vient confirmer l'étymologie proposée. En effet le génitif *էր* ne saurait s'expliquer par l'arménien où les thèmes en *-ի-* font au génitif *-ի*: *սիրտ*, *սրտի*. Il faut l'expliquer par une forme ancienne; or, si l'on admet que *ոյ-ր* répond à skr. कस्य avec addition d'une particule *-ր* (v. MSL., XI, 17), il est très naturel d'admettre aussi que *է-* de *էր*, c'est-à-dire *ե+y*, répond à la forme gâthique 𐬐𐬀𐬵𐬌𐬌𐬁, cf. encore v. sl. чесо, v.h.a. *hwes*, gr. *τέο*, *τοῦ*. Si le *e* nécessairement compris dans *էր* n'est pas indo-européen, il est inexplicable en regard de toute la flexion: *զի*, *իմ* (et *հի՞մ*), *իւ*; *ի* de *իմէ* n'est pas un ancien *է-*, mais un ancien *ի-* qui a été conservé, parce qu'il était initial et formait à lui seul la syllabe; on a en effet *զմէ* de **զ-իմէ*. Le parallélisme de arm. *զ-ի* et de v. sl. чито, déjà singulièrement net, se trouve ainsi complété de la manière la plus frappante. — En même temps l'explication proposée du génitif *ոյր* reçoit une précieuse confirmation.

On notera que le *հ* qui, dans *հի՞մ* „pourquoi“ et dans les formes de la langue philosophique *հիբար*, *հիզան*, etc., représente le *kʷ* initial indo-européen et qui a disparu du reste de la flexion de *ի-*, sans doute sous l'influence de *զի* (cf. *հաստանել* : *զաստանել*), ne se trouve pas dans *էր* non plus que dans *ով* ni dans *ուր*: c'est donc seulement devant *ի* que ce *հ* aurait été conservé.

Paris.

Eznik und die Entwicklung des persischen Religionssystems.

Von

H. Gelzer.

Eines der interessantesten Werke der sg. goldnen oder klassischen Periode der armenischen Litteratur ist des Wardapet Eznik von Kołb Schrift „wider die Sekten" (Ընդդէմ աղանդոց). Die übrigen Werke dieser ältesten Epoche armenischen Schrifttums sind teils keine Originalleistungen — reine Übersetzungen — oder historischen Inhalts. Hier dagegen haben wir es mit einer philosophisch-theologischen Streitschrift zu thun, also einem ganz eigenartigen Erzeugnisse der ältern armenischen Litteratur. Das „habent sua fata libelli" gilt, wenn von einem, von Ezniks Werk. Erhalten war dasselbe in einer einzigen im Jahre 1280 angefertigten Handschrift, welche sich zu Smyrna befand und wahrscheinlich 1845 bei der dortigen grossen Feuersbrunst zu Grunde ging. Aus dieser Handschrift floss die editio princeps 1762, welche nach Art dieser alten Ausgaben gänzlich unkritisch nach beliebigem Gutdünken des Herausgebers den oft dunkeln handschriftlichen Text einfach verschlimmbesserte. Es ist nun ein wahres Glück, dass Georg Tēr Hohannesian ein Exemplar dieser Ausgabe noch einmal mit dem Originalmanuskript verglich und die Abweichungen desselben am Rande notierte. Dieses wertvolle Exemplar, 1784 in Konstantinopel erworben, kam in den Besitz der P.P. Mechitharisten von Venedig und ist jetzt, da die einzige Handschrift zu Grunde gegangen, instar codicis. Danach ist auch die erste Venetianerausgabe (von P. Arsenius Bagratuni) angefertigt. Die zahlreichen spätern Ausgaben haben keinerlei selbständigen Wert. Dagegen ist nun durch die Wiener Mechitharisten eine neue kritische Ausgabe des Eznik in Vorbereitung, und zwar ist dieselbe den bewährten Händen des P. Grigoris Dr. Kalemkiar anvertraut. Auf seine Anregung hin und mit seiner Beihilfe ist nun auch eine deutsche Übersetzung des wichtigen Werkes erschienen, und da-

durch dasselbe weitern Kreisen zugänglich gemacht worden, die bisher auf die unzuverlässigen Auszüge Langlois' angewiesen waren. Dieselbe bildet den ersten Band der in deutscher Übersetzung von der Wiener Mechitharisten-Congregation herausgegebenen Bibliothek der armenischen Litteratur:

Des Wardapet Eznik von Kołb, Wider die Sekten. Aus dem Armenischen übersetzt und mit Einleitung, Inhalts-Übersichten und Anmerkungen versehen von Joh. Michael Schmid, Pfr. zu Frohnstetten, Ehrenkanonikus zu Caesarea-Philippi. Wien 1890. X, 210 S.

Einen besondern Wert erhält diese Ausgabe durch den ausführlichen erläuternden Kommentar, welcher in der Hauptsache auf die Forschungen und die Mitwirkung Kalemkiars zurückgeht. Sehr verdienstlich ist vor allem die sorgfältige Nachweisung der Quellen, aus denen Eznik geschöpft hat.[1] So stammt im ersten Buche der ganze Abschnitt Kap. IV—XIV aus Methodios *περὶ τοῦ αὐτεξουσίου*. Dies ist darum von Wert, weil Kalemkiar (S. 32) damit Webers Hypothese widerlegt, dass Ezniks Buch aus Lehrvorträgen an die geistlichen Seminaristen im Bischofshause entstanden sei; die Stellen, welche von Zuhörern der Rede etc. handeln, sind einfach dem Methodios entlehnt, also für Eznik ohne alle Beweiskraft.

Besonders wichtig wäre es, wenn sich die Benützung einer andren Quelle durch Eznik nachweisen liesse, der Reden des Pseudo-Gregor des Erleuchters. Damit wäre deren Existenz bereits vor Ezniks Zeit erwiesen; indessen die Anklänge, auf die der Kommentar (vgl. S. 60, 61, 67, 68 etc.) verweist, sind so wenig beweiskräftig, dass aus ihnen nichts derart kann erwiesen werden.

Was die Persönlichkeit des Eznik selbst betrifft, so adoptiert auch der Herausgeber die traditionelle Ansicht, wonach der Verfasser unsrer Streitschrift dem Kreise des hl. Mesrop angehörte und sich mit Eifer an der Übersetzungsthätigkeit dieser Schule beteiligte. Er wird dann ferner identifiziert mit dem Bischof Eznik, welcher unter den Unterschriften der Synode von Artašat 449 erscheint:

Եզնիկ եպիսկոպոս Բագրեւանդայ

Eznik Bischof von Bagrevand

(Ełišē Ausgabe v. Venedig 1859 S. 22).

Irgend ein Beweis für die Identität der drei Ezniks, des Übersetzers, des Schriftstellers und des Bischofs ist eigentlich nicht erbracht;

[1] Die Einteilung in Bücher und Kapitel, welche bereits die erste Ausgabe gemacht, ist aus praktischen Gründen mit Recht beibehalten.

immerhin spricht für dieselbe die Gleichzeitigkeit von Übersetzer und Bischof, und dass endlich der Schriftsteller derselben Zeit angehöre, macht seine Darstellung des persischen Religionssystems wahrscheinlich, wie nachher soll erörtert werden. Sonach wird es wohl bei der traditionellen Ansicht sein Verbleiben haben.

Eznik für sich betrachtet ist nun ein ganz interessanter und origineller Mensch; das zeigen die Ausführungen seines Werkes, wo er mehr oder weniger auf eignen Füssen steht. Mehr der antike Armenier, als der christliche Bischof, redet in den Worten: „Wenn Einer den im Ehebruche Ertappten tötet, so verübt er, indem er ihn wegen der Frechheit bestraft, nichts Böses.“ (S. 43). Sehr hübsch und charakteristisch für den Orientalen ist auch sein Rat, wie man einen harten und strengen Fürsten behandeln soll. Beileibe nicht darf man ihm diese, seine Eigenschaft ins Angesicht vorwerfen, sondern im Gegenteil man sagt: „Du, o Herr, bist milde und Allen wohlthuend; Alle sind mit Dir zufrieden; Alle zählen Dich zu den des Rechten Kundigen.“ So wird der Fürst besänftigt und zur Gerechtigkeit geführt. (S. 56). Das ist ganz, wie die aegyptischen Priester bei Diodor den König nicht nur wegen seiner Tugenden preisen, sondern auch die Vergehen auf die Untergebenen abwälzen, indem sie ihn „nicht durch harte Vorwürfe, sondern durch angenehme Lobeserhebungen zum gottgefälligen Leben ermuntern.“ Nach der Weise seiner Zeit glaubt er in den Reliquien der Märtyrer den besten Schutz gegen die Dämonen zu finden. Dadurch wird die Kraft Gottes, welche in den Heiligen ist, sichtbar (S. 70).

In seinem Eifer jedoch, die Anschauungen seiner Volksgenossen mythologischer Art und jede Auffassung von Körperlichkeit der Dämonen zu widerlegen, geht er etwas weit. Er leugnet die Existenz der halbtierischen Dämonen des armenischen Volksglaubens, der Ar̄lez und des Meerstiers. In der Hitze seines Eifers, die Körperlosigkeit der Dämonen zu beweisen, behauptet er freilich nicht ganz unbedenkliches. Man kann ihm, meint er, Esaias 13, 21, 22 einwenden, nach welchem Spruch in dem verödeten Babylon neben wilden Tieren und Igeln Sirenen ihr Lager beziehen, Dämonen tanzen und ὀνοκένταυροι hausen. Indessen „es ist klar, dass die Namen der Centauren und der ὀνοκένταυροι ohne Substanzen sind, und dass die Schriften, nach der gewöhnlichen, Annahme der Menschen sich richtend, sie genannt haben, um den Untergang Babylons zu bezeichnen“ (S. 79). Diese Erklärung des frommen Bischofs ist betreffs ihrer Orthodoxie nicht ganz einwandfrei und hat einen stark rationalistischen Beigeschmack. Er lehrt deutlich, dass der prophetische Verfasser seine Sprechweise an die Anschauungen der

damaligen Menschen akkommodiert habe, obschon er selbst ganz anders dachte. Auf andre Schriftstellen angewandt, kann das zu bedenklichen Konsequenzen führen. Offenbar ist aber der Verfasser sich der Tragweite seiner Äusserung gar nicht bewusst. Ganz ähnlich will er (S. 82 ff.) in den Drachen der Schrift nur ungewöhnlich grosse Erdschlangen und riesige Meerfische sehen und verwirft die Deutung auf Satan. Diese verständige, nüchterne Schriftauslegung geht wohl auf syrischem Einfluss, auf die Schule Diodors von Tarsos und des Theodoros von Mopsuhestia zurück, denen die spätern, ins alexandrinische Fahrwasser einlenkenden Armenier durchaus nicht hold sind.

Nicht unwichtig ist ferner auch, dass bereits Eznik die Sage von König Artavazd kennt, der von den Höllengeistern im Gewahrsam gehalten wird (S. 83) und ebenso kennt er den Zrovan als Gefährten der Titanen. Nachdem früher Moses von Chorēn mit einer nahezu abergläubischen Scheu verehrt worden ist, hat diese Anschauung heute ins Gegenteil umgeschlagen; selbst die schönen Fragmente alter Volksdichtung, welche Gutschmid mit Recht als hochwertvoll kennzeichnete, sollen Machtwerke der spätern Zeit sein. Gegen solche haltlose Hyperkritik ist Eznik's Zeugnis von Artavazd wertvoll, welches drei Jahrhunderte älter, als Moses, ist. Ebenso zeigt er, dass der Spruch der berossischen Sibylle kein Machwerk des Moses, sondern ungleich älter ist.

Der religionsgeschichtlich wertvollste Teil von Ezniks Werk ist aber das zweite Buch „Wider die Religion der Perser.“ Hier giebt er uns ein Exposé der persischen Grundlehren, welches sich in fast allen Einzelheiten mit dem Glaubensbekenntnis deckt, das Mihr Narsē den Armeniern vorträgt. (Ełišē S. 21 Ausg. v. Venedig 1859). Ohne alle Frage hat Eznik für seine Auseinandersetzung Mihr Narsē's Edikt zu Grunde gelegt, an dessen Widerlegung mit den übrigen Bischöfen Armeniens er sich gleichfalls beteiligt hatte. Man hat längst gesehen, dass dieses Edikt der Lehre der Zervaniten (Zarwānīja) entspricht, über welche uns aš-Šahrastāni (I S. 277 ff Haarbrücker) eingehende, in vielen Einzelheiten natürlich von Eznik und Mihr Narsē abweichende Auskunft giebt. Zum Überfluss giebt auch ein älterer Zeitgenosse Ezniks, Theodoros von Mopsuhestia, genau dieselbe Lehre als Quintessenz des Magierglaubens in seinem Werke *περὶ τῆς ἐν Περσίδι μαγικῆς* an: *καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ λόγῳ προτίθεται τὸ μιαρὸν Περσῶν δόγμα, ὃ Ζαράδης εἰσηγήσατο ἤτοι περὶ τοῦ Ζαρουάμ, ὃν ἀρχηγὸν πάντων εἰσάγει, ὃν καὶ τύχην*[1])

[1]) = bakhta (bakht) Spiegel eran. Altertumskunde, II. S. 11.

καλεῖ· καὶ ὅτι σπένδων, ἵνα τέκῃ τὸν Ὀρμίσδαν, ἔτεκεν ἐκεῖνον καὶ τὸν Σατανᾶν. Phot. Bibl. 63, 37b Bekker.

Mihr Narsē nennt sich in seinem Edikte: *Միհր Ներսեհ վզրուկ հրամատար Էրան և տաներան*[1]) = persisch Buzurg framadhār, Grossvezir oder höchster Machthaber von Ērān und Anērān[2]). Über die ausserordentlich einflussreiche Stellung, welche Mihr Narsē selbst und seine Familie im Sāsānidenreich sowohl damals als noch lange Jahrhunderte später einnahm, finden sich die wertvollsten Angaben bei Ṭabarī.[3])

Es ist nun keine Frage, dass dieses Edikt, welches von höchster Stelle den Magiern und Obermagiern zur Bekehrung Armeniens mitgeteilt wird, die offizielle Awestalehre der damaligen persischen Regierung war. Das ist auch verschiedentlich anerkannt worden, am entschiedensten von J. Darmesteter, le Zend-Avesta I. 221, N. 10: la doctrine Zervanīte, qui fut la doctrine officielle sous Yazdgard II. (438—457). Ebenso sagt mit Berufung auf Eznik und Mihr Narsē's Brief Spiegel[4]). „Dass die Ansicht der Zervāniten schon unter den Sāsāniden bestanden habe und zwar nicht als eine Ketzerei, sondern als eine sehr verbreitete Ansicht, zu der sich sogar ein königlicher Minister in einem öffentlichen Aktenstücke zu bekennen nicht scheuen durfte.“ Die Lehre der Zervāniten ist also im V. Jahrhundert die offizielle, an höchster Stelle gelehrte Staatsreligion. Allein der Dīnkard, das allerdings erst dem beginnenden IX. Jahrhundert angehörige Handbuch der Mazdareligion[5]), das jedoch bezüglich der Orthodoxie gewisser Lehren nicht etwa die Anschauungen einer viel jüngern Zeit, sondern mindestens die im letzten Jahrhundert der Sāsānidenherrschaft gültige Doktrin des rechtgläubigen Zoroastrismus vorträgt, verurteilt die von Mihr Narsē gepredigte Lehre aufs schärfste. Sie stammt vom Dämon Aresh. „Der Dämon Aresh spricht zu den Menschen: Auhrmazd und Ahriman waren zwei Brüder in demselben Schosse; von diesen beiden gebt dem Amshaspand des Übels den Vorrang.“ Der Dīnkard erwähnt

---

[1]) Elišē S. 20 Ausg. v. Venedig 1859.

[2]) H. Hübschmann, arm. Gramm. I. S. 182.

[3]) Ṭabarī Gesch. der Perser und der Araber zur Zeit der Sāsāniden von Th. Nöldeke S. 108 ff. und dazu die Noten von Nöldeke.

[4]) Eran. Altertumskunde II. S. 184.

[5]) A large collection of information regarding the doctrines, customs, traditions, history and literature of the Mazda-worshipping religion. West in Grundriss der iranischen Philologie II. S. 91. „Une sorte de somme théologique du Zoroastrisme.“ J. Darmesteter, le Zend-Aveata III S. VIII.

dann die Lüge des Aresh „über den gesonderten Ursprung des Lichts und der Finsternis.“ [1])

Es ist höchst bemerkenswert, wie hier unter einer gewissen (bei orthodoxen Staatsreligionen nicht seltenen) Verdrehung, indem aus der frühern Geburt Ahrimans ein Vorrang desselben herausgedeutet wird, die Lehre der Zervāniten aufs schärfste verurteilt wird. Die Konsequenz ist unabweislich, dass zwischen der Epoche Jazdegerd II. und der Konzeption des Dīnkard ein tiefer Riss klafft. Was einst als orthodoxe Lehre galt, ist plötzlich Lüge und Ketzerei. Wann ist dieser Umschwung eingetreten?

Zur Beantwortung dieser Frage muss etwas weiter ausgeholt werden. Es bedarf hierzu einer genauern Betrachtung der wertvollen Nachrichten, welche uns der Dīnkard über die Sammlung und Veröffentlichung der hl. Bücher gegeben hat.

Am Ende des III. Buches giebt er einen kurzen und ziemlich wertlosen Bericht;[2]) dagegen ein sehr ausführlicher und wichtiger folgt im Beginn des IV. Buches [3]) Der erste Teil von den Schicksalen der heiligen Bücher in der vorgriechischen Zeit kann, weil er lediglich Konstruktion ist, hier übergangen werden; die geschichtliche Tradition beginnt mit Vologeses, seinen Anordnungen und Massnahmen zur Erhaltung von Awesta und Zend. Jch gebe den Text nach West's Übersetzung[4]): „Valkhas, descendant of Askān, in each district, just as he had come forth, ordered the careful preservation, and making of memoranda for the royal city of the Avesta and Zand as it had purely come unto them, and also of what ever instruction due to it, had remained written about, as well as deliverable by the tongue through a highpriest, in a scattered state in the country of Irān, owing to the ravages and devastation of Alexander and the cavalry and infantry of the Arūmans.

That Artakhshatar, king of kings, who was son of Pāpak, summoned Tōsar, and also all that scattered instruction, as true authority, to the capital; Tōsar having arrived, him alone he approved, and, dismissing the rest of the highpriests, he also gave this command, namely: „For us every other exposition of the Mazda-worshipping religion becomes removed, because even now there is no information or knowledge of it below.“

[1]) I. Darmestetter le Zendavesta I. S. 222 N. 10.

[2]) Sacred Books of the East XXXVII S. XXX und Ausgabe des Dīnkard von Bombay Vol. IX. S. 569 ff.

[3]) Dīnkard Vol. IX. S. 577 ff. 14—24.

[4]) SBE XXXVII S. 413.

Shapūhar, king of kings and son of Artakhshatar, again brought together also the writings which were distinct from religion, about the investigation of medicine and astronomy, time, place and quality, creation, existence and destruction, the submission of a wild beast, evidence and other records and resources that were scattered among the Hindūs, and in Arūm and other lands; and he ordered their collocation again with the Avesta, and the presentation of a correct copy of each to the treasury of Shapīgān; and the settlement of all the erring upon the Mazda-worshipping religion, for proper consideration, was effected.

Shahpūhar, king of kings and son of Aūharmazd, instituted a tribunal for the controversy of the inhabitants of all regions, and brought all statements to proper consideration and investigation; and after the preservation of Atūrpād, through the statement which he maintained with all those of different sects, and the Nasks were enumerated, he also spoke this even to those, who were heterodox, namely: „Now, when the religion is recognised by us in the wordly existence, we do most diligently endeavour that they shall not allow the infidelity of any one whatever;“ and he acted accordingly

This Khūsrōi, king of kings, who is son of Kavād, as apostasy and tyranny were fully agonistically smitten by him, and information and redoubled proper consideration were abundantly augmented — through a declaration from the religion unto every apostasy of the four classes — also spoke even this as to winning the sacred beings namely: „The truth of the Mazda-worshipping religion is fully understood, and the intelligent are steadfastly capable through proper consideration; bus recognition by the worldly existence has mostly become exceedingly scattered, and the particulars are not possible through proper consideration, but through purity of thought, word and deed, and the statements of the good spirit, the liturgical ceremonial of the sacred beings with purity“ etc.[1])

Dieser ausführliche Bericht beruht sicher in seinem zweiten, hier mitgeteilten Abschnitte auf geschichtlicher Überlieferung. Diese Erinnerung setzt mit dem Partherkönig Valkhaš, dem Abkömmlinge Askāns ein, der bereits in parthischer Epoche die Sammlung der Awestalitteratur unternahm. Unter Valkhaš verstehen Darmesteter und West Vologeses I den Zeitgenossen Neros, Geldner Vologeses III. (148—191). Natürlich kann nur der letztere in Betracht kommen aus dem einfachen Grunde, weil die auf Sāsānidenberichte zurückgehenden Verzeichnisse der Parther-

[1]) Die geistliche Rede geht noch lange fort.

könige bei den Armeniern und Arabern[1]) nur einen einzigen Valkhaš (Wałaršak-Balāš) kennen, den Vater des letzten Herrschers Ardawān (Artuan). Es ist klar, dass, wenn wir auch die günstigste Meinung von den Geschichtskenntnissen des Verfassers des Dīnkard haben, dieser unmöglich einen Partherkönig kennen konnte, dessen Andenken bereits die Sāsāniden längst vergessen hatten.

Die eigentliche Epoche der Gründung der Awestakirche bildet nun aber der Regierungsantritt Ardašīr's. Er lässt durch seinen Oberpriester Tansar die zerstreuten Religionsurkunden sammeln und verleiht der neuen Sammlung kanonisches Ansehen. Damit giebt die Überlieferung zu, dass, wenn auch einzelne Bestandteile in frühere Zeiten hinaufragen, die Redaktion der später bestehenden heiligen Schriften nicht über die Sāsānidenzeit hinaufreicht. Ihre Wächter sind der Klerus. Hatten schon die Parther einen doppelten Reichsrat einmal aus den Prinzen des königlichen Hauses, sodann aus den Magiern besessen[2]), so stieg nun der letztern Bedeutung ins Ungemessene. Von Ardašīr sagt Agathias[3]): „Artabanos den König hat er getötet, sich selbst die Kidaris aufgesetzt und nach Vernichtung der parthischen Herrschaft das Reich der Perser erneuert. Er selbst war eingeweiht in die heilige Lehre der Magier, und ihre Mysterien hat er selbst verrichtet. Seit dieser Zeit ist der magische Klerus (φῦλον) mächtig und hochfahrend geworden, was er schon früher war, und seinen Namen hat er von altersher bewahrt; aber er war nicht so an Ehren und Vorrechten gestiegen.“ Agathias zeigt nun aus seiner klassischen Lektüre ganz richtig, dass im alten Perserreiche die Magier bei weitem nicht die Ehrenstellung einnahmen, wie in dem klerikalen Sāsānidenreiche und schliesst: „Jetzt aber verehren alle dieselben und zeichnen sie aufs höchste aus, und der Staat wird nach den Räten dieser und ihren Befehlen geleitet, und auch im Privatleben, wo es sich um Rechtssachen handelt, haben sie den Vorsitz und bestimmen, was zu thun ist und führen die Entscheidung. Überhaupt gilt nichts für gesetzlich und rechtsmässig bei den Persern, was nicht von den Magiern bestätigt worden ist.“

Ferner führt Maṣūdī[4]) als Rat des Grosskönigs an seinen Sohn Šāpūr an: „Wisse, mein Sohn, dass Religion und Königtum zwei Schwestern sind, von denen keine ohne die andre existieren kann;

---

[1]) z. B. Sebēos (ed. Patkanian) S. 10. Maçoudi. les prairies d'or, II. S. 317.

[2]) Strabo XI 515 C *τῶν Παρθυαίων συνέδριον διττόν, τὸ μὲν συγγενῶν, τὸ δὲ σοφῶν καὶ μάγων, ἐξ ὧν ἀμφοῖν τοὺς βασιλεῖς καθίστασθαι.*

[3]) II. 26 S. 122. 9 ff. Niebuhr

[4]) Prairies d'or, cp. XXIV. II. S. 162.

denn die Religion ist die Grundlage des Königtums und das Königtum der Schirmherr der Religion.“ Wahrlich mit grösserer Entschiedenheit ist die innigste Verbindung von Thron und Altar nicht gelehrt worden, als von dem Begründer des neupersischen Reiches, einem Manne so recht nach dem Herzen der Priesterschaft. Doch auch er hat sein Ideal nicht völlig erreichen können. Es ist die Epoche Ardašīr's offenbar eine der deuteronomistischen Reformbewegung in Judaea völlig analoge. Einmal bezweckt sie die Kodifikation des angeblich uralten, thatsächlich wenigstens teilweise höchst modernen heiligen Rechts und andrerseits eine Zentralisation des heiligen Diensts. Darmesteter hat sehr schön gezeigt, dass nicht allein durch den König und sein Magierkonzil die heilige Litteratur gesammelt und neu redigiert ward, sondern dass auch aus dieser eine bestimmte Auswahl zu liturgischen Zwecken gemacht wurde. Was uns von den hl. Büchern erhalten ist, besteht im wesentlichen aus den für den Gottesdienst notwendigen Stücken, der Opferliturgie. Die hergestellte Einheit der hl. Schriften verlangte als notwendige Konsequenz eine Einheitlichkeit des Gottesdienstes. Das ist thatsächlich versucht worden. Ardašīr und sein Oberpriester Tansar hatten den Gottesdienst zentralisiert, indem sie alle heiligen Feuer der Teilkönige, der Mulūk-ṭawāif auslöschten. Ganz wie das Opfer einst ausschliesslich im Jahvetempel von Jerusalem zentralisiert ward, so sollte auch hier das heilige Feuer nur in dem Herrschersitz brennen. Jasnafsšāh, der Sohn des Königs von Ṭabaristan schreibt ausdrücklich: Niemand bis auf ihn (Tasnar) hat einen solchen Gottesfrevel zu verüben gewagt.[1]) Es ist aus der armenischen Geschichte bekannt genug, welch schwere Sünde die Perser im Auslöschen des Feuers erkannten. Nichtsdestoweniger sollen im Interesse der religiösen Zentralisation des Reichs die heiligen Feuer der einzelnen Provinzialfürstentümer gelöscht werden. Indessen die Durchführung dieses Plans ist Ardašīr nicht gelungen. In den verschiedensten Provinzen, so namentlich in Ādharbāigān, blieben die Feuertempel nicht nur unverletzt, sondern das dortige auch von den Armeniern vielgefeierte Feuer Ādhar gušasp erfreute sich des höchsten Ansehens[2]). Ein Verzeichnis der in den verschiedensten Teilen Irans gelegenen Feuer giebt Šahrastāni[3]). Also diese Feuerzentralisation, welche Ardašīr geplant und nach den Klagen des Prinzen von Ṭabaristan zu schliessen, auch teilweise ins Werk zu setzen gesucht hat, ist schliesslich

[1]) Darmesteter a. a. O. III. S. XXX.
[2]) Ṭabari S. 100.
[3]) Haarbrücker 1 S. 298 ff.

völlig misslungen. Aber auch sonst ist, was er und Tansar durchsetzten, weit entfernt von dem klerikalen Ideal des spätern Magismus. Man sollte nämlich meinen, nach den Thaten eines solchen Fürsten und seines Hohenpriesters sei die geistliche Herrschaft des Magierstandes auf das festeste begründet und die glanzvoll hergestellte Reichsreligion allgemein herrschend gewesen. Der weltliche Arm hatte sich ja völlig zur Verfügung der Priesterschaft gestellt, und Tansar lobt noch ausdrücklich die Milde der Ausführung: Denn zur Zeit der Alten [1]) liess man ohne Untersuchung und Zögerung die hinrichten, welche sich von der Religion abwandten, während der Šahinšah nur sie ein Jahr ins Gefängnis zu werfen befiehlt und ihnen durch die sachverständigen Theologen in dieser Zeit Ratschläge und Beweise zukommen lässt, um ihre Zweifel zu zerstreuen; nur wenn sie in ihrer Hartnäckigkeit und ihrem Hochmut beharren, werden sie hingerichtet [2]). Aber die Magierherrschaft erscheint keineswegs fest begründet; eher das Gegenteil ist der Fall. Vor allem ist das heilige Corpus nicht komplet. Es erhält unter Šāpūr eine starke Ergänzung; die nicht religiösen Bestandteile, Schriften über Astronomie, Medizin, Mathematik und Geographie, werden hinzugefügt. Die Originalien sind griechisch und indisch, und auch hiervon wird, sogut wie von den heiligen Schriften, ein Authenticum im Schatzhause deponiert Man sieht, der rein national-klerikale Horizont des Vaters war nicht das, was dem offenbar etwas weiter und freier denkenden Sohne behagte. Das giebt uns auch den Schlüssel zu der merkwürdigen Thatsache, dass unmittelbar nach der Gründung der orthodoxen Mazdayasnakirche ein Mann wie Mānī so ausserordentlichen Einfluss erlangen konnte. Das Wertvollste meldet hier der Bericht des Fihrist [3]): „Die Manichäer sagen: Er trat zuerst öffentlich auf an dem Tage, wo Sābūr, der Sohn des Ardašīr, die Regierung antrat und sich die Krone auf das Haupt setzte . . . Mānī hatte, bevor er mit Sābūr zusammentraf, gegen vierzig Jahre lang die Länder durchstreift. Hiernach bekehrte er den Fīrūz, den Bruder des Sābūr, des Sohnes des Ardašīr und Fīrūz verschaffte ihm eine Audienz bei seinem Bruder Sābūr. Die Manichäer erzählen: Da trat er bei ihm ein, während auf seinen Schultern etwas wie zwei Lichtkerzen strahlte. Als er seiner ansichtig geworden war, empfand er Ehrfurcht vor ihm, und er erschien gross in seinen Augen; und doch hatte er vorher das Vorhaben gefasst, ihn festzunehmen und zu töten. Nachdem er also mit ihm zusammen-

[1]) Wer sind diese Alten? Die letzten Partherkönige? wohl kaum.

[2]) Vgl. Darmesteter a a. III. O. S. XXXIV.

[3]) G. Flügel, Mani, seine Lehre u. s. Schriften S. 85 und K. Kessler Mani S. 385.

getroffen war, erfüllte ihn Furcht vor ihm, er freute sich seiner und fragte ihn, weswegen er gekommen sei, versprach ihm auch, er wolle sich zu ihm bekehren. Mānī bat ihn um eine Anzahl von Anliegen, darunter auch darum, dass seine Anhänger in der Hauptstadt und in den übrigen Gebieten des Reiches angesehen sein und sich, wohin sie wollten, in den Provinzen verbreiten dürften. Sābūr bewilligte ihm alles, um was er bat.

Ganz ebenso betont Ja'ḳūbī Mānī's grossen Einfluss auf Šāpūr[1]): „Zur Zeit des Sābūr, des Sohnes des Ardašīr trat Mānī . . der Ketzer auf, suchte den Sābūr zum Dualismus zu bekehren und tadelte seine Religion und wirklich neigte sich Sābūr ihm zu . . . Sābūr stimmte ihm also in dieser Ausführung bei, er gewann durch sie des Königs Unterthanen, und dies machte grossen Eindruck auf sie. Da versammelten sich die Gelehrten unter seinen Unterthanen, um ihn davon abzubringen, er that es aber nicht. . . Sābūr gehörte also dieser Lehre etwa zehn Jahre an.“ Hierauf kommt der bekannte Bericht von dem Religionsgespräch mit dem Oberpriester, in welchem Mānī besiegt ward und da fährt Ja'ḳūbī fort: „Daher wandte sich Sābūr von dem Dualismus ab zu der Magierreligion zurück und trachtete darnach, den Mānī zu töten.“

Auch Maṣūdī[2]) betont Mānī's grossen Einfluss auf Šāpūr: Unter seiner Herrschaft erschien Mānī, der Lehrer des Dualismus. Sābūr schwur die Religion der Magier ab, um dieser Sekte beizutreten und den Lehren, welche sie bekannte über das Licht und das Mittel, die Grundsätze der Finsternis zu bekämpfen. Indessen später wandte er sich zum Kult seiner Ahnen zurück.“ Sehr wichtig ist auch der Bericht Al-Bīrūnī's[3]): „Seine Sache nahm fortwährend an Bedeutung zu während der Regierung des Ardasīr, seines Sohnes Sābūr und dessen Sohnes Hurmuz, bis dass Bahrām, der Sohn des Hurmuz, zur Regierung kam.“

Ich habe diese Angaben absichtlich im Wortlaute zusammengestellt, weil sich daraus ergiebt, welch mächtigen Einfluss Mānī ausgeübt haben muss. Gleichzeitig mit der Palingenesie des Mazdaismus, schon unter Ardašīr, wie Bīrūnī uns bezeugt, tritt seine Lehre mit der Staatsorthodoxie in zielbewussten Wettbewerb. Unter den vornehmsten und bedeutendsten Männern des Reichs macht die neue Lehre reissende Propaganda; Pērōz, des Königs Bruder, ist ihr begeisterter Anhänger; er vermittelt die Audienz beim Grosskönig, und dieser ist vollständig für

[1]) Kessler a. a. O. S. 326 ff.
[2]) Prairies d'or II S. 164.
[3]) Kessler a. a. O. S. 321.

den Dualismus gewonnen. Nach dem Fihrist muss die Persönlichkeit des Religionsstifters dem Fürsten gewaltig imponiert haben; er findet für alle Wünsche Gehör. Es lässt sich daher begreifen, wenn die andren Quellen geradezu von einem Übertritt zum Manichaeismus und einem Abschwören des Mazdaismus sprechen, und nach Ja'kūbī dauert diese Machtstellung zehn Jahre. Natürlich bewirkte Mānī's Hofgunst den Übertritt zahlreicher Perser zu seiner Lehre, und alle Anstrengungen der Magier blieben vorerst erfolglos, bis dann die berühmte Disputation einen Umschwung herbeiführte. Aber sein Anhang blieb stark unter diesem Fürsten, wie unter seinem Sohne Hormizd I (272—273), bis dann nach den besten und zuverlässigsten Nachrichten unter Bahrām I. die definitive Katastrophe eintrat. Eine so hohe Stellung und andauernde Superiorität der Konkurrenzreligion zeigt aber klar, wie wenig befestigt die Herrschaft der feierlich proklamierten Staatsreligion war.

So versteht man, dass unter dem gewaltigen Šāpūr II (309—379) erst der definitive Sieg der Staatsorthodoxie eintrat. Die vielen Regierungswechsel (zwischen 272 und 309 sechs Herrscher!) und das nationale Unglück unter Narsē sind hinreichende Gründe, die uns erklären, warum man den geistlichen Angelegenheiten vorher nicht die nötige Aufmerksamkeit zuwenden konnte. Indessen Ātūrpād, der Hohepriester und Premierminister unter Šāpūr II. holte das in glänzender Weise nach. Feierlich wird nun das Inquisitionstribunal für die reine Lehre aufgestellt, und der Šāhīnšāh erklärt: „Jetzt, da die Religion bei uns in ihrer weltlichen Existenz anerkannt ist, streben wir nun eifrig an, dass sie niemanden irgend welchen Unglauben verstatten.“[1]) Ohne Frage bezeichnet die Aktion des Ādūrpād einen der wichtigsten Wendepunkte in der Entwicklungsgeschichte der Awestareligion. Der wahre Glaube war feierlich proklamiert, jede Heterodoxie streng untersagt. Sehr fein erinnert Darmesteter daran, dass mit dieser Neubelebung des Mazdafanatismus auch die Christenverfolgungen beginnen. Wenn Darmesteter freilich als sicher annimmt, dass damit die Awestaredaktion ihren definitiven Abschluss erreicht habe, und dass von jetzt an es in ganz bestimmter Form das heilige Buch des Staates geworden sei, so widerspricht dem der Dīnkard selbst, der nicht umsonst so ausführlich von der bedeutsamen religiösen Thätigkeit Chosrāu Anōšarwān's spricht.

---

[1]) So West; Darmesteter freier: Maintenant que la vraie religion s'est montrée à nos yeux d'une façon visible, je ne souffrirai plus de fausse religion.“

Allerdings im IV. und in der ersten Hälfte des V. Jahrhunderts herrscht nun der Mazdaglaube unbedingt. Seine Stärke offenbart sich in dem Propagandaeifer unter Iazdegerd II. (438—457), wo freilich mit negativem Erfolge der Feuerdienst auch in Armenien zur herrschenden Religion gemacht werden sollte. Aber, wie wir eben aus den gleichzeitigen armenischen Quellen erfahren, ist die offizielle Staatsreligion, welche den Armeniern beigebracht werden soll, nicht die reine Mazdareligion, sondern die späterhin als sehr ketzerisch verdammte Zervänitenlehre. Die Katastrophe des Königs Pērōz durch die Haitāl hat nun allerdings bald in Armenien der Toleranz wieder zur Herrschaft verholfen. Aber unmittelbar darauf wird bei den Persern selbst in höchst gefährlicher Weise die orthodoxe Reichsreligion erschüttert durch den Mazdakismus. Einer der bedeutendsten und geistvollsten persischen Herrscher, der Vater Chosrau's I, Kawādh (488—496 und 498—531) erscheint als erklärter Protektor Mazdaks. Die grosse Bedeutung des Mazdakismus hat in ausgezeichneter Weise Th. Nöldeke klargelegt.[1]) Kawādh verfolgte einen politischen Zweck, Niederhaltung des übermächtigen Adels und des Klerus. „Das Bündnis des Kawādh mit der neuen Sekte lässt sich kaum anders erklären, als dass er den mächtigen Adel mit seiner Familienehre, seinem Familienzusammenhang und seinem Besitze aufs empfindlichste schädigen wollte. Zugleich entzog er der mit dem Adel eng zusammenhängenden Priesterschaft durch die volkstümliche Lehre ihren sichersten Boden.“ Die Parallele zwischen Kawādh und Šāpūr I. ist unverkennbar; auch jener hatte in so auffälliger Weise Mānī's Lehre begünstigt, um die Herrschaft der aristokratischen Mazdareligion und den damit verbundenen überlästigen Einfluss der Magier zu brechen. Allein die eng verbundenen Faktoren Adel und Klerus waren stärker als König und Volk mitsamt ihrem demokratisch-kommunistischen Religionslehrer.

„Der Ober-Mobēdh und die Grossen kamen überein, Kawādh abzusetzen, führten es auch aus und sperrten ihn ein.“[2]) Die Herrschaft des Dschāmāsp (496—498) bedeutet die Wiederherstellung der zoroastrischen Orthodoxie. Indessenkam der Legitime gleich wieder zur Regierung, und es beweist des Königs Energie, anderseits auch die Macht seines mazdakitischen Anhangs, dass auch jetzt nicht von Ferne an eine Ausrottung der Sekte gedacht wurde. Musste auch der König, durch einflussreiche Mazdayasnier wieder auf den Thron gesetzt,[3]) mehr Rück-

[1]) Über Mazdak und die Mazdakiten. Ṭabarī S. 455 ff.

[2]) Ṭabarī S. 141.

[3]) Nöldeke a. a. O. S. 462.

sicht auf Adel und Klerus nehmen, die Mazdakiten blieben hochmächtig bis ans Ende seiner Regierung. Aus dem Berichte des Persers Timotheos[1]) folgt, dass sie alles Ernstes darauf hinarbeiteten, einem ihrer Lehre geneigten Prinzen die Thronfolge zu sichern. Das beschleunigte die Katastrophe, die in einer allgemeinen Niedermetzelung der Mazdakiten in Gegenwart des Archimagos und des christlichen Bischofs, sowie des versammelten Adels und Klerus bestand.

Nach Firdausī's Bericht[2]) ist der intellektuelle Urheber der Ausrottung der Sekte der Kronprinz Chosrau, der zweifellos den hervorragendsten Anteil daran hatte. Darum macht dieses Ereignis des Jahres 528 auch Epoche in der persischen Religionsgeschichte. Jetzt erst beginnt die durch keine ketzerische Velleïtäten erschütterte ungebrochene Herrschaft der Rechtgläubigkeit. Der Dīnkard betont, dass durch Chosrau Abfall und Tyrannei in heissem Kampfe vernichtet worden sei. Sein Religionsedikt, welches der Dīnkard mitteilt, zeigt, wie sehr der neue König die volle Herstellung des Mazdaismus sich angelegen sein liess. Er befiehlt strenge Aufrechthaltung des liturgischen Ceremoniells und Beobachtung von Awesta und Zend.[3])

Wenn wir einerseits das religiöse Glaubensbekenntnis Mihr-Narsē's betrachten und anderseits die weitgehende Verwirrung bedenken, welche der Mazdakismus herbeiführte, so ist wohl nicht zu bezweifeln, dass erst nach Unterdrückung dieser letzten dem Mazdaismus feindlichen Revolution die definitive Redaktion der heiligen Bücher in der Gestalt vorgenommen werden konnte, wie sie der Nachwelt überliefert worden ist. Ohne Zweifel ist auch jetzt ein grosses Magierkonzil abgehalten worden, und dass eine letzte, endgiltige Revision der alten Glaubenslehre stattfand, beweist ein Umstand. Die früher offizielle, also orthodoxe Zervānitenlehre gilt der Folgezeit als schlimme Ketzerei. So ist erst unter Chosrau das festgesetzt worden, was wir gemeinhin als reine Mazdalehre aufzufassen gewohnt sind. Die Regierung Chosrau Anōšarwāns bezeichnet demnach den definitiven Sieg der Orthodoxie und den Abschluss des Kanons der hl. Schriften in Persien. Die ungestörte Herrschaft „der Ordnungen des guten Geistes“ hat demnach nur die letzten hundert Jahre der Sāsānidenherrschaft umfasst.

Allein was kann denn unter Chosrau neues hinzugekommen sein,

[1]) Malalas 444, 5 ff. und ausführlicher bei Theophanes 170, 27 ff.

[2]) Nöldeke a. a. O. S. 463.

[3]) We command, with the utmost solicitude, the Avesta and Zand of the primitive Magian statements which are more hunbly observant, better disposed, good and ever renewed uneffacely etc. in dem Edikt Chosrau S. B. E. XXXVII S. 417.

nachdem unter Šāpūr II. feierlich der Kanon, für abgeschlossen erklärt worden ist? Das Awesta, abgefasst in einer längst toten Sprache, bedurfte notwendig einer Übersetzung und Erklärung in der lebenden Sprache, dem Pahlavi. Das Zend, der Kommentar in Pahlavi-Übersetzung, wird genau, wie der Urtext, als ein Werk Zoroasters angesehen. Er ist also gleichmässig eine inspirierte heilige Schrift, wie der Urtext selbst.[1]) Nun wird im Kommentar zum Vendidat[2]) ausdrücklich Mazdak, der Sohn des Bāmdād, als Häretiker erwähnt. Es ist also klar, dass zum mindesten die Redaktion der Pahlaviübersetzung in ihrer gegenwärtigen Gestalt der Zeit nach Mazdak angehört. Offenbar hat nach Unterdrückung der Mazdakiten eine feierliche Neuregulierung des Mazdaglaubens stattgefunden, eine Feststellung der Orthodoxie, welche in konsequentem Ausbau der bisherigen Anschauungen nicht nur den Text, sondern auch die demselben das Verständnis öffnende Erklärung für inspiriert erklärt hat.

Die Zeit Chosraus's, des glorreichen Unterdrückers der mazdakitischen Häresie, ist dafür in jeder Beziehung die geeignetste. Auch in andrer Beziehung, auf litterarisch-geschichtlichem Gebiete erscheint diese Epoche als eine abschliessende, so soll Chosrau sich um die Zusammenstellung der Chroniken der frühern Herrscher bemüht haben.[3]) Wir sehen demnach, Chosraus's Zeitalter ist für die heilige, wie die profane Litteratur ein abschliessendes gewesen.

Wir können also für die Redaktion der persischen heiligen Schriften folgende Zeitordnung festsetzen:

1. Unter Valkhaš (148—191) erste Sammlung der hl. Schriften.[2])
2. Unter Ardašīr I. (226—241) offizielle Sammlung der hl. Schriften für das neue Reich und Festsetzung der Liturgie.
3. Unter Šapūr I. (241—272) Erweiterung des Corpus der hl Schriften.
4. Unter Šāpūr II. (309—379) Abschluss des Kanons der hl. Schriften.
5. Unter Chosrau I. (531—578) Gleichsetzung des Zend mit dem Awesta.[4])

[1]) Maçoudi, les prairies d'or II. S. 126, vgl. J. Darmesteter, Zend-Avesta I. S. XI.

[2]) J. Darmesteter a. a. O. II. S. 62.

[3]) Allerdings ist die Quelle (Bāisonghurs Vorrede zum Schahname) nicht sehr zuverlässig. Th Nöldeke, das iranische Nationalepos S. 11. Die endgültige Redaktion des Chodhāi-nāme fällt erst unter Iazdegerd III. (632—651) a. a. O. S. 12. Aber die Existenz der Königschronik unter Chosrau wird durch den Zeitgenossen Agathias verbürgt. a. a. O., S. 12.

[4]) Wenn nach dem Dīnkard (S. B. E. XXXVII. S. 413) bereits Valkhaš Awesta und Zend sammelt, so ist das ganz folgerichtig. Wie die Ordnungen des Königs Josias und der Prister des Exils Moses Namen tragen, so sind auch Chosrau's Neuerungen Werke Zoroasters, also notwendig schon von seinen Vorgängern adoptiert.

Armen. մագիլ.

von

Sophus Bugge.

մագիլ (Gen. Sg. մագլի, Gen. Pl. մագլաց) ‚Kralle (der Vögel und Tiere)‘, երկաթի մագիլք ‚unghie di ferro, uncino‘. Mehrere Forscher. z. B. bereits Diefenbach Wtb. d. got. Spr. II 92, haben մագիլ zu deutsch. *Nagel*, gr. ὄνυξ u.s w. gestellt; allein Hübschmann bezeichnet dies jetzt in seiner Arm. Gr. I, 1 S. 471 ‚wegen des anlautenden *m*‘ als falsch.

Hierbei ist jedoch gr. ἀμύσσω zu beachten. Dies bedeutet ‚ritze, kratze, zerkratze, zerreisse‘. Il. 19, 284 f. heisst es: χερσὶ δ᾽ ἄμυσσεν στήθεα.

Wenn wir von dem Verhältnisse zwischen μ und ν vorläufig absehen, ist die folgende Erklärung sowohl von seiten der Bedeutung als in betreff der Form unbedenklich: ἀμύσσω ist aus *ἀμυχjω entstanden, vgl. ἀμυχή, ἀμυχμός. Dieses Verbum bedeutet eigentlich ‚kratze mit den Nägeln‘ und ist von ὄνυξ abgeleitet. Der Bedeutung wegen vergleiche man das mit ἀμύσσω synonyme arm. մագլեմ ‚graffiare, aggraffiare, lacerare‘, das von dem mit ὄνυξ synonymen մագիլ abgeleitet ist. Vgl. zugleich nhd. *krallen* von *Kralle*, anord. *klóra* ‚kratzen‘ von *kló* ‚Kralle, Klaue‘. In betreff des α von ἀμύσσω neben dem ο von ὄνυξ vergleiche man ἀμῖξαι Hes. neben ὀμιχέω, ἀμέργω neben ὀμόργνυμι, ἀσταφίς neben ὀσταφίς, ἀτρύνω Hes. neben ὀτρύνω u. ähnl.

Den Wechsel von μ (ἀμύσσω, vgl. arm. մագիլ) und ν (ὄνυξ) erkläre ich folgendermassen.

ὄνυξ ist ein konsonantischer Stamm. Es ist zweifelhaft, ob die idg. Grundform *kh*, wie aind. नखस् नखम् gehabt hat, oder aber *gh*, das u. a. bei lit. *nãgas*, *nagà*, ksl. нога vorausgesetzt wird. Darauf werde ich zurückkommen, vorläufig können wir *gh* voraussetzen.

Die idg. Stammform von ὄνυξ war nach meiner Vermutung im Nomin. Sg. (**mōkh*- oder **mōgh*-), woneben der Akk. Sg. *mŏghm̥* bestand. Der lange Vokal ist im pers. ناخون erhalten; vgl. Bezz. Beitr. 17, 133. In anderen Kasusformen lag der Hauptton auf der Endung, und hier

wurde der Vokal der Stammsilbe reduziert oder völlig verdrängt; so z. B. im Dat. Sg. mit Prosthese **omŭghéį* oder **omghéį*.

Wo *m* unmittelbar vor *gh* trat, wirkte *gh* auf *m* ein, sodass dieses in *n* überging: **omghéį* wurde **onghéį*. So geht *m* in verschiedenen Sprachen vor velaren oder palat. Verschlusslauten in (das dentale oder velare) *n* über: lat. *concipio* aus **comcapio, congero*, u. s. w.; anorw. *málungi* aus **málum-gi* u. s. w.; arm. հանգոյց ‚nodo, legame' aus **hamgoyç* aus **samwi-*, u. s. w. Auch **omŭghéį* wurde, entweder analogisch oder lautgesetzlich, leicht zu **onŭghéį*. So entstand die Flexion Akkus. Sg. **mŏghm̥*, Dat. **onghéį*, **onŭghéį*. Später wirkten diese Formen analogisch auf einander ein: die Stammform **mogh-* wurde durch den Einfluss derjenigen Kasus, in denen Vokalellipse der Schlussbetonung wegen eingetreten war, zu **nogh-*. So entstanden lit. *nãgas*, ksl. нога, anord. *nagl* u. s. w.

Hiernach halte ich arm. մագիլ, aus **moghilā*, jetzt für ein echt indogermanisches Wort[1]). Es ist dadurch merkwürdig, dass es, wie gr. ἀμύσσω, den ursprünglichen Anlaut *m* erhalten hat, während dies *m* im aind. नखस्, lit. *nãgas* u. s. w. durch den Einfluss verwandter Formen durch *n* verdrängt worden ist.

In Kasusformen wie idg. **mogh-mis* und **mogh-bhis* u. s. w. konnte zugleich der Trieb der Dissimilation dem *n* über *m* zum Sieg verhelfen; vgl. z. B. aspan. *nembro* aus *membrum*, ital. *nespolo* aus *mespilum* u. ähnl.

Jetzt frage ich wieder: War **mōkh-*, **mŏkh-* oder **mōgh-*, **mŏgh-* das Ursprünglichere? Ich vermute, dass das ursprüngliche *kh* vor den tönenden Konsonanten mehrerer Kasussuffixe in die entsprechende Media überging, also z. B. **mokhbhis* in **moghbhis*, **mogbhis*. Durch den analogischen Einfluss solcher Formen ging **mokh-* vor Vokalen in **mogh-* über. Also hat aind नखस् nach meiner Vermutung in betreff des *kh* das Ursprüngliche erhalten.

Arm. մագիլ enthält ein echt idg. Deminutivsuffix, wie arm ոջիլ ‚Laus', կաթիլ ‚Tropfen' (Verf. Kuhns Z. 32 S. 78). Auch das mit մագիլ synonyme lat. *ungula* enthält, wie anord. *nagl, nagli*, ein Deminutivsuffix mit *l*; *ungula* ist wie մագիլ ein *ā*- Stamm. Hinsichtlich des *a* von մագիլ vgl. ատեամ neben lat *ŏdium*.

Hiernach vermute ich jetzt in awar. *maχl* ‚Fingernagel, Kralle' und in georg. *maχwili* ‚scharf, spitzig' alte Lehnwörter aus dem Armenischen.

[1]) Diese Abhandlung war bereits geschrieben, als ich die Bemerkungen Jensen's in der Wiener ZKM. 10 S. 10f. las. Er hält մագիլ aus **maghil* für ein echt armen. Wort und nimmt eine ältere Stammform **magh-*, **mogh-* an.

Dass die kaukasischen Sprachen Lehnwörter aus dem Armen. sehr früh aufgenommen haben, und dass die Untersuchung dieser Sprachen dadurch für die Geschichte der arm. Sprache wichtig werden kann, scheint daraus hervorzugehen, dass wir ein im Armen. selbst verschollenes **mag-* (aus **mogh-*) ‚Nagel' als Lehnwort in den kaukasischen Sprachen wiederfinden: awar. *ma* ‚Nagel' (statt **maχ*) ud. *muχ* ‚Nagel, Fingernagel, Kralle'.

Christiania.

«ՈՒՄ» ՄԱՍՆԻԿԻ ԾԱԳՈՒՄԸ.

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՆՑԵԱՆ.

Պ. Մէյէն իր Notes-ի մէջ. («Բանասէր». Գիրք Բ. 1900 թ.) համեմատելով սահմանականի ում յանգը սլաւ. հին nesomo և լիտուան neszama ձևերի հետ, կարծիք է յայտնում, որ այդ մասնիկը հին (նախագրաբարեան) պիտի լինի։ Ս. Սարգսեանցն, ընդհակառակը, կարծում է, որ դա «ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ ներգոյական հոլովի վերջաւորութիւնը», որ անցել է բայերին, (Ագուլեցոց բարբառը, եր. 112) և իբրև ապացոյց բերում է -ում վերջացող բայերը, որոնք, որպէս թէ, համապատասխան են ներգոյականին։ Բայց քանի որ վերջին օրինակի ներգոյական լինելն էլ ապացոյցի կարօտ է, ուստի. հանգուցեալ Սարգսեանցը ո՛չ թէ չի լուծել այլ հարցն աւելի բարդացրել է, մի անյայտին աւելացնելով մի երկրորդ անյայտ։ Ուստի՛ ներկայում հարցը կարելի է այսպէս դնել. ի՞նչ է այդ ում-ը և ի՞նչ է այդ կու-ը և ապա, ե՞րբ և ի՞նչ պատճառներով առաջացան դրանք։ Խնդիրը վերին աստիճանի կարևոր է, որովհետև այդ փոքրիկ մասնիկը մեր արևելեան բարբառների ամենամեծ յեղափոխիչն է եղել. առաջին՝ բաժանելով նրանց գրաբարից և արևմտեան բարբառներից, երկրորդ՝ կազմելով նրա ամենաբնորոշ յատկանիշը ներկայում։ Յայտնի է, որ գրաբարի անկման շրջանում, երբ սահմանականն ու ստորադասականը նոյնանալու վրայ էին, չփոթի ու խառնակութեան մեծ ասպարէզ կար (Այտընեան. Քննկ. Քեր. 75 եր.)։ Դրա առաջն առնելու համար արևմտեան բարբառներում երևան եկաւ կու-կը մասնիկը, որ ժբ. դարուց արդէն հաստատուն կիրառութեան մէջ էր, առանց սակայն ընդհանրանալու ամենուրեք։ Արևելեան բարբառները նոյն ժամանակներում սհմնկ. ներկան և անկատարը կազմելիս դիմում էին այլ միջոցների, ինչպէս կարելի է տեսնել Վարդանի տիեզերական պատմութիւնից. (Գ. Վ. Յովսէփեան. Հետազօտութիւնք նախնեաց Ռամկ. վրայ, Մասն Ա. 1897, եր. 238 և 254)։

«Հրամայեաց թէ ի սրտումս դրի զ.քո խօսքդ։ Ո՞նց է, որ զամէն պայն ասացեր, որ յիմ սիրտս կայր՝ որ ինձ դիւր թուեաց. Աստուած խօսեցեալ է ընդ քեզ, երևեցեալ է քեզ։ Ասացաք թէ՞ չէ՛. մեք մեղաւոր մարդ ենք, ապա աստուածախօս մարդկանց գիրքն կարդացել ենք . . . . .

Ապա ասացաք, թէ առաջի Աստուծոյ խօսք մի եմ յասել. որ Աստուած լսէ և ապա դու, որ սուտ չ'կայ ի ներս: Հրամայեաց թէ ասա: Ասացի՝ թէ. զինչ քրիստոնեայ և արքաւուն կայ ընդ ծով և ընդ ցամաք, ամենու սիրտ հետ քեզ լաւ է և քեզ աղօթք են առնում: Հրամայեաց՝ թէ, (ի) հաւատալ եմ որ հանց է, ապա յԱստուծոյ ճանապարհի չեն արքաւունքն, ինձ ի՞նչ աղօթք առնեն, և եթէ առնեն՝ Աստուած ե՞րբ լսէ . . . մեր եղբարքն հետ մեզ վասն այն են ի կռուիլ, որ մեք քրիստոնեաէր ենք և և քրիստոնէութիւն կայ ի մեր տանս:" . . . Ուրիշ տեղեր պատահում ենք. „չորք են յառել. թէ շատ էք ի հարցանել, հայոց կանթեղն է ի վառել" և այլն, որի աւելի հնագոյն օրինակին պատահում ենք դեռ Յովհ. Մամիկոնեանի մօտ. „Յոյնք են ի գալ":

Այս բաժանուած օրինակներից հասկանալի է, որ ներգոյական հոլովի նախդիրները գործ էին ածւում նաև սահմնկ. ներկան կազմելու: Այնպէս որ, եթէ այդ նախդիրներին փոխարինէր մի այլ մասնիկ իբրև ներգոյական (օր. ում.) նոյնը, առանց մի դժուարութեան պիտի անցնէր նաև բայերին, իբրև սահմանակերպը:

Մի այդպիսի ներգոյական, թէև սակաւածանօթ. բայց խորթ չէր գրաբարին. մենք ունինք. „ի միջի մերում, ի միում" և այլ օրինակներ գրաբարի հնագոյն շրջանից: Հարց է, թէ դա ե՞րբ ընդհանրացաւ և ե՞րբ մուտք գործեց բայերի մէջ: Այս հարցերի պատասխանն էլ, մեզ տալիս է Սարդանը նոյն այս հատուածի մէջ, ուր առաջին անգամ տալիս է թէ ներգոյականի և թէ սահմանականի օրինակներ. „ի սրտումս դրի զքո խօսքդ. քեզ աղօթք են առնում", սրանք մեզ հասած հնագոյն օրինակներն են ռամիկ գրականութեան մէջ, որոնք կարծես պատահմամբ դուրս են թռել Սարդանի գրչից. աւետելու համար այժմեան սահմանակերպի գրեթէ ծնունդը:

Քանի որ այս մասնիկը հէնց առաջին անգամ գրուած ենք տեսնում առնել և ոչ մի այլ բայի վրայ, ամենամեծ գրաւականն էր նրա ընդհանրանալուն, որովհետև դա մեր ամենագործածական բայերիցն է և այսօր գրեթէ մի տեսակ օժանդակի դեր է կատարում „անել" ձևով:

Թէ և Սարդանից յետոյ մինչև 17. դարը գրաւոր ապացոյց չ'ունինք, բայց կասկած չի կարող լինել, որ դարեր էին հարկաւոր մինչև ում մասնիկի ընդհանրանալն ու կատարեալ տիրապետութեան հասնելը. 17. դարու սկզբին, Նոր-Ջուղայում այդ մասնիկը դեռ կատարելապէս ընդունուած չէր: Ողբ Ջուղայեցոյ երգում (Քնար Հայկ., եր. 134) սահմնկ. ներկ. չորս դէպքից միայն մէկն է, որ վերջանում է ում. „մոռանում էք". այն էլ եթէ սխալ չի գրուած կամ տպուած: Ղարաբաղի մելիքների թղթերում, 1701 ից սկսած, երբ դրանք գրուած են հաւաքաբար կամ մի հոգևորականի աջակցութեամբ, տիրող մասնիկը կու է: Իսկ երբ թուղթ գրողը մի մասնաւոր կամ աշխարհիկ անհատ է, ինչպէս մի օրի, իսկոյն

երևան է գալիս ում-ը թէ՛ իբրև ներգոյական և թէ սահմանականի կազմիչ։ Նշանակում է որ այդ դարում նա արդէն ժողովրդական էր։ 18. դարում, ինչպէս երևում է Սայար Նովայի երգերից Թիֆլիզում և Ագուլիսում (Շրջօդէր. Հայ. Բերակ.) այդ մասնիկն արդէն տիրապետող էր, որ 19. դարու կիսից մտնելով արևելեան գրականութեան մէջ. մեծամեծ նուաճումներ է անում մինչև հիմա։

Մի խօսքով, ում-ն իբրև սահմանակերտ ծագում է ներգոյականից հաւանօրէն Ժ. Ժբ. դարերում, ուրեմն հին կամ նախագրաբարեան լինել չի կարող։

Ի՞նչ բան է հապա կը մասնիկը, որ թէև սակաւ, բայց գործածական է մեր բայերից մի քանիսում իբրև սահմանակերտ „լալիս եմ, գալիս եմ, տալիս եմ“ և այլն . . .

Եթէ, ինչպէս տեսանք, ում-ը ներգոյական է, շատ հաւանական է, որ կը էլ նոյն ծագումն ունենայ։ Մենք տեսանք, որ կ նախդիրը գործ էր ածւում նաև ինչպէս սահմանականի կազմիչ. հաւանական է, որ դա ինքը թաւալմամբ անցել է բայի յետևը. մենք ունինք. ասելի եմ, գրելի եմ, ուտելի եմ և այլն ձևեր։ Այդ դէպքում. գուցէ „կ“ն մտապատկերների զուգորդութեամբ ներս բերած լինի և գրաբար յոգնակի ներգոյական -ն, գալիս եմ, ասելիս եմ, և այլն, արտասանութեան դիւրութեան համար։

Տփխիս.

Armen. մոլի.

Von

Franz Nikolaus Finck.

Schon L. Diefenbach (vgl. Wb. d. got. Spr. 2,27) stellt das arm. մոլի ‚leidenschaftlich, fanatisch, rasend, wütend, wahnsinnig, vernarrt etc.' zum got. *-malsks* in *untilamalsks*, ohne jedoch die meines Erachtens ihm gebührende Beachtung gefunden zu haben. Die neueren Arbeiten geben meines Wissens überhaupt keine Auskunft über die Etymologie dieses Wortes. Wenn nun auch unbedingte Gleichsetzung von մոլի und *malsks* schon wegen der Suffixverschiedenheit nicht angängig ist, so liegt doch weder hinsichtlich des Lautwandels noch hinsichtlich der Bedeutungsentwicklung irgend ein triftiger Grund vor, die Zurückführung beider Wörter auf eine und dieselbe Wurzel für unberechtigt zu erklären. մոլի weist auf idg. **mol-i̯i̯o-*, **mol-i̯i̯ā-* (vgl. üb. d. Vertr. der idg. Suff. *-i̯o-/-i̯ā-* und *-i̯i̯o-/-i̯i̯ā-* Esn. Gjandschezian, Beitr. zu aa. nom. Stammbl. in ds. Zschr. S. 33 ff.) eine Wurzelform, die im Ablaut zu der dem arm. մեղ ‚Sünde', մեղկ ‚schlaff' und մալեմ ‚zerstosse, zermalme' zu grunde liegenden steht, d. h. auf die Wurzel *mel-* etc. ‚reiben' (ai: म्लायति, lat. *molo*, ir. *melim* etc.). Neben մոլի ist nach Ausweis der Komposita wie մոլախոտ ‚Unkraut' etc. ausserdem noch ein *մոլ aus **mol-o-*, *mol-ā-* anzunehmen. Hinsichtlich der Bedeutung vgl. man vor allem ai. मल्व ‚unbesonnen, thöricht, läppisch', gr. *μέλει μοι* ‚es liegt mir am Herzen', alban. *mal̃* ‚Sucht, Sehnsucht', ndl. *mal* ‚närrisch, thöricht, toll etc.' und ausserdem ai. मूर ‚stumpfsinnig' gr. *μωρός* ‚dumm thöricht' zu ai. मृणाति zermalmt', gr. *μαραίνω* ‚reibe auf' aus der sinnverwandten Wurzel **mer-*

Etschmiadsin.

Besprechungen.

Dr. Josef Karst, Grammatik des Kilikisch-Armenischen. XXIII u. 444, S. 8. Strassburg, K. J. Trübner, 1901, Preis 15 Mark.

Die vorliegende Arbeit ist kein Werk aus einem Guss — die Lautlehre war schon gedruckt, als dem Verfasser neue, reiche Quellen zugänglich wurden, was zu zahlreichen Ergänzungen und Berichtigungen geführt und leidige, lange Nachträge hervorgerufen hat — aber ein durch und durch gediegenes Werk, eine Arbeit, die von reicher Belesenheit zeugt und von eindringender gründlicher Kritik, ein Markstein in der Geschichte der armenischen Sprachwissenschaft. Ich verzichte auf eine ausführliche Besprechung, da A. Meillet eine solche in Aussicht stellt, und füge dieser Anzeige nur einige Bemerkungen hinzu, die der Verfasser bei einer hoffentlich bald notwendig werdenden Neubearbeitung freundlichst in Erwägung ziehen wolle. Die Zitate beziehen sich auf die von mir im ersten Hefte dieser Zschr. beschriebene Handschrift 1696 der der Bibl. des Klosters Etschmiadsin.

§ 4, 1. Die Regeln ‚*ə* tritt ein am Wortanfang, nach dem ersten Konsonanten eines mit zwei oder mehreren Konsonanten beginnenden Wortes‘ und ‚ . . . am Wortende zwischen zwei Konsonanten, deren letzter pronominales *ս*, *դ*, *ն* oder eine der Liquidae *ղ*, *ն*, *ր*, *ռ* ist‘ sind doch wohl zu eng gefasst. Vgl. *պղընձի* Bl. 10b 12; *ծնընդոց* Bl. 21b 25; 24b 19; *ծնընդեան* Bl. 144a 25; *այժըմ* Bl. 236b 2. — § 8c. ‚Kil. *այ* vor Konsonanten entspricht fremdsprachlichem *ai* in folgenden Wörtern: *պայլ* *bail*, afranz. *bail* . . . ‘ ist nur dann richtig, wenn sehr frühe Entlehnnng nachgewiesen wird. Vgl. zum Lautwort des afranz. ai Schwan, Gramm. d. Altfranz. bearb. v. Behrens 4. Aufl. § 223. — § 16. Zur Feststellung des Lautwortes der alten Mediae dienen ausser den Fremdwörtern auch Schreibungen wie die folgenden: *սգայութեան* (= *զգայութեան*) Bl. 271b 12; *սրբասդեաց* (= *սրբազղեաց*) Bl. 26a 29;

սգեցան (= *զգեցան*) Bl. 193a 25; *սգատարանաց* (= *զգայարանաց*) Bl. 241a 26; *սգատարանաւք* (= *զգայարանօք*) Bl. 241a 25. — § 18. *ց* in *ջանցլեր* und ähnl. Wörtern ist wohl nur in früh entlehnten Wörtern Transskription einer afranz Affrikata (chancelier), sonst aber wie das *ց* in *վանց*, *հայնց* etc. zu erklären (§ 148), da franz. c — in der zweiten Hälfte des 13. Jahrh. — meist nur nach *ն* durch eine Affrikata, sonst durch *s* wiedergegeben wird; vgl. *Լիւսիան* ‚Luciane‘ Bl. 161a 26; *Լիւսիան* Bl. 161b 1; *Ինաւսանդ* ‚Innocent‘ Bl. 145a 4; 148b 27; *պրոսիսիոն* ‚procession‘ Bl 134a 1. Eine Affrikata erscheint nach Vokalen durchgehens meines Wissens nur in Eigennamen wie *Ալիծ* ‚Alice‘, z. B. Bl. 167b 7–8; 169b 10, vgl. Schwan, Gramm. des Afranz. § 279 u. meinen Aufsatz „Die franz. Laute des XIII. Jahrh. nach d. Zeugnis mittelarm. Transskriptionen (die Neueren Sprachen, hgg. v. W. Vietor, Bd. IX S. 385) § 23. Zum Wechsel von *յ* und *հ* vgl. noch *յայրապետի* (= *հայրապետի*) Bl. 130 b 27; *յերէտիկոս* (= *հերէտիկոս*) Bl. 126b 27; *յրամայեաց* (= *հրամայեաց*) Bl. 123a 27. — § 137. vgl. *Կախթեր* ‚Gautier‘ Bl. 168b 16 neben *Կաղթեր* Bl. 149a 25; 152b 4. — § 148. *ց* ist doch nur in der Schrift ein Konsonant. Das dort Gesagte würde wohl besser im § 144 erörtert. Dagegen verdienten der Übergang von *դհ* zu *թ* Erwähnung. Vgl. *ընթանուր* (= *ընդհանուր*) Bl. 240b 27 neben *ընթհանուր* Bl. 241a 3; 261a 8; 235b 18. *ընթատ* (= *ընթհատ*) Bl. 25b 9. — § 182. vgl. auch die Formen *Լիբէացիոց* Bl. 250a 25; *եկեղեցիոչ* Bl. 240b 26; *Թուշացիոց* Bl. 273a 27, die wohl nach Analogie der einsilbigen Stämme gebildet sind, falls nicht der Kopist *ի* und *ւ* einer Vorlage in Unzialschrift verwechselt hat. — § 240 zu den -ni- Pluralen füge hinzu: *բրընձոյն* Bl. 169b 4. — § 363 Schluss ‚die mit dem Hilfsverb verbundene Lokativform auf -um‘. Hier verdiente A Meillets Ansicht (*ում*: Partizipialendung gleich lit. -amas, abg. -омъ) Erwähnung. Vgl. Banaser II, 2 S. 5 und MSL XI 401. Man sollte doch auch erwarten, dass die Lokativform vom Infinitiv gebildet würde. — S. 411. Die Unterscheidung von Belebtem und Unbelebtem findet auch in der neuostarmenischen Litteratursprache statt.

Etschmiadsin. Franz Nikolaus Finck.

Levon Mseriantz, Studien zur armenischen Dialektologie. II. Band. 1. Lieferung. Левонъ Мсеріанцъ. Этюды по армянской діалектологіи. Часть II, выпускъ 1. Сравнительная морфологія мушскаго діалекта въ связи съ морфологіей грабара и средне-армянскаго. Москва 1901. XXII u. 186 S. 8°.

Die durch den Titel des Buches erregte Hoffnung, eine vergleichende Wortbildungslehre des Dialekts von Musch zu finden, wird insofern nicht ganz vor einer Enttäuschung bewahrt, als das, was sich auf die genannte Mundart bezieht, nur einen verschwindend kleinen Teil des ganzen Werkes bildet. Zur Veranschaulichung diene eine Übersetzung des § 12: „Das zur Bildung von Partizipialformen dienende idg. Suffix **-ono-*, (Grundr. II, 142 ff.), woraus z. B. urar. **-āna-*, ai. und av. *-āna-* (vgl. ai ईशान ‚besitzend, Herrscher', av. 𐬌𐬯𐬁𐬥𐬋 ‚herrschend, mächtig'), — kann man mit Thomson (Tifl. § 254) in den klassisch-armenischen Formen auf *-ուն* sehen, von denen einige die partizipiale Bedeutung beibehalten haben, andere aber auch zu Adjektiven und Substantiven geworden sind. Das klassisch-armenische *-ուն* geht auf gemein-armenisches **ուն* zurück, das auch im Mittel- und Neuarmenischen fortlebt. Als klassisch-armenische Beispiele können dienen: *աճուն* ‚Aufwachsender' zu *աճել* ‚wachsen, sich vergrössern'; *խաւսուն* (*խօսուն*) ‚mit Sprechfähigkeit begabt' zu *խաւսիլ* (*խօսիլ*) ‚sprechen'; *թռչուն* ‚Fliegender, Vogel' zu *թռչիլ* ‚fliegen'; *սողուն* ‚Kriechender, kriechendes Tier, Amphibie' (vgl. lat. *serpens* zu *serpo* und ὁ *ἕρπων* ‚Schlange' zu *ἕρπω*) zu *սողիլ* (und *սողալ*) ‚kriechen'; *անասուն* ‚Tier, Sprachloser, nicht Sprechender' zu *ասել* ‚sagen' u. s. w. Aus dem Musch. können wir nur *անասուն* ‚Tier' = *անասուն* anführen. Über das Suffix *-ուն* im Tifl. s. Tifl. § 254. — Anm. Meillet, Notes arm. p. 15 = M. S. L. VIII 165, leitet das klassisch-arm. *-ուն* aus idg. *-ono-* ab." Ist nun die Rolle, die der Dialekt von Musch in diesem Paragraphen spielt, schon eine recht bescheidene, so ist der dem Helden der Darstellung angewiesene Platz doch noch ziemlich ansehnlich im Vergleich zu dem, der ihm in § 6 zur Verfügung gestellt wird. Dort heisst es nämlich nach einer neun Zeilen umfassenden Besprechung des idg. Suffixes *-u̯o-* und bzw. des dieses auf arm. Gebiete angeblich allein enthaltenden Wortes *կեանք* ‚Leben': „Aus dem Dialekte von Musch ist uns keine dem klassisch-armenischen *կեանք* entsprechende Form bekannt." Auf diese Weise behandelt der Verf. die idg. Suffixe **-o-*, **-tro-*, **-u̯o-*, **-no-*, **-ono-*, **-mo-*, **-ro-*, **-r̥ro-*, **-lo-* (**-lā-*), **-to-*, **-k²o-*, **-ik²o-*, **īk²o-*, **-ūk²o-*, **-ak²o-*, **-ā-*, **-i̯o-*, **-i̯ā-*, **-i-*, **-ni-*, **-ti-*, **-u-*, **-i̯u-*, **-ru-*, **-tu-*, **-en-*, **-men-*, **-er-*, **-ter-*, **-r̥-* und **-s-*, woraus sich für den den Dialekt von Musch

studierenden Leser ergiebt, dass die im Altarmenischen bereits geschwundenen Laute nicht wieder auferstanden sind. Lehrreicher als dieser Teil des Buches sind — naturgemäss — die Abschnitte über Suffixe, die thatsächlich noch in Gebrauch sind. Aber die mit Zitaten aus allgemein bekannten Schriften überladene, den Kernpunkt in weitem Bogen umschweifende Untersuchung legt selbst bei den besten Stellen den Gedanken nah, der Sache hätte mit etwas weniger Redseligkeit auch gedient werden können.

Tiflis. Franz Nikolaus Finck.

Friedrich Murad, Ararat und Masis. Studien zur armenischen Altertumskunde und Litteratur. IV. u. 104 S. 8°. Heidelberg, Carl Winter, 1901. Preis 7 Mark.

Den Kernpunkt der vorliegenden Arbeit bildet eine nach der Aufschrift des Buches wohl nicht von vielen erwartete Untersuchung der vorderasiatischen Flutsagen. Diese Untersuchung aber mündet in den Versuch, auch bei den Armeniern eine solche als einheimisch, schon für die von den biblischen und babylonischen Berichten noch nicht beeinflusste Zeit nachzuweisen.

Drei Zeugnisse sind es, die der Verf. zu diesem Zwecke anführt:

1. die kurze Erwähnung alter, dem Kreise der Flutsagen angehörender Volksdichtungen durch *Moses von Chorene* (I, 6): „*Բայց առաւել յաճախագոյն հինքն Արամազնեաց ի նուագս բամբռան և յերգս ցցոց և պարուց զայսոսիկ ասեն յիշատակօք.*“;

2. der Bericht des *Nikolaos von Damaskos* (37—4 v. Chr.) bei *Josephus*, *Ant. Jud.*, I, 95 (I, 3. 6), *Josephi Opera, ed. B. Niese*, I, 22: „*Ἔστιν ὑπὲρ τὴν Μινυάδα μέγα ὄρος κατὰ τὴν Ἀρμενίαν Βάρις λεγόμενον, εἰς ὃ πολλοὺς συμφυγόντας ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ λόγος ἔχει περισωθῆναι καί τινα ἐπὶ λάρνακος ὀχούμενον ἐπὶ τὴν ἀκρώρειαν ὀκεῖλαι καὶ τὰ λείψανα τῶν ξύλων ἐπὶ πολὺ σωθῆναι . γένοιτο δ' ἂν οὗτος, ὅντινα καὶ Μωυσῆς ἀνέγραψεν ὁ Ἰουδαίων νομοθέτης.*“;

3. die Angabe des *Josephus* (*Antiq. Jud.* I, 90 seq. [I, 3. 5], *Josephi Opera, ed. B. Niese*, I, 21) über den Landungspunkt *Ἀποβατήριον*,

dem das moderne Նախիջևան (*Ναξουάνα* bei *Ptol.* V 13) entsprechen soll: „*ἔπειτα τῆς λάρνακος περὶ ἄκραν τινὰ ὄρους σταθείσας κατὰ τὴν Ἀρμενίαν . . . . αὐτός τε [Νῶχος] μετὰ τῆς γενεᾶς προελθὼν καὶ θύσας τῷ θεῷ συνευωχεῖτο τοῖς οἰκείοις . ἀποβατήριον μέντοι τὸν τόπον τοῦτον Ἀρμένιοι καλοῦσιν. ἐκεῖ γὰρ ἀνασωθείσας τῆς λάρνακος ἔτι νῦν αὐτῆς τὰ λείψανα ἐπιδεικνύουσι.*“

Dem Zeugnis des Moses nicht zu trauen, liegt nun allerdings kein Grund vor. Aber unfasslich ist mir, wie man dem kurzen Hinweis զայնոսիկ ansehn will, welcher Art diese alten Dichtungen waren, was sich aus ihnen für den Nachweis einer einheimischen armenischen Flutsage ergiebt. Nicht anders aber steht es mit dem zweiten Zeugnis, dem des Nikolaos von Damaskos. Nach Murad (47) „. . . geht aus seinen Worten mit hoher Wahrscheinlichkeit hervor, dass die von ihm mitgeteilte, von dem betreffenden biblischen Bericht abweichende Gestalt der Sintflutsage in der Gegend entstanden ist, wohin dieselbe den Rettungsberg und den Schauplatz der Flut selbst verlegt, d. h. in Armenien.“ Aus welchem Worte ergiebt sich denn aber das? Mir scheint, den Verf. leite der Glaube, die Heimat der Flutsage müsse dem Landungspunkte nahe liegen (vgl. S. 42). Mit gleichem, ja mit grösserem Rechte liesse sich aber wohl die entgegengesetzte Meinung verfechten, eine zu genaue Kenntnis und Kontrolle des Landungsplatzes müsste die Entstehung einer ihn umgebenden Sage erschweren. Von grösserem Gewicht scheint die Angabe des Josephus zu sein. Das Նախիջևան von Haus aus „erstes Absteigequartier“ oder etwas ähnliches bedeutet habe, lässt sich angesichts der abweichenden, namentlich in älterer Zeit stark überwiegenden Formen Նախճաւան und Նախճուան allerdings stark bezweifeln. — Vergl. *H. Hübschmann*, *Armeniaca* [*Strassburger Festschrift zur XLVI. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner, hgg. v. der phil. Fak. der Kaiser Wilhelms-Universität, Strassburg* 1901. S. 69 ff.] — Immerhin würde es für den Nachweis der einheimischen armenischen Flutsage zunächst noch gleichgültig sein, ob dem *Ἀποβατήριον* eine Volksetymologie zu Grunde liegt oder eine solche, die der Kritik der Gelehrten Trotz bieten kann. Aber es ist nicht einzusehn, warum der Name Nachidschewan „jedenfalls viel älter sein muss als die Ansiedlung der Juden in Armenien“, wiefern er also etwas für eine Flutsage beweist, die ohne biblische und babylonische Einflüsse in Armenien erwachsen ist.

Somit kann ich den versuchten Nachweis noch nicht für erbracht halten, mag die Behauptung auch wahr sein Und doch giebt es an

dem vorliegenden Buche so vieles zu loben, dass es vielleicht **keinen** Leser **ganz** enttäuschen wird. Eine umfassende Gelehrsamkeit in litterarischen Angelegenheiten, gepaart mit durch und durch gründlicher Kenntnis des Armenischen, bietet in den nicht seltenen Abschweifungen vom Hauptwege der Untersuchung eine Fülle von Belehrung und Anregung. Namentlich das, was über *Faustus Buzandatsi* gesagt wird, mag besonderer Beachtung empfohlen sein.

Tiflis. Franz Nikolaus Finck.

Kleinere mittelarmenische Texte.

Herausgegeben, mit Einleitung und Glossar versehen

von

Franz Nikolaus Finck.

B. Texte.

I.

(Vgl. Einl. Nr. 4 u. Stammtafel S. 118. 119.)

Ազգաբանութիւն թագաւորացն Երուսաղէմի և թագաւորաց|ն Կիպրոսի։ 167a 16. 17.

Սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ թափուեցաւ յանաւրինաց և եղև | 18.
քրիստոնէից յաւուր ուրբաթի յուլիս ամսոյ ԺԵ աւ|րն ի թուականին 19.
Քրիստոսի ՌՂԹ [1])։ Եւ ընտրեցին քրիստոնէքն թագաւ|որ Երուսաղէմի 20.
զԳաւնդաւֆրէ տը Պոյլոնն, որ էր տուկ գաւառին, որ կոչ|էր Լաւռայն։ 21.
Նայլ սա ոչ կամեցաւ թագ շալկել և մեռաւ անժառանգ։ 22.

ա 167b 1.

Յետ մահուան Գաւնդաւֆրէ տը Պոյլոնին պսակեցաւ առաջին | 2.
թագաւոր Երուսաղէմի՝ Պաղտինն իր աղբայրն, և սա մեռաւ անժ|առանգ։ 3.

բ 4.

Եկաց երկրորդ թագաւոր Երուսաղէմի՝ Պաղտին տը Պուրգն կարևոր 5.
նո|ցա։ Սա եառ կին Հայ իշխանի մի՝ որում անուն էր պարոն Գաբրիէլ, | 6.
որ տիրէր Մելիտինոյ, և անուն կնոջն Մաւրֆիա։ Եւ եղեն նորա 7.
դստ|երք Դ, որ են անուանք նոցա, Մելիսանթ, Ալիծ, Հաւտիարտ, | 8.
Յ՛աւիէ։ Մելիսանթն եղև կին Ֆուքին՝ որ էր գունդ Անժուին, Ալիծն | 9.
եղև կին բրընծին Անտիոքայ [2]), Հաւտիարտն եղև կին գունդին Տրի|ա- 10.

[1]) Die Hschr. hat ՌՂԲ [= 1092], ein offenkundiges Versehen des Abschreibers, der Թ [= 9] mit Բ [= 2] verwechselt hat

[2]) Bohemund II. Vgl. Text II, 169b 10 u. Guil. Tyr. XIII 21.

167b 11. պաւլսոյ[1]), Ճ՛աւիէն եղև հաւատավոր, և վասն իւր շինեցաւ վանքն, | որ կոչի Սուրբ Լազար Բեթանիոյ։

12. Գ̅

13. Յետ մահուան Թագաւորին Պաղտնի եկաց երորդ Թագաւոր | Երու-
14. սաղէմի՝ Ֆուքն իւր փեսայն, որ ամուսնացեալ էր ընդ Մէլիսանթ | դուստր
15. Նորա։ Եւ եղեն նոցա Բ̅ որդիք, Պաղտին և Ամառի։ Այս Թա|գաւոր
16. Ֆուքս ի դոյրն Աքայո կու վարէր լապրստակ մի, և ձին գոլալիմ անցաւ և եսպան զինք։

17. Դ̅

Եկաց Չորրորդ Թագաւոր Երուսաղէմի Պաղտին որդի Ֆուքին, և
18. 19. եղբայր | Նորա Ամառին եղև գունդ Ճ՛աֆուն։ Այս Պաղտին Թագաւորս |
20. յղկեց ի Կոստանդինուպաւլիս վանց կին առնելոյ, և ետուն նմա | կին
21. զԹէաւտաւռն ի յազգէ Մանուիլ կայսերն[2])։ Եւ չեղև նոցա ժառանգ, | յետ որո մեռաւ Թագաւորն Պաղտին։

22. Ե̅

Եկաց Հինգերորդ Թագաւոր Երուսաղէմի Ամառի, եղբայր Պաղտնին։
23. Բայ|ց զսա ոչ կամեցաւ Թագել պատրիարգն[3]) Երուսաղէմի, մինչև բաժնե-
24. ցաւ ի յիր ամուսնոյն[4]), որ էր դուստր Ճ՛աւսլնին Կուռհայոյ գունդին,
25. վասն ազգակցութեանն[5]) որ ի մէջ նոցա։ Բայց յառաջ ծնեալ էր ի
26. նոցանէ որդի մի, | որում անուն էր Պաղտին, և դուստր մի, որում՝ անուն
27. էր Սպիլ։ | Այս Թագաւոր Ամառի յետ բաժնելոյ ի կնոջէն իւրմէ Աննեգէ
28. էառ | կին զՄարիայ ազգականն[6]) Մանուիլ կայսեր, և եղև նոցա դուստր
168a 1. մի | Զապէլ անուն։

2. Զ̅

3. Յետ մահուան Թագաւորին Ամառէ եկաց վեցերորդ Թագաւոր | Երու-
4. սաղէմի Պաղտինն, որ գոյդի եղև։ Եւ Սպիլ քոյր նորա եղև կին մարգիզ

---

[1]) Raimund I., Graf v. Tripolis, S. des Pontius, Enkel Bertram's, des ältesten Sohnes Raimund's, Grafen v. St. Gilles.

[2]) T. des Sebastokrator Isaak Komnenos, des älteren Bruders des Kaisers Manuel. Vgl. Guil. Tyr. XVIII 22.

[3]) Aimerich.

[4]) Agnes. Vgl. 167b 27.

[5]) Die beiderseitigen Grossväter, Balduin v. Burg u. Joscelin I. v. Courtenay, waren Söhne zweier Schwestern. Vgl. Friedr. Wilken, Gesch. d. Kreuzzüge III. II 79.

[6]) T. des Protosebastos Johannes Komnenos, Enkelin des Sebastokrator Andronikos, des ältesten Bruders des Kaisers Manuel. Vgl. Guil. Tyr. XX. 1.

տ Մունֆէռանթին[1]), և եղև նոցա որդի մի Պաղտին անուն, որ եղև տղայ 168a 5.
թագաւորն։ Յետ մահուան մարգիզին իւր կինն Սպիլն | ամուսնացաւ 6.
ընդ Կի տ Լըզինայն։ Եւ Օպակլ դուստրն թագաւորին | Ամառէ, ծնեալ 7.
ի Մարիամայ թագուհոյն, ամուսնացաւ ընդ Հանֆրէ տը Դուրունն։ 8.

է 9.

Յետ մահուան[2]) Պաղտին գաւդոյն եկաց եաւթներրորդ թագաւոր
Երուսաղէմի | Պաղտին որդի մարգիզին[1]), ծնեալ ի Սպիլէն, որ էր քոյր 10.
թագաւորին | Պաղտնի։ Եւ սա մեռաւ փոքր։ 11.

ը 12.

Եկաց ութերրորդ թագաւոր Երուսաղէմի Կի տ Լըզինայն այրն վերոյ-
ափացեալ Սպլին։ Յաւուրս սորա եղև կորուստն Երուսաղէմի և փրկչական | 13. 14.
խաչին[3])։ Եւ յետոյ ի սղարն Աքայոյ մեռաւ Սպիլ թագուհին Երուսա-
ղէմի և եղև թագուհի Օպէլ, քոյրն իւր, դուստր Մարիայ թագուհոյն, 15.
որ էր | կին Հանֆրէ տը Դուրունին։ Եւ պսակվեցաւ[4]) ընդ Քոնռաթ 16.
մարգիզ | տ Մունֆռանթն, և եղև նոցա դուստր մի Մարիայ անուն։ 17.
Զայս մարգկիզ Քոնռաթս հաշիշիքն սպանին, և կին նորա Օպէլ թագու- 18.
հին | պսակվեցաւ ընդ գունդ Հենրի տ Շայնբայնն։ Եւ ծնաւ ի նմանէ 19.
բ դուստր, զԱլիծն և զՖիլիպն։ Ալիծն եղև կին թագաւորին Կիպրոսի 20.
Ույկ[5]) | տ Լըզինին, և Ֆիլիպն եղև կին Էրադ տ Պրէնին։ Դունդն 21.
Հենրին | ընկաւ ի պատուհանն ի վայր ի բերդն Աքայոյ և մեռաւ, և 22.

---

[1]) Wilhelm Longa Spata [Longuespée]. Vgl. Guil. Tyr. XXI. 13 u. Hethum's Chronik ad ann. 1181: «Թագաւորեցուցին Երուսաղէմի Էերրորդ զփոքր Պաղտինն, զորդի մարգիզ Կիլամին, որում կոչէին Լունկըսպէ։».

[2]) Balduin V. wurde schon zu Lebzeiten Balduin's des Aussätzigen gekrönt und zwar nach Guil. Tyr. XXII. 30 am 20. Nov. 1183, nach Hethum's Chronik und Table chron. im J. 1181. Der Tod Balduin's des Aussätzigen fällt nach Hethum's Table chron. ins J. 1184, nach dessen Chronik ins J. 1185, u. zwar, nach J. Herold. Continuatio historiae belli sacri una cum Guilelmo Tyrio. Basileae 1564, auf den 16. März.

[3]) In der Schlacht bei Hittin am 4. Juli 1187. Vgl. Radulph Coggeshale, chron. terrae sanctae in Martène et Durand, veterum scriptorum . . . . amplissima collectio, Paris 1724—1733, S. 557; Gaufridus Vinisauf, Iter Hierosolymitanum Richardi regis I 5, sowie Hethum's Chronik ad ann 1187: «. . . և անյայս եղև սուրբ խաչն Քրիստոսի ի տեղին, որ կոչի Կառնահատին, ի դ աւուրն ի յուլիսն . . .»

[4]) Nach ihrer Scheidung von Hanfred v. Torono, worüber Gaufridus Vinisauf I 63.

[5]) Die Hschr. hat Կի. Vgl. jedoch 168b 23, wo der richtige Name erscheint.

168a 23. Զապէլ թագ|ուհին իւր կինն պսակվեցաւ ընդ Հեմրի թագաւորն Կի-
24. պրոսի: Եւ ծնաւ | ի նմանէ դուստր բ, զՍպիլն և զՄելիսանթն: Սպիլն
25. եղև կին թագ|աւորին Հայոց Լևոնի[1]), և Մելիսանթն եղև կին կոյր
26. բրընձին[2]): Եւ յետ | մահուան Զապէլ թագուհոյն ամուսնացուցին
27. զՄարիայ դուստր նորա | որ ծնեալ էր ի մարգիզէն, ընդ Ճ'ուան տը
168b 1. Պրայնն, և այս եղև ըռէ Ճ'ուանն | Աքայու: Սոցա եղև դուստր մի Զա-
2. պէլ[3]) անուն, որ եղև կին ընբրուր Ֆրտրկին[4]), յորմէ ծնաւ որդի մի Կու-
3. ռաթ անուն, և այս եղև ըռէ | Կուռաթն[5]) հայր Կուռատնին:

4. Թագաւորք Կիպրոսի:

5. ա

6. Երկու ձիաւոր եկին ծովուն ի յայն դիհէն, որ էին եղբարք Ճ'աֆրէ
7. տ Լըզինին, որ էր գունդ տ Լամարջ, անուն միոյն Կի և միւսոյն | Հեմրի:
8. Կի եղև թագաւոր Երուսաղէմի ընդ իւր կնոջն դեհաց Սպիլին, | որպէս ի
9. վերոյ յիշեցաք: Յորժամ Ռիճարդ թագաւորն Ինկլիզաց էառ զԿիպրոս
10. ի Յունաց, նա այս Կի թագաւորս գնեց[6]) զկղզին | ի նմանէ և եղև թա-
գաւոր Կիպրոսի: Սա մեռաւ անժառանգ:

11. բ

12. Յետ մահուան Կի թագաւորին Կիպրոսի եկաց երկրորդ թագաւոր
13. Կիպրոսի Հեմրի իւր աղբայրն, և էառ կին զԻսչիւ դուստր | Պաղտին տ
14. Իպլնին, որ էր տէր Ռամլէու, և ծնաւ նորա որդի մի Ույկ | անուն և
15. դուստր բ, անուն միոյն Պուրկոյն և միւսոյն Հելուիզ: | Եւ յետոյ պսա-
16. կուեցաւ ընդ Զապէլ թագուհին, և ծնաւ ի նմանէ | դուստր բ զՍպիլն
17. և զՄելիսանթն: Պուրկոյնն եղև կին Կաւթեր տ Մոնպելիարտին,

[1]) Leon II.

[2]) Bohemund IV.

[3]) Meist Jolanthe genannt.

[4]) Friedrich II.

[5]) Konrad IV.

[6]) Nach Hugo Plagon, cont. gall. hist. Guilelmi Tyrii p. 638 u. Bernardus Thesaurarius, de acqu terrae sanctae 178 hätten die Templer die Herrschaft freiwillig aufgegeben. Den Kauf erwähnen jedoch ebenfalls Hethum, Table chron. ad ann. 1191, Chronik ad ann. 1192 ('Կի թագաւորն Երուսաղէմի գնեց զԿիպրոս կղզին ի թագաւորէն Ինկլիզաց') u. Rigordus, De gestis Philippi Augusti, Bouquet, recueil XVII 36: 'Insulam Cypri, quam ipse (König Richard Löwenherz) in transitu suo ceperat, templariis pro viginti quinque millibus marcarum argenti vendidit Postmodum vero ab ipsis ablatam Guidoni, quondam hierosolymitano regi, perpetuo habendam secundo vendidit.'

և եղև նոցա դուստր մի Իսչիւ, որ եղև կին | Պալիան տ Իպլնին Պերու- 168b
թայ տէրոջն: Հէլուիզն եղև կին բրինձ | Ռոմբինայ[1]): Սպիլն եղև կին
Լևոն[2]) թագաւորին Հայոց: Մելիսանթն | եղև կին կոյր բրինձին[3]):

գ̅

Յետ մահուան թագաւորին Հեմրի եկաց երրորդ թագաւոր Կիպրոսի իւր որդին Ոյկն: Սա էառ կին զԱլիծ դուստր գունդը Հե|ռի տը Շայնբայնին, որ ծնեալ էր ի Զապէլ թագուհոյն, և եղև նորա | որդի մի Հեռի անուն և դուստր բ, անուն միոյն Մարիայ և միւսոյն Զապէլ: Մարիայն եղև կին Կախթեր գունդ տը Պրէնին, և ծն|աւ ի նմանէ գ որդի զՋ՚ուանն և զՈյկն և զՀէմրի: Ջ՚ուանն և | Հէմրին մեռան, և 169a
Ոյկն եղև գունդ տը Պրայն: Նա էառ կին ըԶապէլ | դուստր տուկին Աթենացոց, և ծնաւ նմա որդի մի Կախթեր անուն | և դուստր մի Աննէզ: Զապէլ միւս դուստրն ըռէ Ոյկին եղև | կին Հեռէ կոյր բրինձին որդոյն, և ծնաւ որդի մի Ոյկ անուն և դուստր մի Մարկրիտ, որ եղև կին Ջ՚ուան տ Մունֆաւրթ Սրոյ տիրոջն:

դ̅

Հեռի եղև չորրորդ թագաւոր Կիպրոսի և էառ կին զդ|ուստր[4]) մարգիզ տ Մունֆռանթին, և ոչ ծնաւ ի նմանէ ժառանգ, և | յետ մահուան կնոջն պսակվեցաւ ընդ Եէֆանոյ դուստր պար|ոն Կոստանդին պայլոյն Հայոց, որ էր աւագ պարոնն, և սա մեռաւ | անժառանգ: Յետ որոյ պսակվեցաւ ընդ Պլայժանս դուստր բրըն|ձին Անտիոքո[5]), և ծնաւ ի նմանէ որդի մի Ոյկ անուն, որ և մեռաւ | ժդ ամաց:

ե̅

Եկաց հինգերրորդ թագաւոր Կիպրոսի Ոյկ որդի Հեռէ կոյր | բրընձին որդոյն, որ ծնեալ էր ի Զապէլ Հեռի թագաւորին քուրոջն: Սա էառ կին զԶապէլ դուստր Կի տ Իպլին գունդոստապլին Կիպրոսի, և ծնաւ նոցա որդի ե̅[6]) և դուստր դ: Անուանք որդոցն Ջ՚ուան, Պեմունտ, Հեռի, Կի և Հէմրի, և անուանք դստերացն Մարիա, Մարկրիտ, Ալիծ և Հէլուիզ:

---

[1]) Raimund Ruben, S. Raimund's, des ältesten Sohnes Raimund's III., Fürsten v. Antiochien.

[2]) Leon II.

[3]) Bohemund IV.

[4]) Alis, T. Wilhelm's IV., Markgrafen v. Montferrat.

[5]) Bohemund V.

[6]) Die Hschr. hat, in Widerspruch zu den folg. Angaben, զ̅·

169b. 20. Զ

21. Յետ մահուան ըռէ Այկին եկաց վեցերրորդ թագաւոր Կիպրոսի իւր որդին Ճ՛ուանն, կացեալ ամ մի և մեռաւ։

22. Է

23. Յետ մահուան Ճ՛ուանին եկաց եւթներրորդ թագաւոր Կիպրոսի
24. եղբայր նորին Հեռի, այր անմրդի և խեղ անդամաւք, | զի Պեմունտն, որ
25. յառաջ ծնեալ էր քան զնա, մեռեալ էր կենդ|անութեան հաւրն իւրում։
26. Ամառի եղբայր սորա էառ կին ըԶապէլ դուստր թագաւորին Հայոց
27. Լեոնի, որոց ծնաւ որդի մի | Այկ անուն։ Եւ Կի եղբայր սոցա էառ կին
169b 1. զԷսչիւ տիկինն Պերութա, | որ լեալ էր կին Հանֆրէ տ Մունֆաւրթին։
2. Սորա ծնաւ որդի մի | Այկ անուն։ Մարկրիտ քոյր նոցա եղև կին
3. Թորոսի[1]) որդոյ թագաւ|որին Հայոց Լեոնի[2]), և ծնաւ ի նմանէ որդի մի
Լեոն[3]) անուն։

II.

(Vgl. Einl. Nr. 5 u. Stammtafel S. 120.)

4. | Ազգաբանութիւն Բրինձնոցն Անտիոքա։

5. | Ա

6. Պեմունտն էր որդի Ռաւպէրտ Կիշարդին. և յորժամ առաւ քաղաքն
7. Անտիոք և ետուն զնա Պեմընտին, նա վասն որ ինք Պեմունտն բրինձ
8. էր Տարանդին, նա ինք և իւր յետնեացքն կոչեցան բրինձ։ | Այս առաջին
9. Պեմունտս էառ կին զԿոստանս դուստր ըռէ տը Ֆրանցին[4]), և ծնաւ նմա
որդի մի Պեմունտ անուն։

10. | Բ

Երկորդ Պեմունտն էառ կին զԱլիծ դուստր թագաւորին Երուսաղէմի
11. 12. | Պաղտնի[5]). և ծնաւ դուստր մի Կոստանս անուն, որ եղև կին Ռիմունտ |
13. դունդ տը Բաւդերին[6]) որդոյն. և ի նմանէ ծնաւ որդի մի Պեմունտ ան|ուն,
և դուստր մի Մարկրիտ, որ եղև կին Մանուիլ կայսերն Յունաց։

---

[1]) Thoros III.
[2]) Leon III.
[3]) Leon IV.
[4]) Philipp I. Vgl. Fulcher Carnot. II 29, Tud. imit. 141.
[5]) Vgl. Text I 167b 9.10.
[6]) Wilhelm v. Poitou.

| Է[1]) 14.

Պեմունտն էառ կին զՆերինէ ազգականն Մանուիլ կայսերն, և
ծնաւ | դուստր մի. և յորժամ այս բրինձս վարեց զիւր կինն և զիւր 15.
դուստրն ի Յռաւմանիայ, և էառ իւր կին տիկին մի Անտաքցի Ուրկիլուզ 16.
անո|ւն: Սա դարձ|եալ վարեց զիւր կինն և էառ այլ կին Սպիլ անուն, 17. 18.
և ծնաւ ի նմանէ | դուստր մի, և դարձեալ վարեց և զայն կինն, և էառ 19.
այլ կին Զապէլ | անուն, որ այրկնէր էր և հաւատվոր էր լել ի գոյդեցն 20.
ի վանքն. և ի նմանէ ծնաւ Բ որդի, զՊեմունտ և զՌեմունտն, որ եղև 21.
սան գունդ|ին Տրապաւլսոյ Ռեմընտին, զոր ի յետ մահուան գունդ Ռեմըն- 22.
տին | ոչ եթող ժառանգ, այլ ետ զգունդութիւնն Տրապաւլսոյ իր սանուն 23.
Ռեմ|ընտին ի պայման, որ թէ ի գունդ տը Պուլուզին ժառանգաւորացն 24.
մարդ գայր, նա ի յինք տային զՏրապաւլսոյ գունդութիւնն: | Այս 25. 26.
Ռեմունտս էառ կին զԱլիծ դուստր Ռուբէն լէւոնցոյն, որպէս | վերոյ[2]) 170a 1.
յիշեցաք. և Պեմունտ եղբայր սորա եղև բրինձ:

| Ը 2.

Եղև չորրորդ բրինձ Անտիոքա Պեմունտ միակնին, որ եղև | գունդ 3.
Տրապաւլսոյ: Սա էառ կին զՊլայժանս դուստր Հոյր | Ճըպլէթայ տիրոջն, 4.
և ծնան նմա որդիք Դ Ռեմունտ, Պեմունտ, Ֆիլիպ, Հենրի, և դստերք 5.
Բ Ուրկիլուզ և Մարիայ. զՌեմ|ունտն սպանին հաշեշիքն ի Ճըպլէթ, 6.
Ֆիլիպն պսակվեցաւ | ընդ Զապէլ թագուհին Հայոց և անդ սպանաւ.
Հենրին էառ | կին զԶապէլ դուստր թագաւորին Կիպրոսի ըռէ Ույկին:

| Թ 9.

Եւ Պեմունտն եղև Ե երրորդ բրինձ Անտիոքա. և գունդ Տրապաւլսոյ, 10.
և էառ կին զԼուսիան դուստր գունդ Պաւլին ի Հռոմա. | և եղև նմա 11.
որդի մի Պեմունտ անուն, և դուստր մի Պլայժանս, որ եղև կին թա- 12.
գաւորին Կիպրոսի:

| Ժ 13.

Պեմունտն եղև Զ երրորդ բրինձ, և էառ կին զՍպիլ դուստր | թա- 14.
գաւորին Հայոց Հեթմո, և ծնաւ նորա որդի մի Պեմունտ | անուն, և 15.
դուստր Գ զԶապէլ, զՄարիայ և զԼուսիան:

---

[1]) am Rand: ‚երրորդ Պեմընտին աւել անուն կոչէին և կակաղ բրինձ‘.

[2]) Bl. 165b 8. 9 der Hschr. in der Gesch. der Rubeniden (vgl. Einl. Nr. 3, S. 12. 13), in Ter-Mikelean's Ausgabe S. 208.

16. ԼԷ

17. Պեմունտ եղև Է երրորդ բրինձ, և էառ կին զՄարկրիտ դուստր
18. Լուիզ ու Պիամունթին. սա մեռաւ անժառանգ. մեռաւ | և քոյրն իւր
19. Զապէլ, և միւս քոյրն Մարիայ եղև կին Նիկաւլ տը Սայն | Թումերէն,
20. և մեռաւ անժառանգ. Լուսիանն եղև կին Նէրճաւլ ը Պտուսէ: Եւ
21. պարտ է գիտել, որ վերոյ ասացեալ կոյր բրինձն[1]), յետ մահուան Նըլայժանս
22. ամուսնոյն իւրոյ, էառ կին զՄելիսանդ դուստր | Հեմ, ի Թագաւորին
23. Կիպրոսի և ծնաւ ինմանէ դուստր մ՛ | զՀէլուիզ և զՄարիայ. Հէլուիզն
24. մեռաւ և Մարիայն մնաց տամուժէլ: Նայս այն տամուժէլ Մարին, է որ
25. ծախեց ըռէ Չաւլին[2]) | զԵրուսաղէմայ Թագաւորութիւնն:

---

26. 27. Սորա կացին բրինձ ի Անտիոք ըղորդ հայրենէտրութեամբ. ի յառաջի
170b 1 Պեմընդէն սկսեալ այլ են և այլք, որ պայլութեամբ կալան զբրընձու-
2. թիւնն Անտիոքա. քանզի Պեմունդն առաջին յորժամ գնաց | յայն-
3. կոյս ծովուն և ամուսնացաւ ընդ Կոստանս դուստր ըռէ տը | Ֆրանսին,
4. եդ ի տեղի իւր զՏանկրի քերորդին իւր և ինքն անդէն վախճանեցաւ ի
5. Նոյլն. և Տանկրի կոչեցաւ բրինձ, և կալաւ | զբրինձութիւնն իբրև ի
6. պայլութիւն մինչև ի գալ երկրորդ Պեմընդին, որ էր ըղորդ ժառանգաւոր.
7. այլ եհաս վախճան Տանկրե յառաջ քան զգալ ժառանգաւորին ի Թուին
8. Քրիստոսի ռճժբ: Եւ յետ | Տանկրէ կալաւ զպայլութիւն բրընձութեանն
9. Ռոճէլ որդի Ռիջարդին, որ էր ազգական Տանկրէի, զոր Տանկրի կացոյց
10. 11. փոխան իւր: Նայս Ռոճէլ յաղթեցաւ ի զաւրացն Հալպայ և սպանաւ
12. մերձ ի Սէրմինն, և մնաց պայլութիւն· բրընձութեանն ի ձեռն Պաղտին
13. Թագաւորին Երուսաղէմի, մինչև ի գալ երկրորդ Պեմընդին, որ էր ըղորդ
14. ժառանգաւորն: Սա եկաց բրինձ մինչև | ի վախճան իւր, որ և սպանաւ
15. ի պատերազմն, և եկաց Անտաք ի Թակւորին պահն, մինչև առաքեցին
16. յայնկոյս ծովուն և բերին զգունդ | տը Պոյտերին որդին, զՌեմունդն և
17. ամուսնացուցին ընդ երկրորդ Պեմընդին դուստրն, ընդ Կոստանսն, որ
18. ժառանգ էր նմա. և | եղև բրինձ Ռեմունդն հինգերորդ, այս ինքն
19. 20. Պեմունդ առաջինն, Տանկրի, Ռոճէլ, Պեմունդ երկրորդն, Ռեմունդն.
21. այլ երկոքեան սոքա պայլութեամբ կալան զբրընձութիւնն, Տանկրի և
22. Ռոճէլն. իսկ Ռեմունդն մարիաճով էառ զըղորդ ժառանգաւոր դուստրն
23. երկրորդ Պեմընդին և եղև բրինձ, որպէս վերոյ գրեցաք. այլ և սա
24. սպանաւ ի պատերազմն ի Նորլտին Հալպա տէրոջն ի ժգ | ամի իւրոյ
25. բրընձութեանն, և մնաց իւր կինն բրընձէս Կոստանսն ի բրընձի տեղ, | յորմէ

[1]) Bl. 170a 2—9.

[2]) Karl I. v. Sizilien. Vgl. Wilh. v. Nangis, Chron. ad ann. 1278, Marin. Sanut. S. 227, Andreas Dandulus, Chron. S. 593.

ծնեալ էր բ̄ որդի և բ̄ դուստր փոքր: Եւ յայնմ ամի, յորում առաւ | Ասխալան 26.
յանաւրինաց, ամուսնացաւ բրընձէս Կոստանսն ընդ ֆրանսէզ իշխան մի, 27.
որ չէր առաւել մարդո զաւակ, այլ հաճութեամբ էառ զնա, որում անուն
էր Ռնկաղտ տ Շաստիլուն. և եկաց գ̄ երրորդ բրինձ Ռնաղտն մարիաճով 28.
եղեալ, մինչև եկն ի հասակ ըղորդ ժառանգաւորն Պեմունտ, որդի Ռե- 29.
մընդին, որ եղև | բրինձ ի կնանս Ռնաղտ բրընձին. և Ռնաղտն էառ 30.
այլ ապրանք յԵրուսաղէմայ թագաւորէն և ծառայեաց նմա. և աստի ի 31.
հետ այլ ոչոք կալաւ զպայլութիւն բրընձութեանն: 32.

III.

(Vgl. Einl. Nr. 7).

Վասն տիեզերական սիւնհոդոսացն թէ երբ և քանի որոյ և յորում տեղւոջ ժողովեցան 213a 1. 2.
և զով ով նզովեցին: Պարտ է գիտել էթէ | Է̄ երրորդ ժողովք եղեն: 3.

Առաջինն սուրբ և տիեզերական սինհոդոսն եղև ի Նիկիա յաւուրս 4. 5.
մեծին և սրբոյն Կոստանդիանոսի և Սեղբեստրոսի Հռոմա պապուն: 6.
Մետրոփանոս և Աղեքսանդրոս եպիսկոպոսք Կոստանդինուպաւլսի, Աղե- 7.
քսանդրոս պատրիարք | Աղեքսանդրի, Եւստաթէոս Անտիոքու, Մակարիոս 8.
Երուսաղէմի: Ին | սուրբ հարքն յժը̄ ժողովեցան վասն Արիոսի 9.
ունայնախորհին, | որ էր լեալ քահանա եկեղեցոյն Աղեքսանդրու, որ 10.
հաճոյէր զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս զորդին Աստուծոյ, զճշմարիտն Աստուած. 11.
արարած ասէր զնմանէ | չարափառն և ոչ համագո Աստուծոյ հաւր, զոր 12.
իբրև զթշնամի ճշմարտութեանն ընդ նմին և զհամախորհս նորին նզովեցին 13.
և | արտաքս ձգեցին զՍեբիոս Նիկոմիդացին և զԵւնոմիոս և զՄակեդոնիոս, 14. 15.
որք ընդ Արիոսի ճշմարտութենէն անգան և զհամբաւելն ի նոցանէ բար- 16.
ձին. և զուղղափառ հաւատս հաստատեցին, համագոյակից հաւր զորդի 17.
քարոզեցին, արարող ամենայնի և ոչ արարած, Աստուած ճշմարիտ և Տէր, 18.
որպէս և սուրբ դաշն ունի | հաւատո: Յառաջին ժողովոյն մինչև յերկրորդ 19.
ժողովն | ամք ծբ[1]: 20.

Երկրորդ տիեզերական սիւնհոդոսն եղև ի Կոստանդինուպաւլիս ի 21. 22.
թագաւորութեանն Թէոդոսի մեծին. Դամասոս պապ Հռոմայ, Նեքտարիոս 211b 1.
արքեպիսկոպոս Կոստանդինուպաւլսի, Տիմոթէոս պատրիարգ Աղեքսանդրի, 2.
Մելիտոս Անտիոքա, որ և | ի սուրբ ժողովն կատարեաց զառաքելական 3.
ընթացսն, Կիւրղոս Երուսաղէմի, Գեկլիարոս Կեսարու Պաղեստինացոց, 4.
Գրիգորիոս աստուածաբանն ըմբռնեալ ունէր զաթոռն Կոստանդինու- 5.

---

[1]) irrtümlich statt ծզ̄.

213b 6. պաւլսի, որո ընդդէմ դարձեալ | ժողովոյն և նա կամաւք իւրովք հրաժարեաց
7. յաթոռոյն, արարեալ բան հրաժարական ի ժողովն և ի գալ սուրբ հարցն,
8. և ընթերցեալ, | ի սիւնհոդոսէն գնաց հրաժարեալ ի Նազիազու. էին
9. ժողովեալ սուրբ | հարքն ՃԾ, որք եկին ի վերայ Մակեդոնի ամպարըշտին,
10. որ աւազակաբար առեալ ունէր զաթոռն Կոստանդինուպաւլսի յափըշտա-
11. կութեամբ, | հաւհոյէր ինքն զհոգին սուրբ և ասէր, էթէ ոչ էր Աստուած,
12. այլ յԱստուծոյ և ի հաւրէ ափոար. վասն այսր պատճառի զնոյն զինքն
13. ընդ Արիանոսս նզովեցին, որպէս և սա զԱրիոսին հերձուածեաց ձեռնա-
14. դրեցին փոխանակ Մակեդոնի զՄինկլիտոսն, զՆեքտարիոս. և զՄակեդոն
15. և զհամախորհս նորին իբրև զթշնամիս ճշմարտութեանն նզովեալ դա-
16. տապարտեցին. Աստուած ճշմարիտ և Տէր կենդանարար զամենասուրբ
17. հոգին | համբաւեցին համագո հաւր և որդո քարոզեալ զնորին աստուա-
18. ծութեանն | ըղաւրութիւնն, որպէս և սուրբ դաշն ունի հաւատո, զոր
19. սոքա վասն սրբո | հոգոյն համաձայնեցին, մեծաշնորհ եւ և զԱպողինար
20. 21. զլաւոդեկեցին և զՄաքէլիոս զլիբէացին և զնոցին հաւհոյութիւնսն և |
22. զամենեսեան, որք նոցին համախոհք էին նզովեցին, որք առանց | հոգւո
23. ասացին զմարմինն Տեառն մերո Յիսուսի Քրիստոսի և անմիտ և յերրորդ |
աւուրն ընդ մեռեալ մարմինն մահացեալ զաստուածութիւնն, այլ սուրբ
24. 25. հարքն մեր հոգևոր և մտաւոր ասացին և հաստատեցին հոգի ունել
26. իբրև զհոգիս և համագո մեր: Երկրորդ ժողովոյն մինչև | յերրորդն
ամք խա[1]):

27. | Երրորդ սուրբ ժողովն եղև յԵփեսոս, սկիզբն առեալ ի թա-
214a 1. գաւորութեանն Թէոդոսի փոքուն. Կեղեստէնոս պապ Հռոմայ, Կիւրեղ
2. պատրիարք Աղեքսանդրու, Յոհան Անտիոքա, Յոբնաղ Երուսաղէմի և
3. Մնոնոս Եփեսոսի: Էին սուրբ հարքն Մ, որք եկին ի վերայ Նեստորի
4. մարդապաշտին, | որ պատրիարգ էր լեալ Կոստանդինուպաւլսի և զՔրիստոս
5. հերձէր և բաժանէր, բարձրացեալ մարդ զնա ասէր և ոչ Աստուած մարմնա-
6. ցեալ. երկուս | որդիս ի վերայ միո Քրիստոսի ասէր և երկուս անձնաւ-
7. որութիւնս և ոչ | աստուածածին զսուրբ կոյսն Մարիամ, այլ քրիստոսածին
8. դաւանէր զայն, որ ծնաւ զԱստուած | և զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս.
9. այսր աղագաւ սուրբ սիւնհիւդոսն համաձայնեցան | և զայս հաւհոյութիւնքս
10. քակտեցին, և իբրև զհրեախորհ զմարդապաշտն զՆստոր ցուցին և զոր-
11. րուհին զամենասուրբ կոյսն ճշմարիտ | աստուածածին քարոզեցին և զոր ի
12. նմանէ ծնեալ անսերմնաբար մարմնա|ցեալ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս
13. ճշմարիտ որդի Աստուծոյ դաւանեցին: | Յոհանէս Անտիոքացին տրտմեալ
14. զի առանց իւր զՆստոր ի քահանայութենէն լուծին և առեալ զեկեալսն
15. ընդ իւր եպիսկոպոսս, ընդ մրս և զԹէոդորիտոս, լուծումն արար Կիւրղի, էթէ
16. առանց կանոնաց | եկեղեցւոյ եկելոց արար զսիւնհոդոսն. և այսպէս բա-

[1]) irrtümlich statt ծ.

ժանեցան. բայց | փութմանակի յետ այսորիկ Հրամանաւ Թագաւորին Թէոդոսի 214a 17.
համաձայնեցան. Նեստորիոս աքսորեցաւ ի Յոյաս: 18.
Աստ յԵփեսոս եղև | երկրորդ ժողովն ի յայսմ Թագաւորէ Թէոդոսէ 19.
փոքուէ. յետ առաջնոյն իբրև աւազակաբար ընդ նոսին և չարախորհն 20.
ausradiert. և ուխայնախորհն Եւտիքէս, որք զորս գեցեալ էին եդին և 21.
յետո կատարելապէս և ի սուրբ կաթողիկէ եկեղեցւոյ անկան: Յերրորդ 22.
սինհոդոսէ մինչև ի չորրորդն ամք լ̅[1]: 23.
| Չորրորդ և տիեզերական սինհոդոսն եղև ի Քաղկեդոն ի Մար- 24. 25.
կիանոսէ չարեպաշտ Թագաւորէն. Լևոնդիոս պապ Հռոմայ, Անատաւլիս 26.
արքեպիսկոպոս Կոստանդինուպաւլսո, Մաքսիմոս Անտիոքա, Յոբնաղիոս 27.
Երուսաղէմի և Դէոսկորոս Աղեքսանդրու. ժողովեցան | սուրբ հարքն 214b 1.
ոլզ[2]), եկեալ վասն այսմ Դէոսկորոսէ և Եւտիքոսի, որ | էր արշիմանդրիտ 2.
ի Կոստանդինուպաւլիս: Սոքա ի փրկչին | մերոյ և Աստուծոյ Յիսուսի 3.
Քրիստոսի մարդկութենէն հրաժարէին. երևութապէս | և ստուեր ասէին 4.
զմարդեղութիւնն. վասն որոյ և մի բնութիւն յետ մարդեղութեանն դա- 5.
ւանէին, աստուածային բնութեանն չարչարանս ասելով, զոր | մարմնոյն. 6.
և զի մնացին յայսմ խաբէութիւն. ի գումարումն սինհո|դոսին նզովեցան 7.
զնոսա ժողովն, ընդ նոսին և զհամախոհս նո|ցին, և աստուածային սահմա- 8.
նադրութեամբն համաձայնեցին կատարեալ Աստուած | զնոյն և կատարեալ 9.
մարդ յերկուց բնութիւնց անբաժանելի, անհատանելի զՏէրն մեր, և 10.
զԱստուած քարոզեցին զՅիսուս Քրիստոսն, ըստ որում և իւր պատկէն 11.
| Լևոնդոսէ առ . . . . . Փղաւիանոս արքեպիսկոպոսն Կոստանդ|նուպաւլսի 12.
նամակն էր առաքեալ ուղղափառ, որ ցուցանէր ցայս: | Պարտ է գիտել 13.
էթէ ի Թէոդոսէ ումեմն է, որք ասին Թէոդորիանոսք | և Յակոբայնքն և 14.
Սևերիանոսքն համախորհեն ausradie.t. | ացն և Եւտիքիանոսացն, զի նոքա 15.
և սոքա տրդմայինքն համաձայնէին մտածութեամբք. վասն այսորիկ և 16.
զսոսա ընդ նոսին ատարացուցին ի կաթողիկէ առաքելական եկեղեցւոյն: 17.
Ի չորրորդ ժողովոյն մինչև ի հինգերրորդն ամք ծ̅բ̅: 18.
| Հինգերրորդ սուրբ և տիեզերական ժողովն եղև ի Կոստանդ|նու- 19. 20.
պաւլիս ի Յուստիանու դարձեալ Թագաւորելն. և Բեգելիոս պապ Հռոմայ, 21.
Եւտիքոս արքեպիսկոպոս Կոստանդինուպաւլսի, | Ապողինար պատրիարգ 22.
Աղեքսանդրի, Դոմնոս Անտիոքու, Եւփորիքոս[3]) Երուսաղէմի: Ժողովեցան 23.
սուրբ հարքն ծ̅կ̅ե̅[4]) և սուրբ ժողովս վերահամբաւեաց, որք գումարեցան 24.
ի Քաղկեդոն և զամենայն ուղղափառացն ընդ նոսին ընգալան զհամբաւս 25.
և զոր ինչ այն սինհոդոսն հերձուածս նզովեաց, արտաքս ձգեաց և նզով- 26.
եաց զնոյն. | Ե̅երրորդ ժողովն և զհելլենական բուսեալ համբաւս նզովեաց, 27.

[1]) irrtümlich statt ի.
[2]) nach Hefele 630.
[3]) muss heissen Եւստոքիոս.
[4]) nach Hefele 164.

215a 1. 2. | այլ և զՈրոգենէս զնախաւրինակն անկեալն ի մտաց և զամենայն իւր
3. ամպարշտութիւն գրեանսն. և զԵւագրիոս և զԴիդիմոս զհամախոհս և
4. զհամամիտ սմին, զի ասացին անմիտքն, զի այս մարմինս յորում եմք ոչ
5. յառնէ և դրախտ կերակրելի ոչ եղև յԱստուծոյ և ոչ | երբեք է և մարմնով
6. ոչ եղև Ադամ. և փախչան կա չարչարանացն և | դիւաց յառաջինն կարգիլ.
7. և ոչ միայն զայս, այլ ևս անիծեալ հաւհոյութիւնս որոճային, զորս և ոչ
8. յառաջ բերէին երևելապէս, այլ յինքեանս գաղտնիս ունէին. վասն որո
9. և ոչ կատարեալ նախատեցան ի սիւնհիւդոսեացն և ոմանք ի սուրբ հարցն
10. ոչ զնոսա ամաչեցուցին, և | յառաջագոյն քան զայս սիւնհիւդոս էին այս
11. երեքեանս անիծեալ հերետիկոսք և բազմաց ժողովք սկսան համաձայնել
12. 13. նոցին. | վասն որո և սուրբ հարքն արարին ժողով և զսոսա և զհամախոհս |
14. նոցա նզովեցին և զորս ի նոցանէ հաւհոյութիւնս և ևս և զՄամուեստացին
15. զԹէոդորոս, զՆեստորի զաստուածամարտ վարդապետն | ընդ հաւհոյիչս
16. կարգեցին և որպէս զորոմն ի բաց խլեցին ընդ | նոսին և զՆաթիմոս և
17. զՊետրոս և զորս հնձեցին. այս Թէոդորիտոս չարափառ ամպարիշտ և
18. մախացող, ընդ Կիւրղի երկպառակ | գրով զորս էին ի սուրբ ժողովն Եփե-
19. սոսի. յառաջինն զուղղափառ | հաւատս նոցին նախատէր և Նեստորի ամ-
20. պարշտի շնորհէր, | այլ և զՆիբայ[7] ասացեալսն, որ զնամակն ի Պարսիկս
21. գրէր առ Մարի, | խլեցին, որք ոչ թէ ուղիղ համբաւաւ մարտընչէին ընդ
22. ճշմարտութեանն, այլ ամենայն ամպարշտութեան ընդունողք: Ի հինգեր-
23. 24. րորդ սիւնհիւդոսէն մինչև ի զն ամք ճիթ: | Վեցերրորդ սուրբ և տիեզե-
25. րական սիւնհիւդոսն եղև ի Կոստանդինուպաւլիս ի Կոստանդիանու Թա-
26. գաւորութեանն, որ էր հայր | Յուստինոսի և հայրափոխան Հերակլի.
27. Ագաթանոս պապ Հռոմայ, Գէորգիոս արքեպիսկոպոս Կոստանդինուպաւլսի,
215b 1. 2. Թէոփանոս[8] Անտիոքու, Պետրոս կրաւնաւորն պատրիարգ[9] Աղեքսանդրի:
3. Էին սուրբ հարքն թուով ճհ[10] և ժողովեցան ի սուրբ և կաթողիկէ
4. առաքելական եկեղեցի ի վերայ այնոցիկ, որք, չարժէին | զհերձուածս. և
5. էին այսոքիկ Թէոդորոս Փարանու եպիսկոպոս, Ոնորիոս ի Հռոմայ, Կիւր-
6. ղոս յԱղեքսանդրէ, Սարգիս | ի Պիրիւ, Պօղոս և Պետրոս ի Կոստանդի-
7. նուպաւլսէ եղեալք եպիսկոպոսք, որք համարձակեցան ասել մի կամս և
8. մի | ներգործութիւն ունել Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի յետ
9. մարմնաւորութեանն | և զհաստատեալ ուղղափառութիւնն կամէին լուծանել
10. 11. և յառաջագրէին չարժող զինքեանց հերձուածն զՄակարիոս Անտիոքա-
12. ցւոց նախընթացսն, որ առ ժամայն լուծաւ, և զՍտեփանոս զաշակերտն
13. նորին. արդ համաձայնք սոցա յանդիմանեցան հերետիկոսք նախասացեալքդ
14. Թէոդորոս և Ոնորիոս, Պիրոս և Սարգիս, Կիւրղոս, Պօղոս և Պետրոս

---

[7]) irrt. statt Իբայ.

[8]) nach Hefele Makarios.

[9]) nicht Patr., sondern Bevollmächtigter des Patriarchen von Alexandrien.

[10]) nach Hefele 174.

ընդ | Մակարիոսի և Ստեփանոսի. վասն այսր պատճառի ժողովեցաւ | վեց- 215b 15. 16.
երրորդ սուրբ և տիեզերական սիւնՀիւդոսն, և զայսոսիկ զՀերիտիկոսս 17.
իբրև աստուածամարտս նզովեցին և զամենայն ՀաՀոյութեան զնոցին զձայնս 18.
և զամենեսեան, որք զնոսին մնածեն կամ իմանան, ընդ նոսին և զՊաւ- 19.
ղիկրոնոն զողջամիտ ծերն, որ | զմեռեալս յարուցանէր խաբէութեամբ, և 20.
առաւել զՀաՀոյութիւնն | այսմ Հերձուածոյ առոգէր. և ուղղափառ սուրբ 21.
ժողովն դաւանեաց և յայտնապէս երևեցոյց երկուս կամս բնականս, և 22.
ըստ | երկուց բնութեանցն գործս ընդ մարմնացեալ Տեառն մերոյ Յիսուսի 23.
Քրիստոսի | ոչ բ կերպարանաց մի լեցի. սակայն ոչ մի Քրիստոսի բ 24.
բնութիւնքն | անկամք և անգործ, բայց և ոչ զբնութիւնսն Հատանել 25.
յերկուս | պատկերս և զներգործութիւնսն և զկամս որ է ի նմին: | Ի 26. 27.
վեցերրորդ սիւնՀիւդոսէն մինչև յիւթն ամք ճիէ [11]):

| Եւթներրորդ սուրբ և տիեզերական սիւնՀիւդոսն եղև ի Նիկիա | 216a 1. 2.
յերկրորդին [12]) Կոստանդիանոսի թագաւորութեանն, և մաւր նորա | Երի- 3.
նայ. Ադրիանոս պապ Հռոմայ, Տարասիոս արքեպիսկոպոս Կոստանդինու- 4.
պաւլսի, Պաւղոտիանոս [13]) պատրիարգ Աղեքսանդրի, Թէոդորիտոս [13]) 5.
Անտիոքու և Եղիայ [13]) Երուսաղէմի: Այն սուրբ | Հարքս թուով յկէ. 6.
ժողովեցան վասն պատկերամարտիցն, որք | քրիստոնէութեանս պատճառ 7.
էին ընդդէմ գոլ զպատկերսն | զոր նկարեն յեկեղեցիսն և զնիւթսն Համպու- 8.
րէին: Իսկ սուրբ և | տիեզերական սիւնՀիւդոսն զպատկերսն բարիոք 9.
ընկալաւ և | յիւրաքանչիւր եկեղեցիս Աստուծոյ զպատկերամարտսն յետս 10.
դարձուցին, որք և ոչ կարացին սրբազանիցն ընդդէմ կալ. այլ և 11.
որք | ուղղափառացն Հակառակորդք լինէին յայտնէին և արտաքս | ձգեցան 12. 13.
իբրև զԹշնամիս ճշմարտութեան. և վասն այսորիկ առաւել ծանեան զսի- 14.
րեցեալ ցաւսն: Այս տիեզերական և | սրբազան ժողովքն, որք ցուցան 15.
ոյր երբեք, վասն որո և երբ | և յորոց աշխարՀէ եկին, և զոր նզովեցին 16.
ընդ Հերձուածոցն | իւրեանց, և որպէս սկզբնաւորեալք զուղղափառ Հաւատս 17.
Հաստատեցին: Երանելիք են և երիցս երանելիք ամենեքեան, որ | են անսա- 18. 19.
սանելի սրտիւք, յորս ի նոցանէն քարոզեցաւ, որք և պաՀեն | զաստուա- 20.
ծային ձայնսն, և որք Հրաժարեն յորոց ի նոցանէ դատապարտեցաւ չաղա- 21.
խեալ ՀաՀոյութիւնքն:

| Եւ Յիսուսի Քրիստոսի փառք այժմ և յաւիտեան: 22.

---

1) muss heissen ճզ.
2) Konstantinus VI.
3) nicht persönlich anwesend gewesen.

IV.

(Vgl. Einl. Nr. 8.)

216b 1. Այս են տեղիք և շինողք նոցին.

2. 3. Ամասիա թագաւորն զՄսիս շինեաց. և Ալշահ թագաւորն զԵրասխ
4. շինեաց. Սնուն թագաւորն զՎարդնկերտ շինեաց. | Երակ արքա զԵ-
5. րակ շինեաց. Հուն զԱպահանիք շինեաց. Սիսակ արքա զՍիսինիս շինեաց.
6. Գեղամ արքա զլեառն Գեղ շինեաց և ծովն Գեղաքունեաց պատեաց.
7. Վաղարշակ արքա | զՎաղաշկերտ շինեաց. Արտաշէս թագաւոր զԱրտաշատ
8. 9. շինեաց. զԴուին փոքր Խոսրով շինեաց. Շամիրամ զՎան շինեաց. Սա-
10. նատրուկ զՀալբեպին շինեաց. Փոքր Թէոդոս զԹէոդուպաւլիս շինեաց.
11. Հարազատ զՀարսնմուր շինեաց. Սամուկրա թագաւոր զՍամուսատ շի-
12. նեաց. Արջամ զՈւռհա շինեաց. Արբեղն զԽառան շինեաց. Տահաւվար
13. զԹըրկրիթ շինեաց. Նեբրովթ զԲաբելոն շինեաց. Ասուր զՆինուէ շինեաց.
14. 15. | Կաւատյն զԲարսա շինեաց. Արխտիրան զՏիսբոն և զՄարտատ շինեաց.
16. Բետուր զԲասան շինեաց. Մարաւմզաք զԱդդակ քաղաք շինեաց. Սելե-
17. կիոս զՍելևկիա շինեաց. Նիկանաւր զԱնտիոք շինեաց. Տիբերիոս
18. կայսր զՏապարի շինեաց. | Աղեքսանդր Մակեդոնացին զՍկնդրունն և
19. զԱղեքսանդրոր յԵգիպտոս և այլ ևս ժ քաղաքք անուանիք շինեաց.
20. 21. Փիլիպոս, | հայր նորա, զՓիլիպաւպաւլիս շինեաց. Տրոփս թագաւորն | զԿի-
22. լիկիա շինեաց. Սինքերիմ զՏարսոն շինեաց. Օրուանդաշտ զԱնաւարզայ
23. շինեաց. Տապալն զՍրաւոր, զԱռնա և | զԱտանա շինեաց. Հայկն զԱրբի-
24. սոն շինեաց. Արմանեակ, որդի նորա, զՄենակս շինեաց. Ուռնայր զՄել-
25. 26. տինի շինեաց. Ակակ զՍեբաստիայ շինեաց. Ադրամելէք այր կաւրաւլի
217a 1. զՍամծիշ շինեաց. Կյրեկ.ք թագաւոր զԱմծխիթայ | շինեաց. Այրաքաջն
2. Սմբատ զՏփխիս շինեաց. Վահան թագաւոր զՇամշուլդէ շինեաց. Սաե-
3. փնոն զԱրուճ և զՍարին և զՀալպ և զԼատիկն և զԳիմիլկ շինեաց.
4. Տիգրանաշատ զԿաքաւենիս և զԵրիքով և զԱռիպաւլիս շինեաց. Տիգրան
5. արքա զՇարազմուշ և զՄարաշ և զՍլուք և զՄապան շինեաց. Վա-
6. 7. հանկ | զՍւնիկ և զՎաղարշկերտ շինեաց. Մեստրեմ զԵգիպտոս շինեաց.
8. Փարաւոն արքա զՓիաւրգոն և զՄամիսէ և զՍվգ, որ է Արեգ քաղաք,
9. շինեաց. Արբէլ զՍամրաստաս շինեաց. Վարբակէս զՄինիկաւրոն շինեաց.
10. Բաղիմիէս զԱռէստոն շինեաց. | Կապովլը զՏապռապիոս շինեաց. Գնդա-
11. փառ թագաւորն զԲոխաւիա շինեաց. Վահանկն զՎերիա շինեաց. Սոփոնիա
12. 13. Օմիւռնիա շինեաց. Օենոք զԵփեսոս շինեաց. Սամեգար զՍելևկիայ
14 շինեաց. Յունիտոն զԿաւնն շինեաց. որդիք Հագարու զԿողոնիայ շինեցին.
15. Ադրիանոս թագաւոր զԱդրիանուպաւլիս | շինեաց. Ռոմելոս զՀռոմ
16. շինեաց. Կոստանդիանոս զԿոստանդինուպաւլիս շինեաց։

V.

(Vgl. Einl. Nr. 9)

Որք գետքն են։ 217a 17

Ա. 18.

Փիսոն ի Հնդկաց և յԵթիաւպաց Գանգէս կոչի, իսկ Յոյնք
Հնդկաց գետ ասեն. ելանէ յԵմաւոն լեռնէ և զամենայն երկիրն | Եւե- 19. 20.
լատայ շրջապատէ, այսինքն զփոքր Եթովպիայ և մեծ և զկողմ|անս Ելե- 21.
մացւոց և յանցանելն ընդ մեծն Եթաւպիա իջանէ ընդ | Հարաւ յարև- 22.
մուտս ի ներքոյ Գանդիրա յՈվկիանոս ծովն։

Բ. 23.

Գեհոն յԵթաւվպիայ փոքուէ իջանէ յայն ի Տոբացիսն և | ընդ 24.
Բողեմիտացիսն և յՄաւքոմետիոս և ոռոգանէ զԵթովպի|ա և յԵգիպտացոց 25.
ծովն մտանէ ըստ Երեմիայ. զի Կայքո և | երկրին Եգիպտացիոց ըմպել 26.
ջուր ի Գեհոն գետոյ ի պղտորելո։

Գ. 27.

Տիգրիս ի Կորդուաց լերանց ելանէ և գնա ընդ կողմանս Ասոր|եստան- 217b 1.
եաց, քանզի ձևէ զկողմանս արևելից, ընկղմի յերկիր | և ելանէ ի Կորդիս 2.
և Հայք ի միջի մնա։

Դ. 3.

Եփրատ դոյնպէս ելանէ ի դրախտէն, մտանէ ընդ երկրաւ և | ելանէ 4.
ի Հայք ի Բագրևանդա և Կարնոյ լերանց մաւտ ի յԱր|ծն քաղաք։ 5.

VI.

(Vgl. Einl. Nr. 10.)

Գետք և քնոցք նոցա եծ և անուանքն իւր։ 5.

Ա. Բ. 6.

Աբանայ և փարփայ ի Դամասկոս ելանեն և անցանեն ընդ | 7.
Բաժան քաղաք և անկանին ի ծովն Արաբացւոց։

217b 8. գ.

9. Յորդանան բ ակունք են. իջանեն ի Սանիրա և ի Հերմոն լերանց և միաւորեալ անգանին ի ծովն Արաբացւոց։

10. դ.

11. Տանաւիս ի Պալպագայ ելանէ և անցանէ ընդ Տիւրոս և ընդ | Սիդոն և անկանի ի ծովն Արաբացւոց մերձ յԱնտիկուրոն։

12. ե.

13. Տիգրիս ելանէ ի Կուրդոս լերանց և անցանէ ընդ Մուսլ և ի |
14. Թրակիսայ և Հերձակոտր առնէ զաշխարհն Ասորեստանեաց | և անկանի ի ծովն Հնդկաց անդ քան զԱնինիկաւրոն։

15. զ.

16. Արածանի ի Հայոց ելանէ, ի միջերկրացն [1]), և միաւորի ընդ | Եփրատ։

է.

17. Եփրատ ի Կարնոյ ելանէ և անցանէ ընդ Խաղուարձ, | բանա զԵկե-
18. ղեաց, գայ ի Սամուսատ, իջանէ ի Ջ՚ուրեպիսն և անց|անէ ընդ Կառա և
19. գնայ ի Բաբելոն, միաւորի ընդ Տիգրիս, բա|ժանի ի Բարսաա և անկանի ի ծով։

20. ը.

21. Գիհոն ի դրախտէն ելանէ և անցանէ ընդ սահմանաւն Հնդկ|աց
22. և անցանէ ի Սլիւան և անգանէ ի Սողոնիա, իջանէ յԵգի|պտոս և անցանի
23. Խլոյս, որ Թարգմանի Արեւակարուղխ և մտանէ | ի ծովն Հարաւոյ։

թ. ժ.

24. Եքսխոս և Փիսոն ի դրախտէն ելանեն և կոչեն | նմա Հնդիկես գետ
25. և Եթիոպացիք Գանգէս գետ. և յԱւ|ատին ծովակ հատանէ, ընդ Տափի-
26. նապէս քաղաք անցանէ և ընդ | Սիբինատէս անցանէ և անգանի ի ծովն Աղտոսիկայ։

27. ժա.

Թիւամիս գետ ի Բալուայ ելանէ և ընդ Մսր և ընդ Բաբելոն
182a 1. անց|անէ և ձգի ի Գանդգիրոն ի ծովն Հարաւոյ։

[1]) die Handschrift hat միլերկրացն.

ժբ. 218a 2.

Արտակաղիս գետ ի Սարմարիտէս քաղաքէ ելանէ։ Նա ոչ ունի | 3.
կերպարանս գետոյ, այլ ծովու նմանակ է. զի Ժ վտւան է խորու|թիւն 4.
նորա և Է վտւան լայնութիւն նորա. և ընդ Նիւրիտոն անցա|նէ մերձ 5.
յԵթաւպիայ և անկանի ի ծովն Հարաւոյ։

ժգ. ժդ. 6.

Տուռէս և Հեղինիկոս արքայ ի Պարսից ի Բակտիրոնայ ելանեն, | 7.
անցանեն ընդ Ասմուրիայն և անգանին ի ծովն Կասբից։

ժե. ժզ. 8.

Գանգէս և Եփիմոս գետք, որոց խորութիւնն մինչև յանդունդս է | 9.
և բալ ծառացեալ մինչև յերկինս, և լայնութիւն նորա Լ մղոն, | 10.
անցանէ ընդ Ճ'ենաս քաղաք, երթայ ի Սապռապիոն (ի սապռ [1]) և յԱկ|եսպոն, 11.
անցանէ ի խորին Հնդիկս, մերձ ի խորին Թեբաստն ի Հ|ամաղունսն՝ որ 12.
թարգմանի կանաց աշխարհ, մաւտ յանծանաւթ երկ|իրն, և անկանին ի 13.
Հետամիտոն ծովն։

ժէ. ժը.

Ընկոն և Հինէս և Բերկ|միոտէս. սոքա երեքեան և ի մի ի Հիւսիւ- 14.
սային լերանց ելանեն և աւ|պաս ի մաւրեաց ի վայր իջանեն, և ընդ 15.
միմեանս խառնեալ ընդ ա|շխարհն Աղուանից անցանին, մերձ ի Լիկեթ, և 16.
անկանին ի ծովն | Ասպրապատիկոս։ 17.

ի. իա. իբ. իգ.

Տարտարիկոս և Սորկասս, Պատկիրոս և | Աւքոս։ Սոքա չորեքեանն 18.
յարևմտից իջանեն ի Պերիմոս լեռնէ, | որ կոչի այրեցեալ գաւտի արեգա- 19.
կանն և անցանեն ընդ Լիկոն և ըն|դ Սպանիայ, մերձ ի Բիտրոն և անկա- 20.
նին ի ծովն Երեկոյին։

իդ. իե. իզ. իէ. իը. իթ. 21.

Երասխ ի Բասինու ելանէ։ Մեծամաւրն ի Գըլնա ելանէ։ Կուռ | 22.
գետ յԱկուռն ելանէ։ Ճ'ուրախ գետ ի Սենիաց ելանէ։ Հուրաստ|անք 23.
գետ ի Գեղաքունեաց ելանէ։ Գինէգոյն գետ յԱնիւռոյ ելանէ։ | Սոքա 24.
ամենեքեան ընթանան և յԵրասխ խառնին ի Նախչաւան և | ի Սա- 25.
րանդ, ի Շարւանդ, ի Թուրէշ, ի Պարսաւխիտուս, ի Սագաստ|ան, 26.

[1]) Eine irrtümliche Wiederholung des vorausgehenden Namens.

218a 27. յԱսպլատան, ի Տուանս, ի Մատուրան, ի Մամուրան, ի Գնիլմատան, |
218b 1. ի Գնարական, ի փայտակարան և անկանին ի ծովն Եգրեկորին արևմտից | երեկորին ։

լ. լա.

2. Ասպղիկէս և Ալիս ի Մերաստիոյ ելանեն և ընդ | Գամրացն աշխարհն
3. անցանեն և երթան մերձ ի Նիկոմիդայ քաղ|աք յարևմուտս կոյս և ոլորի
4. ընդ Հիւսիւսային կողմանն և անկանի | ի ծովն Պոպոնտէոս ։

լբ.

5. Զախառիկոն գետ յԵկոնիոս գաւառէ ել|անէ և ընդ Արապաւլիս
6. երթայ ի Լեղիայ մերձ ի Հելլէնս և անկ|անի ի ծովն Բուզան ։

լգ. լդ.

7. Կաւլոււս և Լուկապոխգիոն ի Խոնասոյ | ելանեն և ընդ Թրակէս
8. անցանէն մերձ ի Սառնիայ. և անկանին ի | ծովն Եփեսացւոց ։

լե. լզ. լէ.

9. Գանուբիկ որ ընդ Հոսէ ելանէ և Տանաւ|իս յԱկաղոնացւոց և գան
10. յանդիման արևելից մինչև յաշխարհ|ն Բուլխրաց և Անդաւլաւրն և
11. Եստրալիոն և Եւստգասալիծն | և անցանէ յաշխարհն Գնթաց և մտանէ ի ծովն Բասղաց ։

12. լը.

13. Տիբերիոս գետ ելանէ ի կապոյտ լերանց Հիւսիւսոյ և անցանէ | ընդ
14. մէջ Հռոմմայ և անկանի յԻտաղիայ և մտանէ ի ծովն Արևմ|տից ։

լթ.

15. Սկամանդոս գետ ի Փռանգաց ելանէ և մտանէ ի ծովն | Եգրեկորի Արևմտից ։

խ. խա. խբ.

16. Տանաշի և Պաւնդոս և Հեղինապաւ|նդոս յանծանաւթ երկրէն ելա-
17. նէն և ընդ անմարդ անապատ անց|անեն ընդ քարանձաւս ընդ բերդուկս
18. և ընդ խուխունս և | ընդ քարաքիթս ի վայր վայթիւն. և անկանին
19. ի ծովն Համատա|րած, որ է ակն ծովաց և պարտ է պչորեքծագեան

աշխարհս ամե|նայն ընդ ամենայն միահամուռն են գետք իբ մեծամեծք, | որ 218b 20. 21
ելանեն ի ծովէ և դ ի դրախտէն ելանեն և շրջին ընդ աշխ|արհս ամե- 22.
նայն և դարձեալ մտանեն անդրէն առ ծնաւղն և մա|յրն իւրեանց համա- 23.
տարաց ծովն:
Եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք | յաւիտեանս. ամէն: 24.

VII.

(Vgl. Einl. Nr. 11.)

Անուանք քաղաքացն Հնդկացն և Պարսիցն: 219a 1.

Պանիան քաղաք ը աւուրց ճանապարհ ընդ ցամաք պիտոյ է ընթա- 2. 3.
նալ. Պանիանու գաւառքն հնդիկ են, բայց ի Խաղնոյ թէմն խոսի, | զի 4.
վաղնջուց հաւանեցուցեալ է Պարսիկն և առեալ. այլ երկրին | բնակիչքն 5.
հնդիկ են: Տիգնաւոյ քաղաքն է մեծ և ինքս | ի Խզնոյ խոսի, և երկրին 6.
բնակիչքն Հնդիկք են, պակաս մի | Պարսիկք. զ աւուր քան զԽաղնիայ 7.
ի վայր է: | Պոյստ քաղաք է մեծ, մեծագանձ և մեծահարկ և ունի թէմ | 8. 9.
ընդարձակ, և ճանապարհք դ աւուր է ի Տիգնաւէ ի Նոստ. և այս | երկրիս 10.
բնակիչքն Հնդիկք են և ի Խաղնի խոսին: | Պուրշայուր մեծաշահ քաղաք 11.
և թէմ ընդարձակ. ելանէ յիւր|մէ շատ լեղակ և հինա աղէկ. ի Խաղանոյ 12.
ի Պուրշայուր ժե աւ|ուր ճամպահ է: Քապաւլէ է քաղաք մեծ և մեծա- 13.
շահ և | մեծահարկ. ելանէ յիրմէ հլէլիճ և քապուլի և այլ աւկտակ|ար 14. 15.
դեղեր. Խ փարսախ է ի Պաւրշաւրէ մինչև ի Տիգնաւէ: | Լհաւք քաղաք 16.
է մեծ և մեծագանձ աշխարհ, և երկիրն ընդա|րձակ, գեղեր ունի Նռ: 17.
Մահմուտ սուլտանն է զիրենք հարկ|ատու արարել և հաւանեցուցել են 18.
ամք ո. է մեծաշնորհք | քաղաք, և զոր ինչ յամենայն երկիր պատուական և 19.
հարկաւոր | իրք լինին, ամենն ի քաղաքն գտանի, զի անդ բերեն ծախեն | 20. 21.
վաճառականքն. և ամենայն վաճառականքն անտի քաղեն զա|մենայն ինչ 22.
զի ի վերայ ճանապարհին է քաղաքն և թագաւ|որ է և մեծաղաւր: Խըրշմիր 23.
քաղաք մեծ է և գաւառս ունի | հարուստք և մեծաշահք. ի Լհաւրէն ի 24.
Խ աւրն երթան | ի Խըրշմիր. մուշքն ի փայլի, ասեն, ցած մուշք է. Նա 25.
անդ | շատ գտանի. ելանէ սրնփուլ և խարափուլ և այլ զինչ պիտոի 26. 27.
մարդոյ դեղեր. մարդկան համար քաղաք լեռն է և մերի և կա|փըննի: 219b 1.
Պանկլար քաղաք է մեծ և բնակիչք քաղաքին Հնդիկք | հարուստք և 2.
մեծաջահք և մայրին ի յինք ի մաւտ է և մայրոյն փա|յտն ամէնն ծխանե- 3.
լիք է. և բնակիչք երկրին գտանեն ղաղէկ[1]) ծխ|անելին ի ցեղսն թաղած, 4.
իրենց թագաւորն փփեղուն է. Նա մեծ | թագաւոր է և հարուստ և ամենայն 5.
պատուական իրք գտանի ի յիր | քաղաքն. ի Խըրշմիրայէ Լ աւուր ճամպահ 6.

[1]) Die Handschrift hat զաղէկ.

219b 7. է մինչև ի Պանկլար | իփ մարդ այլ ճամիով ի Նահրուալա պիտի որ գնա,
8. 9. իե աւր պիտի, | և ապա երթայ ի Մուլթան քաղաք։ | Նահրուալայ և
10. Մուլթան քաղաքք են մեծամեծք և մեծաշահք. | ունին ընդարձակ գաւառս
11. և գեղերս վ, ի Խալնի խոսի, և բնակիչք երկրին Հնդիկք են։ Սելուլ
12. քաղաք է մեծ և | մեծագանձ. ի աւուր ճամպահ է ի Տեպալա ի Սընդիկ.
13. քաղաք է | Տեպուլ. և մայրիքն դըժուար և ճամպահքն և կապըննի և
14. 15. լերինք, և ի վերայ փոքր Ջ՛ելուլ գետոյն է շինած Սելուլ քաղաք. | ի
16. Նահրուալըոյ թէմն խոսի։ Սումնաթ քաղաք է հնդիկ ի ծովեզերին
17. Հնդկաց. և է բազմագանձ քաղաք և մեծաշահ. | Հնդկաց հաճիքն ի
18. հաւն գան ի յուխտ. իրենց իրիցնոյն և ալոկերտոյն բահրամայ կուչեն ամէն
19. քաղաքն նոքա են. ի Սոմնաթայ | շատ գողեր ելանեն նաւով և ի վերայ
20. ծովու շատ մեծ առնեն. և | ի Նահրուալայ խոսին։ Պորաստ քաղաք է
21. փոքր և ի ծովեզեր և | ի մաւտ է ի Նահրուալայ։ Քամպաթ քաղաք
22. է ի ծովեզեր և | մերձ է ի Պորաստ քաղաք։ Պուրճ քաղաք է ծովեզերա
23 24. և ի Նահրուալայ խաւսին. մերձ է ի Քամպայթ և բ աւուր ճամպահ |
25. հեռի են ի միմեանց։ Ի Պուրճ քաղաք յամէ դ տարի աստուած | մի
26. պաշտեն և ի յաւարտել դ ամին փոխեն։ Նոքա բարբանջենթէ ջըհեղեղն
27. առ մեզ չէ եկել։ Նայոլ մեծ քաղաք է և ծովեզերա և մեծաշահ. շատ
220a 1. շաքար և շատ լեղան ելանէ յիրմէ և | շատ պատուական իրքեր գտանի
2. անդ։ Ի Պուրճ քաղաքէ երթա | մարդ ի Ջոլմուտրայ և անտի երթա
3. ճանապարհն ի Պլոտրայ, | Պլոտրայ քաղաք է ծովեզերայ, մեծ և մեծաշահ
4. և բազմագանձ. | այս քաղաքնիս Նահրուալայ խաւսին. ճռ գեղ ունի այս
5. քաղաքս և | ամէնն շուրջ ծովեզերովն է շինած. այս քաղաքքս և իւրեանց
6. 7. վաճառական նաւերն ընդ ամենայն երկարութիւն ծովու վաճառով ընթանան.
8. այս քաղաքնիս և այս գեղերս մռ շաքմի են և հնդիկ լեզուովն | են և
9. ամէնն շաքմի խաւսին. | Մըլեպարն քաղաք է մեծ, մեծագանձ և մեծաշահ
10. և առաջին քաղաք. | ի Մըլեպարէ երթա ճանապարհն ի Տարաւի, որ է
11. մեծ քաղաք. աստի երթա ի Սուֆրայ, ի Սուֆրայէ երթա ի Թանայ.
12. անտի ի փռնաւէ և ի փռնաւոյ ի Սանդապուր, ուր շատ պղպեղն լինի և
13. այլ պիտանի համեմի, | և ամէն քաղքնիս Հետիրաց են։ Ի Սանդապուրէն
14. երթա ճանապարհն ի Պանքուր քաղաք, և անտի ի Պանկլուր, և անտի
15. յՍպնպնիթոն, և անտի ի Ջլիայ, և անտի ի փանդրիանէ, և անտի ի
16. Շէկլ. ի Շինկլի շատ քրիստոնեայք կան և շատ եկեղեցիք և ամէնն Մելէ-
17. պառ գաւառ խաւսի. | Չոլիանդ անուն է թէմին. ի յայս թէմս է սուրբ
18. առաքեալն Թովմա վկայեալ. Թիմին առաջին քաղաք Պլինճ, մեծ և
19. մեծաշահ. ի Պլինճու | երթա ճանապարհորդն ի Պնիպոթին ի ժ աւրն.
20. անտի ի Խուտոյն քաղաք յաւր մի. անտի ի Նախիպոթին յաւր մի.
21. Նախէպոթին քաղաք է | մեծ, շատ եկեղեցիք և շատ քրիստոնեայք ունի
22. ընդ ինքեամբ և ամենայն քաղքնիս ծովեզերք են. ի Նախիպոթոյն երթայ
23 յ բ աւրն ի Շահպաթին, աստի երթա ի սուրբ առաքելոյն գերեզմանն

և ասեն անուն | քաղաքին Մալապ. ծովեզերայ քաղաք է, և մնացել է 220a 24.
ի յինք սակաւ մի | քրիստոնեայք: Ի Մըլապաէ երթա մարդ ի Չուձր: 25.
Այս քաղաք է մեծ | և մեծազանձ և մեծաշահ. ի Մըլապ քաղաք, ուր 26.
սուրբ առաքելոյն գերեզմանն է Թումայի, աղբիւրքն ամէնն տղրուկ եռա- 27.
ցուցանեն, բայց միայն | յայն աղբիւրէն, որ մերձ է ի գերեզմանն Թումայի. 220b 1.
այն աղբերն | ջուրն յիստակ է և բաշհեհամ և սուրբ ի տըղըկէ. այս ամե- 2.
նայն քաղաքս Չոլիան կոչի: | Սելան կղզի Հնդիկ անուամբ է և Սառնտիպ 3. 4.
տաճիկ անուամբ. | ի յայս կղզիս ասեն Հնդիկք, թէ երբ եհան Աստուած 5.
զԱդամ ի դրախտէն, նա աստ բնակեցոյց. պատուական գոհար ելանէ յայն 6.
կղզոյն | և կարմիր յակունդ բազում. և ակն, որ ասեն իւր հնդկերէն կատուի, | 7. 8
իսկ տաճկերէն այն իլլիհաւռ. և այլ ակն ելանէ, որ պարսկերէն ամեն 9.
իւր չայշմի գուրպայ. և այլ ակն ելանէ. անունն իլ է. իւր գոյնն կապոյտ լինի 10.
և անունն Հընդիկ Նիլս է. և այլ ակն ելանէ դեղին պոյտրոյ ասեն իւր, 11.
և կարմիր յակունդ ելանէ, որ քան զամենայն ակունս, և | զյակունդ 12.
հարկեւոր է և մեծագին. և այլ պատուական իրք, որ թագաւորաց անդ է: 13.

| Ոսկիգետին զաւառն Թեմինզար ասեն իւր, զի բազում ոսկի ելանէ 14. 15.
յիւրմէ քանի աշխատել ոք կարէ. և ոսկիգետին են անուանքս այս. առա- 16.
ջին քաղաք և կղզի Լամիրին. աստի ելանէ շատ | որդն, փայտ, պկամ և 17.
այլ պատուական իրքեր. աստի երթա մարդ ի Պանջուր. այն քաղաք է և 18.
կղզի մեծաշահ, պատուական քափուրն այնկի | ելանէ. ի Լամրու ի մաւտ 19.
կղզի կա, անուն Բրուտ ասեն, հըլներ թեթեւագին. անտի ելանէ և անդ 20.
կազմի. Բրուդայի քաղաք է մեծ | և մերձ ի նա կղզի մի է. Սամաւի 21.
ասեն, մեծադիր և մեծաշահ, և | իւր ներքոյ այլ կղզի կայ, որ կոչի Պուրէ 22.
և զամենայն պատուական իրք. | զոր ինչ ուզէ մարդն, գտանէ ի կղզոջն. 23.
և իւր ներքոյ է Փանէս կղզի. | ի յայն կղզոյն ելանէ բազում քափուր. և 24.
ի ներքոյ Պլայոյ է թագաւորն Ոսկէգետնին, ի Պլաոյ կղզին նստի Ճապինճաց 25.
թագաւորն. եբ իր հայրն մեռանի և մայրն, փոխան ծնողացն ի չափս 26.
նոցին | կուռս շինէ ոսկի. սոցա ազգն կռապաշտք են և չեն Հնդիկք. 27.
սոքա | Ճապէճ կոչին և միս մեռելոտի, զոր գտանքն, ուտեն, և 221a 1.
զիւրեանց մեռեալս և զայլ սահմանացն մարդն, զորս կալնուլ կարեն, որս 2.
համարին. | և յորժամ ընդ այլ ազգ կռուին և յաղթեն, զարոյ կոտոր- 3.
եալսն զոր իւրեանց է և զոր թշնամեացն, զամէնն ուտեն. բայց վաճառա- 4.
կանի | և ճանապարհորդի ոչ մեղանչեն, զի իւրեանց ապուրն ի վաճառաց 5.
լինի: | Սամբի կղզի է և իւր ներքոյ այլ կղզի կա. քաղաք Փանչի ասեն 6.
| և մերձ ի սա կղզի մի. յայս կղզիքս ելանէ կլայեկ շատ, և ամենայն 7.
պատուական իրք, հաւն գտանի հայնց, որ թագաւորաց վայել է. և մերձ 8.
այս | կղզիս է Յալա և Բալա և Կակուլէ: Այս է Ոսկէգետնին 9.
քաղքնին և կղզիկն և գաւառքն և ազգքն, որք նակեալ են զապէճ 10.
լեզուն: | Չին և Մաչին վպ քաղաքք են և բազմաբարի գաւառք. 11.
ամենն կռապաշտք են և երկիրն ցամաք է, բայց չեն հաւանել ոչ որ 12.

221a 13. ազգի, զի իր | Թագաւորն բազում և զաղանաբարոյ հեծելք ունի և
14. սիրեն զքրի|ստոնեայսն և լաւ ընդունին յԱղեքսանդր Թագաւորէն ի¹) վերո,
15. զի ի Նմ|անէ շատ աղեկ են գտել և ազատութիւն, և զՀռոմն խիստ
16. սիրեն: | Եւ այն տերևն, որ Հնդիկք ունեն, իր անուն Թմբուլ ասեն.
17. իւրեանց | նուղլ և ապուր այն է և առողջութիւն տա և մերձիկ է և
18. կարմիր և ան|ուն ձուձր ասեն և մոզան ծառոյն ասեն, որ իւր տերևն Ե̅
19. կանգուն է. | ասեն բնակիչքն, թէ զնորա տերևն ծածկեցաւ Ադամ,
20. յորժամ ի դր|ախտէն ելաւ: Հնդիկք իրիցնոյն վահրամայ կոչեն և
21. կոցն. դե|րք կան ի յայն գաւառն: Սունդրի, ասեն, քաղաք ելանէ յիւրմէ
22. 23. | խունկ և սապոսկունդրի: Այս .քաղաքք են Հնդկաց և Պարսից: | Եւ Յիսուսի Քրիստոսի արարչին ամենայն արարածոց փառք յաւիտենից յաւիտեանս:

VIII.

(Vgl. Einl. Nr. 12.)

225a 5. 6. Առաջին աթոռ երեցն Հռոմ, գլխաւոր և Նախապատիւ առ|աքելոյն
7. Պետրոսի. և ձգա ի պատրիարգու|թեան աստիճան սորա. և իշխէ մինչև
8. ի սահմանս յայսոսիկ. ի Սաքսոն, | ի Գաղլոն և ի Կամբինաս և փռանգք
9. և Իւրիկիա և մինչև ի Գադե|րոն և յերակլեան սեանն արձանքն և
10. յովկիանոս ի սկիզբն, որ ունի | մինչև ի մուտս արեւու սկսեալ, ուր և
11. մեռեալ ջուրքն և անշարժն և | են կղզիք ի ծայրս ովկիանոսի խորոցն, որ
12. բազում քրիստոնեայք և | անչափ բազմութիւն մարդկան ունի զաւրաւորք
13. և անյաղթելիք մինչև | յԱսպենիս և Իունվարտք և Արուանիտք և ի
14. Թեսաղոնիկէ և Սկլ|աբան և Արաբան և Սկիթոն մինչև ի գետն Դանուբ
15. է սորա եկեղեց|եացն եպիսկոպոսութեան սահման. և ունի այսպէս
16. զՍարդանոն | Սարգարիկոն, զԿարգեդոն և մինչև ի սահմանս յորս աստ-
17. ցաք զամե|նայնն ունի, որ շուրջանակի պարունակի, ընդ որ նաւորդք անցա-
18. 19. նեն. | յորում շնչէ հինկ հողմն²), մի Թրասկաս, երկրորդ Արքտոյ, երր|որդ
20. Ապաքտիաս, չորրորդ Խորէտոս, զոր ի գործս առաքելոցն յիշէ | և ունի
21. զպատրիարգութիւն զմեծին զէրիցուն Հռոմա: |

Երկրորդ սրբազան և առաքելական պատրիարգութեան աթոռ Կոս-
225b 1. տա|նդինուպաւլիս. Նոր Հռոմ Նախակոչ առաքելոյն Անդրէի և մեծի
2. | աստուածաբանի և աւետարանչին Յովհաննու, որ ունի զամենայն Թա-
3. գաւ|որութիւնն Հոռոմոց յԵւրոպիոյ և յԱսիոյ մինչև զմուտսն ի Կիւլի-
4. կիա | շուրջանակի մինչև ի Պոնտոս և ի Քերսոն, յԱւազիկաս և ի
5. Կազդէ|աս և ի Խազարիկքն և մինչև ցԿապոդիկիա, որ է ի կողմն հիւսիւ-
6. ս|ոյ, այսմ ամենայնի իշխէ:

---

¹) Die Hdschr. hat է.

²) Die Hdschr. hat նողմն.

| Երրորդ առաքելական և պատրիարգութեան սրբազան աթոռ Աղեքս- 225b 7. 8.
սանդրիա առաքելոյ և աւետարանչին Մարկոսի, որդոյ գլխաւորին | Պե- 9.
տրոսի. ունի մինչև ի ներքսագոյն Հնդիկս և զԵթէովպացիս | զաթոռ 10.
սուրբ առաքելոյն Թովմայի[1]) և մինչև ի Մարմարիոն և յԱփրիկէ և 11.
մինչև ցՏրապալիս և զամենայն երկիրն Եգիպտացոց. | և մինչև ցսահմանս 12.
Պաղեստինացոց և մինչև ցհարաւ և ցհիւս|իւս կողմ։ 13.

| Չորորդ սրբազան առաքելական և պատրիարգութեան աթոռ Անտ|իոք, 14. 15.
որ է գլխաւորի առաքելոյն Պետրոսի. ունի մինչև յելս ար|ևու գնացք 16.
ճանապարհի ամսոց եւթանց և մինչև ցԿարիաս և ի | Հայս և յԱւաղիկայս 17.
և մինչև ցներքսագոյնն Հէր, որ է Խորասան, | Պարսք և Միգիացիք և 18.
Բաղդէացիք և մինչև ցծայրս Արաբացոց | իշխանութեանն, զՊարթևս և 19.
զԵլիմացիս և զՄիջագէտս և | զԿուրծս աշխարհի և զարևելաին կողմն, 20.
մինչև ուր ելանէ արեգակն | և ձգէ զշառաւեղս իւր և ունի արքեպիսկո- 21.
պոսս մայրաքաղաքա|ցիս յիսուն և երեք։ 22.

| Հինգերորդ առաքելական աթոռ՝ սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ, 23
սրբոյ | առաքելոյն Յակոբա եղբաւր Տեառն, որ ունի զամենայն Պաղեստի- 24.
նացոց | աշխարհն մինչև յԱրաբիա։ 25.

Vgl. Hieroclis Synecdemus et notitiae graecae episcopatuum. Accedunt Nili Doxapatrii notitia patriarchatuum et locorum nomina immutata, ex recognitione Gustavi Parthey, Berolini 1866, p. 138—145:

„Ὁ πρῶτος θρόνος τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης προέδρου, διέποντος τὸν ἀποστολικὸν καὶ πατριαρχικὸν θρόνον ἄχρι τῶν ὁρίων Σάξων καὶ Γάλων καὶ Κάμπων καὶ Φράγκων καὶ Ἰλλυρικῶν, καὶ μέχρι Γαδείρων καὶ Ἡρακλείων στηλῶν καὶ ὠκεανοῦ, ἀρχὴν ἐχόντων ἐκ δυσμῶν τοῦ ἡλίου. ἐν ᾧ εἰσὶ νεκρὰ ὕδατα καὶ ἀκίνητα καὶ ὑλώδη, ἐν ᾧ καὶ νῆσός τις εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὠκεανείων πελαγῶν πολύανδρος, χριστιανῶν ἄπειρον πλῆθος ἔχουσα, ἄνδρες εὐμήκεις καὶ ῥωμαλαῖοι καὶ πανακλέστατοι, ἄχρι Ῥαβέννης καὶ Λογγιβάρδων καὶ Θεσσαλονίκης, Σκλάβων καὶ Ἀράβων καὶ Ἀβάρων καὶ Σκυθῶν καὶ Δανυβίου τοῦ ποταμοῦ, τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις ὁροθεσίας τῶν ἐπισκόπων περιέχουσα ὡσαύτως καὶ Σαρδανίαν καὶ Μαγειρικάς, Καρθαγέναν τε καὶ τὰ ἑσπέρια μέρη, καὶ ὑφ᾽ ἓν τὸ πᾶν περιέχουσα κλίμα καὶ περικλείουσα, ἐν οἷς περιπλεύοντες διαπνέουσιν ἄνεμοι θρασκίας, ἀρκτῶος καὶ ἀπαρκτίας, χόρεος ὁ ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων κείμενος, ὁ μέσος ὁ ζέφυρος, ὁ ἑσπέριος ὁ δυτικός, ὁ λίψ, ὁ λιβόντος. ταῦτα πάντα περικυκλοῖ ὁ κορυφαιότατος τῶν ἀποστόλων καὶ ἐξοχώτατος τῶν πατριαρχῶν, ὁ τῆς μεγάλης Ῥώμης.

Δεύτερος ὁ ἁγιώτατος ἀποστολικὸς θρόνος καὶ πατριαρχικὸς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου καὶ τοῦ μεγάλου θεολόγου καὶ εὐαγγελιστοῦ καὶ ἀποστόλου Ἰωάννου, Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν μέχρι τῆς δυτικῆς Σικελίας καὶ τὰς Κυκλάδας ἄχρι Πόντου καὶ Χερσῶνος, Ἀβασγίας τε καὶ Χαλδίας καὶ Χαζαρίας ἕως Καππαδοκίας, τὰ τοῦ βορρᾶ πάντα κλίματα περιλαμβάνων.

Τρίτος ὁ ἁγιώτατος καὶ ἀποστολικὸς θρόνος Ἀλεξανδρείας τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ ἀποστόλου Μάρκου υἱοῦ τοῦ κορυφαίου Πέτρου γεγονότος, περιέχων ἕως τῆς ἐσωτέρας Ἰνδίας καὶ Αἰθιοπίας, θρόνον ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ, ἄχρι Μαρμαρικῆς καὶ Ἀφρικῆς καὶ Τριπόλεως καὶ πᾶσαν τῶν Αἰγυπτίων χώραν, ἄχρι τῶν ὁρίων Παλαιστίνης, τὰ τοῦ νότου λιβονότου κλίματα περιέχων.

Τέταρτος ὁ ἁγιώτατος καὶ ἀποστολικὸς θρόνος Ἀντιοχείας, καὶ πατριαρχικὸς τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου πρώτιστος θρόνος, περιέχων ἕως τῶν ἀφ᾽ ἡλίου ἀνατολῶν πορεῖαν ἐχόντων

[1]) Die Hdschr. hat Թովմացի.

ἡμερῶν πζ ἕως Ἰβερίας καὶ Ἀβασγίας καὶ Ἀρμενίας, καὶ μέχρι τῆς ἐσωτέρας ἐρήμου τοῦ Χορασάν, Περσῶν καὶ Μήδων καὶ Χαλδαίων, ἕως ἄκρων τῆς Ἀραβίας ἡγεμονίας, Πάρθων καὶ Ἐλαμιτῶν καὶ Μεσοποταμιτῶν, τὰ τοῦ εὔρου καὶ ἀφηλιώτου καὶ ἀνατολικοῦ ἀνέμου, ἔνθα ὁ ἥλιος ἀνατέλλαι κλίματα περιέχει.

. . . .

Πέμπτος ὁ ἁγιώτατος καὶ ἀποστολικὸς θρόνος Ἱεροσολύμων τῆς ἁγίας πόλεως τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ ἀδελφοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰακώβου αὐτόπτου καὶ ὑπηρέτου τοῦ λόγου γενομένου, καὶ μύστου τῶν ἀπορρήτων ἀθεάτων μυστηρίων τῶν οὐρανίων θεαμάτων. περιέχων πᾶσαν τὴν Παλαιστίνην χώραν ἄχρις Ἀρραβίας.

. . . .

IX.

(Vgl. Einl. Nr. 14.)

245b 1. 2. Աստիճանադասութիւն է կաթողիկէ եկեղեցւոյ որ կալց|են ժառանգաւոր սորա:

ա.

Էպի տաւն արխաւնդաւն [1]:

3. 4. *| Սա զպատիւ անուանն միայն ունի առանց գործոյ և կանգնի ափ-*
ընթեր արքեպիսկոպոսին ի վերոյ ամենեցուն:

5. *բ.*

Մեծ կաւնաւմ. տնաւրէն:

6. *| Սայ է, որ հոգայ զգեաւղս և զգաստակերտս եկեղեցոյն և բերէ*
7. 8. *զա|մենայն պէտս, հաց և գինի պատրիարգին, ձէթ և մոմ և զայն գեղեցն*
դաստաստանն հոգա:

գ.

Սակելարիաւս. լատին է անունս:

9. *| Գործ է սորայ հոգալ և ուղղել զամենայն վանաւրեայս կանանց*
10. *և ա|ւրինադրել:*

դ.

Խարտաւֆիլակն, որ է թխթապահն:

11. 12. *| Գործ է սորայ հոգալ զմետրապաւլտացն զեպիսկոպոսն և ծանուցա-*
13. *նել պատրիարգին. և առ ի նմանէ քննի և ասի պատրիարգին | աթոռքն*
14. *որք ոչ ունի հովիւ և ինքն քննէ և յառաջ բերէ զորս ձե|ռնադրելոց*
15. *են իրիցունք և սարկաւագունք և պահէ զթուխթս վկայութեան եպիսկո-*
պոսաց և երիցանց:

ե.

16. *Սիկւովփիլակն, որ է պահա|պան ամանոցն:*

17. *| Գործ է սորայ ի ներքոյ ձեռին իւրոյ ունել և պահել զսպաս*
18. 19. *պա|տարագին և զծածկոցս սեղանոյն և զգեստ քահանայիցն | և կղերի-*

---

[1] Die Hdschr. hat *արխաւնդաւս*.

կոսացն և զորբութիւն, զխաչ և զպատկերս և զնշխարս մա|րտիւրոսացն, 245b 20.
զկանթեղս և զբուրվառս, զխունկս և զձէթ և զմ|ոմեղէնս և ինքն զիւրա- 21.
քանչիւրսն յիւրականչիւր ժամու տա | ի պէտս պաշտամանն ի կղերիկոսս 22.
եկեղեցոյն :

զ.

Սակելլիս :

| Գործ է սորայ հոգալ զամենայն եկեղեցի, որք են ընդ վիճակաւ 23. 24.
եպիսկոպոսապետին ի քաղաքն և ի գաւառն և իմանալ զմուտ և զել 25.
նոցին :

է.

Պռաւտաւնաւտարն. առաջին գրչաց :

| Գործ է սորայ գրել զթուխթ արքեպիսկոպոսին յամենայն գաւառս 26. 27.
և ի տեղիս, և պահէ զորս բերեն :

ը. 246a 1.

Կանստրիսիաւս, որ է պաճուճաւղ:

| Գործ է սորա սգեցուցանել զարքեպիսկոպոսն և կալ մաւտ առ 2.
նա. | յաջակողմն բառնա զկաւնդակ պատարագին և ի դէպ ժամու | տա 3. 4.
և առ ընթեր կա նմին յամենայն քահանագործութիւն :

թ. 5.

Սէֆէռէնտարիս :

| Գործ է սորա տանել զբանս պատրիարգին և զպատգամաւոր|ութիւնս 6. 7.
առ թագաւորն և ի նմանէ բերել առ պատրիարգն զգու|շութեամբ : 8.

ժ.

Լաւղաւթետիս, որ է բանադի :

| Գործ ինչ ոչ ունի սա յեկեղեցին. միայն անուանն է և աստի- 9.
ճան | պատուոյն յատեանն : 10.

ժա.

Իպոմնիմիխռաֆաւս, որ է յիշատակաց գրող :

| Գործ է սորա զոր ինչ դատաստան և քննութիւն լինի առաջի 11.
ժողո|վո պատրիարգին գրել և ի դէպ ժամու ի նմանէ առեալ ընթերցմ|ամբ 12. 13.
յիշեն և վերըստին քննեն և կատարմամբ աւարտեն :

ժբ. 14.

Իէռաւմնէմաւն. քահանայութիւն յիշատակող :

| Գործ է սորա առնուլ վկայութիւն, յորոց ձեռնադրելոց են երեց 15.
հա|մ սարկ(աւագ), ցուցանէ խառտաւֆիլակին և նովաւ հանդերձ խոր|հի 16. 17.
խառտաւֆիլակն զտալն հրամանքն :

246a 18. ### Ժգ.

Պռոտոտաւեղդիկաւ. առաջինորդ իրաւանց:

19. | Գործ է սորա կալ ի գլուխ դատաստանացն և ինքն է դատաւոր
20. 21. և հ|րաւարար ամենայն եկեղեցական իրաւանց. և ինքն քննէ և տա Հ|րա-
22. ման հարսանեաց և վուլ. և որք փախչին և գան յեկեղեցին արք|ունեանց,
23. յանցաւորք ինքն, պահէ զնոսին մինչև այցելութիւն լ|ինիցի:

Ժդ.

Սմիպի տաւն ամֆիաւն:

24. 25. | Գործ է սորա բառնալ զեմիփաւռոն արքեպիսկոպոսին և յորժամ|
26. բազմի յաթոռն ընդ նմին գնա և ի վեր ունի և ի հանելն առնու | ծալէ
և տա յաւագ սարկն յայն, որ ունի զկաւնդակն:

Ժե.

27. Նպի տաւն ղա|խնատաւն. ծնգին սպասաւոր:
246b 1. 2. | Գործ է սորա ի հեծնելն պատրիարգին կալ առ ընթեր և սպա|
սաւորել:

Ժզ.

Սէպիմնիսկաւն. յիշատակող:

3. 4. | Գործ է սորա ծանուցանել պատրիարգին վասն նոցա, որք առ դ|րունս
են, ըստ իւրաքանչիւր պիտոյից:

5. ### Ժէ.

Նպի տաւն ֆիլակաւն. ի վերայ բանդիցն:

6. 7. | Գործ է սորա գնալ ի բանդսն և քննել և ծանուցանել պատրի|
8. արգին, զորս առանց իրաւանց իշխանքն արգելուն, զի ազնե|ցէ նոցա:

Ժը.

Նոխաւն դաւն ֆաւտաւն. իշխան լուսոյն:

9. 10. | Գործ է սորա հրաման տալ ըստ աւուրն բաւական ի լուցանել|
զկանթեղս յեկեղեցին:

Ժթ.

11. Նրխաւն դաւն մանաստիռա|ն. իշխան վանաւրէից:
12. 13. | Գործ է սորա լինել ընդ սայկելառն, ի մտանել ի կանանց վա|նաւ-
րեայս սովաւ հոգալ և աւրինադրել:

14. ### Ի.

Նրխաւն էկլէսիաւն. իշխան եկեղեցոյն:

15. 16. | Գործ է սորա լինել ընդ սայկելիսն, որ հոգա զեկեղեցիս քա|ղաքին
և գեղիցն, որ ի գաւառն:

ԻԱ.

Արխաւն եանկելիաւն. | իշխան աւետարանին: 246b 17.

| Գործ է սորա ուսուցանել զընթերցումն աւետարանին սարկաւագացն 18. 19.
և ինքն հրաման, տա որում արժան է յաւուրն կարդալոյ: 20.

ԻԲ.

Ի կատիշիտի. ուսուցիչ:

| Գործ է սորա, որոց կամիցին, մկրտել, ուսուցանել և քարոզել. | և 21. 22.
սա աւժանդակ է եպիսկոպոսին պատրիարգին ի մկրտել յաւուրց շաբաթն 23.
աւրն. և յառաջ ածէ զերեխայն և ընձաէ նմին: 24.

ԻԳ.

Պերիոդեւտիս. շրջագաող:

| Գործ է սորա շրջել յամենայն գեաւղս գաւառին և քննել զքա- 25. 26.
հանայսն, որք տգետք են կամ իմաստուն. խրատէ և ցուցանէ զանխրատսն 216a 1.
եպիսկոպոսին:

ԻԴ. 2.

Պռաւքսիմոս ընկերակից:

| Գործ է սորա ընդդէմ եսլիկոսին հոգալ զերգսն և զեղանակսն 3. 4.
որով սաղմոսեն յեկեղեցին:

ԻԵ.

Աւստիառիաւս. լատին է.

| Գործ է սորա տանել զմոմեղէնն առաջի պատրիարգին յամենայն 5. 6.
տեղիս:

ԻԶ.

Արխաւն կաւնդակին. իշխան կաւնդակաց:

| Գործ է սորա լինել ի վերայ երգողացն զկցուրդսն և տալ նոցա 7. 8.
հրաման.

Այս իշխանքս ոչ լինին քահանայք, այլ սարկաւագք:

| Զի քահանայիցն միայն որոշեցաւ պատարագել և աղաւթիցն 9. 10.
սպասաւորել. իսկ սոքա իշխեն եկեղեցական հոգոցն, որպէս Ստեփանոս 11.
և ուրքն յասելն Պետրոսի. սոքա լիցին ի վերայ այսոցիկ և մեք աղաւթից 12.
և բանին հպատակ լիցուք:

| Այլք երգողացն, որք ոչ լինին սարկաւագք, այլ կէս սարկաւագաց | և 13. 14.
երգողաց և ընթերցողաց և այլ որ հանգոյն սոցին աշխատանաց, կոչին պիտանա- 15.
գործութիւնս:

| Դէմէսլիկոս. լատին է: 16.

Ինքն կա ի մէջն և հրաման տա | երգողացն և առաջնորդ է նոցին: 17.

247a 18. | Լաոսինախտիս. Գումար ժողովոյն:

19. | Սա ժողովէ զկղերիկոսս և զորս չեն յղէ և կոչէ:

20. | Պռիմիկէրիոս. լադին է:

21. | Այս է գլուխ երգողացն և ընթերցողացն:

22. | Պռաւուաւս. տեսողական:

23. 24. | Սա ի զարդարել զսեղանն և զտաճարն պահ ածէ զարդուցն և տեսանէ զի մի՛ դրժեսցի:

Ըպիտիրիտիս. լադին է.

25. 26. | Սա հոգա ընդ կաւնաւմին զգեւղս և զանդաստանս եկեղեցւոյն և նորա հրամանաւ գնա և գա առ նոսին:

247b 1. | Պէպաւտատ. լադին է:

2. 3. | Սա բառնա զմոմեղէնն առաջի սրբութեանն ի գալն ի խորանն և ինքն ասէ այլոցն բառնալ ընդ իւր և առանց իւր:

4. | Ըւտաքսիս. կարգաւորիչ:

5. | Սա կա առաջի արքեպիսկոպոսին և կարգաւորէ՝ զորս մտանեն
6. 7. | յերկրպագել, զորս նստուցանելոյ են՝ ցուցանէ զտեղի նստելոյն, և զորս կանգնին, ինքն սահմանէ՝ յորում վայրի:

8. Խալտուռաւ. լադին է:

9. 10. Սա բերէ զհացն առաջադրութեան և զբաժակն առ սարկաւագսն | ի դէպ ժամու սպասաւորելոյն և զմնացեալն տանի:

11. Կուկլիսիաւս. լատին է:

12. 13. Սա ի գալն արքեպիսկոպոսին և ի մտանելն յեկեղեցին, գնա առաջի
14. և յայսկոյս և յայնկոյս ուղղէ զժողովսն և սգացուցեալ | ճանապարհ առնէ:

15. 16. Տեառն Ներսեսի է Թարգմանեալ, եպիսկոպոսի Տարսոնի, այսոքիկ կարգաւորութիւնք:

X.

(Vgl. Einl. Nr. 15)

Յաղագս կշռոց. 247b 16.

Քանքարն թռ դահեկան է։ Տաղանդն երկերիւր քսան և | հինգ 17. 18.
լիտր է։ Սատերն չորս դրամ է։ Մնասն երկու լիտր է։ | Ունկին 19.
երեք դեկան է։ Դրագմէն մին դրամ կշեռ է։ Դրակմա չորս կերատք են. 20.
իսկ կենդինարն հարիւր լիտր է, որ լինի | ք լիտրն, հբ դահեկան[1])։ 21.
Եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս. ամէն։

XI.

(Vgl. Einl. Nr. 16).

Մատթան քահանայ, որ ի ցեղէն Ղևա, գ դստերք էին. անդրանիկանն 248a 1. 2.
անունն Մարիամ, զոր ամուսնացուցին ի Բեթղեհէմ. յորմէ ծնաւ | Սողոմի 3.
մանգաբարձն Քրիստոսի, որ և նա ամուսնացաւ ի Բեթղեհէմ, ծնանի զԵղիսա- 4.
բեթ զմայրն Յովհաննու մկրտչին. երրորդին Աննա, որ | ամուսնացաւ 5.
յերկիրն Եգիպտացւոց Յովակիմա արդարոյ, որ էր ի թագաւորական ազգէն 6.
Յուդա, յորոց ծնաւ կոյսն Մարիամ, այն որ ծնաւ | զորդին Աստուծոյ մարմնով 7.
անարատ կուսութեամբ. որով լինին Աստուածածինն և | Եղիսաբեդ 8.
և Սողոմի երից քերց դստերք. և այս է ազգականութիւն, զոր ասաց 9.
Գաբրիէլ ցՄարիամ թէ ահա Եղիսաբեթ ազգական քո և նա յղի է։ 10.

XII.

(Vgl. Einl. Nr. 17.)

Առաջին դարուն Ենովք յերկինս փոխեցաւ. երկրորդին ջրհեղեղն, 11. 12
երրորդին բաժանումն լեզուացն հբ. չորրորդին աւետիքն Աստուծոյ Աբրա- 13.
համ. ե երրորդին Սողոմոն զտաճարն շինեաց. զ երրորդին աւետիքն Աստու- 14.
ծոյ ի կատարումն եկեալ, Քրիստոս ծնաւ։

---

1) Vgl. Text XXII, 256a 11. 12. und Անանիայի Շիրակունւոյ մնացուցք բանից, St. Petersburg 1877, S. 33: Կենդինարն ճ լիտր է. և լիտրն հբ դահեկան.

XIII.

(Vgl. Einl. Nr. 18).

248a 16. Տեառն Կիւրոնի բռնեալ հարցմամբ է յԱղուանս խմատուածրէն:

17. 18. Մելքիսեդեկ թագաւոր հետ Աղեքսանդրի շինեաց զՄելքիսեկիա ի յիւր | անունն, որ է յոտն լերինն, որ կոչի Ալբուրլխանձիր, որ է յեզր ծովուն.
19. և յանուն որդոյ իւրոյ Անտիոքոսի շինեաց զԱնտիոքոս սեռիայ որ յառաջ
20. 21. Անտեղնիայ կոչիւր՝ յայնկոյս գետոյն Աղոյսաշէն, զոր և Պտղոմէոսն |
22. թագաւորն այլևս մեծացոյց. և էին Մելքիսեդեկի դստերք դ. անունն | առա-
23. ջնոյն Լեոդիկեա, ի նորա անունն շինեաց զԼաւոդիկեա, որ կոչի | այժմ
24. Լատիկ, բ՝ Ապամիա, յորոյ անունն զԱպամիա, որ է Փիմի, գ՝ զՆիրիա. ի
25. նորա անունն շինեաց զՍերիայ, որ է Հալպ. դ՝ Եդեսիայ, յորոյ | անունն
248b 1. շինեաց զԵդեսիայ, որ է Ուռհա: Զայսոսիկ տեառն խմոյ Կիրակոսի | կաթո-
2. ղիկոսի սրբոյ, նայև տիեզերալոյս վարդապետի, և իմաստախորի քննեալ
3. հարցմամբ յԱպուսախտէ իմաստասիրէ և բժշկէ | Ասորոց, որ էր յոյժ
4. հմուտ երկուց գիտութեանց, արտաքնոցն ասեմ և | եկեղեցականիս, ասաց
5. ճշմարիտ պատմութեամբ. որոց ողորմեսցի | Տէր Յիսուս Քրիստոս. ամէն:

XIV.

(Vgl. Einl. Nr. 19).

248b 6. 7. | Ի յաւուրս Հերակլեա կայսեր ի իդ ամին, և Պարսից Յազկերտի |
8. յերկրորդին միաբան խմայելացիքն ի Սին անապատէ ելին արտ|աքս հրամա-
նաւն Մատուծոյ առնել անապատ զամենայն երկիր:
9. | Մի ոմն ի նոցանէ, Մահմէտ Խանգար անուն, ծանոյց նոցա զկենդանի
10. 11. | Աստուած Աբրահամու, և աւրինադրեաց նոցա ոչ ուտել միս մեռելոտի |
և ոչ ըմպել գինի:

XV.

(Vgl. Einl. Nr. 20).

13. | Երանելոյն Սահակայ և Մաշդոցի (am Rand: Միխայլ պատմագիրն ասէ թէ Մեսրոպ, որ զհայոց գիրն եգիտ, նա ինքն է Մաշդոց:)
14. աշակերտք, որ և թարգմանիչք այտրքիկ են. երանելին Յովսէփ և
15. Ղևոնդ և Յոհանէս, Տէր, Աբրահամ և | Անձան և Մուշէ և Եզնիք և

Կորէն և, յետ սոցա, Եղիշայ և Դաւիթ | և Մովսէս քերթողահայրն, և 16.
Մամբրէ եղբայր իւր և, զկնի սոցա, | Աղան Արծրոնե կրաւնաւոր և Խաւս- 17.
րաւվիկ և Ղազարիկ պատմիչն | յաւուրս Պերոզի արքայի Պարսից, և 18.
Վաղարշայ և Կավատեայ և | մարզպանութեանն Վահանայ որդւոյ 19.
Մարգրոսի եղբաւր սրբոյն Վարդանայ Մամիկոնինի, յորոց աւուրս և 20.
Յոհան Մանդակունի կաթողիկոս թարգմանեաց յաւրինիչ կարգաց 21.
եկեղեցւոյ քարոզութեանց և աղաւթից։ 22.

XVI.

(Vgl. Einl. Nr. 21).

| Ըստ Եսայի գրին ժամանակագրի ի յԱդամա մինչև ի ջրհեղեղն 248b 23.
ամս ս երկերիւր քառասուն և երկու, և անտի մինչև խ | ամն Աբրահամու 24.
ամք ջխբ. և անտի մինչև ցելսն ամք շե. և | անտի մինչև ցշինումն տաճարին 25.
ամք նձ, և մինչև ցկործանումն Երուսաղացւոցն ամք նխբ, և մինչև ի միւս 26.
նորոգումն ամք հա. | և անտի մինչև ի ծնունդն Քրիստոսի ամք շժէ, և 249a 1.
մինչև ցևթնամեակն փիլիպոսի կայսեր ամք մծգ, և մինչև ի ի ամեակն 2. 3.
Կոստանդիանոսի ամք հէ, և մինչև ցերեսուն Խոսրովու Որմզդայն Պարսից 4.
ամք մղբ. և առնի յԱդամայ ըստ Քրիկոնին ամք րպի և մինչեվ ըհայ 5.
թուականն ի վերայ բեր | և գիտասցես։ Ըստ Եպիփանու ի յԱդամայ ի 6.
ծնունդն Քրիստոսի ամք | ըշ, և մինչ[1]) յառաջին ամքն Արկադեայ ամք 7.
նբ։ Ըստ Եռոնի | յԱդամայ մինչև ց՟այոց թուականն ամք ցմհզ։ Ըստ 8.
այլոց | ես ամք ցձ։ Ըստ Եբրականին ամք րպիգ։ 9.

XVII.

(Vgl. Einl. Nr. 22).

| Դտիչք չարեաց. կուռքն հեթանոսաց սրբոյն Եղիշայի։ Ափրոդիտէս 10. 11.
պոռնկութիւն բազմացոյց. Ապողոն զարանց սպանումն. Արտեմիս զկանայ. 12.
Հերմէս գողոց դարման. Պասիփա է դուստրն արեգական յանասնախառնակ- 13.
մունս, | քանզի աւէրն ի Պասիպաէ ոմն անուն կին էր, ասէ, Մենովվա 14. 15.
թագաւորին փինիկեցւոց. ի ցլու, ասէ, հարա և յայտնեաց, ասէ, զախտ չարեացն 16.
եդ[2]) դեղ առն հիւսան ճարտարի և | նա արուեստիւ հնարեաց, զանարժան կամս 17.
կնոջ կատարեաց, ուստի և որդի ես, ասեն, նմա. իսկ մի ոմն ընգեր 18.

---

[1]) Die Hdschr. hat մինի.
[2]) Die Hdschr. hat դե.

19. 20. անուանեալցն յարազան գիտութիւն. — Նզովեալ սատանայ և ուսու|ցիչ իւր: —
21. Աղեքսանդրոս զԵլեն առեանգեաց և ելիական պատերազմն զ.ժ.ամ գու-
22. մարեցաւ: Իլոն յԻլոնէ շինեցաւ և | դատաւորութեանն Եբրայեցւոց
23. Յայրիոնի առաւ: Իլիոն յաւուրս Յովակիմայ[1]) որդոյ Եղիա[2]) առաւ: Ելիոն
24. հուպ յաշխարհն | Պոնուպաւլիս, յարևմուտս Մակեդոնացոց, յաշխարհն
25. 26. Եւրոպիայ: Ի ժամանակին յայնմիկ Յոյնք առանց թագաւորի իշխանաւք
27. և ցեղապետաւք վարէին: Յետ հնգետասան ամի պատ|երազմին խո մարդ
249b 1. ի յս երիվար արկին, և եդին ի վերայ | ս տայլի, յերիվարն ի այր մուծին:

XVIII.

(Vgl. Einl. Nr. 23.)

2. Յաղագս Արիստոտելի:

3. 4. | Ստագիրացի էր Արիստոտել ի Թրակիա ի Քաղկիթ | գաւառէ
5. մերձ յԵլինթոս, հաւր Նիկոմաքսի և մաւրն Փեստիադայ. և ամպառնա
6. ազգ նորա ի հաւրէ և ի մա|ւրէ յԱսկլեպիաս. ի ամեայ աշակերտեալ
7. 8. Պղատոնի: | Ըստ որում, թէ դէպ ուրեք լինէր, չգայր ի լսարանն, զայսպիսի
9. աղաղակէր բանս Պղատոն: Միտն չեկն այսր, ի բ|ացեա է սիրողն ճշմարտու-
10. թեան, խուլ է լսարանս: Ս|աղ|ճանի ի Քաղկիթ ամաց կէ: Տանեալ
11. զոսկերս Ստագիր|ացոյն ի Քաղկիդայ, առասպելաբանի թէ գտին ի Պարս:
12. 13. | Մեղուաց տարան թաղեցին զնա ի տեղոջն, որ կոչի Արիստոտելիկաս:
14. Պղատոնի Տիմէի տրամաբանութեն|էն բան պիտանի և զեղեալն ասասցուք,
15. 16. ե ձեռն պատճ|առի ուրուք հարկ գոլ լինել. իսկ արդ զհայրն և զարար,
17. ինչ ամենեցուն գտանել գործ է, և գտեալ ամենն|ցուն պատմել անհնար է:

XIX.

(Vgl. Einl. Nr. 25.)

250b 13. 14. | Մեկնիւր իմաստուն բժշկապետի վասն տաք|անց և յարկաւորեանց նոցա և բժշկութեան նոցա:

15. 16. | Յիշենք զպատրաճն և զմրուխտն, որ են ազգ մի | և ուրուշած բ.
17. տաք ու չոր և իրենքս պակաս գործ|են քան զտուռնն. յոսկոյն բնութիւն
18. 19. և գտան ի սա ի Մղրոպկաց աշխարհն և իր խասիաթն է, որ ուձահա|րի և

---

[1]) Die Hdschr. hat Յովաթիմայ.

[2]) Die Hdschr. hat Եղիա.

կորաՀարի աւկտէ և գաղանաց կատղածի։ | Յակունդն գ̅ ազգ են, բնութեամբ 20.
քար են, մինն կարմիր, մինն դեղին, մինն լուրջ. կա և ի սորա ի նման | 21. 22.
այլ քարեր և ոչ ծանր, բայց կարմիրն պատուական է | քան զայլն. բնու- 23.
թիւնն չոր, մուտ և որ յոսկոյն բնութիւն, | և երբ դնեն ի կրակն և փչեն 24.
ի վերայ, առաւել աղվոր | նա. չգործէ յինք վնաս ոչ երկաթ և ոչ 25.
կրակ, և է աննման յամենայն քարերն։ Եւ դեղին յակունդն, ի կր|ակն քանի 26. 27.
շատ յամէ առաւել աղէկ նա։ | Եւ զկարմիրն աւելի չպիտի թողուլ, 251a 1.
երբ ճերմկէ, Հանել | պիտի. իր խասիաթն այն է, որ ով ուննայ առ ինք 2.
կամ ի մատանի | կամ յինչ և լինի, տապաս չեղանէ յինք և սիրտն 3.
ուրախ կենայ | Հետ ամենայն մարդոյ և տրտմութիւն չդիպի յինք, և են 4.
տաք և | չոր։ Յակինկն շատ ազգեր են, ի շատ տեղիք գտանի. | են որ պակաս 5. 6.
են իր աղվորութիւն. որպէս աղած մսի ջուր. իր | խասիաթն այն է, որ ով 7.
ուննա յիրմեցնէ, խաղաղար և անկրիւ լինի. և մէկ այլ խասիաթն այն է, 8.
որ թէ այր և կին | արենրեր լինի, աւկտէ, և մէկ այլ՝ որ զատամն որ չարժի 9.
և | ժանկոտի, սրբես իրով, նա լաւնայ։ | Տահնայճն կանաչ քար է. նման է 10. 11.
ի զմրուխտն, և գոյներն | լատ լինի, և այլ քարեր կան ի սա ի նման. բայց 12.
գտանի սա | ի պղընձաՀանքն, և զմրուխտն յոսկոյն մաղարայն. և է | տաՀնաճն 13. 14.
կակուղ. եփ քերես քերվի. և զքերուքն, թէ ի յ|աչքտ դնես, սրբէ զսպիտակն, 15.
և ընդ խայթածն շփես, | աւկտէ, և թէ լեսեն և խառնեն ընդ քացախ և 16.
ի վերայ | էրքոյնի ածես, աւկտէ, և Հետ երկնուցն յիստկի և պղտորի, | 17. 18.
նոյնպէս և վաղն և ընդ երեկ սրբի։ | Պատժախն, Հ̅նդկացիքն կոչեն նմա 19.
ապրիմուլաքան, | որ թարգմանի քար թիւնաւորաց. է բնութիւնն կակուղ 20.
և տաք | և իրենս գոյներն շատ է. դեղին, լրջագոյն կարմիր, կանաչ և 21.
| լրջագոյն սպիտակ. և այլ կան ի սորա ի նման, որ և խաբին ոմանք ի 22. 23.
գնելն. բայց աղէկն յիստակ դեղին է և այլ ի Հետն լուրջն | և իրենց 24.
ելնէ ի Սին քաղաք և ի Հ̅նդիկք և յարևելք, և աղէ|կն գայ ի խորասնա, 25.
և որպէս է իր անունն քար թիւնաւոր|աց, նոյնն է իր խասիաթն. է և 26.
դեղ մաՀացոյ դեղածի. և | այլ անուն ասեն զմա խունդուս, և է անսուտ 27.
խասիաթ սորա. | փորձած է. բայց դեղինն է գեղեցիկն։ | Աʻսան, որ է 213a 1. 2.
ալմաս. բնութիւնն խիստ Հով է. ի դ̅ մասն է, որ է | տարաճայն ի Հովու- 3.
թեան և չորութեան. և պակաս գտանի ի ստեղծ|ուածքս, որ այս բ̅ 4.
բնութիւնս ի մէկ տեղ ժողովի, ի քար. և է բ̅ | յայտկութիւն աննման 5.
յայլ իրաց. է կարծր պինտ, որ չկարէ կո|տրել զինք պողվատ և ոչ բանի 6.
խարտոց. ապա եփ կամենան | շինել ակն. նա, արճիճէ կռան շինեն և սալ 7.
և այնիւ կոտրեն, | որպէս և կամին, և նոյն արճիճէ խարտոց շինեն և սրեն, 8.
որ|պէս ուղենան. է և սմբատիճ քարն ի նմանէ. իմաստ աչից | աւկտակար է 9. 10.
որ քոսկեն ա, որ է պաթրա, ողջանա։ | Զերուժ քարն կանաչ, է լրջագոյն. 11.
և են որ գեղեցիկք են | տեսակաւ, բաժին մի և ի Հետ երկնիցն ժղորին և 12.
յիստկ|ին. պայծառ լինի վաղն, և մութն երիկուն. և ամենայն քար, | որ 13. 14.
փոփոխական լինի, չէ լաւ և ոչ վայել է թագաւորաց և մեծ|ամեծաց, զի 15.

16. ի բարձրութենէ ի խոնարհութիւն բերէ զունոյն, կա և սպիտակ մէկ երեսն,
17. որ ասի նէֆիժ. և ոչ զսա չէ | պարտ ունալ, ի տրտմութիւն պահէ զունողն
18. 19. և է կակուղ սակաւ մի և ոչ շատ։ | Ազվարդ քարն է բնութիւնն հով | ու չոր,
20. պակաս մի թոյլ է. գեղեցիկ գոյն է. երբ յոսկի դնեն, | ցանկալի է տեսողացն,
21. և ոչ փոփոխի իր գոյնն, և ոչ առաւելու և ոչ պակասէ. իր խասիաթն
22. է, որ աւգտէ աչից, երբ ընդ ծարոյր դնեն. և թէ յիրմէ դնեն ի վերայ
23. կրակին, նա ելանէ իր | բոցն լուրջ լեզու, և այն է իր փորձն ճանաչելոյն
24. 25. և խասիաթն. զունողն ուրախ պահէ։ | Սև քարն լինի ի խութա երկիրն.
26. գոյնն խիստ սև և | չկա յինք մացառ. է զորկ և փայլուն շոյտ կտրի.
27. նոյնդ է և | տահնայճն. և երբ լոյսն պակսէ մարդոյ ի ծերութենէ և
217a 1. 2. | հայի հանապազ յինք, ուժւոր է լոյսն, և հետ ծարոյրի յաչքն դնէ ոք,
3. աւգտէ. և խստասիրտ մարդոյ, որ գազանաբարոյ լինի և ունա ի մատանի
4. հահընդէ խիստ. և է ստոյգ փորձով և գեղեցիկ։ Պաղաղն սպիտակ քար
5. 6. է և | բնութեամբ հով ու չոր. լինի ի Մղրխնդա երկիրն. Եւ քար մի | այլ
7. կա, անունն ալուա, նման է ի գաղազս. և այն աւգտէ անասնոց աչից, որ
8. սպիտակ լինի, ընկել ի ներք. և ի ծառ, որ ակն լինի | դիպել ինա, կախեն,
9. աւգտէ, ի տուն և ի դուրս չար ակին աւգտէ, | և որ ի մատանի ակն դնէ
10. և հայի, աղէկ է. և թէ ի քացախ ձգէ, | որ մուխն ելանէ ի քացախէն,
11. աւգտէ այն քացախն թագաւորա|ցաւի և թաւանջացաւի։ Մարխաշիտն
12. 13. քար է բազում գոյներ՝ ոսկէգոյնք, պղընձագոյն, արծաթագոյն, երբ խառնեն
14 յինք քպրիթ, նա ազատի յիրմէ ոսկին. և երբ զերկաթն | թաթխեն յիր
15. քերուքն և այնով մխեն հրահանք, ազնիւ և | լաւ լինի։ Պառնի քարն
16. է տաք ու չոր. գտանի յԱփրիկէ աշխարհն, ուր կարմիր քպրիթն ելանէ.
17. յիւրմէ լեսեն գ̅ գարեհատ և տան արծվեացն, աւգտէ և զբեղին ջուրն սրբէ
18. 19. և ողջ առնէ։ Երկաթախտ քարն լեսել և մորհամ շինել, լուրջ | ցամքեցնէ
20. զնասուրն և ողջացնէ. և ում աղիք թուլցել լինի, լեսէ | և տուր, պնտէ։
21. Պլաւր՝ լըջագոյն. ով պահէ ընդ ինք ակռային, ցաւն | կտրի։ Պլաւր սպիտակն,
22. որ զէտ՝ ապիկի, հալի, ով պահէ ընդ ինք, | գէշ երազ չտեսնու։ Պէսէգն
23. կարմիր մճճանի տակ է. ով | պահէ ընդ ինքն, կրսի ցաւուն աւգտէ և այս
24. ահարութեան և վախելոյ։ Խանտումանտն գ̅ ազգ են. ա̅. զերկաթն քաշ
25. 26. է յինք | և ա̅. փախչի յերկթէն և ա̅. այլն սպիտակ է զէտ պլաւր. ի ծովն
27. լինի, և երբ եփեն, կակղնայ զէտ մոմ. աւգտէ թիւնաւորաց վէրի։ Եւ
Քրիստոսի փառք յաւիտեան։

XX.

(Vgl. Einl. Nr. 26.)

252b 1. 2. | Ի ժամանակս Տեառն մերոյ գտաւ ի Հրեայն է̅ հերձուածս, որպէս
3. ասէ Յովսէպոս. առաջին դպրացն աւրինականք, բ̅. ղեւտականք, որ ունին

զաւանդութիւն ծերոցն, գ̄. փարիսեցոցն, որ մկրտին յաճախ և հաւատան 252b 4.
ատեղաց և բախտից. բայց հաւատան յարութեան և խոստովանին հոգի 5.
և հրեշտակ և պահեն երկիցս ի շաբաթու զբ̄ շաբաթ և զե̄ շաբաթ, դ̄. 6.
Սադուկեցիքն, որք ոչ խոստովանին հոգի և հրեշտակ և յարութիւն և 7. 8.
տուին զանուն և զուսումն ի Սադովկա քահանայէ, ե̄. | մկրտաւղքն, որք 9.
ասեն թէ ոչ կարէ մարդ ապրել, եթէ ոչ յամենայն աւուր մկրտի, զ̄. 10.
որք շնչաւոր ինչ ոչ ուտեն և զՄովսէս և զմարգարէս ոչ ընդունին և 11.
այլ գրեանս ունին փոխանակ նոցա, է̄. հրէութիւնն, որ ըզաւրութիւն գրոց 12.
ոչ իմանան, այլ ի գիրն հային և մի Աստուած, մի անձն դաւանեն ժ 13.
պահեն | զաւրէնսն: 14.

XXI.

(Vgl. Einl. Nr. 27)

Բան պիտանի Գրիգորիսի կաթողիկոսի: 255a 1.

Զի՞նչ լոյս և լոյս, զի՞նչ լոյս և անլոյս. զի՞նչ դարձեալ | խաւար 2.
և խաւար, զի՞նչ խաւար և անխաւար. իմաստութիւն և | գործ, տեսու- 4.
թիւն առանց կրթութեան. մարմին և թմբրութիւն. եղելոց իրացս գիտու- 5.
թիւն և առանց բայի: Զի՞նչ երկիր յերկիր և | զի՞նչ առանց երկրի 6.
յաներկիր: Զի՞նչ երկչոտութիւն անպատուեալ և զի՞նչ ի միջնոցին 7.
երկիր գոլեալ: | Խոնարհ ենթակայ ի հեղ գործանեա. չար բարի խաւ- 8.
սել | ոչ կարէ. յերկեստ իմա էակեր պղտոր է և ոչ իմաստուն. պատահելոյն 9. 10.
հանդէպ անգործ. և զընդդէմն ի բնութիւն եղեռնագործին պատշաճի ուշիմ 11.
և ստէպ գալ վկայք սոցին: Դուք էք լոյս աշխարհի. խաւար և լոյս 12.
կերպարանի. էթէ լոյսդ, որ առ քեզ է | խաւար է, խաւարն ո՞րքան. ժողովուրդն, 13.
որ նստէր ի խաւարի, ետես լոյս մեծ. մեղաւոր եմ, ի բաց գնայ յինէն. և 14.
ժողովեցին զվարի բարի յամանս և զխոտանն ոչ կալեալ զնա խեղդեր, 15.
զհարոյրըն պահանջել. մեղայ, զի մատնեցի. և ելեալ, եկաց | դառնապէս: 16. 17.

Սորին Տեառն Գրիգորի:

Տեսակք իմաստից գիտութեան՝ թէ յորքանըս բաժանին մասունք 18. 19.
կերպարանի խոհական գովելեացն և պարսաւելեացն | ի քառեակըս յայտնիկ 20.
նշանակեալ տառ. քանզի են ոմանք կատարեալք, որ գիտեն յանձինս 21.
իւրեանց զինքեանց՝ թէ գիտեն | և գիտեն ճշմարտիւ, և զի գիտեն, վասն 22.
այնորիկ գիտեն՝ թէ ոչ | գիտեն. և արդ այս է գովելի կատարեալ գիտու- 23.
թիւնն: | Իսկ այլ ոմանք իցեն, որ գիտեն՝ թէ գիտեն և զի գիտեն 24.

255a 25. 26. զորըս | գիտեն. այս մասն է գոլով միջնաշաւիղ գովելեացն և պարսաւե-
27. լեացն: | Եւ դարձեալ այլք ոմանք իցեն, զի ոչ գիտեն և գիտեն զի ոչ
255b 1. 2. | գիտեն և զի ոչ գիտեն, վասն այնորիկ գիտեն՝ թէ ոչ գիտեն, զի | գիտեն
8. թէ ոչ գիտեն. նոյնպէս և այս արտաքոյ աղարտելոյ է, | զի ծանեաւ զիւրն
4. ըզգիտութիւն հաւաստեաւ: | Իսկ այլք ոմանք իցեն դարձեալ, որք ոչ
5. գիտեն և ինքեանք գիտեն՝ թէ գիտեն և ոչ գիտեն. և զի ոչ գիտեն,
6. վասն այնորիկ գիտեն՝ | թէ գիտեն. զի ոչ գիտեն. այս կարի չար պարսաւանաց
7. 8. արժանաւոր է. յայսոսիկ բաժանին գիտութիւնք մարդկան: | (Բ)անք
9. ըղձականք մրտաց ահա ապաշաւ սրտի անկատար մնացեալ ի ժամու, վասն
10. 11. որոյ այրիմ խորովեալ և ոչ թուլանիմ, | ի կատարեալ | գանձու
12. իմաստութեան ոչինչ զուգան բնաւ յէից, վասն զի | բաժանի ի մասունս
13. յեղանակեալ, է որ՝ յաղագս Աստուծոյ և կամ վասն բնութեան առ ընտանիս,
14. 15. այլ և սակս կրից առ վշտացեալս. | դարձեալ և յաղագս մարդկանոյս
16. փոխադարձ բարեաց, | իսկ ներհակն ընդդէմ նըմին ի կամայ և յակամայ
17. 18. և հաւասարս. կամայն դարձեալ յայլասեռ՝ վասն փառաց առ | գովիչս
19. և ցանկութիւն առ ստորակայս և ագահութեան, ակնկալութիւն առաւե-
20. լագունին. նա և ակամայն իղձքն՝ որ է բնութեանն յանիրաւաց և սղա-
21. լանաց անձին և տուգանս և | գրաւումն յերաշխիս և որ ի կարգս մէն,
22. այլ և հաւասարն կրիցն ըստ միջակութեան կամայի և ակամայի, որ սակս
23. 24. ապագայից տուժիցն երկիւղի և որ ի լրումն ըղձից. իսկ բարոյ էին | փոփո-
25. խումն յանբարին՝ մահ, ապականութիւն, այլայլութիւն, քակտումն, խզումն
և որ նման սոցին:

26. 27. | Բայց դու իմայ, պատանի և համբակ պատուական ինձ քան զընաւս,
256a 1. ծանիր զամենայն առաքինութիւն. երկուց չարաց | միջակ է յաւէտ գերա-
2. զանցութեանն ի պակասութեան և կամ զխտրագիտութիւն իմաստնոյն
3. խառնել ընդ պարզամտութիւն կենդանեոյն, քանզի աւշինդր բնաւին
4. դառնագոյն իսկ մեղու խառնեալ է ամոքիչ. որ զառիվեր սկըսողացն ելիւք
5. ումամբք է զանազանեալ՝ ոչ ի կատարն դնել զիմն, զի մի միշտ ի խոնարհ
6. 7. կայցէ. | ապա թէ այս բարի է, թէթև սկի ընթանալ զի հասանիցէ ինձ. |
8. թուի թէ ըստ բանականի և տեւելոյդ ի վերուստ կարող էք իմանալ | և
զմեզ յիշել ի բարին:

XXII.

(Vgl. Einl. Nr. 28.)

256a 9. Գիտութիւն յաղագս կշռոց:

10. 11. | Տաղանդն իւն հազար դահեկան է և ըստ Եբրայեցւոցըն | նաքարակիտ
12. կոչի. և կշիռ նորա է ճիե լիտր. իսկ կենդինարն ճ լիտր է, որ լինի ռմ

դահեկան. նոմիզպատայ և նոմիկայ ա դրամ կշէռ, դրաքմէն ա դրամ սկիզն ը 13.
դրաքմէն. | սատերն դ, դրաքմէ դ խերատք են. դահեկան է իդ խերատ. 14. 15.
սիմէսն դ դրամ ունի. խերատ ժգ և գարեհատս խը. | տրմէսն երկրորդ դ 16.
դահեկան է. ունի խերատս ը գարիս. | Հր դահեկանն ուչիր խերատ ունի. 17.
տաղանդ[1]) և մնամ[2]) քանքարն. | ոնոսն, թէպէտ և իդեղնապ է, սակայն հինգ 18.
ամ կոչի. | իդէսն, թէպէտ և սարգորիդոն է, սակայն ը ամ կոչի. կաղանդն 19.
Լամսամուտ կոչի. կաղանդիկոնն նախասկըզբնակ տարեացն.[3]) | յորեյեանն 20. 21.
ծ ամ է, որով Հրեայք վարին. ընդիքտիոնն ժե | ամ է, որով Հռոմք 22.
վարին. բէսէքստոն ողոմպիայ նահանջ մի են: 23.

XXIII.

(Vgl. Einl. Nr. 30).

Գետք մեծամեծք և անուանք ի: 256a 26.

| Ինդոս, որ է Փիսոն. Նեղոս, որ է Գեհոն. Դկղաթ. Եփրատ, 27.
| որ է Բարածանի. Յորդանան. Կիփրիսուս. Տանաւիս. Մենինոս. 256a 1. 2.
Եղիմանթոս. Հեղիս Ասարպաս. Թեմաւզոն. Երասխ. | Կարկիս. Բովրէս- 3
թէնէս. Եղեփոս. Տաւրոս. Եւրատոս. Մէնտորոս. Երմիս. Աքսիոս. 4.
Պիւրամոս. Բնէաւս. Եփրոն. Սագափրիս. Ռնեղոս. Պէտէնիոս: 5.

Lesarten der Hschr. 102 Bl. 366 (aus d. Jahr 971).

256a 26 են քառասուն. — 27 Փիսոնն. Նիղոս. Գիհոնն. Դկղաթ. 256b 1 Արածանի. Խովրդանան. Կէփ .... Տանայիս. Մէնոս. 2 Հաղիս. Ասորպիս. Թեւրմոզոն. 3 Կուրգեպ. Բովրիսթենէս. Աղիփոս. Եւրոտոս. Մեանդրոս. Երմոս. 4 Բըլոս. Սանգարիս. 5 Ռնեղոս. Պաւէնէոս. dann folgt: Եւեննոս, Եպարգիոս կահիւսոս Սիմոիս Սկամանդրոս ստիւմոն Պարթենիոս Խստրոս Մէնոս Բնտէս Րոդանոս Երիդանոս Թիբրիս, որ այժմ անուանեալ կոչի Տեբերիոս. ընդ ամենայն ի.

XXIV.

(Vgl. Einl. Nr. 32).

Վասն խարինն հրաշիցն որք են այսոքիկ: 269b 24.

ա. 25.

Յիւլեթիոն Եւլիոպաւլիս, որ է երեք քարն Պաղպաքոյ:

---

[1]) Die Hdschr. hat տաղան.
[2]) Die Hdschr. hat մնաց.
[3]) Die Hdschr. hat ատարցն.

Բ̅.

Կապիտաւլիսն Սոմիս, որ էր տաճար ի Հռոմ, յորո յարկին էին (270a) անդրիք հաւթանասուն և երկուք, զանկակ ի ձեռն և ազոխաւք հաւթանասուն և երկու, որք, ըստ ազգաց իւրաքանչիւր շարժելոյ ի պատերազմ ընդ նոսա, յառաջագոյն նշանակէին գոչելով | կամ զանկակ արկանելով. որք հուսեալ կործանեցան ի կարգալ զթուխթ առաքելոյն. և վասն զի խանկարեցան զարմանքն այն | ամենայն, յետոյ ի տեղի նորա կանգնեցին զաւագ եկեղեցին | Կոստանդինուպաւլսի:

Գ̅.

| Թէատրոնն Հերակլեա, որ է տեսարան շինեալ ի վերայ անդրիոյ միոյ, որ տանի ի̅դ̅ մորդ յՀերակլեայ քաղաքի ի Թրիակ:

Դ̅.

Բեղեռաքանդիս և Զմիւռնիայ, որ է այր հեծեալ ի ձիս և ի նիզակին ցցեալ, գունդ կապարեա ի վերայ գ̅ գլխի ափիծուն | ոչ ոք հասանելով. և է սա ի Զմիւռնիայ քաղաքի:

Ե̅.

Յասիայ նաւ ոսկի և զիկոս, որ է տաճար ի մեծամեծ քարանց | ի Կիզիկոն քաղաքի ի Բիւթանիայ:

Զ̅.

Պալլաւդ, որ է անդրի ի կ̅գ̅ կանգնոյ յՍաւղոս կղզւոջ:

Է̅.

Փառոս ի յԱղեքսանդրիա, որ է սիւն ր̅ վտաւանեաւ շինեալ ի վերայ ապիկէ կրիայից ի ծովեզրին Աղեքսանդր, և փոխանակ ապարանից Նաբուգոդոնոսորա եղեալ, տարաւ Նոնէոս | Հռոմայեցւոց թագաւորն զկապիտաղխն կաղմեաց Տարկնինիս Սուպերբոս եգիտ բանդս, կապանս, շղթայս և պղնձահատս և դարբինս: Յամն Կարոհի Սերքսիա Պարսք սկիզբն արարին պաշտելոյ զհուր, որ բերաւ յԵրուսաղէմէ ի բակերացիս և անթաղյան անկաւ զի և անուն մողինաթուլ Աշտապեա կոչեցաւ:

XXV.

(Vgl. Einl. Nr. 33)

Սահմանք մասանց դէսադէս շարժմանց և կրից։ 271a 1.

| Բնութիւն է սկիզբն շարժման և դադարման։ Երկեղ է ակն|- 2. 3.
կալութիւն չարի։ Ցանկութիւն է անխափան ներգործութիւն բնական 4.
ունակութեան։ Արտմութիւն է եռեալ շուրջ զսրտիւն արեան։ Խաբէու- 5.
թիւն է ընդդիմակ ճշմարտութեան։ Ամբարհաւանութիւն է պատճառք 6.
բարոյ ոչ էի. հպարտութիւն է հաճութիւն իւր միայնոյ։ Բարի է, որում 7.
ամենեքեան ցանկան։| Չար է, յորմէ ամենից է փախչելի։ Անծանձնութիւն 8.
է նմանապար բերել զպատահումն վատ և լաւ։ Բարեբախտութիւն է | 9. 10.
բարիոք վրճարիլն յելս կենաց։ Բարի թէ յոգւոյ է խնդու|թիւն առնէ, 11.
թէ մասն է յոյս, թէ հեռի դժուարահաւատու|թիւն, թէ ևս հեռի 12.
անհաւատութիւն։ Չար, թէ յոգւոյն է, | տրտմութիւն առնէ, թէ հեռի 13.
երկեղ. թէ ևս հեռի քաջալերու|թիւն կամ արհամարհութիւն։ Խնդութիւն 14.
և յոյս բարէյուսու|թիւն առնէ. յոյս և դժուարահաւատութիւն՝ կեղծաւո- 15.
րութիւն. | երկեղ և տրտմութիւն՝ տարակուսանք. երկեղ և քաջալե- 16.
րու|թիւն՝ վստահութիւն և համարձակութիւն։ Արդարութիւն է | հաւասա- 17. 18.
րաբաշխութիւն և կրկին է. է՛ որ ըստ հաւասարութեան | իրի, և է՛ որ ըստ 19.
դիմաց։ Անիրաւութիւն է անհաւասարութեան | բաշխողութիւն։ Սէր է 20.
բարէկրութիւն, ի փոխարկութիւն ախմառաց գոլով։ Բարեմտութիւն է 21.
կամքառաքինեաց, ոչ յաղագս իւր, այլ սիրելոյն զ սկիզբն ունի[1]), և ոմն 22.
զպէտսն և | ոմն զցանկութիւնն, և ոմն զլաւութիւնն, զի սիրելիք կամ 23.
վասն | պիտոյից են կամ վասն ցանկութեան կամ վասն լաւին. բնութիւն 24.
է, | որ փոխանակ սեռի և տեսակի ասի, զի բնութիւն մարդոյ տեսակն|իւր 25. 26.
է. և բնութիւնն արարչական կոչեցաւ, որպէս յարմարիչ | նիւթոյ, սկիզբն 271b 1.
շարժման և դադարման, որպէս ի ձուն շարժէ | զտեսակ ձագուն և դադարէ 2.
յետ կերպացնելոյն։ | Մարդ է կենդանի բանաւոր, մահկանացու, մտաց և 3.
մակացու|թեան ընդունակ։ Անասուն է շնչաւոր զգայական։ | Բոյս է 4. 5.
շնչական անզգայուն։ Անուն է ձայն արարողի | կամ կրաւղի. որպէս 6.
դատաւոր և դատեցեալ։ Բան է | լման խորհրդոյ յայտնական։ Բայ է 7.
ձայն, գրոյ նշանակ, շաղկապէ ձայն՝ դասու նշանակ։ Ձայն է վիրաւո- 8.
րութիւն | աւդոյ։ Գիր է յաւդաւոր ձայնի մասն։ Իմացական է, | որ ի 9. 10.
մտաց իմացեալ լինի։ Մակացութիւն է ուղեղ թուեցուած կապեալ 11.
պատճառաւ։ Մոռացումն է խաւար հոգւոյ։ | Յիշումն է փրկութիւն ի 12.
սգայութեան։ Զգայութիւն է ախտ անձին ի ձեռն մարմնոյ։ Տարակոյս 13.
է սաստկութիւն հակառակաց։ Դատումն է հաւաքումն հասարակ մտածու- 14.
թեան։ | Կարևոր է բառնալ զկարիսն։ Անկարևոր է, որ ոչ է հարկաւոր։ 15. 16.
Հաւատ է կարծիք ուժգնակի։ Ատարասութիւն է | դրութիւն իրաց։ 17.
Բացասութիւն է բառնալն զեղեալն։ | Ապացոյց է բան ցուցող առաջնոցն։ 18.

[1]) Die Hdschr. hat և ոմն զ սկիզբն ունի.

19. Հաւանութիւն է, բնդամփձակութիւն ոգւոյ։ Անհաւանութիւն է նեղութիւն
20. մտաց։ | Վստահութիւն է արիութիւն հեզոց։ Հոգի է էութիւն
21. ինքնակատար, անմարմին։ Միտք է ակն հոգւոյ իմանալի։ Մարմին
22. 23. է | բնդարմացուցիչ անձինն։ Աշխարհ է աշխար [1]) և սուգ | լալեաց։
24. Երկիր է զարհուրումն և երկեղ հոգւոյ։ | Երկին է կայական մարմին
25. մշտաշարժ։ Ծով է ծաւալեալ | ծփումն յարակիր։ Մահ է որոշումն
26. հոգւոյ ի մարմնոյ։ | Յարութիւն է, հաւատոյ ծանաւթութիւն։ Կեանք է
27. պատկեր | անեղական էին։ Նորոգումն է արծածումն հնացելոյն։

XXVI.

(Vgl. Einl. Nr. 34.)

273a 1. 2 | Երկոտասան առաքելոցն անուանքն յաւետարանէն յայտնի են, | զի
3. ասեն թէ երկոտասան տնուանքս այս են. Պետրոս և Անդրէաս, Յակոբոս
4. և Յոհաննէս, Փիլիպոս և Թովմաս, Բարդուղիմէոս և Մատթէոս, Յա-
5. կոբոս Ալփեա և Թադէոս, Սիմոն | և Մատաթիա։
6. 7. | Իսկ [եւ]թանասուն և երկու առաքելոցն անուանքն յաւետարանին
8. ոչ յիշին, բայց ի պատմութեանց գտեալ եղաք զանուանս | նոցա։ Առաջինն
9. Ադդէ, որ կատարեցաւ յԱփհա։ Ախէ, որ կատարեցաւ ի Սիրինոսէ
10. Աբգարու որդոյն։ | Անանիա, զոր փուլ զաւրավարն եսպան ի Բարիլն.
11. սա զՊաւղոս մկրտեաց։ Ղազար, զոր յարոյց Տէր ի Կիպրոս կատարեցաւ։
12. 13. | Մեղեաւ, որ ի Սիդոս ծովակուլ եղև։ Կեփաս ի Փշիզար մեռաւ։
14. Բառնաբաս ի Սամոս մեռաւ։ Յովսէփ որ զՏէրն թաղեաց, ի տան իւրում
15. մեռաւ։ Նիկոդիմոս յԵրուսաղէմ կատարեցաւ։ | Նաթանայէլ քար-
16. կոծեցին ի լեառն Խառանու։ Յուստոս ի | Փիլիպպեայ Կեսարիայն
17.. կատարեցաւ։ Շիղայ ի Փիլիպուպաւլիս կատարեցաւ։ Յուդայ Յակոբեան
18. ի Բէլուդ կատարեցաւ, ըստ | այլոց՝ եթէ յԱրմի քաղաք Հայոց։ Յուդայ,
19. Շապիու որդի, ի Թփաթ կատարեցաւ։ Մարկոս, որ կոչեցաւ Յոհաննէս,
20. յԱզիապու կատարեցաւ։ | Ումնաս ի Մելտենի կատարեցաւ։ Նիկէ ի
21. Պտունի կատարեցաւ։ | Յասոն զազանք կերան ի Պոլոմպոս։ Մանիլ
22. այրեցաւ յԱքքա։ | Ռուփոս ի Տլուք սպանաւ։ Աղեքսանդրոս ընկեցաւ
23. | ի վէհ յԵրակլեայ։ Սիմոն Կիւրենացի ի Բաքիուս կատարեցաւ սրով։
24. 25. | Ղինոս ի ձիոց կոխեցաւ։ Ովսէս և Յակոբ եղբարք քարկոծեցան ի
26. Սպարտա։ Թէոդորոս ի Լաւոդիկէ հրով կատարեցաւ։ | Պեստրիոս ի
27. Բալու կատարեցաւ։ Ակիլոն և Մամոոն | ի Բուշացւոց երկիրն կատարեցան։
273b 1. Յոնիաս ի Սամոս կատարեցաւ։ | Տիտոս ի Պաղրիտի կատարեցաւ։ Պատրոբաս
2. ի Բաղկեդոն կատարեցաւ։ | Յասոն Կրիտէ ի Խուղեա կատարեցաւ։

[1]) Die Hdschr. hat աշխարհ.

Երմեայ Հովհէն յԱնտիոք Պիսիդեա կատարեցաւ։ Միւս Կիրակոս ի 3.
Կեսարիա կատարեցաւ։ | Խորիսիմոս ի Բզնունիս, Նարկեսոս ի Լատիկն 4.
կատարեցաւ։ | Արսլոս ի Կեսարիայ կատարեցաւ։ Տամու ի Սիկիլիա 5.
Հրով կատարեցաւ։ Տիմոթ յԵփեսոս մեռաւ։ Մարկոս աւետարանիչն 6. 7.
յԱղեքսանդրիայ կատարեցաւ սրով ի Խորոմսէ։ | Եփրեմիոս ի Այշաւ 8.
կատարեցաւ։ Նիկիտոս ի Տիբերիայ սղոցեցաւ։ Բոզոս և Պինոս ի 9.
յԱքայիայ սպանվան։ | Յոհաննէս և Թէոդու ի Բալքա գաղանաց արկան։ 10.
| Ստեփանոս յԵրուսաղէմ քարկոծեցաւ։ Նիկիէս սպանաւ յեկեղեցին 11. 12.
ի Խիսոնայ։ Մարտէլոս ի Պալնամոտոս կատարեցաւ։ | Իասաւն ի 13.
Պամփիսկա Զաքարիայ այրւոյն որդի քարկոծեցաւ ի Ճուրինայ. և այլ 14.
Զաքարիայ ընդ նմա։ Եւ բ. Զակքէ | յանապատն կատարեցաւ։ Ուլումպոս 15.
և Ստեփանէ և Ստուփի ի Տաբարիա ի բանդի մեռան։ Եպենտիայ ի 16.
Պանկրիայ այրեցաւ ի դատաւորէն։ Թէոկրիտոս ի Պէլիսորեկրախա կատա- 17. 18.
րեցաւ։ Անանիայ և Միմէոն ի Բիւզանդիա | սրով կատարեցան յեպարքոսէն։ 19.
| Այսոքիկ Թիւք պատուեալք, յորովայնէ ընդրեալք | և յառաջ քան 20. 21.
զլինելն աշխարհի նկատեալք կազմեցան, բազկաւք Բանին և եղան հիմունք 22.
եկեղեցոյ, և սոքաւք սկսաւ հաւատն, որ է կաթողիկէ եկեղեցի և բնակարան 23.
փառացն Տեառն, խաւսուն աստեղաւք բացափայլեալ ի փառս երկնաւոր 24.
փեսային։ | Եւ է տաւն հբ առաքելոցն յամսեանն հոկտեմբերի բ և յապրիլի 25.
| ի. թ ի փառս Քրիստոսի. և նմա փառք յաւիտեան։ 26.

XXVII.

(Vgl. Einl. Nr. 35).

Յաղագս ԲԵ այս յառաքելոցն անուանեցեալ էին և կամ այս ոչ։ 274a 1.

Պետրոս և անուն կնոջ իւրոյ Պուզիա, և որդիք Յովեդ և Յովնան | 2. 3.
և դուստր մի Սոփիա։ Յակոբոս և Յոհաննէս կոյսք։ | Անդրէաս և 4.
անուն կնոջ նորա Անատաւլի և դուստր մի Մաքրիւ։ Պաւղոս և անուն 5.
կնոջ նորա Մարիզուն և որդիք նորա Սաւուղ և Եւտիքիկոս։ Փիլիպպոս 6.
և անուն կնոջ նորա Թեոքկտի և որդի նորա Թեոփիլէ։ Թովմաս կոյս 7.
էր։ Բարթողիմէոս և կին նորա Թէովդոսիա և որդի նորա Բարտէմիոս։ 8.
| Մատթէոս և կին նորա Կոստիանէ և որդի մի Մատաթիա։ | Յակովբոս 9. 10.
կոյս էր։ Սիմոն և կին նորա Մարի և որդի մի | Ասերգի։ Յուդա Յա- 11.
կովբեան և կին նորա Թէովպիսոն և | որդի մի Կալիստրատոս։ 12.

XXVIII.

(Vgl. Einl. Nr. 36).

274a 13. Յաղագս աւետարանացն գրութեան :

14. Մատթէոս, աւետարանիչ ի կողմանէ փրկչին, երթեալ զհետ Քրի-
15. ստոսի, | ականատես եղեալ սքանչելեացն Տեառն և վարդապետութեանն,
16. յետ ութն | ամի համբառնալոյ Տեառն մերոյ և փրկչի գրէ զաւետարանն
17. յԱնտի|ոք քաղաքի, հեբրայեցի բարբառով, որ բաւանդակեալ ունի
18. յինքն|եան թիւս ԾԴԷ և աւետարանս գլխաւորս կզ, տունս սռ :
19. 20. | Մարկոս աւետարանիչ աշակերտ Պետրոսի առաքելոյ. հրամանաւ նորա
21. գրեաց զաւետարանն յԱղեքսանդրիա քաղաքի, յետ եժան | ամի վերանալոյ
22. փրկչին[1]) մերոյ, և գրեաց եբրայեցի բարբառով, | որ բաւանդակէ յինքեան
23. թիւս մլբ, աւետարանս գլխաւորս ծբ |, տունս ռռ :
24. Ղուկաս աւետարանիչ աշակերտեալ Պաւղոսի | առաքելոյ ի Հռոմ
25. քաղաքի, յետ ի ամի համբառնալ ոյՏեառն յերկինս, գրեաց զաւետարանն
26. հռովմայեցւոց բարբառով, որ բաւանդակէ յինքեան թիւս յխբ, աւետարանս
27. գլխաւորս հբ, տունս սպ :

274b 1. Յոհաննէս աւետարանիչ ականատես եղեալ սքանչելեաց փրկչին և
2. վարդապետութեան, յետ ծբ ամի վերանալոյ | փրկչին մերոյ, գրեաց
3. զաւետարանն յԵփեսոս քաղաքի յունական բարբառով, որ բաւանդակէ
4. յինքեան թիւս մլբ, աւետարանս գլխաւորս այ :

XXIX.

(Vgl. Einl. Nr. 37).

274b 5. 6. Արքեպիսկոպոսութեան ցուցմանց առաջնորդութեանց ցուցակք : | Եթէ ով ոք կամ
7. յորում ժամանակաց հայրապետացն էն որպէս զկարգս առաջնորդութեանց ցուցակք, և
8. 9. Եթէ ով ոք եկեր | ի Հայաստան աշխարհս և որոց հրամանաւ կամ կարգաւ փոխեցին :

10. Երանելոյն Մովսէսի Խորենացոյ թարգմանչի, որ է | գրիչ սրբոյն
11. Սահակա հայրապետին Հայոց, որդւոյ սրբոյն Ներսեսի : Յետ ԾԺա ամի
12. սրբոյն Գրիգորի եղև սկիզբն թարգմանութեան ի հայերէն լեզուս. յերկրորդ
13 ամի թագաւորութեանն | Վռամշապհոյ առաքէ սուրբն Սահակ ի Նանձիանձու
14. 15. քաղաքն | և ետ բերել զսերմնաւրհնէրգ զկալի և զհնձանի, զոր արարեալ
16. էր ի Ե ամի հայրապետութեան իւրոյ սրբոյն Գրիգորի աստուածաբանի :
17. Իսկ կանոն ջրաւրհնէիցն սրբոյն Բարսղի է արարեալ եպիսկոպոսապետին
18. Կեսարու Կապադովկեցւոց, | յ Է ամի հայրապետութեան իւրոյ յԵրուսաղէմ.
19. զի անդ հանդիպեցաւ | և Խորով թարգմանիչն իբեր ի Հայս, որ երթեալ
20 21. էր յԵրուսաղէմ հրամանաւ սրբոյն Սահակա : Իսկ զապաշխարողն կարգեալ
22. և դարձեալ ի մեծի հինգշաբաթոջն արձակեալ սրբոյն | Կիւրղի է արարեալ

---

[1]) Die Hschr. hat փրկիչն.

ի ա̅ ամի Հայրապետութեան իւրոյ ի դուռն | սրբոյն Սիոնի յաւուր, յորում 23.
ընծայեցուցանէր զԵդովմայեցին յԱստուած. և Արջեան և Կորիւն 24.
Թարգմանիչքն բերին ի Հայս։ | Իսկ զկարգս մայր աւրհնէիցն սրբոյն 25.
Կիպրիանոսի է արարեալ, որ և զՅուստինէ սուրբ կոյս մայր արար 26.
կանանց հաւատաւորաց։ Իսկ զասնագապս առնելոյ, որ հոգէհանգիստ ասի, 27.
և | վասն քահանայաթաղից, որ է ժ̅ը աւետարան, զոր արարեալ է երանելոյն 275a 1. 2.
Եփրեմի Խորին Ասորոյ ի Սիկոմիտացւոց քաղաքին յը ամի Հայրապետութեան 3.
իւրոյ. և Ղազար Թարգմանիչն եբեր ի Հայս ի ժ̅գ ամի | Թարգմանու- 4.
թեան սրբոյն Սահակայ Պարթևի առն Աստուծոյ, որ էր նախանձախնդիր 5.
կարգաց եկեղեցւոյ, որ և ժ̅ թիւ էր ի սրբոյն Գրիգորէ, որ էր յետ | 6.
ճժա ամի անցանելոյ, յորժամ այս ամենայն հաստատեալ նորոգեցան
հրամանաւ սրբոյն Սահակայ, ձեռամբ խմով Մովսէսի գրչի Սահակայ | 7. 8.
Պարթևի ի փառս Աստուծոյ։ Իսկ վասն Տեառնականի և աղօրհնէիցն
սրբոյն Յովսեփի է արարեալ, որ չորրորդ եպիսկոպոս էր Երուսաղէմի 9.
յառաքելոյն Յակոբայ։ | Ի յերկրորդ ամին (dann in ամէն geändert) սրբոյն 10.
Սահակայ մինչև ի ժ̅գ ամն նորա կատարեցան ի | փառս Աստուծոյ։ Իսկ 11.
զաքեմարկեստ Թէոդորոսի եպիսկոպոսի Միդաւրէ Պանիփիւլացւոց քաղաքին 12.
արարեալ է ի ա̅ ամի իւրոյ հրամանաւ մեծին Անտոնի և ք. Թերայեցւոցն 13.
սուրբ հօրն Անտոնի և գ̅ Սկիւթացւոց լերինն։ Իսկ վասն գրակարգացի 14.
և նկարելոյ եկեղեցւոյ, յետոյ օրհնութիւն և դուռն յետոյ դնելոյ և վասն 15.
որ զնշխարսն ի հանգիստ փոխեն՝ այս | ամենայն յիշատակ է մեզ ի սրբոյն 16.
Գրիգորէ մերոյ լուսաւորչէն։ Իսկ վասն | քահանայօրհնէիցն սրբոյն 17.
Սահակայ է արարեալ յառաջին ամի եպիսկոպոսութեան իւրում. ի Նաւ- 18.
ւասարդի ամսոյ, որ օր մի էր և յիշատակ սրբոյ | Կարապետին, արար 19.
զքահանայօրհնէքդ և զքահանայթաղէքդ, որ | ունի է̅ աւետարան, և 20.
զաշխարհականի թաղումնդ ի յԱյրարատ գաւառի, ի Վաղարշապատ 21.
քաղաքի, ի վկայարանի սրբոյն Հռիփսիմէի, յետ | ճժա ամի սրբոյն 22.
Գրիգորի, զի մինչև ցայն հնումն վարէին. արար սա | և զգիշերոյն քարոզսն 23.
և զնոցունց զչորս աղօթսն, որ են այսոքիկ. Վասն | ի վերուստ, Վասն ի 24.
գիշերի, Վասն ուղղելոյ, Վասն գտանելոյ, առաջին կանոնին աղօթք՝ Տէր տու- 25.
ընջեան, փոխն՝ Օրեզ որ յամենայնի, երկրորդին՝ ի գիշերի և ի տու[նջեան]. 26.
փոխ՝ հովիւ քաջ, երրորդին՝ Տէր երկինի և երկրի, փոխ՝ | Քրում ամենազօր, 27.
չորրորդին՝ Գոհանամք, փոխ՝ Կենդանարար զօրու[թիւն]։ | Իսկ վասն հիմնար- 28.
կութեան սրբոյ տաճարիդ, ժամահար օրհնելոյ, սկիհ և | մաղզմայ և գիրք և 29.
կնունք առնելոյ և խաչ օրհնելոյ և պսակ օրհնելոյ և զքառասնորդացն գ ժամե- 275b 1.
րոյն քարոզն և զաղօթսն Յովհաննու Մանդակունոյնէ արարեալ, որ չորեք- 2.
տասնեան թիւ էր ի սրբոյն | Գրիգորէ։ Այսքան է, եղբայր գիտնական. յորժամ 3.
կամիցիս քերել ցուցակ զՄաշտոցին, զ.քերեալդ նախ գծեսցես։ Եւ 4.
Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ է | օրհնեալ յաւետեանս. Ամէն։ 5.

(Nonnos.)

Die Scholien zu fünf Reden des Gregor von Nazianz.

Herausgegeben

von

Agop Manandian.

Die mythologischen Erklärungen zu vier Reden des Gregor von Nazianz werden bekanntlich einem gewissen Abte Nonnos zugeschrieben. Sie sollen zu Anfang des VI. Jahrhunderts entstanden sein. (Vergl. Edwin Patzig, De nonnianis in IV. orationes Gregorii Nazianzeni commentariis. Leipzig. 1890; K. Krumbacher. Gesch. der byzan. Lit. Zw. Aufl. 1897, p. 137 und 680).

Diese Scholien besitzen wir in einer altarmenischen Uebersetzung, nicht aber zu vier, wie im Griechischen, sondern zu fünf Reden: 1. Ueber die Epiphanie des Herrn, 2. Ueber Basilius von Caesarea, 3 u. 4 An den König Julian (die zwei Strafreden), 5. Auf den Bischof und Märtyrer Cyprianus.

Der altarmenische Text von Nonnos war bis jetzt noch nicht ediert. In der Bibliothek der alten armenischen Uebersetzungen von Pt. G. Zarbanalian, Venedig, 1889 (neuarmenisch) S. 634 folg. sind zwei Venezianer Handschriften der Scholien erwähnt, von welchen die ältere aus dem Jahre *ոծէ* (= 1208) stammt. Auf ein handschriftliches Sammelwerk der Ejmiaciner Bibliothek mit den Scholien (aus dem Jahre 1223) hat mich Galust Ter-Mkrtschian aufmerksam gemacht (Hdschr. N. 2093 = *Մ՝այր ցուցակ* Nr. 2050). Bald darauf wurde von mir in dem Ejmiaciner Sammelwerk N. 1775 (*Մ՝այր ցուցակ* N. 1733) ganz zufällig noch eine zweite Handschrift von Nonnos entdeckt, die an Korrektheit des Textes alle bekannten übertrifft. Dieselbe ist in alter Transitions-Rundschrift geschrieben, so dass ich die Zeit ihrer Abfassung ungefähr ins XIII. Jahrhundert setze.

In dem Ejmiaciner *Մ՝այր ցուցակ* (Karenian, erschienen 1863 in Tiflis) enthält das aus Versehen als ‚laconische Geschichte‘ angeführte

Werk[1]) dreissig Kapitel (ա̅—լ̅) ‚mythologischer Geschichten‘, welche aus verschiedenen Teilen der Scholien von einem unbekannten Schreiber *Hovsēp‘* zusammengestellt sind (Hschr. N. 1808 = Մ՝այր ցուցակ N. 1765, aus dem Jahre ռճլթ = 1690). Ausserdem liegt uns eine zusammenfassende Kompilation der Scholien, wie P. J. Daschian richtig vermutet hat, im „Liber Causarum“ vor (Vgl. P. J. Daschian. Cat. der arm. Hschr. in der Mech.-Bibl. zu Wien, 1895 S. 225—229).

Für unsre Ausgabe haben wir den ausführlichen Text der zwei genannten Ejmiaciner Handschriften benutzt und bei unverständlichen Stellen auch die Auszüge des Hovsēp‘ und „Liber Causarum“ möglichst berücksichtigt.

Ueber den Autor der Scholien giebt uns der Schreiber Hovsēp‘ in der Nachschrift zu den Auszügen ein Zeugnis, und zwar nennt er als Verfasser den armenischen Philosophen David Anhałt‘: *«Զ՝այս քանի մի առաջնոց հեթանոսաց առասպելական պատմութ̅է, զոր արարեալ է Դաւիթ յանյաղթ փիլիսոփայի և ես պիտ՛՛կ և վրիպակ յովսէփս զպիտանացուն ընտրեցի և ծրեալ եդի ի վերջ գրգիս...»* (N. 1808 = Մ՝այր ցուցակ N. 1765, Bl. 340b). Die Hschr. N. 1775, die ausser Nonnos (Bl. 2a—Bl. 108a) noch Bruchstücke aus Hesychius Miles. (Urgeschichte Konstantinopels, Bl. 108b - 117b), aus Eusebius von Caes. (Bl. 117b bis 127a) und dem „Liber Causarum“ enthält, weist eine Nachschrift auf, die sich wahrscheinlich auf den wesentlichen Teil des Sammelwerks, die Scholien, bezieht und gleichfalls David Anhałt‘ für den Verfasser der „Mythologie der auswärtigen Philosophen“ erklärt. Diese später von einer anderen Hand geschriebene Nachschrift lautet so: *«Գ՝իրքս իմաստասիրաց արտաքնոց առասպելաբանութ̅ե արարեալ Դաւթի անյաղթ փիլիսոփայի»* (N. 1775, Bl. 150b). Dem armenischen Philosophen David Anhałt‘ sind auch sonst einige Schriften zugeschrieben, die keineswegs von ihm herrühren. Die Feststellung des Verfassers und der Zeit der Uebersetzung erfordert noch eine eingehende kritische Untersuchung.

---

1) N. 1765, S. 194 *«պատմութիւն լակոնացւոց արարեալ ի Դաւիթ փիլիսոփայէ և համառօտեալ ի Յովսէփայ ումեմնէ, ունի յիշատակարան»։* Diese falsche Angabe ist dann von P. G. Zarbanalian benutzt worden (Bibl. d. a. arm. Uebers., S. 756).

Ծանօթութիւնների մէջ գործածուած կրճատումների.

A. = Ձեռ. N. 1775 Էջմ. մատ. (Մայր ցուցակ, N. 1733).

B. = Ձեռ. N. 2093 Էջմ. մատ. (Մայր ցուցակ, N. 2050).

A լուս. = A ձեռ. լուսանցքի ծանօթութիւնները. (գրիչը և թանաքը չեն տարբերւում բնագրի գրչից և թանաքից).

B. մի ն. գ. = B ձեռագրում մի նոր գրչի սրբագրութիւնները.

Զարբ. = Զարբհանալեան. Հ. Գ. Մատենադարան Հայկ. Թարգման. Վենետիկ, 1889.

Պատճ. գիրք. = Ձեռ. N. 1650 Էջմ. մատ. (Մայր ցուցակ, N. 1608).

(«է»-երի և «ե»-երի գրութիւնը երկու ձեռագրի մէջ էլ երբեմն անորոշ էր. ծանօթութեանց մէջ սոցա տարբերութիւնները նշանակած չենք. իսկ բնագրում հետևել ենք սովորական հին ուղղագրութեանը)։

I.

ԺՈՂՈՎԱՐԱՆՔ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆՑՆ ԱՑՆՈՑԻԿ, ԶՈՐՍ ՅԻՇԱՏԱԿԵԱՑ ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ Ի ՃԱՌԻՆ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ։

Ա. Արամազդայ պատմէին ծնունդս և փոխանակս Կրետացւոց բանաստեղծքն...

Զ Արամազդ աստուածաբանքն հեղղենացւոց ի Կրոնոսէ ասեն ծնեալ, և ծնանելով կեցեալ այսպէս Կրոնոս ընդ Հռէի ամուսնացեալ և նորին եղեալ բնակակից, զմանկունսն զորս ծնանէր, առեալ սա կլանէր, և այսպէս բազում անգամ այսմ իրի լինելով՝ անզաւակ մնացեալ լինէր Հռէ։ Արդ՝ յորժամ զԱրամազդ ծնաւ, երկուցեալ, թէ գուցէ և զայս կլանիցէ և կորուսցէ, վէմ պատեալ ի խանձարուրս, իբր թէ տղայ, ետ ցԿրոնոս զի կլանիցէ, և զԱրամազդ արտաքրեալ՝ պահեաց ի Կրետէ և կարգեաց առ տղային զկորիւբանտսն և զկուրետսն՝ կաքաւել և զինուք թնդիւնս առնել, զի լինիցին հնչմունք այսպիսիք հնարաւորք, մինչ և գողանալ և մոլորեցուցանել զձայն լալոյ մանկանն, զի մի գիտասցէ Կրոնոս զթաքուստ մանկանն և առեալ կլանիցէ զնա։ Արդ՝ այժմիկ հայր ասէ

---

1) B. պատմութեց. 2) B. զոր. 2) A. ի ճառի. 4) AB. Արամազդա. 5) B. հելլենացւոց. 5) B. կրաւնոսէ. 6) B կրաւնոս [յուն. Κρόνος.] 10) B. տղա. 11) B. ցկրաւնոս. 12) B. առ տղայիւն. 12) B. զկորեւբանտն. 12) A. կաքաւեալ. 13) B. թնդիւն. 14) B. մանգանն. 14) B. կրաւնոս. 15) B. այժմ.

վարդապետս որդխառեաց զԿրոնոս և մանուկ լացեալ զԱրամազդ. և կուրետս և կորիւբանտս, զորս կարգեաց Հռէ կաքաւել առ մանկամբն, դևք ոմանք են, և զինուք կաքաւումն զաղավերջն (?) ասէ, քանզի թնդմունս առնէին բախելով զասպարսն, զի ծածկիցի լալիւն մանկանն. Իսկ կրետացւոց բռնաւորին ասաց, քանզի առասպելաբանքն եղլենացւոց աստուած ասեն եղեալ զԱրամազդ, այլ Հանդիսական պատմութիւնն, զոր և ստուգէ աստուածայինն Գրիգորիոս, ասէ, թէ Արամազդս բռնաւոր էր կրետացւոց, և կամելով Հաճել զնա Հպատակքն իւր՝ առասպելաբանէին թէ ի Կրոնոսէ և Ռէէ ունի զլինելութիւն, սակայն մարդ էր, վասն որոյ և ի վերայ Հասեալ լինի. թէպէտ և եղլենացւոց Հաճոյ ոչ թուիցի, քանզի եղլենացիքն ոչ կամին զԱրամազդ մարդ գոլ ասել և բռնաւոր կրետացւոց, այլ աստուած:

Բ.

Բ. Ոչ փռիւգացւոց Հարուածք և փող և Կորիբանտք . . . Այս պատմութիւն կայ և յարձանականսն և է այսպէս. ի փռիւգիա պաշտեալ եղև մայր աստուածոցն Արամազդայ, Պոսիդոնի, Պղուտոնի և Հերայ. արդ մայր աստուածոցս այսոցիկ էր, այլ Կրոնոսի կին էր: Սմա ի փռիւգիայ լինէին ձաւնմունք, և կատարողքն սոցունց, իբր աւիշեալք Հեշտութեամբ՝ զմարմինս իւրեանց յաւշէին սրով, ի ձեռն փողոյ Հրճուեցուցանելով զինքեանս և յարուցանելով կայտառագոյն ի Հարուածսն: Իսկ մինչև ցարդ եղլենացիք, առ լեռնակողմանս կարիացւոց, անզգամք ոմանք աղճատեալք Հատանեն զինքեանս, Նախնի սովորութեամբն ըմբռնեալք:

Գ.

Գ. Եւ ոչ Աղջիկ ոք ձեղ յափշտակեալ լինի . . . և այս պատմութիւն գրեալ կայ յարձանականսն, և է այսպէս. Դեմետեր, աստուած գոլով ծնաւ

---

1) B. զկրաւնոս. 2) B. կուրիբանդս, [յուն. Κορύβαντες, Κουρῆτες]. 2) A. ռե. 2) B. առ մանգանն. 4) B. ծածկեսցի. 4) B. կրետացոց. 5) A. առասպելապանքն. 5) B. ելլացւոց. 6) B. ստուգէին. 7) B. ա͞ծային Գրիգորիոս. 7) B. արամազդ. 7) B. կրետացւոցն. 8) B. ի կրաւնոսէ. 9) B. յռէէ, [յուն. Ῥέα.]. 9) B. զլինելութին. 9) B. ի վերա. 10) A. լուսանցքում գրած ունի «ծանուցեալ», B. ծանուցեալ Հասեալ. 10) B. ելլենացւոցն. 10) B. ելլենացիք. 13) B. փռիւգեցւոց. 13) B. կորիւտքն. 14) B. կա յարձանականսն. 14) B. այսպիսի. 14) B. (ի) փռիւգիեայ. 15) A. արամազդա. 15) B. պիսիդոնի, [յուն. Ποσειδῶν.]. 15) AB. պղատոնի, [յուն. Πλούτων]. Պղուտոնի մեր ուղղածն է. 15) B. Հերեայ. 16) A. այդ. 16) B. կրաւնոսի. 16) B. փռիւգիա. 17) B. լինի. 17) B. ալփեալք. 20) B. ելլենացիք. 20) B. ի առ լեառնակողմամբքն. 23) Աղջիկ յատուկ անուն. [յուն. Κόρη]. 24) A. կա, B. կայ:

դուստր յԱրամազդայ, զոր կոչէին Աղջիկ և Պերսեփոնէ. սմա տուփեալ Պղուտոն յափշտակեաց և էջ ի դժոխս: Արդ Դեմետեր շրջելով խնդրէր զԱղջիկն, և բաղում յածեալ եկն յԱտտիկէ. իսկ զտեղին, յոր եկն կոչեաց Եղևսինէ, որ նշանակէ զգալն անդանաւր. այլ ուսաւ առ ի Կեղէոսէ և ի Տրիպտողոմէոսէ, թէ Աղջիկն յափշտակեալ առ ի Պղուտովնոսէ, և է ի դժոխս: Արդ իմացեալ զայս աստուածուհին դադարեաց ի յածմանէն, և փոխարինելով զարսն յաղագս շնորհիս այսորիկ ետ նոցա սերմանիս ցորենոյ և գարւոյ և այլոց հնդից, քանզի ասի սերմանական պտղոց գոլ վերատեսուչ Դեմետեր: Այլ տուեալ զսերմանիսն ետ և վիշապս և կառս թևաւորս առ ի շրջել և բաշխել ամենեցուն զցորեանն և զգարին, զի ոչ ևս գիտէին մարդիկ ուտել հաց կամ վարել ցորենով, այլ ճարակական կենցաղով կէին. սակայն ոչ միայն զցորեանն, այլ և զամենայն սերմանական պտուղսն ետ, և զմիստերիոնս կատարեաց և ուսոյց նոցա, թէ որպէս պարտ է կատարել և կատարեալ լինել. այլ գիշերի եղև կատարելութիւնն յԵղևսինէ, զի և տաճար անդանաւր շինեցաւ նորին Դեմետրեայ: Եւ այլ ասէ այսպէս վարդապետն, թէ զոմանս առնէր բարիոք և զոմանս կրէր, վասն զի Դեմետր կրեաց բարւոք, լուեալ յաղագս դստերն և դադարեալ ի յածմանէն: Եւ ինքն բարի առնէր կրելեացն վասն տալոյն զսերմանիսն և կատարելոյն զմիստերիոնսն. այլ ասէ լռելեայն և լռելի գոլ արժանաւորացն, վասն զի օրէն էր, որ հրամայէրն ոչ և մի ինչ ումեք ի կատարելոցն և յորոց կատարեալքն լինէին զխորհուրդսն հրապարակել զկատարելութեանն, այլ լռութեամբ ունել և ոչինչ արտայայտել անխորհրդիցն:

Դ.

Դ. Ոչ Դիոնիսոսի ազդրատեցէ և անդ ամ երկանցն անկատար ծնունդ... Սեմեղի դուստր էր Կադմոսի Թեբացւոց արքային. սմա տուփեալ Արամազդայ շաղաշարեցաւ ընդ նմա և ի նախանձ շարժեաց զՀերա զկինն իւր, և

1) B. արամազդ. 2) B. պղատոն. 2—3) A. շրջ խնդրելով. 4) A. այղ. 5) A. առ ի կեղեղոսէ. 5) B. ի տրոպտողմիոսէ. ճիշտը պիտի լինիր ի Տրիպտողեմոսէ [Τριπτόλεμος.] 6) B. պղատոնոսէ. 7) B. (ի) յածմանէն. 8) B. սերմանս. 8) B. (և) գարոյ. 9) B. վերատեսուչ Դեմետր գոլ. 9) A. այլ տեսեալ. 10) A. (և) վիշապս. 10) B. ամենիցուն. 11) A. (ևս) չիք. 11) A. վարիլ. B. վարել. 12) B. զցորենն. 13) B. պտուղ. 13) B. զմիստոոնսն. 16) B. դիմետրեայ. 16) B. (եւ) չիք. 17) B. բարիոք. 19) B. զմեստրիոնն. 19) A. լռելեացն. B. լռելեան. 20) AB. հրամաերն. 21) B. (ումեք) չիք. 21) A. կատարեաքն. B. կատարեալքն. 22) A. զկատարելութի. B. զկատարելութեանն. 22) B. և ոչ. 25) B. դիոնոսիոսի. [յուն. Διόνυσος, Διώνυσος]. 26) B. սեմելի. [յուն. Σεμέλη]. 26) A. թեբէացւոյ. 26) B. արքաին. 26) A. սմայ. 26) B. արամազդ. 27) A. նմայ. 27) A. զհերայ. 27) B. զկին.

Նախանձայոյզ լեալ Հերայ երթայ առ Սեմեղի և ասէ ցնա թէ «Պատրեալ լինիս ամենևին, քանզի, որ մերձենայ առ քեզ՝ Զևս ոչ է. քանզի առ իս գալով՝ հանդերձ փայլատակմամբք և որոտմամբք շաղաշարեալ լինի: Արդ՝ եթէ եկեսցէ առ քեզ Զևսն՝ ասա՛ ցնա, թէ որպէս ընդ Հերայ շաղաշարիս՝ այնպէս եկ առ իս, և եթէ մերձենայ առ քեզ փայլատակմամբք և որոտմամբ՝ ճշմարտապէս Զևս մտանէ առ քեզ, ապա թէ այլպէս՝ Զևս ոչ է»: Զայսոսիկ այսպէս ենթադրելով Հերայ, յորժամ եկն Զևս առ Սեմեղէ հայցէ առ ի նմանէ շաղաշարիլ ընդ նմա որպէս ընդ Հերայ:

Եւ մերձեցեալ որոտմամբ, ոչ հանդուրժեալ Սեմեղեայ բռնութեանն որոտմանցն մահացաւ: Արդ՝ Զևսն վաղվաղակի զմանուկն, որ էր առ նմա, առեալ՝ եհերձ զբարձն իւր և եդ ի ներքս, մինչև լինիցի ամսոց ինունց: Եւ էր նա Դիոնեւսոս: Արդ՝ անկատար ծնունդ ասէ զմանուկն, որ արկաւ ի բարձսն, և բարձն երկնեալ ասէ, զի ծնաւ ի բարձիցն Արամազդայ, և աստուած այրակին անուանէ զԴիոնեւսոս, իբրու երբեմն զկանանց կրեալ և երբեմն զարանց գործեալ. և պար արբեցելոցն ասէ զսատիրոսսն և զբաքոսսն և զսիղենոսսն, որք են դևք հետևողք և ուղեկիցք Դիոնեւսեայ. զնոյնս և զատս լքեալս ասէ այս ինքն դևս. այլ լքեալս կոչէ զնոսա վասն արբեցութեան, քանզի գինոյ արարիչ զԴիոնիսոս ասեն վայելչապէս և զհետևեալսն նմա արբեցեալս ի ներքս մուծանեն. այլ թեբէացւոցն անմտութիւն զսա պատուելով ասացեալ է, զի թեբէացի էր ազգաւ Դիոնեւսոս, իբրու ի Սեմեղեայ ծնեալ. անմտութիւն բարւոք ասաց թեբէացւոցն, քանզի յիմարութեամբ հեգնեալ լինէին թեբէացիքն, վասն որոյ առակ է ասացեալ, թէ ի բիովտացւոց դաշտն նաւ շրջի, այլ հրդեհ երկրպագեալ ընդէ՛ր լինի. ասասցուք, թէ վասն կիզմանն Սեմեղեայ: Եւ իբրու այլ ինչ գլուխ յառաջագոյնն այլ պատմութիւն է, այլ քանզի շարամանեալ եղև ընդ սմին՝ հարկաւոր է մեզ պատմել: Գլուխն Արամազդայ գլուխ ասի

---

1) B. լիեալ. 1) B. երթա. 1) B. սեմելի. 1) A. ցնայ. B. (ցնա). 1) B. պարտեալ. 2) B. մերձենա. 3) B. գոլով. 4) B. ընդ հերա. 5) B. մերձենա. 5) B. փայլատակմամբ. 6) A. ապայ. 7) B. ընթադրելով. 8) B. առ սեմելի. 8) A. նմայ. 9) B. մերձեցաւ. 9) A. սեմեղեա. B սեմելեայ. 9) B. բռնութեան. 10) AB. նմայ. 11) B. լիցի. 11) A. ինսունց. 12) A. դիոնեւոս. B. դիոնեւսիոս. 13) A. և բարձ. 13) B. արամազդա. 14) B. զդիոնոսիոս. 15—16) B. զսատիրոսն և զբաքոսն և զսեղենոսն. [յուն. Σάτυρος, Βάκχος, Σειληνός]. 16) A. ուղղեկիցք. B. ուղղակիցք. 16) B. դիոնեւսիոսի. 17) B. զնոյն և զատ լքեալ ասէ. 18) A. զդիոնեւոս. B. զդիոնիսոս. 18) A. վաելչապէս. 19) A. նմայ. 19) B. այլ թեբացւոցն այլ թեբացւոցն. 20) B. թեբացի. 21) A. ի սեմեղեա. B. ի սեմելէ. 21) B. բարիոք. 21) B թեբացւոցն. 22) B. թեբացիքն. 22) B. յառակ. 23) B. ի բովտացւոց. 23) A. հերդեհ. 24) B. կիզման. 24) A. սեմեղեա. B. սեմելեայ. 25) B. յառաջագոյն. 26) A. սմայ. B. նմա. 26) B. արամազդա. 26) B. ասէ.

Երկնից, որպէս և բարձրն բարձր երկնի, յորժամ եդ ի նմա զԴիոնուսոս: Արդ՝ սասացուք, թէ յորժամ եղև գլուխ նորա երկնի. յորժամ ունէր ի նմա զԱթենա, քանզի ասի թէ Աթենա ի գլխոյն Արամազդայ ծնաւ, վասն զի անդ ունէր զնա յղացեալ, և առեալ ի Հեփեստոսէ տապար՝ եհերձ զգլուխն և ծնաւ զԱթենա:

Ե.

Ե. Ա. Աֆրոդիտեայ պոռնկական խորհուրդն.. Ասի թէ յերկաւորեացն երկնի Աֆրոդիտէս ընկալաւ (?) զլինելութիւնն, զի Կրոնոս ասէ որդի էր երկնի, առեալ գերանդի եհատ զերկաւորիսն հաւր իւրոյ և ընկեց ի ծով. և յայնմանէ հաւաքեալ փրփուր՝ բացածնեալ լինի Աֆրոդիտէս, ուստի և զանունն ընկալաւ, որ է փրփրածին, իբրու թէ ի փրփրոյ և ի յածմանէ ծնեալ. վասն որոյ և ասաց թէ «զարշարար ծնելոյն իսկ և պատուեցելոյն». զի և պատիւքն նորա և տաւնքն ի ձեռն գարշագործութեան և հեշտախտութեան և պոռնկութեան կատարեալ լինէին, և նոյն ինքն Աֆրոդիտէսպոռնկութեան է վերատեսուչ:

Զ.

Զ. Ես ոչ փալլոսս ամաչ և ուղղափալլոսս... Ի տաւնին Դիոնուսոսի փալլոսս մորթեղէնս ձևացուցանէին առն պատկառանաց եղլենացիքն, և զոմանս կախէին ի պարանոցս իւրեանց, և զոմանս ի մէջսն, ի պատիւ աստուծոյն իւրեանց, ուղղապէս կախելով ի նմանութիւն պատկառանաց ուղղորդս առնէին, զորս և ուղղափալլոսս կոչէին, և զմիւսսն կողմնափալլոսս: Եւ զայս առնէին, պատուելով զտաւնն Դիոնիսոսի. քանզի սա, նախ քան զհանդիպելն պակշոտութեամբ, ընկղմեալ ի ծովն Լեռնեայ՝ մեռաւ: Արդ՝ Դիոնուսոս, մխիթարել կամելով զոսփումն պատանեկին, թզենի պատկառանս տաշեալ՝ կախեաց զպարանոցէն, և այսպէս շրջէր. վասն որոյ և զոփոռելով (?) զԴիոնուսոս և եղլենացիքն զփալլոսսն զինքեամբք առնուն:

---

1) A. նմայ. 1) B. զդինոնոսիոս. 2) A. նորայ. 3) A. զաթենայ. 3) A. աթենայ. 3) AB. արամազդա. 5) B. զաթենայ. 7) A. պոռընկական. 7) A. ասէ. 7) B. յերկաւորացն. 8) AB. ընկաւ, Զ արբ. ընկալաւ. 8) B. կրաւնոս. 13) A. նորայ. 14) A. պոռընկութեան. 14) A. պոռընկութեան. 17) B. (ոչ) չիք. 17) A. ուղղփաղոսք. B. ուղափաղղոսք. 17) B. դիոնոսեայ. 18) B. փաղոս. [յուն. φαλλός]. 21) B. ուղորդս. 21) B. ուղափաղոսս. 21) B. զմիւս կողմափաղոսս. 22) B. առնելով պատուէին. 22) A. զտաւղն (?). 22) B. դիոնոսեայ. 22) B. (քան) չիք. 24) B. դիոնոսոս. 24) A. զպատանեկին. B. պատանեկին. 25) A. այնպէս. 25) A. պատուիրելով. B. պատուել. «պատուելով» մեր ուղղածն է. 26) B. զդիոնոսիոս. 26) B. (և) ելլենացիքն. 26) B. փաղղոսս. 26) B. զինքեամբ.

Է.

է. Յաղագս տաւրացւոցն աւտարասպանութեան: Տաւրոս ազգ է սկիւթական, յորում էր տաճար Արտեմիդեայ, յորում տաճարի քահանայուհի էր Իփիգենիա դուստր Ագամեմնոնի թագաւորի: Յայսմ տաճարի զամենայն մարդ եկեալ յաւտարաց զոհէին Արտեմիդեայ: Յաղագս այսր պատմութեան յարձանականսն հաւաստեաւ ասացուք:

Ը.

ը. Պատմութիւն լակոնացւոց մանկահասակացն և որ առ բագնաւքն արեանն: Այս է այսպէս. Ղակեդեմոնացիքն, առ ժուժկալութիւն կրթելով՝ տաւն առնէին, յորում տանջէին զմիմեանս գանիւք փոկոց, և յարիւթիւն այսպէս հրահանգէին. քանզի, եթէ ժուժկալք ստանաւր գտանէին համարէին և առ պատերազմունսն նոյնպիսիս լինել: Այլ պատուէին լակոնացիքն ի տաւնս տանջանաւք այսպիսեաւք զԱրտեմիս, զի զնա ասէ կոյս աստուածուհի, զի ժուժկալ է և գեր ի վերոյ ամենայն զանգիտութեան և ներախտութեան. այլ և զխեննշութիւն ասէ պատուեալ ղակոնացւոցն, քանզի առնէին տաւն ինչ, զոր կոչէին զուգասուաղութիւն, յորում հասարակաբար ամենքեան կերակրէին և խրախացեալք իգանային, և կամ զի անդանաւր ճարակէր մանկամոլութեանն ախտ, որպէս ունիմք յաղագս Պաւսանի և Արգիւղիայի. այլ զյանդգնութիւն պաշտեցին ասէ: Յաղագս ժուժկալութեանն և արութեանն է բանս:

Թ.

թ. Յաղագս Պելոպեայ խոհագործութեանն: Պեղղովպոս ուստր էր Տանտաղեայ: Արդ՝ այսմ Տանտաղոսի եկին հիւրք աստուածքն, և սա կամեցեալ

---

2) B տաւրացն. 3) A. արտեմիդեա. 3) B. քահանայուհին. 4) B. իփիւգինիա. 4) B. ագամենմոնի. 5) B. արտիմիդեայ. 8) A. գրած է «լակոնացւոց», իսկ յետոյ նոյն գրիչը ուղղել է «լակոնացի». 8) B. մակահասակացն. 8) A. բաքնաւքն. 8) B. արիւն. 9) B. ղակեդոմնացիքն. 11) B. ստաւր. 12) A. այղ. 12) A. պատմերին. 13) B. տանջաւք. 13) B. այսպիսիւք. 14) B. զժուժկալ. 15) B. (և ներախտութեան) չիք. A. ներաւստութեան. Պտճ. գիրք. «ներախտութեան». 15) B. լակոնացոցն. 17) A. ամեքեան. B. ամենիքեան. 17) AB. իգանաին. 18) B. անդաւր. 18) B. մանգամոլութեն ախտն. 19) B. պաւսանիաի. 19) A. արգիւղիաի. B. արգիղիաի. 20) B. յարութե. 22) B. Պելոպսի խահագործութե. [յուն. Πέλοψ.] 22) B. Պեղոպոս. 22) B տանտաղա.

հիւրընկալութիւն առնել՝ եղեն զորդի իւր և եփեալ եդ առաջի նոցա։ Արդ՝ աստուածքն սքանչացան միանգամայն, և ողորմեալ Տանտաղոսի և հաւաքեալ զմասունս մարմնոյն՝ շարադրեցին և վերստին կենդանացուցին զՊեղղոպոս։ Իսկ մի ոմն յաստուածոցն յուսոցն կերեալ ի մարմնոյն Պեղղովպոսի, ի շարադրելն զմարմինն, քանզի պակաս էր մասն, փղոսկր ինչ եդեալ առ ուսն՝ լցոյց զպակասութիւն։ Եւ այսպէս Պեղղովպոս վերստին կենդանացեալ՝ զուսն փղոսկրեայ ունէր. և ամենեքեան պեղովպիդեանքն յուսոցն լինէին ծանուցեալք. քանզի ծնեալք ի նմանէ զմասն ուսոյն փղոսկրեայ ունէին։

Ժ.

Ժ. Յաղագս Ասկղեպեայ։ ԶԱսկղատէ աստուածուհի գոլ խորհին եղղենացիք, և ոմանք ասեն զնա գոլ զԱրտեմիս, և ոմանք՝ զլուսինն, և այլք՝ զհնդիկ ոմն աստուածուհի, անտեղի երևմամբք յայտնեալ կարդացողացն առ նա և մանաւանդ այնոցիկ, որք անիծանեն զոմանս։ Ի տեսիլ վիշապագլուխ մարդոյ երևեալ, գերագոյն քան զչափ երկայնութեան մարդոյ, իբր զի ի տեսլենէն միայն զարհուրեալ և սքանչանալ տեսողացն։

ԺԱ.

ԺԱ. Յաղագս Տրովփոնեայ։ Եւ և սա գրեալ ի ճառսն, որ է ընդդէմ Յուլիանոսի։ Տրովփոնոս և Ագամեդէս երկոքին եղբարք էին՝ արուեստիւ դիւթք։ Ի սոցունց առաջինն՝ Տրովփոնիոս սնափառութեամբ զենքն ի խորս ընկեց, զի կարծիցի ի վեր առ աստուածսն յափշտակիլ, և աներևոյթ եղեալ ընդ երկրաւ յայրի ուրեմն։ Իսկ աստուածքն ասէ ողորմելով նմա՝ զտեղին զայն, յորում անշնչացեալն էր՝ արարին դիւթարան. և իջանելով յայրն և ձաւնմունս ոմանս առնելով՝ ելանէին անդուստ ընկալեալք

1) A. նոցայ. 2) B. միայն անգամայն. 3) B. (և) հաւաքեալ. 3) A. վերըստին. 4) B. զպելլոպոս. 4) B. (յուսոցն) չիք. 5) B. պելլոպոսի. 5) B զմարմին. 6) A. ուսսն. B. ուսն. 6) B. փելլոպոս. 7) A. վերըստին. 7) B. կենդացեալ. 7) A. զուսսն. 7) B. ունելով. 7) B. ամենիքեան. 8) B. պիլլիպիդեանքն. 8) B. յուսուցն լինին. 8) A. քանզի ծանէաք. 9) AB. փղոսկրեա. 11) B. զեկատեա. 12) B. ելլենացիքն. 12) A. զնայ. 14) B. ի տեսիլ վիշապագլուխ մարդոյ իբր զի ի տեսլենէն միայն զարհուրեալք զի երևեալ գերագոյն քան զչափ երկայնութեան մարդւոյ մինչ սքանչանալ տեսողացն. 18) B. տրոփոնոսի. [յուն. Τροφώνιος.] 18) B. ի ճառս. 18) B. (է) ընդէմ. 19) B. տրոփոնոս. 20) B. և արեստիւ դևք. 20) B. առաջին. 20) B. տրոփոնոս. 22) B. որումն. 22) B. (ասէ) չիք. 22) A. նմայ. 23) B. անշնչացեալ. 24) A. ձունմունս. B. ձաւնմուն. 24) B. ընկալեալ.

զխնդիրս իւրեանց: Այլ ասի թէ ամենայն որ իջանէր յայրն այնուհետև ոչ ծիծաղէր բնաւ:

ԺԲ.

ժբ. Յաղագս Կաղնոյն Դովդոնեայ: Դովդոնիայ քաղաք էր առ հին ցամաքաւն: Ի նմա էր կաղնի մի, յորում ասի Արամազդայ հովանանալ, և դիւթականութիւն պարգևել կաղնոյն, որպէս զի ի շարժմանէ ոստոցն և տերևոցն յայտնել անյայտիցն և պիտանացուաց նշանակութիւնք:

ԺԳ.

ժգ. Յաղագս Դելփական եռոտանոյն: Դելփէ քաղաք է Փովկիդեայ, և Փովկիդեա գաւառ է յԵլլադա. իսկ առ սոքաւք Դելփիք, և ի նմա էր տաճար Ապողոնի, յորում հարցմունք լինէին: Անդ էր հաստատեալ պղնձի եռոտանին, յորմէ դիւթութիւնք արտաբերեալ լինէին. քանզի էր ի վերայ եռոտանոյն անաւթ ինչ, յորում դևք դիթական (?) խաղային և վազս առնէին, յորժամ Ապողոն զդիւթութիւնսն արտաբերէր: Այս եռոտանի վասն այնպիսի իրի էր, զի զդիւթութիւն երիւք ամանակաւք ստեղծանէր, և ճշմարիտ դիւթութիւն ասէ զանցեալն, զներկայն և զապառնին:

ԺԴ.

ժդ. Յաղագս Կաստաղեան ըմպելոյն: Աղբիւր ելանէ ի մեծն Անտիոք, որոյ վերատեսուչ Ապողոն է: Ի նմա դիւթութիւնք արտաբերեալ լինէին ըստ որպիսութեան ջրոյ արտահոսութենէ: Բանք ոչ ինչ ասացեալ լինէին անտուստ, այլ պարզաբար հնչումն և հողմ ինչ ելանէր ընդ հոսման ջրոյն, առ որս ոմանք կալով և իմանալով զնշանսն զայսպիսիս ասէին զհանդերձեալն:

ԺԵ.

ժե. Յաղագս Մոգացն յաղաղական Նախագիտութեանն: Մոգքն ի ձեռն զենլեացն առնէին զնախագիտութիւնն. քանզի զենլով և բանալով զփորո-

---

1) B. *իջանէ.* 4) B. *կաղոյն դոդոնա.* 4) B. *դոնդոնա.* [*յուն.* Δωδώνη.] 5) B. *որ.* 5) AB. *արամազդա.* 6) B. *պարգևեալ.* 6) B. *շարժմանէ.* 7) A. *տերևոյն.* 7) A. *նշանակութիւք.* 8—23) A. *ժգ և ժդ գլ. համառօտած է այսպէս. «Յաղագս դելփիական եռոտանոյն: Դելփէ քաղաք է փովկիդեայ զայնպիսիս ասէին զհանդերձեալսն:»* 9) B. *քաղաք* (*է*). 12) B. *պղընձի.* 13) B. *վերա.* 13) B. *խաղաին.* 16) B. *զներկաին.* 19) B. *ապոն.* 25) A. *մուգուցն.* B. *մոգոցն.* 25) B. *նախագիտութե.* 26) B. *զենլեաց.*

տին, և տեսանելով զհատուածս անդամոցն զլերդին և զպյլոցն ասէին զոր ինչ պատահելոցն էր։ Այլ մոգքն ազգաւ ի գամրաց են, ուստի և լերդահմայութիւնն լինի․

ԺԶ.

ժզ. Յաղագս Քաղդէացւոց աստեղաբաշխութեան։ Քաղդէացիքն, որոց առաջինն Զորոաստր է և երկրորդն Քսարաթրուստէս և յետ սոցունց Ոստանէս — մակացու եղեալք երկնային շարժութեանն և ասացին, իբրու յորպիսութենէ շարժութեան երկնայնոցն ծննդոցն իւրաց պատահիլ, յորոց ուսեալ եղլենացւոցն զաստեղաբաշխութիւն սկսան ծննդաբանել։

ԺԷ.

ժէ. Յաղագս Թրակացւոց յանձանց։ Ասի Թրակացւոցն լինել սկիզբն ամենայն մարդկան, կրաւնից և հաճութեան աստուծոյ, և տեղետս կատարել, և միւստերիոնս հաստատել, և ի Թրակացւոցն Թրասկէալ անուանեցաւ առ աստուած բարեպաշտութիւնն, զոր մեք կրաւնս անուանեմք։ Այլ յառաջ քան զամենայն Թրակացիս Որփէւս ասի թէ պատմեաց զտեղետսն և զյեղանակս նոցունց, և թէ որոյ աստուծոյ վայելեն տեղետքն։ Զսմանէ ասի ի ձեռն քնարին իւրոյ զանշունչսն հրճուեցուցանել և զվայրենիսն հանդարտացուցանել։

ԺԸ.

ժը. Յաղագս տանջանաց Միթրայ։ Զ Միւթրոսէ այլ և այլ տան կարծիս․ քանզի ոմանք զարեգակն գոլ զնա ասեն և ոմանք՝ զվերատեսուչն հրոյ, և այլք՝ յատուկ ինչ գոլ զաւրութիւն։ Լինէին և Միւթրոսի տեղետք ոմանք և մանաւանդ՝ առ ի քաղդէացւոցն․ քանզի որք սովաւ

---

1) B. տեսանել․ 2) B. մոգքքն․ 3) AB. լերդահմաութին․ 5) B. քաղդէացիք․ 6) B. առաջին․ 6) A. զորոյաստրէն․ 6) A. (է)․ 6) B. քսարաթրատէս․ 6) A. սոցուն․ 7) B. ոստանէս․ 7) AB. երկնաին․ 7) B. շարժութեց․ 8) B. յորպիսութե է շարժութի երկնաին ծննդոցն․ 8) A. ծնընդոցն․ 8) B. պատահել․ 8) B. որոց․ 9) B. ելլենացւոցն․ 9) B. զաստեղաբաշխութին․ 9) A. սկան․ 9) A. ծնընդաբանել․ 11) B. թարակացւոց․ 11) B. սկզբն․ 12) B. տելետս․ 13) B. միւտրիոնն․ 12) B. (ի) թրակացոցն․ 13) B. թրասկալ․ 15) B. զտելետսն․ 15) B. զեղանակս․ 16) B. եթէ․ 16) AB. վաելեն․ 16) B. տելետքն․ 17) B. զանշունչն․ 18) B. հանդարտեցուցանել․ 20) B. մութրոսի․ 20) B. զմութրոսէ․ 21) A. զնայ․ 22) B. լինին․ 22) A. եի միւթրոսի․ B. և մութրոսի․ 23) B. տելետք․ 23) B. քաղդիացւոցն․ 23) B. (որք) չիք․

կատարեալք կամէին լինել՝ ըստ աշտիճանաց տանջանաց կարաւտանային, ի թեթևագոյն տանջանացն սկսեալ՝ ի դժուարագոյնսն կատարէին. յառաջագոյն սովով ճնշեալ զանձինս իբրև աւուրս յիսուն և զայնմ ժուժկալն ի քերանս արկանէին աւուրս երկու, և ապա ի ձեան կացուցանէին աւուրս քսան, և այնպէս ըստ փոքու աճեցուցանելով զտանջանսն, զչարըմբերն որ կատարեալն եղև՝ հասուցանէին այնուհետև ի կատարելագոյն տեղետսն:

ԺԹ.

ժթ. Յաղագս աւշատմանցն Ոսիրեայ: Ոսիրիս առ ի յեգիպտացւոցն աստուած կարծի, և ոմանք ասեն գոլ զնա նման Դիոնիւսոսի և ոմանք՝ այլ զոմն: Արդ՝ զսա առ ի Տիփոնոսէ աւշատեալ ասեն, և յաղագս այսորիկ ասեն սուգ մեծ եղեալ եգիպտացւոցն առ ի յիշատակ անմռոաց աւշատմանն Ոսիրեայ: Այլ որպէս ասեն զԴիոնիւսոս ի տիտանեացն աւշոտեալ՝ այսպէս և զՈսիրիս ի Տիփոնոսէ:

Ի.

ի. Յաղագս Իսիդեայ: Իսիս կարծի Յոհի աղջկանն յափշտակեցելոյ յԱրամազդայ. քանզի Զևս յափշտակեաց զՅով և երկուցեալ ի Հերայ կնոջէ իւրմէ փոխարկեաց զՅով յերինջ, երբեմն սպիտակ առնելով զնա, և երբեմն՝ ծիրանագոյն. և այսպէս զհետ նորա յածեալ լինէր: Եկն արդ Արամազդ յԵգիպտոս՝ յածեալ զհետ Յովայ: Եւ պատուեն եգիպտացիքն զՅով, զոր Իսիս կոչեն, վասն որոյ և ի վերայ գլխոյ պատկերին եղջիւրս արջառոյ նկարեն՝ նշանակեալ զաղջկանն յերինջ փոխաբերութիւն:

---

1) B. (կատարեալք) չիք. 1) AB. կարաւտանաին. 2) A. դժոխագոյնսն. 2) A. կատարեն. 3) A. ճշեալ. 3) B. աւուր. 4) B. ի ձիւն. 5) B. այսպէս. 5) B. ըստ փոքունց. 6) B. կատարեալ լինէր. 6) A. հատուցանէին. 6) B. տեղեասն. 8) B. ոշոտմանց ոսիրա. 8) A. ոսիրեա. 8) A. ոսորիս. [յուն. Ὄσιρις.]. 9) B. զնա նման գոլ Դիոնոսիոսի. 9) A. դիոնւոսի. 10) A. Տւփանոսէ. [յուն. Τυφῶν, Τυφάων.]. 10) B. յաղագ. 11) A. (ասեն)չիք. 12) B. յաւշոտմանն. 12) A. ոսիրեա. 12) B. զդիոնոսիոս. 12) B. ի տիտանանցն. 13) A. ի տւփանոսէ. 15) B. իսիսիդոսի. [յուն. Ἶσις]. 15) B. յուհի. [յուն. Ἰώ.] 15) A. յապշտակեցելոյ. B. յափշտակելոյ. 16) A. առ ի յարամազդա. B. յարամազդա. 16) A. յապշտակեաց. 16) AB. ի հերա. 17) A. ի կնոջէ. 18) A. ծիրանեգոյն. 19) B. (արդ)չիք. 19) AB. յովա. 20) AB. ի վերա. 20) A. «պատկերի նոր». Պատճ. գիրք. «պատկերի նորա». 21) A. նըկարեն. 21) B. նշանակեն զաղջկանն յերինջ փոխաբերութին.

ԻԱ.

իա. Յաղագս Մենդեսացւոց նոխազին։ Եգիպտացի լեզուաւն կոչի նոխազն Մենդէս։ Եւ ոմանք յեգիպտացւոցն պաշտէին զնոխազս, որպէս վերադրեալ ծննդական զաւրութեան. քանզի ասի վարար գոլ կենդանին։ Արդ՝ որք բնակեալ էին առ Մենդեսեայ տեղեաւն զնոխազս ոչ ուտէին, խորշելով ի ծննդական զաւրութենէն։ Պատուէին մեծապէս և զայծարածսն, և էր տաճար Մենդիսի առ եգիպտացիսն, յորում տաճարի կայր պատկեր նոխազարուն, ուղղորդ ունելով զպատկառանսն։

ԻԲ.

իբ. Յաղագս Ապեայ և մարդոյ եզոյ։ Ըստ շրջաբերութեան ժամանակաց ոմանց ծնեալ լինէր եգիպտացւոցն արջառ ինչ, յղացեալ ի նշուղեցն լուսնոյ, կոչեցեալ առ ի նոցանէ Ապիս, որ ունէր նշան ի մազ ոտիցն և ի լեզուն, յորոց նշանաց ծանուցեալ լինէր թէ Ապիս է։ Արդ զծնունդ սորա տաւնեն եգիպտացիքն, իբր զգալուստ աստուծոյ առ նոսա, և դարմանէին զարջառն ի մսուր, խրախութեամբ բազմաւ խրախացուցանելով զաստուածն իւրեանց։

ԻԳ.

իգ. Յաղագս Պեղուսի. Յեղանելն նորա պատուեն զնա, իբրև զաստուած, կարծելով զաճումն ջրոյն աստուծոյ գոլ զաւրութիւն։

ԻԴ.

իդ. Յաղագս շանցն և օձոց։ Քանզի պաշտէին եգիպտացիքն զկրոկոտիղոսս և զաւձս, և զաքիսս, և զայլս ոմանս ի թարմատարացն, և զազգս ոմանս ի ձկանց, յանբանից պատուոյն անձանց իւրեանց անարգանս յարմարելով։

---

2) B. մենդեսացի. 3) B. մենդիս. [յուն. Μένδης.] 3) A. զնոխազ. 3) B. վերագրեալ. 4) A. ծնրնդական. 5) A. առ մենդիսացին. B. առ մենդեսեա. 6) A. ծնրնդական. 6) B. զաւրութենէ. 6) B. զայծարածս. 7) A. առ յեգիպտացիսն. 8) B. ողորդ. 10) AB. ապեա. [յուն. Ἄπις]. 11) B. ի նշուլից. 13) B. յորոց (նշանաց) ծանուցեալ (լինէր). 13) B. զծնունդն. 14) B. իբրև. 14) A. նոսայ. 15) B. (բազմաւ)չիք. 15) B. խրախացուցանէին. 16) B. իւրեանցն. 16—18) B. իգ. գլ. չունի. 19) A տծա գոլ. «աստուծոյ» մեր ուղղածն է. 21) B. ուրիշ վերնագիր ունի. «յաղագ նեղոսի.» 22) B. զկոկորդիլոսս. 23) A. (ի) ձկանց. 23) A. յանբան. 23) B. յանձանց.

II.

ՀԱՒԱՔՈՒՄՆ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆՑՆ ԶՈՐՍ ՅԻՇԱՏԱԿԵԱՑ ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ Ի ԳԵՐԵԶՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ.

Հռետորքն և սոփեստէսք արտաքնոցն, զառ ի նոցունց ներբողեալսն կամելով աղնուականագոյնս ցուցանել՝ ասեն թէ սա ազգաւ ի Պեղղովպոսէ է և ի Կեկրովպոսէ, կամ ի Հերակղեայ, կամ յայլոցն առ ի նոցունց կարծեցելոց դիւցազանց, կամ յայլապէս բարի արանցն թուեցելոց դիմեալ գայ: Ասէ արդ աստուածայինն Գրիգորիոս, թէ սրբազունին Բասիլիոսի նախահարքն մեծագոյնք և աղնուականագոյնք էին, քան թէ յարտաքնոցն աղնուականագոյն կարծեցեալքն. իսկ արդ միտք բանին այսպիսի է: Այլ պարտ է ասել, թէ սոքա ոյք ոմանք էին Պեղղովպոս և Կեկրովպոս, և Աղկմէովն, և Հերակղէս, և զինչ ի սոցանէ ծնեալքն: Ի Պեղղովպոսէ պեղղովպեանք ասին, և ի Կեկրովպոսէ՝ Կեկրովպեանք և յԱղկմէոնէ՝ աղկմէովնեանք, և ի Հերակղեայ՝ հերակղեանք, և յԻակոսէ՝ էակեանք:

Ա.

ա. Արդ ասասցուք յառաջագոյն, թէ ո՛ ոք էր Պեղղովպոս: Սա էր որդի Տանտաղոսի փռիւգացւոց թագաւորին, և Տանտաղոս այս մարտ ունելով ընդ Իղոսի, որ շինեաց զԻղիոն, որ ի Տրովադա է, երկուցեալ ի պարտանաց՝ յորդորէ զորդի իւր զՊեղղովպոս, զի առեալ զինչս բազումս գաղթեսցի առ եզերսն՝ ասացեալ այսպէս. «Ոչ է պարտեսցուք յԻւրոպէ ապրեսցուք անդանաւր»: Առեալ արդ ինչս Պեղղովպոս՝ չոգաւ յԵլլադա՝

---

3) B. Հաւաքումն մեկնութեան զորս յիշատակեաց ի գերեզմանական բանի սրբոյն Բարսղի Գրիգոր Աստուածաբան. 4) B. սոփեստէսքն. 4) B. արտաքնոց. 4) B. ներբողեալս. 5) B. աղնուականագոյն. 5) B. ի պեղոպէ. 6) A. ի Հերակղեա. B. ի Հերակղէ. 6) B. յայլոց. 7) B. յայլոց բարի արանց. 8) AB. գա. 8) AB. ա̃ծայինն. 8) B. բարսղի. 10) B. այսպէս. 11) B. պեղոպոս. 12) B. աղմկէոն. 12) A. և զի. 12) B. ծնեալն. 12—13) B. ի պեղոպոսէ պեղոպեանքն ասեն. 13) B. ի կեկրոպոսէ կեկրոպեանքն. 13—14) A. (և յԱղկմէոնէ աղկմէոնեանք) չիք. B. յաղմկէոնէ աղմկէանքն. 14) A. ի Հերակղեա. B. ի Հերակղէ. 14) B. Հերակլեանքն. 14) B. էականքն. 16) B. պեղոպոս. 17) A. թագաւոր և յաղկմեոնն աղկմեոնեանք որին և Տանտաղոսս. 17) B. տանտաղոս (այս). 18) A. շինեց. 18) B. զեղիոն. 19) A. ի պատրանացն. A. լուս. «ի պատրիգեանցն». 19) B. յորդորեաց. 19) B. (իւր) չիք. 19) B. զպեղոպոս. 19) B. ինչս. 20) B. յևրոպէ. 21) B. պեղոպեայ.

ի գաւառն որ կոչի Ապպիա, որ թագաւոր ունէր զՕինոմաոս, որոյ էր դուստր անուանեալն Իպպոդամիա։ Ապա աշխատեալ սաստ Պեղղովպոս յերկվարական մրցմունս ընդ Օինոմաոսի և յաղթեալ նմա առ կին զդուստր նորա զԻպպոդամիա և ըմբռնեաց զգաւառն և փոխանակ Ապպիայի կոչեաց զնա Պեղղովպոնիսոն. այսինքն՝ Պեղղովպոսի կղզի։ Արդ ամենեքեան, որ ի Պեղղովպոսէ ծնեալ են՝ կոչին պեղղովպեանք, որպէս Ատրեւս և Թիէստէս, Ագամեմնոն, Մենեղաոս, և ի կատարածի սոցունց՝ Օրեստէս։ Յաղագս Պեղղովպոսի այսչափ։

Բ.

բ. Իսկ յաղագս Կեկրովպոսի ասել առաջի կայ ահաւասիկ. Կեկրովպոս թագաւոր էր աթենացւոց, որ և մեծապէս զԱտտիկէ զարդարեաց սա։ Երկարնակ կոչեցաւ վասն գոլոյն տեղեակ երկուց ձայնից՝ եղլադացւոյն և եգիպտացւոյն, որ էր ի քաղաքէ Սաիսոյ։ Արդ՝ իշխան բացարնակութեանն գոլով այս Կեկրովպոս և եկեալ յԵղղադա՝ ուսաւ զելլադացի ձայն, ունելով և զեգիպտացին։ Այլ բանն որ ասի, թէ ինքներկրայք են աթենացիքն՝ առասպել է, առեալ զստեղծուածն ոչ երբեք փոփոխելոյն զբնակեալսն յԱտտիկէ. քանզի անաւսրահող գոլով գաւառին՝ ոչ է յոյժ նախանձելի, որպէս զի որ ենն հալածեսցին, և այլք բնակեսցեն ի նմա։ Իսկ և յաղագս Կեկրովպայ ասացեալդ բաւական լիցի։

Գ.

գ. Այլ և Աղկմէոն աթենացի էր ազգաւ նշանաւոր, զաղատութիւնն միշտ պահել կամելով աթենացւոցն։ Արդ՝ բռնադատելով քաղաքին ի Պիսիստրատոսէ՝ անց սա, ոչ հանդուրժեալ տեսանել ընդ ծառայութեամբ

---

1) A. լուս. «ինովմաոս». B. զւնամանոս. [յուն. Οἰνόμαος.]. 2) A. (ապա) ապաշխարեալ (սաստ). 2) B. պելոպոս. 3) A. յիրիւարական. B. յերեվարական. 3) B. եւնամոսի. 3) A. զդուստրն. 4) B. զիպաւդա-միայ. 4) AB. ապիաի. 5) B. պելոպիսոն. 5) B. ամենիքեան. 6) B. պելիպոսե. 6) B. կոչ. 6) B. պելոպեանք. 6) A. ատրեովս. A. լուս. «ատրեւս». B. ատրիովս. 6) A. լուս. «թեիստես». B. թի-ոստեայս [Θυέστης]. 7) A. (մենեղաոս) չիք. 10) B. Կեկրոպոսի. 10) B. (ասել) չիք. 10) AB. կա. 10) A. աւասիկ. 10) B. Կեկրոպոս. 11) B. աթենացւոցն. 12) A. լուս. «երկարոյս». 12—13) B. եգիպտացւոցն և ելլա-դացւոցն. 13) B. սաււոյ. 14) B. բացարնակութե գոլ. 14) B. կեկրո-պոս. 14) B. յելլադա. 14) A. «զելլեդացի զձայնն». «լ» տառի վերև գրուած է «ղ». 15) B. ինքներկայք. 16) B. աթենացիք. 16) B. յառա-սպելն առեալ ստեղծուածն. 18) B. (և այլք բնակեսցեն) չիք. 19) B. (և) չիք. 19) A կեկրովպա. B. կեկրոպա. 19) B. ասացեալ. 21) B. աղկեմոն. 22) B. աթենացւոց. 23) B. հանդուրժելով.

լեալ զԱթենս և եւ հնարիւք, դիտաւորութիւն ունելով զազատութիւնն դարձեալ հաստատել զաթենացւոցն, և գնացեալ ի Դեղփուս յապողոնեան տաճարն՝ վարձէ պանդանդով զտաճարն և վարձեալ ունի ընդ ինքեամբ զամենայն արս և զկանայս պաշտաւնեայս. հաւանեցուցանէ և զքահանաւհին զՊւթիա, զի եթէ եկեսցէ երբեք ղակեդեմոնացի դիւթութիւն խնդրել ոչ ինչ այլ ասել, քան թէ աստուած հրամայէ ձեզ, զի ազատիցէք զԱթենս: Այսորիկ փութապէս և յոլովակի լինելով՝ խիզախեցին ղակեդեմոնացիքն և եկեալ արտաքս հանին զբռնաւորսն յԱթենաց: Արդ մեծ զովասանութիւն յայնմ հետէ ընկալաւ Աղկմէոն, ազատեալ իմաստութեամբ զԱթենս. Եւ այսչափ յաղագս Աղկմէոնին ասացաւ:

Դ.

դ. Արդ Եակոս չորրորդ մեզ ենթակայեալ լինի: Սա որդի գոլ ասի Արամազդայ արդարագոյն յոյժ, վասն որոյ և երբեմն երաշտացեալ գոլով Եղղադայ՝ չոգան առ նա նախարարք քաղաքացն աղաչել զնա աղաւթս առնել առ հայրն իւր Արամազդ, զի լիցի անձրև: Եւ նա լուեալ ըղձացաւ, և լուծեալ ի ձեռն ըղձմանն զտոչորումն՝ ի վայր հոսեաց ջուր և ոռոգեաց զԵղղադա, և առաւել յայսմ ցուցաւ բարեպաշտութիւնն Եակոսի: Սա ծնաւ ուստերս երկու զՊեղղեւս և զՏեղամոն. և Պեղղեւս ծնաւ զԱքիղեւս, իսկ Տեղամոնն զԱյաս, որոյ ծնունդքն կոչին Էակիդեանք զաւ ի հաւրէն իւրեանց այսու զպատիւն յառաջ բերելով:

Ե.

ե. Արդ այսուհետև լիցի մեզ ենթակայեալ Հերակղէս: Սա ասի որդի գոլ Արամազդայ. քանզի Զևս նմանեալ Ամփիտրիոնի շաղաշարի ընդ Աղկմէովնեայ և ծնանի ի նմանէ զՀերակղէս, որ և զմեծագոյն

23—1) B. զաթենս ընդ ծառայութ̄բ լինել. 2) B. զաթենացոցն. 2) B. դելփոս. A. դեղփուս = Δελφούς. (?) 3) A. պատանկով. 4) B. այր. 4) B. հաւանեցանե. 5) B. զպւթիայ. 5) B. լակեդոմնացի. 5) A. լուսանցքում «ըղձութի». 6) A. հրամաէ. 7) B. այսորքիկ. 8) A. լուսանցքում՝ «յանդգնեցան», 8) B. լակեդոմնացիքն. 8) B. յաթենացոցն. 9) B. ակղեմոն. 10) B. աղկեմոնի. 12) B. չորորդ. 12) A. ենթակաեալ. B. ենթակացեալ. 12) B. գոլով. 13) B. արամազդա. 13) B. (և) երբեմն. 14) B. ելլադա. 14) B. չոգան աղաչել զնա նախարարք. 15) A. լիցեցի. 17) B. զելլադա. 18) A. սայ. B. նա. 18) B. զպեղ. [յուն. Πηλεύς.] 18) B. պելևս. 19) B. պեղամոն. 19) A. էակիդանք. 22) B. ենթակաեալ. 22) B. հերակլէս. 23) AB. արամազդա. 23) B. ամփիտրոնի. 24) A. «աղկմեովնեոյ». յետոյ ուղղած «աղկմիովնեա.». B. աղկեմոնելա. 24) B. ծնաւ. 24) B. զհերակլես.

մրցմունսն զայնոսիկ կատարեաց: Այս բազումք եղեն ի Հերակղեայ, որոց առաջինն և կարծրագոյն Հիւղէս էր, յորմէ և լակեդեմոնացւոց թագաւորքն ծնան, ուստի և Հերակղեանք ամենիքեան ասին:

Զ.

Գ. Յաղագս եղջերուահարաց Ովրէոնի և Ակտէոնի: Զ. Արտեմիս ասեն որսոյ և աղեղնաւորութեան վերատեսուչ գոլ: Ասի արդ աստուածս այս և զեղլինսն քաջ հարկանել, մինչ կոչիլ աստուածուհոյն Արտեմիս եղջերուահար: Այլ Ովրիոն և Ակտէոն՝ որսորդք էին և սոքա. իսկ Ակտէոնն շամբւք որսայր, ետես զԱրտեմիս մերկ, և քանզի անմարթ էր զաստուածուհին մերկ տեսանել, մանաւանդ զկուսանսն ի նոցունց՝ բարկացեալ արդ Արտեմիս՝ կատաղեցոյց զշունսն Ակտէոնի, որք գտեալ զնա՝ սպանին. իբրու ասի Ակտէոնն առ ի շանց գիշատիլ: Այլ Ովրիոն ասի ի պատահման աստուածոցն առ մորթով արջառոյն, զոր եգեն Իւրեփս՝ թագաւոր թեբէացւոց առ ի հիւրընկալութիւն աստուածոցն. քանզի յայնժամ էր ծնեալ և լեալ: Այս Ովրիոն եղև սպանանող գազանաց, այլ և տարփեալ Արտեմիդեայ, վասն որոյ բարկացեալ աստուածուհին՝ յարոյց կարիճ ընդդէմ նորա, ուստի ընկալեալ հարուածս՝ մեռաւ, վասն որոյ և յերկինս նկարեալ եղև առ կարճին:

Է.

Է. Յաղագս փոխադրութեան եղջերուին ընդ կուսին. որ է եղեալ յեւթներորդ պատմութեան յարձանականսն ընդդէմ Յուլիանոսի:

Յորժամ յԵլլադայ նաւարկութիւնն եղլենացւոց եղև ի վերայ Տրովադայ առ ի Յովղիդէ բիովտացւոց, զոհ լինելով Արտեմիդեայ, եւ

---

1) B. հերակլեա. 2) հեղես. [յուն. Ὕλλος.]. 2) B. (և) լակեմոնացոց. 3) B. հերակլեանքն. 3) A. ամենքեան. B. ամենիքեան. 5) A. «Ե» կամ «Է». 5) B. եղջուրահարացն. 5) B. էաքտոնի. 6) B. (գոլ)չիք. 7) B. զեղլինս. 7) A. լուսանցքում՝ «արտեմեա». 8) A. եղջեւրուահար. B. եղջեւրահար. 8) B. ովրիոնի. 9) B. աքէոն. 9) A. (և) չիք. 9) A. լուսանցքում՝ «տեղեակ». 10) B. զածուհին. 11) B. կաղացոյց. 11) B. աքտոնէի. 12) B. առ ի շանց գլխատեալ. 13) A. արջառոցն. B. արջառոյն. 13) B. ուրեփս [Hyrieus.]. 14) B. թեբացոց. 15) B. լեեալ. 15) B. սպանող. 16) AB. արտեմիդեա. 17) B. յարոց. 17) B. կարիճս ընդեմ: 17) A. նորայ. 18) B. (և)չիք. 18) B. կարիճն. 20) B. կուսին եղջեւրուին ընդ կուսին. 20) A լուսանց. «եղին». 22) A. լուանցքում «յորժամ»-ից առաջ. «էէ», «ժդ», «գ». 22) B. նաւարկութի ելլենացոցն. 22) AB. վերա. 23) A. տրովադա. B. տրովդա. 23) A. (ի)չիք. 23) B. յովղիտէ. 23) B. բւովտացոց. 23) A. արտեմիդեա.

դստերն Ագամեմնոնի, որում անուն էր Իփիգենիա, ի սպանդ աւանդելով, Արտեմիս ողորմեալ կուսին յափշտակէ զնա և ի բաց տանի առ Տաւրոսս ի Սկւթիա, և երևեցոյց փոխանակ կուսին եղն, զոր առեալ եղլենացիքն զոհեցին. իսկ Իփիգենիա ի Սկիւթս քահանաւհի եղև Արտեմիդեայ:

Ը.

ը. Յաղագս Թեսսաղական այրին: Ծնեալ Աքիւղլէս ի Թետիսէ աւանդեցաւ ի Քիրոն, որով վարժեալ լինէր սնուցանողաւն, համանգամայն և վարդապետաւ, աղեղնաւորութեանն: Եւ էր այս Քիրոն Իպպակենդավրոս, բնակեալ յայրս ինչ քարանձաւացն ի Թետտալիայ: Արդ առեալ Քիրոն զԱքիղլէս և նստուցեալ յետուստ իւր ի վերայ ձիեղէն կողմանն, սնուցանելով զնա ոչ կաթամբ կամ հացիւ, այլ ուղղովք եղջերուաց և այլոց կենդանեաց, վասն որոյ և Աքիւղլէս անուանեցաւ, իբր ոչ հաղորդեալ քիղոսի, քանզի քիղոս սովորական կերակուրս է:

Թ.

թ. Յաղագս բոտրջմանն ոսկենդաննին Գիւգեայ: Զայս պատմութիւն յիշէ յարձանականսն ի յիններորդ պատմագրութեանն: Գղատոնն ի քաղաքավարութիւնսն ասէ թէ Գիւգէս հովիւ էր, և մինչ արածէր զհաւտ իւր եգիտ ձի պղնձի և ի ներքոյ նորին եգիտ մարդ մեռեալ, որ ունէր մատանի: Եւ առեալ զմատանին զայն ունէր, և յորժամ շրջէր զափենդնոնն մատանոյն աներևոյթ լինէր ի մերձակայիցն: Այլ ափենդնոն գլուխն ասի մատանոյն, որ էր շրջշրջուն: Արդ ունելով զմատանին եկն առ թագաւորն զիւղացւոց, և շրջեալ զափենդոնն եղև աներևոյթ և մտեալ սպան

1) B. ագեմեմնի. 1) B. (որում)չէք. 1) B. փիգենիա. 1) B. սպանդելով. 1) B. (աւանդելով)չէք. 2) B. տորոսս. 3) B. սկւթիայ. 3) A. (և) երևեցոյց. 3) A. «եղն». լուսանցքում. «եղջիւրու»: 3) B. ելլենացին. 4) B. իւփիգինեայ. 4) B. սկւթս. 4) A. արտեմիդեա. 6) A. լուսանցքում. «դ». 6) B. աքիլլեւս. 6) B. թետեսէ. 7) A. վարեալ. 7) B. սնուցողաւն. 8) B. վարդապետաւն. 8) Պէտք է լինէր «Իպպոկենդավրոս» = յուն. ἱπποκένταυρος. A. լուսանցքում՝ «կենդավրոս». 9) B. թետալիայ. 10) B. զաքիւղղեւս. 10) AB. վերա. 11) B եղովք. 11) A. եղջիւրուաց. B. եղջիւրուացն. A. լուսանցքում. «առեւծուց». 12) B. քեղոսի. A. լուսանց. «ոչ կերակրեալ քիւղոսիւ». 13) B քեղոս. 15) A. Ե. 15) B. բատշրջման. 15) B. սափենդնոնին. 15) B. գիւգոսի. 16) B. պատմագրութին. 16) B. պղատոն. 17) B. քաղաքավարութն. A. լուս. «ի քաղաքականումն». 17. A. գիւգէոս. A. լուսանցքում. «գիուգես». 17) A. (և)չէք. 17) B. զհաւտս. 18) AB. պղընձի. 18) B. նորա. 20) A. մերձակիցն. 20) B. գլուխ. 21) B. (որ էր)չէք. 22) A. լուսանցքում. «ի թագաւ...ուին». 22) B. զիւղացոց. 22) B զափենդնոն.

զթագաւորն և առ զթագաւորութիւնն։ Բայց Հերոդոտոս այլպէս պատմէ յաղագս Կիւգեսի. որպէս թէ հրամանաւ դշխոյին եսպան զԿանդաւղէս Կիւգէս և թագաւորեաց։

Ժ.

ժ. Յաղագս Մինդասայ։ Մինդասս այս թագաւոր էր փռիւգացւոց և էր արծաթասէր յոյժ և ոսկեմոլ, որպէս և գործք նորա յայտնեն։ Ըղձացաւ արդ սա, զի յոր ինչ և մերձենայցէ ոսկի լինիցի։ Եւ կատարեցան իղձք սորա. եւ յոր ինչ մերձենայր ձեռամբ կամ բերանով՝ ոսկի լինէր։ Եւ այնպէս ամենայն ինչ նմա ոսկի էր, այլ ուտել ոչ կարելով՝ մահուամբ կորուսեալ լինէր, զի տուեալն նմա կերակուր ի ձեռն բերանոյն՝ ոսկիացեալ լինէր, վասն որոյ և ապականեցաւ սովով։ Այլ պատմեն այլք ոմանք, թէ հրաման առեալ՝ եկաց. եւ հրամանն էր այսպիսի ինչ՝ վարել զկառսն, եւ ու՛ր արգելցին կառքն շինել քաղաք։ Եւ արար այնպէս և շինեաց զԱնկիւրա զգաղատացւոց. քանզի խարիսխ երկաթի գետանաւու կառուցեալ ի կառսն՝ առկայացոյց զՄինդաս. եւ այնպէս շինեցաւ քաղաքն և կոչեցաւ Անկիւրա, որ թարգմանի խարիսխ։

ԺԱ.

ժա. Յաղագս Նեղին Աբարիսի. զոր եւ յիշէ Հերոդոտոս ի չորրորդումն։ Աբարիսս այս դերհիւսիսային այր ոմն էր, և են դերհիւսիսայինքն եղղենախոհք և կարծրագոյնք քան զայլ սկիւթացիսն։ Արդ այս Աբարիս ասի թէ փչմամբ ինչ լի եղև, և շրջէր յԵղղադայ շուրջանակի հանդերձ նետիւն, եւ հրամանս ինչ և դիւթութիւնս պատմէր, իբրու յաստուածուստ փչումն ընկալեալ։ Այլ Պիւկուրգոս հռետոր յիշէ զԱբարիս ի ճառին յորում ընդդէմ Մենեսքիոսի, եթէ սով եղեալ ի դերհիւսիսային կողմանս՝ եկն Աբարիս յԵղղադա, և վարձաւոր եղև Ապողոնի, և ուսաւ առ ի նմանէ

1) B. հերովդիտոս. 2) B. գիւգոսի. 2) B. դժխոյին. 2) AB. զկանդուղէս. 5) A. գ̄. 5) A մինդասա. B. մինդասեայ. 5) B. Մինդաս. 5) B. է. 5) B. փռիւգեցոցն. 6) B. վկաեն. 7) B. (արդ) չիք. 7) B. թե. 8) B. ըղձք նորա. A. սորայ. 8) B. (եւ) յոր ինչ. 9) B. (եւ այնպէս ամենայն ինչ նմա ոսկի էր) չիք. 9) A. նմայ. 14) B. գաղատացոց. 14) A. գետայնաւու. B. գետանաւ. 15) B. առկաացոյց. 16) B. անկիւրիա. 18) A. է̄. 18) B. աբարիս. 18) B. զորս. 18) B. (եւ) չիք. 18) B. հերովդիտոն. 19) A. դերհիսւսային. B. դենհւիւսաին. 19) A. դերհիսւսաինքն. B. դենհւսւսաինքն. 19) B. ելլենախոհք. 20) B. կարծրագոյն. 20) B. սկութաինքն. 20) B. սաբարիսս. 20) B. (թէ) չիք. 21) A. լուսանց. «հոգով». 21) B. յելլադա. 21) B. նետիւ. 23) B. լիւկուրգոս. 24) B. ընդեմ. 24) B. մենեքսիոսի. 24) AB. դերհւսւսաին. 24) B. կողմանսն. 24) B. և եկն. 25) B. նաբարիս. 25) B. յելլադա. 25) B. ապողոնի. A. լուսանցքում. «ի դեղփե. ժգ..դեղփք».

զդիւթութիւնն և զհրամանաբանելն, եւ այնպէս ունելով զնետն, իբր նշան ինչ յԱպողոնէ (քանզի աղեղնաւոր է աստուածն այն) շրջէր հրամանաբանելով յԵղղադա:

ԺԲ.

ժբ. Յաղագս Պետրոսի որ ի Հռոմայ յաղագս Ենպեդոկլեայ: Քանզի պատարային քիմռին վերստին բուսանելով, զոր յիշէ աստուածայինս այս Գրիգորիոս յարձանականսն ի յիններորդ պատմութեանն՝ ապականէր զգաւառն լիւկիացւոց. եւ Պռիւտոսի թագաւորելով Լիւկիոյ՝ հրաման առ Ընդեռովփինոս սպանանել զքիմռն: Եւ էր գազանն, որպէս անդանաւր ասացաք, առաջին կողմն որպէս առեւծ և վերջինն վիշապ, և ի մէջ նոցա՝ քիմռ, ուստ հուր թափէր. և էր գազանն դժուարայաղթ: Արդ զձին Պեգասոս յաստուածուստ գտեալ Ընդեռովփինոս, զորմէ ասի թեւս ունել, եւ ի սմբակացն հուր թափէր, եւ մարտակից ունելով զթռիչսն զերիվարին, քանզի որպէս ասացի թեւաւոր էր՝ սպան զքիմռն:

ԺԳ.

ժգ. Յաղագս Աղփէոսի: Աղփիոս գետ է արկադացւոց, եւ Արկադիա քաղաք է Պեղղոփոնիսոյ: Է և աղբիւր ի կղզոջն ի Սիկեղիա որ անուանեալ կոչի Արեթուսա: Եւ գետն այն ասի թէ տռփեցաւ աղբերն Արեթուսայ, եւ տռփեալ եմուտ ընդ խորս ծովուն, եւ վերստին երևեցաւ ի Սիկիլիա առ աղբերն այնմիկ, ոչ խառնեալ ընդ աղի ջուրս ծովուն, այլ մաքուր և յստակ պահելով զջուրն՝ առ տռփեալն եհաս:

Հանդերձ այսուիկ է եւ յաղագս սաղամանդրացն պատմութիւն: Սաղամանդրն կենդանի ինչ է — մեծութեամբ՝ քան զոր կովածուծն կոչեն, եւ կամ որպէս փոքր ցամաքային կոկորդիղոս: Եւ է ցուրտ բնութեամբ կենդանին գերագոյն քան զբան, իբր զի, ի հուր մտանելով նորա՝ շիջանել բոցոյն, և նա ոչ այրի:

---

1) A. զնետս. 1) B. իբրև. 3) B. հրամաբանելով. 3) B. յելլադա. 5) A. լուսանցքում. «խե, ն: ը. ռ,». 5) B. ըերոողովփոնդոսի. 6) A. պատարախն. B. պատարին. [յուն. παταρικός.] 6) վերբստին. 6) AB. ածախնս. 7) B. պատմութե. 7) Տես. III, խէ. 8) B. լիկկիացւոց. 8) B. (եւ) պռիւտոս. 8) B լիկկիոյ. 9) B. ըեղեռովփոնէս. 10) B. ասաց. 10) B. վերջին. 11) B. ուստի. 12) B. ըեղեռոնփենտես. 14) B. զթռիչս. 14) A. զերիւարին. 14) B. և սպան. 16) B. աղփիոս. 16) B. արկգացոց. 16) A. արկադիայ. 17) B. պեղղոպինոսոյ. 17) B. (է) չիք. 17) B. աղբեւր է. 17) B. կղոջն. 17) B. սիկիլա. 18) A. արիթուսա. B. արութուսա. 18) B. (այն)չիք. 19) A. «վեր». լուսանցքում «րստին». 21) A. եւ եւ. 21) A. յըստակ. 22) B. (է)չիք. 22) B. յադագս. 22) B. սաղմանդարացն. 23) B. սաղամադրն. 24) B. (եւ)կամ. 24) A. ցամաքախն. B. ցամաքին. 24) A. կոկոդիղոս. B կոկորդողոս. 26) B. շիջանի բոցն. 26) A. այրել.

Ժ.Դ.

Ժդ. Յաղագս Լիդացի կառացն. որ է առակ վասն կամողացն մաքառել եւ հասանել ոչ կարողաց։ Նախ յառակն այսպէս. ի լիւդացի կառացն սկսանելով, քանզի արագագոյնք են եւ դժուարահասք՝ ասեն, եթէ հետեւակ ընդ լիւդացի կառաց ընթանամք։ Իսկ այլք ասեն թէ վասն Պեղոմպոսի կառացն ասացաւ առակս. զի Պեղոմպոս փռիւգացի էր եւ ոչ լիւդացի. Արդ՝ իւրովք կառաւքն յաղթեաց Իւնոմոսի, եւ յայնմ հետէ ասացաւ առակն՝ ընդ լիւդացի կառացն ընթանալ։

Ժ.Ե.

Ժե. Յաղագս Ովրեստեայ և Պիղադեսի։ Ովրեստէսս այս որդի էր Ագամեմնոնի. այլ սիրելութիւն այնչափ ունէր առ Պիւղադէս, եւ Պիղադէս առ Ովրեստէս, մինչ զի մեռանելով Պիւղադեսի՝ ընդ նմին իջանել Ովրեստեայ ի դժոխս։

Ժ.Զ.

Ժզ. Յաղագս Մողոնիդեանցն։ Մողոն էր կին ոմն բնակեալ առ սահմանաւքն Թրակացւոց։ Սա ունէր որդիս երկուս, առաջնոյն Ովտոս անուն, եւ երկրորդին Եփիաղտէս։ Սորա ըստ ամի աճեցեալք լինէին, ըստ երկայնութեան կանգուն մի, և ըստ լայնութեան թիզ մի. եւ եղեն թշնամանողք և ամբարտաւանք, եւ այնչափ ամբարհաւաճեցին, մինչ զի խորհեցան հակառակել ընդ երկնային աստուածոցն։ Արդ՝ զՈվս ի վերայ Ոթովլի խորհեցան դնել և նոքաւք յերկինս ելանել։ Իսկ են Ովս և Ոթովս երկու լերինք ի սահմանս Թրակացւոց։ Իսկ Զեւս բարկացեալ, որոտմունս հանդերձ փայլատակամբք արձակեալ՝ եկեղ զնոսա, և կորեան։ Այլ յառաջագոյն, յաղագս կիզմանն նոցա, հրամանաբանութիւն տուեալ էր մաւրն, թէ վասն ամբարտաւանութեանն իւրեանց ամպահար լինելոց են։

---

2) A. Ժ̄. 2) B. լիւդացի. 3) B. կարողացն. 3) B. այսպիսի (ի). 4) B. արագագոյն. 4) B. թէ. 4) A. լուսանց.քում. ‹ի հետիոտս›. 5) B. կառացն. 5) B. (թէ)չիք. 5) B. պելլոպոսի. 6) B. (զի Պեղոմպոս փռիւգացի էր) չիք. 7) A. իւրաւքն (կառաւքն). 8) B. ասացաւ ընթանալ. 10) A. Ժա̄. 10) A. ովրեստեա. 10) B. պեղադեսի. 11) B. արտեմոնի. 11) B. անչափ. 11) B առ պեղադէս. 12) B. պիւղադիսի. 13) A. ովրեստեա. B. ովրեստի. 15) A. Ժբ̄. 15) B. մողիդիեանցն. 16) B. առաջնոյն. 19) B. ամպարտաւանք. 19) B. անչափ. 19) B. ամբահաւաճեցին. 20) B. երկային ա̄ծս. 20) B. վերա. 21) B. աթովլիէ. 22) B. թրակացւոցն. 23) B. փայլատակմամբք. 25) B. ամբահար.

ԺԷ.

ժէ. Յաղագս լաբիւրինթին: Ի կղզւոջն Կրետէ լեառն մի է, յորում է այր ինչ դժուարին և քարանձաւ, յոր իջանելն և ելանելն ի վեր ոչ և միոյ ումեք է դիւրին, յոր ասի թէ ածաւ Մինովտաւրոս: Արդ՝ քանզի դժուարին էր ելանելն ի զաբիւրինթէն, այժմիկ աստուածայինն Գրիգորիոս բուռն եհար զնմանէ առ ի յապացոյց անձողոպրելեաց բանիցն, յորոց ոչ զաւրէր ոք զերծանիլ, այլ ըմբռնեալ լինէր, քանզի ի վերայ ածէ և զարկն. այլ յարկն է ինչ տեսակաւ ուռեկաց թանձրալարի, զոր կազմեն յորոգայթ արջոց և եղանց, և զաւրեղագունից ի սոցունց կենդանեաց:

ԺԸ.

ժը. Յաղագս Մինովսի և Ռադամանթեայ: Մինովս և Ռադամանթոս ասին գոլ որդիք Արամազդայ. յորոց մին Մինովս էր աւրինադիր, ի Հաւրէն ընկալեալ զաւրինադրականն. իսկ Ռադամանթէս արդար դատաւոր էր, իբր առ ի Հաւրէ իւրմէ ուսեալ զարդարութիւն: Արդ՝ ասեն յաղագս նոցա քերթողքն և նոյն ինքն Պղատոն, թէ սոքա մեռեալք ոչ ընդունակ լինին խաւարի. այլ երանելեացն կղզիքն և Եղեւսինայ դաշտն ընկալաւ զնոսա, — որ է անուն տեղւոյ Եղեւսինայդ, իբր թէ ընդարձակ և ի տանջանաց ազատ: Արդ՝ ասեն թէ ի նոսա յեղզենացւոցն արդարք յետ մահուանն իւրեանց բնակին: Ասփոդելոսն տնկոյ անուն է, զհոտն անոյշ ունելով, և զծաղիկն հրճուելի:

ԺԹ.

ժթ. Յաղագս Գադիրայն: Գադիրա տեղի ինչ է ի կողմանս մտիցն արեւու. և տեղին այն վախճան է ծովու, իբր արտահոսութիւն ինչ գոլով յայսմանէ որ առ մեզս է ծովէս առ ծովն ատղանտական: Արդ ասի յայնկոյս Գադի-

---

2) A. ժգ. 2) B զաբերինթին. 2) B. կղոջ. 3) B. ելանելն և իջանելն. 4) B. (և միոյ ումեք) չիք. 4) B. միովտաւրոս. 4) B. թէպէտ և. 5) B. է. 5) B. յաբիրինթոսէ. 5) B. այժմ. 5) B. մեծս այս գրիգորիոս. 6) B. հարեալ. 7) A. զերծանել. 7) B. վերա. 8) A. զյարկն. 8) B. թանձրաշարի. 9) B. յորոյգայթ. 9) B. արջաոյ. 9) B. զաւրագունից. 11) A. ժգ. 11) B. մինոսի. 11) B. հռադամանթայ. 12) B. (ասին գոլ) չիք. 12) B. արամազդա. 12) B. (մին) չիք. 12) B. աւրէնադիր. 14) B. հաւրէն. 15) B. քերդողքն. 15) B. (ինքն) չիք. 16) B. խաւարին. 16) A այլ. 16) B. երանելեաց կղզիք. 16) A. եղեւսինա. B. եղինսա. A. լուսանց. ‹եղեւսիոն›. [յուն. Ἠλύσιον πεδίον]. 17) B. տեղեաց. 17) A. լուս. ‹եղեւսիոնդ›. 18) B. սոսա. 18) B. ելլենացոցն. 18) B. արդարքն. 19) B. բնակեն. 19) B. ասփոդելյոս. 22) A. ժե. 22) B. գադիրայն. 22) B. գադիրա. 22) B. մտից. 23) B. իբրև. 24) A. ադշանտական. B. անդղանդական. 24) A. յայնկոյսկոյս.

բայն ոչ ևս ղուղելի լինել ծովուն, վասն զոլոյն քարախիտ և մթացեալ։ Իսկ Գադիրա լսի առ ի «գէէ» որ է երկիր, և «դիրէ» որ է պարանոց։ Արդ քանզի պարանոց երկրի է տեղին անուանեցաւ Գադիրա։

Ի.

ի. Յաղագս երէցեղբօրն որ չէառն եղէ։ Հոմերոս քերթող կամեցեալ զԴիովմեդեայ զաւրութիւնն և զջերմութիւնն զառ մարտսն արտասել ի ձեռն առակի նմանեցուցանէ զդիւցազինն ասելով. «Իբր երիւար ոմն ուժգին պարարեալ և որոտացեալ առ մսուր»։

ԻԱ.

իա. Յաղագս սերմանելոյն և բուսանելոյ մանանխոյ հատկին։ Ի Թեբայս բիովտացւոց ասի թէ Կադմոս և կամ այլ ոմն առեալ զԱդելփիւնոս վիշապին զատամունսն սերմանեաց յերկիր, և վերաբուսեալք եղեն արք սպառազինեալք. այլ եղեն վերաբուսեալք ի բարձիցն մինչև ի վեր, և այնպէս կալով մարտնչէին ընդ միմեանս և ընդ այլս։

ԻԲ.

իբ. Յաղագս եւթնադրան Թեբեայ և եգիպտացւոյն։ Աստուածայինն Գրիգորիոս յաղագս Հրաշից աստանաւր կամեցեալ մեզ ասել, թէ բիովտացոց Թեբայս — եղղագացուց ևւթնադուռն է, այն որ յԱմփիոնէ և ի Զենթոսէ թմբկաւք եղև շինեալ. այլ եգիպտացի Թեբայս հարիւրադուռն է, քանզի մեծագոյն լեալ է յառաջ, և այնչափ մեծ, մինչ զի դրունս ունել այսքան։ Այլ պարիսպքն Բաբիլոնի ասին ամրագոյն գոլ. քանզի խորովեալ աղիւսով և հալեալ կպրով եղև շինեալ, զլայնութիւնն և զերկայնութիւնն ունելով յոյժ բազում, և զշրջաբերութիւնն ընդարձակ։

---

1) A. գադիրա. B. դադիրայն. 1) B. ղուղելի. 2) A. գադիրայ. B. դադիրա. 2) B. գաէ. 2) B. դիր. 3) B. դադիրա. 5) A. ժզ. 5) B. խղէր. 5) B. քերդող. 6) A. զդիովմեդեա. B. զդիոմիդեա. 6) B. զաւրութի. 6) B. արտասուել. 6) B. ի ի. 7) B. նմանեցուցանել. 7) B. իբրև. 7) B. երիվար. 7) A. ումն. 8) A. լուսանցքում. «որոտալով». 10) B. բուսանելոյն. 10) B. սկայից. 11) B. բոովտացոցն. 11) B. ասէ. 11) B. զադելփիլոս. 12) B. յերկրի. 14) B. սոյնպես. 16) A. ժբ. 16) B թեբա. 16) B եգիպտացւոցն. 16) B. ածաինն. 18) A. եղղեգացուց. B. եյլադացոց. 18) B. յամփիոնէ. 19) A. այդ. 20) B. լեեալ. 20) B. լեալ ի. 20) A. լուսանց. «կանխաւ». 21) B. բաբելոնի. 22) B հարեալ. 23) B. շրջաբերութի.

Այլ Մոսովղոսի Կարոսի շիրիմն՝ և սա էր մեծագոյն. քանզի Մոսովղոս կարիացւոց եղև բռնաւոր, որ և շինեաց շիրիմ ինքեան յոյժ անառ ի հողի ուրեք և ի ծովացեալ լճամիջի տրամակայեալ։ Այլ գրեցաւ «կարիական շիրիմ», զի ցուցցի առ ի նմանէ շինեալ. գրեալ լինի և «Կարոսի», զի իցէ ազգին իւրում նշանակ Մոսովղոս Կարիոս։ Այլ պիւռամիդքն և սոքա արժանի են հրաշից, շինեալք յԵգիպտոս յոյժ անըմբռնելիք, զոր քրիստոնեայքս ասեմք շտեմարանս Յովսեփու գոլ. խոկ ելլենացիք, յորոց մի է Հերոդոտոս, ասեն թէ թագաւորաց շիրիմք են։ Այլ յաղագս կողոսի, որ յԵւրոդոնէ վերակայեալ՝ ասի թէ մեծագոյն է անդրիանդն և սքանչման արժանի։

III.

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՅՆՈՑԻԿ ՈՐ ԵՒ ՅԱՌԱՋՆՈՒՄ ԱՐՁԱՆԱԿԱՆԻՆ ԵՂԵՆ ՅԻՇԵԱԼ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆՑՆ։

Արձանականն բան պարսաւ է Յուլիանոսի գործոցն. այլ զանազանի ի պարսաւէ արձանականն, քանզի է պարսաւն ի ձեռն ներբողական գլխոցն. որզան՝ յազգէ, ի վարժից, ի գործոց, ի բաղդատութենէ։ Այլ արձանականն ի ձեռն գործոցն միայն է, և թէ պատահէ ի բաղդատութենէ։ Այլ արձանական ասացաւ ի տարբերութենէ արձանին։ Արձան է քար կամ պղնձի երկաչաձիգ, քառանկիւնի ձևով, յորում գրեալ լինի արձանելոյն անարգանք. իբր զաթենացին զԵղիտէս զԱրիթմեանն զայն, որ ապականէր զեղղենացիսն վասն ընչից. զի կարասեաւ հաւանեցուցանէր զպարսիկն մանաւանդ, զի հպատակ լինիցի Պերսաս. ի յարձանի վերագրեցին անարգանս նմա, և ամենայն ազգի նորա իշխանութիւն տալով ի գրեցեալսն,

---

1) B. մոսովղի. 1) A. լուսանցքում. «կարվական». 2) B. կարացոց. A. լուսանցքում. «կարիացի». 3) A. լուսանցքում. «իւր». 3) B. տրամակաեալ. 4) A. լուսանց. «դարձեալ». 5) B. մոսովղոսի և կարոսի. 5) A. այղ. 5) A. պիւռամիդին. 6) B. արժանև. 6) B. յեգիպտացոցն. 7) B. քրիստեայքս. 7) A. ըշտեմարանս. B. շտեմարանք. 7) B յուսիփու. 8) B. Հերոդիտոն. 8) A. եթէ. 8) A. այղ. 9) B. կողղոսի. [յուն. κολοσσός]. 9) B. յերիդոննէ. 9) B. վկայեալ. 9) B. անդիանդն. 12) B. (և)չիք. 12) B. յառաջնումն. 13) B. պատմութեց. 14) AB. ա̅. 14) B. արձանական բանն. 14) B. յուլիանոսի. 15) A. գլխոցն. B. գործոյն. 16) A. այղ. 17) B. ձեռն. փխ. միայն է. 17) A. (և)չիք. 17) B. պատեհ է. 18) A. այղ. 18) A. լուսանց. «ի փոխաբերութենե». 18) B. և արձան. 19) AB. պղընձի. 19—20) B. արձանելոյն. 21) B. զաթենացիսն. 21) B. վասն ըղձից.

զի որ ոք ախորժեսցէ՝ ստանցէ զնա. գրեալ և զպատճառն յարձանին, և թէ որպիսի դատաւճիռ հատեալ էր Արիթմոսի, զի ասէ՝ զոսկին, զոր ի գամրաց ած ի Պեղոպոննեսոս երկիր։ Այլ գիտել պարտ է, զի բազում անգամ և երախտաւորաց բարերարութիւնք յարձանս գրին, որպէս և Ղևկոնոսին Բովսպովրոցի իշխանին երախտիքն գրեցաւ յԱթէնս։ Արդ ենթադրութիւն արձանիդ այսպիսի է։

Ա.

ա. Այլ յաղագս պատմութեանցն, որպէս հնար է, ի ձեռն սղից յիշեսցուք։ Առաջին պատմութիւն. «ղայսաւէկ խաղաւցէն (?) առ Նաաա Եմպե-տովշէանս և Արխաբէանս, և Եմպեդաաթմեանս և Տրովփնեանս»։ Եմպեդոկղէս այս սիկեղացի էր ազգաւ, պիւթագորական իմաստասիրութեամբ, և կամեցեալ սնափառիլ, եթէ սրբազանեալ յերկինս վերացաւ՝ արկ զինքն ի հուրն, որ ելանէ ի լեռնէն սիկեղիացւոց յԵտնեայ։ Այլ այս հուր ասի եթէ Հեփեստոսի խառնարանն է։ Արդ նա կորեաւ ի ձեռն հրոյն. այլ աստուած կամեցեալ հրապարակել զսնափառութիւն նորա՝ զկաւշիկս նորա ողջ հրոյն ի բաց ետ թքանել։ Եւ այսպէս ծանուցաւ, թէ ոչ վերացաւ, այլ կիզաւ ըստ արժանի սնափառութեանն իւրոյ։ Իսկ Տրովփոննեանքն և Եմպեդաւտիմեանքն էին ի գաւառէն բիովտացւոց, ի քաղաքէն Ղեբատիայ, դիւթք արուեստիւ։ Այլ և սոքա կամեցեալ սնափառիլ և ցուցանել, թէ համբարձան՝ արկին զանձինս ի տիղմ յայրս ոմանս, զի մեռանիցին, և անյայտ մարմինքն լինիցին։ Այլ նոքա մեռան, և յայտ եղև, ուրանօ՛ւր մեռանին և ո՛րպէս։ Եւ դիւթարան եղև տեղին. որում և բան հետեւի թէ «Ո՛ Տրովփոնիոս ես դիւթացեալ». և ասի բանս առ դեղնեալսն, որք ոչն երբեք ծիծաղին. զի իջեալք ի դիւթարանն յայն անծաղրացեալք

1) A. լուսանց. «թէ հաճոյ ումեք իցէ կամ ութեսցի» (?) 1) B. ի վերա արձանին. 2) B. զոսկի. 3) B. ի պոլեպոնոս. 3) A. այղ. 5) B. զևկոնոսին. 5) B. զովսպովրացի. [հաւանօրէն՝ բոսպորացի.]. 8) A. բ. 8) B. պատմութեց. 8) A. լուսանցքում. «որչափ». 9) A. յիշեցուք. 9) A. լուս. «խաղացին առ նոքաւք». 9) Գր. Ա. «այսոքիւք». 9—10) A. եմպոկղեանք. B. եմպոկղեանքն. 10) B. արխտեանքն. 10) B. եմպեդիաւտիմեանքն. 10) B. տրովփոննեանքն. 10) AB. եմպեկղէս. 11) B. սիկիլացի. 12) A. լուս. «զանձն իւր ի լեառն». 13) B. որ է ի լերինն սիկիլացւոց. 13) B. թե. 14) A. լուս. «խառնելիսն». 15) B. կամեցաւ. 15) B. զսնափառութիւն. 15) B. նորայ. 15) A. լուս. «զդին». 17—18) B. եմպեդիմաւտեանքն. 18) B. ի գաւառէ. 18) B. բովտացւոց. 18) A. զեբատիա. B. զաբատիա. 19) B. կամեցան. 19) B. սափառիլ. 20) A. լուս. «իւրեանց ընդ տղմով». 21) B. և յայտ եղեն և յայտ եղեն. 21) B. ուր. 22) B. (և)չիք. 22) B. (եւ)դիւթարան. 22) B. որպէս բանն հետեւի. 23) A. լուս. «դիւթեալ». 23) A. դեղեալսն. 24) B. որ ոչ. 24) A. անծաղրացեալ.

ելանեն և դեղնեալք հանապազ: Եւ է այս ի յանդիմանութիւն նոցա, զի դեղնեալք և առանց ծիծաղելոյ ընդ ողջոյն մեռան: Այլ արժանացան Տրովփոնիոս և Ագամիդէս նորին եղբայր դիւթութեան վասն շինելոյ յընչից իւրեանց զտաճարն Ապողոնի, որ ի Դեղփիսն էր:

Բ.

բ. Յաղագս Պրովտեայ: Պրովտէս այս Թրակացի էր ազգաւ և ունէր որդիս երկուս՛ զՄողոն և զՏեղեգոնոս: Սորա աւազակք գոլով՝ Հերակղէս եկեալ սպան զնոսա յանցանելն վասն անդէոցն Գերիոնեայ: Արդ՝ զգացեալ Պրովտէաս վասն սպանման զաւակաց իւրոց՛ ընկեց զանձն իւր ի ծով, զոր անմահացուցին աստուածքն, ողորմելով նմա: Եւ եղեալ դև ծովային՛ եկն բնակեցաւ ի Փարոս կղզւոջ: Զսմանէ ասի թէ առ փովկիդեանսն դեգերեալ լինէր. և սա յԱղեքսանդրոսէ առ զՀեղինէ ի գալն նորա յԵլլադա և ետ նմա զպատկերն Հեղինեայ: Այլ յետոյ Մենեղայոս, յետ տրովական պատերազմին, իմացեալ թէ յԵգիպտոս է Հեղինէ, և գալով նորա առ Պրովտէս՛ զինքն ետ ցնա: Այլ ասի զՊրովտեայ կերպափոխիլ առ հանդիպողսն պէսպէս՛ բայց ի ստիպակութենէ, և երբեմն երեւիլ այսպէս, և երբեմն՛ այլպէս:

Գ.

գ. Յաղագս Հերակղեայ և խարուկին: Սաժդին ճառ հրատարակեալ լինի զՀերակղեայ. իբր թէ որդի է Արամազդայ և Աղկմենեայ, և դիւցազն գոլով՝ զերկոտասան նահատակութիւնսն կատարեաց: Այլ այժմիկ, յայսմ վայրի, յաղագս խարուկին ասացուք: Հերակղէս կին ունէր, որում անուն էր Դէիանիրա, զոր էր առեալ ի Յունէոսէ, հակառակորդ գոլով Աքեղաւոս գետոյ, յորմէ կնոջէ ծնաւ զՀիւղղոս: Արդ՝ համան-գամայն յառնուլն զԴէիհանիրա և տանել ի գաւառ իւր եկեալ Նեսոսի,

1) B. և այս յանդիմանութիւն. 3) B. տրոփոնոս. 4) B. ապողլին. 4) B. ի դեղփին. 6) A. պրովտեա. 6) B. պրոտեայ. 7) B. երկու որդի. 7) B. զտեղեգոնէս. 8) B. հերակլես. 8) A. լուս. «անցանելով». 8) B. անդէոց. 8) B. գիրէոնեայ. 9) B. պովրտեսի. 9) A. զաւակացն. B. զաւակաց. 11) B. ծովախն. 11) B. կղզոջ. 11) B. զմանէ. 11) B. ասեն. 12) B. փովգեանսն. 12) B. դեգերեալ. A. լուս. «դեգերեր». 12) B. նա. 13) A. յելլադայ. B. յելլադա. 13) A. հեղինեա. 13) A. այլ. 14) B. մենեղաոս. 15) B. պիովտես. 16) B. զպրովտոս. A. զպրովտեա. 16) A. լուս. «ի ստիպակէ». 17) B. (և) երբեմն երեւիլ. 19) B. հերակլեայ. 19) B. հարուկին. 20) A. զհերակղեա. B. զհերակլեայ. 20) AB. արամազդա. 20) A. աղկմեննեա. B. աղկմենայ. 21) B. այժմ. 22) B. հերակլէս. 23) B. առեալ էր. 23) B. ի յունէսոէ. 23) B. որ է հակառատոփող. 24) B. աքաեղոոս. 24) B. ծնեալ զհեւղղոս.

որ մին էր կենտաւրոսացն տափեցաւ կնոջն, և առ գետաւ ուրեմն կամեցաւ շաղաշարիլ ընդ նմա։ Եւ Հերակղէս իմացեալ՝ նետահարէ զՆեսոս. և մեռանելով սորա տայ յարենէ իւրմէ ցԴէիհանիրա, ասացեալ պատրելով եթէ «Յեցէ քեզ արիւն այս առ ի սիրելութիւն Հերակղեայ. և փոխարկեսցես զնա ի փափագանս քո. արդ՝ եթէ իմասցիս — ասէ — թէ այլոյ ումեմն կնոջ տափեալ իցէ՝ ածցես արեամբս այսու զհանդերձսն Հերակղեայ»։ Եւ յաղագս այսորիկ ունէր զարիւնն զայն Դէիհանիրա։ Եւ յորժամ Հերակղէս տափեալ Յաւղղեայ դստերն Եւրիւտեայ և առեալ զնա ի ձեռն Ղիւքասայ արձակեաց իւր զգերեալ առ Դէիհանիրա՝ զմտաւ ած և ի նախանձ շարժեցաւ։ Կամեցեալ զսէրն յինքն դարձուցանել՝ զպատմուճանն Հերակլեայ ածանէ արեամբն Նեսոսի, և տայ նմա զգենուլ։ Եւ արիւնն այն այրապան քանզի յորժամ զգեցաւ Հերակլէս, վառեալ պատմուճանն այն եկեղ զնա։ Իսկ նա, մինչդեռ այրէր՝ ընկեց զինքն ի գետն, որ մերձն էր, և ջերմացոյց զջուրսն, յորմէ և եղեն ջերմաջրութիւնք ի մէջ Թեսաղացւոցն և Փովկիսոյ։

Դ.

դ. Յաղագս Պեղղովպեայ խաբագործութեանն։

Ե.

ե. Յաղագս ատշոտմանցն փռիւգացւոց։ Որ փռիւգացիսն պաշտեցեալ լինէր մայր աստուածոցն Ռէա, առաւել քան զայլսն։ Եւ սմա տաւն հաստատելով փռիւգացւոցն սովորաւ զմարմինս իւրեանց հատանէին, ոչ եթէ սպանանել կամելով, այլ միայն արեամբ շաղախել. և զայն առնէին փքացեալք փողովք, զի առանց ցաւոց հանդուրժեսցեն խոցոտեալքն. և յետ այսորիկ դառնային յանմաքուր խառնակութիւնս կանանց։

---

1) B. է որ. 1) B. կենտորոսացն. 2) B. Հերակլես. 3) AB. տա. 4) B. թէ. 4) B. Հերակլեայ. 5) B. եթէ. 5) B. ումեմ. A. լուս. «այլում կնոջ». 6) B. այսու արեամբ. 6) A. Հերակղեա. B. Հերակլեա. 7) A. լուս. «ի պատճառս այսր». 8) B. Հերակլէս. 8) AB. յաւղղեա. 8) A. Եւրիւտեա. B. Եւրիւտեայ. 9) A. Ղիւքասա. 10) B. և կամեցաւ. 11) A. Հերակլեա. 11) B. արեամբ. A. լուս. «յարեննեն». 11) AB. տա. 11) A. այղ. 12) A. լուս. «առն սպանելոյ». 13) A. (այն)չիք. 13) B. սպան զնա. 14) B. ջերմացոյց. 14) B. (և) եղեն. 14—15) B. Թեսաղացւոցն. 15) A. «փովկէոյ» լուս. «իս» = փովկիսոյ. B. փովկիսոյ. 17) A. պեղղովպեա. B. պելոպ... 17) B. խաՀագործութե. 19) B. աւշոտմանցն փռիւգացւոցն. 20) B. մայր ածոց պաշտեցեալ լինէր. 20—21) B. տաւն կատարելով. 21) B. փռիւգեցոց. A. լուս. «իք» = փռիւգացիք. 21) A. լուս. «սրովք». 21) B. զմարմինսն (իւրեանց). 21) B. հատանելով. 22) B. զայս առնելով. 23) A. լուս. «անցաւաբար». 23) B. խոցոտեալք. 24) B. դառնաին.

Զ.

զ. Յաղագս Միթրայ։ Միթրոս կարծի առ ի պարսից արեգակն գոլ. և զոհս առնէին նմա և տաւնս կատարէին։ Արդ՝ ոչ կարէ ոք ձաւնել նմա, եթէ ոչ յառաջագոյն ընդ աշտիճանս տանջանացն անցանիցէ։ Եւ աշտիճանքն են թուով ութսուն, ունելով նուազութիւն և առաւելութիւն. և տանջէին յառաջագոյն թեթևագունիւքն և ապա դժուարագունիւքն. և յետ անցանելոյ ընդ ամենայն տանջանսն՝ լինի կատարեալ, որ կատարելոցն իցէ։ Իսկ տանջանքն՝ ընդ հուր անցանել, ընդ սառնամանիս, ընդ քաղց, ընդ ծարաւ, ընդ երկայն ճանապարհս և ընդ ծով գնալ, և պարզաբար՝ ընդ ամենայն այսպիսի դժուարութիւնս։

Է.

է. Յաղագս տաւրացւոց աւտարասպանութեան։ Տաւրոսք ազգ են սկիւթացւոց. առ որս փոխադրեցաւ ի ձեռն Արտեմիդեայ Իփիւգենիա՝ դուստր Ագամեմնոնի, յորժամ հանդերձեալ էին զոհել զնա յաղագս եղլենացւոցն յԱւղիդեայ. յաղագս որոյ եղն փոխանակ տուեալ աստուածուհոյն՝ ետ զոհել։ Արդ այս Իփիւգենիա ի Տաւրոսս գոլով, զի մի ծանիցի ի հիւրոցն եկելոց, թէ ո՛ ոք իցէ՝ հրամայէր զոհել զնոսա Արտեմիդեայ. և նա էր աւտարասպանն, զոր ասէ աստուածայինն Գրիգորիոս։ Յետ այնորիկ՝ Ովրեստէս երկուցեալ յԵրիննեանցն և եկեալ ի Տաւրոսս, և ըմբռնեալ իբր հեւր՝ ի սպանումն ածաւ առ քոյրն Իփիւգենիա, իբր առ քահանայուհի, և ծանուցաւ ի ձեռն փղոսկրէից ուսոցն և թողաւ ի զենմանէն։ Եւ այսպէս՝ առեալ Ովրեստէս զքոյրն իւր զԻփիւգենիա՝ բերէ յԵլլադա։

---

1) A. լուս. «ժը». (= տես. I, ժը.) 2) B. միւթրոսի. 2) B. միւթրոս. 2) B. (ի)չիք. 3) B. զոհ. 3) B ոք կարէ. 5) B. նուազութի. 6) B. թեթևագոյնիւքն. 6) B. դժուարագոյնիւքն. 7) B. անցանելոյն. 9) B. ճանապարհ. 12) B Տաւրացոցն. 12—13) B Տաւրոս քաղաք է սկիւթացոցն. 13) A. արտեմիդեա. 13) B. իփիւգենիեա. 14) B. ագամեմոնի. 14) B. «Յաղագս ելլենացւոցն յուղիդայ» Նոր գլուխ է համարում. B. ելլենացւոցն. 15) A. յաւղիդեա. 15) A. լուս. «վասն». 15) A. (տուեալ)չիք. 15) A. լուս. «ին» = «աստուածուհին». 16) A. ի փոիւղիա. B. իփիւգինիա. 16) B. ի տաւրոս. 17) B. եկելոցն. 17) B. հրամեր. 17) B. արտեմեայ. 18) B. (ասէ)չիք. 18) B. ածաին. 19) B. ի սիրիննեանցն. 19) A. լուս. «քրիւսես»(?) 19) B. ի տաւրոս. 20) B. իբրև. 20) B. հուր. 20) A. լուս. «առ ի կղեիւտեմնեստրու». 20) B. իփիւգինիեայ. 20) B. քահանաուհի. 21) A. լուս. «մն». 22) B. զքոյր. 22) B. իփիւգիեա. 22) B. բերել. 22) A. յեղղադայ. B. յելլադա.

Ը.

ը. Յաղագս տրոհմոյն ընծայմանն Բարբարոսական ողջակիզին Պօղիքսենեայ: Պաւղիքսենէս այս էր դուստր Պրիամոսի, զոր Աքիլլէս կամեցեալ կին առնուլ՝ եմուտ ի Տրովադա, և ըստ նենգութեան իմն նետիւ հարեալ առ ի Պարիսէ մեռանի առ տաճարաւն Ապողոնի: Արդ՝ յետ ժամանակի արիացեալ Պիւռոս որդի նորա՝ ետես յանուրջս զհայրն իւր, զի խնդրէր զոհել նմա զՊաւղիքսենէս, վասն որոյ կորուսեալն եղև: Իսկ Պիւռոս գոլով ի Տրովադա և յետ յաղթութեանն առեալ զնա՝ զենու ի վերայ շիրմի Աքիլլեայ՝ հաւր իւրոյ:

Թ.

թ. Յաղագս Մենիկեայ: Մենիկէս որդի էր Կրէոնեայ թագաւորի Թեբէացւոց: Արդ՝ մարտնչելով վասն հայրենի գաւառին իւրոյ Թեբէացւոցն ընդ եւթն զաւրավարսն՝ հրամանատրեաց Տերեսիաս, դիւթ ումն գոլով, վաղվաղակի դադարել մարտին, և լինել նոցա յաղթութիւն, եթէ ի թագաւորական զարմէն բնակելոցն անդ, որք բուսեալ էին յատամանց վիշապին՝ տացէ ոք զանձն իւր ի սպանդ: Արդ՝ զայս իմացեալ Մենիկեայ և կամեցեալ ազատել զքաղաքն ի պաշարմանէ անտի՝ աւանդեաց զանձն իւր ի սպանումն առանց հաւր իւրոյ Կրէոնեայ:

Ժ.

ժ. Յաղագս Սկեդասոսի դստերացն: Ղակեդեմոնացիք ի պելոպոնիսեան պատերազմին, յետ ամենևին յաղթութեան աթենացւոցն, խորհեցան և ընդ մարտակիցսն իւրեանց մարտնչել, և դիմեալք ընդդէմ Թեբացւոցն, նախ քան զհպիլն ի քաղաքն հասեալք ի Ղիւքտրոս, որ է քաղաք

---

2) B. Թ. 2) B. ընծանն. 2) A. պաւղիքսենիայ. B. պաւղիքսեն. ա. A. լուս. «սենիսի». 2—3) B. Պաւղիքսեննես. 3) B. դուստ էր. 3) A. լուս. «ու» = պրիամու. 3) B. աքիլլես. 3) B. կամեցաւ. 4) B. (առ) ի պարսպէ. A. լուս. «պարիդիս». 6) B. խնդէր. 6) A. լուս. «ինքեան». 6—7) B. զպեղլիքսինէ. 8) B. ի վերա. 8) A. աքիղղեա. B. աքիւլլա. 10) B. Ժ. 10) A. մենիւկեա. 10) B. Մենեկիս. 10) A. կրէոմնեա. B. կրէովոնեա. A. լուս. «կրէաւնդոսի». 11) B. Թեբացւոց. 11—12) B. Թեբացւոց. 12) B. տերիսիաս. 13) B. նոցա լինել. 13—14) B. (եթէ ի թագաւորական զարմէն) բնակեցելոցն. 15) B թէ տացէ. 15) A. մենիւկեա. B. մենիւկիեայ. 16) A. ազատեալ. 16) B. անդի. 17) A. լուս. «զինքն». 17) A. կրեոմնեա. B. կրէովեայ. A. լուս. «կրեաւնդոսէ». 19) B. Ժա. 19) B. կեդասոսի. 19) B. ղակեդոմնացիքն. 19) B. ի պելլովպիսեան. 20) B. (յետ ամենևին)չիք. 20) A. լուս. «եղոյն» = «յաղթելոյն». 20) A. խոհացան. 21) B. (և) ընդ մարտակիցս. 21) B. Թեբացոցն. 22) A. հասեալ. 22) B. ի ղուքտրիոս.

թեբէացւոց, ճակատամարտեալք վերջանահանջ եղեն, Եպամինոնդայ յաջողելով զաւրավարին թեբէացւոց։ Այլ պատահումն եղև ղակեդեմոնացւոց ի Ղիւքտրոսս վասն այսպիսի պատճառանաց. Սկեդասոս ղիւքտրացի գոլով՝ ունէր դստերս երիս. և ոմանք ի ղակեդեմոնացւոցն առ նոսա իջաւանէին. և երկուցեալ ղակեդեմոնացիքն, թէ գուցէ հրապարակիցեն հարքն իւրեանց զպակշոտութիւնն սպանանեն զնոսա։ Որդ՝ եկեալ յիւր քաղաքն Սկեդասոս ի Ղիւքտրոսս և իմացեալ զոր ինչ եղեն՝ անեծ զամենայն ղակեդեմոնացիսն, զի առ շիրիմս դստերացն իւրոց վատաբախտեցին. վասն որոյ և եհաս վատաբախտութիւն ղակեդեմոնացւոցն ի Ղիւքտրոսս։

ԺԱ.

ժա. Յաղագս ղակոնական համբաւոյն։ Ղակեդեմոնացիքն ախորժելով ժուժկալս և արիս գոլ զիւրեանցն քաղաքացիս և զմանկունս իւրեանց կրթէին զնոսա, տանջեալ փոկովք, և քանցէին գանիւք առ բագինսն. և ոչ նուաղելոյն, այլ առաւելապէս ժուժկալին, պարգևս հատուցանէին։

ԺԲ.

ժբ. Յաղագս օտարասպան զենլոյն առ Տաւրիականն Արտեմիդեայ։ Կոյս գոլով և ողջախոհ աստուածուհին ուրախանայր արեամբ հիւրասպանութեան և պատուեալ լինէր։

ԺԳ.

ժգ. Յաղագս մոլէխնդէն Սոկրատայ։ Սոկրատէս այս էր ազգաւ աթենացի իմաստասէր հրահանգաւ։ Զսա, իբր դև ինչ մուծանող ի քաղաքավարութիւնս Անիտոս և Մելիտոս հայցեցին ի սպանդ. և դատապարտեալ եղև վասն ապականելոյ զհամբակն մեռանիլ, ըմպելով կոնիոն, և արբեալ մահացաւ։

---

1) B. թեբացոց. 1) B. ճակատամարտեալ վերջահանջ. 1) A. եպատինոնդա. B. իպատինոնդա. 2) B. թեբացոցն. 2—3) B. ղակեդոմնացոցն. 3) B. ի ղիւքտորոս. 3) B. այսպիս. 3) B. սեկեդասոս. 4) A. զիւքտրացի. 4) B. ի լակեդոմնացոցն. 5) B. ղակեդոմնացիքն. 7) B. քաղաքսն կեդասոս. 8) B. ղակեդոմնացիսն. 8) B. դստերաց. 11) B. ժբ. A. լուս «ը» = տես I, ը. 11) B. Ղակեդոմնացիքն. 12) A. գոլով. 12) B. զիւրեանց քաղաքացիսն. 13) A. լուս. «առ բագնաւքն». 16) B. ժգ. A. լուս. ը = տես I, ը. 16) B. լինելով. 16) B. բագնոյն։ ժգ. Արտեմիդեա կոյս ... A. արտեմիդեա. 17) B. հիւրոցն սպանութե. 20) B. ժդ. 20) A. սովկրատա. B. սոկրատա. 20) A. լուս. «կոնիոնին». 20—21) B. Սոկրաաա ազգաւ աթենացի էր ազգաւ. 21) B. իբրև (դև). 21) A. լուս. «ել» = մուծանել (?) 22) B. քաղաքավարութիւն. 23) B. մեռանի ըմպելով.

ԺԴ.

ժդ. Յաղագս որանին Եպիփանեայ: Եպիփանիոս այս իմաստասէր էր, և կապեցաւ զօրուանցն ի բռնաւորէն Մակեդոնացւոց: Եւ յետոյ կամեցեալ բռնաւորն լուծանել զիմաստասէրն՝ հարցանէր զնա այսպէս. «Կամիս ով Եպիփանիոս զի լուծից զքեզ»: Եւ նա տայր պատասխանի. «Եւ զի՞րդ կապեալ իցեմ ես», իբր հոգւոյ նորա ոչ գոլով կապեալ. արդ ասի մարմինն ոչ գոլ մարդ այլ հոգին. և ապա խորտակեցին զօրուանս նորա:

ԺԵ.

ժե. Յաղագս Անաքսարքայ: Անաքսարքոս իմաստասէր էր. սա ըմբռնեալ յԱրքեղաոսէ բռնաւորէ և արկեալ ի սանդ՝ հարեալ լինէր նգով փայտեղինաւ, և ի սանդահարիլն մանրիլ ի նմանութիւն հնդոյ ինչ: Այլ սանդահարելով սորա՝ աղաղակէր և ասէր. «Սանդահարեա՛, սանդահարեա՛ զպարկդ Անաքսարքայ. քանզի ոչ կարես զԱնաքսարքոս սանդահարել»: Զայս ասէր, նշանակելով թէ իմաստասէր գոլով՝ մարմնոյն փոյթ և ոչ մի ինչ առնէր:

ԺԶ.

ժզ. Յաղագս ճողքին Կլէոմբրոտայ: Կղէոմբրատոս ամբրակացի էր ազգաւ, որ է քաղաք հին ցամաքին: Արդ հանդիպեալ սորա Փեդրոնի յաղագս անձին տրամաբանութեանն Պղատոնի և կարծեցեալ, թէ բարի է հոգւոյ բաժանիլն ի մարմնոյ՝ ընկեց զինքն ի պարսպէն, որպէս զի հոգին ելեալ՝ բաժանեսցի ի մարմնոյն:

ԺԷ.

ժէ. Յաղագս պիւթագորական ոլոռանցն: Պիւթագորականքն իմաստասէրք դիմեալք ի Պիւթագորէ սամէացւոյ՝ սոքա ի ձեռն նշանաց զիմաստասիրութեանն զաւանդութիւնս ուսանին: Արդ՝ աւանդեալ լինէր նոցա ընդ այլսն և այս նշան. այսինքն՝ ոլոռունս ոչ ուտել, որ է՝ ոչ մատնել

---

2) B. ժե. 3) B. զօրունանց. A. լուս. «երուանցն» (?) 3) B. անլուծանելի ի մակեդոնացոցն. 5) B. եպիքտիտէ. 6) B. հոգոյ. 7) B. (այլ հոգին)չիք. 9) B ժզ. 9) B. անաքսարքա. 9) B. ըմպռնեայ. 10) B. (բռնաւորէ)չիք. 10) A. հանեալ. 11) B. (ի)նմանութիւն. 11) B. (ինչ)չիք. 12) B. սանդահարեայ. 12) A. զպարկտ. 12—13) AB. անաքսարքա. 16) B. ժէ. 16) A. կլեոմբրատա. B. կլոսբրոտայ. 16) B. կղէոմբռոտոս. 17) A. լուս. «առդեզերին». 18) B. տրամաբանութե. 19) B. հոգոյ. 22) B. ժը. 22) B Պիւթագորականք. 23) A. լուս. «յառաջ եկեալք». 23) B. ի պիւթագորէ. 23) B. սամէացոյ. 23 – 24) B. իմաստասիրութեն. 24) B. ունէին.

վիրաւունս կաշառաւք ընչից. քանզի աթենացի դատաւորքն կանխաւ, փոխանակ դատակնիք տալոյ, ոլոռամբք վարէին առ ի դատապարտութիւն այնոցիկ, որ ի դատարանին Հանդիպէին։ Արդ ասէին եթէ յոլոռանց դատարանին ոչ է պարտ ուտել։

ԺԸ.

ժը. **Յաղագս Թէանոյ Պիւթագորական կնոջ։** *Սինս այս Թէանով ի բնաւորէ ըմբռնեալ Հարկաւորի ասել զանճառելիսն Հայրենիս. իսկ նա զլեզուն ծամեալ՝ ի բաց եթուք, ոչ կամելով ի Հարկէ ինչ ասել բնաւորին, ի բաց խլելով գործարանին ձայնականի։*

ԺԹ.

ժթ. **Յաղագս Եպամինոնդայ և Սկեպիոնի։** *Եպամինոնդաս Թեբայեցի էր ազգաւ զաւրավար մեծագոյն, զաւրավարեալ ի մարտին ղւքտրացւոց, աշակերտեալ Փիղղոսի պւթագորականի։ Սա ի մարտի գոլով՝ ամենևին ժուժկալէր և ի կերակրոց, և յափրոդիտականաց, և յամենայն Հեշտախտութեանց. վասն որոյ և մեծագոյնս ընդդէմ ղակեդեմոնացւոցն կանգնեաց յաղթութիւնս։ Իսկ և Սկեպիոն զաւրավար էր Հռովմայեցւոց, նմանապէս ըստ սովորութեան և կենցաղոյն Եպամինոնդայ. յաղթեաց և սա կարքեդոնական մարտին, որ և ի յաղթութենէն զազգին ընկալաւ մականունութիւն, վասն զի կոչեցաւ Սկեպիոն ափրիկեցի. և ափրիկեցիք կարքեդոնացիք են։*

Ի.

ի. **Յաղագս անոտնալուայիցն և գետնախշտեայցն։** *Ի Հոմերոս քերդող սեղք ազգ են դովդոնացւոց։ Ի սոցանէ քահանայք կաղնոյն նախակարգեալք լինէին։ Առ այնմ կաղնոյ դիւթարան էր Արամազդայ, որ կոչէր դովդո-*

---

2) B *ոլոռամբ*. 3) B. *ի դատաստանին*. 3) B. *թէ*. 6) B. *ժթ*. 6) B. *պիւթագորականի* (*կնոջ*). 6) B *այս թէովլի*. 7) B. *զանճառ Հայրենիսն*. 9) B. *ձայնականին*. 11) B. *ի*. 11) A. *եպամինոնդա*. 11) B. *սկեպոնին*. 11) A. *եպամինոնդ այս*. B. *էապամինոնդաս*. 11) B. *թեբացի*. 12) B. *լիքտրացոց*. 13) B. *պիւթագորականի*. 13) A. *լուս. «ի մարտ ելանելով»*. 15) B. *մեծագոյն ընդէմ*. A. *լուս. «մեծամեծս»*. 15) B. *ղակեդոմնացւոցն*. 15) A. *լուս. «յարոյց»*. 16) B. *զյաղթութին*. 16) A. *Հռովմաեցւոց*. B. *Հռոմացեցոցն*. 17) B. (*և*) *կենցաղոյն*. 17) AB. *եպամինոնդա*. 18) B. (*ի*) *յաղթեննեն*. A. *լուս. «ի յաղթութենէ ազգին»*. 22) B. *իա*. 22) B. *անոտնալուաիցն*. 22) A. *գիտնախշտեայցն*. B. *գետնխշտացն*. 22) B. *քերդողք*. 23) B. (*ազգ են*) *դովդոնացւոցն*. A. *լուս. «դովդոնացիք»*. 23) B. *կարգեալք*. 24) B. *արամազդա*.

նական կաղնի: Արդ՝ այսպիսի քահանայք, իբր աստուածոցն գոլով հաճեցուցիչք, մաքրելով ոչ լուացեալք լինէին և ոչ ի մահիճս ննջէին, այլ ի վերայ գետնոյ, որպէս ասէ քերդաւղն յայսմ տաղի. «Այլ շուրջ զնովաւ սեղք բնակեալք էին ենթասացողք, անոտնալուայք և գետնախշտիք»:

ԻԱ.

խա. Յաղագս Սողոնի անյագութեանն: Սողոնն աւրէնսդիր էր աթենացւոց. սա խնդրելով դնել զաւրէնսն՝ պահանջեաց ի քաղաքացեացն երդումն, զի մինչև ցտասնամեայ ժամանակս տևեսցեն առ նոսա աւրէնքն ի նմանէ եդեալքն. և այնուհետև, թէ ոչ թուեսցի հաճոյ նոցա՝ լուծցեն զաւրէնսն: Եւ զայս արար, զի ընդելուսցէ զնոսա կալ մնալ առ սակաւ ժամանակս յաւանդութիւնս նորա, քանզի գիտէր, թէ իբրև ճաշակեսցեն զաւրէնսն՝ այնուհետև դժուարափոխք լինիցին ի նոցանէ: Առեալ արդ Սողոն զերդումն յաթենացւոցն և աւրէնադրեալ նոցա՝ ել յԱթենայ, պարտ ունելով զտասնամեայն արտաքոյ առնել դեգերանս: Արդ ի Լիւդիա եկն առ Կրիւսոս թագաւոր. զոր Կրիւսոս ի զարմացումն կամելով շարժել՝ արձակեաց զնա ի շտեմարանս իւր, ցուցանելով թէ բազում ոսկի է Կրիւսոսի: Եւ դառնալով ի շտեմարանացն Սողոնի՝ հարցանէր Կրիւսոս թէ ո՞ ոք թուի քեզ բարեբախտագոյն ամենայն մարդկան, կարծիս ունելով թէ զնա արդեւք նախ ամենեցուն ասիցէ: Այլ Սողոն տայր պատասխանի. «Տեղղոս աթենացի». քանզի սահմանէր Սողոն՝ ո՛չ զճոխութիւնն և զերևելին լինել բարեբաստութիւն, այլ զանախտաբար կենցաղավարեալն և զարիութեամբ վախճանեալն: Արդ՝ այժմիկ անյագ կոչէ զՍողոն, իբր յոլովագոյն հարստութեանն անհաւան, քան թէ զզանձսն զլիբէացւոց յաւժարեալ տեսանել. զի և հարստութիւնն բարեբաստութիւն ինչ է առ արտաքինսն, այլ երիս բարեբաստութիւնս գիտէ բանն՝ զըստ հոգւոյ

24—1) A. դովզոննական. B. դոդոնական. 1) B. ածոց. 2) A. լուս. «ոչ լուանային». 3) B. ի վերա. 3) B. քերդողն. 4) A. բնակեալ. 4) A. լուս. «լինեալք». 6) B. իբ. 6) B. (Սողոնի) չիք. 6) B. Սողոն. 6) B. գոլով. 7) B. աթենացոցն. 8) B. ի տասնամեա. A. ցտասնամեա. 8) B. տևեսցէ. 8—9) A. (առ նոսա) առ ի նմանե եդեալ աւրենքն. 10) B. արարեալ. 10) A. լուս. «զի միւս անգամ յաւելուցու ինչ». 10) B. ընդելուցե. 11) A. լուս. «զաւրինադրութիւնն». 12) B. առ. 12) B. արդօ. 13) B. զերդումն. 13) B. աւրէնսդրեալ սոցա. 13) B. յաթենա. 14) B. զտասնամնեայն. 14) A. ի զիւգիա. 14) A. լուս. «ելով» = առնելով (?). 15) B. կամեցաւ. 16) B. ցուցանել. 17) A. լուս. «անդրէն». 17) B. (կրիւսոս) չիք. 19) B. (արդեւք) նախամենիցուն ցուցանէ. 21) A. լուս. «եայց» = զերևելեաց. 21) B. կենցաղավարեալն. 22) A. զաւաղոն. 23) A. հարըստութեանն. 23) B. (անհաւան) չիք. 23) B. լիբիացոց. 24) B. հարստութի.

անախտութիւն, զըստ մարմնոյ առողջութիւն և զըստ արտաքնոցն պատուականութիւն։ Արդ՝ պարտ էր Սողոնի յաւելուլ ի պատասխանին, թէ հոգւով առաքինի եւ՛ բաւական է քեզ. հարստութիւնդ՝ առ ի յարտաքնոցն բարեբաստութիւն։

ԻԲ.

իբ. Յաղագս Սոկրատայ գեղեցկասիրութեանն։ Սոկրատէս իմաստասէր գոլով՝ շրջէր ի մէջ ամբոխին և զհամբակսն յորդորէր յիմաստութիւն, և մանաւանդ թէ թուէին նմա առ յիմաստասիրութիւնն ճահաւոր գեղեցկագոյնքն ի համբակացն. քանզի զքաջակերպն ասեն և քաջաբնակս գոլ։ Արդ՝ էր կարծիս առ աթենացիսն, եթէ մանկամոլ էր Սովկրատէս վասն ընտրելոյ զգեղեցկակերպսն։ Այլ գտանի ի Պղատոնն և ի Թէետետոսի տրամաբանութեանն, և յամենայնի այսպէս ասելով ի դէմս Սովկրատայ, թէ գեղեցիկ է Թէետետոս և գեղեցիկ է Խարմիդէս. արդ շրջափոխի բանս, և երևումն տայ մեզ Պղատոն, թէ գեղեցիկ զհոգին ասէ և ոչ զդէմս։ Այլ կասկած եղև թէ և ընդ Աղկիպիադեայ շաղաշարի ըստ գարշելի տռփութեանն. բայց սովկրատեանքն ասելով ասեն, թէ շաղաշարեցաւ ընդ ամենայն ոչ ախտատռփութեամբ, այլ աստուածայնովն։

ԻԳ.

իգ. Յաղագս Պղատոնի ագահութեանն։ Պղատոնի իմաստասիրի լուեալ, թէ մեծահոգի է Դիոնիսոս սիկիլացւոց բռնաւորն՝ նաւարկեաց առ նա։ Իսկ արդ մեկնիչքն Պղատոնի այսպէս ասեն, եթէ նաւեաց առ նա վասն երկուց պատճառաց. մի՝ զի պատմագրեսցէ զհուրն որ յԵտնեայ ելանէ, և միւս՝ զի հաւանեցուսցէ զԴիոնիսոս իմաստասիրել։ Այլ ասէ ստու-

---

1) B զանախտութիւն ըստ հոգւոյ. 1) B. ըստ. 1) A. լուս. «բմւ», «փարթամութիւն». 1) B. ըստ. 2) B. Սաւղոնի. 3) B. հոգով առաքին. 6) B. իգ. 6) B. Սոկրատա գեղեցկասիրութե. 7) B. յիմաստասիրութիւն. 8) B. եթէ. 8) B. առ ի յիմաստութիւնն. 9) B. քաջաբնակ. A. լուս. «բանս» = քաջաբանս. 10) B. սոկրատես. 12) B. ի պղատոնի և ի թիետեսի տրամաբանութեն. 12) B. սոկրատա. 13) B. թետիտիս. 14) AB. տա. 14) B. (մեզ)չէք. 14) A. լուս. «ցուցանէ». 14) B. ասաց. 14) A. լուս. «զերեսս». B. զդեմսն. 15) A. աղկիպիադեա. B. կիպադա. 16) A. լուս. «այլ». 16) B. սոկրատեանքն. 17) A. լուս. «այնի» «եսեան» = ամենայնի, ամենեսեան. B. ամենիսեան. 17) A. լուս. «մամբ» = ախտատռփմամբ. B. ախտաւոր տռփութբ. 17) A. այդ ածայնւով. 19) B. իդ. 19) B. Պղատոն. 20) A. լուս. «բնութիւն կամ միտ». 20) B. դիոնոսիոս սիկիլացոցն. 21) B. պղատոն. 22) A. յետնեա. B. յետնա. A. լուս. «ի յետնէ». 23) B. հաւնեցուցէ զդիոնոսիոս. 23) A. այդ.

ածային Գրիգորիոս, թէ վասն այսորիկ շոգաւ Պղատոնի ի Սիկիլիայ, զի վայելեսցէ պատուականութեամբ ճաշոցն Դիոնիսիոսայ: Եւ ստուգէ պասացեալսդ վաճառիլն նորա. քանզի ճշմարտապէս վաճառեցաւ ի ձեռն Դիոնիսիոսայ Պաւղոսի նաւապետի ղակեդեմոնացւոյ, դեգերելով նորա յայնժամ անդ: Ապա Պաւղոս եկեալ յԵգինա վաճառէ զնա Անիկերիսի ի մնաս յիսուն:

ԻԴ.

իդ. **Յաղագս Քսենոկրատեայ ողջախոհութեանն:** *Քսենովկրատէս և Արիստոտելէս Պղատոնի էին աշակերտք, որք և յետ նորա փոխանորդ.ք եղեն համալսարանին նորա: Իսկ արդ Քսենովկրատէս արար զստոյիկեան հերձուածն, իսկ Արիստոտելէս զճեմականն: Արդ ասէ թէ այնպէս ողջախոհ էր Քսենովկրատէս, մինչ զի խրախանալով յափրոդիտականսն ոչ շարժէր, զի հնազանդեցուցեալ էր զախտսն անսալ բանին: Արդ երանելին Գրիգորիոս չարախաւսէ զնմանէ, իբր զօրկորամոլէ, և ասէ թոշակեր, և ոչ մի ինչ ի կերակրոց հրաժարեալ, որպէս աւրէն է իմաստասիրի:*

ԻԵ.

իե. **Յաղագս Դիոգինեայ խառնախառնութեանն:** *Դիոգինէս շնական էր իմաստասէր. և ասի շնական ի փոխաբերութենէ շանց ցամաքայնոց. զի որպէս շունք ունին զպահպանականն և զընտրողականն իւրեանց յաւտարաց, և պահեն զընտանիսն այսպէս և սա յընտրողականն և ի պահպանականն նոցունց, և պահէր զիմաստասիրութեանն զաւանդութիւնս և ընտրէր զճահաւորսն և զանյաջողակսն առ ի յիմաստասիրութիւն: Արդ Դիոգենէսն այն այնպիսի գոլով վայելչապէս քաջահամարձակ էր. յանդիմանէր*

---

1) B. ածային. 1) B. պղատոն. 1) B. ի սիկիլա. 2) A. (զի) չիք. 2) B. վաելեսցէ. 2) A. լուս. «պատուասիրութե». 2) A. դիոնիսիսեա. B. դիոնոսեա. 2) B. (և) ստուգէ. 3) B. վաճառիլ. 3) B. ստուգապէս. A. լուս. «ճշմարիտ». 4) A. դիոնիւսեա. B. դիոնոսեայ. 4) B. ղակեդոմոնացոց. 4) B. նորա դեգերելով. 5) A. լուս. «յայնմ ժամանակի». 5) B. յեգինեա. 5) B. անեկերիսի. 8) B. իե. 8) A. սքենոկրատեա. B. քսենոկրատայ. 9) B. և որք. 10) B. համալսարանի. 10) B. (արդ) չիք. 10) A. զըստոյիկեան. B. զստիիկեան. 11) A. զճեմարանն. A. լուս. «արան» = զճեմարան. 12) B. քսովկրատէս. 12) A. լուս. «որպէս իբր». 13) B. իսկ երանելին. 14) A. լուս. «զորովայնամոլէ և ոչ ի մի ինչ». 15) A. թոշակեր. 15) B. յոչ մի ինչ կերակրոց հրաժեալ. 17) B. իզ. 17) A. դիոգինեա. 17) B. խառնախաւսութե. 18) B. ցամաքայնոց. A. լուս. «շան ցամաքաւնւոյ». 19) A. զնտրողականն. 20) B. զընտանիս. 20) B. նա. 21) B. աւանդութիս. 22) B. զճահաւորն. 22) B. զանյաջողականսն. 22) B. (ի) չիք. 23) B. դիոգինէսն. 23) B. վաելչապէս.

և զզաւրաւորս, և զխորհրդականս, և զամենայն մարդ սակս բարւոյ թերևս. այլ քաղաքականագոյն և ծաղրականապէս յանդիմանէր: Նա այս հայելով՝ արդ աստուածայինն Գրիգորիոս ասէ, թէ Դիոգենէս ծաղրածու մանաւանդ էր և պատրող, քան եթէ իմաստասէր. այլ խառնախաւսութիւն է ըստ քաղաքականութեան և պատրանաց յառաջարկերել զբանն:

ԻԶ.

իզ. Յաղագս Բանկեցւոյ է կարգս զոր և Թաղմաքիմ հնար է մինել, զի և այս յաղագս Դիոգենեայ է: Արդ ասի թէ սա յաւուրս ձմերայնւոյ յերեկորեայ ի կարաս իջանէր վասն ցրտոյն և ի տուընջեան արտաքս ելանէր վասն արևուն. յաղագս որոյ և երբեմն ջեռնլով նորա, ի վերայ հասեալ Աղեքսանդրոս մակեդոնացի ստուեր առնէր ի վերայ նորա, զի մի ջեռցի, միանգամայն ասելով ցնա. «Ասա Դիոգենէս, զինչ կամիս, զի շնորհեցից քեզ»: Եւ նա ասէ. «Զայս ինչ շնորհեա ինձ. փոքր ինչ ի բաց կացցես յինէն, զի ջեռայց»: Այն և առ Պտողոմէոսիւ եղև, և է այսպէս. Տաւտատէս ոմն աղեքսանդրացի կացեալ ի տեղւոջ ուրեմն յարևու, քաղելով ի ձորձոց իւրոց ղքրտնածին ըծիծսն, զսա ի վերուստ ի բարձաւանդակէ ուստեմն տեսեալ Պտողոմէոս էջ զի առցէ զնա ի թագաւորական ապարանսն: Եւ Տաւտատէս տեսեալ զնա՝ եմուտ ի ընկոր ինչ կարասի, և թաքեաւ ի Պտողոմեայ: Եւ յետոյ իբրև վատաբախտ զսա ոմանք դաւաճանէին, և այլք ասէին, եթէ ինքն էր Պտողոմէոս, որ և զմեծամեծերջ տաղս զայս բարբառեցաւ. «Պիտանացու է ինձ կաթիլ բախտի, քան եթէ խելք կարասով»: Զայս ասելով՝ նշանակէր թէ կարասն այն լի էր խելաւք վասն Տաւտատեայ, այլ վասն վատաբախտութեան նորա ոչինչ աւգուտ եղև նմա բազմութիւն խելացն: Իսկ արդ պատմութիւնս այսպիսի է. այլ շարադասութիւնն այսպէս պիտի և Դիոգենեայ խառնախաւսութեանն, որով զաւտարսն ափշեցուցանէր, կամ եթէ Դիոգենէս խաւսել տայր

---

1) B. զաւրաւորս. 1) A. լուս. «խորհեմականս». 1) B. բարոյ. 2) A. այղ. 3) B. ածախնն. 3) B. (թէ) դիոգինէս. 3) A. լուս. «ծաղրա-կան». 4) A լուս. «ական». = պատրողական (?). 4) A. այղ. 5) B. քաղաքականութեն. 5) B. յառաջ բերել. 5) A. լուս. «յառաջաբերեալ բանն». 7) B. իէ. 8) B. դիոգնեայ. A. դիոգեննեա. 8) B. յաւուր ձմերայնոյ. 9) A. յերեկորեա. 10) B ի վերա. 11) A. լուս. «անդ». 11) B. ի վերա. 12) B. դիոգինէս. 13) B. կայցես. 14) B. պտղոմիոսիւ. 15) A. լուս. «սոկրատէս». 15) B. ի տեղոջ. 16) B. գքրտածին. 17) B. ուստի. A. լուս. «իմեմէ». 17) B. պտղոմէոսի. 17) B. (զնա) չէք. 19) A. ի պտողովմեա. B. ի պտղոմիեա. 19) A. լուս. «ոյ». 20) A. լուս. «պարսաւէին». 20) B. թէ ինքն իսկ (էր). 21) B. պատառ. 23) A. շաւ-դատեա. 23) B. այլ սակայն. 23) B. աւգտեալ. 24) B. (եղև) նմա և. 25) A. դիոգեննեա. B. դիոգննեա. 26) B. աշփեցուցանէր. 26) B. դիոգնէս.

այնոցիկ, որ ստուերն առնէին նմա՛ բնաւորացն. այլ զայս ասէ թերևս, քանզի բնաւոր բանիւք տեղի տայր տալ հանդիպեցելոցն։ Արդ կամ միոյ գոլով պատմութեանն խառնախառնութեանն և կարասին շարադասութիւնն լծակցեալ լինի, և կամ երկու գոլով պատմութեանց՝ շարադասիլ պարտ է զԴիոգենեայ խառնախառնութիւնն ընդ ոճոյն։ Այլ եթէ բնաւորք կոչեցեալ լինին խստագոյն բանս, և նոյն ինքն աստուածայինն Գրիգորիոս ասաց իբրու յողբերգութենէն. քանզի մանաւանդ ողբերգակքն այդպիսի յեղանակաւ վարեալ լինին. «Այլ զնուաստագոյն զնկանակսն հիւրոցն պատրաստեսցուք»։ Ի այսպիսի ինչ աւանդութիւն առ յողբերգակացն և մանաւանդ առ ի կատակերգակացն ասացեալ, եթէ ի ձեռն անոյշ նկանակացն արհամարհելով զնկանակսն իբրև զնուաստս։ Արդ խաղ առնէ աստուածայինն Գրիգորիոս, աւանդութեամբն վարելով ասէ. զի ի ձեռն խառնախառնութեանն, որ բարբառելովն հեշտացուցանէր, արհամարհեալ զհանդիպեալսն յանդիմանէր զնոսա։ Այլ ըստ իմում դատողութեան մի վարկանիմ զխառնախառնութեանն և զկարասին պատմութիւն։

ԻԷ.

իէ. Յաղագս Եպիկուրեայ։ Եպիկուրոս իմաստասէր էր և այսպէս կարծէր, թէ աստանաւր իրողութեանցս Աստուած նախախնամութիւն ոչ առնէ։ Նա և կատարած ամենայն բարութեան զհեշտութիւնն դնէր։ Իսկ արդ այժմիկ մեկնողք իմաստասիրացն ասեն՝ կատարած եղեալ նորա զհեշտութիւնն ոչ զանմաքուրն, այլ զբնականագոյն հաստատութիւն։ Սակայն իմաստասէրքն անարգեն զնա, և վասն զի կատարած բարութեան զհեշտութիւնն դնէ, և ոչ զառաջին բարին միայն, որ է Աստուած, և վասն զի նախախնամութիւն ոչ ասէ։

ԻԸ.

իը. Յաղագս Արատոսի։ Արատոս թերայեցի էր բիովտացի ազգաւ։ Նա կամեցեալ իմաստասիրել ըստ չնական իմաստութեանն, առեալ զգոյս

---

1) B. ասէր. 3) B. գոլ պատմութին. 3—4) B. և կարասի և շարադասութի կապակցեալ լինի. 4) B. գոլ. 4) B. շարադասել. 5) A. զԴիոգենեա. B. զԴիոգնեա. 5) B. խառնախառնութինն. 6) B. լինի. 6) B. ածաին. 8) B. այսպիսի. 9) A. լուս. «Ձեռի ես ի խաւսել ի բնաբանէն այր դու». 9) A. և այսպիսի. 9) B. (առ) այլ յողբերգականացն. 11) B. նշանակացն. 12) B. ածաինն. 14) B. դատողութես. 15) B. զխառնախառնութին (և զկարասին պատմութիւն). 17) B. իը. 17) A. եպիկուրեա. 17) A. եպիկուրիոս. 21) A. այղ. 21) B. հաստատութին. 22) B. բարութեն. 26) B. իթ. 26) B. թերացի. 26) B. բւովտացի. 27) B. կամեցաւ. 27) B. ըստ նշանակի իմաստասիրութեն.

իւր ընկեց ի Հանդէսն, բողոքելով այսպէս. «Կրատէս արձակեմ, զոր ինչ Կրատեսին էն, զի մի յաղթեսցեն գոյքս Կրատեսի»։ Եւ թողացոյց զվայրս իւր, զի լինիցին մելաբատք։ Եւ «մելաբատ» է վայրն, ուր արձակեալ լինին ոչխարք ի ճարակս. քանզի «մելա» զոչխարէ ասացեալ Հոմերոս, աստուստ և մելաճարակք են հովիւք, և «մելոտէ» մորթ ոչխարի։

ԻԹ.

իթ. Յաղագս աղքատացն։ Շնական իմաստասէր ոմն — ոմանք զԱնտիսթենէս ասեն և ոմանք զԶենոն գոլ զնա — երկբայաբար նաւելով նորա ի ձմերանի, և նաւակոծութեան եղելոյ գոհութեամբ Հանդուրժէր Հասելոյ նմա տնանկութեանն և բարբառէր բախտին. «Ով բախտ, շնորՀ քաջ խոստովանիմ քեզ ունել, զի զգոյս իմ կացուցեր մինչև յաղաբողոնս». յայտ է, եթէ զգոյս իւր ի նաւն բարձեալ ունէր, և կորոյս։

Լ.

լ. Յաղագս Անտիսթենէ։ Անտիսթենէս շնական իմաստասէր Հարեալ և գան առեալ ի դէմսն, առեալ քարտ գրեաց ի նմա զՀարկանողն, և կառուցեալ ի ճակատն զքարտն այնպէս շրջէր։

ԼԱ.

լա. Յաղագս իմաստասիրին կացելոյ յարևու զաւրն ամենայն։ Մարտուցեալ լինելով Հռոմայ ի բարբարոսաց, կացեալ իմաստասիրին զաւրն ամենայն յարևու բղձայր, և անկեալ Հուր յերկնից եկէզ զբարբարոսսն և զնոյն ինքն զիմաստասէրն։

ԼԲ.

լբ. Յաղագս Պովտիդեայ։ Պովտիդէ քաղաք է շինեալ ի Թիրակ. յայսմ քաղաքի իմաստասէր ոմն կացեալ ի ժամանակս ձմերանի ապշութեամբ

---

2) B. կրատեսին էն. 2) B. կրատեսի գոյքս կրատեսի. 2) A. թուղացոյց զզարս. B. թողացոյց զվայրս. 3) B մելաբատք. 5) B. մելճարակք. 7) B. լ. 7) A. աղաբաղոմնին. 8) B. զենոն. 8) B. երկբաաբար. 9) B. նմա. 9) A. լուս. «բեկ» = նաւաբեկութեան. 10) B. փտանկութեն. 11) B. քաջ քեզ. 11—12) A. -յաղաբաղոնս. 12) B. թէ. 12) B. կոյրս. 14) B. լա. 14) B. Անտեսթոնայ. 14) B. Անտոսթենէս. 16) B. այսպէս. 18) B. լբ. 18) A. կեցելոյ. B. կացելոյ. 18) B. (ամենայն)չիք. 19) AB. Հռոմա. 19) B. ի բարբարոսացն. 20) B. ընձանայր. 20) B. զբարբարոսն. 21) B. (զնոյն) զինքն. 23) B. լգ. 23) A. պովտիդեա. B. բովտիդեայ. 23) B. Պովպիգեա. 24) B. ձմանի. 24) A. լուս. «Հիացմամբ».

ըղձացեալ — ապշութիւն ասացեալ է զմերանալն հոգւով իմաստասիրին և զլինելն երկնագնաց — և ըղձացեալ՝ ելոյծ զմարտն ներազգի եղեալ ի քաղաքին:

ԼԳ.

լգ. Յաղագս արկադական խնդրոյն: Հոմերոս քերդող շրջալ ի գաւառն արկադացւոց, որ է Պելոպոնեսոս, հանդիպեցաւ ձկնորսաց ոմանց, որ քաղէին զորջիլսն յինքեանց: Եհարց զնոսա այսպէս. «Արք յԱրկադիոյ ձկնախոյզք, արդեք հուպ իմք յինչ»: Եւ է միտք հարցուածոյս այսպէս. «Ով արք արկադացիք ձկնորսք արուեստիւ, արդեաւք որսացեալ իմք ինչ»: Եւ ձկնորսքն պատասխանի ետուն այսպիսի տաղիւ. «Զորս ինչ ըմբռնեցաք, յայնս ոչ իմք հուպ, այլ զորս ոչ ըմբռնեցաք՝ մերձ ունիմք»: Եւ է տաղիս միտք այսպէս. եթէ յաղագս որոյ մաքրիմք յորջլոցս, զորս կալաք՝ սատանաւր սպանաք, և զորս ոչ կարացաք ըմբռնել՝ ունիմք ի ձորձս մեր: Եւ ոչ իմացաւ Հոմերոս, թէ որպէս ասացաւ տաղս այս, և փոքր ինչ զազարեալ անդանաւր մահացաւ ի տրտմութենէ անտի: Այլ և ասեն թէ հրամանաւորութիւն եղեալ էր առ Հոմերոս, թէ յորժամ խնդիր ինչ լինիցի առաջի նորա եղեալ, զոր ոչ կարասցէ լուծանել՝ յայնժամ մահասցի:

ԼԳ.

լդ. Յաղագս Արիստոտելի և Եւրիպոսի: Արիստոտելէս իմաստասէր էր, աշակերտ լեալ Պղատոնի. թէպէտ և մանաւանդ յաղագս բնաբանական մասինն իմաստութեանն յոլովացեալ՝ փութացաւ զամենեցուն, որ յետ երկնայնոցն մարմինք՝ զպատճառս նոցա ասել և զբնութիւն. իբր՝ զերկրի, զծովու, զաւդոյ, զեթերին, զկենդանեաց, զտնկոց, զշարժմանց և զորոտմանց և պարզարար զամենեցուն զայդպիսեաց: Յետ քննելոյն զամենեցունց զբնութիւնս կամեցաւ և զԵւրիպոսի բնութիւնն բնաբանել, և ոչ կարացեալ հասանել՝ ընկեց զինքն յայն տեղի ծովուն, բարբառելով այսպէս. «Քանզի Արիստոտելէս զԵւրիպոս ոչ ըմբռնեաց՝ ըմբռնեալ լիցի Արիստոտելէս առ յԵւրիպոսէ»: Եւ մեռաւ Արիստոտելէս այսպէս:

24—1) B. ափշութի ըղձացեալ. 1) A. լուս. «հիացումն». B. ափշութի. 1) B. հոգով. 2) B. ներազգին. 2) A. լուս. «գլխալն». 5) B. լդ. 6) B. արկադացոց. 6) B. որք. 7) B. յինքեանց. 7) B. ցնոսա. 7) B. արկադիա. 8) B. ձկնխոյզք. 8) A. «արդեք» ուղղուած և «ե»-ի վերեւ գրուած է «ա». 9) B. արդեք. 9) B. որսացեալք. 10) B. այսպիս. 10) B. զոր. 19) B. լե. 20) B. եղեալ. 20) A. պղատոնի. 20) B. բնա բնականական. 21) B. յոլովացեալ իմաստութբ. 21) B զամենիցուն. 22) B. երկնայնոց. 24) B. զամենիցուն. զայդպիսեացդ. 24) B. զամենիցունց. 25) B. բնութին. 25) AB. զեւրոպոսի. 25) A. զբնութիւնն. 27) A. զեւրոպոս. 28) A. յեւրոպոսէ. 28) B. արիստոտէս.

Այլ Եւրիպոս տեղի է ի ծովուն ի մէջ բիովտացւոց կղզոյն և Ատտիկէոյ, որ և եւթնեկի յաւուր դարձեալ լինի, և փոփոխեալ լինի ջուրն, որ ի յայսմ կողմանս ճաղոպրել թուեցեալ (?) և ընկղեալ (?), և դարձեալ բղխեալ և լցեալ, որպէս և էր յառաջնումն. և այս լինի, որպէս ասացի յաւուրն եւթն անգամ: Այլ մահացան պարտ է ասել հասարակաբար փոխանակ եթէ Հոմերոս և Արիստոտել. քանզի Հոմերոս վասն արկադական խնդրոյն մահացաւ, և Արիստոտելէս վասն Եւրիպեայ:

ԼԵ.

լե. Յաղագս Ջրհորոյն Կլէանթեայ: Կլէանթէս մի էր ի շնական իմաստասիրացն. սա ի միում ջրհորի հաստատեալ զանձն իւր՝ հանէր ջուր ուղևորացն, և ի նոցանէ հաց առնոյր և ուտէր: Այլ սքանչացեալ լինի առ յիմաստասիրացն և սա իբր ժուժկալ:

ԼԶ.

լզ. Յաղագս Հերակղիտեայ Թշուառութեանն: Հերակղիտոս և Դիմոկրատէս ոչ ի միում ժամանակի լեալք, այլ բնաբանականք գոլով՝ նմանապէս զաշխարհիս զայսորիկ զհետևմունս խաղ առնէին, մին ծիծաղելով, և միւսն լալով. զի Դիմոկրատէս ստէպ զերողութեամբք սորա ծիծաղեալ և Հերակղիտոսն լացեալ: Այլ էր Դիմոկրիտոս աբդերացի և Հերակղիտոսն եփեսացի:

ԼԷ.

լէ. Յաղագս սեռայատակացն և անայատակացն: Եւ են սոքա զանազանք ի միմեանց. իսկ անյատակացն է այսպէս. Պերինթոս իջեալ ի դժոխս, զի յափշտակեսցէ զՊերսեփոնէ՝ զդուստրն Պղուտոնի, և կապեալ եղև առ վէմս ոմանս: Արդ՝ իջեալ Հերակղէս, զի առցէ զՊերինթոսն՝ գնա առ ինքն ձգեաց. այլ յատակք նորա առ քարինսն մնացին, և կոչեցաւ Պերինթոսն անյատակ:

---

1) B. Այլ և. 1) AB. եւրոպոս. 1) B. բւովտանացոց. 3) A. յայսմ ի կողմանս. 3) B. ճողոպրեալ թոուցեալ և ընկլեալ. 4) B. բխեալ. 4) B. (և էր)չէք. 7) A. եւրիպեա. B. եւրոպիեայ. 9) B. լզ. 9) A. կղեանթեա. 10) A. լուս. «սա ի ջրհորի միում կացեալ». 10) B. հանել. 12) B. լինի սա (առ). 12) B. (և սա) իբրև զժուժկալ. 14) B. լէ. 14) A. Հերակղիտեա. 14) B. Հերակլիտեա թշուառութե. 14) B. Հերակլիտոս և դիմոկրատէս. 15) B. լիեալք. 17) B. միւս. 17) B դիմոկրատէս. 17) B. զերողութեամբ. 17) B. ծիծաղէր. 18) B. Հերակլիտոս. 18 - 19) B. Հիպոկրատոս. B. Հերակլիտոս. 21) B. լը. 22) A անայատակացն. B. անյատակացն. 23) B. զդուստր. 23) A. պղատոնի. A. լուս. «պղուտ» = պղուտոնի. 24) B. Հերակլէս.

Իսկ յաղագս սեւայատակացն է այսպէս. երկուք ոմանք եղբարք ընդ ամենայն երկիր ցուցանելով ապիրատութիւնս անուանէին Կեկրոպեանք, ի զկծեցուցանելոյ գործոցն ընկալեալք զմականունութիւնն: Եւ մին ի սոցանէ անուանէր Պասաղոս և միւսն Աղկեմոն որպէս ասէ Եսիովդոս յիշատակագիր: Այլ զսոսա մայրն իւրեանց, որ անուանէր Մեմնոնիս տեսանելով բազում չարիս գործեալ՝ ասէր եթէ դեռ ոչ էք հանդիպեալ սեւայատակին: Եւ երբեմն Հերակղեայ ընդ ծառով ննջելով և նորուն զինուցն զանկոյն կախելով՝ խորհեցան նոքա ի վէնսն ձեռն արկանել. և վաղվաղակի իմացեալ Հերակղեայ ըմբռնեաց զնոսա և գլխիվայր կապեալ ի փայտի բառնայր: Եւ յայնժամ նոքա զպատուիրան մաւրն իւրեանց յիշէին. քանզի տեսանէին ի կախ գոլով զյատակսն Հերակղեայ սեւացեալ ի թաւութենէ մազիցն և առ միմեանս զնոյնս տրամաբանելով՝ առնէին յոյժ ծիծաղել Հերակղեայ, և վաղվաղակի ի կապանացն ելոյծ զնոսա:

ԼԸ.

ԼԸ. Յաղագս զուգերգին Պանայ: Պենեղովպէ կին էր Ոդիւսեայ. սորա յածելով ի մոլութեանն ուր յածեալն եղև բազումք ոմանք եկին կին խաւսել զՊենեղովպէ: Եւ նա ուր յաւրէ պղերգացեալ լինէր, ոչ և միում ումեք կամեցեալ ամուսնանալ, վասն զի Ոդիւսեայ սպասէր: Արդ ամենեքին պաշարելով զնա՝ շաղաշարեցան ընդ նմա, և յղացեալ՝ ծնաւ զՊան. վասն որոյ և Պան կոչեցեալ լինի, քանզի ի բազմաց եղև սերմանեալ: Զսա արդ աստուած անուանեցին, կոչելով Նոխազոտն Պան:

ԼԹ.

ԼԹ. Յաղագս Բիւթեննեայ և Հերակղեայ, որ կոչեցաւ այսպէս Բիւթեննա:

---

2) B. ապիրատութի. 3) B. (ի)չիք. 3) A. ընկալեալ. 3) B. զմականութին. 4) B. պաստողոս. 5) B. եսւովդէս յիշատագիր. 5) B. մեմնոնիս. 6) A. գործել. 6) B. (եթէ)չիք. 7) B. «սեւայատակին» բառից յետոյ մի նոր գրիչ աւելացրել է «և թաւայատակին». 7) A. Հերակղեա. B. Հերակլէս. 7) B. նորին. 8) B. ձեռնարկել. 9) A. Հերակղեա. B. Հերակլեա. 10) A. լուս. «կրէր». B. մի նոր գրիչ. «երկրէր» (?) 11) B. յիշեցին. 11) B. զատակսն. 11) A. Հերակղեա. B. Հերակլեայ. 13) A. Հերակղեա. B. Հերակլեայ. 15) B. լթ. 15) B. մի նոր գրիչ «պարկեշտին» ուղղել է «անպարկեշտին». 15) AB. պանա. 15) B. Պենեղլովպէ. 15) A. է. 15) A. ոդիւսեա. B. ուդիւսեա. 16) B. և բազումք. 18) A. ոդիւսեա. B. ովդիւսեա. 19) B. ամենիքեն. 19) B. յղացաւ և. 20) B. (ի)չիք. 20) B. եղեալ. 21) B. (զսա)չիք. 21) «արդ»-ից յետոյ մի նոր գրիչ աւելացրել է «զսայ». 23) B. խ. 23) A. բիւթեննեա և Հերակղեա. B. բիւթիննեայ և Հերակլեայ. 23) A. բիւթինա. B. «այս բիւթինա». մի նոր գրիչ աւելացրել է. «որ թարքմանի եզնաճաշակ».

Եւ կոչեցաւ այսպէս պատճառաւ այսպիսաւ. անցանէր ընդ երկիրն Դրովպիդեան Հերակղէս, բերէր և զորդի իւր Հիղղոս։ Ապա քաղցելով Հիղղոսի և կերակուր խնդրելով յարտավարէ ումեմնէ, որ Թէոդամաս անուանէր, հայցեաց Հերակղէս հաց. և իբրև ոչ ետ, այլ և անարգեաց զնա, առեալ Հերակղեայ զմի յամոլոց եզանցն եզեն և ճաշակեաց և ինքն և որդին իւր, և կոչեցաւ վասն այսր պատճառի — Բուփթենաս, որ թարգմանի եզնաճաշակ. քանզի բոլոր եզամբն ճաշեաց։ Աստուստ եղև Հերակղի մարտն ընդ Դրիովպացիսն, զի Թէոդամանտոսի եկանելով ի քաղաքն և ասելով, իբր թէ թշնամի եկն ի գաւառն ելին ի վերայ նորա. և նա յաղթեաց ամենեցունց։

Խ.

խ. Յաղագս Եռերեկէին։ Ասի Հերակղէս յերիս երեկունս յղացեալ լինել և ծնեալ. և այսպիսի իրս առասպելաբանեն յաղագս նորա։ Նմանապէս ասի, թէ դոյն ինքն Հերակղէս ընդ ամենայն դստերսն Թեստիոսի խառնակեցաւ, և յամենեցունց մանկունս ծնեալ իբր թէ վասն այսորիկ աստուածարեցին զնա, և զայս երեքտասաներորդ նահատակութիւն նմա անուանեցին։

ԽԱ.

խա. Յաղագս Իդովղիանոս և Կովսիտարոս կոչելոյն զՅուլիանոս։ Քանզի Յուլիանոս զանուն քրիստոնէից ի գալիլէացիս փոխադրեաց, արդ կամեցեալ աստուածայինն Գրիգորիոս խաղ առնել և ասել, թէ պարտ է և մեզ զՅուլիանոս կոչել յանուանցն, որ ըստ նմայն և ասէ՝ թէ կոչեսցուք զնա Իդովղիանոս, իբր թէ կռապարիշտ, և Պիսէոս, իբր թէ պատուող այնմ, որ ի Պիսիա պատուէր։ Եւ պատուեալ լինէր ի Պիսա Զևս. այլ Պիսա քաղաք էր յԵղղադա. և ասէ՝ պարտ է կոչել զՅուլիանոս — Պիսէոս,

---

1) B. (Եւ կոչեցաւ)չիք. 1) B. (այսպիսեաւ)չիք. 2) B. դրովբիգեան. 2) B. (Հերակղէս). մի նոր գրիչ. «Հերակլէս». 2) B. Հեղղոս. 3) B. Հեղղոսի. 3) B. Թէովդոմաս. A. Թէովդովման. 4) B. Հերակլէս. 5) A. Հերակղեա. B. Հերակլէս. 5) B. յամլոց. 5) B. (և) ինքն. 7) B. ճաշակեաց. 8) B. Հերակլի մարտ. 8) B. դրովպացիսն. 8) B. Թէովդիմանտոսի. 9) B. (Թէ)չիք. 9) B. մի նոր գրիչ աւելացրել է «ելին»-ից առաջ «և քղքցիքն». 9) B. ի վերա. 10) B. ամենիցունց. 12) B. խա. 12) B. եռեկին. 12) B. Հերակլես. 12) B. յերեկունս. 13) B. լինի. 14) B. դոն. 14) B. Հերակլես. 14) B. Թեստուոսի. 15) B. յամենիցունց. 15) B. ծնաւ. 19) B. խբ. 19) B. յաղագս իդովլիանոսի. Եւ կովսիտաւրոս կոչեցելոյն զյուլիանոս. 20) B. յուլիանոս. 20) B. ի գալելիացիս. 20) B. փոփոխեաց. 21) B. գրիգորոս. 22) B. կոչել զյուլիանոս. 22) B. յանուանց. 22) B. «նմայն». մի նոր գրիչ աւելացրել է «ածիցեն». 22) B. (Թէ). մի նոր գրիչ աւել. է. «Թէ». 23) B. զովլիանոս. 23) B. կռապարիշտն. 24) B. ի պիսիա. 24) B. պիսիա. 25) A. եղղադա. B. յելլադա. 25) B. զյուլիանոս.

որպէս Զևս, և Ադովղէոս վասն Ադոմնեայ, որ ասի, եթէ տափեցաւ Ափրոդիտեայ, ինքն մարդ գոլով, և սպանաւ ի ձեռն Արեսի. քանզի Արէս փոխանակ նորա տափեալ լինի Ափրոդիտեայ: Այլ Կովսիտաւրոս պարտ է կոչել զՅուլիանոս վասն զցուլս բոլորովին զոհելոյն և այրելոյ նորա աստուածոցն:

ԽԲ.

խբ. Յաղագս Կերդաղայ: Կերդաղ կոչի աղուէս. աստուստ և կերդաղի չարութիւնն է և նենգութիւնն. քանզի նենգաւոր և չար է կենդանիս այս: Այլ Մինովս արդար մարդ կարծեցեալ լինէր, իբր թէ ուստր Արամազդայ: Արդ՝ զոր ինչ ասէ աստուածայինն Գրիգորիոս՝ այսպիսի ինչ է, թէ Յուղիանոս զչարութիւնն իւր թաքուցանէր ի ձեռն մակաստեղծ բարուցն, ապիրատ գոլով արդարաձեւութեամբն:

ԽԳ.

խգ. Յաղագս Մեծատանն և Պրովտեայ: Պրովտէոսս այս էր Թրակացի, զորոյ զորդիսն սպան Հերակղէս: Սա դիւթ էր, և եղեալ ծովային դև՝ բնակեցաւ ի փարոս կղզւոջ. վասն որոյ և Պրովտիս կղզի անուանի փարոս. և լինէր փոխակերպեալ առ մերձաւորսն, զի մի՛ հայցեսցի դիւթութիւնս ասել և նախագիտութիւնս:

Որպէս և Մեղամպուս, որ ասի սևոտն դիւթ էր և սրբազանիչ: Սա երևեցոյց զԵգիպտական քահանայագործութիւնն եղլենացւոցն, որոց և եղլենացիքն նմանեցին: Այլ և սա ի փոխակերպելոցն էր, որպէս դիւթ. քանզի դիւթքն այնպիսիք՝ այնքան ասէ զաւրութիւնս ունէին, որպէս զի փոխակերպիլ յոր ինչ և կամէին, մինչ զի ոչ լինել ծանուցեալ առ խաւսողացն ընդ նոսա:

---

1) A. լուս. «ադոնիս». 1) B. ադովղոսի. 1) B. թէ. 1) B. «տափեցաւ». մի նոր գրիչ աւելացրել է «ատոմնիս». 2) A. ափրոդիտեա. B. ափրոյդիտեայ. 3) B. փոխան. 3) A. ափրոդիտեա. 4) B. ցուլ. 4) B. այրելոյն. 4) B. նմա. 7) B. խգ. 7) B. կերդաղա. 7) B. «աստուստ» — մի նոր գրիչ «նման ասի լեալ առ յուլիանոսի բարքն». 8) B. (և). մի նոր գրիչ «և». 9) B. արամազդա. 9) B. ածաինն. 10) B. յուլիանոս. 12) B. «արդարաձևութեթբ». յետոյ մի նոր գրիչ. «թգցանել զբարսն ջանայր». 14) B. խդ. 14) A. պրովտեա. B. պրոտայ. 14) B. Պրոտէս. 15) B. Հերակլէս. 15) B. ծովաին. 16) B. կղզոջ. 16) B. պրոտիս. 17) A. փոխանակերպեալ. 17) B. հայցեցի. 17) B. դիւթս. 19) A. լուս. «նոյն» = նոյնպէս. 19) B. մեղամբուս. 20) A. լուս. «յայտնեաց». 20) B. քահանագործութին. 20) B. ելլենացոց. 21) B. ելլենացիքն. 23) B. «զինչ». մի նոր գրիչ ուղղել է «որպ». A. լուս. «որպէս զի». 23) B. լինէին. 24) B. խաւսողսն.

ԽԴ.

խդ. Յաղագս յետնացւոյ հրոյն: Սիկիղիա կղզի է մեծագոյն տրամակայեալ յԻտալիա: Ի նմա է քաղաք ոմն Կատանէ ասացեալ. և վերագոյն Կատանեայ լեառն է, յորմէ ելանէ հուր ուժգին և հանապազ. և կոչի լեառնն Յետնէ, և հուրն կոչի խառնելիք Հեփեստոսի. և հուրն այնչափ է, մինչ զի գերագոյն բղխեալ շատանայ, և գետուրէն բերեալ լինի և հոսեալ, որպէս ջուր հանդերձ վերատրեալ հրատեսակ նիւթովն. Եւ է աստուածային իմն հուրն այն, զի ասի, թէ երբեմն հայր ոմն հանդերձ որդւով իւրով գտեալ ի լերինն յայնմիկ և յանկարծակի հոսեալ հուրն գետուրէն և անհուն եղև: Այլ մանուկն առեալ զհայրն ի վերայ ուսոցն և բերելով զնա՝ փութացաւ անցանել: Իսկ պատկառեալ հուրն ի գործոյ որդւոյն՝ եհատ զհոսումն իւր, և անց մանուկն հանդերձ հարբն իւրով անվնաս:

ԽԵ.

խե. Յաղագս Եքետոսի և Փաւղաւնիդոսի տմարդութեանն: Եքետոս բռնաւոր էր ցամաքին. սա խստագոյն գոլով՝ խոկայր բազմատեսակ մտածութիւնս և տանջանարանս. առ որով և կամեցողքն անխնայ տանջեալ՝ արձակէին զպատուհասեալսն, որպէս և նոյն իսկ քերթողն գրէ յաղագս նորա — «Յեքետոս՝ թագաւորն մարդկան, խայտառակիչն ամենեցուն»:

Իսկ Փաւղաւնիս այսպիսի ոմն է. զի և նա նորագոյն տանջանարանաց եղև գտիչ: Այլ էր ազգաւ սիկիղացի նա: Պինոնիւսեայ բռնաւորի շնորհուկս առնելով, խստագոյն գոլով նորա, և պատուհասական առնել ցուլ պղնձի, յոր պարտ կարծէր արկանել զպատուհասեալսն. և հուր առ նովաւ վառեալ, զի ի ներքոյ գոլով և կիզեալ լինելով՝ աղաղակեսցեն. և ձայնին ելանելով ընդ քթացն ցլուն՝ թուեսցի ցուլն կիզելով գոչիւն հանել: Իսկ տեսեալ զՓաւղաւնիդոսի տմարդութիւնն Պինոնիւսի՝ զինքն արկ ի ցուլն, և կիզեալ՝ սպան:

---

2) B. խե. 2) B. յայտնացոյ. 2) B. Սիկիլա. 2) B. տրամակացեալ. 3) B. իտալեայ. 4) A. կատանեա. B. կատանա. 5) B. «լեառն.» մի նոր գրիչ. «այն». 5) B. խառնարան. A լուս. «խառնարան». 5) A. եփեստոսի. 6) B. գերանագոյն. 6) B. շատանա. 9) B որդւովն (իւրով). 9) B. (հոսեալ). մի նոր գրիչ. «հոսել». 10) B. ի վերա. 10) B. ուսոց. 12) B. որդոյն. 12) B. զհոսումն. 13) B. (իւրով)չիք. 15) B. խղ. 15) A. աւղաւնիդոսի. B. պաւղաւնիդոսի. 15) B. բռնաւորն. 16) B (գոլով)չիք. 17) AB. անխնա. 18) B. նորայ. 19) A. լուս. «խայտառակն». 19) B. ամենեցուն. 20) B. նորոգագոյն. 20) B. «տանջանաց». մի նոր գրիչ ուղղել է. «տանջանարանաց». 21) A. այդ. 21) B. սիկիլացի. 21) B. գինոնսեայ. 22) A. լուս. «պատժաւէր». 23) A. լուս. «զպատժապարտսն». 24) B ի ներքս. A. լուս. «ներքս». 25) B. ցլուն. 25—26) B. և գոչիւն հանելով. 26) B. զփաւղաւնիտոսի. 26) B. գինոնւսի. 27) B. սպանաւ.

ԽԶ.

խզ. Յաղագս Հիդրայ: Առասպելեալ եղև գազան ինչ գոլ ի Լեռնէ յիսնագլխի, և այլք ասեն իննագլխի, զգլուխսն աճից ունելով. զոր եկեալ Հերակղէս հանդերձ Հիւղոսաւ մանկամբ իւրով՝ սպան: Այլ առասպելաբանի և այս, թէ ի հատանել միոյ գլխոյն ի տեղւոջ անդ երկու գլուխք բուսանէին, որպէս զի լինել գազանին հարիւրագլխի: Այլ Հիւղղոս իմացեալ այսպիսի ինչ, հուր բերեալ և զհատեալ գլխոցն տեղիս այնու այրեալ՝ այնպէս կարացին սպանանել զնա:

ԽԷ.

խէ. Յաղագս պատրէկեցի Քիմերային: Է լեառն, յորում էր գազան ինչ, որոյ առաջին կողմն էր առիւծու, և վերջինն վիշապի, և մէջն էր քամեռ. յորմէ հուր ելեալ՝ սատակէր զպատահեալսն: Իսկ յետոյ եկեալ Բելեռոփոնտէս, ունելով զերիվարն Պեգասոս՝ սպան զքիմեռ.

ԽԸ.

խը. Յաղագս Կերբերոսի: Առասպելեալ լինի, թէ է ինչ շուն, որ ունի գլուխս երիս, որ և կոչի՝ եռանկ: Սա ասեն պահէ զդրունս դժոխոց, և զիջեալսն ի դժոխս ողոքելով՝ շողոմէ. իսկ զելեալսն խածանէ և ոչ թողացուցանէ ելանել: Արդ ասի, թէ Հերակղէս, յորժամ էջ յափշտակել զՊերինթոս և զՊերսեփոնէ, ելանելով՝ սատակեաց զԿերբերոս: Այս է:

ԽԹ.

խթ. Առասպելեալ լինի ի Տիւռենական ծովուն գազան ինչ գոլ,

---

2) B. խէ. 2) A. Հիդրասա. B. Հիւդրասա. 3) B. լեառնէ. 4) B. Հերակլէս. 4) A. Հեղիւսաւ. B. Հիւղւսաւ. A. լուս. «ոսաւ» = Հեղոսաւ. 4) B. մանգամբ. 4) A. իւր. 5) B. (ի տեղւոջ անդ). մի նոր գրիչ աւելաց. է «ի տեղի անդ». 7) A. Հիւղղաս. A. լուս. «ոս» = Հիւղղոս. 7—8) B. տեղիսն (այնու). 8) B. այսպէս. 10) B. խը. A. լուս. ը. 10) B. «յորում է». մի նոր գրիչ ուղղել է «յորում երևեցաւ». 11) B. առև-ծու. 11) B. վերջին. 12) B. քիմեռ. 12) B. հուր ելանէր և. 13) B. բեղեռոյփոնտէս. A. լուս. «ուոսի». 13) B. զերիվարն. 13) A. պւգա-սոս. B. պենդասոս. 13) B. զքւմեռն. 15) B. խթ. 17) B. «շողոտէ». մի նոր գրիչ ուղղել է «շողոքէ». 18) A. թուղացուցանէ. 18) B. Հերա-կլէս. 19) B. զպերոնիփոնէս. 20) B. (այս է) չիք. B. ասի և այս. 22) B. խը և խթ՝ մի գլուխ են կազմում. B. մի նոր գրիչ աւելացրել է վերնագիր. «յղգս կոչեցելոյն կորիւն». B. «լինի» բառից յետոյ մի նոր գր. «և այս». B. «տիւռնական». մի նոր գրիչ ուղղել է. «տիւռեննական».

որ է կին գեղեցիկ մինչև ցպորտն, և յայսկոյս և յայնկոյս շան գլուխք բնաւորեալք ի նմա վեց, և այլ մարմին նորա օձատեսակ է, զորմէ ասեն, թէ զնաւորդս ի ծովուն յայնմիկ ուտէր անխնայապէս և գազանաբար:

Ծ.

ծ. Յաղագս Քարիբդին: Ըստ սիկեղական և տիւրենական ծովուն է խոր ինչ. յորում տեղւոջ ծովն լինի անպովտ և ռաքիայ, և բաժանեալ լինի ջուրն, մինչ զի զյատակս ծովուն ըստ այնմ կողման հնար լինել տեսանել: Եւ անպովտ է իբր վերաքարշումն և լափումն ջրոյն. քանզի ջուրն ծողոպրեալ լինի առ ոմանս դատարկս վիմաց և դարձեալ ի դուրս բղխեալ լինի, որ և կոչի ռաքիա: Եւ էր այնպիսի տեղին նաւորդաց լի վտանգնութեամբ և մահուամբ. քանզի բոլոր կորուսեալ լինէին նաւքն յայնմ տեղւոջ, թէ պատահէր ի ղուղել նաւուն լինել անպովտ կամ ռաքիա:

Յաղագս այսորիկ և Հոմերոս ասէ. «Իսկ յայսկոյս քածն, և յայնկոյս արամազդեան Քարիբդն»: Այլ հակադարձեալ կոչեաց զՔարիբդն, ընդդիմադրեալ ընդ քածին:

ԾԱ.

ծա. Յաղագս դժոխայն ծածկոյթին: Հոմերոս քերդող ի ներքս մուծանէ զԱրամազդ, անտեսութիւն ինչ և աներևութիւն արարեալ առ եղեռնացիս, իբր թէ տեսանելի ինչ ոչ լինել: Ասէ արդ ուսումնականագոյն, եթէ զծածկոյթն դժոխոց զիւրեաւ արկաւ, իբր ոչ լինել տեսանելի. այլ ծածկոյթն այն գլխադիր ինչ է դժոխոց, այսինքն Պղուտոնի:

ԾԲ.

ծբ. Յաղագս զիւդացողն անիծանելոյ զԻնդոսինն: Ինդոս հին քաղաք է Լովդոսի. ի նմա քահանային, որ զենոյր և ճաշակէր զցուլն անիծանէին, և վիճելով անարգէին անարգանս անպարկեշտս:

---

1) B. «որ է». մի նոր գրիչ աւելաց. Է՛ «կերպարան նրյ իբրև զ». 1) B. մի նոր գրիչ «յայնկոյս»-ից յետոյ աւելաց. Է՛ «յաջուստ և յետնուստ». 2) B. բնաւորեալ. 3) B. անխնաապէս. 5) B. սիկելական. 5) B. (և) չիք. 6) B. տեղոջ. 6) B. ամբոտ և ռաքիա [ἄμπωτις, ῥαχία]. 7) B. «յատակս». մի նոր գր. ուղղել է «զյատակս». 7) B. լինի. 8) B. ամպովտ. 8) B. «իբրև». մի նոր գրիչ. «այսպ». 8) A. լուս. «քարշեալ». 9) B. ծողոտրեալ. 10) B. բխեալ. 12) B. տեղոջ. 12) B. նաւին. 12) B. (լինել) չիք. 12) B. ամպովտ. 15) B. հակադրեալ. 18) B. դժոխային. 19) B. աներևելի. 20) B. եղեռնացին. 20) B. ուսմնականագոյն. 21) A. զիւր և. 22) B. գխադիր. 22) B. (ինչ)չիք. 22) B. պղուտոնի. 24) B. զիւդացոցն. 24) B. անիծելոյ. 25) A. լուս. «ի ռունդոս». 25) B. քահանաին.

ԾԳ.

ծգ. Յաղագս ու Տարսոն ուտարապանութեանն: Այժմիկ ասացաք, եթէ ի Սիւթիա ազգ ինչ է կամ քաղաք Տաւրոս, ուր պատուեալ լինի Արտեմիս:

Արդ Իփիւգենիայն զատերն Ագամեմնոնի, ներածելով անդ ի ձեռն Արտեմիդեայ՝ զհասեալսն յաւտարաց զենուին վասն ոչ յայտ լինելոյ Իփիւգենիայի յիւրեանցսն, զառնալով աւտարացն:

ԾԴ.

ծդ. Յաղագս ընկենլոյն ի Կինոսարգէս: Կինովսարգէս տեղի ինչ է յԱթենս, յորում խորթքն ընտրեալ լինէին ի ճշմարիտ որդւոցն: Այլ կոչէին աթենացիքն զպատերալսն ի ծառայութենէ խորթս. զի են ոքա որպէս խորթք առ ի ծննդենէ ազատովքն, որ ընտրեալք և փորձեալք լինէին, եթէ բոլորովիմբ ազատեալք եղեն: Այլ Կիւնովսարգէս ասացաւ տեղին. քանզի զոհ մերձ նորա լինելով ի տաճարի ուրեք, մոեալ շան յափշտակեաց ի զոհէ անտի միս և եբեր ի տեղին, ուր տաճարն շինեցաւ. և կոչեցաւ Կինովսարգէս, իբր թէ — միս բերեալ ի շանէ:

ԾԵ.

ծե. Յաղագս Պաղամիդեայ: Նոյն թէ Պաղամիդէս եւբիւացի էր ազգաւ, այլ Եւբիւոս կղզի է հանդէպ Նաւպլեայ. որ և եգիտ զթուեյն և զտապալեյն, և ի կիր արկանել զայլ բազում հնարս: Սա մի է ի մարտակցելոցն յԻլիոն և մեռաւ ի Տրովադա դաւաճանութեամբ Ոդիւսեայ. զի զՈդիւսոս թշնամի ունէր վասն այսպիսւոյ պատճառի. Ագամեմնոն յորդորէր զՈդիւսես եյանել ի Տրովադայ, և նա ոչ կամեցեալ՝ ձեւանայր մոլութիւն, և լծեալ էշ և արջառ, իբր թէ արաւրադրել ձեւով մոլութեանն: Իսկ Պաղամեդէս յանդիմանէր զնա ոչ գոլ մոլեալ, և

2) B. ուտարապանութե. 3) A. ի սկիւթայ. 3—4) B. (ուր պատուեալ լինի արտեմիս) չիք. 5) A. իփիւգենիաի. B. իփիւգենաի. 5) B. ագամեմոնի. 6) B. արտեմիդա. 6) B. վս ոչ յայտ լինելոյ իփիւգենա. վս ոչ յայտ լինելոյ. 7) B. յիւրեանցն. 9) B. ի կենովսարգէսն. 9) B. կինովսարգէսն. 10) B. ընդրեալ. 10) B. որդոցն. 11) B. ի ծառաութենէ. 11) B. խորթքն. 12) A. առ ի ծնընդենէ. 12) B. որք. 12) A. ընտրեալ. B. ընդրեալք. 13) B. կինովս որպէս. 14) B. լեալ. 18) A. պաղամեդեա. B. պաղամիդայ. 18) B. եւիւրացի. 19) B. եւիւրոս. 21) B. յիւլիոն. 21) B. (ի Տրովադա) չիք. 21) A. ոդիւսեա. B. ոդոսեայ. 22) B. այսպիսի. 23) B. ագամեմոն. 23) B. զոդիւոս յորդորէր. 23) B. ի տրովադա. 23) B. նորա. 24) A. արջար. 25) B. մոլութե. 25) B. պաղամիդէս. 25) B. յանդիմանել.

յանդիմանեաց այսպէս. զՏեղեմաքոմ զորդի նորա, ընկեց առաջի արաւրոյն. ապա հասեալ Եդիսեայ մինչև ցմանուկն վերացուցանէ զարաւրն, զի մի գանեսցի մանուկն. և ծանուցաւ, թէ զգաստ է: Արդ ոխութեամբ ոխացեալ ընդ նմա Եդիսեայ ի Տրովադա՛ ստեղծանէ թուղթ իբր առ ի Պրիամոսէ առ Պաղամիդէս յաղագս ի ձեռն նորա մատնելոյ եղլենացւոցն և ընկենու ի վրանն Պաղամիդեայ. Եւ յետ գալեւոյն լինելոյ ի վերայ նորա, որպէս մատնչի գտաւ թուղթն. և նա մեռանի ի ձեռն Ագամեմնոնի և ամենայն եղլենացւոցն:

ԾԶ.

ծզ. Յաղագս ծայրն և ընոցն հաստատման: Ընտրութիւն էր ասէ յաղագս գեղեցկութեան հաւուց, և Զևս էր քննիչ ընտրութեանն: Արդ՝ աւր սահմանեցաւ, յորում պարտ էր գումարել հաւուցն առ Զևս: Եւ յառաջնում սահմանեալ աւուրն եկին հաւքն ի գետս լուանալ, զի իւրաքանչիւրոցն փայլեսցէ բնական գեղեցկութիւնն: Իսկ ճայ անուանեալ հաւդ քաջ մանաւանդ փոքր է մարմնով և տգեղ տեսակաւ. այլ յանկեալ թևոց հաւուցն զինքեամբ շուրջ բարդեալ՝ եկն և նա առ Զևս, որպէս զի առցէ զգեղոյն յաղթութիւն: Եւ հողմոյ շնչեալ՝ ցրուէ զայլասեռս ի թևոցն, և մերկացեալ ի գեղեցկութենէն, ունելով զառ ի բնութենէն տգեղութիւն՝ լի եղև ամաւթով:

ԾԷ.

ծէ. Յաղագս զառաստոն որոց ոտքն ստանեցան: Այն ոմն կոչեցեալ, որպէս ոմանք ասեն, Միբիղղա, և որպէս այլք՝ Փիմինոէ, և միւսք՝ Փիղիւռա՝ սասանեցաւ առ յերկտասարդէ ումեմնէ, և ամբարհաւաճեալ՝ անարգեաց զերկտասարդն. և էր անարգանքն ասացեալ տաղ չափաբերական. և յաւդաւորութեան բանից պառաւուն հաճոյ թուեցեալ մաւտ պատահելոցն չափ տաղի առեալ եղև. և այնպէս արհեստեցաւ ընտրութիւն տաղից:

---

1) A. լուս. «այն». = այնպէս. 1) A. լուս. «եդ». 2) A. ովդիւսեա. 3) B. սգաստ. 4) A ոդիւսեա. B. ոդիւսէ. 5) B. պրամոսէ. 5) A. լուս. «որպէս թէ». 5) B. ելլենացւոցն. 6) B. ընկենոյ. 6) A. պաղամիդեա. 6) B. ի վերա. 7) B. ագամեմոնի. 8) B. ելլենացւոցն. 10) B. հաւաքմանն. 10) B. ընդրութի. 11) B. ընդրութեն. 13) B. յառաջում. 14) B. փայլեցէ. 14) B. ճա. 15) B. մանաւանդ զի քաջ. 17) B. զգեղոյ յաղթութին. 17) B. ցրուեաց. 17) A. զայլասերս. 18) B. ի բնութենէ. 19) B. տգեղութին. 22) B. սիբիւղղա. 22—23) B. փիլիւռա. 23) B. (սասանեցաւ առ)չիք. 23) B. ումեմէ. 23) B. ամբահաւաճեալ. 24) A. ասացեալք. 25) B. յաւդաւորութի. 25) B. թուեցաւ. 25) B. մաւտ. 26) A. լուս. «ն» = տաղին. 26) B. արհեստացաւ. A. լուս. «առ» = արհեստ էառ?.

ԾԸ.

ծը. Յաղագս Կիկղովպեանց: Ի Սիկղիա կղզւոջ առ լեռնակողմամբքն լինել ասին կիկղովպեանքն հովուական կենցաղով կեալ ճաշաւորեալք, և մանաւանդ՝ բռնութեամբ: Եւ ասին մարդակերք գոլ սոքա, որք և զըն-կերսն Ոդիսեայ կերան: Այլ երեք ասացեալ լինին ի սոցունց արտու-նանկեալքն դարբինք արուեստիւ, որք ի ձեռն իւրեանց արուեստին զորո-տումն և զփայլատակումն Արամազդայ կազմեցին: Եւ ասին արտունան-կեալք սոքա՝ Բռոնտէս, Ստերոպէս, Արգէս: Եւ կիկղովպեանք անուա-նէին, որպէս Եսիովդոս ասէ, զի մի ակն ունէին բոլորեալ, և որպէս այլք՝ զի ի բոլոր կղզւոջ բնակէին:

ԾԹ.

ծթ. Յաղագս Ծիրանոյն: Ի Տիւրոս առ ծովեզերբն հովուական քա-ծին շրջելով և գտեալ կոնքիւղ, որով այժմ ներկեալ լինի ծիրանին՝ եկեր: Ապա արիւն կոնքիւղին ներկ զբերան շանն. և հովուին կարծե-ցեալ, եթէ գանեալ իցէ բերան շանն, առեալ բուրդ՝ ջնջէր զբերան շանն: Եւ գտաւ շունն անվնաս, բայց բուրդն զգոյն ծիրանոյն էառ: Եւ գիտա-ցեալ հովուին, եթէ կոնքիւղն այնպիսի ներկական բնութիւն ունի հրա-պարակեաց զայն: Եւ այնպէս քաղելով առ ծովուն կոնքիւղն այնու կազ-մէին զծիրանին:

Կ.

կ. Յաղագս Երկրագործութեանն և Նաւակառութեանն: Դեմետր ունէր դուստր զՊերսեփոնէ. զնա յափշտակեաց Պղուտոն: Եւ շրջելով Դե-մետրի և խնդրելով զդուստրն եկն յԱտտիկէ և իջավանի առ Տրիպտողոմոսի ումեմն ի գեաւղն, որ կոչի Եղևսինէ: Որդ իմացեալ առ ի Տրիպտողոմոսէ, թէ Պղուտոն յափշտակեաց զՊերսեփոնէ՝ յաղագս երախտեացն ետ

---

2) B. կիկղովպեանցն. 2) B. ի սիկիլեա. 2) B. կղզոջ. 2) B. առ լեառնա-կողմամբքն. 3) B. լինին. 3) B. հովական. 4) B. որ. 5) AB. ոդիւսեա. A. լուս. «իս» = ոդիսեա. 6) B. արուեստիւք. 7) B. զփայլատումն. 7) B. արամազդա. 7—8) B արտոանկեալք. 8) A. լուս. «այսոքիկ». 8) B. բռնոմնտէս. 8) A. լուս. «ռ» = առգէս (?). 9) B. սիովդոս ասէ. 9) B. ունին. 10) B կղզոջ. 10) B. բնակեալ. 12) B. ի տաւրոս. 12) B. առ ծովեզերբ. 12—13) B. հովուականք յածին. 13) B. գտեալ շան. 17) B. այնպէսի. 18) B. քաղեալ կոնքիւղն առ ծովուն. 18) B. և այնու. A. լուս. «նովաւ». 21) B. դեմետր. 22) B. զպերսիփոնէ. 22) A. պղով-տոն. B. պղոտոն. A. լուս. «պղուսինոս». 22—23) B. դիմետրեայ. 23) A. (զդուստրն)չիք. 23) A. լուս. «եալ» (?). 23) B. առ տրէպտղոմէոսի. 24) A. ի գեղն. 24) B. ելևսինաի. 24) B. առ ի տրոյպտղովմիոսէ. 25) A. պղատոմն. B. պղովտոն. A. լուս. «ու» = պղուտոմն. 25) B. զպերսոփոնէ. 25) B. և յաղագս.

Տրիպտողոմէոսի զսերմանիս ցորենոյ և գարւոյ, պատուէր տուեալ ոչ մախալ, այլ շրջել և ցրուել զսերմանսն ամենայն մարդկան, զի ուսցին զսերմանելն և զերկրագործել և ուտել զպտուղս ընտանիս. քանզի յառաջագոյն ուտէին կաղինս վայրենիս ի տնկոց անտի. վասն որոյ, քանզի կաղնոյն յունարէն փիգոս ասեն ուտելոյն ասացաւ փագին: Այլ ասի թէ Տրիպտողոմէոս առեալ կառս վիշապաց թեւաւորս և ընդ նմին առեալ և զԿեղղէոս՝ այնպէս յածեալ լինէր, զսերմանսն պատուասիրութեամբ բաշխելով:

Ասէ արդ աստուածայինն Գրիգորիոս, թէ և նաւակառուցութիւնն գտաւ յաթենացւոց. այլ կարծեմ, թէ յաղագս նաւամարտական արուեստին ասէ. քանզի ծայրագոյն նաւամարտք էին աթենացիքն. քանզի նաւակառոյցք յառաջագոյն փիւնիկեցիքն ասին և քաշտիկ Շամիրամ:

ԿԱ.

կա. Յաղագս Կեղղէոսի և Իկարոսի: Արդ յաղագս Կեղղեսիոսի նախ ասասցուք և ապա յաղագս Իկարոսի: Ասի թէ առ ի Դիոնիսիոսեայ գինի գտեալ եղև. վասն որոյ և վերատեսուչ որթոյ ասեն զԴիոնիսիոս: Սա արդ եկեալ և աթենացւոցն և Իկարոսի ումեմն հանդիպեալ՝ ետ նմա զուռն որթոյ, զի տնկեսցէ. և տնկեալ՝ մշակեաց զգինին, և արբ ինքն և ետ հովուաց ոմանց յարբումն: Այլ հովիւքն արբեալք և հրաշափառ կարծեցեալ զարբեցութիւնն, քանզի առաջին էր, կարծելով, թէ դեղահարեաց զնոսա Իկարուս՝ սպանին զնա: Այլ Երիգոնէ դուստր նորա, ի ձեռն շանն Իկարոսի գիտացեալ, եթէ մեռաւ նա՝ ողբայր դառնապէս. որում ողորմեալ աստուածքն վասն այնորիկ փոխադրեցին զնա յերկինս: Եւ այժմիկ է ասեն ընդ աստեղս Երիգոնէ: Այլ ասելն, — եթէ խորհուրդ ձեզ ամաւթալի զայսոսիկ արար — ոչ յաղագս Իկարոսի ասէ, այլ որ յաղագս Դեմետրեայ է առասպելաբանութիւնն. քանզի ասի, թէ ոչ միայն զսերմանս ետ նոցա, այլ և աւրէնս ինչ խորհրդոց ուսոյց, որով կատարելանան

1) B. տրոպտղովմիոսի. 1) B. գարոյ. 1) B. (տուեալ)չիք. 2) B. զսերմանիսն. 3) B. զերկրագործելն. 4) B. զկաղինս. 4) B. ի ի. 5) B. (թէ) տրէպտողմէոս. 6) A. զկեղղէաս. 8) B. ածաին. 9) B. յաթենացոցն. 9) B. նաւամարտութե. 11) A. լուս. «առաջինք». 13) B. կեղղէոսի և կարոսի. [յուն. Ἰκάριος.]. 13) B. կեղղէոսի. 14) B. ասացուք. 14) B. կարոսի. 14) B. դիոնիւսեա. A. դիոնիսիւսեա. 15) B. (և)չիք. 15) B. զդիոնիւսիոս. 16) B. կարոսի ուրեմն. 17) B. (և արբ ինքն)չիք. 18) A. լուս. «հովուացն». 18) B. հրաշափառք. 19) B. կարծեալ. 20) B. իկարոս. 20) B. երիգովէ. 20) A. դուստրն. 21) B. թէ. 23) B. (ասեն)չիք. 23) B. թէ. 24) B. առասպելաբանութեն. 24—25) B. (այլ որ յաղագս դեմետրեայ է առասպելաբանութիւնն)չիք. A. դեմետրեա. 25) B. (ասի)չիք. 25) A. զսերմանն. 26) A. լուս. «եալ լինին» = կատարեալ լինին.

եղղենացիքն. քանզի որպէս առ աստուածուսոյց քրիստոնէից մկրտութիւնն է, այսպէս և առ նոսա՝ կատարելութիւնն. և ասի այդպիսի տաւնդ առ յեղղենացւոցն միւստերիոն և եղևսինա և դեմետրիայ:

ԿԲ.

կբ. Յաղագս հրամանի և խորհրդոց հարցելոյն: Որփեւս Թրակացի էր ազգաւ, և աստուածաբանելով զեղղենացւոց միւստերիոնսն՝ ուսոյց թէ որպէս պարտ է պատուել զաստուածսն: Արդ զայսպէս պատուել զաստուածսն Թրեսկել կոչեաց. քանզի Թրակացի էր գիւտ նորուն: Իսկ այլք ստուգաբանեցին զԹրեսկելն, թէ աստուած անցեալ է ի Թէոփդերկելոյն, որ է զաստուած տեսանելոյն. քանզի դերկելն տեսանել ասի: Այլ խորհելն ասացեալ է առ ի խորութենէ միւստերիոնին կամ առ ի խորինս ինչ և անճառս կատարելոյն, կամ վասն ինլոյ զգայարանս և վերագոյն լինելոյն ամենայն մարմնական երևութից, և այնպէս ընդունել զաստուածային ծագումն:

ԿԳ.

կգ. Յաղագս ընձելոյն և աստեղաբաշխութեանն և երկրաչափութեանն: Ոչ է հաւաստի, եթէ զոհելն գտին քաղդէացիք կամ կիպրացիք. քանզի երկբայելի է պատմութիւնդ: Այլ քաղդէացիք՝ ազգ են պարսկական: Իսկ զաստեղաբաշխութիւնն գտանել ասին բաբելացիք ի ձեռն Զորոաստրոսի, և երկրորդ՝ եգիպտացիք ընկալան:

Իսկ զերկրաչափութիւն գտին եգիւպտացիք, ի յոլովութենէ հողոյն և ի բաժանմանէ գաւառին նախակրթեալք, և ապա գրեալ և ի կիր արկեալ:

1) B. *ելլենացիքն.* 1) B. *քրիստոնեայս.* 2) B. (*այսպէս և առ նոսա կատարելութիւնն*)*չիք.* 3) B. *և այսպիս տաւնս ասի առ ելլենացոցն.* 3) B. *միւստրիոն.* 3) B. *եղևսիննեայ.* 3) B. *դեմետրեայ.* 5) A. *խորհուրդ.* 5) A. *Որթևս.* 6) B. *զելլենացւոց.* 6) A. *միաստեռիոնսն.* B. *միւստռիոնն.* 7) B. (*արդ զայսպէս պատուել զաստուածսն*)*չիք.* 9) B. *զԹիրեսկելն.* 10) A. *լուս. «խորհուրդն».* 11) B. *միւստրոնիոնին.* 11) B. *կամ ասի.* 11) A. *լուս. «խորս».* 12) A. *ինըլոյ.* 12) B. *զդաարանս.* 13) B. *զածաին.* 13) B. *ծագումն.* 16) B. *անհաւատալի.* 16) B. *թէ զզոհել.* 16) B. *քաղդիացիքն* (*կամ կիպրացիք*). 17) B. *երկբաելի.* 17) B. *քաղդէացիքն.* 18) B. *զաստեղաբախութին.* 18) B. *զռոյաստրոսի.* 20) B. *զերկաչափութին.* 20) B. *եգիպտացիքն.* 20) B. (*ի*) *յոլովութենէ.* 21) B. *ի բաժամանէ.* 21) B. *գրեալք.* 22) B. *արկեալք.*

Իսկ զմոգականն ասէ գամիրք գտին և ապա՛ պարսիկք, այլ յառաջագոյն գամիրք։ Եւ զանազանի մոգականն ի կախարդութենէ, և կախարդութիւն՛ ի դեղագիտութենէ այսորիւք. զի մոգութիւնն է մակակոչութիւն բարեգործ դիւաց առ ի բարւոյ իրի իմն հաստատութիւն, որպէս Ապաւղոնիոսի տիւանեցւոյ յուռթութիւնքն վասն բարութեան եղեալ։ Իսկ կախարդութիւնն մակակոչութիւն է դիւաց չարագործաց, որք առ շիրիմս բնակեն, առ չարի իմն հաստատութիւն։ Եւ կախարդք անուանին ի վայիցն և յողբոց, որ լինին առ շիրմաւքն։ Իսկ դեղագիտութիւն է, յորժամ ի ձեռն կազմութեան իրիք մահ գործի, և կամ սիրելական տուեալ ի ձեռն բերանոյ։

ԿԴ.

կդ. Յաղագս Երաշտութեանն։ Տիանոս քաղաք է զիւկէացւոց ի Հնազունից քաղաքացն, և էր յամն Կրիսոսի։ Նոքա ասին յառաջ գտանել զերազահանութիւն և ընտրութիւն առնել նշանաց. քանզի ասէին, եթէ լինէր ինչ հրաշափառ, եթէ այդ զայս ինչ նշանակէ. և ամենեւին, որպէս ասէին, ըստ նմին և պատահէր լինել։

ԿԵ.

կե. Յաղագս Հմայականին։ Արդ ասի փռիւգացւոցն գտանել զհմայականն. և հմայականին մասունք են հաւագիւթականն և տնագիտականն, և ճանապարհորդականն, և ձեռագիտականն, և խաղացականն։ Իսկ հաւագիտականն է, յորժամ երբէք այս նիշ և կամ այլ՝ հաւու յառաջ և կամ զկնի, ընդ աջմէ կամ ընդ ահեկէ երևելով՝ ասիցեմք, թէ զայս ինչ նշանակէ։ Եւ ասի թէ եգիտ զաս Տեղեգոմոս։

Իսկ տնագիտական է, յորժամ զպատահեալսն ի տան մեկնելով ասիցեմք, թէ զայս ինչ նշանակէ. քանզի ի ձեղուն երևեալ աւձ կամ մուկն,

---

1) B. ասեն. 2—3) B. կախարդութին. 4) B. (բարեգործ)չիք. 4) B. դիւաց բարեգործաց. 4) B. առ ի բարոյ. 4) A. լուս. «իմեմն». 5) B. ապողոնոսի. 5) B. տիւանեցոյ. A. լուս. «տիւրեն». 5) B. յուռութիքն. 6) A. լուս. «և». 6) B. չարաց. 8) B. յողբոցն. 8) A. լուս. «շիրիմսն». 9) A. լուս. «մահաբերական». 9) B. (և)չիք. 10) B. առեալ ի ձեռն հաւատոյն. 12) AB. կէ. 12) B. զիւկացւոց. 14) B. զերազահանութին. 14) B. թէ. 15) B. թէ. 16) B. պատահել. 18) A. կէ. B. կբ. 18) B. հմականին. 18) B. ի փռիւգացոցն. 18—19) B. զհմականն. 19) B. հմականին. 19) B. հաւահմականն. 20) B. (և ճանապարհորդականն և ձեռագիտականն)չիք. A. լուս. «գ» = ձեռագիտականն. 20—21) A. լուս. «դիւթա» = հաւագիւթականն. B. հաւագիտական. 21) A. լուս. «ինչ» (?). 21) B. (և)չիք. 21) B. հաւ. 21) B. (և)չիք. 22) B. աջմէ և (կամ). 23) B. ասէ. 23) B. տեղիւգոմոս. 25) B. քան. 25) B. ձեղունն. A. լուս. «ա» = ձեղուան (?).

կամ աքիս, կամ թափեալ մեղր կամ ձէթ, կամ գինի, կամ մոխիր, կամ այլ ինչ՝ ասեմք զայս ինչ նշանակէ։ Այլ զայսոսիկ Քսենոկրատէս շարագրեաց։

Յորժամ մեկնեսցէ ոք զհանդիպեալսն ի ճանապարհի, եթէ հանդիպեսցի քեզ այսպիսի ոք, կրելով զայս ինչ՝ այս ինչ քեզ պատահեսցէ, և եթէ այս ոմն՝ այս ինչ. զոր շարագրեաց Պաւղակատոս։

Իսկ ձեռագիտական է, յորժամ պարզելով զձեռս՝ վասն կրճմանցն, որ ի նոսա՝ ասիցեմք, թէ այս ինչ նմա կայ և մնայ, կամ թէ ամուսնանայ, կամ թէ ի մանկածնութիւն հասանէ, կամ այսպիսի այլ ինչ. յաղագս որոյ շարագրեաց Եղենոս։

Իսկ խաղացական է, որ ի ձեռն խաղացման մարմնոյն լինի ծանուցեալ. որպէս՝ թէ խաղաց աջ ակն՝ զայս ինչ նշանակէ, կամ թէ ուսդ՝ զայս ինչ, կամ թէ բարձքդ՝ զայս ինչ. զոր շարագրեաց Պիսիդոնիոս և Մեղամպուս և այլք բազումք.

2—3) B. (այլ զայսոսիկ քսենոկրատէս շարագրեաց) չիք. 5) B. այսպիսի ինչ կրեսցես. 6) B. թէ. 7) A. լուս. «դ» = ձեռագիտական. 7) A. կրըժմանցն. 8) B. այս իրք. 8) B. կա. 8) AB. մնա. 8—9) B. ամուսնանա. 11) B. մարմնոյս. 12) B. (թէ) խաղաց ականջդ. 13) A. շարագրէ. 13) B. եպիսիդոնիոս. 14) B. մեղամբուս.

[Fortsetzung folgt.]

(Nonnos.)

Die Scholien zu fünf Reden des Gregor von Nazianz.

Herausgegeben

von

Agop Manandian.

(Fortsetzung).

Կ.Օ.

կզ. Յաղագս է վերայ յառնելոյն խուժանաց ոպերանց: Դարակոյ սկիւթացւոցն մասն ինչ եղեալ յածել յաւազակութիւն՝ թողին զծառայս իւրեանց առ կանայսն գործել պանիր զկաթն, կուրացուցեալ զնոսա: Եւ ժամանակի անցելոյ ի յամել սկիւթացւոցն՝ կանայքն մերձենային ի կուրացեալ ծառայսն և ծնանէին մանկունս փոխանակ եղեալ սկիւթացւոցն. այլ էին ծառայք ըստ սերին սերման: Արդ նախավաղ եղեալ սկիւթացիքն դառնային, և գտեալ զծնեալսն ի ծառայից հասակաւորս՝ ընդդիմանային նոցա: Եւ մարտի եղելոյ ի մէջ ընդոծնացն և վերստին եկելոյ սկիւթացւոցն՝ յոյժ պարտեալք լինէին. յորոց մի ոմն խորհրդածու եղեալ՝ ոչ զինուք մարտնչել ընդ նոսա, այլ՝ խարազանաւք. քանզի ի ձեռն զինուց մարտնչել ընդ հաւասարս է, այլ խարազանաւք ի վերայ հասանել տերանց է: Արդ՝ ի ծառայից սերմանեալքն տեսանելով զսկիւթացիսն խարազանաւք դիմեալս ի վերայ նոցա՝ հնազանդեցան որպէս տերանց, և մարտն քակտեցաւ.

---

2) B. կթ. 2) AB. մերա. 2) B. յառնոյն. 2) B. տերանցն. 3) B. յելեալ. 3) B. յածեալ առ յաւազակութի. 4) B. զկաթն. 5) B. (ի)յամել. 5) A. մերձանային. B. մերձենաին. 6) B. սկիւթացոցն. 6) A. այդ.՛ 7) B. (Արդ)չիք. 7) B. եղեալ. 7) B. դառնաին. 8) B. ի ծառաիցն. 8) B. ընդդիմաին. 9) B. (և)չիք. 9) B. սկիւթացւոց. 11) B. (քանզի ի ձեռն զինուց մարտնչել ընդ հաւասարս է այլ խարազանաւք)չիք. 12) B. ի վերա հասեալ. 13) B. (ծառաիից)չիք. 13) B. դիմեալ. 14) B. ի վերա. 14) B. քակեցաւ.

ԿԷ.

կէ. Յաղագս Պենտապօլեան ծաղկին և ղակեդեմոնացի կնոջն: Ամենայն քաղաք ըստ առաւելութեանն ունի ինչ և յատկութիւն. որգան Թեսաղացւոց գաւառ ունի զերիւարսն, աթենացւոցն զգրամս արծաթոյն, և Հնդիկք զաւազն ոսկեբուղխ, և ղակեդեմոնացւոցն գաւառք՝ շունս որսականս, ուստի ղակոնացի շունք եղեալ ասին և կանայք արիացեալք, աներկեղք. ունի և Սիկիլիայ աղբեւր ջրոյ, զոր Արեթուսայ կոչեն. յոր տափիլ զԱլփիոս առասպելեն: Այլ ջուրն Արեթուսայ վճիտ է և մաքուր և քաղցր:

Այդ ասէ աստուածայինն Գրիգորիոս — որպէս ոմանք գաւառք և քաղաքք և քաղաքացիք ունին ինչ և ըստ առաւելութեան յատկութիւնս այսպէս և աւանդութիւն քրիստոնէից ունի զայսոսիկ զամենայն որբանուցանոցս, աւտարակտանս, հիւանդանոցս, աղքատանոցս և զայլ ամենայն այսպիսի բարութիւնս:

ԿԸ.

կը. Յաղագս Պղատոնի բանին տողտոցն: Պղատոն իմաստասէր շարագրեաց շարադասութիւն, զոր և քաղաքավարութիւնս մակագրեաց: Յայսմ շարագրութեան ասէ, թէ որպիսի պարտ է լինել քաղաքին և կամ յորքան արանց շարակայիլ, կամ որովք բարոյիւք կամ աւրինաւք քաղաքավարիլ: Այլ այնպիսի քաղաք բանիւ միայն եղև նմա բաղկացեալ և ոչ գործով, նաև ոչ քաղաքավարեալ: Այդ այնմ շարադասութեան ասէ զասացուածս զայս, թէ ենթակացեալ լիցին մեզ քաղաքացիքն, զի տեսանիցեմք շարժեալ զմտածութիւնս նոցա:

ԿԹ.

կթ. Յաղագս Եսիովդէ աստուածածնութեանն: Եսիովդոս մի է ի պերճագունից քերթողացն, որոյ յարգեալ լինին երեք քերթուածք, որ

---

2) B. Հ. 2) A. Թեսաղական. A. լուս. «երիւարին». 2) B ղակեդոմնացի. 3) A. լուս. «գաւառ». B. քաղաքք. 3) B. ունին. 3) B. յայտկութի. 3—4) B. Թեսալացոց գաւառն. 4) B. զերիվարն. 4) B. աթենացոցն. 5) B. ոսկեբուխ. 5) B. ղակեդոմնացոց գաւառն. 5—6) B. ուստի և լակոնացի. 6) A. լուս. «լինին ասացեալ կամ անուանին». 6) B աներկիւղք. 7) B. սիկիլա. 7) B. աղբիւր ջրոյ զոր ջրոյ զոր. 7) B. արութասա. A. լուս. «յորում. առ որ». 8) B. արութասա. 9) B. ածաինն. 10) B. (ինչ և)չիք. 11) B. (և) աւանդութիս. 11) B. ամենայն. 12) A. աղքատանոցն. 15) B. Հա. 15) B. Պղատոնի. 15) B. բանի. 16) B. շարադասութիս. A. լուս. «շարագրութիւնս». 18) B. ցորքան. 18) B. շարակաիլ. 18) B. բարոաւք. 19) B. բաղկանալ. 20) A. լուս. «իսկ գործով ոչ բաղկացեալ և ոչ քաղաքավարեալ». 24) B. Հր. 24) B. եսիովդէ ածածնութե. 24) B. եսիովդէս. 24) B. էր. 25) A. լուս. «պերճացեալ». 25) B. լինէր.

կոչին «Աստուածածնութիւնք», և այն, որ կոչին «Գործք և Տիւք», և որ կոչի «Ասպիս»:

Արդ «յԱստուածածնութիւնն» սկսանի թուել զծնունդս աստուածոյն, եթէ ի Քաղոսէ և յԵթերայ եղև այս անուն, և յԵրկնէ և յԵրկրէ Կրոնոս, և ի Կրոնեայ Զևս, Պոսիդոն, Պղուտոն: Ապա իջուցանէ սերս աստուածոց նորապուհից և անուանս, եթէ այսոքիկ աստուածքս մարտեան ընդ այնոսիկ, և պարտեալք եղեն այնոքիկ. և այսոքիկ աւշատեցին զայն ոմն և կամ զայս ոմանս. քանզի տիտանացն ասի աւշատեալ զԴիովնիսոս: Այլ այսոքիկ անուանք, զորս ասէ աստանաւր, որպէս զԿապտոս և զԲրիարէոս, ասէ Եսիովդոս ծնանիլ զոմանս արս, միոյն ի նոցանէ հարիւր ձեռն ունելով, որք հանդերձ աստուածովքն մարտեան ընդ հսկայսն. զի հսկայքն առասպելին, թէ յարեան ի վերայ աստուածոցն, մինչև ամպահար արար զնոսա Արամազդ: Նմանապէս և յաղագս վիշապոտանցն ասէ Եսիովդոս, եթէ ծնեալ եղեն մարդիկ վիշապոտունք: Այլ ամպարեր աստուածս ասէ կամ զինքն զԱրամազդ, որպէս ամպահարութիւնս ածեալ հսկայիցն, կամ զԱստերովպէս և զԲրոնտէս զգարբինիչսն Արամազդայ: Զորոտումն և զփայլատակունս և զամպահարութիւնս, այլ և կղզիս, և նետս, և շիրիմս ասէ թէ հասին ի վերայ հսկայիցն առ ի յաստուածոցն: Արդ այսոքիկ առասպելեալ լինին այսպէս: Այլ զզարինս զծնունդս նոցունց ասի թէ յարենէ հսկայիցն. այսոքիկ եղեն մահաբեր կենդանիքս, զորս ինքն թուէ Հիդրաս, որ է աւձ իննագլուխ, զոր սպան Հերակղէս, և քիմեռ յաղագս որոյ հասեալ ասացաք, թէ առաջին կողմն առիւծ էր, և յետինն վիշապ, և մէջն քիմեռ, և եթէ զայսպիսի գազան սպան Բեղեռոփոնտէս: Նոյնպէս և յաղագս Կերբերոսի ասացաք, թէ շուն էր առ դուրս դժոխոց, երիս գլուխս ունելով, և զիջեալսն ի դժոխս ողոքէր, և զելեալսն խածանէր: Այլ յաղագս Գորգոնեացն այսպիսի ինչ է. երեք աղջկունք կանայք էին, այնպէս զարհուրական ունելով զդէմս, որպէս զի մահացուցանել զտեսողսն: Այլ ասի Պերսեսիեայ զմին ի նոցանէ սատակել նիզակագերանդեաւ:

---

2) B. (որ) չէք. 2) B. յասպիս. 4) B. յեթերա. 5) B. կրաւնոս. 5) B. ի կրաւնոսա. 5) B. պոսիդոն. 5) A. պղատոն. B. պողոտոն. 8) B. կամ զայլս ոմանս. 8—9) B. աւշատել զդիոնոսիոս. 9) B. անուանքս. 9) A. զկաբտոս. [յուն. Κόττος.]. 10) B. ասի եսովդէս. 10) B. ծնանի. 10) B. միոյ. 12) B. ի վերա. 13—15) B. (նմանապէսև .... կամ զինքն զԱրամազդ) չէք. 15) B. ամպահարութիս. 16) B. սկաիցն. 16) B. զբրոնտէս. A. լուս. «ռ» = զբռոնտէս. 16) B. զգարբինսն. 16) B. արամազդա. 17—18) B. (և) նետս. 18) B. ի վերա. 18) B. հսկաիցն. 19) A. Այդ. 20) B. հսկաիցն. 21) B. հերակլէս. 22) A. զքիմեռ. 22) B. կողմն. 23) B. յետին. 23) A. քիւմեռ. 23) B. զայսպիս. 24) A. լուս. «ր» = բեղերոփոնտէս. 25) B. ի դժոխսն. 26) B. այսպիս. 27) B. զդէմսն. 28) A. պերսեսիեա. A. լուս. «պերսեսիս». B. պերսիփոնեա. 28—29) B. զմինն ի նոցանէ. 29) B. սպանեալ նիզակաւ գերանդեաւ.

Ի.

Հ. Յաղագս Որփեայ հանդերձ քնարաւն: Որփէոս երաժիշտ ոմն եղև ազգաւ Թրակացի. ասի, եթէ կանխաւ այնպէս երգէր, որպէս զի հետևել երգոյն զծառս կաղնիս և զանբան կենդանիս, և զքարինս, և զգետս: Այլ սորա քերդուածք բերեալ լինին, զորս որպէս զաստուածաբանութիւնս ունին եղլենացիք: Այլ առ այսոքիւք քերդուածովք ի ձեռն առասպելական նշանաց ասէ զաստուածոցն զգասս և զսերս, և եթէ որոց ոմանց ոյք են գործք և որք. որոց ոմանց կատարմունք, և ոյք ոմանք որոց են գայացուցիչք:

Արդ զսորա զոմանս տաղս յարադրէ աստուածայինն Գրիգորիոս, որք ասին յաղագս Արամազդայ և Դեմետրեայ. և միտք այնոցիկ, որ յաղագս Արամազդայն են, է այսպէս. «Ով Զևս, փառաւոր և մեծագոյն քան զամենայն աստուածս, պարունակող մինչև ցապաւառս ոչխարաց և ձիոյ և իշոյ»: Եւ ի ձեռն տաղիցս այսոցիկ Որփէս նշանակէ, թէ Զևս մինչև յանասնական նուաստագոյնս նիւթոյն արձակէ զիւրն զաւրութիւն: Իսկ որ յաղագս Դեմետրեայ տաղին միտք են այսպէս՝ թէ ի վերայ հասանելով աստուածուհին յանդիման առնէր զբարձս իւր, ամփոփեալ զհանդերձսն: Զայս ասէ յաղագս պատրաստ լինելոյն արժանացուցանել զառփողսն իւրում շաղաշարութեանն, և ի ձեռն այսոցիկ նշանակէ, թէ աստուածային զաւրութիւնն ցանկացողացն իւրոց պատրաստ լինի ի թողացուցանել զշնորհս իւր առ ի կոչել զնոսա ի խորհրդածութիւն:

Արդ աստուածայինն Գրիգորիոս, իբր թէ այսոցիկ գոլով գարշելի և յանմաքրագունիցն խաղ առնէ և ծիծաղի զնոքաւ:

ԻԱ.

Հա. Յաղագս Փանեայ և Երիկապեայ: Յորփիական քերդուածսն ի ներքս մուծանին երկու անուանքս այսոքիկ հանդերձ այլովք բազմաւք.

---

2) B. հգ. 2) A. որփեա. 3) B. թէ. 4) B. հետևել աղոյն. 3—4) B. կաղնոյն. 4) B. կենդանիսն. 4) B. զքարինսն. 5) B. զածաբան. 6) B. ելլենացիքն. 6) B. (առ) այսոքիկ քերդուածք. 6—7) B. առասպելան. 7) B. (եթէ) չիք. 8) B. և ոյք. 10) B. զսոսա. 10) B ածաբին. 11) AB. արամազդա. 11) B դիմետրեայ. 12) B. արամազդա. 12) B. որ և. 13) B. յապաւառս. 15) B. զիւր զաւրութին. 16) AB. դեմետրեա. 16) B. ի վերա. 17) A. լուս. «զանդամս». 17) B. զհանդերձս. 18) B. (ասէ) չիք. 19) B. շաղաշարութե. 20) A. (ի) թուղացուցանել. 22) B. (աստուածայինն) չիք. 22) A և այսոցիկ. 23) A. լուս. «զեսա». 25) B. հդ. 25) B. փանոսի. 25) B. երիկապոսի. 25) B. Յորփիրիական. 26) A. անուանք.

յորոց զՓանէս ի ներքս մուծանէ, զպատկառանս ունելով ի յետուստ կողմանէ. զոր ասեն վերատեսուչ գոլ կենդանածնական զաւրութեան:

Նոյնպէս և զՆերիկապէոսէ ասեն այլոյ վերատեսուչ գոլ զաւրութեան: Այլ յաղագս այնր, որ զամենեսեան զաստուածսն կլանէր՝ ոչ ասէ յաղագս Ներիկապէոսի այլ յաղագս Կրոնեայ. զի ասի, թէ զորդիսն, զորս կանխաւն ծնաւ՝ դարձեալ եկուլ և դարձեալ ի վեր եբեր, զորս միանգամ եկուլն. զի ասի քար կլանել փոխանակ Ջևսայ, և քարին իջեալ՝ զամենեսեան ետ վերաբերել:

Հբ.

Հբ. Յաղագս Հոմերոսի և Նորին [illegible]: Քանզի ի քերդուածսն իւրում ի վեր և ի վայր զԿռոնոս և զԱրամազդ առասպելաբանէ և զՀերաս, և զԱփրոդիտէս, և զԱթենա. առ սոքաւք ամենեքումբք և պարզաբար զամենեսեան, զոր ի քերդուածոցն է ուսանել: Այլ կատակերգակ քերդող կոչեաց զՀոմերոս վասն ոմանց բաբախմանց, առ ի նմանէ յաստուածսն ասացելոց. որպէս թէ Հերաս զգեցեալ և զարդարեալ չոգաւ առ Ջևս, և պատրեալ զնա՝ ննջեաց ընդ նմա. և որ ինչ այլք իցեն յաղագս այսորիկ ծաղրականագոյնք: Իսկ ողբերգակ քերդող ասի, զի զոմանս թշուառացեալս յաստուածոցն առասպելաբանէ. որպէս թէ զՀեփեստոս ընկեց ի լիճն, և եթէ Ափրոդիտէս խոցեալ եղև առ ի Դիոմեդեայ. և այսոքիկ թերևս արտասուաց արժանաւորք, զի ողբերգութեանն արտաւսր Հետևի, իսկ կատակերգութեանն՝ ծաղր:

Հգ.

Հգ. Յաղագս Ովկիանոսի և Տեթիւոյ: Եւ զայս զառասպել ի ներքս մուծանեն քերդողքն, թէ Ովկիանոս Հայր է ամենեցունց աստուածոցն, և Տեթիա՝ մայր. քանզի այր և կին են Տեթիա և Ովկիանոս. և եթէ բաժանեցան երբեմն ի միմեանց, այլ ի ձեռն միջնորդութեանն Հերայ

---

1) A. լուս. «ածէ». 1) B. զպատկառանսն. 1) B. (ի) յետուստ. 3) B. զերիկապէոս. 4) B. զամենիսեան ածսն. 4) B. ասի. 5) B. Երիկապոսի. 5) A. Կրոնեա. B. Կրաւնեայ. 7) A. Ջևսա. 7) B. զամենիսեան. 10) B. Հե. 10) B. Նորին. 11) B. զԿռաւնոս. 12) A. լուս. «ռ». = զՀեռաս. 13) B. ամենիքումբք. 13) B. զամենիսեան. 13) B. զորս. 15) A. լուս. «ասացեալ լինելոյ». 15) A. լուս. «ռ» = Հեռաս. B. (Հերաս)չիք. 17) A. այղք. 17) A. լուս. «ց» = այսոցիկ. 17) A. ծաղրականագուք. 18) B. թշուացեալս. A. լուս. «ականս» = թշուառականս (?). 19) B. (թէ)չիք. 20) A. ի դիոմեդեա. B. ի դիոմիդեա. 23) B. Հգ. 24) B. ամենի-ցունց. 24) B. ածոց. 25) A. լուս. «ի» = Տիթիա. 25) B. թէ. 26) B. Հերա. A. լուս. «ռ» = Հեռայ.

եղև կանխաւ շարամերձութիւն սոցունց և սիրելութիւն։ Այլ առասպելս նշանակէ, թէ Ովկիանոս է գէջ բնութիւնն, իսկ Տեթիա՛ ջուրն, որ է երկիր. և կենդանութիւն ոչ լինելով՝ կորուսեալ լինին ամենայնք։ Ապա Հերա, որպէս վերատեսուչ գոլով լծակցութեանն, զի Հերաս ըստ նոցա աւդդ է՝ հաշտեցուցանէ զերկու տարերսն, և եղանի կենդանածնութիւն։

ԺԲ.

Հզ. Յաղագս ամպրոպորոտացն Զևսայ առ Հերաս։ Եւ առասպել ինչ ասեղծեալ վասն այսր պատճառի. Զևս մանաւանդ շնորհէր տրովացւոցն յաղթահարել զեղլենացիսն վասն բարեխաւսութեանն Թետիայի սակս Աքիլլեայ զի պարտեալք գոլով եղլենացւոցն խնդրեսցեն զԶևս։ Իսկ Հերա զեղլենացւոցն իւրս խորհելով՝ փութայ պատրել զԶևս առ քուն, և ի խառնումն զնա գրգռելով, զի ի քուն գոլով Զևս, առանց աւգնականի լեալ տրովացւոցն պարտեալք լիցին առ ի յեղլենացւոցն։ Զայսոսիկ խորհելով՝ առնու զպարգսն ամենայն ի կեստէն Ափրոդիտեայ. և կեստոսն առասպելին տապանակ ինչ գոլ, յորում ամենայն առ ի գեղեցկութիւն և ի քաջակերպութիւն և ի շնորհս իրք տրամակայեալ լինին։ Ապա զարդարեալ՝ ելանէ առ Զևս և շարժէ զնա ի տռփանս և ի պակշոտութիւն։ Իսկ ապա երկիր բղխեաց զխոտս և զծաղիկս. որզան՝ կրոկոս, պղոմոս և յակինթոս։

ԺԳ.

Հե. Յաղագս թէ որպէս Հերայ զեթերէ և զամպոյ կախեալ, և երկաթեայ զանդեղք ի ոտս յեալ։ Հերաս, որպէս բազում անգամ գիտացաք, նախանձայոյզ էր Հերակղեայ։ Արդ սորա դառնալով ի Տրովադա, յորժամ հանդերձ Տեղամոնիւ աւերեաց զնա՝ խառնակեաց և նաւակոծութիւնս արար

1) B. սոցա. 2) B. (է)գէջ. 2) A. տեթիայ. 2) A. լուս. «ի» = Տիթիա. 3) B. կենդածնութի. 3) B. ամենայնքս. 3) A. լուս. «է» = լինէին. 4) A. Հերայ. 4) B. լծակցութե. 4) B. նոցունց. 5) B. տարրն. 7) B. Հէ. 7) B զևս. 8) B. վասն այր. 8) A. լուս. «ադ» = տրովադացւոցն. 9) B. զելլենացիսն. 9) A. թետիաի. B. թէտիաի. A. լուս. «տիթիաի». 10) A. աքիղեա. B. աքիլլեայ. 10) B. պարտեալ. 10) B. ելլենացւոցն. 10) A. խնդրեսցեն զևս. 11) A. Հերայ. 11) B. զելլենացոցն. 11) AB. փութա. 11) B. զևս. 12) B. գրգեռվ. 13) B. գոլով. 13) B. տրովացոցն. 13) B. պարտեալ լեցին. 13) B ի յելլենացոցն. 14) B. զարգսն. 14) B. ի կեստանէ. 14) AB. ափրոդիտեա. 14) A. կեստիսն. B. կեստոսն. 16) B. տրամանկաեալ. 17) B. պակշոտութի. 18) B. բխեաց. 18) B. պրոզկոս. A. պղովտոս. [յուն. Hom. Il. XIV, 348 — Λωτός.]. 21) B. Հզ. 21) B. զՀերա. 21) B. (և) երկաթի. 23) A. Հերակղեա. B. Հերակլի. 23) A. ի տրովադայ. 24) B. արարար.

ի ծովու. իսկ և հողմոյ հրամայելով խռովեցուցանել և զնաւն Հերակղի, և զքունն յորդորելով մատչել առ Զևս և ննջեցուցանել զնա, զի մի հսկումն գոլով՝ աւգնեսցէ Հերակղի: Իսկ իմացեալ յետ քնոյն Արամազդայ զՀնարսն Հերայ պատուհասէ զնա այսպէս. երկուս շանթս կապեալ զոտից նորա, և զձեռսն կապեալ անլոյծ կապանաւք, կախեալ զերկնից այնպէս պատուհասակոծ արար զնա:

ՀԶ.

Հզ. Յաղագս [uncertain: Բե զնորա երկնից եր արարածոցն, տալոյ տեղեկաց երկնէ յարակէ երկրէ դարաւէնցէն, և հրապարակեցէն դժոխոց]: Եւ այս ի Հոմերոսի հագներգութիւնսն գրեալ է, թէ Աքիղլեայ ըստ քաջութեանն ուժգին զաւրութեամբ արիանալով՝ երկիւղ եհաս Արամազդայ, զուցէ առանց բախտագրութեանն առցէ Աքիւղլէս զԻղիոն. և այսպէս երկուցեալ՝ յորդորէ զաստուածսն, զի երթեալք իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ՝ աւգնեսցէ ում և կամեսցի, ոմանք՝ տրովացւոցն, և ոմանք՝ եղլենացւոցն: Սոցա այսպէս յորդորելով՝ Զևս որոտայր յերկնից, և Պոսիդոն սասանէր զծով. իսկ դծոխք ի շարժութենէ երկնի և ծովու զարհուրեցաւ, զուցէ ի սասանելոյ երկրի վերապատառումն լինիցի սանդարամետականացն, և հրապարակեսցին իրք նորա:

Այլ տաղքն են այսպէս. «Զարհուրեալ յաթոռոյ վազէր և հեծեծէր, զուցէ զնորա ստորերկրեայս վերապատառեսցէ Պոսիդոն երկրաշարժ:»

ՀԷ.

Հէ. Յաղագս [uncertain: անհարկութեան յանխուն և չարժութեան հերացն]: Հոմերոս ի ներքս մուծանէ, թէ Արամազդ՝ յետ աղաչանացն Թետեայ յաղագս Աքիղլեայ խոստանալով և շարժելով զհերսն ի կորանալ գլխոյն ընդ

1) A. լուս. «այլ». 1) B. հրամաելով. 1) B. (և) զնաւսն հերակլի. 2) B. ի մատչել. 3) B. հերակլի. 3) B. արամազդա. 4) AB. հերա. 5) B. զձեռն. 8) B. հթ. 9) B. պատառեցին. 10) B. հագներգութե գրած է. 10) A. աքիղլեա. B. աքիլլեայ. 10) B. ըստ քաջութե. 11) B. արամազդա. 12) B աքիլեա. 12) B. զիլիոն. 13) B. աւգնեսցեն. 14) B. կամեսցին. A. լուս. «ին» = կամեսցին. 14) B. տրովացոցն. A. լուս. «աղ» = տրովաղացւոցն. 14) B. ելլենացոցն. 15) B. պիսիդոն. 15) A. լուս. «ամբոխէր». 16) B. ի շարժութենէ երկրի. B. լուս. «սասանութենէ». A. «մանէ» = սասանմանէ. 17) B. սանդամետականացն. 18) B. ծածուկ իրք. A. լուս. «ծածուկք». 19) A. աթուոյ. 20) A. ստորերկրայս. 20) A. լուս. «իմեր». B. վերապատառեսցէ. 20) B. պիսիդոն. 19—20) [Il. XX, 62—63]. 22) B. Հ. 22) A. լուս. «ի մի ածութի յանիցն». 22) B. յաւնաւքն. 23) B. թետա. A. թետեա. A. լուս. «տիթիա». 24) B. աքիլեայ.

նմին շարժիլ զբոլոր երկին, հերաց նորա շարժելով: Այլ անմահ հերս ասաց, իբր թէ այնպիսի ոչ և միում՝ ի մարդկանէ ունել հնար իցէ.

ՀԸ.

Հը. Յաղագս Իւր փոքր խոցելոյ մէջ Արէոյ, կամ որպէս ըղձացեալ ձգտանելոյ: Արդ՝ զվէրս առնուլն նորա ասէ քերդողն, եթէ խոցեալ եղև ի Դիոմեդեայ, որպէս ասէ ի հինգերորդ հագներգութեանն: Այլ կապեցաւ ի յՕվտայ և յԵփիաղտայ. և սոքա էին որդիք Աղաւեւսի՝ բռնաւորք բնութեամբ: Եւ եղև ի Թեստալիա՝ սոքա ընդդիմադարձութիւն խոկացան աստուածոյն: Արդ Արէս առաջին եհաս ի վերայ նոցա. ապա պարտեալ առ ի նոցանէ՝ կապեցաւ ի պղնձախեցի. և պղնձախեց՝ քաղաք է այսպէս կոչեցեալ, և կամ տեսակ ինչ դժուարագոյն և դժուարալոյծ կապանաց: Այլ ասին Օվտեանքն և Եփիաղտեանքն, եթէ ինն գիրկք էին երկայնութեամբ և ինն կանգունք՝ լայնութեամբ:

ՀԹ.

Հթ. Յաղագս Եփեստոսի և Ափրոդիտեայ: Ափրոդիտէս կին էր Եփեստոսի. յոր տռփացեալ Արէսի՝ շնացաւ ընդ նմա: Այլ Եփեստոս իմացեալ, որ էր դարբին արուեստիւ՝ որոգայթս եդ Արէսի. և անկեալ յորոգայթն ըմբռնեցաւ, յանդիմանեալ ի շնութեանն Ափրոդիտեայ. և ոչ ելոյծ զնա Հեփեստոս, մինչև կոչեաց զաստուածսն և հրապարակեաց զնոսա: Իսկ աստուածոցն եկեալ և տեսեալ՝ ծիծաղելով ծիծաղեցան ի վերայ նոցա: Յայնժամ փոքր ինչ փրկանս տուեալ Արէսի լուծեալ լինի: Այլ անդամալոյծ կոչի Հեփեստոս, քանզի կաղ էր:

Ձ.

ձ. Յաղագս մարտիցն: Իսկ Աթենա և Հերա, հոգալով յաղագս

1) B. շարժելով զբոլոր. 2) B. (և)չիք. 2) A. միոյ. 2) B. հնար իցէ ունել. 4) B. ձա. 4) B. խոցեալ իցէ. 4) B. որպէսի. 4) A. պղընձախեցի. 5) A. զընդանեալ. 5) B թէ. 6) A. ի դիոմեդեա. B. ի դիոմիդեա. A. լուս. «ի» = դիոմիդեա. 6) B. ի հինգերրորդ. 7) AB յովտա. 7) B. յեփիաւղտա. 8) A. բռնութբ. A. լուս. «բարուք». 8) B. ընդիմադարձութի. 9) B. ածոցն. 9) B. ի վերա. 10) A. ի պղընձախեցի. B. ի պղնձիխեցի. 10) A. պղընձախեց. 11) A. դժուարալուծ. 11) B. կապանաւք. 12) B. ասի. 12) B. ովտիեանքն. 12) B. եփիաղտիեանքն. 13) B. կանգուն. 15) B. ձբ. 15) A. ափրոդիտեա. B. ափրոյդիտեայ. 16) A. այլ. 16—17) B. եփեստոս իմացաւ որ է. 17) B. յորոյգայթն. 18) B. ի շնութենէն. 18) AB. ափրոդիտեա. 20) B. (ծիծաղելով)չիք. 20) B. ի վերա. 22) B. անդամալուծի (կոչի). 22) B. զն. A. լուս. «բեկ». 24) B. ձգ.

եղլենացւոցն մարտնչէին ընդ Աֆրոդիտեայ և ընդ Արեսի. որք Հոգային յաղագս տրովացւոցն. սասացես արդեք մարտ լեալ առ ի Հսկայիցն ընդ աստուածսն, և տիտանացն ընդ Դիոնիւսեայ:

ԶԱ.

ձա. Յաղագս Կրոնեայ և հատմանն երկնի: Երկին Հայր լինէր Կռոնոսի, և Կռոնի ոչ կամեցեալ լինել նմա այլում որդւոյ, առեալ գերանդի ի բաց հատանէ զպատկառանս հաւրն և ընկենու ի ծով: Իսկ փրփրոյ ելոյ շուրջ զնովաւ ծնանի Աֆրոդիտէս ի փրփրոյ անտի. ուստի և անուանեցաւ Աֆրոդիտէս, որ է փրփրածին:

ԶԲ.

ձբ. Յաղագս Արամազդայ ընդ Կրոնի հակառակութեանն: Զևս իմացեալ, թէ այնպէս զաւակակէր է Կրոնոս յառնէ ի վերայ նորա, և հանէ ի նմանէ զԹագաւորութիւնն, և ընկենու զնա յիշխանութենէն. ըստ որում և նա յարեաւ ի վերայ հաւրն իւրոյ Երկնի, և առ զԹագաւորութիւնն: Այլ քաղցրագոյն քար կոչէ վարդապետս զԶևս, և զնոյն դառնագոյն գոռոզապան. քար՝ քանզի, որպէս ասացի, քար ետ Ռէէ Կռոնեայ կլանել փոխանակ Զևսի, և գոռոզապան՝ կամ զի յարեաւ ի վերայ Կրոնի, կամ զի փոխանակ նորա կլեալն ետ նմա վերաբերել զյառաջագոյն կլեալսն:

ԶԳ.

ձգ. Յաղագս Կերդովս աստուածոյն: ԶԿերդովս աստուած կոչեն եղլենացիք, որ է Հերմէս. վասն որոյ Արիստոփանէս կատակերգակ ի քերդուածսն, որ յաղագս Ճոխութեան տարակուսէ, թէ զի՞ որ կոչեցէ զՀերմէս. և ասէ՝ ներքաղաքեան զսա սերտեցուք, այսինքն՝ շահից վերատեսուչ:

24—1) B. վս եղլենացոցն. 1) A. ափրոդիտեա. B. ափրոյդիտեա. 1) B. Հոգաին. 2) B. տրովացոցն. 2) B. լինիլ (առ ի) Հսկայիցն. 3) B. տիտանանցն. 3) A. դիոնիւսեա. B. դիոնոսիա. 5) B. ձդ. 5) A. կրոնեա. B. կրաննեայ. 5) A. երկրի. 6) B. կռոնի ոչ կամեցաւ. 6) B. (նմա) այլում որդիոյ. A. այլում. 7) B. հատանէր. 8) B. և փրփելոյ շուրջ. 11) B. ձե. 11) A. արամաստա. B. արամազդա. 11) B. կռոնի. 12) B. կռոնոս. 12) B. ի վերա. 13) B. զԹագաւորութի. 14) B. և նաւ. 14) B. ի վերա հաւրն իւրում. 15 A. զևս. B. զզևս. 16) B. գռոզապան. 16) B. ասացաւ. 16) B. (Ռէ)չէք. 16) B. կռոնեա. 17) B. գռոզապան. 17) B. ի վերա կրոնի. 18) B. կլեալ. 18) B. զառաջագոյն կլեալսն. 20) B. ձզ. 20) AB. յաղագս կերդովս այն. 21) B. եղլենացիքն. 21) B. արիստոփանէս [յուն. Ἀριστοφάνης]. 22) B. կոչէ. 22—23) B. հերմէս. 23) B. ներքաղաքէն. [յուն. ἐμπολαῖος.]

ՁԴ.

ձդ. Յաղագս ամենայն իւ. ընկերին վասն կենաց: Յաղագս Արամազդայ ասի, թէ Զևս արծուի լեալ՝ յափշտակէ զԳանիմեդէս մանկատութեամբ. բայց առասպելն ունի այսպէս, թէ յափշտակեաց զԳանիմեդէս, զի արասցէ զնա մատռուակել, յորժամ խրախացուսցէ զաստուածսն: Այլ և նոյն ինքն Զևս լեալ ոսկի ընդ Դանայի խառնակեցաւ. և կարապ եղեալ՝ ընդ Լեդայ պոռնկեցաւ. և յաղագս Թեստեայ (?) դստերացն յառաջագոյն ասացաւ, որպէս ի ձեռն երից աւուրց շաղաշարեցաւ ընդ նոսա:

ՁԵ.

ձե. Յաղագս մակահատանելոյ ի ցասմանէ զԱրէս: Այս յայտնի է այսպէս. քանզի ասի վերատեսուչ մարտից Արէս գոլ, շնչելով զբարկութիւն. վասն զի պէտս ունիմք առ մարտս ցասմնականին, պատշաճիւ շարժեալք յոր ունիմք:

ՁԶ.

ձզ. Յաղագս արբեցութեանն Դիոնիսեայ: Ասի, թէ որթոյ վերատեսուչ էր Դիոնիսոս և գինւոյ և նորին իսկ արբեցութեանն. և զնա քերդեն արբեցեալ, Հերայ պատմելով զարբենալն, որպէս զի լիցի զայրացեալ. քանզի բարկանայր նմա Հերաս, որպէս ծնելոյ ի Զևսայ. վասն զի ծնից ելոցն յԱրամազդայ նախանձախնդիր էր:

ՁԷ.

ձէ. Յաղագս հեշտացութեանն Ափրոդիտեայ: Ասացաք յաղագս Իփիւգենիայի և տաւրացոց արանցն, թէ նա պատուեալ լինէր առ ի տաւրացւոցն ի Սկիւթիա, ունելով զԻփիւգենիա զդուստրն Ագամեմնոնի, քահանայուհի. և զաւտարսն զենլով՝ ուրախանայր հիւրասպանութեամբն:

2) B. ձէ. 2) AB. արամազդա. 3) B լեեալ. 3) B. զգանիւմիդէս. 3) B մանգատութիւթը. 3—4) A. (մանկատութեամբ բայց առասպելն ... զգանիւմեդէս) չէք. 5) B. մատռուակել. 5) B. խրախացուցէ. 6) A նոյն իսկ. 6) B. լեեալ ոսկի խառնակեցաւ դանաի. 7) A. ղետա. B զղետեա. A. լուս. «լեդաի». 7) A. թիւսեայ. A. լուս. «թեստեա». B. թեստա. 10) B ձր. 11) B. քանզի արի. 12) B. շարժել. 14) B. ձթ. 14) A. դիոնիւսեա. B. դիոնոսեայ. 15) B. դիոնիսիոս. 15) A. գինոյ. B. գինւոյ. 16) AB. հերա. 16) B. լինիցի. 16) A. լուս. «զի զայրասցի». 17) AB. ի զեւսա. 17—18) B. ծնելոցն յարամազդա. 18) A. յարամազդա. 20) B. ղ. 20) A. արտեմիդեա. 20—21) A. յաղագս իփիւգենիաի. B. յաղագս ի փոիւգիեա. 21) B. տաւրացոցն. 22) B. տաւրացոցն. 22) B. զիփիգինեա. 22) B. ագեմոմնի. 23) B. քահանաուհի.

ԶԱ.

ծը. Յաղագս հրամանատրութեանն Պղոմէոսաա։ Ապողոն գուշակելով՝ ոչ հաւաստապէս և ոչ պարզաբար զհրամանատրութիւն առնէր, այլ անհաւաստաբար և շեղապէս. վասն որոյ և շեղիչ կոչեցաւ, որպէս զներհակս լինելոցն հրամանատրելով. և յայսմ իրէ բաղումք պատրեալք լինէին, ընդ որս ամենայն և Կրիւսոս. զի զհակառակորդացն կարծելով քակել զիշխանութիւնս, անցանելով ընդ Ալիս գետ զիւրն քակեաց։

ԶԹ.

ձթ. Յաղագս Եփեսոսիայ. բայց գրած է յառաջդ և ծաղուն անչափութեան։

Պ.

գ. Յաղագս առ պարարտագոյն կերակուրս ընծանալոյն Զևսի։ Պատմէ Հոմերոս, թէ Զևս չոգաւ յԵթովպիա ի խրախութիւնն, զոր եթովպացիքն արարեալ՝ կոչեցին զնա և զայլ աստուածսն։ Այլ ճաշն էր եթովպացւոցն, և զոհն եզանիւր Արամազդայ ըստ ասացելոյ տաղին, թէ «Քանզի Զևս ընդ ովկիանոս ընտրելովք եթովպացւոցն անցեալ առ ի խրախանալ, գիցն համանգամայն հետևելով»:

IV.

ՆՄԱՆԱՊԷՍ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՅՆՈՑԻԿ, ՈՐ ՅԵՐԿՐՈՐԴՈՒՄ ԱՐՁԱՆԱԿԱՆԻՆ։

Ա.

ա. Առաջին յաղագս Արիադնեայ պսակին և Բերոնիկեայ հիւսակին, և կարապին, և ցլուն, և առևծուն, և աւձակալին. որք են այսպէս.

2) B. ա̅. 2) A. զովքսիանու. B. զովաքսիասու. [յուն. Λοξίας.]. 3) B. հաւաստպէս. 3) A. լուս. «յանդիմանաբար». 3—4) B. անհաւաստր. 5) A. լուս. «հրամանատուաց». 5) A. լուս. «ող». 6) B. ընդ որս ամենիսեան. 6) B. (կարծելով)չէք. 9) B Եփեսոսա. 9—10) B. բայց ծրագրէ յառաջ և զծաղուն անչափութ̅ի. 12) B. ընթանալով զևսայ. 13) B. յեթովթիա. 13—14) B. եթովպացիքն. 14) A. լուս. «լեալ, լինէր». 15) B. արամազդա. 15) A. լուս. «երիկեան». 16) B. եթովպացոցն. 16–17) Տես Il. I, 423—424. 22) A. արիադնեա. 22) AB. բերոնիկեա.

Արիադնէ դուստր էր Մինովայ՝ կրետացւոց թագաւորին։ Սա տռփացեալ Թէսևսի աթենացւոց թագաւորի, ի գալ նորա ի սպանումն Մինովտաւրոսի հոգաւ ընդ նմա. և ի Թէսևսէ առեալ զնա Դիովնիսիոս՝ եհան զնա ի Նաքսոս կղզի. և շաղաշարեալ ընդ նմա՝ առ ի պատիւ նորին պսակ նմա յերկինս գրեաց։

Այլ յաղագս հիւսակին Բերովնիկեայ է այսպէս. Բերոնիկէ կին էր աղեքսանդրացւոցն Պտղոմէոսի, որ կոչեցաւ երախտաւոր։ Արդ առն նորա ի մարտի գոլով՝ ըղձայր նա, որպէս զի դարձցի այր նորա առանց վնասու, զհիւսակս իւր հատեալ՝ նուէր դիցէ ի տաճարի դիցն, և վերադրեաց Բերովնիկէ։ Արդ՝ Կոմնոն ոմն աստեղաբաշխ պատահեալ յամս նորա՝ սուտակասպասութեամբ ասէր, պատրելով զնա, թէ աստուածքն զայնպիսի հիւսակս հերացն յաստեղս վերադրեցին, և այժմիկ ողկուզաւրէն դրութեամբ է յերկինս. զոր կոչեն՝ հիւսակ Բերովնիկեայ։

Այլ յաղագս կարապին է այսպէս. Զևս ցանկացեալ, որպէս ոմանք ասեն, Նիմեսեայ և որպէս այլք Լեդայ, և կամեցեալ խառնակել և ոչ տեսանելի գոլ Հերայ՝ նմանեցաւ կարապի և շաղաշարեցաւ ընդ տռփեցելումն։ Արդ կարապն այն նկարագրեցաւ յերկինս։

Իսկ յաղագս ցլուն է այսպէս. Ցուլ ոմն ի ձեռն Պոսիդոնի ել յԵղղադա և յոյժ վնասէր գաւառին։ Ի վերայ սորա եկեալ Թեսևսն սպանանէ. և աստուածքն կամեցեալ զգործն Թեսևսի մեծացուցանել, և հաճել զՊոսիդոն՝ հաստատեցին զցուլն յերկինս։ Եւ այժմ է նա ի ձեռն աստեղաց կենդանագրեալ յերկինս։

Իսկ առեծն ոմն վայրենի ի գաւառին Նեեմիոյ, որ է մասն ինչ Պեղղովպոնի, վնասէր գաւառականացն. այլ Թեսևս թագաւոր գոլով միւկէացւոց, ոխացեալ ընդ Հերակղի՝ արձակէ զնա սպանանել զառեծն. և եկեալ Հերակղէս՝ սպան զնա, և աստուածքն կամեցեալ փառաւորել

---

1) A. մինովա. B. միովա. 1) B. տռփեալ. 2) A. լուս. «թեսևս». 2) B. աթենացոց թագաւորին. 2) B. միովտաւրոսի. 3) B. դիոնւսիոս. 4) A. նաքոս. 4) B. առ ի պատիւ նմին. 6) A. բերովնիկեա. B բերոնիկեա. 6) A. բ՛րովնիկէ. 7) B. աղեքսանդրացոց. 7) B. պտղոմէոսի. 7) B. երախտաւոր. 8) B. ըղձար. 8) B. որպէս թէ. 9) A. լուս. «վերադրութի». 10) B. բերոնիկէ. 12) B. ողուկոզաւրէն. 12—13) B. դրութէ (է). 13) B. կոչեցին. 13) B. բերոնիկեա. 15) B. (և)որպէս. 15) A ղեդա. B ղեդեա. A. լուս. «տ» = ղետա. 16) A. Հերա. B. Հերեայ. 17) A. լուս. «նկարեցաւ». 18) A. լուս. «Հրամանաւ». 19) B. յելլադա. 19) B ի վերա. 19) B. թևսես. 20) B. կամեցան զգործսն թևսեսի. 21) B. զպիսիդոն. 22) B. նկարագրեալ. 23) B. առեծ. 23) A. լուս. «նեեմեա». 24) B. պելովպոնի. 24) A. լուս. «աւերէր զորս ի գաւառին». 24) B. թևսես. 25) B. մեկէացւոցն. 25) B. Հերակլի. 26) B. Հերակլէս. 26) B. ածք կամեցան.

զջանն Հերակղի ի ձեռն աստեղաց կենդանագրեցին յերկինս զաւեծն. և այժմ է ընդ աստեղս:

Իսկ աւձակալ ասի գոլ Ասկղեպիոս վերատեսուչ բժշկականին. և նշանակ է աւձդ՝ զոչ ծերանալն. զի ասի, թէ մերկանայ զծերութիւնն և նորոգի: Արդ քանզի Ասկղեպիոս ի ձեռն բժշկականին նորոգէ զմարդկային մարմինն՝ առնեն զնա հանդերձ վիշապիւն: Կամելով արդ աստուածքն սրբազանել զնա՝ փոխանակ պատկերի ի ձեռն աստեղաց սրբազանեցին յերկինս:

Բ.

բ. Յաղագս Սաղմոնեայ և արջառակաշէացն սպանմանց: Սաղմոնեւս որդի էր Եոզղոսի Թագաւորին Թեսաղացւոց: Սա ամպարշտեալ առ աստուածսն՝ չոր և կարծր արջառակաշեաւք և կատսայիւք թնդիւնս և հնչմունս առնէր, ի ձեռս բերելով լապտերս վառեալս, պարծէր և մեծաբանէր՝ որոտալ որպէս Զևս, և փայլատակունս առնել, մինչև շանդահար եղեալ՝ կիզաւ յԱրամազդայ, թողեալ դուստր տարահասակ, որում անուն էր Տիւռաւ. զոր սնոյց հաւրեղբայր իւր Կեփևս: Սա տարեալ Ենիպեւս գետոյ, որ ի գաւառին էր, և այնմ գետոյ նմանեալ Պոսիդոն՝ փոխանակ Ենիպևսի շաղաշարի ընդ աղջկանն. և յղացեալ զՊեղիա և զՆիւղևս՝ բերէր յորովայնի: Այլ ամուսնացեալ նորա ընդ Կռիթևսի, և ծնեալ զմանկունսն՝ կարծեցեալ լինէին ի Կռիթեայ գոլ. բայց էին ճշմարտապէս ի Պոսիդոնէ: Իսկ յետոյ և ի Կռիթեայ ծնաւ մանկունս Տիւրաւ:

Գ.

գ. Յաղագս բաբելացւոցն Զոպիւրոսի: Քանզի բազում ժամանակս մարտնչելով Կիւրոսի ընդ Բաբեղոնի, և դժուարամարտ գոլով նորա և անառիկ յոյժ՝ տրտմեալ լինէր: Ապա այր ոմն Զոպիւրոս անուանեալ, արիագոյն անձամբ, որպէս եցոյց իրն, որ առ ի նմանէ գործեցաւ, և առ

1) B. Հերակլեայ. 1) B. (ի ձեռն աստեղաց)չիք. 2) B. (այժմ)չիք. 4) A. շնական է աւձդ. 4) AB. մերկանա. 5—6) B. զմարդկաին մարմինս. 6) A. լուս. «աւն» = վիշապաւն. 10) B. գ. 10) A. սաղմոնեա. B. սաղմանա. 10) B. արջառակալեացն. 11) B. թեսաղացւոցն. 11) B. ամբարշտեալ. 12) A. արջառակաշաւք. 12) B. կաթսաիւք. 12) B. թնդիւս. 12) A. լուս. «գործէր». 13) A լուս. «ունելով». 13) B. լապերս. 14) B. շանթահարեալ կիզեցաւ. 15) AB. յարամազդա. 15) B. զդուստրն. 16) A. կիփևս. 16) B. յենիպևս. 17) B. պիսիդոն. 17) A. լուս. «ենիպեա». 18) B. զպելիա. 18) B. զնիւղոս. [յուն. Νηλεύς.]. 20) AB. ի կռիթեա. A. լուս. «ի կռիթևսէ». 20) B. ի պիսիդոնէ. 21) A. ի կռիթեա. A. լուս. «կռիթևսէ». 23) B. դ. 23) B. յաղագս բաբելացւոցն զպիւրոսի. 24) B. ընդ բաբելոնի.

Կիւրոսի ոչ վատափառ՝ հնարի այսպիսի ինչ. հատեալ զունչս իւր և զականջս, և խարազանաւք յոյժ հարեալ զինքն՝ գնայ առ բաբելացիսն ինքնակամ կամաւք, որպէս չարիս բազումս կրեալ առ ի Կիւրոսէ. և գնացեալ՝ բարեմտութիւն ցուցանէ բաբելացւոցն և ի խորհուրդ մտանէ ընդ նոսա զընդդէմսն Կիւրոսի, և պարզաբար հաւատարմանայ բաբելացւոցն զմիտս նոցա յանկուցեալ յինքն: Եւ զաւրավար եղեալ բաբելացւոցն սպանանէ զբազումս ի զաւրացն Դարեհի. այլ և ժամադիր եղեալ նմա և սահմանեալ աւր, յորում պարտ իցէ գալ ի դուռն Բաբելոնի և յայնմ աւուր հաւանեցուցանէ զբաբելացիսն, և առնու զբանալիս դրանցն. ապա բացեալ՝ մուծանէ զպարսիկսն. և այսպէս առաւ Բաբելոն: Զայսոսիկ Հերոդոտոս ասէ յերկրորդում իւրում պատմութեանն:

Դ.

դ. **Յաղագս Կիւրոսի և Պարիսատայ մաւր իւրոյ:** Փոքրն Դարեհ՝ որդին Արտաքսերքսեայ, ծնաւ ի Պարիսատայ որդիս՝ զԿիւրոս և զԱրտաքսերքս: Իսկ մեռանելով Դարեհի մարտնչէին ընդ միմեանս յաղագս թագաւորութեանն: Եւ զԱրտաքսերքս իբրև զերիցագոյն ժամանակն իրաւացուցանէր առ ի թագաւորել. իսկ զԿիւրոս իբրև զկրտսեր և սիրեցեալ յիւրմէ մայրն յառաջարկէր: Այլ կալաւ զթագաւորութիւնն Արտաքսերքս վասն ժամանակին: Արդ Կիւրոս ոչ կամելով ծառայել Արտաքսերքսի եղբաւր իւրոյ՝ հայցէ ի նմանէ զսատրապութիւնն ասիացւոց, և առեալ՝ իջանէր ի յոյնս, և նստելով անդ՝ զմտաւ էած դարձեալ վասն թագաւորութեանն. և ինքեան բարեկամս արարեալ զարս ոմանս ղակեդեմոնացիս և զայլս եղլենացիս թուով իբր բեւր՝ հաւանեցուցանէ երթալ ընդ նմա. որոյ հետևելով եկն մինչև ցպարսս. և առարկուածոյ լինելով ի մէջ Արտաք-

2) AB. գնա. 2) A. լուս. «զանձն իւր». 3) B. (բազումս)չիք. 4) A. լուս. «գնալն ի». 4) B. ցուցանել բաբելացւոցն. 5) B. առ նոսա. 5) A. հաւատարմանա. B. հաւատարմա. 5) B. բաբելացւոցն. 7) B. (ի)չիք. 8) B. բաբելոնի. 10) B. բաբելոն. 11) A. յերկրորդ. B. յերկրորդում. 13) B. ե̄. 13) A. պարիւսատա. B. պարիսատա. 13) A. լուս. «կնոջ». 13) B. փոքր. 14) A. քսերքսեա. B. քսերսքեա. 14) B. ի պարիւսատա. 14) A. որդին. 14) A. լուս. «քսերքսիս» = զարտաքսերքսիս. 16) B. իրացագոյն. 17) B. զկրսեր. 17) A. լուս. «յինքենն». 18) B. յառաջ բերէր. 18) B. զթագաւորու̄թի. 18) B. արտաքսերք. A. լուս. «արտաքսերքսիս». 19) B. ծառաել. A. լուս. «նուաճել ընդ նովաւ». 19) B. արտաաքերքսի. 20) B. ասիացոց. 21) A. լուս. «խորհեր». 22) A. բարեկամ. A. լուս. «հպատակս». B. բարեկամս. 22) B. ղակեդոմոնացիս. 22–23) B. զայլ ելլենացիս. 23) B. իբրև. 23) B. բիւրս. 23) B. հաւանեցուցանէր. 23—24) B. որոց հետևեալ. 24) B. մինչև ի պարսս. 24) A. «լինելով ի մէջ» անընթեռնլի. 24) A. լուս. «եղեալ».

սերքսի և Կիւրոսի զաւրացն թեպետ և յոյժ սակաւ էին քան զզաւրսն Արտաքսերքսի, այլ եղլենացիքն գիտեն բարուք ճակատել և սակաւուք բազմացն յաղթել արուեստիւ: Իսկ Կիւրոս ամբարհաւաճեալ սակաւ յաղթութեամբն դիմէ յուրմէ բանակէն ի բանակն Արտաքսերքսի, կամեցեալ սպանանել զնա. սակայն ապականեալ լինի, միայն գոլով, և վախճանի այսպէս, ոչ թագաւորեալ: Զայսոսիկ Քսենոփոն գրէ յեղլենական պատմութիւնսն:

Ե.

ե. Յաղագս ամենացոցն փառաւորութեան: Իսկ Յիստէոս սամէացի էր ազգաւ. և սիրելի եղեալ Դարեհի պարսից թագաւորի՝ տարաւ առ ի նմանէ յաշխարհն պարսից. և դեգերելով անդ՝ ցանկայր տեսանել զիւրն գաւառ. և յոչն արձակիլ՝ գրէ առ եղբաւրորդի իւր Արիստագորաս՝ ապստամբութիւն խոկալ և հաւանեցուցանել զոմանս ի յունաց ապստամբել ընդ նմա: Այլ գրէ այսու յեղանակաւ. զուրումն ծառայի իւրոյ հաւատարմի գերծու զգլուխն, և գրէ զխորհուրդս իւր ի նմա, և թողու մինչև յաճել հերացն. և յետ այնորիկ արձակէ զծառայն գնալ, հրաման տուեալ՝ գերծուլ դարձեալ և անդ զգլուխն, զի ընթերցցի Արիստագորաս զգրեալսն առ ի Յիստիէոսէ: Եւ նորա ընթերցեալ և իմացեալ՝ արար ապստամբութիւն գրեթէ ամենայն յունաց: Ապա իմացեալ ի պարսս թագաւորն՝ խորհրդակից լինի Յիստիէոսի, թէ զինչ պարտ իցէ առնել եղլենացւոցն. և խրատ ընկալեալ ի նմանէ զինքն արձակել յԱսիա, որպէս բաւական գոլով՝ լուծանել զիրս ապստամբութեան:

Արդ եկեալ Յիստիէոս յԱսիա, և որպէս ի կասկածի եղելոյ բոլոր իրողութեանն առ ի յԱրտափրենոսէ իշխանէ սարդէացւոց լուաւ զայսոսիկ, թէ «Զայս կաւշիկ Յիստիէոս կարեաց, այլ զգեցաւ Արիստագորաս». կաւշիկ անուանելով զբոլոր կազմութիւն գործոյն: Զայսոսիկ Հերոդոտոս ասէ:

---

1) B. ժեպետ(և). 1) B. զաւրսն. 2) B. ելլենացիքն. 2) B. բարիոք. 3) B. բազմաց. 3) B. ամբահաւաճեալ. 5—6) B. և անպէս վախճանեալ ոչ թագաւորեալ. 7—8) B. (Զայսոսիկ . . . . պատմութիւնսն) չիք. 9) A. է. B. զ. 9) A. սամեցէացւոցն. 9) B. յեստէոս. 11) A. լուս. «յերկարեալ». 11) B. ցանգայր. 12) B. արձակել. 12) B. եղբաւրորդին. 12) B. արիստագորոս. 13) B. ամբստամբութի. A. ապըս-տամբութի. 13) B. ամպստամբել. A. ապըս-տամբել. 14) B. իւրում. 15) B. գերծուլ. 16) B. աճել. 17) B. (դարձեալ և անդ) չիք. 18) B. ի յեստեոսէ. 18) B. գրէթէ արար. 18—19) A. ապըստ-ամբութիւն. 19) B. (գրեթէ) ամենայն. 20) B. յեստոսի. 20) B. ելլենացւոցն. 21) A. յասիայ. 22) B. գոլ. 22) B. զիրսն. 22) A. ապըստամբութը. 23) A. յասիայ. 23) B. յեստէոս. 24) B. առ ի յարտափրոնոսէ. 24) A. սարգեացւոց. B. սարգենացւոց. A. լուս. «դ» = սարդէացւոց. 25) B. յիստէոս. 25) B. արիստագորոս.

Ջ.

դ. Յաղագս Հաբէշաբեանցն: Ասացեալ է յառաջնում ճառին:

Ի.

է. Յաղագս ամպոլոյն: Ամպոլոն, որպէս ասացաւ յառաջագոյն հակակայի ռաքիային. և են այսոքիկ կիրք ծովուն, նեղելով շուրջանակի ի ձեռն կղզեաց կամ աղբերց. և է ամպոլոն որպէս վերաքարշումն ինչ և ըմպումն, և ամփոփեալ ջրոյն ի խորս ոմանս ենթակայեալս յերկրի, և յետ սակաւու դարձեալ արտաքս գալ: Արդ ամփոփումն ջրոյն ի փորոգս երկրի ասի ամպոլոն. և դարձեալ արտահոսիլն կոչի ռաքիա: Իսկ ասի, թէ բազում անգամ լինի յաւուր այս, և մանաւանդ, եթէ հողմ շնչէ ախտանայ զկիրս զայսոսիկ Եւրիպոս, որ է յԵղղադայ, իբր թէ դիւրաշուրջ և դիւրափոփոխ գոլով: Ասացաւ այս յառաջնում ճառին:

Լ.

ը. Յաղագս ասելոյն թէ ով ընկեց զօռ ասացին ես է նախըմպելով և կոկորդելով: Պղատոն և ամենայն իմաստասէրքն գհարազատապէս ցանկացողս բանին ընկերս կոչեն իբր սիրելիս: Արդ Յուլիանոս որպէս իմաստասէր ոչ ամբարհաւաճէր թագաւորութեամբն, այլ նմանէր թերեւս Պղատոնի և այլոցն, զամենեսեան ընկերս կոչելով: Իսկ առաւել էր անունս այս ի շարադասութիւնս նորա:

Այլ նախըմպելն այսպիսի ինչ է. ամենայն իշխանքն և թագաւորքն կատարելով տաւն ամենահանդէսս ափսէիւք և բաժակաւք ոսկեղինաւք կամ արծաթեղինաւք ընդունէին զգինին ի մատռուակէն. և փոքր ինչ արբեալք անտի, որպէս խորհրդակցի ումեք սակս բազում բարեկամութեանն, ում և կամէին շնորհէին զբաժակն. և կոչէր այն նախըմպել, իսկ աւրն բարեբախտութիւն. և կոկորդելն նմանութիւն ինչ է ձայնի, յորժամ

---

2) B. է̄. 2) B. յայլում ճառի. 4) B. ամբովոին որպէս. 5) B. հակակաի ռաքիաին. A. ըռաքիային. 6) B. աղբիւրաց. 6) B. ամբովոն. 6) B. վերաքարշումն իմն. A. լուս. «ի վեր քարշումն». 7) A. լուս. «խըմբուն». 7) B. յենթակաեալս. 8) B. ամփոփում. 9) B. ամբովո. 9) A. ըռաքիայ. B. ռաքիա. 10) B. յաւուրն. 10) A. յայս. B. այս. 11) B. և ախտանա. 11) B. Եռոպիոս. 11) B. յԵլլադա. 12) B. և յառաջումն ճառին. 14) B. (դու)չէք. 14) A. լուս. «արուորագոյն». 16) B. յուլիանոս. 17) B. ամբահաւաճէր. A. լուս. «ի բայց անձնահաճ» (?). 18) B. զամենիսեան. 18) A. լուս. «յոյժ». 19) A. լուս. «գրութիւն թերեւս». 21) B. ափսէաւք. 22) B. ի մատուռակէն. 23) A. լուս. «ի նմանն». 23) B. անդի. 23) B. բարեկենդանութե̄.

Հրճուելով ոք ընդ ասացեալսդ՝ թաքուցանէ զձայնն և նեղացուցանէ, իբր թուելով իմն խաւսել ի կոկորդսն:

Թ. Ժ. ԺԱ.

Թ. Ժ. ԺԱ. Յաղագս որկորամոլութեանն դիւաց: Իսկ Հաւաստի, թէ ամենայն զկերն ընդ ճենճերս խնդալով խաբեն. զի և մանաւանդ կատակերգի Հերմէս և ասի մնախոյզ, իբր մեռոց ոմանց ցուցանող, զոր և յեղջերսն ունի կառուցեալ. այլ զամենեսեան խաբեբայս ասէ, և մանաւանդ զԱպողոն. քանզի խաբէականս առնէր հրամանատրութիւնս:

ԺԲ. ԺԳ. ԺԴ.

ԺԲ. ԺԳ. ԺԴ. Յաղագս և ոչ բարբառելոյ կաղնոյն և ոչ կատսային դղրդալոյ: Դոդոնէ քաղաք է շինեալ ի ցամաքի, յորում էր կաղնի մի նուիրեալ Ջևսայ. և ի նմա էր դիւթարան կանանց ելոց մարգարէուհեաց. և մտանէին խնդրողք դիւթութեանն առ կաղնին. և շարժելով կաղնոյն բարբառէին կանայքն, թէ զայս ինչ խաւսի Ջևս: Ի Դոդոնէ պատմին և կատսային իրք. քանզի ասի ի բարձաւանդակի ուրեմն կացեալ անդրի, ցուպ կրելով, և մերձ առ նա կատսայն: Որք խնդրողք դիւթութեանն գալով ի տեղին ըղձանային. և յորժամ կամէր աստուածն հրամանատրել նոցա՝ անդրիանդն այն գաւազանաւն հարկանէր զկատսայն: Ապա հնչեցեալ կատսային ձայն ինչ յաւդաւոր բացակատարէր. և փչումն ընկալեալ մարգարէուհեացն ասէին նոցա, զոր ինչ դևն ազդէր ի միտս նոցա:

ԺԵ.

ԺԵ. Յաղագս Պւթեայ: Փովկիդէ գաւառ է յԵլլադա, յորում շինեալ է քաղաք, որ կոչի Դեղփք. և ի քաղաքին յայնմիկ էր տաճար Ապողոնի, անուանեալ Պւթով, յորում տաճարի կայր եռոտանին:

ԺԶ.

ԺԶ. Յաղագս Կաստաղեայ: Այր աղբիւր յԱնտիոք, վասն որոյ ասի,

---

1) B. ընդ ասացեալսն. 2) A. լուս. «թուեցեալ լինի». 4) A. Ժ. ԺԱ. B. Թ. Ժ; ԺԱ. 5) A. լուս. «ապաշհեն». 7) B. յեղջիւրն. 7) B. զամենիսեան. 7) A. խաբեբեայս. 8) B. առնէ. 10) B. ոչ ևս բարբառելոյ. 10) B. կաթսային. 11) B. դոդոն. 12) A. լուս. «սրբազանեալ». 12) AB. զևսա. 13) B. կաղնին. 14) B. ի դոդոնէ. 15) B. կաթսային. 15) B. ի բարձու անդակի. 16) B. կաթսայն. 17) B. ըղձանաին. 19) B. կատսաին. 19) B. (րացա)կատարէր. 22) A. պւթեա. B. պիւթեա. 22) A. լուս. «փովկիս». 23) A. դեղք. 23) B. ապողոնի. 24) B. տաճար. 26) A. կաստաղեա. B. կաստաղայ.

թէ յորժամ դիւթութիւն ոք խնդրէր անդ՝ գոլորշի ջուրն հանէր. և յորպիսութենէ աւգոյն այնորիկ՝ քահանայքն, որ շուրջ զաղբերբն լինէին՝ ասէին զկամս դիւացն։

ԺԷ.

ժէ. Յաղագս անդրոյն որ է նոյն տեղւոջ, և ենն գետոց քաջքաւեկին։ Պարտ է կարծել պանդրիանդս զայս զայն գոլ, որ ի Դեղփի է. յորմէ վաղվաղակի յաւգաւոր ձայն լսել ասեն. այլ գիտել պարտ է, թէ դիւացն ձայնք անյարմարք են վասն չունելոյ նոցա ձայնական գործարանս։

ԺԸ.

ժը. Յաղագս Դափնոյն որ Ծաղկանն ծառոյ։ Այս է առասպելս այսպէս. Դափնէ աղջիկ էր ի Լադոն գետոյ և յերկրէ զծնունդն բարեբախտեալ. նա ասէ գեղեցիկ գոլով տեսակաւ՝ ի տռփանս շարժեաց զԱպողոն։ Եւ Ապողոն շարժեցեալ ի տռփանսն՝ զհետ լինէր Դափնեայ շաղաշարիլ ընդ նմա։ Իսկ աղջիկն զկուսութիւնն պահել կամելով, առ մայրն ըղձացեալ աւգնել կոչէր. և երկրի բացեալ զգիրկս իւր՝ ընդունէր զաղջիկն, և զբաղեցուցանել կամելով զաստուածն տունկել ուզանէր համանուն աղջկանն. զոր առեալ Ապողոնի՝ նովաւ առ եռոտանեաւն պսակի, զբաղնլով տռփականաւն ինքեան Դափնեաւ։

ԺԹ.

ժթ. Յաղագս Դիոնիսեայ աղաւնաբերանն։ Զ Դիոնիսիսայ ասեն, թէ և զարանց իրս գործէր և զկանանցն կրէր, և զբակսն առ նովաւ մոլեալս խաղացուցանէր սատիւրոսացն և սիւղենոսացն, եղանելով ընդ նմա։ Այլ ասացաք բազում անգամ, թէ նա է գինոյ գոյացուցիչ և մակառեսուչ, և եթէ ետ կանանց և արանց. և արբեալք և արբեցեալք ի միասին պարէին շուրջ զնովաւ։ Այլ սատիւրոսքն ասի, թէ հովիւք էին. և այլք ասեն աստուածային դևս գոլ առ Դիոնիսեաւ։ Իսկ յաղագս փաղղոսացն ասացաք յառաջնում ճառին։

---

3) B. զկամս. 5) B. անդրիոյն. 5) B. տեղոջ. 5) B. թե զիարդ բարբառէր. 6) B. որ ի դեղփին է. 6) B. յորմ. 7) A. այղ. 7) B. դիւաց. 8) B. գործարան. 10) B. առապելս. 12) B. զապողոն. 13) AB. դափնեա. 15) B. յաւգնել. 16) A. եղուզաներ. A. լուս. «եղոյց». 17) A. լուս. «ընթեր եռոտանոյն պսակեալ լինի դափնիսեաւ». 17) B. առ ոտանեաւն. 17) A. զբաղնըլով. 20) A. դիոնիսիսեա. B դիոնոսեա. 20) A լուս. «այրակին գոլոյն». 20) B. զդիոնիսեա. A զդիոնիսիսեա. 21) B. զկանանց. 21) B. զհամբակսն. 21) A. լուս. «ընդ նը-մա». 21) B. մոլեալ. 22) B. սատիրոսացն և սիղինոսացն. 23) B. ասաց. 24) B. և թէ ետ. 25) B. զնոքաւք. 25) B. սատիրոսք. 25—26) B. այլք (ասեն) ածային ... 26) B. առ դիոնիւսեաւս. 27) B. յառաջնումն.

Ի. ԻԱ.

Ի. իա. Յաղագս բարձրաբերձութեանն Հեփեստեայ: Կաղ էր Հեփեստոս, վասն որոյ և ամփիւգիէս կոչիւր. և փիւգ բարձրն ասի: Այլ էր արուեստիւ դարբին. որ և գտեալ զշնութիւն կնոջ իւրոյ Ափրոդիտեայ կազմէր Հնարիւք որոգայթ Արեսի: Այլ աստուած մրաթաթաւ կոչէ զնա և ծխառեալ. քանզի և մուրն տեսակ ինչ է ծխոյ թանձրագունի. այլ կարծրարուեստ կոչեն զնա քերդողքն, քանզի փառաւոր ունէր զարուեստն զդարբնական:

Եւ Թերսիտէս ովղիմպեան կոչի վասն այսպիսւոյ պատճառի. Հոմերոս ի ներքս մուծանէ զայր ոմն Թերսիտէս, որ էր կաղ, և խեղ աչաւք, կորովի և լեպեշտի, լերկ և սրագլուխ, և յառաջախաւս. և ասէ զհետ շրջել բանակին ոչ վասն պատերազմի, այլ վասն ծաղու: Արդ՝ քանզի Հեփեստոս կաղ էր և ի ծուխ թաթաւեալ՝ ասէ զնմանէ, թէ որպէս զԹերսիտէս էր աստուածն ձեր: Այլ ովղիմպեան ասեն զնա որպէս երկնային: Արդ՝ Թերսիտէս, ովղիմպեան, կաղ և յառաջախաւս աստուածն ձեր: Այլ կապանաւոր Արէս վասն շնութեանն ի դոյն յարէ պատմութիւնն. զի շնալով Արէս ընդ Ափրոդիտեայ կապեցաւ որոգայթիւք ի Հեփեստեայ: Իսկ երկիւղիւն և զանգիտելով և սարսափմամբն ասացաւ, զի սոքա արբանեակք գոլ ասին Արեսի, և որդիք՝ մարտի. և սոքա կրակիցք եղեն Արեայ, և եթէ Հեփեստոս ոչ երկեաւ յերկիւղէն և ի զանգիտութենէն և ի սարսափմանէն. այլ վիրաւորեալ ասէ զԱրէս, քանզի խոցեցաւ առ ի Դիոմեդեայ, ամբարհաւաճեալ ի մարտին: Ա այսոքիւք ասի ի հեղղենացուցն և խառնակութեան վերակացու և մատակարար գոլ զԱփրոդիտէս:

ԻԲ.

իբ. Յաղագս Ին որդւոյ Աթենայ կոյս գործ՝ ձեռն մեռայ: Զևս կամեցեալ յուղղոցն իւրմէ բացածնանիլ զԱթենաս կարաւտանայ գործակցի ումեմն,

2) A. Հեփեստեա. 3) B. փիւգք. A. լուս. «գիւք». 3) B. ասին. 4) B. արուեստի. 4) A. լուս. «իմացեալ». 4) A. ափրոդիտեա. 5) B. որոյգայթս. 6) A. լուս. «ծխոտ». 6) A. այլ. 7) B զարուեստ. 9) B. ուղումպեան. 9) A. այսպիսւոյ. 9) B. վս այսպիսի պատճառանաց. 11) B. (և) լպեշտի. A զեպեշտի. 11) A. սրբագլուխ. 12) B. (ոչ վասն պատերազմի)չիք. 12) A. այլ. 13) B. և ծխաթաթաւեալ. 14) B. զԹերսիտեսն. 14) A. աստուածն. 14) A. այլ. 14--15) B. (Այլ ովղիմպեան ասեն . . . . . յառաջախաւս աստուածն ձեր)չիք. 16) A. այլ. 17) A. ափրոդիտեա. 17) B. որոյգայթիւք. 18) A. ի Հեփեստեա. 18) A. երկեղիւն. 18) B. զանգիտելովն. 18) A. լուս. «ութրն» = սարսափութրն. 19) B. արբանեկք. 20) AB. արեա. 21) A. այլ. 22) A. դիոմեդեա. B. դիոմիդեա. 22) B. ամբարհաւաճեալ. 23) B. ի հելլենացոցն. 27) B. յուղոցն. 27) B. կարաւտանա.

զի հատանելով և գանելով զգլուխն՝ բացածնուցէ։ Արդ՝ բան յառաջաբերեալ լինի յաղագս այսորիկ Հեփեստեայ. և նա ոչ այլազգ յանձն առնու հերձուլ զգլուխն Արամազդայ, եթէ ոչ զծնեալ կոյսն արասցէ արամբի. և Զևս այսոցիկ ներէ. և առեալ Հեփեստեայ զառջառահատ տապարն, հերձեալ հատանէր զգլուխն Արամազդայ, և արտաքս ելանէ Աթենա. և ապա զհետ մտանէ նմա Հեփեստոս գիտանալ ընդ նմա, և հասուցանէ ի սերմանէն իւրմէ ի բարձն Աթենայ. և նա առեալ սար՝ ջնջեաց զսերմն և ընկեց յերկիր. և եղև ի հողոյն և յասրէն մարդ վիշապոտն, որ կոչեցաւ Երիքթոնիոս. յերիոսէն, որ է սար, և ի հողոյ առեալ զանուանակոչութիւնն։

ԻԳ.

իգ. Յաղագս Հերակլեայ մոլութեանն։ Մեգարէ կոչեցեալն դուստր Կրէոնտոսի բիւթենացւոց թագաւորի, ամուսնացեալ ընդ Հերակղեայ մանկունս ծնաւ ի նմանէ։ Այլ Հերա թշնամութիւն ունելով ընդ Աքիւղղեայ վասն բաղում պատճառանաց՝ հասուցանէ նմա մոլութիւն. և նա մոլեալ՝ սպան զզաւակսն ծնեալս ի Մեգարեայ։

ԻԳ. ԻԴ.

իդ. իե. Յաղագս շիրմին Արամազդայ, որ է Կրետէ։ Ասի Զևս ի Կրետէ սնանիլ և անդ մեռանիլ և ի շիրմի դնանիլ, յորոյ վերայ գրեալ է, թէ «Աստ է աստուածն Արամազդ եղեալ». քանզի յանդիմանի, թէ մարդ էր և մահկանացու, և կայ ի Կրետէ.

ԻԶ. (ԻԵ?).

իզ. Յաղագս պատուելոյ եգիպտացւոցն զՆեղոս։ Զայսոսիկ Հերոդոտոս ոչ ասէ, այլ ընթերցայ զԱրիստենետոս պատմագիր, որ պատմէ տաւնել եգիպտացւոցն Նեղոսի տաւն մեծ ամենահանդէս, համաւրէն ժողովելով ի

---

1) B. բանն. 2) AB. Հեփեստեա. 3) AB. արամազդա. 4) A. լուս. «թոյլ տայ». 4) AB. Հեփեստեա. 5) B. արամազդա. 6) B. մտանէ (նմա). 6) B. գիտանալ զնա. 7) AB. աթենա. 8) B. զսերմն. 8) A. լուս. «յասուէն». 9) A. լուս. «երիքթոնեւս». 12) B. կոչեցեալ. 13) B. կրովտոսի. 13) B. բիւթանացոց. 13) B. թագաւորին. 13) A. Հերակղեա. B. Հերակղի. 14) B. և մանկունս. 15) A. աքիւղղեա. B. աօիլլեա. 15) B. հատուցանէ. 16) B. զաւակսն. 16) B. զծնեալսն. 16) B. ի միգարեայ. 18) B իդ. 18) AB. արամազդա. 18) A. ասէ. 19) B. սնանանիլ. 19) A. մեռանել. 19) B. դնիլ. 19) AB. յորո. 19) B. վերա. 21) AB. կա. A. լուս. «մեռաւ». 23) B. իե. 23) B. եգիպտացւոցն. 23) B. զնիղոս. 23) B. Հերոդիտոս. 24) B. ընթերցա. 24) B. զարիստոնետոս. 25) B. տաւնել եգիպտացոցն տաւն Նիղոսի. 25) B (համաւրէն)չիք.

Թէատրոնս քաղաքացն, և անդ խրախանալով. խուրաքանչիւր ոք յարանց և ի կանանց, որքան և ձեռն հասանիցեն, բերելով, և պարս յարմարեալ՝ երգեն Նեղոսի, զորս և Արամազդայն. իբր Նեղոսի զԱրամազդայսն ներգործել, առոգանելով զգաւառն։ Այլ պրականանց ասէ զպատիւն, վասն զի արք հանդերձ կանամբք մոլեգնէին և բազում անգամ վասն արբեցութեանն ի պակշոտութիւն դառնային։

Իբ.

իբ. **Յաղագս Խսեայն Մենդացւոց**։ *Խսիս պատուեալ լինէր յեգիպտացւոցն մեծապէս. և ասի զնմանէ, թէ Յով է, յափշտակեալն յԱրամազդայ յԱրգոսէ և փոխարկեալ յարջառ. վասն որոյ և եղջեւրս առնեն ի գլուխ պատկերին։ Այլ որպէս ասացաք յոյժ պատուի յեգիպտացւոցն։*

Այլ յաղագս Մենդացւոցն է այսպէս. զՊան՝ Մենդիս կոչեն եգիպտացիքն, վասն որոյ զնոխազ՝ Մենդիս կոչեն, զի և Պան նոխազադէմ է։ Արդ պաշտեն այսպէս. նախ զՄենդիս, և ապա՝ զՊան, և ոչ ուտեն զայծս վասն այծատեսակ գոլոյ աստուծոյն։

Իսկ Ափիսքն՝ արջառք են ծնեալք մաքուրք. ոմանք յամսն առաջինս նշան ինչ ունելով, որ յայտնէր զնոսա գոլ Ափիսս. և ծնանէին բազում ժամանակաւք. և ի ծննդեան սոցա եգիպտացիքն տաւն մեծ կատարէին. և քահանայք ոմանք լինէին նուիրիչք ծնեալ արջառոցն։

Այլ որ գրեալ է գազանս այլայլոցս և շարադրեալս՝ այսպիսի իմն ասէ, որպէս և ես տեսի յԱղեքսանդրիա պատկերս ոմանս փոքունս, ունելով գլուխս շանց և առ նոքաւք բուսեալ այլ գլուխ աքսի, և միւս՝ բաղէի։ Պատուէին զնոսա և եղեռնացիք պատկերագրեալս։ Բայց ոչ այնպիսի բնութիւն միայն, այլ և այլ գազանս տգեղագոյնս պաշտէին եգիպտացիք։

---

1) B. *թիատրոնն*. 1) B. (*ոք*)*չիք*. 1—2) B. *արանց և կանանց*. 2) B. *հասիցեն*. 3) A. *նեռոսի*. 3) B *զարամազդայն*. 4) B. *արականանց*. 6) A. *լուս*. «*յարբեցութեննեն*». 6) B *դառնաին*. 8) A *իր*. B. *իգ*. 8) A. *խսեա*. B. *սխսա*. 8) B. *մենդեսացւոցն*. 8—9) B *յեգիպտացոցն*. 9) A. *յարամազդա*. B. (*յարամազդա*) *չիք*. 10) A. *լուս*. «*են*» (?). 10) B. *յառջառ*. 10) A. *լուս*. «*քանզի*». 10) B. *եղջիւրս*. 11) A. *այլ*. 11) B. (*ասա-ցաք*)*չիք*. 12) B *մենդիացւոցն*. 12) A. *լուս*. «*զպայն*». 13) A. (*եգիպտա-ցիքն* . . . . *Մենդիս կոչեն*)*չիք*. 13) A *լուս*. «*եպայն*». 14—15) B. *ոչ ուտեն զածս*. 15) B. *գոլոյն*. 16) B. *յառաջինսն*. 17) A. *զնորա գոլ*. 17) B. *ապիս*. 18) A. *լուս*. «*ի ձեռն բազում ժամանակաց*». 18) B. *ի ծննդեանն նոցա*. 19) B. (*նուիրիչք*)*չիք*. 19) B. *արջառոյն*. 19) A *լուս*. «*որբազանեալ լինէին առ ծնեալ արջառոցն*». 20) B. *այլայլոս*. 20) A. *լուս*. «*քք*» = *գազանք այլք* (?). 22) B. *գլուխ*. 23) B. *և պատուէին*. 23) B. *ելլենացիք*. 24) A. *այղ և այղ*. 24) B. *գազանաց տգեղութիս*. 25) B. *եգիպտացիքն*.

ԻԹ.

իթ. Յաղագս Պանայ և Պրիապոսի: Յաղագս Պանայ ասացեալ է, իսկ յաղագս Պրիապոսի ասի, թէ յետ եղանելոյն Ափրոդիտեայ յեթիովպացւոցն այնչափ գեղեցկութեամբ փայլեալ լինէր, մինչ զի ինքն իսկ Արամազդ Հարաւ ի նմա, և գտանալով ընդ նմա նախանձ անհանդուրժելի եթող Հոյէի: Արդ՝ վաղվաղակի Հոյէ զՀանդերձեալն նախագիտեալ, զի որ ի նմանէ ծնանելոցն էր մանուկ, գեղեցկութեամբ գերազանց գոլով՝ յաղթել ամենայն ծնելոցն յԱրամազդայ հանդերձեալ էր. և նախաժամանեալ յորովայնն Ափրոդիտեայ՝ պատրաստեաց զմանուկն չարապարկեշտ ծնանել: Արդ ծնանելով մանկանն, տեսեալ մայրն, թէ Հանդերձեալ է ծնեալն բազում պարսաւս Հասուցանել նմա, չարատեղծ գոլով, առեալ՝ ընկեց զնա ի վերայ լերին ուրեք. որում Հանդիպեալ Հովուի ուրումն, առեալ զնա՝ սնուցանէր, իբր առ ի քաջապտղութիւն երկրի գոլ կարծելով զախտակրութիւնն, որ ի նմա. ասացից արդեօք՝ զէրն պատկառանաց. և տաճարաւ պատուեաց զնա և անուանեաց Պրիապոս, յայտնելով ըստ խտաղացւոց լեզուին զառ ի յածմանէ եկեալն և ի մոլորութեան կացեալ. և վասն այսորիկ ասի առ ի Հովուաց պատուիլ:

Լ.

լ. Յաղագս կտրատելոյ և աւշատելոյ տիտանացն, որ ինձ թուի՝ յաղագս տիտանացն և Դիոնեսեայ. և է ըստ այսմ յեղանակի: Պերսեփոնէ ծնաւ Զագրէոս ի Դիոնիսոսո (?), յԱրամազդայ յղացեալ զնա. և այլք ասեն, թէ խորհրդակցութեամբ Հերայ աւշատեցաւ ի տիտանացն Դիոնեսոս. և այս յաղագս աւշատելոցն: Իսկ յաղագս կտրատելոցն և ոչ մի ինչ պատմութիւն յայտնի է մեզ, բայց որ յաղագս Հսկայիցն. քանզի սոցա

---

2) B. իէ. 2) AB. պանա. 2) B. պրապոսի. 2) AB. պանա. 3) A. պրիապոսի. 3) B. թե յեղանելոյն. 3) A. ափրոդիտեա. 3) B. յեթովպացւոցն. 4) A. լուս. «անչափ». 5) B. Հարեալ. 6) B. Հոէի. 6) A. Հանդերձեալն նախադիտեալ. 8) B. յարամազդա. 9) AB. ափրոդիտեա. 9) A. չարապարկեշս. 11) A. պարսաւ. 12) B. ի վերա. 12) A. ուրում. 13) B. (իբր առ ի)չիք. 14) A. լուս. «զոր ինչա (?) և ստացեալն էր». 15) A. լուս. «տաճար շինեալ». 15) B. պիապոս. 15—16) B. ըստ խտտացւոց. 16) A. լուս. «գալն». 16) A. լուս. «կալն». 17) B. պատուեալ. 19) B. իր. 19) A. լուս. «կտորեալ». B. կտրատա. 19) B. յաւշատեալ. 20) A. դիոնեսեա. B դիոնեսիեայ. 20) A. լուս. «խառնակ իմն և անհաւաստի է տեղիս ենթադրութիւ». 20) B. Պերսեփոնէ. 21) B. ի դիոնեսեայ [յուն. Διόνυσος-Ζαγρεύς.]. 21) AB. յարամազդա. 22) AB. Հերա. 22) B. ի տիտան-անանցն. 22) B. դիոնեսիոս. 23) B. ոչ և. 23) A. լուս. «կտոր» = կտորելոցն. 24) A. լուս. «եթե ոչ որ». 24) B. Հսկաիցն. 24) B. սոց.

կամելով մարտնչել ընդ աստուածսն, և նոքա ճակատեալ՝ յաղթեցին և խոցոտեցին զոսա. և յետոյ Արամազդ շանդահարութեամբ եկէզ զոսա:

ԼԱ.

լա. Յաղագս Կովկիտոսի և Հրաբոց կիզանողի: Պղատոն ի Ճառին, որ փեդոն անուանի, ասելով յաղագս յանգիցն և վիճակատրութեան անձանց ասէ, թէ անիրաւաբար կենցաղավարեալքն տանջին ի Կովկիտոս և ի Հրաբոց կիզանողն և ի Տարտարոսն, որ են գետք: Իսկ Կովկիւտոս ցրտագոյն է, և Տարտարոսն՝ մէջ ամենայնի տեղի ինչ է յոմանց ջուրց, և ստորախմբումն եղանի մինչև ցՊաղմին, ամենեցունց տեղեաց գոլով խաւարչտին և անճաճանչ. և եթէ յայսսիկ տեղիս տանջին անիրաւք. և Աքերոն և սա միջոց իմն գոլով՝ մաքրող թուի և ոչ տանջանարան, լուանալով և մաքրելով զմեղս մարդկան:

ԼԲ.

լբ. Յաղագս Տանտաղոսի և Տիտիոսի և Իքսիոնի: Իսկ Տանտաղոս որդի էր Արամազդայ. սա արժանի եղև սեղանոյ աստուածոցն, և արժանացեալ՝ հրապարակեաց զխորհուրդս նոցա, և վասն այսորիկ տանջի այսպիսի տանջանարանաւք. ի ստորերկրեայս դատարանս ունելով քար կախեալ ի վերոյ նորա, և ի ներքոյ նորա՝ ջուր բազում և տունկք պտղաբերք՝ քարն սպառնայ զանկումն ի վերայ նորա. զի եթէ կամիցի ըմպել ի յարակայեալ նմա ջրոյն, անկեալ վիմին ի վերայ նորա՝ պատուհասեսցէ զնա յոյժ: Վասն այսորիկ ոյժմ ասէ, թէ սովով և ծարաւով մաշեալ լինի, տեսանելով զայնս ինչ, յորոց պարտն է ուտել և ըմպել, և ոչ կարացեալ վասն ի վերայ նորա կախեալ վիմին. և այսորիկ վասն Տանտաղեայ:

Իսկ Տիտիւոս ցանկացաւ Լետոյ, և տուփեալ՝ բուռն եհար զգլխապինդ վարշամակէն: Ապա Արտեմիս և Ապողոն մանկունք գոլով Լետոսի

---

2) A. լուս. «կտրատեցին». 2) B. զնոսա. 2) B. զնոսա. 4) B. իթ. 4) B. կովկիտոսի և Հրաբոցակիզի. 5) A. փեդրոն. B. փետոն. 5) B. վիճակատրութի. 6) B. անիրաւ. 7) A. կիզմանողն. 7) B. ի կիովկիտոս. 8) B. ի տեղի. 8) B. ջուրցն. 9) B. ցտաղմին. 9) B. ամենիցունց. 10) B. և թէ. 10) B. աքրէոնն. 11) A. լուս. «մէջ ինչ». 12) B. մաքելով. 14) B. լ. 14) B. Տանդաղոսի. 14) B. իքսիովոսի. 15) B. արամազդա. 17) A. լուս. «ի ներքոյ երկրի». 18) A. լուս. «ա» = վերայ. 18) B. մրգաբերք. 19) AB. սպառնա. 19) B. զանգումն. 19) B. ի վերա. 19) B. կամեսցի. 19) B. (ի) յարակայել. 20) A. լուս. «և կամ ի պտղոյն ուտել». 20) B. անգեալ. 20) B. ի վերա. 21) B. (այսորիկ)չէք. 22) B. զայն որ ինչ. 22) B. յորոցն. 23) B. ի վերա. 23) A. տանտաղեա. 24) A. ղետա. B. ղետեայ. A. լուս. «ղետոսի». 25) B. մանգունք. 25) B. ղետեայ.

նետիւք վիրաւորեցին զնա, և սպանին. և այժմ է ի դժոխս և ունի զնետսն կառուցեալսն ի նա, և այսոքիւք պատուհասեալ լինի:

Իսկ Իքսիոնոս տռփացաւ Հերայ, և Հերաս պատմէ Արամազդայ, և նորա կամեցեալ իմանալ, թէ իցէ հարեալ ի նմա նմանեցոյց ամպ Հերա և եդ. և Իքսիոնի կարծեցեալ զնա գոլ Հերան խառնակեցաւ ընդ ամպոյն: Եւ բարկացեալ Զևս տանջէ զնա այսպէս. յանիւ տարածեալ զնա, և անուին ետ շարժիլ հանապազ, և է նա միշտ շրջաբերելով և տորաբերելով՝ զայնպիսի պատուհաս հատուցանել: Այլ ծարաւով տանջել զՏանտաղոս ասէ, որպէս ասացաք:

ԼԳ.

լգ. Յաղագս հարբման լերինն և յաղագս Պռոմեթեայ: Պռովմիւթեւս այս ասի, թէ գողացաւ զհուր յաստուածոցն և շնորհեաց մարդկան, և եթէ ի միս ղոհիցն պատրեաց զԱրամազդ, և ի բարկութիւն շարժեաց զնա կրկին: Զևսս կամեցեալ պատուհասել՝ եդ արծուի ուտել զլեարդ նորա. և ի գիշերի դարձեալ ողջանայր, և միւս անգամ արծուին սկսանէր ուտել ի վաղիւն, մինչև եկեալ Հերակղեայ՝ նետիւք խոցոտեաց զարծուին:

ԼԴ.

լդ. Յաղագս Կիւկղովպեայ զոռոզոյն: Կիւկղոպոս այս ասի դիւցազն ոմն գոլ աւազակական և հովիւ, որ էր բնակեալ ի Սիկիւղիա և ունէր մի ակն: Արդ Ոդիւսոս մոլորեալ յետ տրովական պատերազմին ընկերաւքն իւրովք եկն ի Սիկիւղիայ, և Կիւկղովպեայ ըմբռնեալ զնոսա՝ եկեր նախ զընկերսն Ոդիւսեայ, իսկ զՈդիւսոս պահեաց յետոյ ուտել. այլ ոչ կարաց, քանզի զերծաւ արբեցուցեալ զԿիւկղովպոս և կուրացուցեալ և ընդ ասու խոյի միոյ գաղտաբար կանխեալ զանձն իւր: Եւ արդ ասէ Գրիգորիոս, թէ որպէս Կիւկղովպոս զՈդիւսոս պատուեաց, յետոյ կամելով ուտել՝ այսպէս և Յուղիանոս զիս և զԲասիղիոս սպառնացեալ յետոյ քան զայլսն տանջել. վասն որոյ և ասէ, թէ վրէժխնդիր եղև մեզ հողն պարսից:

---

2) B. կառուցեալ ի նմա. 3) B. իքսոնոս. 3) B. տռփեցաւ. 3) B: Հերա. 3) B. արամազդա. 4) A. ի նմանէ ցուցմամբ Հերայ. 5) B. իքխիոնի. 5) A. լուս. «զայնս». 5) B. Հերա. 8) B. տանջեալ. 9) B. (ասէ)չիք. 11) B. լա. 11) A. պռոմիւթեա. B. պռովմիւթեա. 11) B. Պռովմիւթոսս. 12) A. լուս. «առ». 14) B. ետ. 15) B. (ի)չիք. 16) B. մինչև եալ եկեալ. 16) A. Հերակղեա. B. Հերակլես. 16) B. նետիւ խոցեաց. 18) B. լր. 18) AB. կիւկղովպեա. 18) B. կիւկղոպոս. 18) B (ասի)չիք. 19) B. ի սիկիլեա. 20) B ոդիսոս. 20) B ընկերաւք. 21) B. ի սիկիլեա. 21) B. կիկղովպեայ. 22) AB. ոդիւսեա. 23) B. արբուցեալ. 23) B. զկիկղոպոս. 23—24) B. ընդ ասիոյ միոյ խոյոյ. 24) A. կախեալ. 24) B. (Եւ) արդ. 25) B. կիկլոպոս. 25) A զաւդիւսոս. 26) B. (և) յուլիանոս. 26) B. զբարսեղիոս.

ԼԵ.

լե. Յաղագս Հերակլեան արձանացն: Հերակղէս ի կողմանս Գադիրոնի գնացեալ՝ ոչ ևս կարաց ի խորագոյնսն երթալ. քանզի ոչ կարեաց անցանել ընդ ովկիանոս: Եւ Գադիրա է, որպէս ասէ Եւսիովդոս, յովկիանոսէ մինչև ցարևմտեայ ծովն. ուր հասեալ Հերակղեայ՝ արձանս կանգնէ ի տեղիսն, իբր թէ ցայն վայր գնալի է երկիր և ծով, և ներքսագոյն՝ ոչ ևս. ուստի և անուանեցան տեղիքն արձանք Հերակղեայ:

ԼԶ. ԼԷ. ԼԸ.

լզ. լէ. լը. Յաղագս Ադոնէ և Ափրոդիտեայ: Միւրա Կիւնիւրոսի եղեալ դուստր, սա ննջեալ ընդ հաւր իւրում՝ մանկածնեցաւ ի նմանէ. և խորհելով և զպատճառանս ոչ բերելով՝ զծնեալ մանուկն ի լեառն արտաքրեաց. զոր առեալ անուանելոցն հարսանց, զորս ոմանք լեռնայինս կոչեն՝ սնուցին բարուք: Եւ էր քաջատեսիլ գեղեցկութեամբ, այլ և եղև որսորդ. յոր տռփացաւ Ափրոդիտէս, կին ոմն վեղխ. ընդ որում նախանձեալ հակառակորդն իւր Արէս, յաղքիս կերպափոխեալ՝ սպան զնա. զոր ողբայր Ափրոդիտէս և անտանելի ըմբռնեալ լինէր տրտմութեամբ, և ոչ բերելով զտրփումն՝ էջ ի դժոխս խնդրել զտռփեալն, և աղաչէր զՊղուտոն պատուասիրել առ նա համբակաւն. այլ արդելոյր ի հայցուածսն կին նորա Պերսեփոնէ, յոյժ հպելով յԱդոնիս: Այլ իբրև հարկաւորեալ լինէր աղաչանաւքն Պղուտոն՝ թուէր նմա պատշաճ՝ երկաքանչիւրոցն բաժանել զզուգագոյութիւն նորա, և միումն՝ տարևոր ունել զնա ի վերերկրեայս, և միւսումն՝ տարեկան ի դժոխս: Արդ՝ զայսպիսիս ինչ վճարեալ Ափրոդիտեայ՝ յայտնէ արբանեկաց իւրոց, թէ վերստին կենդանացաւ Ադոնիս, որպէս զի յողբոց և յաշխարանաց դադարեալք տաւնս կատարեսցեն: Այլ ազգ ոմն է յեթիովպացւոց խորագոյնսն յաճախապէս

---

2) B. լգ. 2) B. Հերակլեան. 2) B. Հերակլես. 2) B. Գադիրոնի. 4) B. յանցանել. 4) B. Գադիրա. 4) B. Եսիովդես. 5) B. յովկանոսէ. 5) A. ցարևմտեա. B. յարևմտեայ. 5) A. Հերակղեա. B. Հերակլես. 5—6) B. արձան կանգնե ի տեղւոջն. 7) A. Հերակղեա. B. Հերակլեա. 9) B. լդ. լե. լզ. 9) A. Ափրոդիտեա. 9) A. լուս. «առ» = միւռա կիւնիւռոսի. 11) B. զպատկառանսն. 12) A. լուս. «անկեց». 12) B. լեառնաինս. 13) B. բարիոք. 14) B (եղև)չէք. 14) B. տռփեցաւ. 15) A. լուս. «աւ որ» (?). 17) B. զտրփումն. 18) A. Պղղատոն. B. զպղոտոն. A. լուս. «պղուտոնին». 19) B. Պերսիփոնէ. 19—20) A. լուս. «մակակաեալ լիներ աղաչանաւքն Ափրոդիտես ի հպատութի կամ զկեանս». 20) A. Պղատոն. B. Պողոտոն. 21) B. միում. A. լուս. «զմին զիւսն». 22) A. միւսոյն. B. միւսումն. 23) A. Ափրոդիտեա. 23) A. լուս. «եաց» = յայտնեաց. 24) A. լուս. «յեղկութենէ». 25) A. լուս. «ինչ». 25) B. յեթովպացւոց. 25) B. յաճախագոյն. A. լուս. «յոյժ».

պաշտաւնեայ պատկերի կնոջս այսորիկ Ափրոդիտեայ: Արդ սոքա Թուղթս գրեալ և ի խեցեղէնս արկեալ՝ ուխտիւք ընդ ումեմն ի ծով ընկեցին, որ ինքնին ի Նիբղոն պաղեստինացւոց գտեալ լինէր: Եւ զայն խեցեղէն ընդունելով Ափրոդիտեայ խորհրդակցացն տաւն կատարէին Թերևս սխրանալով ընդ աստուածուհին վասն գիւտի տարփաւորին: Եւ այս է, զոր ասէ Եսայիաս մարգարէ. որ արձակէ Թուղթս վճռեղէնս ի ծովու առհաւատչեայ, այսինքն՝ գրաւական սիրելութեան նոցա. քանզի ողբացելոցն ի ձեռն Թղթոյն զԱդոնին զեկուցանէին վերստին կենդանութիւն: Ընկալեալք զիրս զայսոսիկ և որք յԻղէն ծնեալք էին՝ լային զԹամուզ. քանզի այսպէս առ ի նոցանէ անուանի Ադոնիս:

Լթ.

լթ. Յաղագս Պանդիոնի: Պանդիոն եղև Թագաւոր աթենացւոց. և մարտ ունելով ընդ ղակեդեմոնացիս՝ նախադասէր ի մարտակցութիւն զՏիւռևս, որ էր բռնաւոր Թրակացւոց: Այլ նա ոչ յառաջագոյն ասէր նմա մարտակցել, եթէ ոչ զերիցագոյն դուստրն իւր նմա յամուսնութիւն խոստասցի. քանզի ունէր դստերս երկուս Պանդիոն զՊրովկնէ և զՓիւղովմեղա, որք այնչափ ի միմեանս գորովային, մինչ զի յերկա-քանչիւրոցն կամս ենթադրել. զի զոր ինչ մին կրեսցէ ի պատահմանէ զայն և միւսն յանձին իւրում գործեսցէ: Արդ խոստացաւ հայրն Տիւռեայ զՊրովկնէ. զոր առեալ տարաւ ի տուն իւր, և մանկունս ծնաւ ի նմանէ: Այլ անցեալ ժամանակ ոչ սակաւ՝ կարաւտացաւ տեսանել զքոյր իւր, և աղաչէր զայր իւր գնալ յԱթենս և ածել զքոյրն առ նա: Արդ՝ գնացեալ և աղաչեալ զՊանդիոն առ զՓիւղովմեղա. այլ ըստ ճանապարհին, որպէս որ բարբարոս արբեալ գինւով՝ զկոյսն արամբի արար, և շառագունեալ յիրէն՝ լեզուահատէ զՓիւղամեղա, զի զայնպիսի զանաւրէն գործ մի՝

1) A. պաշտաւնեա. 1) A. ափրոդիտեա. 2) A. լուս. «առ ումն». 3) B. պաղեստինացոց. 3) B. գտեալ եղև. 3) B. խեցեղէնն. 4) A. ափրոդիտեա. B. ափրոյդիտեա. 5) A. լուս. «տռփեցելոյն». 6) B. եսա-սիաս. 6) A. լուս. «մագաղաթեայս». 7) A. լուս. «ողբացողացն». 8) B. Թղթոյն. 8) A. լուս. «ադոնիսին». 8) B. զեկուցանեն. A. լուս. «ազդէին». 9) B. յիղէ ծնեալքն էին. 9) B. լաին. 12) B. լէ. 12) B. պանդէոնի. 12) B. պանդէոն. 12) B. աԹենացւոցն. 13) B. ընդ լակեդոմնացիսն. 14) B. Թրակացւոցն. 16) B. խոստացի. 17) B. զփիւլովմեղա. 17) B. գորովաին. 17—18) B. երկաքանչիւրոցն. 18) A. լուս. «ստեղծուլ». 19) A. լուս. «յանձն իւր». 19) A. հայր նորա. 19) AB. տիւռեա. A. լուս. «տիւռևսի». 20) A. լուս. «մանկածնեաց». 21) B. ժամանակս ոչ սակաւս. 22) B. գնացեալ յաԹենս. 23) B. զպանդէոն. 23) B. զփիլոմելա. 24) B. (որ)չիք. 24) A. գինով. B. գինւով. 25) B. զփիւղամելա. 25) B. անաւրէն.

պատմեսցէ: Իսկ նա որպէս աղջիկ եղլենացի զօստայնանկութիւն քաջապէս կրթեալ՝ պատմուճան ինչ գործեաց, և ի նմա զիրագործութիւնն նկարեալ՝ ի քոյրն արձակէ: Եւ նորա իմացեալ, զոր ինչ եղեն զքոյրն առ ինքն բերէ, և առեալ զորդին, զոր ծնեալն էր ի Տիւռեայ՝ խաշագործեաց, և եփեալ՝ եդ առաջի առնն, եկեալ յորսոյ: Եւ իմացեալ զիրսն մոլեգնեալ՝ հալածէր զնա հանդերձ քերբն: Արդ՝ գթացեալ ի նոսա Զեւս՝ փոխարկեաց զմին ի ծիծառն, և զմիւսն ի հաւ հեշտախաւս. և այսպէս դադարեաց ի յարձակմանէն:

Խ.

Խ. Յաղագս Պրեէպոսի: Այս պատկեր է, փոքու մանկան նմանեալ, պատկառանս տարածեալս ունելով, մեծագունի քան զարժան հասակին: Զսա առասպելաբանեն Դիոնիսեայ և Ափրոդիտեայ գոլ որդի: Այլ գիտունք այսպիսի խորհրդոց ասեն յարբեցութենէ և ի հեշտութենէ բնաւորիլ նմա: Եւ Պրիեպոս վասն այսորիկ անուանիլ. զի հեշտութեամբ և արբեցութեամբ ըմբռնեալ ոք՝ ուղղատարած ունիցի զանդամսն:

V.

ՅԱՂԱԳՍ ՈՐՈՑ Ի ՍՐԲՈՑՆ ԿԻՊՐԻԱՆՈՍԻ ՃԱՌԻՆ ԳՐԵՑԱՆ ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ԻՐԱՑ ԲԱՆՔ:

Ա.

ա. Ու ոչ Յիթենայ ողոմպիական.. Զիթենի տունկ Աթենայ անուանի, որ և ասի վերատեսուչ խոհականութեան և արութեան. վասն որոյ և արիացելոցն յասպարէզս և հանճարեղաբանիցն յատեանս ոստ ձիթենոյ տային, իբր նշան յաղթութեան և որպէս յԱթենայ պատուեցելոյ:

---

1) B. *ելլենացի*. 1) B. *զօստայնանկութին*. 3) A. *արձակ*. 4) B. *ծնեալ*. 4) AB. *ի տիւռեա*. 5) B. *առաջի առն*. 7) B. *զմինն*. 8) B. *յարձակմանէ*. 10) B. *լր*. 10) B. *պրիպոսի*. 10) B. *փոքր*. 11) B. *տարածեալ*. 11) B. (*մեծագունի*) *քան զարժան քան զարժան հասակին մեծագոյն*. A. *լուս. «քան թէ զհասակն իւր»*. 12) A. *դիոնիսեա*. B. *դիոնեսեայ*. 12) A. *ափրոդիտեա*. B. *ափրոյդիտեա*. 13) B. *գիտունքն*. 17) B. *հեթանոսականաց*. 20) B. *ուղումպիական*. 20) B. *աթենա*. 21) B. (*որ և ասի*)*չիք*. 21) B. *արիութե*. 22) B. *յասպարեսս*. 22) B. *հանճարաբանիցն*. 23) B. *տաին*. 23) AB. *յաթենա*.

Բ.

բ. Ու խոնարհական շոճի... Շոճի ծառ զտևականութեան ունի նշանակ և զիմաստասիրութեան. վասն զի յամարան և ի ձմերան միշտ սաղարթացեալ գոյ, որպէս և իմաստնական համբերութիւնն զզարդարեալսն նովաւ ոչ և ի միում ժամու թողացուցանէ թշուառանալ. վասն որոյ և զժուժկալսն ի մրցմունս ասպարիսացն շոճի ոստաւք պսակէին, իբր թէ և նոքա ժուժկալութեամբն և տևականութեամբ սաղարթացեալք լինէին: Այլ Իսթեմոն տեղոյ անուն է, ուստի զշոճին առնուին:

Գ.

գ. Ու խնձորք դելփիականք խաղալիկք... Դեղփիք քաղաք է ի գաւառին բիովտացւոց, յորում դիւթարան էր մերձ առ կաղնին, ուր գնացեալքն ի խնդիր դիւթութեան՝ առնուին ի քահանայութեանցն խնձորս ի պտղոյ տեղեացն առ ի պատուասիրութեան իւրեանց, զոր վարդապետն խաղալիքս անուանեաց:

Դ.

դ. Ու Նեմեական լախուր... Լախուրն խոտ է պարտիզական անուշահոտ և անուշահամ, որ յունարէն սեղինա անուանի: Նովաւ պսակէին վաւաշոտքն զգեղեցիկ մանկունսն, զորս թշուառականս անուանեաց:

Արդ ասէ վեհն Գրիգորիոս ցուրբն Կիպրիանոս. «Ով աստուածային և քահանայական գլուխ, ոչ ինչ յայդպիսի սնոտի պարգևաց մատուցանեմք քեզ. այլ բան՝ որ քան զամենայն ընտանեգոյն է բանին սպասաւորաց».

---

2) B. իսթիմիական. 4) A. գո. A. լուս. «լինի». 4) B. զարդարեալսն. 5) A. թուղացուցանե. 5) B. թշուանալ. 6) A. լուս. «առ ասպարիսաւքն». 7) B. լինին. 8) B. տեղո. 8) A. լուս. «սուտ է իսթի միայն խաղու անուն է». 10) B. Ու խնձոր դելփիական խաղալիկ. 10) B. Դեղփ. 11) B. բւովտացւոց. 11) B. գնացեալք. 12) B. ի քահանաուեացն. 12) B. ի պտղո. 13) B. առ ի պատուասիրութի. 13) B. խաղալիկ. 15) B. անուշախոտ. 16) B. յունարէնն. 16) B. սիլինա թարգմանի. 16) B. պսակին. 17) A. վաշաղյոտքն. B. վաւաշոտքն. 17) B. զոր. 18) B. ածաին. 19) B. քահանական. 19) B. մատուցանեմ. 20) B. ընդեգոյն (է). 20) A. սպաւորաց.

Etschmiadsin.

Kleinere mittelarmenische Texte.

Herausgegeben, mit Einleitung und Glossar versehen

von

Franz Nikolaus Finck.

C. Glossar.

Vorbemerkung.

Die Ziffern verweisen auf die am Rande angegebenen Seiten und Zeilen der Handschrift, wobei jedoch folgende Berichtigungen vorzunehmen sind: S. 182 Z. 1 l. 169a 20 st. 169b 20, S. 185 Z. 5 v. u. l. 213b 1 st. 211b 1, S. 192 letzte Z. l. 218a 1 st. 182a 1, S. 203 Z. 13 l. 247a 1 st. 216a 1, S. 209 Z. 12 v. u l. 251b 1. 2 st. 213a 1. 2, S. 210 Z. 11 l. 252a 1. 2 st. 217a 1. 2, S. 213 Z. 14 l. 256b 1. 2 st. 256a 1. 2.

Bei Eigennamen und Völkerbenennungen sind sämtliche Stellen verzeichnet; in anderen Fällen ist nur dann mehr als eine angeführt, wenn die Seltenheit der Form oder die Bedeutungsverschiedenheit dies wünschenswert erscheinen liess.

Die mit einem Stern (*) versehenen Formen sind nicht belegt.

Աբգար* Abgar (V. bezw. IX, Fürst v. Edessa) vgl. Grdr. f. ir. Phil. II 500; gen. sg. *-ու* 273a 9.

Աբիստիրան, nom. propr., angebl. Erbauer von **Տիղբոն** u. **Ասարատ** 216b 14.

Աբրահամ Abraham. **1.** Stammvater der Israeliten 248a 13; gen. sg. *-ու* 248b 10. 24. — **2.** Einer der Uebersetzer, der Schüler Mesrops und Sahaks 248b 14.

Ագաթանոս Agatho, Papst (678—81) 215a 27.

*ագահութիւն** Habgier; dat. sg. *ագահութեան* 255b 18.

*ագապ**, griech. ἀγαπή, = *հոգեհան-գիստ*; acc. pl. *-ս* 274b 27 (statt *զաս-նագապս* ist *վասն ագապս* zu lesen).

*ագռաւ** Rabe; nom. pl. *-ք* 269b 27.

Ադամ Adam, Stammvater 215a 5; 221a 19; acc. 220b 5; abl. *-ա* 248b 23, *-այ* 249a 4. 6. 8.

Ադդէ Adde, Jünger Christi, Schüler des Apostels Thaddaeus 273a 8.

Ադրամելէք Adramelikh, Sohn des Senekarim, Königs v. Assyrien (vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 48, Matth. v. Edessa, Vagharschapat S. 8) 216b 25.

Ադրիանոս Hadrian **1.** röm. Kaiser 217a 14. — **2.** Papst (Hadrian I) 216a 3.

Ադրիանուպաւլիս Adrianopel am Hebrus in Thrakien od. Palmyra (Tadmor) in d. syr.-arab. Wüste; acc. 217a 14.

ազատիլ* s. befreien, s. lösen; 3 sg. praes. ազատի 252a 13.

ազատութիւն Freiheit; acc. sg. 221a 15.

ազգ Stamm, Volk 220b 27; Art, Gattung 250b 15; Geschlecht, Familie 249b 5; acc. sg. Stamm, Volk 221a 3; abl. sg. -է Geschlecht, Familie 167b 20; nom. pl. -ք Stämme, Völkerschaften 221a 10, -եր Gattungen, Arten 251a 5; dat. pl. -աց 270a 1.

ազգաբանութիւն Genealogie 167a 16.

ազգական verwandt, Verwandter 170b 9; acc. sg. 167b 28.

ազգականութիւն Verwandtschaft 248a 8.

ազգակցութիւն* Verwandtschaft; gen. sg. ազգակցութեան 167b 24.

Ազիազ* Nazianz, St. im südw. Kappadokien. Vgl. Hschr. 515 d. Mech.-Bibl. Wien Bl. 47; loc. -ու 273a 19.

ազնիւ echt (v. Edelstein ges.) 252a 14.

աթալան = türk. آت آلان = awest. [illegible]. Vgl. Աշտապետ. 270a 21.

աթոռ (bischöflicher) Stuhl, Sitz 225a 5; acc. 213b 10; abl. -ոյ 213b 6; nom. pl. -ք 245b 13.

Ալիծ, afranz. Alice, Alis. **1.** Tochter Balduins v. Burg, des zweiten Königs v. Jerusalem, Gemahlin Bohemunds II, des vierten Fürsten v. Antiochien 167b 7. 8; 169b 10. — **2.** T. Heinrichs v. Champagne, Gem. Hugos I, des dritten Königs v. Cypern 168a 20; acc. 168a 20; 168b 22. — **3** T. Hugos III, des fünften Königs v. Cypern 169a 18. — **4.** T. Rubens III, des Neffen des Königs Thoros v. Armenien, Gem. Raimunds, Grafen v. Tripolis, des Bruders Bohemunds IV, des Einäugigen; acc. 169b 26.

Ալիս Halys, Fl. in Kleinasien 218b 2.

ալմաս Diamant (pers. الماس) 251b 2; մաս 251b 2. .

Ալշահ Name eines Königs, des angebl. Benenners des Araxes 216b 2 (nach Mos. Chor., Ven. 1865 S. 27 war dies Արաստ, Enkel des Արմայիս).

ալոկ* = աւագ? Magnat. dat. pl. -երոյ 219b 17.

ալուա Name eines Edelsteins 252a 6.

Ալփեա s. Յակոբոս.

Ախէ Jünger Christi 273a 9.

ախտ Affektion 271b 12; acc. sg. Leid 249a 16.

ածել* bringen, legen, werfen; 2. sg. praes. ածես 251a 16; 3. sg. praes. ածէ 246b 23; պահ ածէ beaufsichtigt 247a 23.

Ակակ Name des angebl. Erbauers v. Sebastia 216b 25.

Ակաղնացի* ? ; abl. pl. Ակաղնացւոց 218b 9.

ակամայ unfreiwillig 255b 16; gen. sg. -ի 255b 22.

ականատես Augenzeuge 274a 15.

Ակեսպոն Stadt in Indien 218a 10.

ակն Auge 271b 21; Quelle 218b 19; Edelstein 220b 7; acc. sg. Quelle 251b 7; dat. sg. ակին Auge 252a 8; nom. pl. ակունք Quellen 217b 8; acc. pl. ակունս Edelsteine 220b 11.

ակնկալութիւն Erwartung 271a 2; Hoffnung 255b 18.

Ակուռն Dorf am Ararat, 1840 zerstört; abl. 218a 22.

ակռայ* Zahn; dat. sg. -ի 252a 20.

ահա sieh! = franz. voici, voilà, ital. ecco, russ. вотъ 248a 9.

ահարութիւն* Schrecken; dat. sg ահարութեան 252a 23.

աղագ* Mittel, Motiv; instr. sg. -աւ 214a 8.

աղած salzig, gesalzen 251a 6.

աղաղակել* ausrufen; 3. sg. impf. աղաղակէր 249b 8.

Աղան Արծրոնե (= Աղան Արծրունի) einer der Uebersetzer, der Schüler Mesrops und Sahaks 248b 17.

աղարտել* zerstören; gen. -ոյ 255b 2.

աղաւթք* s. աղօթ*.

աղբայր s. եղբայր.

աղբիւր* Quelle; gen. sg. աղբեր 220b 1; abl. sg. -է 220b 1; nom. pl. -ք 220a 27.

Աղդակ Name einer Stadt 216b 15.

աղեկ gut 221a 15; աղէկ 219a 12; 219b 3; 250b 27; 251a 23. 24.

Աղեքսանդր Alexander der Grosse, 216b 18; 221a 14; gen. -ի 248a 17. Vgl. Աղեքսանդրիա.

Աղեքսանդրիա Alexandria in Aegypten 225b 7; loc. - 270a 15; 274a 20; -յ 273b 7; Աղեքսանդր 270a 16; acc. Աղեքսանդրոր 216b 18; gen. -ի 213a 8; 213b 2; 214b 22; 216a 4; -ու 213a 10; 214a 2. 27. Vgl Սկնդրուն.

Աղեքսանդրոս Alexander. **1.** Sohn des Priamus 249a 20. — **2.** Jünger Christi 273a 22. — **3.** Bischof von Konstantinopel 213a 6. — **4.** Patriarch v. Alexandria 213a 7.

աղէկ s. աղեկ.

աղիք Eingeweide 252a 19.

Աղուանք* Albanen in Kaukasien; gen. Աղուանից 218a 16.

Աղոյսաշէն Aasi, Orontes, Fluss in Syrien 248a 20.

աղվոր schön 250b 24.

աղվորութիւն Schönheit 251a 6.

Աղփիոս Alphaeus, Fluss in der Pelopones. Variante zu 256b 3 Եղփիոս.

աղօթք Gebet 275a 25; acc. աղօթս 275a 23; gen. աղաւթից 248b 21; dat. աղաւթից 247a 9.

աղօրհնէք* Salzweihe, Salzsegnung; gen. աղօրհնէից 275a 8.

ամ Jahr; acc. sg. - 169a 21; gen. sg. -ի 274b 11; loc. sg. -ի 275a 10; abl. sg. -է 219b 24; nom. pl. -ք 248b 24; -ս 248b 23; acc. pl. -ք 219a 18; gen. pl. -աց 249b 10

աման* Gefäss; gen. pl -ոց 245b 16; loc. pl. -ս 255a 15.

ամաչեցուցանել* beschämen, verwirren; 3. pl. aor. ամաչեցուցին 215a 9.

Ամորի, afranz. Amaury, Amalrich. **1.** Graf v. Jaffa, fünfter Kön. v. Jerusalem, zweiter Sohn Fulkos, des dritten Königs v. Jerusalem 167b 14. 18. 22. 27; 168a 7; *Ամորէ* 168a 2. — **2.** Sohn Hugos III, des fünften Königs v. Cypern 169a 25. Vgl. *Հեմրի*.

Ամասիա Amasia, Sohn des Armajis (vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 13. 28) 216b 2.

ամբարհաւաճութիւն Stolz, Hochmut 271a 5.

-ամեակ -Jährigkeit 249a 2.

-ամեայ -jährig 249b 6.

ամեն s. *ամէն*.

ամենազօր allmächtig 275a 27.

ամենայն jeder 217a 19. — subst. gen. *-ի* 213a 17; dat. *-ի* 225b 5. *ընդ-* im Ganzen, Variante zu 256b 5; *-ընդ-* alles in allem, im Ganzen 218b 19. 20.

ամենասուրբ allerheiligst, hochheilig 214a 10.

ամենեքեան alle 218a 24; gen. *ամենեցուն* 245b 4; acc. *ամենեսեան* 213b 21.

ամէն all 219b 3; *ամեն* 219a 20; abl. *ամենից* 271a 8.

ամէն amen 218b 24.

*ամիս** Monat; gen. sing. *ամսոյ* 167a 19; loc. sg. *ամսոյ* 275a 18, *ամսեան* 273b 25; gen. pl. *ամսոց* 225b 16.

Մծխիթայ (= *Մ՝ծխիթայ*) Mzchet, die alte Hauptstadt Georgiens (vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 169, 606) 216b 26.

*ամուսին** Gemahlin; gen. *ամուսնոյ* 170a 21; abl. *ամուսնոյ* 167b 24.

*ամուսնանալ** s. verheiraten (mit *ընդ*); 3. sg. aor. *ամուսնացաւ* 168a 6; part. aor. *ամուսնացեալ* 167b 13.

*ամուսնացուցանել** in die Ehe geben, verheiraten; 3. pl. aor. *ամուսնացուցին* 168a 26.

ամոքիչ Versüsser, süss Machender 256a 4.

*ամպառնալ** (= *ամբառնալ*) s. erheben, zurückgehn auf; 3. sg. praes. *ամպառնա* 249b 5.

ամպարշտութիւն Gottlosigkeit; acc. 215a 2; gen. *ամպարշտութեան* 215a 22.

ամպարիշտ gottlos 215a 17; gen. *ամպարշտի* 213b 9; dat. *ամպարշտի* 215a 19.

ամսամուտ Monatsausgang, Monatsende 256a 19.

ամփիաւն s. *ոմփպիտաւն*.

այժմ jetzt 248a 22.

այլ ander 169b 19; nom. pl. *-ք* 170a 27; dat. pl. *-ոց* 247b 3; Vgl. *այլեւս*.

այլ aber 167a 22

այլայլութիւն Änderung 255b 24.

*այլասեռ** von andrer Art; loc. pl. *-ս* 255b 17.

այլեւս ausserdem, noch 248a 21.

այն jener 220b 18; loc. sg. *-մ* 170b 27; *-միկ* 249a 25; gen. sg. *այնորիկ* 255a 22; instr. sg. *-իւ* 251b 7; '*-ով* 252a 14; abl. sg. *այնկի* 220b 18.

այս dieser 168b 2; gen. sg. *-ր* 213b 12, *-որիկ* 214a 17; dat. sg. *-մ* 225b 5; nom. pl. *-ոքիկ* 248b 13; acc. pl. *-ոսիկ* 247b 15, gen. pl. *-ոցիկ* 247a 12.

այս ինքն das heisst, nämlich 217a 20.

այսպէս so 225a 15.

այսպիսի solch 249b 7.

այսքան soviel 275b 3.

այր Mann 169a 23; Ehemann 168a 12; gen. sg. առն Mannes 275a 4; abl. sg. առնէ vom Menschen 215a 4; gen. pl. արանց Männer 249a 11.

Այրարատ Airarat, armen. Provinz 275a 21.

այրի* Witwe; gen. sg. այրւոյ 273b 13.

այրաքաղ s. Սմբատ.

այրել* brennen (instr.), verbrannt werden; 1. sg. praes. այրիմ brenne 255b 9; 2. sg. aor. այրե-ցաւ wurde verbrannt 273a 21; part. aor. այրեցեալ 218a 19.

այրկոտէր vom Manne geschieden? 169b 20.

այցելութիւն Untersuchung 246a 22.

Անանիա Ananias, Jünger Christi 273a 10; -յ 273b 18.

անապատ wüst, öde 218b 16; -առնել verwüsten 218b 8; subst. loc. sg. Wüste 273b 15; abl. sg. -է 248b 7.

անասուն Tier 271b 4; gen. pl. անասնոց 252a 6.

Անատուլի Name der Frau des Apostels Andreas 274a 4.

Անատուլիս Anatol, Erzbischof v. Konstantinopel 214a 25.

անարատ unbefleckt 248a 7.

անարժան unwürdig 249a 17.

Անաւարզա (so auch Mich. Syr., Jerus. 1871 S. 228, 423, 446, bei Mos. Chor., Ven. 1865 S. 603: Անարզաբա), Anazarba, Episkopalstadt in Kilikien (arab. عين زربة Ibn Alatyr, rec. des h. d. croisades 424, lat. Naversa, *Καισάρεια πρὸς Ἀναζάρβῳ*. Ptol. V 129; Anazarbeni, qui nunc Caesarea. Plin h. n. V 22.) 216b 22.

անաւրէն* Ungläubiger; abl. pl. անաւրինաց 167a 18.

անբաժանելի ungeteilt *ἀδιαιρέτως* 214b 9.

անբարի* schlecht; acc. pl. -ս 255b 24.

անգանիլ* s. անկանիլ*.

անգործ unthätig 255a 10.

անդ dort 170a 7; -քան jenseits 217b 14.

անդամ* Glied; instr. pl. -աւք an den Geschlechtsteilen 169a 23.

անդաստան* Feld; acc. pl. -ս 247a 25.

անդէն dort selbst, ebendort 170b 3.

անդունդք* Unterwelt; acc. -ս 218a 8.

անդրանիկ* erstgeboren; gen. sg. անդրանկան 248a 1.

Անդրէաս Andreas, Apostel 273a 3; 274a 4; gen. Անդրէի 225b 1.

անդրէն eben dort, von neuem 218b 22.

անդրի Statue 270a 14; gen. sg. -ոյ 270a 7; nom. pl. -ք 269b 27.

անեղական ungeschaffen 271b 27.

աներկիւղ furchtlos; loc. sg. - 255a 6.

անիծեալ verflucht 215a 6.

անիրաւ* ungerecht; gen. pl. -աց 255b 20.

անիրաւութիւն Ungerechtigkeit 271a 19.

Անիւռ* Platz in Kaukasien; abl. -ոյ 218a 23.

անժառանգ ohne Nachkommen, ohne Erben 167a 22.

անլոյս Lichtlosigkeit 255a 2.

անխաւար Finsternislosigkeit 255a 3.

անխափան ungehindert 271a 3.

անխրատ nicht zu erziehen; acc. pl. -ս 247a 1.

անծանաւթ unbekannt 218b 16.

անկամք ohne Willen 215b 25.

անկանիլ* fallen, münden (v. Fluss ges.), abfallen von. 3. sg. praes. անկանի 217b 14; անգանէ 217b 22; 3. pl. praes. անկանին 217b 7; անգանին 217b 9; 3. sg. aor. անկաւ 270a 22; 3. pl. aor. անկան 214a 22; անգան 213a 15; part. aor. անկեալ 215a 1.

անկատար unvollendet 255b 8.

անկարեւոր unnötig 271b 15.

Անկոն Name eines Flusses 218a 13.

անկռիւ ohne Streit 251a 7.

անհատանելի ungetrennt ἀχωρίστως 214b 9.

անհաւանութիւն Missbilligung 271b 19.

անհաւասարութիւն Ungleichheit 271a 19.

անհաւատութիւն Unglaube 271a 12.

անհնար unmöglich 249b 17.

Անձան einer der Uebersetzer, der Schüler Mesrops und Sahaks 248b 15.

անձն Person; acc. sg. - 252b 13; gen. sg. անձին 255b 20; loc. pl. անձինս 255a 21.

անձնաւորութիւն* Persönlichkeit, Person; acc. pl -ս 214a 6.

Անճու* Anjou; gen. Անճոյ 167b 8.

անման (= աննման) unähnlich, unvergleichlich 250b 25.

անմոռաց unvergesslich 271a 20.

անմարդ menschenleer, unbewohnt 218b 16.

անմարմին unkörperlich 271b 21.

անմիտ sinnlos, thöricht 213b 23; nom. pl. -ք 215a 3.

անմրդի (= անմարդի) roh, brutal 169a 23.

անյաղթելի* unbesiegbar; nom. pl. -ք 225a 12.

Աննա Anna, Mutterschwester Johannes des Täufers 248a 4.

Աննէզ Agnes. **1.** abl. -է Tochter Joscelins, Grafen v. Edessa, Gemahlin Amalrichs, des fünften Königs v. Jerusalem 167b 27. — **2.** Tochter Hugos, Grafen v. Briennes, des Sohnes Walters, Grafen v. Briennes, des Schwiegersohns Hugos I, des dritten Königs v. Cypern 169a 3.

անշարժ unbeweglich 225a 10.

անուանեալ benannt. Variante zu 256b 5; gen. pl. անուանելոց 249a 19.

անուանի* berühmt; nom. pl. -ք 216b 19.

անուն Name 167b 5; acc. sg., nachgestellt, 'mit Namen' 168a 1; gen. sg. անուան 245b 3; instr. sg. անուամբ 220b 4; nom. pl. անուանք 167b 7; acc. pl. անուանս 273a 7.

անչափ unermesslich 225a 12.

անպատուել* entehren; part. aor. անպատուեալ 255a 6.

անսասանելի unerschütterlich, fest 216a 19.

անսգայուն (= *անզգայուն*) ohne Empfindung 271b 5.

*անսնախառնակութիւն** Personenmischung; loc. pl. *անսնախառնակմունս* 249a 13.

անսուտ untrüglich 251a 27.

Անտաքցի s. *Անտիոքացի*.

Անտեղնիայ = *Անտիոքոս սեռիայ*. 248a 19.

անտի von dort 219a 21

Անտիոք Antiochia. **1.** (*Ἀντιόχεια ἡ πρὸς Δάφνην*) 169b 6; 170b 14; 225b 14; gen. *-այ* 167b 9; *-ա* 169b 4; 170a 2. 9; 170b 1; 213b 2; 214a 2. 26; *-ո* 169a 11; *-ու* 213a 8; 214b 22; 215b 1; 216a 5; loc. *-* 170a 26; 274a 16. – **2.** (*Ἀντιόχεια Πισιδίας*) loc. *-Պիսիդեա* 273a 2. – **3.** (*Ἀντιόχεια ἐν Μυγδονίᾳ*. Polyb. V 21 = Nisibis.) 216b 17. Vgl. Plin. VI 30 (wo auch Nikanor als Erbauer angegeben wird).

Անտիոքացի aus Antiochia 214a 13; *Անտաքցի* 169b 16; gen. pl. *Անտիոքացւոց* 215b 1.

Անտիոքոս Սեռիայ (= *Πιερίας*) = *Անտիոք* **1.** 248a 19.

*Անտիոքոս** Antiochus, Sohn des Seleukos Nik.; gen *-ի* 248a 19.

*Անտոն** Antonius der Grosse, Stifter des Cönobitenlebens (gest. 356); gen. *-ի* 275a 13.

*անցանել** vorübergehen, (von Flüssen) zufliessen auf. 3. sg. praes. *անցանէ* 217b 12; 3. pl. praes. *անցանեն* 217b 6; *անցանէն* 218b 7; 3. sg. aor. *անցաւ։ ձին ղուլաւմ-* das Pferd überschlug sich 167b 15; part. aor. gen. sg. *անցանելոյ* verflossen 275a 6.

*անցաւոր** vorübergehend *-ք* 246a 22.

աշակերտ Schüler 274a 19; acc. sg. *-* 215b 12; nom. pl. *-ք* 248b 13.

*աշակերտիլ** Schüler sein; part. aor. *աշակերտեալ* 249b 6.

աշխատել bearbeiten 220b 15.

աշխար Seufzer, Klage 271b 22.

աշխարհ Land, Welt; nom. sg. 218a 12; acc. sg. 274b 8; loc. sg. 250b 18; gen. sg. *-ի* 255a 12; abl. sg. *-է* 216a 16.

*աշխարհական** Weltlicher, Laie; gen. sg. *-ի* 275a 20.

աշտիճան s. *աստիճան*.

աչք Auge; acc. *աչք* 251a 4; *աչս* 252a 1; dat. *աչից* 251b 9. Vgl. *ակն*.

ապա nun, nunmehr 251b 6.

*ապագայ** zukünftig; gen. pl. *-ից* 225b 22.

ապականութիւն Verfall 255b 24.

Ապահանիք (= *Ապահունիկ*, Mos. Chor, Ven. 1865, S. 104 etc.) Apahunikh (Konst. Porphyr.: *Ἀπαχουνή*), Gau der Provinz Turuberan (Indsch. 128, Mos. Chor. S. 607) 216b 4.

Ապամիա **1.** Tochter des Königs Seleukos 248a 23; **2.** acc. Stadt = *Փիմի* 248a 23. Vgl. *Եպիփան Կիպրացու ἔκθεσις* etc., Marburg u. Tiflis 1902, S. 8, 18.

ապաշաւ Reue 255b 8.

*ապաշխարող** Büsser; acc. pl. *-ս* 274b 20.

ապարանք* Palast; gen. ապարանից 270a 17.

ապացոյց Beweis 271b 18.

Ապարկտիաս = griech. ἀπαρκτίας, Nord-Drittel-Ostwind 225a 19.

ապիկէ lat. apice: apex. 270a 16.

ապիկի Glas 252a 21.

Ապլաստան in Persien 218a 26.

Ապողինար Appollinarius. **1.** Patriarch v. Alexandria 214b 22. — **2.** Patriarch v. Laodicea 213b 19.

Ապողոն Apollo 249a 10.

Ապուսատ Abu-Sajid, syr. Arzt und Anthropologe 248a 16; abl. Ապուսատիտէ 248b 2.

ապուր Nahrung 221a 17.

ապրանք Lebensstellung; acc. ~ 170b 3.

Ապրապատիկոս. ծովն~ Kaspisches Meer? 218a 16.

ապրել leben 252b 9.

ապրիել* April; loc. ~ի 273b 25.

ապրիմուլական ind. Name eines Edelsteins = պատժախ 251a 19.

աջակողմ rechte Seite; loc. 246a 3.

առ zu; mit acc. 247a 26; mit dat. 219b 26. — առ ի (mit abl.) von Seiten, von 245b 12. առ ընթեր in der Nähe, bei 246a 4.

առանց ohne 245b 3.

առաջ s. յառաջ.

առաջադրութիւն*. Հաց առաջադրութեան Opferbrot 247b 9.

առաջի vor 246a 11.

առաջի erster, ի յառաջի Պեմընդէն սկսեալ vom ersten Bohemund an 170a 26. 27.

առաջին erster 170b 19; gen. sg. առաջնոյ 248a 22; առաջնոց Prinzipien 271b 18.

առաջինորդ s. առաջնորդ.

առաջնորդ Vorsteher 247a 17; առաջինորդ իրաւանց = πρωτέκδικος Richter, Offizial des Patriarchen 246a 18.

առասպելաբանիլ* erzählt werden; 3. sg. praes. առասպելաբանի 249b 11.

առաւել angesehn, hochgestellt 170b 27; mehr 250b 24.

առաւելագոյն* mehr: gen. առաւելագունի 255b 19.

առաւելուլ* s. vermehren, zunehmen; 3. sg. praes. առաւելու 251b 20.

առաքեալ Bote, Apostel 220a 17; gen. sg. առաքելոյ 274a 19; abl. sg. առաքելոյ 275a 9; gen. pl. առաքելոց 273a 1; = Jünger (Christi) 273a 6. Vgl. առաքել.

առաքել* schicken; 3. sg. praes. առաքէ 274b 13; 3. pl. aor. առաքեցին 170b 15; part. aor. առաքեալ 214b 12.

առաքելական apostolisch 225a 20.

առաքինի* tugendhaft; gen. pl. առաքինեաց 271a 21.

առաքինութիւն Tugend 255b 27.

առեւանգել* entführen; 3. sg. aor. առեւանգեաց 249a 20.

առընթեր s. առ.

Առիոպաւլիս Areopolis (Rabbath Moab), Hauptstadt der Moabiter 217a 4.

առիւծ* Löwe; gen. sg. ~ու 270a 10.

Առղաւվաւր Volksstamm, den Bulgaren benachbart 218b 10.

Առնա Name einer Stadt 216b 22.

առնել machen. 1. (= առնել) 248b 8. (vgl. անապատ) 3. sg. praes. առնէ 247b 14; 3. sg. aor. արար 274b 26; 3. pl. aor. արարին 270a 20; part. aor. արարեալ 274b 25; արարել 274b 6. — արարիչ, արարող s. bes. Artikel; արարած geschaffen 213a 11; gen. pl. արարածոց der Geschöpfe. — 2. (= առնուլ): վանց կին առնելոյ um eine Frau zu nehmen 167b 19; 3. pl. ind. praes. առնեն nehmen ein 219b 19.

առնիլ* gemacht werden, erfüllt werden; 3. sg. praes. առնի 249a 4.

առնուլ nehmen 246a 15; 3. sg. praes. առնու 246a 26; 3. sg. aor. եառ 167b 5; էառ 168b 9; 3. pl. aor. առին 252b 7; 3. sg. aor. pass. առաւ 169b 6; part. aor. առեալ 213b 10.

առոգել* aussprechen. 3. sg. imperf. առոգէր 215b 21.

առողջութիւն Gesundheit 221a 17.

Ասացոլ Stadt in Indien 219b 26.

Ասարպաս s. Ասորպիս.

ասել sagen, nennen 215b 7; instr. -ով 214b 5; 1 sg. praes. ասեմ 248b 3; 3. sg. praes. ասէ 249a 14; 3. pl. praes. ասեն 273a 2; 3. sg. impf. ասէր 213b 11; 3. pl. impf. ասէին 249a 14; 3 sg. aor. ասաց 248b 4; 1. pl. aor. ասացաք 225a 16; 3. pl. aor. 213b 22; 1. pl. fut. ասասցուք 249b 14; part. aor. ասացեալ 168a 12; վերոյ ասացեալ oben erwähnt 170a 20; acc. pl. -ս 215a 20; 3. sg. ind. praes. pass. ասի 245b 12.

Ասերգի Name des Sohns des Apostels Simon 274a 11.

Ասիայ Asien; loc. - 270a 12; Ասիոյ 225b 3.

Ասկլեպիաս Asklepias; acc. 249b 6

Ասխալան Askalon 170b 26.

Ասորեստանեայք* Assyrien; gen. Ասորեստանեաց 217b 1. 13.

Ասորի* Syrer; gen. pl. Ասորոց 248b 3; gen. sg. խորին Ասորոյ des Untersyrers 275a 2

Ասորաիս Flussname. Variante zu 256b 2; Ասարպաս 256b 2.

Ասպղիկէս Fluss in Kleinasien 218b 2.

աստ hier 220b 6.

աստի von hier 170b 31.

աստիճան Grad, Rang 246a 9; acc. sg. 225a 7; gen. pl. աշտիճանաց 247a 14.

աստղ* Stern; dat. pl. աստեղաց 252b 4; instr. pl. աստեղաւք 273b 24.

Աստուած Gott 220b 5; acc. 213a 11; gen. Աստուծոյ 248a 7; dat. Աստուծոյ 275b 4; acc. - Götze 219b 24.

աստուածաբան Theologe, Beiname Gregors v. Nazianz 213b 4; gen. -ի 274b 15; Beiname des Evangelisten Johannes 225b 2.

աստուածածին ϑεοτόκος Gottesgebärerin, Beiname der Jungfrau Maria 248a 7; acc. 214a 7. 11.

աստուածամարտ Bekämpfer der Gottheit in Christo; acc. 215a 14; acc. pl. -ս 215b 17.

աստուածային göttlich 214b 5.

աստուածութիւն Göttlichkeit; acc.

213b 23; gen. աստուածութեան 213b 17.
Աշկերտ Jünger Christi 273a 26.
ատամն Zahn; acc. sg. 251a 9.
Ադանա Adana, Stadt in Cilicia campertris, jetzt Hauptstadt eines nach ihr benannten Paschaliks, 216b 23.
ատեան Gericht; loc. sg. 246a 9
Արաբան = griech. gen. pl. Ἀράβων Arabien 225a 13.
Արաբացիք* Arabien; gen. Արաբացոց 225b 18; ծովն Արաբացուց d. rote Meer 217b 7. 9. 11.
Արաբիա Arabien; acc. 225b 25.
արագան (= արական) mänulich 249a 19.
Արածանի Aratsani, Nebenfluss des Euphrat 217b 15; Variante zu 256b 1. Իարածանի id. 256b 1.
Արապաւլիս Stadt in Lydien acc. 218b 5.
արարած s. առնել.
արարիչ* Schöpfer; dat. sg. արարչի 221a 23.
արարող Schöpfer 213a 17; gen. -ի 271b 5.
արարչական schöpferisch 271a 26.
Արաւոր Name einer Stadt 216b 22.
Արբէղ Arbelos, Sohn des Anebis 216b 12. Vgl. Արբէլ.
Արբէլ Arbelos, Sohn des Anebis 217a 8. Vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 12. 13
Արբիսոն Name einer Stadt 216b 23.
արգելուլ* gefangen halten; 3. pl. praes. արգելուն 246b 7.
արդ nun 249b 15.
արդար* gerecht; dat. sg. -ոյ 248a 5.
արդարութիւն Gerechtigkeit 271a 17.
արեգակն Sonne 225b 20; gen. sg. արեգական 249a 13.
Արեգքաղաք (= Heliopolis) Uebersetzung von Ովգ 217a 7.
արենբեր լինել Blut brechen 251a 9.
արեւ* Sonne; gen sg. -ու 225a 10.
Արեւակ-ա-բուղխ, Uebersetzung von Իլոյս Helios (in Aegypten) 217b 22.
արեւելափ östlich 225b 20.
արեւելք Osten; loc. - 251a 24; gen. արեւելից 217b 1.
արեւմուտք* Westen; acc. արեւմուտս 217a 22; loc. արեւմուտս 249a 24; յարեւմուտս կոյս im Westen 218b 3; abl. արեւմտից 218a 18; gen. ծովլ արեւմտից mittelländisches Meer 218b 13. 15.
արժան wert; -է es muss 246b 20.
արժանապատուութիւն Würdenstellung (Offizial-Würde) 245b 1.
արժանաւոր würdig 255b 6.
Արիանոս* Arianer, Anhänger des Arius; acc. pl. -ս 213b 12.
Արիոս* Arius, Schüler Lucians, Presbyter zu Alexandria, gest. 336; gen. -ի 213a 9; dat. -ի 213a 15; 213b 12.
արիութիւն Mut, Tapferkeit 271b 20
Արիստոտել Aristoteles, griech. Philosoph 249b 3; gen. -ի 249b 2.
Արիստոտելիկաս Name der Begräbnisstätte des Aristoteles 249b 12.
արիւն* Blut; gen. արեան 271a 5.
արխաւն = griech. ἄρχων. — -դաւն մանաստիրան = ἄρχων τῶν μοναστηρίων Klostervorsteher, einer

der Offizialen des griech. Patriarchen 246b 11; -դաւն ֆաւտաւն = ἄρχων τῶν φωτῶν Lampenwärter, λαμπαδάριος, einer der Offizialen des Patriarchen 246b 8; -եւան-կելիաւն = ἄρχων εὐαγγελίων, Lehrer διδάσκαλος, einer der Offizialen des Patriarchen 246b 17; -էկլէսիաւն = ἄρχων (τῶν) ἐκκλησιῶν Kirchenvorsteher, einer der Offizialen des Patriarchen 246b 14; -կաւնդակին ἄρχων κοντακίων, einer der Offizialen des Patriarchen 246b 6.

արխաւնդաւն = ἀρχόντων: s եպի տաւն արխաւնդաւն.

արծաթագոյն silberfarbig 252a 12.

արծածումն (= արծարծումն) Wiederbelebung 271b 27.

Արծն Artsn, Stadt im Gau Karin in der Provinz Hocharmenien 217b 4. Vgl. Indsch. S. 35.

արծուի* Adler; dat. pl. արծվեաց 252a 17.

Արծրունի s. Աղան.

Արկադի* Arkadios, Kaiser; gen. Արկադեայ 249a 7.

արկանել* werfen, vorwerfen; 3. pl. aor. արկին 250a 1; 3. pl. aor. pass. արկան 273b 10; զան-կակ արկանելով durch Anschlagen der Glocke 270a 3.

արհամարհութիւն Verachtung 271a 14.

արձակել* lösen, befreien; part. aor. արձակեալ 274b 21.

արձան* Säule; acc. pl -ք 225a 9.

արճիճ* Blei abl. արճճէ 251b 7. 8.

Արմենակ Armenak, Sohn Haiks, des myth. Stammvaters der Armenier 216b 23. Vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 12.

արշիմանդրիտ Archimandrit 214b 2.

արուեստ* Kunst; instr. sg. -իւ 249a 17.

Արջեւան einer der Übersetzer, der Schüler Mesrops und Sahaks 274b 24.

Արուճ Name einer Stadt 217a 2. Vgl. Ալիշան, Շիրակ S. 25, 26, 77, 88, 157; Эминъ, арм. надписи въ Карсѣ, Ани и т. д., стр. 22: յԱրուճ, որ Սաղոտն կոչի.

Արջամ (= Արշամ) Arscham, Vater Abgars, Königs v. Edessa 216b 11. Vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 101.

Արսլոս Jünger Christi 273b 5.

արտագոյ (= արտաքոյ) ausserhalb 255b 2.

Արտակաղիս Fluss in Nordafrika 218a 2.

Արտաշատ Artaschat, Stadt in der Provinz Airarat 216b 7. Vgl. Indsch. S. 435.

Արտաշէզ (= Արտաշէս) Artasches II, Kön. v. Armenien 216b 7. Vgl. Mos. Chor., Ven 1865 S. 126.

արտաքին* weltlich, profan; gen. pl. արտաքնոց 248b 3.

արտաքս hinaus 248b 7; mit ձգել hinauswerfen, verjagen 213a 14.

Արտեմիս Artemis 249a 12.

արքա König 216b 4; gen. sg. -յի 248b 18. Vgl. Ճեղինիկոս.

Արքայիայ Archaia 273b 9.

արքեպիսկոպոս Erzbischof 216a 3; acc. sg. - 246a 1; gen. sg. -ի 245b 4; dat. sg. -ի 245b 26; acc. pl. -ս 225b 21.

արքունիք* Königshof, Palast; gen. արքունեանց 246a 21.

Արքտոյ = griech. ἀρκτῷος, Nordwest-Drittel-Westwind 225a 18.

աւագ gross; եկեղեցի Hauptkirche 270a 5; -շաբաթ Charsamstag 246b 22. 23; -սարկ Diakon 246a 26. (Vgl. սարկաւագ); -պարոն ‘baro senior, capitaneus baronum’. Vgl. Recueil des hist. des croisades, doc. armén. I p. LXXVII.

աւազակաբար räuberisch, auf räuberische Art 213b 9.

Աւազիկայս = griech. Ἀβασγίας 225b 17; Աւազիկաս id. 225b 4.

աւանդութիւն Überlieferung; acc. sg. 252b 3.

աւարտել vollenden; loc. 219b 25; 3. pl. praes. աւարտեն 246a 13.

աւգնել* helfen; 3. sg. fut. աւգնեսցէ 246b 7.

աւդ* Luft; gen. -ոյ 271b 9.

աւելանուն Beiname 169b 14 am Rand.

աւելի mehr 251a 1.

աւետարան Evangelium 275a 1; acc. sg. - 274a 16; gen. sg. -ի 246b 17; loc. sg. - 273a 7; abl. sg. -է 273a 1; acc. pl. -ս 274a 18; gen. pl. -աց 274a 13.

աւետարանիչ Evangelist 273b 6; gen. sg. աւետարանչի 225b 2.

աւետիք Verkündigung 248a 12.

աւժանդակ Gehülfe 246b 22.

աւկտակար nützlich 219a 14.

աւկտել* nützlich sein, dienen; 3. sg. praes. աւկտէ 250b 19.

աւձահար* von einer Schlange gebissen; dat. sg. -ի 250b 18.

աւշինդր Absinth 256a 3.

աւպաս ? 218a 14.

աւստիառիոս = griech. ὀστιάριος, ostiarius, Thürhüter, einer der Offizialen des Patriarchen 246b 4.

Աւվկիանոս Ozean; acc. - 217a 22.

աւտար fremd 213b 11.

աւտարանել* entfernen, ausschliessen; 3. pl. aor. աւտարացին 214b 16.

Աւտին Name eines Sees. 217b 24.

աւր Tag; acc. sg. - 167a 19; nom. sg. օր 275a 17; loc. sg. աւուր 167a 19; loc. pl. աւուրս 168a 13; gen. pl. աւուրց 219a 2.

աւրէն* Gesetz; acc. pl. -ս 252b 14.

աւրինադրել Gesetze geben, verwalten 245b 9; 3. sg. aor. աւրինադրեաց 248b 10.

աւրինական* Gesetzeskundiger; nom. pl. -ք 252b 2.

Աւրկելուզ Orgeluse. **1.** Gemahlin Bohemunds III, des siebenten Fürsten v. Antiochien 169b 16; **2.** Tochter Bohemunds IV, des Einäugigen 170a 5.

աւրհնութիւնաբեր segenbringend; -ցուցակ segenbringendes Verzeichnis = Rituale 274b 5.

Աւքոմետիոս Name einer Stadt 217a 24.

Աւքոս Name eines Flusses 218a 18.

Աւփրիկէ Afrika; acc. 225b 10; loc. 252a 15.

Աւփրոդիտէս Aphrodite 249a 11.

Աքա* Akka (Ptolemais); loc. Աքքա

273a 21; gen. -յո 167b 15; -յոյ 168a 14. 22; -յու 168b 1.

Աքսիոս Axius, jetzt Vardar, Fluss in Makedonien 256b 4.

աքսորել* verbannen; 3. sg. ind. aor. pass. աքսորեցաւ 214a 18.

Բաբելացի* Babylonier; gen. pl. Բաբելացւոց 248b 26.

Բաբելոն Babylon; acc. 216b 13; 217b 18. 27.

Բագրեւանդ* Bagrevand, Gau in der Prov. Airarat (vgl. Indsch. S. 402, Mos. Chor., Ven. 1865 S. 610); abl. -ա 217b 4.

բազմաբարի reich an Gütern 221a 11.

բազմագանձ reich an Schätzen 219b 16.

բազմացուցանել* vermehren; 3. sg aor. բազմացոյց 249a 11.

բազմիլ* s. niederlassen, setzen; 3. sg. praes. բազմի 246a 25.

բազմութիւն Menge 225a 12.

բազուկ* Arm, Gewalt; instr. pl. բազկաւք 273b 21.

բազում viel 220b 7; gen. pl. բազմաց 215a 11.

բաժակ Kelch; acc. sg. 247b 9.

Բաժան בֵּישָׁן in Palästina; acc. 217b 7; Բասան 216b 14.

բաժանել* teilen, scheiden; gen. յետ բաժնելոյ ի nach der Scheidung von 167b 27; 3. sg. impf. բաժանէր 214a 4; 3. sg. aor pass. բաժնեցաւ 167b 23; 3. pl. aor. pass. բաժանեցան 214a 16.

բաժանիլ* sich teilen; 3 sg. praes. բաժանի 217b 19; 3. pl. praes. բաժանին 255a 18.

բաժանումն Teilung, Scheidung 248a 12.

բաժին Teil, Anteil 251b 11.

բաժնել s. բաժանել.

բախտ* Glück, Los, Wahrsagung; dat. pl. -ից 252b 4.

բալ Nebel 218a 9.

Բալու Stadt in Taron; loc. - 273a 26; abl. -այ 217b 27.

Բալքա Balk, das alte Bactra 273b 10.

Բակտրացիք* Baktrien; acc. Բակտրացիս 270a 21.

Բակտրիոն* Baktrien; abl. -այ 218a 6.

բահեհամ (= բարեհամ) von gutem Geschmack 220b 2.

բահրամայ Brahmane; acc. 219b 18 վահրամայ 221a 20.

բայ Wort 271b 7; gen. sg. -ի 255a 5.

բայց aber, jedoch 167b 23.

բան Wort, Rede 271b 6; acc. sg. - 213b 7; gen. sg. -ի 273b 22; dat. sg. -ի 247a 12; nom. pl. -ք 255b 8; acc. pl. -ս 246a 6.

բանադի = griech. λογοθέτης Siegelbewahrer, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 246a 8.

բանալ* öffnen, durchdringen; 3. sg. praes. բանա 217b 17.

բանական* logisch, Logik; dat. sg. -ի 256a 7.

բանաւոր vernunftbegabt 271b 3.

բանդ* Gefängnis; loc sg. -ի 273b 16; acc. pl. -ս 270a 19; gen. pl. -ից։ ի վերայ - = ἐπὶ τῶν φυλάκων, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 246b 5.

բանիլ* s. öffnen, geöffnet, durch-

bohrt werden: 3. sg. praes. բանի 251b 6.

բաշխողութիւն Verteilung 271a 20.

բառբառ s. բարբառ.

Բառնաբաս Barnabas, Jünger Christi 273a 13.

բառնալ tragen, bringen 246a 24; 3. sg. praes. բառնա 247b 2; 3. pl. aor. բարձին nahmen weg 213a 16.

Բասան s. Բաժան.

Բասէն* Phasiana (Diodor Sic. XIV); abl. Բասինու 218a 21.

Բասղաց, gen. pl.; ծովն- schwarzes Meer 218b 11.

Բարան* Pharan in Arabien; gen. -ու 215b 4.

բարբանջել* schwätzen; 3. pl. praes. բարբանջեն 219b 25.

բարբառ* Dialekt, Idiom; instr. sg. -ով 274a 21; բառբառով 274a 17.

բարեբախտութիւն Glück 271a 9.

բարեկրութիւն Güte 271a 20.

բարեմտութիւն Güte 271a 21.

բարեյուսութիւն Zuversicht 271a 14.

Բարդողոմէոս* Bartholomaeus, Apostel 273a 3; Բարթողիմէոս 274a 7.

Բարթողիմէոս s. Բարդողոմէոս.

բարի gut, Gut; acc. sg. - 255a 8; gen. sg. բարոյ 271a 6; gen. pl. բարեաց 255b 15.

Բարիլն Bargylia, Stadt in Karin; loc - 273a 10.

բարիոք gut 271a 10; adv - 216a 9.

բարձին s. բառնալ.

բարձրանալ* erhöhen; part. aor. բարձրացեալ 214a 5.

բարձրութիւն* Höhe, Erhöhung; abl. sg. բարձրութենէ 251b 15.

Բարսա Basra, Bassora, Balsora, Schat el Arab; acc. 216b 4; loc. Բարսսա 217b 19. Vgl. Mich. Syr., Jerus., 1871 S. 304: Բասր, Mos. Chor., Vened. 1865 S. 612: Պասրա.

Բարսեղ* Basilius v. Caesarea (330—378); gen. Բարսղի 274b 16.

Բարտէմիոս Sohn des Apostels Bartholomaeus 274a 8.

բաց, ի- fort 255a 14; hinaus 215a 16.

բացասութիւն Leugnung 271b 17.

բացափայլեալ hellleuchtend 273b 24.

բացեա fern 249b 8.

բաւանդակել* enthalten; 3. sg. praes. բաւանդակէ 274a 22; part. aor. բաւանդակեալ 274a 17.

բաւական genügend 246b 9.

Բաւդեր Poiter = Poitou. gen. կունդ տը Բաւդերի(ն) des Grafen von Poitou 169b 12; կունդ տ Բոյդերի(ն) 170b 15.

Բաւլ Paul, röm. Graf. — gen. -ի 170a 10.

Բաքիուս Name einer Stadt; loc. 273a 23.

Բեգեղիոս Vigilius, röm. Papst (537—55) 214b 20.

Բեդղէէմ Bethlehem; loc. 248a 2. 3.

Բեթանիա* Bethania; gen. Բեթանիոյ 167b 11.

Բելեռաքանդիս Bellerophon(tes)? 276a 9.

Բետէս Baetis, jetzt Guadalquivir. Variante zu 256b 5.

բերդ Burg; loc. sg. 168a 22.

բերդուկ* kleine Burg, kleine Festung; acc. pl. -ս 218b 17.

բերել bringen, herbringen (vgl. տանել tragen, hinbringen) 246a 7; 3. sg. praes. բերէ 245b 6; 3. pl. praes. բերեն ծախեն sie bringen zum Verkauf 219a 20; 3 pl. impf. յառաջ բերէին sie brachten vor, brachten zur Sprache 215a 7; 3. sg. aor. եբեր 274b 19; 3. pl. aor. բերին 274b 24; 2. sg. imperat. բեր 249a 5.

բերիլ* gebracht werden; 3. sg. ind. aor. բերաւ 270a 21.

Բերիայ Beröa in Syrien = Հալպ Aleppo 248a 24.

Բզնունիք* Gau in d. Prov. Turuberan; loc. Բզնունիս 273b 4.

Բէաւս Billaeus, Fl. in Bithynien 256b 4; Բլոս Variante zu 256b 4.

բէսէքսիտոն bisextum, Schaltjahr 256a 22.

բժրշկապետ* Oberarzt; gen. sg. -ի 2 0b 13.

բժըշկութիւն* Heilkraft; gen. բժըշկութեան 250b 14.

բժիշկ* Arzt; abl. sg. բժըշկէ 248b 2.

Բիւզանդիա Byzanz 273b 18; Բուզան 218b 6.

Բիւթանիայ Bithynien; loc. 270a 13.

Բիւրիտոն *Βηρυτόν* Beirut; acc. 218a 4.

Բլայժանս = afranz. Plaisance, Placentia. **1.** Tochter Hugos, des Herrn v. Dschiblet, Gemahlin Bohemunds IV, des Einäugigen, Fürsten v. Antiochien 170a 3. 21. — **2.** Tochter Bohemunds V, Fürsten v. Antiochien, Gemahlin Heinrichs I, des vierten Königs v. Cypern 170a 11; acc. 169a 10.

Բլոս s. Բէաւս.

Բլուդ Blaudus in Phrygien; loc. 273a 17.

Բղեմիտացիք* *Βλέμυυες*, eine aethiopische Völkerschaft; acc. Բղեմիտացիս 217a 24.

բնական natürlich 271a 3; acc. pl. -ս 215b 22.

բնակարան Wohnstätte 273b 23.

բնակեցուցանել* sich ansiedeln; 3. sg. aor. բնակեցոյց 220b 6.

բնակիչ* Bewohner, Einwohner; nom. pl. -ք 219a 5.

բնաւ* all; acc. pl. -ս 255b 27.

բնաւին ganz, vollständig, durchaus 256a 3.

բնութիւն Natur 271a 2; acc. sg. - 214b 5; gen. sg. բնութեան 255b 13; instr. sg. բնութեամբ 250b 20; nom. pl. -ք 215b 24; acc. pl. -ս 251b 4; abl. pl. բնութեանց 215b 23; -ց 214b 9.

Բոյդեր s. Բաւդեր.

Բոյլն Boulogne; loc. - 170b 4.

բոյս Pflanze 271b 5.

Բոստ s. Պոյստ.

Բովրէսթէնէս Borysthenes, jetzt Dnjepr 256b 3; Բովրիսթենէս 256b 3 Variante.

բոց Flamme 251b 23.

Բուզան s. Բիւզանդիա.

Բուլխարք* Bulgaren; gen. Բուլխարաց 218b 10.

բուն* Grund; instr. sg. բնաւ 255b 11.

բուսանիլ* blühen; part aor. բուսեալ 214b 27.

բուռվառ* Weihrauchfass; acc. pl. -ս 245b 20.

բրընձէս = afranz. princesse, Fürstin 170b 26.

բրընձութիւն Fürstentum; acc. sg. 170a 27; gen. sg. պրընձութեան 170b 8; Fürstenherrschaft, Regierung 170b 24.

բրինձ = afranz. prince, Fürst 169b 7; gen. sg. -ի 168b 20; բրընձի 167b 9; gen. pl. բրընձնոյ 169b 4.

Գաբրիէլ Gabriel. **1.** Erzengel 248a 9. — **2.** armenischer Fürst, Herr v. Melitene, Schwiegervater Balduins v. Burg, des zweiten Königs von Jerusalem 167b 5.

գազազ Name eines Edelsteins 252a 4; loc. pl. -ս 252a 6.

գազան* wildes Tier; nom. pl. -ք 273a 21; gen. pl. -աց 250b 19; dat. pl. -աց 273b 10.

գազանաբարոյ wild, brutal 252a 2.

գալ kommen 170b 5; 3. sg. praes. գայ 251a 24; 3. pl. praes. գան 246a 21; 3. sg. imperf. գայր 249b 7; 3. sg. aor. եկն 249b 8; 3. pl. aor. եկին 168b 5; part. aor. եկեալ 248a 14; եկել 219b 26.

Գալոն = gr. Γάλων 225a 7.

գաղտնիք* Geheimnis; acc. գաղտնիս 215a 8.

Գամիրք* Kappadokien; gen. Գամրաց 218b 2.

Գանգէս Ganges 217b 24; 218a 8; Գանկէս 217a 18. Vgl. Փիսոն.

Գանգիրոն Bengalen (Gangaridae); acc. 218a 1; gen. Գանգիրա 217a 22.

Գանկէս s. Գանգէս.

Գանկրայ Gangra (in Paphlagonien); loc. - 273b 16.

գանձ* Schatz; gen. sg. -ու 255b 11.

գարեհատ ein Getreidemass; acc. sg. 252a 16; acc. pl. -ս 256a 15.

գարի ein Getreidemass; acc. pl. -ս 256a 16.

գաւառ Gau, Kanton, Provinz; loc. sg. ի- à la campagne; -ի 275a 20; gen. sg. -ի 167a 21; abl. sg. -է 218b 4; nom. pl. -ք 219a 3; acc. pl. -ս 245b 26.

գաւդի s. գյդի.

Գաւնդաւֆրէ = afranz. Godefroy, Gottfried. — -տր Պոյլուն Gottfried v. Bouillon; acc. 167a 21; -տր Պոյլունի Gottfrieds v. Bouillon 167b 1.

գաւտի Gürtel, Zone 218a 19.

Գելիարոս Geliarius, Bisch. v. Caesarea Palaest. 213b 3.

Գեհոն Gehon, Nil 217a 23. 26; 256a 27; Գիհոն 217b 20; Գի-հովն Variante zu 256a 27. Vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 597 u. Նեղոս.

գեղ s. գիւղ.

Գեղ Berg i. d. Provinz Siunikh; acc. 216b 5. Vgl. Indsch. S. 262 u. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 28.

Գեղամ Sohn des Amasia 216b 5. Vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 13. 28.

Գեղաքունիք* Gau in der Provinz Siunikh (Indsch. S. 263; Mos. Chor., Ven. 1865 S. 609); abl.

Գեղարքունաց 218a 23; gen. ծովն Գեղարքունեաց Sewan-(Göktscha-) See 216b 6.

գեղեցիկ schön 251b 1; nom. pl. -ք 251b 11.

գետ Fluss 218a 2; gen. sg. -ոյ 218a 3; nom. pl. -ք 218a 8.

գերազանցութիւն* Vorzüglichkeit; gen. sg. գերազանցութեան 256a 1.

գերեզման Grab 220a 26; acc. 220a 23.

գեցեալ s. կենալ.

գէշ übel, unangenehm 252a 22.

Գէորգիոս Georg, Erzbisch. v. Konstantinopel 215a 27.

Գիհոն, Գիհոնն s. Գեհոն.

Գինէգոյն Nebenfluss des Araxes 218a 23.

գինի Wein; acc. 248b 11.

գիշեր* Nacht; gen. sg. -ոյ 275a 23; -ի 275a 24.

գիտել wissen 170a 20; 3. pl. praes. գիտեն 255a 21; 2. sg. fut գիտասցեց (= գիտասցես) 249a 6.

գիտնական gelehrt 275b 3.

գիտութիւն Wissen, Wissenschaft 256a 9; gen. sg. գիտութեան 255a 18; nom. pl. -ք 255b 7; gen. pl. գիտութեանց 248b 3.

գիր Schrift 271b 9; acc. sg. - heilige Schrift 252b 13; gen sg գրոյ 271b 7; instr. sg. գրով 215a 18; gen. pl. գրոց der heiligen Schrift 252b 12; acc. -ք 275a 29.

գիւղ* Dorf; nom. pl. գեղեր 220a 7; acc. pl. գեաւղս 245b 6; գեղերս 219b 10; gen. pl. գեղից 246b 16; loc. pl. գեաւղս 246b 25.

գլխաւոր oberster, höchster 225a 5; gen. -ի 225b 8.

գլուխ Oberhaupt 247a 21; loc. - an der Spitze 246a 19; gen. գլխի Kopf 270a 10.

գծել* aufzeichnen, verzeichnen; 2. sg. fut. (= konj.) գծեսցես 275b 4.

գնալ* gehn; 3. sg. praes. գնա 217b 1; գնայ 217b 18; 3. sg. aor. գնաց 213b 8; 2. sg. imperat. գնայ 255a 14.

գնացք Lauf 217b 5; acc. = πορείαν Weg (als Mass) 225b 16.

Գնդափառ Name eines Königs 217a 10.

գնել kaufen; loc. - 251a 23; 3. sg. aor. գնեց 168b 9.

գոլ sein 219b 15; acc. 216a 7; instr. -ով 255a 25.

գոհանալ* danken; 1. pl. praes. գոհանամք 275a 27.

գոհար Edelstein, Geschmeide 220b 6.

գող* Dieb; nom. pl. -եր 219b 19; gen. pl. -ոց 249a 12.

գոյդի aussätzig 168a 3; gens. գաւդոյ 168a 9; gen. pl. գոյդեց 169b 20.

գոյն Farbe 220b 9; nom. pl. -եր 251a 11. 21.

գոչել* schreien; instr. -ով 270a 2.

գովել* loben; part. aor. գովեալ 255a 7.

գովելի lobenswert 255a 23; gen. pl. գովելեաց 255a 19.

գովիչ* Lobender; loc. pl. -ս 255b 18.

գործ Thätigkeit 245b 9; gen. -ոյ 245b 3; loc. pl. -ս Akten (der Apostel) 225a 19; acc. pl. -ս 215b 23.

գործաւնեա thätig 255a 8.

գործել* bewirken; 3. sg. praes.

գործէ 250b 25; 3. pl. ind. praes. *գործեն* 250b 16.

Գուգիա Frau des Apostels Petrus 274a 2.

*Գութք** Goten; gen. *Գթաց* 218b 11.

գումար Vereiniger, Versammler 247a 18.

*գումարիլ** sich versammeln; 3. pl. aor. *գումարեցան* 214b 24; 3. sg. aor. (der Krieg) wurde veranstaltet 249a 21.

գումարումն Versammlung; loc. - 214b 6.

գունդ Erdball; acc. 270a 10.

գունդ = afranz. conte, Graf 167b 8; *-ը* 168b 22; gen. sg. *-ի* 167b 9.

գունդութիւն Grafschaft; acc. sg. - 169b 23.

*գունդուստապլ** afranz. contestable, Oberbefehlshaber der armenischen Truppen; gen. - 169a 15.

գուրպայ s. *իւրշայշմի գուրպայ*.

գտանել finden 249b 16; gen. *-ոյ* 275a 24; 3. sg. praes. *գտանէ* 220b 23; 3. pl. praes. *գտանեն* 219b 3; *գտանքն* 221a 1, Schreibfehler für *գտանեն*; 3. sg. aor. *եգիտ* 270a 19; 'erfand' 248b 13; 3. pl. aor. *գտին* 249b 11; 3. sg. praes. pass. *գտանի* 219a 20; 250b 17; 3. sg. aor. pass. *գտաւ* 252b 1; part. aor. *գտեալ* 273a 7; *գտել* 221a 14.

*գտիչ** Erfinder; nom. pl. *-ք* 249a 10.

*գրակարդաց** Lektor, der beim Gottesdienste aus den Propheten und den Apostelbriefen vorliest; gen. sg. *-ի* 275a 14.

գրաւումն Ergreifen, Besitznahme 255b 21.

*գրեան** Buch; acc. pl. *-ս* 215a 2.

գրել schreiben 245b 26; 3. sg. ind. praes. *գրէ* 274a 16; 3. sg. ind. aor. *գրեաց* 274a 20; 1. pl. ind. aor. *գրեցաք* 170b 22.

*Գրիգոր** Gregor. **1.** Gr. I, der Erleuchter (Aufklärer), Kathol. v. 301—325; gen. *-ի* 274b 11; 275a 21; abl. *-է* 275a 16; 275b 3. — **2.** Gr. v. Nazianz (336 – 389); nom. *-իոս* 213b 4; gen. *-ի* 274b 15. — **3.** Katholikos; gen. *-ի* 255a 18; *-իսի* 255a 1.

Գրիգորիոս, *Գրիգորիս* s. *Գրիգոր*.

գրիչ Schreiber 274b 10; gen. sg. *գրչի* 275a 7; gen. pl. *գրչաց* 245b 25.

գրող s. *յիշատակ*.

*գրութիւն** schriftliche Abfassung, Niederschrift; gen. sg. *գրութեան* 274a 13.

-ղ s. *-տ*.

*դա** Dem.-Pron., der, die, das; dat. sg. *դմա* 251a 27.

Դադերոն = griech. *Γαδείρων*, gen. zu *Γάδειρα* Gades, jetzt Cadix in Spanien 225a 8.

*դադարել** aufhören; 3. sg. praes. *դադարէ* 271b 2.

*դադարումն** Aufhören; gen. *դադարման* 271a 2.

դահեկան ein Gewicht 247b 17.

Դամասկոս Damaskus, Stadt in Syrien 217b 6. Vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 611 und *Դմիշկ*.

Դամասոս Damasus I, röm. Bischof (Papst) (366—84) 213a 22.

Դանուբ Donau 218b 8; acc. - 225a 14.
դաշն Bund, Vertrag 213a 18.
դառնագոյն bitter 256a 3.
դառնապէս bitter (adv.) 255a 17.
դաս* Klasse; gen. -ու 271b 8.
դաստակերտ* Farm; acc. pl. -ս 245b 6.
դատաստան Gericht, Gerichtsbarkeit 246a 11; acc. sg. - 245b 8; gen. pl. -աց 246a 19.
դատապարտել* verurteilen; 3. pl. aor. act. դատապարտեցին 213b 15; 3. sg. aor. pass. դատապար-տեցաւ 216a 21.
դատաւոր Richter 246a 19; abl. sg. -է 273b 17.
դատաւորութիւն* Richterherrschaft; dat. sg. դատաւորութեան 249a 22.
դատել* urteilen; part. aor. դատե-ցեալ 271b 6.
դատումն Urteil 271b 14.
դար* Zeitalter; dat. sg. -ու 248a 11.
Դարական eine Prov.; acc. 218a 27.
դարան Schutz, Hut 249a 12.
Դարանդ* Tarent; gen. -ի 169b 7.
դարբին* Schmied; acc. pl. -ս 270a 20.
Դարեհի Վերքսիա, gen., Darius Hystaspis, Viš̌chtāspa. Vgl. Tabari I 645, 12, աթալան und Վ̗շտասպեա 270a 20.
դարձեալ wiederum, abermals 169b 17; wiederum, andrerseits 255a 2.
դարձուցանել* zurückführen, bekehren; 3. pl. aor. դարձուցին 216a 10.
դաւանել* bekennen; 3. pl. praes. դաւանեն 252b 13; 3. sg. impf. դաւանէր 214a 7; 3. pl. impf. դաւանէին 214b 5; 3. sg. aor. դաւանեաց 215b 21; 3. pl. ind. aor. դաւանեցին 214a 12.
Դաւիթ David, einer der Uebersetzer, der Schüler Mesrops u. Sahaks 248b 15.
դաւն = griech. ιῶν 246b 8. Vgl. տաւն.
Դգլաթ (Variante Դկլաթ) Tigris 256a 27.
դեկան ein Gewicht 247b 19.
դեհ* Seite; abl. sg. դիհէ 168b 5; abl. pl. -աց 168b 7.
դեղ Medikament 251a 26; acc. sg. - 249a 16; nom. pl. -եր 219a 15. 27.
դեղածի giftig 251a 26.
դեղին gelb 250b 21.
դեղին պոյտրոյ ind. Benennung eines Edelsteins 220b 10.
Դեստորիոս einer der Jünger Christi 273a 26.
դեւ* Div, Dämon; nom. pl. դեւք 221a 20; gen. pl. դիւաց 215a 6.
դէմք* Gesicht -ըստ դիմաց dem Entgegengesetzten entsprechend 271a 19.
դէմէսղիկոս δομέστικος, domesticus, einer der Offizialen des Patriarchen 246b 16; gen. sg. դէմեսղիկոսի 247a 3.
Դէոկղետիանոս (Kaiser) Diokletion 248a 20.
Դէոսկորոս Dioskur, Bisch. v. Alexandria 214a 27; abl. -է 214b 1.
դէպ Gelegenheit 249a 7.
դէպ geeignet, passend 246a 3. 12.
դէպուտատ δηπουτᾶτος, deputatus,

einer der Offizialen des Patriarchen 247b 1.

դըժուար schwierig 219b 13.

դժուարահաւատութիւն Schwergläubigkeit 271a 11.

Դիդիմոս Didymos (der Blinde, 308—395, Kirchenlehrer zu Alexandria) 215a 2.

Դիլմաստան eine Provinz 218a 26.

դիպել zustossen, widerfahren 252a 8; 3. sg. praes. դիպի 251a 4.

դիւաց s. դեւ.

Դէղաթ s. Դգղաթ.

Դմիշկ (hebr. דַּמֶּשֶׂק, keilinschr. Dimaški, Dimaška, ägypt. Timasku) Damaskos 217a 3. Vgl. Դամասկոս.

դնել in eine Lage bringen, legen auf 256a 5; gen. -ոյ Einsetzen 275a 15; 2. sg. ind. praes. դնես 251a 15; 3. sg. ind. praes. դնէ 252a 2; 3. pl. ind. praes. դնեն 250b 24.

Դոմնոս Dominus, Patr. v. Antiochia 214b 22.

դոյնպէս gleichfalls, ebenso 217b 3.

դշր (= դիւր) Ebene; loc. sg. - 167b 15.

դու du 255b 26; acc. sg. .քեզ 275a 25; loc. քեզ 255a 12.

Դուին Dwin (alt Dubios, Grundr. f. iran. Phil. 534), Stadt in d. Prov. Airarat (Indsch. 463, Mos. Chor., Ven. 1865 S. 194, 284, 610) acc. 216b 8; abl. Դըւնա 218a 21.

Դուլուզ Toulouse; gen. -ի 169b 24.

դուռն Thür; acc. 275a 15; loc. 274b 22; loc. pl. դրունս 246b 3.

դուստր Tochter 167b 24; acc. sg. - 168a 26; nom. pl. դստերք 167b 6; gen. pl. դստերաց 169a 18.

Դուրուն s. Տանփրէ.

դուրս; ի- draussen 252a 8.

դպիր Schriftgelehrter; gen. pl. դպրաց 252b 2.

դրագմա gr. δράχμη ein Gewicht 247b 20; դրագմէ 247b 19; դրաքմէ 256a 14; դրաքմէ 256a 13.

դրախտ Paradies 215a 4; abl. -է 217b 3.

դրամ ein Gewicht 247b 18.

դրժել verletzen; 3. sg. fut. դրժեսցի 247a 24.

դրութիւն Setzung 271b 17.

եաւթն- s. եւթն-.

եր s. երր.

եբրայական* hebräisch; dat. -ի 249a 9.

եբրայեցի hebräisch 274a 21; Հ- 274a 17. — Hebräer, Jude; gen. pl. Եբրայեցւոց 249a 22; dat. pl. Եբրայեցոց 256a 10.

Եբրոն Hebros, Maritza, d. Hauptstrom des alten Thrakien 256b 4.

Եգիպտացի* Aegypter; gen. pl. Եգիպտացւոց 248a 5; Եգիպտացոց 225b 11; Եգիպտացիոց 217a 26; abl. pl. Եգիպտացոց 217a 25.

Եգիպտոս Aegypten; acc. 217a 6; 217b 22; loc. 216b 18. Vgl. Մսիր.

Եդեսիայ Edessa. 1. Stadt in Nordmesopotamien 248a 25. Vgl. Ուռհա. — 2. angebl. Tochter des Seleukos I Nikator 248a 24.

Եդովմայեցի* Edomiter; acc. pl. -ս 274b 23.

Եզնիկ Esnik (von Kołb), einer der sog. Uebersetzer, der Schüler Mesrops und Sahaks 248b 15.

եզր Ufer; loc. sg. 248a 18.

Եթաւպիա Aethiopien (im weiteren Sinne); acc. 217a 21; acc. Եթո-պիա 217a 24; acc. Եթոպիայ 217a 20; abl. Եթաւվպիայ 217a 23; loc. Եթաւպիայ 218a 5.

եթէ s. թէ.

Եթիաւպ* Aethiopier; abl. pl. -աց 217a 18.

Եթիոպացի* Aethiopier; nom. pl. -ք 217b 24; acc. pl. Aethiopien Եթէոպացիս 225b 9.

Եթոպիա, Եթոպիայ s. Եթաւպիա.

ել Ausgang. իմանալ զմուտ և զել նոցին alles sie Betreffende wissen 245b 25. Vgl. ելք.

ելանել* ausgehen von, kommen von, entspringen. 3. sg. praes. ելանէ 217a 19; ելնէ 251a 24; 3. pl. praes. ելանեն 217b 6; 3. sg. aor. ելաց 255a 16; ելաւ 221a 19; 3. pl. aor. ելին 248b 7; part. aor. ելեալ 255a 16.

Ելեմացի* Elamiter; gen. pl. Ելե-մացւոց 217a 21; acc. pl. -ս 225b 19.

ելիական ilisch, trojanisch 249a 20.

Ելիմոս Fluss in Indien 218a 8.

Ելեն Helena, Gemahlin des Menelaos 249a 20.

Ելինթոս Olynthos, St. auf Chalcidice; loc. 249b 4.

Ելիոն Elis, Landschaft im westl. Teile der Peloponnes 249a 23.

Ելիոպաւլիս Heliopolis, Baalbek in Syrien. 269b 25. Vgl. Պաղլպաք.

ելք* Aufgang, Auszug, Aufstieg, Ausgang acc. ելս 225b 15; 248b 24; loc. ելս 271a 10; instr. ելիւք 256a 4.

եկ- s. գալ.

Եկեղեաց Gau in Hoch-Armenien, Strabos Ἀκιλισηνή; acc. 217b 17.

եկեղեցական kirchlich 247a 10; gen. pl. -իս (!) 248b 4.

եկեղեցի Kirche 273b 23; acc. sg. - 245b 23; loc. sg. - 246b 10; եկեղեցով 245b 1; gen. sg. եկեղե-ցւոյ 214a 16; եկեղեցոյ 245b 6; nom. pl. -ք 220a 16; acc. pl. 216a8; gen. pl. եկեղեցեաց 225a 14.

Եկոնիոս Iconium in Lycaonien 218b 4.

եղանակ* Weise, Melodie; acc. pl. -ս 247a 3.

եղանակել s. յեղանակել.

եղանիլ* sein, werden. 3. sg. aor. եղեւ 168a 13; 167a 18; 3. pl. aor. եղեն 167b 6; part. aor. եղեալ 270a 17; nom. pl. եղեալք 215b 6; gen. pl. եղելոց 255a 5.

եղբայր Bruder 167b 17; աղբայր 167b 2; 168b 12; gen. sg. եղբաւր 225b 24; nom. pl. եղբարք 168b 5.

եղեռնագործ* verbrecherisch; gen. sg. -ի 255a 10.

Եղիայ Elia. 1. einer der Uebersetzer, der Schüler Mesrops u. Sahaks 248b 15. — 2. Patriarch v. Jerusalem 216a 5.

Եղիմանթոս Erymanthos Fluss auf der Grenze von Elis 256b 2.

Եղիշայ* Elisäus; gen. -ի 249a 10.

Եղիսաբեդ Elisabeth, Mutter Johannes des Täufers 248a 8; Եղիսաբեթ 248a 4. 9.

Եմաւոն Ἤμαον, ind. हिमवत् Himalaya 217a 19. Vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 614.

եմիփաւոոն (= եմիփորոն) Pallium; acc. 246a 24.

ենթակայ Subjekt 255a 8.

Եպարգիոս Name eines Flusses, Variante zu 256b 5.

*եպարքոս** Eparch, Praefekt, Gouverneur; abl. *-է* 273b 19.

եպի s. *եպի տաւն* etc.

եպիսկոպոս Bischof 275a 9; gen. sg. *-ի* 275a 11; acc. pl. *-ս* 245b 11; gen. pl. *-աց* 245b 15.

*եպիսկոպոսապետ** Erzbischof; gen. sg. *-ի* 245b 24. Vgl. *արքեպիսկոպոս*.

*եպիսկոպոսութիւն** Episkopat; gen. *եպիսկոպոսութեան* 275a 17.

եպի տաւն արխաւնդաւն = *ἐπὶ τῶν ἀρχόντων*, Präsident der Offizialen des griech. Patriarchen 245b 2.

եպի տաւն ղաւնատաւն = *ὑπὸ τῶν γονάτων*, Hypogonaton, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 246a 27.

եպի տաւն փիլակաւն = *ἐπὶ τῶν φυλάκων*, Gefängnisaufseher, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 246b 5.

*Եպիփան** Epiphanios (v. Cypern); dat. *-ու* 249a 6.

Եպնպնիթոն Stadt in Indien; acc. 220a 14.

*եռալ** kochen, in Erregung sein; part. aor. *եռեալ* 271a 4.

*եռացուցանել** hervorsprudeln lassen; 3. pl. praes. *եռացուցանեն* 220a 27.

Եռիա angebl. Tochter des Seleukos I Nikator 248a 23.

*Եռոն** Hieronymus; dat. *-ի* 249a 7.

*ես** ich; dat. sg. *ինձ* 255b 26; abl. sg. *ինէն* 255a 14.

*Եսայ** Jesaias; dat. *-ի* 248b 23.

Եստրալիոն ? 218b 10.

երազ Traum 252a 22.

Երակլիայ Heraklea (in Thrakien); loc. *-* 270a 8; 273a 23; gen. *Երակլեա* 270a 7.

երակլեան = *Ἡρακλείων* 225a 9.

երանելի selig 248b 14; gen. sg. *երանելոյ* 248b 13; nom. pl. *-ք* 216a 18.

*երաշխ** Bürgschaft; loc. sg. *-ի* 255b 21.

Երասխ Araxes 218a 21; 256b 2; acc. *-* 216b 3; 218a 24. Vgl. Indsch. S. 486; Mos. Chor., Ven. 1865, S. 27, 28.

երբ wann, wenn, als 220b 5; *եբ* 220*բ* 26; *եփ* 219b 7; 251a 14; 251b 6.

երբեք jemals 213a 1.

*երգ** Gesang; acc. pl. *-ս* 247a 3.

*երգող** Sänger; gen. pl. *-աց* 247a 7.

*երեխայ** Kind; acc. pl. *-ս* 246b 23.

երեկ Abend; acc. 251a 18.

*երեկոյ** Abend; *ժով -ին* ? 218a 20. Vgl. *երիկուն*.

երեկորին abendlich; *ժով-* 218a 27?; *երեկոյրին* 218b 1. Vgl. *երիկորի*.

Երեմիայ Jeremia 217a 25.

երես Oberfläche 251b 16.

երեսուն dreissig 249a 3.

երեց s. *երէց*.

երեք drei 225b 22; gen. *երից* 248a 8.

երեց = *πρεσβυτέρα* 225a 5; *էրիցու* = *πρεσβυτέρας* 225a 20. — Priester 246a 15; nom. pl. *իրիցունք* 245b 14; gen. pl. *երիցանց* 245b 15; dat. pl. *իրիցնոյ* 219b 17; 221a 20.

երեւելապէս offen, offenkundig 215a 7.

*երեւեցուցանել** zeigen; 3. sg. aor. *երեւեցոյց* zeigte, erklärte sich für 215b 22.

երեւութապէս offen, offenkundig 214b 3.

երեքեան alle drei 215a 10.

երթալ* gehn, sich begeben; 3. sg. praes. երթայ 218a 10; 3. pl. praes. երթան 218b 2; part. aor. երթեալ 274a 14.

Երիգոնոս Erigonus, Nebenfluss des Axius in Makedonien. Variante zu 256b 5.

երիկորի abendlich; ճաշն երիկորի ? 218b 15. Vgl. երեկորին.

երիկուն Abend 251b 12. Vgl. երեկոյ.

Երինէ Irene, uneheliche Tochter der Theodora, der Witwe des Königs Balduin III, von Andronikos, dem Bruder ihres Vaters Isaak Komnenos 169b 14.

երիվար Pferd; acc. sg. - 249a 27; 249b 1.

երիցս dreimal 216a 18.

Երիքով Jericho, Stadt am toten Meer 217a 4.

երկաթ Eisen 250b 25; acc. 252a 13; abl. երկթէ 252a 25.

երկաթախիտ Name eines Edelsteins 252a 18.

երկարութիւն Länge 220a 6.

երկերիւր zweihundert 247b 17.

երկիղ Furcht 271a 2; երկեղ 271b 23; gen. -ի 255b 23; loc. - 255a 5.

երկին* Himmel 271b 24; gen. sg. երկնի 275a 26; acc. pl. -ս 248a 11; gen. pl. երկնից 251b 12; երկնուց 251a 17.

երկիր Land, Erde 271b 23; acc. sg. 217a 19; loc. sg. 273a 27; gen. sg. երկրի 219a 4; abl. sg. երկրէ 218b 16; instr. sg. երկրաւ 217b 3.

երկիցս zweimal 252b 5.

երկնաւոր himmlisch 273b 24.

երկոտասան zwölf 273a 1.

երկու zwei 168b 5; -ք 269b 27; gen. -ց 248b 3; dat. -ց 215b 23; abl. -ց 214b 9; acc. -ս 215b 22.

երկոքեան beide 170b 20.

երկչոտութիւն Furchtsamkeit 255a 6.

երկպառակ uneinig; -գիր Streitschrift 215a 4.

երկրորդ zweiter 167b 4; gen. -ի 275a 25; loc. -ի 248b 7.

երկրպագել anbeten 247b 6.

Երմիայ Hermas, Jünger Christi 273b 2.

Երմոս s. Երմիս.

երորդ s. երրորդ.

Երուսաղէմ Jerusalem 167a 18; 225b 23; loc. 273a 14; 273b 11; 274b 18; acc. 274b 19; gen. -ի 167a 16. 21; 167b 2. 4. 13. 17. 22. 23; 168a 3. 9. 12. 13. 14; 168b 7; 169b 10; 213a 8; 213b 3; 214a 2. 27; 214b 23; 216a 5; 275a 9; abl. -է 270a 21.

երրորդ dritter 168b 21; երորդ 167b 13; gen. -ի 275a 26.

-երրորդ -ter, z. B. Ե̅ երրորդ fünfter 248a 13.

եւ und 167a 16; auch, ebenfalls 169a 11; օր մի եւ an demselben Tage wie 275a 17.

Եւագրիոս Evagrius (Ponticus) 215a 2.

եւանկելիաւն s. արիաւն.

Եւելատ* Name eines Landes in Indien gen. -այ 217a 20.

Եւենոս Euenus (Lycormas), Fluss in Aetolien, jetzt Fidari 256b 5 Variante.

եւզիկոս = εὔζυγος wohlgejocht 270a 12.

եւթանասուն siebenzig 273a 6.

եւթն sieben 274a 15; իաւթն 269b 24; siebenter 215b 27; gen. եւթանց 225b 16.

եւթնամեակ siebentes Jahr 249a 1.

եւթներրորդ siebenter 216a 1; եաւթներրորդ 168a 9.

Եւնոմիոս Eunomios, Bischof v. Kyzikos 213a 14.

Եւնովք Enoch, Sohn des Seth 248a 11.

եւս noch 249a 9; auch 213b 19.

Եւստաթեոս Eustathios, Patriarch v. Antiochia 213a 8.

Եւստգաստալիծ ? 218b 10.

Եւստոքիոս Eustochios, Patriarch v. Jerusalem 214b 22.

եւտաքսիս = [ὁ ἐπὶ] εὐταξίας, Zeremonienmeister, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 247b 4.

Եւտիքէս Eutyches, Archimandrit von Konstantinopel 214a 21; gen Եւտիքոսի 214b 1.

Եւտիքոս Eutychios, Patriarch von Konstantinopel 214b 22.

Եւտիքեանոս* Eutychianer, Anhänger des Eutychos; gen. pl. -աց 214b 15.

Եւտիքիկոս, Sohn des Apostels Paulus 274a 6.

Եւրաւտոս, Variante zu Եւրոտոս, Eurotas, einer der Hauptflüsse der Peloponnes 256b 3.

Եւրոպիայ Europa; gen. - 249a 24; loc. Եւրոպիոյ 225b 3.

եփ s. երք.

եփել* kochen; 3. pl. ind. praes. եփեն 252a 26.

Եփեսացի* Epheser; ծովն Եփեսացւոց 218b 8.

Եփեսոս Ephesus 273b 6; 274b 2; acc. 217a 12; loc. 213b 27; 214a 18; gen. -ի 214a 3; 215a 18.

Եփրատ Euphrat 217b 3. 16. 17: 256a 27. Vgl. Արածանի.

Եփրեմ* Ephraem (der Syrer); gen. -ի 275a 1.

Եփրեմիոս Ephraem, Jünger Christi.

Եքսիոս Axius, Fluss in Makedonien 217b 23.

զ Praeposition zur Bezeichnung des bestimmten Akkusativs 167a 21; nach քան 169a 24; nach իբրեւ 213a 12. — ը vor զ 169a 1; mit Abl. 213a 11.

զազանաբարոյ = զանազանաբարոյ? durch mannigfache Vorzüge ausgezeichnet? 221a 13.

Զախառիկոն Name eines kleinasiatischen Flusses 218b 4.

Զակքէ Jünger Christi 273b 14.

զանազանել* unterscheiden; part. aor. զանազանեալ 256a 4.

զանկակ Glocke 269b 27.

Զապէլ Isabelle. — 1. Tochter Amalrichs, des fünften Königs v. Jerusalem, aus seiner Ehe mit Maria, der Tochter des Johann Komnenos Protosebastos 168a 1. 6. 15. 18. 22. 26; 168b 15. 23. — 2. Tochter Hugos I, des dritten Königs von Cypern 168b 24. 25; 169a 3. 14; 170a 8. — 3. Tochter Johanns, Grafen von Brienne, Königs v. Akka, Ge-

mahlin des Kaisers Friedrich II, 168b 1. — 4. Tochter des Herzogs v. Athen, Gemahlin Hugos, des zweiten Sohnes Walters, des Schwiegersohns Hugos I, des dritten Königs von Cypern 169a 1. — 5. Tochter Veits von Ibelin, Gemahlin Hugos III, des fünften Königs v. Cypern 169a 15. — 6. Tochter Leons II, Königs v. Armenien, Gemahlin Amalrichs, des fünften Sohnes Hugos III, des fünften Königs v. Cypern 169a 26; später Gemahlin Philipps, des dritten Sohns Bohemunds IV, des Einäugigen 170a 7. — 7. Tochter Bohemunds VI, Fürsten v. Antiochien 170a 15. 18. — 8. Vierte Gemahlin Bohemunds III, des siebenten Fürsten von Antiochien 169b 19.

Զապէճ Name eines allophylen Volksstamms in Indien 221a 1; gen. pl. Զապիճաց 220b 25. -adj. - 221a 10.

զառ-ի-վեր aufsteigend 256a 4.

զասնագապս lies վասն ագապս.

զարդ* Schmuck; gen. pl. -ուց 247a 23.

զարդարել schmücken 247a 23.

զարհուրումն Schrecken 271b 23.

զարմանք Erstaunen, Ueberraschung; acc. 270a 4. [170b 27.

զաւակ Abkömmling, Nachkomme

զաւր* Heer, Truppe; abl. pl. -աց 170b 10. [273a 10.

զաւրավար Feldherr, Kommandant

զաւրաւոր* stark; acc. pl. -ք 225a 12.

զաւրութիւն s. ըզաւրութիւն.

Զաքրիայ Zacharia, Jünger Christi 273b 13. 14.

զգայական fühlend 271b 4.

զգայութիւն Gefühl 271b 12; abl. սգայութեան 271b 12.

զգենուլ s. սգենուլ.

զգեստ s. սգեստ.

զգեցուցանել s. սգեցուցանել.

զգուշութիւն* Vorsicht, Aufmerksamkeit; instr. զգուշութեամբ 246a 7.

Զենոք angebl. Erbauer v. Ephesus 217a 12.

զեռ (= զերդ, զերթ, զիարդ) wie 252a 21. 25. 26.

զի dass 247a 24; weil 169a 24.

զի՞նչ was? 255a 2.

զկնի nach 248b 16.

Զմիւռնիա Smyrna 217a 11; -յ 270a 9. 11.

զմրուխտ Smaragd 250b 15.

զոյգ paar, gleich 255b 19.

զորկ (= սորեկ) schön, edel 251b 26.

զուգան Gegenstück, Seitenstück, entsprechend 255b 11.

զոլամ՝ s. ուլ.

Զրուանդաշտ angebl. Erbauer v. Anazarba 216b 21.

զօրու s. ըզաւրութիւն.

է* Sein, Wesen; gen. sg. -ի 271b 27; abl. pl. -ից 255b 11.

է s. լինել.

էթէ s. թէ.

Էթէոպացիս s. Եթիոպացի.

էկլէսիոն s. արխաւն.

էութիւն Wesenheit 271b 20.

Էպենտիայ einer der Jünger Christi 273b 16.

էպիմնիսկաւն = ἐπιμνήσκων (d. h. ὑπομιμνήσκων), einer der Offizialen des griech. Patriarchen 246b 2.

էպիստիրիտիս = ἐπιστρητής, einer der

Offizialen des griech. Patriarchen 247a 24.

Էռին* Irene, Gemahlin Leos IV Chazarus, Mutter Konstantins II; gen. -այ 216a 3.

Էրարդ տ Պրէն* Erard v. Brienne, Gemahl Philippas, der Tochter Heinrichs v. Champagne, des dritten Gemahls der Isabella, der Tochter Amalrichs, des fünften Königs v. Jerusalem; gen. - - -ի 168a 21.

էրէց s. երեց.

Էրմիս Hermus, Fluss in Lydien 256b 4; Variante: Էրմոս.

էրքն* Wunde; gen. sg. էրքոյնի 251a 17.

ը- s. զ-.

ըզաւրութիւն Macht; acc. 213b 18; զօրու. = զօրութիւն 275a 27.

ըղձ* Wunsch; gen. pl. -ից 255b 23.

ըղձական* wünschenswert; nom. pl. -ք 255b 8.

ըղորդ (= ուղղորդ) unmittelbar 170a 26; 170b 6. 13. 21. 29.

ըմբռնել* ergreifen, einnehmen; part. aor. ըմբռնեալ 213b 4.

ըմպել trinken 217a 26.

-ըն s. -ն. [168b 1.

ընբրուր, afranz. emperour, Kaiser

ընգեր Genosse 249a 18.

ընգալան s. ընդունիլ.

ընգեցաւ s. ընկենուլ.

ընդ mit acc. gegen 221a 3; mit 167b 13; 251a 16; mit dat. bei 246b 11; mit instr. unter 245b 23; mit abl. von 168b 7.

ընդարձակ ausgedehnt 219a 9.

ընդարձակութիւն Ausdehnung 271b 18.

ընդարմացուցիչ einer, der erstarren lässt 271b 22.

ընդդէմ gegen 213b 5; — entgegengesetzt; acc. pl. -ս 255a 10.

ընդդիմակ Gegenteil 271a 5.

ընդիքտիոն Indiktion, Indiktionenzirkel 256a 21.

ընդունակ fähig 271b 4.

ընդունիլ annehmen, gutheissen: 3. pl. praes. ընդունին 252b 11; 3. sg. aor. ընկալաւ 216a 9; 3. pl. aor. ընգալան 214b 25; part. praes. nom. pl. ընդունողք 215a 22.

ընթանալ laufen, marschieren, fliessen 219a 2; 3. pl. praes. ընթանան 218a 24. [213b 3.

ընթաց* Schritt, Lauf; acc. pl. -ս

ընթեր s. առ.

ընթեռնուլ* lesen; part. aor. ընթերցեալ 213b 7.

ընթերցող* Vorleser, Lektor; gen. pl. -աց 247a 21.

ընթերցուած Lektüre; acc. 246b 18; instr. ընթերցմամբ 246a 13.

ընծայել* darbringen, hinhalten; 3. sg. praes. ընձայէ 246b 23.

ընծայեցուցանել* zur Darbringung veranlassen; 3. sg. imperf. ընծայեցուցանէր 274b 23.

ընկալաւ s. ընդունիլ.

ընկանիլ* (= անկանիլ) fallen; 3. sg. aor. ընկաւ 168a 22; part. aor. ընկել 252a 7.

ընկենուլ* werfen, stürzen; 3. sg. aor. pass. ընգեցաւ 273a 22.

ընկերակից, eig. Kamerad, Genosse, = պռաւքսիմոս πρόξιμος 247a 2.

Ընկլէզ* Engländer; gen. pl. Ընկլիզաց 168b 8.

ընկղմիլ* eintauchen, hinabfliessen; 3. sg. praes. ընկղմի 217b 2.

ընձայէ s. ընծայիլ.

ընտանի* Familie; acc. pl. -ս 255b 13.

ընտրեալ* auserwählt; nom. pl. -ք 273b 20.

ընտրել* wählen; 3. pl. aor. ընտրեցին 167a 20.

Ըպլին Ibeline s. Պաղտին und Ըլի.

Ըռամլէ s. Պաղտին.

ըռէ afranz. rei, König 168a 27; 168b 2.

Ըռեմունդ s. Ռեմունտ.

Ըռըսըլխանձիր Name eines Berges in Kilikien; = arab. راس الخنزير Schweinevorgebirge? 248a 18.

Ըռէստոն Name einer Stadt 217a 10.

Ըռիչարդ Richard. — 1. Löwenherz, König von England 168b 8. — 2. - de Principaute, Vater Rüdegers, des zweiten Verwesers v. Antiochien 170b 8.

Ըռնաղտ տ Շատիլոն Rainald v. Chatillon, sechster Fürst v. Antiochien, zweiter Gemahl Constantias, der Tochter Bohemunds II., des vierten Fürsten von Antiochien 170b 27. 28. 30. 31.

Ըռոճէլ Roger, Rüdiger, Schwestersohn Tankreds, des Sohnes Richards de Principaute, zweiter Verweser des Fürstentums Antiochien 170b 8. 10. 19. 21.

Ըսչիւ Eschive. 1. Tochter Balduins v. Ibelin, des Herrn v. Ramla, Gemahlin Amalrichs, des zweiten Königs von Cypern 168b 12. — 2. Tochter Walters von Montpelliard und der Burgunde, der Tochter Amalrichs, des zweiten Königs von Jerusalem, Gemahlin Balians von Ibelin, des Herrn von Beyrut 168b 17. — 3. Herrin von Beyrut, Gemahlin Veits, des vierten Sohnes Hugos III, des fünften Königs von Cypern 169a 27.

ըստ mit dat. gemäss, nach, bei 217a 25; 246b 4; 248b 23.

թագ Krone; acc. sg. - 167a 22.

թագաւոր König 167b 2; acc. sg. - 167a 20; gen. sg. -ի 167b 12; թագվորի 170b 15; abl. sg. -է 170b 30; nom. pl. -ք 168b 4; gen. pl. -աց 167a 16.

թագաւորական königlich 248a 5.

թագաւորացաւ Name einer Krankheit; dat. -ի 252a 10.

թագաւորել König sein, regieren, Regierung; loc. - 214b 20.

թագաւորութիւն Königreich; acc. 170a 25; loc. թագաւորութեան Regierung 213a 22; gen. թագաւորութեան Regierung 274b 12.

թագել krönen 167b 23.

թագուհի Königin 168a 14; acc. sg. - 168b 15; gen. sg. թագուհոյ 168a 15; abl. sg. թագուհոյ 168a 7.

թագվորի s. թագաւոր.

Թադէոս Thaddaeus, Apostel 273a 4.

թաթխել* eintauchen; 3. pl. ind. praes. թաթխեն 252a 14.

թաղել* begraben, bestatten; 3. sg. aor. թաղեաց 213a 13; 3. pl. aor. թաղեցին 249b 12; part. aor. թաղած 219b 4.

թաղումն Bestattung, Begräbnis 275a 20. [220a 11.

Թանայ Name einer Stadt in Indien

Թանգար s. Մահմետ.

թառանչացաւ* gewaltiger Schmerz, Atemnot; dat. -ի 252a 11.

թարգմանել* übersetzen; 3. sg. praes. pass. թարգմանի 271b 22; 3. sg. aor. act. թարգմանեաց 248b 21; part. aor. թարգմանեալ 247b 15.

թարգմանիչ Übersetzer 274b 19; gen. sg. թարգմանչի 274b 9; nom. pl. -ք 274b 24.

թարգմանութիւն* Übersetzertätigkeit; gen. sg. թարգմանու-թեան 274b 11; 275a 4.

Թաւտաւր Theodora, Tochter des Sebastokrator Isaak Komnenos, des Bruders des Kaisers Manuel, Gemahlin Balduins III., des vierten Königs von Jerusalem 167b 20.

թափել* entreissen; 3. sg. aor. pass. թափուեցաւ 167a 18.

Թեբայեցիք* Bewohner v. Thebais; gen. Թեբայեցւոց 275a 13.

Թեբաստ. — Կորին - ? 218a 11.

թեթեւագին billig 220b 19.

Թեմինպար ? 220b 14.

Թեոկտի Name der Frau des Apostels Philippos 274a 6.

Թեոփիլէ Theophilos, Sohn des Apostels Philippos 274a 7.

Թեսաղոնիկէ Θεσσαλονίκη 225a 13.

Թերմոդոն s. Թէմաւդոն.

թէ, եթէ, էթէ. — 1. hinweisende Partikel (ursprüngl. = so. Vgl. A. Meillet, Esquisse d'une grammaire comparée de l'arménien classique § 108) mit folgender direkter Rede; թէ 219b 26; 220b 5; 248b 13; էթէ 213b 11. Vgl. 213a 1; 274a 1; եթէ 274b 6. — 2. wenn թէ 251a 16.

թէատրոն Theater 270a 7.

թէթեւ leicht 256a 6.

թէմ Diözese 219a 3; gen. sg. -ի 220a 17; loc. pl. -ս 220a 17.

Թէմաւդոն Thermodon, Fluss in Pontus, jetzt Torma 256b 2. Var. Թերմոդոն.

Թէոդոս Theodosius. — 1. - 1, d. Grosse (379—95). gen. -ի 213a 22. — 2. - II 216b 9; gen. -ի 214a 1. 17; abl. -է 214a 19; 214b 13.

թէոդորիանոս* Theodosianer; nom. pl. -ք 214b 13.

Թէոդորիտոս Theodoret (von Cyrus, gest. 458) 214a 15; 215a 16.

Թէոդորոս Theodoros. — 1. Jünger Christi 273a 25. — 2. - v. Mopsuestia (geb. 350) 215a 14. — 3. Bschf. v. Pharan 215b 4. 13. — 4. Patriarch v. Antiochien 216a 5. — 5. Bisch. v. Sidare in Pamphylien; gen. -ի 275a 11.

Թէոդու Jünger Christi 273b 10.

Թէոդուպաւլիս Theodupolis, Stadt im Gau Karin in Hocharmenien (Indsch. 28, Mos. Chor., Ven. 1865 S. 256), arm. meist Karin, jetzt Erserum 216b 9.

Թէոկրիտոս Theokrit, Jünger Christi 273b 17.

Թէովդոսիա Theodosia, Frau des Apostels Bartholomaeus 274a 8.

Թէովպիսոն Frau des Apostels Judas 274a 11.

Թէոփանոս Theophanes (von Antiochien) 215a 27.

Թէֆանոյ Stefanie, Tochter Konstantins, des baro senior der Armenier, Gemahlin Heinrichs I., des vierten Königs v. Cypern 169a 8.

թէպէտ obwohl 256a 18.

Թըկրիթ Tekrit, Tagrit, Stadt in Mesopotamien am Tigris unterhalb Mosul 216b 12. Vgl. Mich. Syr., Jer. 1871, Թկրիտ 412, 427 etc.

Թիբրիս Tiber 256b 5 Variante. Vgl. Տիբերիոս.

Թիրակա Thrakien 249b 3.

թիւ Zahl: որ և Ժ̄ թիւ էր ի սրբոյն Գրիգորէ der der zehnte (Katholikos der Zahl, Reihenfolge nach) war vom hl. Gregor an 275a 5; instr. sg. թուով 216a 6; loc. sg. ի թուին im Jahre 170b 7; nom. pl. -ք 273b 20; acc. pl. -ս Abschnitte 274a 18.

Թիւամիս Thyamis, Fluss in Epirus 217b 27.

թիւնաւոր* giftig; gen. pl. -աց 251a 20; 251a 25; 252a 26.

թխթապահ = griech. χαρτοφύλαξ, Kanzler, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 245b 10.

թմբուլ = pers. تانبول Betel-Blatt 221a 16.

թմբրութիւն Schläfrigkeit, Schlummer 255a 4.

թշնամի Feind; acc. sg. - 213a 12; acc. pl. -ս 213b 15; gen. pl. թշնամեաց 221a 4.

թողանալ* hinterlassen; 3. sg. aor. եթող 169a 23.

թողուլ lassen 251a 1.

թոյլ weich, schwach 251b 18.

Թովմա Thomas, Apostel 220a 17; 273a 3; 274a 7; gen. -յի 220a 27; 220b 1; 225b 10.

Թորոս* Thoros III., Sohn Leons III., des Königs v. Armenien, Gemahl der Heluise, der jüngsten Tochter Hugos III., des fünften Königs v. Cypern; gen. -ի 169b 2.

թուական Ära; acc. 249a 5; dat. -ի 167a 20.

թուել* zählen, rechnen, halten für; 3. sg. praes. pass. թուի 256a 7.

թուեցումն Meinung 271b 10.

թուլանիլ* schwach werden, nachlassen; 1. sg. praes. թուլանիմ 255b 10; part. aor. թուլցել 252a 19.

թուխթ Brief; acc. sg. - 270a 4; acc. pl. -ս Akten 245b 14.

Թուրէշ = Թռեղք ? , Gau i. d. Prov. Gugark‘ 218a 25.

Թրակէս = Θρᾳκήσιος, Landschaft in Kleinasien? Vgl. Nilus Doxap. ed. Parthey 131, 133, 218b 7; Թրակիսայ 217b 13.

թրասկաս = griech. θρασκίας Nord-Drittel-Nordwestwind 225a 18.

Թրիակ Thrakien 270a 8.

ժամ Zeit, acc. sg. 215b 11; dat. sg. -ու Stunde 245b 21; loc. sg. -ու 255b 9; gen. pl. -երոյ Tagzeiten, (horae) 275b 1.

ժամահար Brett mit e. Klöpfel (statt einer Glocke in Gebrauch) 275a 28.

ժամանակ* Zeit, loc. sg. -ի 249a 25; loc. pl. -ս 252b 1; gen. pl. -աց 274b 6.

ժամանակագիր* Chronist; dat. sg. ժամանակագրի 248b 23.

ժանկոտիլ* (= ժանգոտիլ schmutzig werden); 3. sg. praes. ժանկոտի 251a 10.

ժառանգ Erbe, Nachkomme 167b 20; acc. sg. - 169b 23.

ժառանգաւոր erblich 245b 2. — Erbe, Nachkomme 170b 6; gen. sg. -ի 170b 7; gen. pl. -աց 169b 24.

ժղորիլ trübe werden; 3. pl. praes. ժղորին 251b 12.

ժողով Versammlung, Gemeinde, Konzil. nom. sg. 213a 19; gen. sg. -ոյ 213a 19; -ո 246a 11; nom pl. -ք 213a 3; acc. pl. -ս 247b 14.

ժողովել* versammeln; 3. sg. praes. ժողովէ 247a 18; 3. pl. aor. ժողովեցին 255a 14; 3. sg. praes. pass. ժողովի 251b 4; 3. sg. aor. pass. ժողովեցաւ 215b 15; 3. pl. aor. intr. ժողովեցան 213a 1. 8.

ժողովուրդ Versammlung, Menge, Volk 255a 13.

ի, vor Vokalen յ oder ի mit folgendem, der Bezeichnung des Übergangslautes dienenden յ. — 1. mit acc. nach, nach-hin 167b 19; gegen 251b 17; ի պայման unter der Bedingung 169b 24. — 2. mit loc. in 167a 19; auf 167b 15; bei 246a 26; յաւուրս zur Zeit 168a 13. — 3. mit abl. von 167b 23; aus 167b 20; zur Angabe der Ursache 251b 27. — Vgl. բաց, հետ, մէջ, վայր, վեր, վերայ.

իաւթն s. եւթն.

իաւթանասուն siebenzig 269b 27.

Իբայ Iba, Bischof v. Edessa 215a 21.

իբրեւ als, wie 213a 12.

իդեղնասպ ein Gewicht 256a 18.

իդէս ein Mass 256a 19.

իէռաւմնէմաւն = griech. ἱερομνήμων, Bewahrer des kirchlichen Rituals, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 246a 14.

իլ pers. Name eines Edelsteins 220b 9.

Իլիոն Ilion, Troja oder אילון Jos. 19, 43; 1. Kön. 4, 9 ? 249a 23.

իլլիհաւռ türk. Name eines Edelsteins 220b 8.

Իլոյս Helios (= Heliopolis) 217b 22.

Իլոն Ilion, Troja oder אילון Jos. 19, 43; 1. Kön. 4, 9 ? 249a 21.

Իլոն* Ilus, Sohn des Tros, Erbauer v. Ilion od. אילון Ri. 12, 11 ? abl. -է 249a 21.

իկատիշիտի = κατηχητής, Katechet, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 246b 20.

իմ* mein; instr. -ով 275a 7.

իմանալ erfahren, verstehn 245b 24; 3. pl. praes. իմանան 215b 19; 2 impt. իմայ 255b 26; part. aor. իմացեալ 271b 10.

իմանալի intellektuell 271b 21.

իմաստ Sinn, Wissen 251b 9; gen. pl. իմաստից 255a 18.

իմաստասէր* Philosoph; gen. sg.

իմաստասիրի 248b 1; abl. sg. իմաստասիրէ 248a 16.

իմաստութիւն Weisheit 255a 3; gen. իմաստութեան 255b 11.

իմաստուն weise 255a 9; gen. sg. իմաստնոյ 256a 2.

իմացական intelligent 271b 9.

իմն irgend einer; acc. sg. 256a 5.

Ինդոս Indus 256a 26.

ինն neun 256a 10.

ինչ Ding 219a 22; etwas 246a 9.

ինք er selbst, er 169b 6, ինքն 170b 3; ինքս 219a 5; acc. sg. ~ 167b 16; loc. sg. ~ 250b 25; ~եան 274a 17; instr. sg. ~եամբ 220a 21; nom. pl. ~եանք 255b 4; loc. pl. ~եանս 215a 7. — այս ինքն das heisst, nämlich 170b 17; ի յ~ տալ abgeben 169b 25.

ինքնակատար in sich vollkommen 271b 20.

իշխան Fürst 170b 26; Vorsteher griech. ἄρχων 246b 8; gen. sg. ~ի 167b 5; nom. pl. ~ք Fürsten 246b 7; Vorsteher 247a 8; instr. pl. ~աւք Fürsten 249a 25. — ~կոնդակին ἄρχων τῶν κοντακῶν, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 247a 6.

իշխանութիւն* Herrschaft; gen. sg. իշխանութեան 225b 19.

իշխել* herrschen, verwalten; 3. sg. praes. իշխէ 225a 7; 3. pl. praes. իշխեն 247a 10.

Իովրդանան s. Յորդանան.

իպոմնիմիխոտաֆաւս = griech. ὑπομνηματογράφος, Protokollführer, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 246a 10.

իջանել* hinabsteigen, hinabfliessen; 3. sg. praes. իջանէ 217a 21; 3. pl. praes. իջանեն 218a 15.

Իռնիկուրոն Rhinocolura, Stadt an der Küste des Mittelmeers in Aegypten 217b 11; Ռինիկաւրոն wo? 217b 14.

իսկ jedoch 273a 6.

իսմայելացի* Araber; nom. pl. ~ք 248b 7.

Իստրոս Ἴστρος, Donau, Variante zu 256b 5. Vgl Դանուբ.

Իտաղիայ Italien 218b 13.

իտու. = ի տուընջան s. տիւ.

իր* Ding; gen. sg. ~ի 271a 19; nom pl. ~ք 219a 19; 220b 13; ~քիր 220a 1; 220b 17; gen. pl. ~աց 255a 5; abl. pl. ~աց 251b 5.

իր s. իւր.

իրաւարար Schiedsrichter 246a 19.

իրաւունք* Recht; gen. իրաւանց 246a 18.

իրիցունք s. երէց.

իրմնէ s. իւր.

իւր Possessivpron. d. 3. Pers. — 1. adj. 167b 13; իր 167b 2; gen. sg. ~ոյ 170a 21; instr, sg. իրով 251a 10; loc. sg. ~ում 275a 17; abl. sg. ~մէ 167b 27; ~մէ 219a 14; instr. pl. ~ովք 213b 6. — 2. subst. nom pl. ~ք 247a 11; Reflexivpron. abl. sg. իրմնէ 251a 7; nom. pl. իրենք 219a 17; 250b 16; gen. pl. ~եանց 216a 17; իրենց 219b 4; acc. pl. իրենս 251a 21.

իւրաքանչիւր jeder 245b 21; acc. pl. ~ս 245b 21.

իփ s. երբ.

Լազար Lazare. սուրբ ~ Բեթանիոյ Name eines Klosters 167b 11.

լազվարդ (= լազուարթ) Lazurstein, lapis lazuli 251b 18.

լալի* Thräne; gen. pl. լալեաց 271b 23.

լակելլառիաւս (lies սակելլառիաւս) σακελλάριος, Oberaufseher über die Mönchsklöster, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 245b 8.

Լամարշ Lamarche, s. Ջ'աւփրէ.

Լամրի ind. Insel und Stadt 220b 16; abl. Լամրու 220b 19.

լայնութիւն Breite 218a 4.

լաոսինախտիս griech. λαοσυνάκτης, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 247a 18.

լապըստակ (= նապաստակ) Hase; acc. sg. ~ 167b 15.

լավնալ (= լաւանալ) besser werden; 3. sg. praes. լավնայ 251a 10.

լատ, lies շատ sehr, viel 251a 12.

Լատիկ Laodicea 1. in Syrien. acc. 217a 3; loc. 273b 4. — 2. am Libanon nom. 248a 23. Vgl. Լաւոդիկեա.

լատին lateinisch 245b 8.

լաւ gut 271a 9; gen. sg. ~ի 271a 24.

Լուիզ տ Պիամոնթ* Ludwig v. Piemont; gen. ~ ~ ~ի 170a 17.

լաւղաւթետիս λογοθέτης Siegelbewahrer, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 246a 8.

Լաւոդիկա Laodicea (in Syrien?); loc. 273a 25.

Լաւոդիկեա Laodicea am Libanon; acc 248a 22. Vgl. Լատիկ.

լաւոդիկեցի von Laodicea (in Syrien) stammend; acc. sg. ~ 213b 19.

լաւութիւն Güte; acc. sg. 271a 23.

Լաւռայն Lorraine, Lothringen 167a 22.

լեառն Berg; nom. sg. լեռն 219a 27; acc. sg. ~ 216b 5; loc. sg. ~ 273a 15; gen. sg. լէրին 248a 18; լերին 275a 14; abl. sg. լեռնէ 217a 19; nom. pl. լերինք 219b 13; abl. pl. լերանց 217b 1.

լեզու Sprache 251b 23; acc. sg. ~ 274b 12; dat. sg. ~ե (l. լեզուի) 221a 10; instr. sg. ~ով 220a 7; gen. pl. ~աց 248a 12.

լեղակ Indigo 219a 12.

լեղան, lies լեղակ 219b 27.

լեռն s. լեառն.

լեռնցի*, Beiname Rubens III., des Neffen des Königs Thoros v. Armenien; gen. լեռնցոյ 169b 26.

լեսել (= լեսուլ) zerreiben, pulvrisieren 252a 18; 3. sg. praes. լեսէ 252a 19; 3. pl. praes. լեսեն 251a 16.

Լեւոն Levon, Leon, Leo. — 1. ~ II., König v. Armenien 168a 25; 168b 19; 169a 26. — 2. ~ III., König v. Armenien 169b 3. — 3. ~ IV., Sohn Thoros' III., des Sohnes Leons III., 169b 3.

Լեւոնդիոս Leo I., der Grosse (Papst; gest. 461) 214a 25; abl. Լեւոն-դոսէ 214b 11.

Լէոդիկեա Laodikea, angebl. Tochter (in Wahrheit Gemahlin) des Seleukos I. Nikator 248a 22.

Լըգէնայն, Լըգէնին s. Կի und Ջ'աւփրէ.

Լիսաւն Jünger Christi 273b 13.

լիբէացի aus Libyen, acc. sg. 213b 20.

Լիբիա Libyen 217a 11.

Լիդիայ Lydien 218b 5.

Լիկեթ Name einer Stadt in Kaukasien 218a 16.

Լիկոն Lykaonien 218a 19.

լինել sein 246b 12; 3 sg. praes. լինի 246a 11; 3. pl. praes. լինին 219a 19; 3. sg. impf. լինէր 249b 7; 3. pl. impf. լինէին 216a 12; 3. sg. conj. լիցի 215b 24; part. aor. լեալ 169b 2; 1. pl. conj. լիցուք 247a 12; 3. pl. conj. լիցին 247a 11; 3. sg. fut. լինիցի 246a 22. — verb. subst. եմ etc.: 1. sg. praes. եմ 255a 14; 3. sg. praes. է 219a 19; 2. pl. praes. էք 255a 11; 3. pl. praes. են 167b 7; 3. sg. impf. էր 167a 21; 3. pl. impf. էին 168b 5; 3. pl. conj. իցեն 255a 24.

լիտր λίτρα, ein Gewicht von 12 Unzen, als Silbergeld eine halbe Mine 247b 18.

Լիւրիկիա Illyrien 225a 8.

Լհաուք Lahore in Indien 219a 16; abl. Լհաուրէ 219a 24.

լոյս Licht 255a 2; Sehkraft 251b 27; gen. pl. լուսոյն (l. լուսոցն) 246b 8.

լուծանել lösen, absetzen 215b 9; 3. pl. aor. լուծին 214a 14; 3. sg. aor. pass. լուծաւ 215b 11.

լուծումն Absetzung; acc. - 214a 15.

Լուկապոփռգիոն Λύκος Φρυγίας, Fl. in Grossphrygien, der in den Mäander mündet, jetzt Tschoruk-Su 218b 6.

Լունկպարդ* Longubarde; acc. pl. -ք 225a 13.

լուսաւորիչ* Erleuchter, Aufklärer; abl. sg. լուսաւորչէ 275a 16.

Լուսիան Luciane, Lucia. — 1. Lucia, Tochter des römischen Grafen Paul, Gemahlin Bohemunds V. v. Antiochien 170a 10. — 2. Luciane, Tochter Bohemunds VI. von Antiochien, Gemahlin Nargat's de Toucy 170a 15. 19.

լուրջ Morgenrot 250b 21; 251a 23.

լուցանել anzünden 246b 9.

լսարան Hörsaal; acc. sg. 249b 7.

լրումն Gesamtheit, Fülle; acc. 255b 23; gen. լրման 271b 7.

լրջագոյն dunkelfarbig 251a 21. 22.

խաբել* täuschen; 3. pl. praes. pass. խաբին 251a 22.

խաբէութիւն Täuschung 271a 5; loc. sg. - 214b 6; instr. խաբէութեամբ 215b 20.

խազարիկք Χαζαρία, d. Land der Chazaren; acc. 225b 5.

Խաղնիայ St. in Indien 219a 7; abl. Խաղնոյ 219a 3; Խաղպանոյ 219a 12; Խաղնի 219a 10; Խղնոյ 219a 6.

Խալնի Stadt in Indien 219b 10.

խալտուտ einer der Offizialen des griech. Patriarchen 247b 8.

խաղաղար friedlich 251a 7.

Խաղուարճ = Խաղտոյատիճ. Vgl. Steph. Taron., Petersb. 1885 S. 278, 217b 17.

խայթած Biss 251a 15.

խանկարել (= խանգարել) ver-

derben, zerstören; 3. pl. aor. pass. խանկարեցան 270a 4.

խանտումանտ (= խանդումանդ) Magnet 252a 23.

խաչ Kreuz; acc. sg. 245b 19; gen. sg. -ի 168a 14.

Խառան (hebr. חָרָן 1. Mos. 11, 31; griech. Κάῤῥαι Diod. 19, 91; Dio. Cass. 37, 5) Charan, Carrhae, Haran, Stadt in Mesopotamien 216b 12; gen. -ու 273a 15; acc. Կառա 217b 18.

խառնել mischen 256a 2; 3. pl. praes. խառնեն 251a 16; 3. pl. praes. intr. խառնին 218a 24; part. aor. խառնեալ 218a 15.

խառտուֆիլակ χαρτοφύλαξ, Kanzler, einer der Offizialen des griech. Patriarchen 245b 10; acc. - 246a 17; dat. -ի 246a 16. Vgl. թխթապահ.

խասիաթ Eigentümlichkeit 250b 18; 251a 2. 7. 8. 26. 27.

խարաֆուլ ? 219a 26.

խարտոց Feile 251b 6. 8.

խաւար Finsternis 255a 3; loc. -ի 255a 13.

խաւսել sprechen 255a 8. — intr. gerechnet werden zu: 3. sg. praes. խոսի 219a 3; խօսի 219b 15; 3. pl. praes. խաւսին 219b 23; խոսին 219a 10; խօսին 219b 20.

խաւսուն sprachbegabt, vernünftig 273b 23.

Խաւսրաւվիկ s. Խոսրով 2.

խեղ verstümmelt 169a 23.

խեղդել* erwürgen; 3. sg. impf. խեղդեր 255a 15.

խերատ s. կերատ.

խզումն Reissen, Brechen (trans.) 255b 25.

Խըշմիր Kaschmir 219a 23. 25; abl. -այէ 219b 6.

Խիսոնայ Name einer Stadt; loc. 273b 12.

խիստ sehr 221a 15.

Խլաթ Stadt im Kanton Bznunik‘ der Prov. Turuberan 273a 18.

խլել* reissen, ausreissen, zerstören; 3. pl. aor. խլեցին 215a 15. 21.

խնդութիւն Freude; acc. sg. 271a 10.

խոհական vernunftbegabt 255a 19.

Խոնաս* Chonas, d. alte Colossae in Phrygien; abl. -ոյ 218b 6.

խոնարհ niedrig 255a 8.

խոնարհութիւն Niedrigkeit, Erniedrigung; acc. sg. 251b 15.

խոսի, խոսին s. խաւսել.

խոստովանիլ* bekennen; 3. pl. praes. խոստովանին 252b 5.

Խոսրով Chosrow, Chusrau. 1. - II., Sohn des Trdat (Vgl. Mos. Chor., Ven. 1865, S. 194) 216b 8. — 2. einer der Übersetzer, Schüler Mesrops und Sahaks 274b 19; Խաւսրաւվիկ 248b 17. — 3. II, S. des Ormazd IV, pers. Kön. gen. -ու Որմըզդայ 249a 3.

խոտան schlecht 255a 15.

խորագիտութիւն Weisheit; acc. 256a 1.

խորան Altar; acc. sg. 247b 2.

Խորասան Chorasan; acc. 225b 17; abl. Խորասնա 251a 25.

Խորենացի* von Choren; gen. Խորենացոյ 274b 9.

խորէտոս (lies խորէոս) = griech. χόρεος, Name eines Windes 225a 19.

խորին tief, Unter- 218a 11; 275a 2.

խորհիլ* beraten; 3. sg. praes. խորհի 246a 17.

խորհուրդ* Gedanke; gen. sg. խորհրդոյ 271b 7.

խորովիլ* s. betrüben; part. aor. խորովեալ 255b 9.

խորութիւն Tiefe 218a 3.

խորք* Tiefe; gen. խորոց 225a 11.

Խուզիա Name einer Stadt 273b 2.

Խութա Name eines Landes 251b 25.

խուլ taub 249b 9.

խուխունք* (= խոխոմք felsige Flussenge; acc. խուխունս 218b 17.

խունդուս Name eines Edelsteins 251a 27.

խունկ Weihrauch 221a 22; acc pl. -ս 245b 20.

Խուտոյն Stadt in Indien 220a 19.

խստասիրտ hartherzig 252a 2.

խրատել* beraten, zurechtweisen; 3. sg. praes. խրատէ 246b 26.

Խրիսիմոս Chrysimos, Jünger Christi 273b 4.

Խրոմոս* ? abl. -է 273b 7.

խօսի, խօսին s. խաւսիլ.

ծալել* falten; 3. sg. praes. ծալէ 246a 26.

ծախել* verkaufen; 3. pl. praes. ծախեն 219a 20 (բերեն ծախեն sie bringen zum Verkauf); 3. sg. aor. ծախեց 170a 24.

ծածկել* bedecken; 3. sg. aor. refl. ծածկեցաւ 221a 19.

ծածկոց* Decke; acc. pl. -ս 245b 18.

ծայր* Ende; acc. pl. -ս ἄκρα 225a 11; 225b 18.

ծանաւթութիւն Bekanntmachung 271b 26.

ծանեն, ծանեաւ u. ծանիր s. ճանաչել.

ծանուցանել vorstellen, präsentieren 245b 12; 246b 3; 3. sg. aor. ծանոյց kündigte an 248b 9.

ծանր schwer 250b 22.

ծառ Baum 252a 7; gen. -ոյ 221a 18.

ծառայիլ* dienen; 3. sg. aor. ծառա-յեաց 170b 31.

ծառանալ* sich erheben; part. aor. ծառացեալ 218a 9.

ծարոյր (= ծարիր) Antimonium, Spiessglanz; acc. sg. 251b 21; gen. sg. -ի 252a 1.

ծաւալիլ* sich ausdehnen, verbreiten; part. aor. ծաւալեալ 271b 24.

ծեր Greis, Presbyter; acc. 215b 19; gen. pl. -ոց (der) Alten 252b 3.

ծերութիւն* Alter; abl. ծերութենէ 251b 27.

ծխանելի wohlriechendes Gewürz; acc. sg. 219b 3; nom. sg. -ք 219b 3.

ծնանիլ* gebären; 3. sg. praes. ծնանի 248a 3. - geboren werden 3. sg. aor. ծնաւ 168a 19; 3. pl. aor. ծնան 170a 4; part. aor. ծնեալ 167b 25.

ծնաւղ Erzeuger(in); acc. sg. 218b 22; gen. pl. -աց 220b 26.

ծնունդ Geburt; acc. sg. 249a 1.

ծով Meer 271b 24; acc. sg. -

217a 22; gen. sg. -ու 170b 2; dat. sg. -ու 218a 3; abl. sg. -է 218b 21; gen. pl. -աց 218b 19.

ծովակ See (m.) 217b 25.

ծովակուլ vom Meer verschlungen 273a 12.

ծովեզերա Küsten — 219b 22; *ծովեզերայ* 220a 3.

*ծովեզր** Meeresufer, Küste; loc. sg. *ծովեզեր* 219b 20; *ծովեզերի* 219b 16; *ծովեզրի* 270a 16; instr. sg. *ծովեզերով* 220a 5; nom. pl. *ծովեզերք* 220a 22.

*ծունգ** Knie; gen. sg. *ծնգի* 246a 27. Vgl. *երգի տուն զաւնատաւն*.

ծփումն Bewegung, Wogen 271b 25.

*կազմել** bilden, machen; 3. sg. aor. *կազմեաց* 270a 18; 3. sg. praes. pass. *կազմի* 220b 20; 3. pl. aor. pass. *կազմեցան* 273b 21.

կաթողիկէ katholisch; griech.- - 245b 1; röm - - 214a 22.

կաթողիկոս Katholikos 248b 20; gen. sg. -ի 255a 1.

կալ bleiben, sein 246a 1; 3. sg. praes. *կա* 246a 4; *կայ* 220b 22; 3. pl. praes. *կան* 220a 16; 3. sg. conj. *կայցէ* 256a 5; 3. sg. aor. *եկաց* 167b 4; 3. pl. aor. *կացին* 170a 26; part. aor. *կացեալ* 169a 21; *կալեալ* 255a 15.

*կալ** Tenne; gen. sg. -ի 274b 14.

կալնուլ ergreifen 221a 2. Vgl. *ունիլ*.

Կալիստրատոս Kallistratos, Sohn des Apostels Judas 274a 12.

*կախել** aufhängen; 3. pl. praes. *կախեն* 252a 8.

Կախթեր, afranz. Galtier, Walter. — 1. - von Montpelliard, Gemahl Burgundens, der Tochter Amalrichs, des zweiten Königs v. Cypern, gen. - *ու Մունպելիարտի* 168b 16. — 2. Graf von Briennes, Gemahl Marias, der Tochter Hugos I., des dritten Königs v. Cypern, gen. - *որ Պրէնի* 168b 25. — 3. Sohn Hugos, Grafen v. Briennes, des Sohnes Walters 2, 160a 3.

կակազ Stammler, Stotterer 169b 14 am Rand.

կակղնալ (= *կակղանալ*) weich werden; 3. sg. praes. *կակղնայ* 252a 26.

Կակուլէ Name eines Platzes in Indien 221a 9.

կակուղ weich 251a 14.

Կահիւստոս Caystros, Fluss in Jonien, j. Kara-Su od. Kutschuk Meinder 256b 5 Variante.

կաղանդ calendae, Monatsanfang 256a 19.

կաղանդիկոն Jahresanfang 256a 20.

Կաղդէաս = *Χαλδαίας* 225b 4.

կամ oder 274b 6; *-ոյք ամուսնացեալ էին և կամ ոյք ոչ* welche verheiratet waren und welche nicht 274a 1.

կամայ freiwillig 255b 16; gen. sg. -ի 255b 22.

Կամբինաս Campanien 225a 8.

*կամենալ** wollen, wünschen; 3. pl praes. *կամենան* 251b 6. Vgl. *կամիլ*.

*կամիլ** wollen, wünschen; 3. pl. praes. *կամին* 251b 8; 2. sg. conj *կամիցիս* 275b 3; 3. pl. conj. *կամիցին* 246b 21; 3. pl. impf. *կա-*

մէին 215b 9; 3. sg. aor. կամեցաւ 167a 22.

կամք Wille 271a 21; acc. կամս 215b 7; instr. կամաւք 213b 6.

կայական feststehend 271b 24.

կայսր Kaiser 216b 17; gen. sg. կայսեր 248b 6.

կանաչ grün 251a 11.

կանգնել* errichten; 3. pl. aor. կանգնեցին 270a 5; 3. sg. praes. intr. կանգնի steht 245b 3; 3. pl. praes. refl. կանգնին erheben sich 247b 7.

կանգուն Elle 221a 18; abl. sg. կանգնոյ 270a 14.

կանթեղ* Lampe; acc. pl. -ս 245b 20.

կանոն Kanon 274b 16; gen. sg. -ի 275a 24; gen pl. -աց 214a 15.

կանստրիսիոս = καστρήνσιος, Aufseher über die Kleider, einer der Offizialen des griechischen Patriarchen 246a 1.

Կապադովկեցւոց s. Կեսարիայ.

կապան* Hohlweg, Enge; nom. pl. կապըննի 219a 27; 219b 13.

կապանք* Ketten; acc. կապանս 270a 19.

կապարեա bleiern 270a 10.

կապել* binden; part. aor. կապեալ 271b 11.

կապըննի s. կապան.

կապիսաղիս s. կապիտաւլիս.

կապիտաւլիս Kapitol 269b 26; acc. կապիսաղիս 270a 18.

Կապոդիկիա Kappadokien; acc. 225b 5. Vgl. Կեսարիայ.

կապոյտ blau 220b 9.

Կապոմր ? 217a 10.

Կառա s. Խառան.

Կասբից. — ծովն - Kaspisches Meer 218a 7.

Կաւատ* Kavādh I., pers. Kön. (488—531); gen. Կավատեայ 248b 18.

կատար Ende; acc. sg. 256a 5.

կատարեալ vollständig, vollendet, vollkommen 214b 9; nom. pl. -ք 255a 20.

կատարել* vollenden, im pass. sterben; 3. sg. aor. կատարեաց 213b 3; 3. sg. aor. pass. կատարեցաւ 273a 8; 3. pl. aor. pass. կատարեցան 273a 27.

կատարելապէս vollständig 214a 22.

կատարումն Vollendung; acc. 248a 14; instr. կատարմամբ 246a 13.

կատիշխոփ s. ի կատիշխոփ.

կատաղած* von Tollwut ergriffen; dat. sg. -ի 250b 19.

կատուի ind. Name eines Edelsteins 220b 7.

կարապետ Vorläufer (Joh. der Täufer); gen. -ի 275a 19.

կարգ Rang, Anordnung, Rangliste 247a 13; instr. sg. -աւ 274b 8; gen. pl. -աց 248b 21; acc. pl. -ս 274b 7.

կարգաւորել* anordnen; 3. sg. praes. կարգաւորէ 247b 5.

կարգաւորիչ Zeremonienmeister 247b 4. Vgl. եւտաքսիս.

կարգաւորութիւն* Anordnung; nom. pl. -ք 274b 5.

Կարգեղոն = Καρϑαγέναν 225a 16.

կարգել* anordnen, bestimmen; 3. pl. aor. կարգեցին 215a 15; part. aor. կարգեալ 274b 20; pass. կարգիլ eingereiht werden 215a 6.

կարդալ lesen; loc. sg. 270a 3; dat. sg. -ոյ 246b 20.

կարել* können; 3. sg. praes. կարէ 220b 15; 3. pl. praes. կարեն 221a 2; 3. pl. aor. կարացին 216a 11.

կարեւոր nötig 167b 4.

կարի stark, sehr 255b 6.

Կարիաս = Καρίας 225b 16.

Կարին* Karin (Theodosiopolis, Arseni Rūm, Erserum); gen. Կարնոյ 217b 4; abl. Կարնոյ 217b 4; abl. Կարնոյ 217b 17.

կարիք* Notwendigkeit; acc. կարիս 271b 15.

կարծիք Meinung 271b 16.

կարծր hart 251b 5.

Կարկիս, Variante: Կուրգեպ = Կուր գետ s. Կուռ.

կարմիր rot 220b 7.

կացուցանել* bestimmen zu, machen zu; 3. sg. aor. կացոյց 170b 9.

կաւնաւմ Ökonom; մեծ- μέγας οἰκονόμος, Grossökonom, einer der Offizialen des Patriarchen 245b 5; dat. -ի 247a 25.

կաւնդակ Kondak, Erlass des Patriarchen; acc. sg. 246a 3; Gesang, Lied gen. pl. -աց 247a 6.

Կաւնն Konia, das alte Ikonion in Lykaonien; acc. 217a 13.

Կաւմուս Chaus, Nebenfl. des Axon in Phrygien 218b 6.

Կաւտայն angebl. Erbauer v. Balsora 216b 14.

կաւրաւմի (= կորովի) gewaltig, robust 216b 25.

Կաւրդոս —. ի - լերանց von den gordyäischen Gebirgen 217b 12. Vgl. Կորդիք.

Կաքաւենիս Name einer Stadt; acc. 217a 3.

կեանք Leben 271b 26; gen. կենաց 271a 10; loc. կեանս zu Lebzeiten 170b 30.

Կելէստինոս Coelestinus I. (Papst) 214a 1.

կեղծաւորութիւն Heuchelei; acc. 271a 15.

կենալ* bleiben; 3. sg. praes. կենայ 251a 3.

կենդանարար belebend, lebenverleihend 213b 16.

կենդանի lebendig 248b 9; gen. sg. կենդանոյ 256a 2.

կենդանութիւն* Leben; loc. sg. կենդանութեան bei Lebzeiten 169a 24.

կենդինար Zentner 247b 20; կէնդինար 256a 11.

Կեսարիայ Caesarea. **1.** Hauptstadt von Kappadokien, Kaisarieh; gen. Կեսարու Կապադովկեցւոց 274b 17. — **2.** Caesarea Palaestinae, Kaisarieh; gen. Կեսարու Պաղեստինացոց 213b 4. — **3.** Caesarea Philippi, Banias in Palästina; loc. Փիլիպպեայ Կեսարիայ 273a 16. — **4.** loc. Կեսարիա 273b 3. — **5.** loc. Կեսարիայ 273b 5.

կերակրելի zu ernähren 215a 4.

կերատ* Karat; nom. pl. -ք 247b 20; խերատք 256a 14; nom. sg. խերատ 256a 14. 16.

կերպարան* Gestalt; gen. sg. -ի 255a 12; acc. pl. -ս 218a 2; gen. pl. -աց 215b 24.

կերպացնել* gestalten; gen. sg -ոյ 271b 2.

Կեփաս Kaiphas, Jünger Christi 273a 12.

կէսսարկաւագ Subdiakon 247a 13.

Կէփ... s. Կիփիրիսոս.

Կի, afranz. Gui, Veit. — 1. -տ Լուզինեայն Veit von Lusignan, achter König v. Jerusalem, erster König v. Cypern 168a 6. 12; 168b 6. 7. 9. 11. — 2. -տ Իպլին Veit von Ibeline, Schwiegervater Hugos III., des fünften Königs v. Cypern 169a 15. — 3. vierter Sohn Hugos III., des fünften Königs v. Cypern 169a 17. 27.

Կիզիկոն Kyzikon in Bythynien; loc. 270a 13.

Կիլիկիա Kilikien; acc. 216b 21.

կին Frau, Ehefrau 167b 8; acc. sg. - 167b 5; gen. sg. կնոջ 167b 6; abl. sg. կնոջէ 167b 27; gen. pl. կանանց 218a 12; 249a 12; կանանց 245b 9. — - Հաւատաւորաց der Nonnen 274b 26.

Կիպրիանոս* Cyprian, der heil.; gen. -ի 274b 25.

Կիպրոս Cypern; acc. 168b 9; loc. 273a 11; gen. -ի 167a 17; 168a 20. 23; 168b 4. 10. 11. 12. 21; 169a 6. 13. 16. 20. 22; 170a 8. 12. 22.

Կիճարդ s. Ռաւպէրտ.

Կիրակոս Kyrakos, Jünger Christi 273b 3.

կիրք* Leiden; gen. կրից 255b 13; Leidenschaft 271a 1.

Կիւլիկիա Kilikien, lies Սիկիլիա Sizilien 225b 3.

Կիւրեղ Cyrillus. — 1. Patriarch v. Alexandrien (gest. 444) 214a 1; Կիւրղոս 215b 6. 14; gen. Կիւրղի 214a 15; 215a 17. — 2. Bischof v. Jerusalem (gest. 386) nom. Կիւրղոս 213b 3; gen. Կիւրղի 274b 22.

Կիւրինացի von Kyrene 273a 23. Vgl. Սիմոն.

Կիւրղոս s. Կիւրեղ.

Կիփիրիսոս Cephissos, Fluss in Phokis und Böotien, j. Cephisso, Gaurio, Gerios 256b 1, Variante: Կէփ....

կլայեկ Zinn 221a 7.

կղերիկոս* Kleriker; acc. pl. -ս 245b 22; gen. pl. -աց 245b 19.

կղզի Insel 221a 6; acc. sg. - 168b 9; loc. sg. կղզոջ 220b 23; abl. sg. կղզոյ 220b 6; nom. pl. -ք 225a 11; -կ 221a 10; abl. pl. -ք 221a 6.

կնունք Taufe (Besiegelung); acc. sg. 275a 29.

կշիռ Gewicht 256a 11; կշէռ 256a 13; gen. pl. կշռոց 247b 16; կշռոց 256a 9.

կոխել* zerstampfen; 3. sg. aor. pass. կոխեցաւ 273a 24.

կողմ Seite, Gebiet; acc. sg. - 225b 13; dat. sg. կողման 218b 3; abl. sg. կաղմանէ 274a 14; acc. pl. կողմանս 217a 20. — Schreibfehler für Հողմ 225b 20.

Կողոնիա Colonia, Bostra (in Hauran) 217a 13.

կոյս Jungfrau 248a 6; acc. sg. - 214a 7. — = lediger Mann; nom. sg. - 274a 7; nom. pl. -ք 274a 3.

կոյս Seite; acc. sg - 218b 3.

կոյր blind. - բրինձն der einäugige

22*

Fürst, d. h. Bohemund IV., achter Fürst von Antiochien 170a 20; gen. ~ բրինձին 168a 25; 168b 20; 169a 4. 13.

Կյրեկք Name eines Königs 216b 26.

կոչել* nennen, rufen; 3. sg. praes. կոչէ 247a 19; 3. pl. praes. կոչեն 217b 23; 3. pl. impf. կոչէին 169b 14 am Rand. — 3. pl. praes. pass. կոչին 221a 1; 3. sg. impf. pass. կոչէր 167a 21; կոչիւր 248a 20; 3. sg. aor. pass. կոչե-ցաւ 270a 22; 3. pl. aor. refl. կոչեցան 169b 7.

Կոստանդիան* Constantinus Pogonatus (668—85); gen. ~ոլ 215a 25.

Կոստանդիանոս Constantin. 1. der Grosse (323—37) 217a 15; gen ~ի 213a 5; 249a 3. — 2. ~ VI.; gen. ~ի 216a 2.

Կոստանդին Constantin, baro senior der Armenier, Schwiegervater Heinrichs I., des vierten Königs v. Cypern 169a 9.

Կոստանդինուպաւլիս Konstantinopel 225a 21; acc. ~ 167b 19; 217a 16; loc. ~ 213a 21; 214b 2. 19; 215a 24; gen. Կոստանդինուպաւլսի 213a 7; 213b 1. 5. 10; 214a 4; 214b 12. 21; 215a 27; 216a 4; 270a 6; Կոստանդինուպաւլոն 214a 26; abl. Կոստանդինուպաւլսէ 215b 6.

Կոստանս Konstantia. — 1. Tochter des Königs Philipp v. Frankreich, Gemahlin Bohemunds I., des ersten Fürsten v. Antiochien 169b 8; 170b 2. — 2. Tochter Bohemunds II., des vierten Fürsten v. Antiochien, Gemahlin Raimunds, des fünften Fürsten v. Antiochien 169b 11; 170b 17. 24. 26.

Կոստիանէ Frau des Apostels Matthaeus 274a 9.

կոտրել zerbrechen 251b 5; 3. pl. praes. կոտրեն 251b 7; part. aor., acc. pl. կոտորեալս das Zerschnittene 221a 3.

կորահար* von einem Skorpion gestochen; dat. sg. ~ի 250b 19.

Կորդի* Kurde. Vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 608. acc. pl. ~ս Kurdistan 217b 2. ~ի Կորդուաց լերանց v. den gordyäischen Gebirgen 217b 1. Vgl. Կաւրդոս.

Կորընդհոս* Korinth; abl. ~է 218b 8.

Կորիւն Koriun, einer der Übersetzer, der Schüler Mesrops und Sahaks, Bischof in Georgien 274b 24; Կորէն 248b 15.

կործանել* zerstören; 3. pl. aor. pass. կործանեցան 270a 3.

կործանումն Vernichtung 248b 25.

կորուստ Verlust 168a 13.

կու Verbalpraefix 167b 15.

կուկլիսիաւս einer der Offizialen des griech. Patriarchen 247b 11.

Կուռ Kura, der Kyros des Altertums, Fluss in Kaukasien 218a 21; Կուրգեպ = Կուր գետ 256b 3 Var., Կարկիս 256b 3.

կուռք Götzen 249a 10; acc. կուռս 220b 27; gen. կռոց 221a 20.

կուսութիւն* Jungfräulichkeit; instr. կուսութեամբ 248a 7.

Կուրգեպ s. Կուռ.

կուրծք* Brust, Spitze, Ende; acc. կուրծս 225b 20.

կուրս* (= կուրծք) Brust; gen. sg. կրսի 252a 23.
կռան Hammer 251b 7.
կռապաշտ* Götzendiener; nom. pl. -ք 220b 27.
կռուել* streiten, kämpfen; 3. pl. praes. կռուեն 22!a 3.
կտրել* beseitigen; 3. sg. praes. pass. կտրի 251b 26; 252a 21.
կրակ Feuer; acc. 250b 24; gen. -ի 251b 22.
կրաւղ* Tragender; gen. -ի 271b 6.
կրաւնաւոր Geistlicher 248b 17.
կրթութիւն geistige Übung, Bildung; gen. կրթութեան 255a 4.
կրիայ* Schildkröte; gen. pl. -ից 270a 16.
Կրիտէ Kreta 273b 2.
կրկին doppelt, zweimal 255b 21.
կցուրդ* Kirchengesang mit abwechselndem Chor, Antiphona; acc. pl. -ս 247a 7.
Հագար Hagar, Abrahams Sklavin 217a 13.
հազար tausend 256a 10.
հալել* schmelzen; 3. sg. praes. հալի 252a 21.
Հալպ Haleb, Aleppo, Stadt in Syrien 217a 2; 248a 24; gen. -ա 170b 23; -այ 170b 10 Vgl. Բերիայ Beröa.
հակառակ* entgegengesetzt; gen. pl. -աց 271b 13.
հակառակորդ* Gegner; nom. pl. -ք 216a 12.
հահընդել* beruhigen; 3. sg. praes. հահընդէ 252a 3.
հահոյել* (= հայհոյել) lästern; 3. sg. impf հահոյէր 213a 10.
հահոյիչ* (= հայհոյիչ) Lästerer; acc. pl. -ս 215a 15.
հահոյութիւն (= հայհոյութիւն) Lästerung; acc. sg. - 215b 20; dat sg. հահոյութեան 215b 17; acc. pl. -ք 214a 9; 216a 21; -ս 213b 20.
հաճի* (arab. حاجي) Pilger; nom. pl. -ք 219b 17.
հաճութիւն Bereitwilligkeit, Neigung 271a 6; instr. sg. հաճութեամբ 170b 27.
Հաղիս s. Հեղիս.
համագո wesensgleich 213a 12.
համագոյակից wesensgleich 213a 17.
Համազունք* (= Ամազոնք) Amazonen; loc. Համազունս 218a 11.
համախոհ* gleicher Ansicht, Anhänger, Parteigenosse 214b 14; nom. pl. -ք 213b 21; acc. pl. -ս 214b 7; համախորհս 213a 13.
համաձայն* Parteigenosse; nom. pl. -ք 215b 12.
համաձայնել übereinstimmen, zustimmen 215a 11; 3. pl. impf. համաձայնէին 214b 15; 3. pl. aor. act. համաձայնեցին 213b 19; 3. pl. aor. intr. համաձայնեցան 214a 8.
համամիտ gleicher Meinung, Parteigenosse 215a 3.
համատարած überall hin verbreitet; -ծով Weltmeer, Ozean, acc. 218b 18; համատարաց ծով 218b 23.
համար für 219a 27.
համարիլ* zählen, halten für, betrachten als; 3. pl. praes. համարին 221a 2.
համարձակիլ* wagen, sich erkühnen; 3. pl. aor. համարձակեցան 215b 7.

համարձակութիւն Kühnheit 271a 17.

համբակ Schüler 255b 26.

համբառնալ* auffahren; gen. -ոյ 274a 16.

համբաւ* Nachricht; instr. sg. -աւ 215a 21; acc. pl. -ս 214b 25.

համբաւել bekannt machen, verbreiten 213a 15; 3. pl. aor. համբաւեցին 213b 17.

համեմ* Gewürz; nom pl. -նի 220a 12.

համպուրել* Küssen; 3. pl. impf. համպուրէին 216a 8.

հայ armenisch, Armenier, im pl. auch Armenien 167b 5; nom. pl. -ք 217b 2; acc. pl. -ք 217b 4; -ս 225b 17; gen. pl. -ոց 168a 25.

Հայաստան Armenien; acc. 274b 8.

հայերէն armenisch (v. d. Sprache ges.) 274b 12.

հայիլ* betrachten; 3. sg. praes. հայի 252a 1.

Հայկ Haik, Sohn des Thorgom, Stammvater der Armenier 216b 23. Vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 12.

հայնց nun, so 221a 7.

հայր Vater 168b 3; gen. sg. հաւր 169a 25; հօր 275a 13; abl. sg. հաւրէ 213b 11; nom. pl. հարք Kirchenväter 213a 9; gen. pl. հարց 213b 7.

հայրապետ* Pontifex, Patriarch; gen. sg. -ի 274b 10; gen. pl. -աց 274b 6.

հայրապետութիւն* Pontifikat, Patriarchat; gen. sg. հայրապետութեան 274b 15.

հայրափոխան Nachkomme väterlicherseits 215a 26.

հայրենէտրութիւն* väterliche Erbfolge; instr. sg. հայրենէտրութեամբ 170a 26.

հանապազ immer, beständig 252a 1.

հանգիստ Ruhe; acc. 275a 15.

հանգոյն gleichwie, wie 247a 14.

հանդերձ mit 246a 16.

հանդէպ gegenüber 255a 10.

հանդիպիլ* zusammentreffen, begegnen; 3 sg. aor. հանդիպեցաւ 274b 18.

հանել anziehn (Kleider) 246a 26; 3. sg. aor. եհան holte heraus, vertrieb 220b 5; part. aor. հանեալ herausgeholt habend 249b 10.

Հանֆրէ Hanfred. — 1. - տըր Թուրուն - v. Torono, erster Gemahl Isabellas, der Tochter Amalrichs, des fünften Königs v. Jerusalem; acc. 168a 7; gen. - - -ի 168a 16. — 2. - տըր Մունֆաւրտ - v. Montfort, erster Gemahl Eschives, der nachherigen Gemahlin Veits, des vierten Sohnes Hugos III., des fünften Königs v. Cypern 169b 1.

Հաշիշի* (arab. حشيشي, einer, der sich durch den Genuss eines Präparats aus der Hanfpflanze حشيش in Extase versetzt) Angehöriger der Sekte der Ismaeliten, Batheniden, Assassinen. Vgl. Silvestre de Sacy, Exposé de la religion des Druzes, intr. p. XLVII, XLVIII et LXIV; Sale, Coran, preliminary discourse § 8, Guil. Tyr. XX, 31: hos tam

nostri quam Saraceni - nescimus unde deducto nomine -assassinos vocant. - nom. pl. -ք 168a 18; 170a 6.

հասակ Alter, Grossjährigkeit; acc. 170b 29.

հասանել* erreichen; instr. -ով 270a 11; 3. sg. aor. եհան 170b 6; 3. sg. conj. հասանիցէ 256a 6.

հասարակ öffentlich 271b 14.

հաստատել* festsetzen, bestimmen; 3. pl. aor. հաստատեցին 213a 17; part. aor. հաստատեալ 215b 9.

հատանել trennen 215b 25; 3. sg. praes. հատանէ durchschneidet 217b 25.

հարա s. հարկանիլ.

Հարսղատ angebl. Erbauer von Հարսն Մ՝սուր 216b 10. Der Erb. ist nach arab. Angaben Mansur - ben - Dschu'unah - el-Amery. Vgl. Marāṣid al-iṭṭilâ'i, Lexicon geogr. ed. T. G. J. Juynboll, Lugduni B. 1856 - 64, I 306; Géographie d'Aboulféda, éd. p. Rainaud et Mac Guckin de Slane, Paris 1840, p. 269.

հարաւ Süden; acc. 217a 21; gen -ոյ 217b 23; 218a 1. 5.

հարկ Tribut, Notwendigkeit 249b 15.

հարկանիլ* berührt, begattet werden, empfangen; 3. sg. aor. հարա 249a 15.

հարկատու tributpflichtig 219a 17.

հարկաւոր notwendig 271b 15; հար-կեւոր 219a 19; 220b 12.

հարոյր hundert 247b 20.

հարուստ reich 219b 5; nom. pl. -ք 219b 2; acc. pl. -ք 219a 23.

հարսանիք* Ehe; gen. հարսանեաց 246a 21.

Հարսն Մ՝սուր Schloss am rechten Euphratufer in Klein-Armenien südl. v. Melitene (Malatia) bei Samosata, aus arab. حصن منصور hiṣn monṣur. Vgl. Ritter, Erdk. X 885, 930, Mich. Syr., Jerus. 1871, S. 423; Matth. v. Edessa, Vagharsch. S. 142, 178. — 216b 10.

հարցումն* Frage, Erkundigung; instr. sg. հարցմամբ 248a 16.

հաց Brot 245b 7.

հաւանեցուցանել* besiegen; part. aor. հաւանեցուցեալ 219a 4; հաւանեցուցել 219a 18.

հաւանիլ* zustimmen, Gefallen finden; part. aor. հաւանեալ 221a 12.

հաւանութիւն Zustimmung, Billigung, Gefallen 271b 18.

հաւասար gleich 255b 21; acc. pl. -ս 255b 16.

հաւասարաբաշխութիւն gleichmässige Verteilung 271a 18.

հաւաստեաւ auf sichere Weise, sicher, bestimmt 255b 3.

հաւատ Glaube 271b 16; gen. sg. -ո 213a 19; -ոյ 271b 26; acc. pl. -ս 213a 17.

հաւատալ* glauben; 3. pl. praes. հաւատան 252b 4.

հաւատւոր Nonne 167b 10; 169b 20; gen. pl. հաւատաւորաց 274b 26.

հաւաքումն Sammlung, Vereinigung 271b 14.

Հաւդիարտ Odiart, dritte Tochter Balduins v. Burg, des zweiten Königs v. Jerusalem, Gemahlin Raimunds I., Grafen v. Tripolis 167b 7. 9.

Հաւն dort 219b 17; 221a 8.

Հեբրայեցի s. եբրայեցի.

Հեզ gütig, zart 255a 8; gen. pl. 271b 20.

Հեթանոս* Heide; gen. pl. -աց 249a 10.

Հեթում* Hethum, König v. Armenien; gen. Հեթմո 170a 14.

Հելլենական hellenisch, griechisch 214b 27.

Հելլէնք* Griechenland; loc. Հել-լէնս 218b 5.

Հեծել* Reiter, Ritter; acc. pl. -ք 221a 13. Vgl. Հեծնել.

Հեծնել zu Pferde steigen; loc. 246b 1; part. aor. Հեծեալ 270a 9. Vgl. Հեծել.

Հեղինապաւնդոս Name eines Flusses 218b 15.

Հեղինիկոս արքայ Name eines iranischen Flusses 218a 6.

Հեղիս Halys 256b 2, Variante Հաղիս.

Հեմրի, afranz. Emery, Amalrich. Vgl. Ամաւրի. — 1. zweiter König v. Cypern 168a 23; 168b 7. 12. 21; 170a 22. — 2. Հէմրի dritter Sohn Walters, Grafen v. Briennes, des Schwiegersohns Hugos I., des dritten Königs v. Cypern 168b 26; 169a 1. — 3. fünfter Sohn Hugos III., des fünften Königs von Cypern 169a 17; Ամաւրի 169a 25.

Հեռի entfernt 219b 24.

Հեռի Henri, Heinrich. — 1. vierter Sohn Bohemunds IV., des Einäugigen 169a 4. 13; 170a 4. 7. — 2. - I., vierter König v. Cypern 168b 24; 169a 6. 14. — 3. siebenter König v. Cypern 169a 17. 23. — 4. - տը Չ. այնքայն Graf v. Champagne, dritter Gemahl Isabellas, der Tochter Amalrichs, des fünften Königs v. Jerusalem 168a 19. 21; gen. - - - ի 168b 22.

Հետ nach 248a 17. — ի Հետ nachher 170b 31; ի Հետոն danach 251a 23. Vgl. երթալ.

Հետամիտոն ծով ? 218a 12.

Հետիքաց, gen. pl. ? 220a 13.

Հերակլ Heraklios, Kais. des oström. Reichs (610—641) gen. -ի 215a 26, -եա 248b 6.

Հերետիկոս* Häretiker; nom. pl. -ք 215a 11; acc. pl. -ս 215b 16.

Հերձակոտոր Durchschnitt; - առնէ durchschneidet 217b 13.

Հերձել* spalten; 3. sg. impf. Հերձէր 214a 4.

Հերձուած Schisma; acc. sg. - 215b 10; dat. sg. -ոյ 215b 21; dat. pl. -ոց 216a 16; acc. pl. -ս 214b 26. — nom. pl. -ս Sekten 252b 1.

Հերձուածել* trennen, lossagen; 3. sg. aor. Հերձուածեաց 213b 13.

Հերմէս Hermes (der Gott) 249a 12.

Հերմոն Hermon, Zirion, Senir, südlicher Vorberg des Libanon 217b 8.

Հէլուիզ Heluise. — 1. Tochter Amalrichs, des zweiten Königs

v. Cypern, Gemahlin Raimund Rubens 168b 14. 18. — 2. Tochter Hugos III., des fünften Königs v. Cypern, Gemahlin Thoros' III. 169a 18. — 3. Tochter Bohemunds IV. des Einäugigen 170a 23.

Հէմրի s. Հեմրի.

Հէր = Խորասան Chorasan, pers. Prov. (sonst = Aderbeidšan) 225b 17.

Հըլներ Glasperlen? Vgl. յուլուլնկ-ներ, Լ. Հարոնեան, Պատկերներ. Moskau 1900. S. 41. 220b 19.

Հիմն* Grundlage, Stütze; nom. pl. Հիմունք 273b 22.

Հիմնարկութիւն* Gründung, Grundlegung; gen. sg. Հիմնարկութեան 275a 28.

Հին* alt; instr. sg Հնով 275a 22.

Հինա (arab. حنا Henna, Alhenna (span. alcána), ein aus den Blättern der Lawsonia inermis gewonnenes Pulver, zum Rotfärben der Fingernägel und Barthaare gebraucht 219a 12.

Հինգ fünf 247b 18; Հինկ 225a 18.

Հինգերորդ fünfter 167b 22; Հինգեր-րորդ 170b 18; Հինկերորդ 225b 23.

Հինգշաբաթ* Freitag; մեծ ~ Karfreitag; loc. sg. ~ոջ 274b 21.

Հինէս Name eines Flusses 218a 13.

Հինկ, Հինկերորդ s. Հինգ, Հինգե-րորդ.

Հիւսիւս Nord; acc. 225b 12; gen. ~ոյ 225b 5; abl. ~ոյ 218b 12.

Հիւսիւսային nördlich 218a 14.

Հիւսն* Tischler; gen. Հիւսան 249a 16.

Հլելիճ (pers. اهليلج) Myrobolane (terminalia belerica) 219a 14.

Հմուտ erfahren 248b 3.

Հնարել* schmieden; 3. sg. aor. Հնարեաց 249a 17.

Հնացեալ* gealtert; gen. sg. Հնա-ցելոյ.

Հնգետասան fünfzehn 249a 26.

Հնդիկ indisch 220a 7; Հընդիկ 220b 9. — pl. Inder, Indien: nom. ~ք 219a 6. 10; 219b 1. 11; 220b 5. 27; 221a 16. 20; 251a 24; acc. ~ս 218a 11; 225b 9; gen. Հնդկաց 217b 21; 219a 1; 219b 16. 17; 221a 22; abl. Հնդկաց 217a 18. — Հնդկաց գետ Ganges 217a 18; ծովն Հնդկաց 217b 14.

Հնդիկես Indus 217b 24.

Հեդկացի* Inder; nom. pl. ~ք 251a 19.

Հեդկերէն indisch (v. der Sprache gebr.) 220b 7.

Հնձան* Kelter; gen. sg. ~ի 274b 14.

Հնձել* ernten, sammeln; 3. pl. aor. Հնձեցին 215a 16.

Հոգ* Sorge, Inspektion, Interesse; dat. pl. ~ոց 247a 10.

Հոգալ besorgen, beaufsichtigen 245b 9; 3. sg. praes. Հոգայ 245b 6; Հոգա 245b 8.

Հոգեւոր geistlich 213b 24.

Հոգէհանգիստ Totenfeier, Seelenamt, Requiem 274b 27.

Հոգի Geist, Seele 271b 20; acc. sg. 252b 5; gen. sg. Հոգւոյ 271b

12; Հոգոյ 213b 19; Հոգւո 213b 22; acc. pl. -ս 213b 25.

Հոկտեմբեր* Oktober; gen. -ի 273b 25.

Հողմ Wind 225a 18.

Հոյլ Herr v. Dschiblet, Vater Placentias, der ersten Gemahlin Bohemunds IV., des Einäugigen, des achten Fürsten v. Antiochien 170a 3.

Հոռոմ s. Հռոմ.

Հոռոմք Oströmer 256a 22; gen. Հոռոմոց 225b 3.

Հոսել* verbreiten; part. aor. Հոսեալ 270a 3.

Հով frisch, kalt 251b 2.

Հովիւ Hirt 273b 2; 275a 26; acc. pl. -ս Hirten, Seelsorger 245b 13.

Հովութիւն* Frische; abl. Հովութեան 251b 3.

Հուն (= Հոյ-ն ? ; Mos. Chor., Ven. 1865 S. 44) 216b 4.

Հուպ benachbart, nahe 249a 23.

Հուր* Feuer; acc. sg. - 270a 21; instr. sg. Հրով 273a 25.

Հուրաստանք Hurastan, Nebenfl. des Araxes 218a 22.

Հուրինայ Name einer Stadt 273b 14.

Հպատակ aufmerksam 247a 12.

Հպարտութիւն Hochmut, Stolz 271a 6.

Հռիփսիմէ* Hripsime (Märtyrerin); gen. -ի 275a 21.

Հռոմ Rom 225a 5; acc. - 217a 15; 221a 15; loc. - 269b 26, 274a 24; gen. -ա 213a 6; 225a 20; -այ 213a 22; 214a 25; 214b 21; 215a 26; 216a 3; Հռովմայ 218b 13; Ռոմիս = Ῥώμης 269b 26; abl. -ա 170a 10; -այ 215b5.

Հռոմայեցի s. Հռովմայեցի.

Հռովմայ s. Հռոմ.

Հռովմայեցի* Römer; gen. pl. Հռովմայեցոց 270a 18; Հռովմայեցւոց 274a 25.

Հրաժարական Abschieds-, Abdankungs- 213b 7.

Հրաժարել* verzichten, abdanken, s. lossagen; 3. pl. praes. Հրաժարեն 216a 20; 3. pl. impf. Հրաժարէին 214b 3; 3. sg. aor. Հրաժարեաց 213b 6; part. aor. Հրաժարեալ 213b 8.

Հրաման Befehl; acc. sg. - 246a 20; instr. sg. -աւ 247a 26; acc. pl. -ք 246a 17.

Հրաշք* Wunderwerk; gen. Հրաշից 269b 24.

Հրեախոհ jüdischer Anschauung 214a 9.

Հրեայ* Hebräer nom. pl. -ք 256a 21; loc. pl. -ս 252b 1.

Հրեշտակ Engel; acc. sg. 252b 5.

Հրէութիւն Judenchristentum 252b 12.

Ձագ* Vogeljunges; gen. sg. -ու 271b 2.

Ձայն Stimme, Laut 271b 5; gen. sg. -ի 271b 9; acc. pl. -ս 215b 18.

Ձգել* werfen; 3. sg. praes. Ձգէ 252a 9; 3. sg. aor. Ձգեաց 214b 26; 3. pl. aor. Ձգեցին 213a 14; 3. sg. praes. intr. Ձգի stürzt sich 218a 1; Ձկա erstreckt sich, gehört zu 225a 6; 3. pl. aor. pass. Ձգեցան 216a 13.

Ձեռն Hand; loc. sg. 170b 11; 269b

27; gen. sg. ձեռին 245b 17; instr. sg. ձեռամբ 275a 7. — ի- vermittelst, durch 271b 13.

ձեռնադրել* weihen; 3. pl. aor. ձեռնադրեցին 213b 13; part. fut. (dat. pl. inf.) 245b 14.

ձեռնադրութիւն* Weihe; acc. pl. -ս 247a 15.

ձեւել* durchschneiden; 3. sg. praes. ձեւէ 217b 1.

ձէթ Öl; acc. 245b 7.

ձի Pferd 167b 15; abl. pl. -ոց 273a 24; acc. pl. -ս 270a 9.

ձիաւոր Ritter 168b 5.

ձկա s. ձգել.

ձու Ei 271b 1.

Ձուձր Name einer Stadt in Indien 220a 25.

ձուձր Name einer Pflanze 221a 18.

Ղազար Lazar. 1. Jünger Christi 273a 11. — 2. einer der Übersetzer, der Schüler Mesrops und Sahaks 275a 3; -ին 248b 17.

ղաւնատաւն s. եկղի տաւն ղաւնատաւն.

Ղեւ* Levi; gen. -ա 248a 1.

Ղեւոնդ Ghevond, einer der Übersetzer, der Schüler Mesrops und Sahaks 248b 14.

ղեւտական* Levit; nom. pl. -ք 252b 2.

Ղինոս Linos, Jünger Christi 273a 24; 273b 9.

Ղուկաս Lukas, Evangelist 274a 23.

ճամփահ s. ճանապարհ.

ճամփով s. ճանապարհ.

ճանաչել* erkennen; gen. sg. -ոյ 251b 23; 2. sg impt. ծանիր 255b 27; 3. sg. aor. ծանեաւ 255b 3; 3. pl. aor. ծանեան 216a 14.

ճանապարհ Weg, Reise 219a 2; ճամփահ 219a 13; 219b 6. 24; acc. sg. - 247b 14; gen. sg -ի 219a 22; instr. sg. ճամփով 219b 7; nom. pl. -ք 219a 9; ճամփահք 219b 13.

ճանապարհորդ Wanderer, Reisender 220a 19; dat. sg. -ի 221a 5.

ճարտար* geschickt, erfahren; gen. sg. -ի 249a 16.

Ջուլիէ Joye, Jutta, Tochter Balduins v. Burg 167b 8. 10.

Ջուսլին* Josselin, Joscelin II., Graf v Edessa, Schwiegervater Amalrichs, des fünften Königs v. Jerusalem; gen. Ջուսլնի 167b 24.

Ջուրախ Tschoroch, Fluss in Kaukasien 218a 22.

Ջուֆրէ տը Լըզինենին (gen.) Geoffrey de Lusignan, Graf v. Lamarche 168b 5.

Ջաֆա* Jaffa; gen. Ջաֆու 167b 18.

Ջելուլ Name eines Flusses 219b 14.

Ջենաս Name einer indischen Stadt 218a 10.

ճերմկել* weiss werden; 3. sg. praes. ճերմկէ 251a 1.

Ջըպլէթ Gibelet, Dschiblet; loc. 170a 6; gen. -այ 170a 4.

ճշմարիտ wahr 243b 16; instr. ճշմարտիւ in Wahrheit 255a 22.

ճշմարտութիւն* Wahrheit; gen. sg. ճշմարտութեան 213a 12; dat. sg. ճշմարտութեան 215a 21; abl. sg. ճշմարտութենէ 213a 15.

Ջուան Juan, Johann. — 1. - տը Պրիայն - de Briennes, König v. Akka, Gemahl Marias, der Tochter

Konrads, Markgrafen v. Montferrat, des zweiten Gemahls der Isabella, der Tochter Amalrichs, des fünften Königs v. Jerusalem 168a 27. — **2.** ältester Sohn Walters, Grafen v. Briennes, des Gemahls der Maria, der Tochter Hugos I., des dritten Königs von Cypern 168b 26. — **3.** sechster König von Cypern 169a 17. 21; gen. -ի 169a 22. — **4.** - ո Մ`ունփաւրթ Juan de Montfort, Herr von Tyrus, Gemahl Margaretas, der Schwester Hugos III, des fünften Königs von Cypern 169a 5.

Ճ'ուրեպիս Stadt am Euphrat; acc. 217b 17.

Մ`ալապ Stadt in Indien; acc. 220a 24; loc. Մ`լլապ 220a 26; abl. Մ`լապաէ 220a 25.

մախացող missgünstig, eifersüchtig 215a 17.

Մ`ակարիոս Makarios. — **1.** Patriarch v. Jerusalem 213a 8. — **2.** Patriarch v. Alexandria 215b 10; dat. -ի 215b 15.

մակացութիւն Wissenschaft 271b 10; dat. sg. մակացութեան 271b 3.

Մ`ակեդոնացիք* Makedonien; gen. Մ`ակեդոնացոց 249a 24. Vgl. Մ`ակէդոնացի.

Մ`ակեդոնիոս Makedonios, Bischof v. Konstantinopel (gest. nach 360); acc. 213a 15; Մ`ակեդոն 213b 14; gen. Մ`ակեդոնի 213b 9. 13.

Մ`ակէդոնացի Makedonier, v. Makedonien 216b 18. Vgl. Մ`ակե-դոնացիք.

մահ Tod 271b 25; gen. -ուան 167b 1.

մահացեալ gestorben 213b 23.

մահացոյ tötlich 251a 26.

մահկանացու dem Tode unterworfen, sterblich 271b 3.

Մ`ահմէտ թանգար Mohamed der Kaufmann, Begründer des Mohamedanismus 248b 9.

Մ`ահմուտ Mohamed, Sultan 219a 17.

մաղարայ Grotte 251a 13.

մաղզմա Patene, Kelchdeckel 275a 29.

Մ`ամբրէ Mambre, Bruder Moses' v. Chorene, einer der Übersetzer, der Schüler Mesrops und Sahaks 248b 16.

Մ`ամիկոնինի s. Վարդան.

Մ`ամուեստացի von Mopsuestia 215a 13.

Մ`ամտոն Jünger Christi 273a 26.

մայր Mutter; acc. sg. 274b 26; gen. sg. մաւր 216a 2; abl. sg. մաւրէ 249b 5.

մայրաւրհնէք Weihe der Klostervorsteherin 274b 25.

մայրաքաղաքացի* Metropolit; acc. pl. -ս 225b 21. Vgl. մետրա-պաւլիտ.

մայրի Forst, Wald 219b 2; մորի 219a 27; gen. sg. մայրոյ 219b 2; nom. pl. -ք 219b 13.

մանաստիուան s. արխաւն.

մանգաբարձ Hebamme 248a 3.

Մ`անգակունի, Մ`անգակոյննոյ s. Յովհանն.

Մանիլ Manuel, Jünger Christi 273a 21.

Մանուիլ Manuel, griech. Kaiser 167b 20. 28; 169b 13. 14.

Մաշդոց Maschdoz, Beiname Mesrops 248b 13 am Rand; gen. *-ի* 248b 13; *մաշտոցի* des Rituals 275b 4.

Մաչին Stadt in Indien 221a 11.

մաս (arab. الماس) Diamant 251b 2; *ալմաս* 251b 2.

մասն Teil 251b 2; nom.. pl. *մասունք* 255a 18; acc. pl. *մասունս* 255b 12; gen. pl. *մասանց* 271a 1.

Մատաթիա 1. Apostel 273a 5. — 2. Sohn des Apostels Matthaeus 274a 9.

մատանի Ring; loc. sg. - 251a 2; 252a 3.

Մաթան Grossvater Josefs, des Gatten der Maria (Matth. 1, 15) 248a 1.

Մաթէոս Matthaeus, Apostel 273a 4; 274a 9. 14.

*մատնել** verraten; 1. sg. aor. *մատնեցի* 255a 16.

Մատուրան Name einer Provinz; acc. 218a 26

Մարաշ Marasch, Merasch in Syrien (das alte Marqasi) 217a 5.

Մարաւվդաք Merodach 216b 15.

*մարգարէ** Prophet; acc. pl. *-ս* 252b 11.

Մարգարիկոն = *Μαγειρικάς* 225a 15.

մարգիզ afranz. marchis, Marquis, Markgraf 168a 3. 16. 17; 169a 7; gen. *-ի* 168a 5. 10; abl. *-է* 168a 27.

Մարգրոս* Margros, Bruder Vardans des Mamikoniers; gen. *-ի* 248b 19.

մարդ Mann, Mensch, man 169b 24; 220a 1; acc. sg. - 221a 2; gen. sg. *-ո* 170b 27; *-ոյ* 251a 4; dat. sg. *-ոյ* 219a 27; gen. pl. *-կան* 225a 12; *-կանոյ* 255b 15.

մարդապաշտ Menschenverehrer; acc. sg. 214a 9; gen. sg. *-ի* 214a 3.

մարդեղութիւն Menschwerdung; acc. sg. 214b 4; gen. sg. *մարդեղութեան* 214b 4; abl. sg. *մարդեղութենէ* 214b 3.

*մարզպանութիւն** Statthalterschaft; gen. sg. *մարզպանութեան* 248b 19.

Մարի Maris. — 1. Bischof von Hardaschir in Persien 215a 20. — 2. Frau des Apostels Simon 274a 10. — 3. s. **Մարիայ** 6.

Մարիա s. **Մարիայ** 4.

*մարիաժ**, franz. mariage, Heirat; instr. sg *-ով* 170b 21. 28.

Մարիամ Maria. — 1. Jungfrau, Mutter Gottes 214a 7; 248a 6. 9. — 2. Tochter Matthans 248a 2.

Մարիայ Maria. — 1. Tochter des Johann Komnenos Protosebastos, zweite Gemahlin Amalrichs, des fünften Königs von Jerusalem, 167b 28; 168a 7. 15. — 2. Tochter Konrads, des Markgrafen v. Montferrat, des zweiten Gemahls der Isabella, der Tochter Marias 1, Gemahlin Johanns, des Königs von Akka 168a 17. 26. — 3. Tochter Hugos I., des dritten Königs von Cypern, Gemahlin Walters, Grafen von Briennes 168b 24. 25. — 4. **Մարիա**,

Tochter Hugos III., des fünften Königs von Cypern 169a 18. — 5. Tochter Bohemunds IV., des Einäugigen, des achten Fürsten von Antiochien, aus seiner Ehe mit Placentia, der Tochter des Herrn von Dschiblet 170a 5. — 6. Tochter Bohemunds IV., des Einäugigen, des achten Fürsten von Antiochien, aus seiner Ehe mit Melissente, der Tochter Amalrichs, des zweiten Königs von Cypern 170a 23; Մ`արի 170a 24. — 7. Tochter Bohemunds VI., des zehnten Fürsten von Antiochien, Gemahlin Nikolaus' von Saint Thoumerin 170a 15. 18.

Մ`արիգուն angebl. Frau des Apostels Paulus 274a 5.

Մ`արիւ Frau des Apostels Andreas 274a 4.

մարխաշիտ Markasit, Kupferstein, Wismut 252a 11.

Մ`արկիանոս* Mareian (Kaiser); abl. -է 214a 24.

Մ`արկոս Markus. — 1. Evangelist 273b 6; 274a 19; gen. -ի 225b 8. — 2. - Johannes, Jünger Christi (von - 1 getrennt) 273a 19.

Մ`արկրիտ Margareta. — 1. Tochter Heinrichs, des vierten Sohnes Bohemunds IV., des Einäugigen und der Isabella, der Tochter Hugos I., des dritten Königs v. Cypern, Gemahlin Johann von Montfort's, des Herrn von Tyrus 169a 5. — 2. Tochter Hugos III., des fünften Königs von Cypern 169a 18. — 3. Tochter Raimunds, des fünften Fürsten von Antiochien, des Sohns des Grafen Wilhelm von Poitou, Gemahlin des griech. Kaisers Manuel, des jüngsten Sohns des Kaisers Johannes 169b 13. — 4. Tochter Ludwig von Piemonts, Gemahlin Bohemunds VII., des elften Fürsten von Antiochien 170a 16.

Մ`արմարիտոն s. Մ`արմարիտէս.

Մ`արմարիտես Marmarica, Landschaft in Afrika, jetzt Barka 218a 2; Մ`արմարիսոն 225b 10.

մարմին Leib, Körper 255a 4; acc. sg. - 213b 22; gen. sg. մարմնոյ 271b 25; մարմնայ 271b 13; instr. sg. մարմնով 214b 6.

մարմնանալ* sich verkörpern; part. aor. մարմնացեալ 214a 5.

մարմնաւորութիւն* Verkörperung; gen. մարմնաւորութեան 215b 8.

Մ`արտէլոս Martellos, Jünger Christi 273b 12.

մարտընչիլ* kämpfen; 3. pl. impf. մարտընչէին 215a 21.

մարտիւրոս* Märtyrer; gen. pl. -աց 245b 19.

մացառ dicht, kompakt 251b 26.

Մ`աւսլ Mossul 217b 12.

մաւտ nahe 271a 11; - ի nahe bei 217b 4; - առ bei 246a 1; ի - in der Nähe 219b 2.

մաւտաւոր = մտաւոր geistvoll 213b 24.

Մ`աւրանդ Marand, ein Gau der Provinz Waspurakan; acc. 218a 25.

Մ՝աւրեաց ? 218a 15.

Մ՝աւրֆիա Morfia. Tochter Gabriels, Fürsten von Melitene, Gemahlin Balduins von Burg, des zweiten Königs von Jerusalem 167b 6.

Մ՝աքսիմոս Maximus, Bischof von Antiochien 214a 26.

Մ՝եանդրոս Mäander, Fluss in Jonien und Phrygien; Variante zu 256b 3: Մ՝էնտրոս.

Մ՝ելեաւ Jünger Christi 273a 12.

Մ՝ելէպառ s. Մ՝լեպար.

Մ՝ելիտոս Meletios von Antiochien 213b 2.

Մ՝ելիսանդ s. Մ՝էլիսանթ 2.

Մ՝ելտենի Melitene, Malathia, kappadokische Stadt am Euphrat im dritten Armenien; acc. 216b 24; loc. 273a 20. (nach Plin. hist. n. VI 3 von Semiramis gegründet); Մ՝էլիտէն 167b 6.

մեծ gross 255a 14; gen. sg. -ի 225a 20.

մեծագանծ s. մեծագանձ.

մեծագանձ reich an Schätzen 219a 16; մեծագանծ 219a 8.

մեծագին von hohem Preis, teuer 220b 12.

մեծադիր von vorteilhafter Lage 220b 21.

մեծազաւր sehr mächtig 219a 23.

մեծահարկ mit grossem Einkommen (aus Steuern etc.) 219a 8.

Մ՝եծամաւր ein Sumpf in der Provinz Airarat 218a 21.

մեծամեծ sehr gross, ganz gross, grösst 270a 12; nom. pl. -ք 256a 26; dat. pl. -աց 251b 14.

մեծանձնութիւն Grossmut, Edelmut 271a 8.

մեծաշահ äusserst gewinnbringend, sehr vorteilhaft 219a 11; nom. pl. -ք 219b 2.

մեծաշնորհի* äusserst reizvoll; nom. pl -ք 219a 18.

մեծացուցանել* vergrössern; 3. sg. aor. մեծացոյց 248a 21.

մեղանչել verletzen, schaden; 3. pl. praes. մեղանչեն 221a 5; 1 sg. aor. intr. մեղայ ich habe gesündigt 255a 16.

մեղաւոր sündig 255a 14.

մեղու Biene 256a 3; gen. pl. -աց 249b 12.

մեն s. մին.

Մ՝ենակս Name einer angebl. v. Armenak erbauten Stadt, aus Armenak abstrahiert? 216b 24.

Մ՝ենոս Name eines Flusses, Moenus, Main? 256b 1; Variante Մ՝էնոս.

Մ՝ենովլ* Minos, sagenh. König v. Kreta, Sohn des Lykastos und der Ida; gen. -ա 249a 14.

մեռանիլ* sterben; 3. sg. praes. մեռանի 220b 26; 3. sg. aor. մեռաւ 167a 22; 3. pl. aor. մեռան 169a 1; part. aor. մեռեալ 169a 24; acc. pl. մեռեալս 221a 1.

մեռելոտի tot, Leichen- 221a 1; 248b 10.

Մ՝եստրեմ Mestrim, Sohn des Kusch 217a 6. Vgl. Mos. Chor., Ven. 1865 S. 12 Մ՝եստրիմ, S. 13 Մ՝եստրայիմ.

Մ՝եսրոպ Mesrop, der Erfinder des armenischen Alfabets 248b 13 am Rand.

մետրապաւլիտ* Metropolit; gen. pl.

մետրապաւլտայց 245b 11. Vgl. *մայրաքաղաքացի*.

Մ՝ետրոփանոս Metrophanos, Bischof von Konstantinopel 213a 6.

մեռք s. *միտ*.

մեր unser 213a 11; gen. sg. *-ո* 213b 22; abl. sg. *-ոյ* 275a 16.

մերձ ի nahe bei 170b 11.

մերձիկ ? 221a 17.

մեք wir 247a 12; acc. *զմեզ* 251a 8; dat. *մեզ* 275a 16. Vgl. *մեր*.

Մ՝ելիսանթ Melissente. — **1.** älteste Tochter Balduins v. Burg, des zweiten Königs von Jerusalem, Gemahlin Fulkos, des dritten Königs von Jerusalem 167b 7. 8. 13. — **2.** Tochter Amalrichs, des zweiten Königs von Cypern, Gemahlin Bohemunds IV. des Einäugigen, des achten Fürsten von Antiochien 168a 24. 25; 168b 16. 19; *Մ՝ելիսանդ* 170a 21. 22.

Մ՝էլիտէն s. *Մ՝ելտենի*.

մէկ ein 251b 4.

Մ՝էնտրոս s. *Մ՝եանդրոս*.

մէջ Mitte; acc. 218b 13; *ի-* inmitten, zwischen 167b 25; *ի միջի* 217b 2.

մի ein, (als Artikel dem Subst. nachgesetzt) 167b 25; gen. *-ոյ* 168b 6; *-ո* 214a 6. Vgl. *մին*. — *մի ոմն* s. *ոմն*.

մի Prohibitivpartikel 247a 24.

միաբան gemeinsam, mit einem Male 248b 7.

միակնի (= *միականի*) einäugig 170a 2.

միահամուռ zusammen 218b 20.

միայն allein, nur 245b 3; gen. sg. *-ոյ* 271a 7.

*միաւորիլ** sich vereinigen, münden; 3. sg. *միաւորի* 217b 15; *միաւորեալ* 217b 9.

Մ՝իդացիք pl. Meder, Medien; acc. *-* 225b 18.

Մ՝իխայլ Michael (der Syrer) 248b 13 am Rand.

միմեանս einander 218a 15.

մին ein 247b 19; 250b 20; *մեն* 255b 21. Vgl. *մի*.

մինչ bis 249a 7.

մինչև bis 218a 9; *մինչեվ* 249a 5.

միշտ immer 256a 5.

*Մ՝իջագետք** Mesopotamien; acc. *Մ՝իջագետս* 225b 19.

միջակ Mitte, Mittel 256a 1.

*միջակութիւն** Mittelmässigkeit, Mittelstellung; dat. sg. *միջակութեան* 255b 22.

*միջերկիր** Mittelland; abl. pl. *միջերկրաց* 217b 16.

միջնաշաւիղ auf dem richtigen Wege 255a 25.

*միջնոց** Mitte; abl. sg. *-ի* 255a 7.

միս Fleisch; acc. 221a 1; gen. *մսի* 251a 6.

(Schluss folgt.)